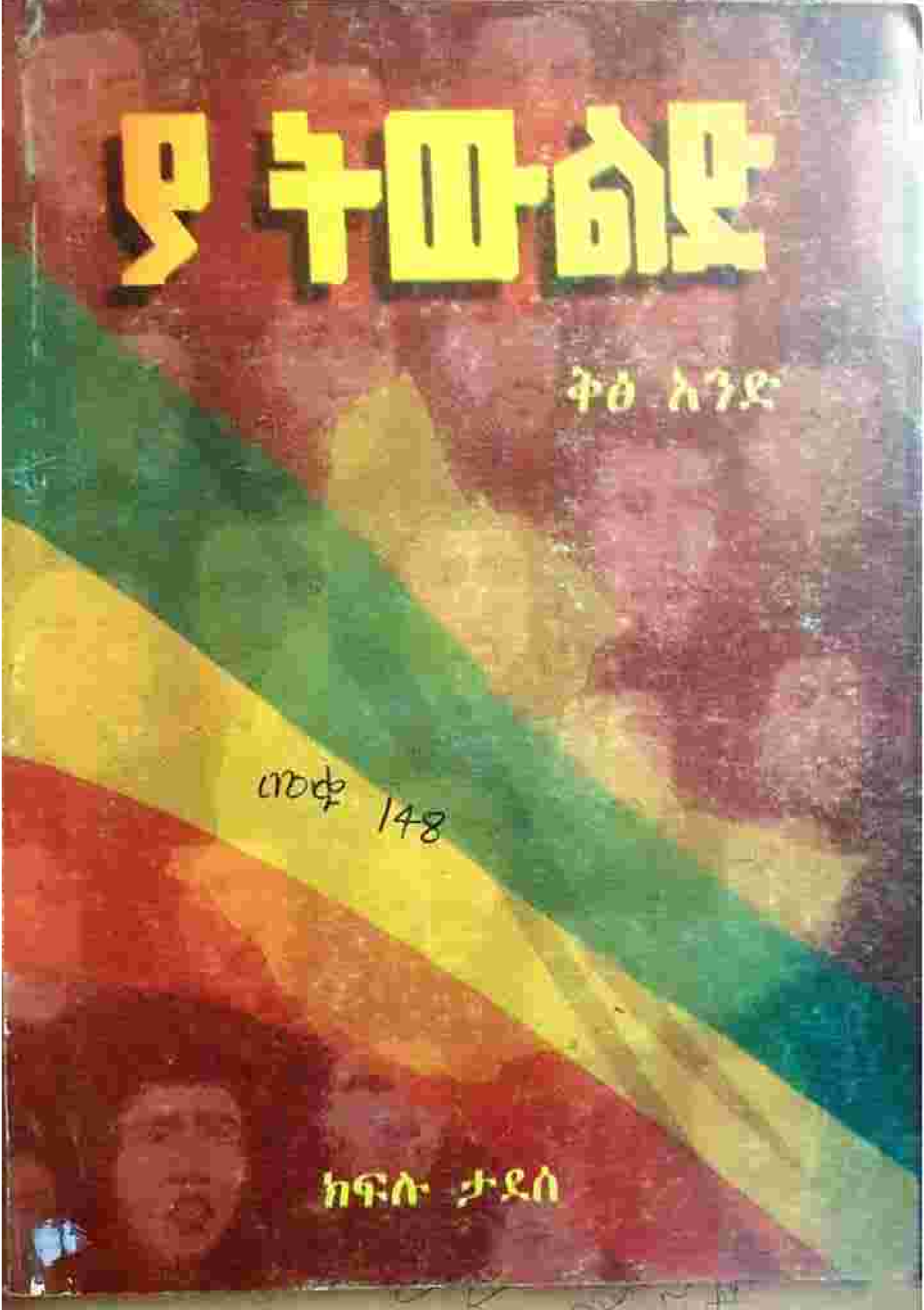

ያ ትውልድ

ቅፅ አንድ

መቁ 148

ክፍሉ ታደሰ

ያ ትውልድ

ገ|ከ|ቶ|ጽ|ቤት
ሀገቁ 148

በክፍሉ ታደሰ

2013 ዓ.ም

Arada Sub City Woreda 10 Administration Culture Arts & Tourism

አሳታሚዎች
ኤሚ እንግዳ
እና
በሱፍቃድ ታደሰ

ወኪል
ስልክ 0911631818

Email: emeengda70@gmail.com

መብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው፡፡
All Rights Reserved

እምስተኛ እትም 2013 ዓ.ም

የሽፋን ስዕል
ይሄነው ወርቁ

ያ ትውልድ

የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ ታሪክ

ክፍል ፩

ከአጀማመሩ እስከ 1967 ዓ.ም. ድረስ

በክፍሉ ታደሰ

The Generation ከተባለው መጽሐፍ
የተተረጎመ

(ለፀሐፊው የሚደርሰው የዚህ መጽሐፍ ሽያጭ፣ ቀይ ሽብር በመባል ለሚታወቀው ዘመንና፣ በኢትዮጵያ የሰብአዊ መብት ለማስከበር ለሚደረገው ትግል ይውላል::)

በኢትዮጵያ አብዮታዊ ትግል ውስጥ ለወደቁ ሰማዕታት የተዘከረ::

ለእናንተ ጀግኖች የሕዝብ ወገኖች፣
የታገላችሁ የወደቃችሁ፣
ለዴሞክራሲ ለእኩልነት፣
ድህነትን ለማጥፋት መስዋዕት የሆናችሁ፣
ኢሰብአዊ አገዛዝን
ጭቆናን፣
ለመታገል ክንዳችሁን ያነሳችሁ፣
ደማችሁን ያፈሰሳችሁ፣
አጥንታችሁን የከሰከሳችሁ፣
የሕዝብ ነገረ-ፈጆች፣
የኢትዮጵያ ልጆች ናችሁ፣
ሕያው ነው ስማችሁ::

ማውጫ

ገጽ

መግቢያ 1
የአማርኛው መግቢያ 9
ምስጋና 10
አህጽሮተ ቃላት 11

ምዕራፍ ፩ የአፄ ኃይለሥላሴ አገዛዝ

ቅድመ-ታሪክ 12
ጠበብት ምሁራን-የዩኒቨርስቲ ኮሌጅ 24
የትምህርት ተናጠፍ (Stratification) 26
የላብ አደሩ (የሠራተኛው) ክፍል 31
የነጋዴው ክፍል 35
አርሶ አደሩ 35
በባሌና በኤርትራ ውጥረት እየከፋ ሄደ 42
አመፅ በኡጋዴን 46
የኢትዮጵያ ጦር ኃይሎች 47
የቀውሱ ዋዜማ 51

ምዕራፍ ፪ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ

የንቅናቄው አጀማመር 58
የግጥም ውድድር 61
ቆራጥ ተማሪዎች (Militants) 62
ብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር 64
መሬት ለአራሹ 66
የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በውጭ ሀገር 68
የተማሪው ንቅናቄ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ሆነ (Radicalized) 72
የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር 74
Mini Skirt (የፋሽን ትርኢት) ያስከተለው ረብሻ 79
ትምህርት ለሁሉም 83
የብሔር ጥያቄ 87
የተማሪዎች ንቅናቄ ማዕከል መቀየር 96

በጊዜው የተፈጸሙ አበይት እንቅስቃሴዎች 106
መደምደሚያ 111

ምዕራፍ ፫ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች መሰደድ 114

ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ቅሬታ አደረባቸው 116
የአልጀሪያው ቡድን 118
የብሔር ጥያቄ 119
የኃይሌ ፊዳ የአልጀርስ ጉዞ 123
ጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴ 124
የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ግንባር መሠረት ተጣለ 124
መኢሶንና ኢሕአድ-የፖለቲካ ልዩነቶች 125
የኢትዮጵያ ብሔራዊ ነፃነት ግንባር (ኢብነግ) አፈጣጠር 128
ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር 132
የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት የአመሠራረት ሂደት 134
የኢሕአድና የአብዮቱ ባህርይ 135
የኢሕአድና የትግል ስልቱ 137
አብዮቱና የብሔር ጥያቄ 137
የኢሕአድ የአደረጃጀት ዓይነቶች 138
የኢሕአድ አወቃቀር 140
በተለያዩ ቡድኖች መሀል ግንኙነት ተፈጠረ 143
ጊዜያዊ የአደራጅ ኮሚቴ ሕዝባዊ ግንኙነት ተግባራት 147
የኢሕአድ የመጀመሪያ ጉባኤ 149
    የመጀመሪያው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ 154
    የኢሕአድ የገንዘብ አቋም 154
    የኢሕአድ ቅርንጫፍ በአሜሪካ 154
የትጥቅ ትግል ዝግጅት 155
ሁለተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ 156
መደምደሚያ 157

ምዕራፍ ፬ የ1966 ዓ.ም. አብዮታዊ ንቅናቄ

የመጀመሪያው ምዕራፍ 160
ሁለተኛው ምዕራፍ 161
ሦስተኛው ምዕራፍ 166
የ1966 ዓ.ም. እንቅስቃሴ ተሳታፊዎች 167
የደርግ አመሠራረት 169

የኢትዮጵያ የግራ ኃይል 172
የፖለቲካ ትግል ደርግን ለመግራት የተደረገው ሙከራ 174
የኢሕአድ ዒላማዎች 176
መደምደሚያ 183

ምዕራፍ ፭ የኢሕአድና እየተቀጣጠለ በመሄድ ላይ የነበረው ትግል

ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ 186
የኢሕአድ አዲስ የአወቃቀር ዘዴ አዘጋጀ 187
የኢትዮጵያ ሁኔታ ትንተና 188
የድርጅቱ አመራር ወደ ሀገር ቤት መግባት 190
የኢትዮጵያ የግራ ኃይል መሰባሰብ 191
ፓርቲው ተዋቀረ
የማዕከላዊ ኮሚቴው የስራ ክንውኖች 202
የዞን ኮሚቴዎች ምስረታ 207
የወጣት ሊግ መመሥረት 209
ኢሕአድና የላብአደሩ እንቅስቃሴ 210
የኢሕአድ እንቅስቃሴ በመምህራንና በወታደሩ መካከል 213
የኢሕአድ ሠራዊት 214
የኢሕአድ ጀማሪ ሠራዊትና የኢህግ-ሕሀሀ 215
የድርጅቱ ልሳን 217
ዴሞክራሲያ 217

ምዕራፍ ፮ የፍፃሜው መጀመሪያ-ዴሞክራሲ, ታፈነ

መስከረም 2 ቀን 1967-መጋቢት 4 ቀን 1967 225
የኤርትራ ጥያቄ 234
የኢሕአድና የኤርትራው ችግር 242
የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት 247
ዴሞክራሲያ 251
ላብአደር 251
ቀይ ኮከብ 252
የወጣቱ ሊግ 252
የኢሕአድና የኢትዮጵያ ሶሺያሊዝም አዋጅ 259
የኢሕአድና ለነፃነት የተደረገው ትግል 261
ዋና ዋና የማምረቻ ፋብሪካዎች ታገዱ 264
የማምረቻ ድርጅቶች መታገድና የሠራተኛው ሚና 266
የኢሕአድና ደርግ 271

የኢሕአፓ ሠራዊት 275
የከተማ የወታደራዊ ክንፍ 281
ማጠቃለያ 282

ምዕራፍ ፯ የመሬት ይዞታን ለማሻሻል የተደረገ ትግል

መግቢያ-ከየካቲት አጋማሽ እስከ ነሐሴ መጨረሻ 1967 288
ከመሬት አዋጁ ትንሽ ቀደም ሲል 293
የመሬት ይዞታ አዋጅ 295
የመሬት አዋጅ በኢሕአፓ ላይ ያሳደረው ተጽዕኖ 303
ዴሞክራሲያና ለመሬት ይዞታ ለውጥ የተደረገው ትግል 306
ዘማቾች የመሬት ይዞታ መሻሻል ሀዋርያዎች 311
የኢትዮጵያ ሠራተኞች ለዴሞክራሲያ ያደረጉት ትግል 315
ነባ ኢሠአማ 324
አስተማሪዎች ለዴሞክራሲ ያደረጉት ትግል 327
የኢሕአፓና መኢሶን 330
የኢሕአፓ ንቅናቄ በውጭ ሀገር 336
የኢሕአፓና የውጭ ግንኙነት 337
ከየመን መንግስት ጋር የተደረገ ግንኙነት 341
የኢሕአፓ መዋቅር 343
የኢሕአፓ ማዕከላዊ ኮሚቴ 345
መለስተኛ ጉባኤ 353
መደምደሚያ 364
ዋቢ መጽሐፍት 373

መቅድም

የዚህ መፅሐፍ ደራሲ ክፍሉ ታደሰ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ፓርቲን /ኢሕአፓ/ን በግንባር ቀደምትነት ከመሠረቱትና ከመሩት ወጣቶች መካከል አንዱ ነው፡፡ በወቅቱ ከነበረው ከዚያ ሁሉ መከራና እልቂት ከተረፉት ጥቂት የኢሕአፓ መስራቾችና አመራሮች አንዱ የሆነው ክፍሉ ታደሰ፣ በመስዋዕትነት የታጀበውንና የተፈፀመውን የዚያን ትውልድ ተጋድሎ፣ ታሪክ እና ማንነት ከፓርቲው አመራር ውስጥ ሆኖ ያየውን እና በቅርበት የሚያውቀውን ሁሉ ፅፎታል፡፡ ማን ይናገር የነበረ ማን ያርዳ የቀበረ እንደሚባለው ሁሉ ክፍሉ ታደሰ የትግል አጋሮቹን እና የጓደኞቹን የመስዋዕትነት ታሪክ በግሩም የአፃፃፍ ችሎታው ለቀሪው ትውልድ በነዚህ ሶስት ተከታታይ መፅሃፎቹ አስተላልፏል፡፡

ክፍሉ ታደሰ፣ 'ያ ትውልድ' እያለ የሚጠራው የ1960ዎቹ ዓ.ም ወጣትን ነው፡፡ ያ ትውልድ ከየቤቱና ከየብሔረሰቡ የተውጣጣ አንድ በጐ ሕልም ለሐገሩ ኢትዮጵያ ያለመ ነበረ፡፡ ያ ትውልድ ሕልሙን እውን ለማድረግ በሕይወቱ እና በደሙ መስዋዕትነት ከፍሎ አልፏል፡፡ ቀጣዩ ትውልድም ከዚያ አስተሣሰብና ፍልስፍና ምን ይማራል? በያ ትውልድ እና በዚህ ትውልድስ መካከል የተዘረጋ ድልድይ ምንድን ነው? ይህ መፅሐፍ ኢትዮጵያዊያን ሁሉ ስለሐገራቸውና ስለ ትውልዳቸው እንዲያስቡ እንዲያውቁና ራሣቸውንም እንዲፈትሹ የሚያደርግ ነው፡፡

ደራሲው ክፍሉ ታደሰ ዘጠኝ አመታት ሙሉ ሲያዘጋጀው የነበረው የዚያ ትውልድ ታሪክ እነሆ እንደገና ለሕትመት በቅቷል፡፡ ያ ትውልድ የከፈለውን የደምና የሕይወት ዋጋ እንዘክረው ዘንድ ይሕን መፅሐፍ ማንበብ ግድ ይለናል፡፡

አሳታሚዎቹ

መግቢያ

ይህ መጽሐፍ ሀገሩን ኢትዮጵያን ለማሻሻል አስቸጋሪ የትግል ጉዞ የጀመረ የአንድ ኢትዮጵያውያን ትውልድ ድርሳን ነው። የዚህ ትውልድ አንጋፋ አባላት በ1930ና 40ዎቹ ዓመታት የተወለዱ ሲሆኑ፣ ታናናሾቹ ደግሞ የ1950ዎቹ የመጀመሪያ አጋማሽ ዓመታት ፍሬዎች ነበሩ። ሁሉም በቅን መንፈስ ለበጐ ዓላማና ግብ የተሰባሰቡ የአንድ ባተሌ ትውልድ ዝርያዎች ናቸው። ትውልዳቸው እጅግ ብሩህ አዕምሮ የነበራቸው ኢትዮጵያውያንን ያካተተ፣ እርቆ ተመልካች፣ ሀሳባዊና ለወገን ተቆርቋሪ ነበር። ብዙዎቹ አባላቱ፣ ዘመናዊ ትምህርት ለማግኘት ከታደሉት ጥቂቶች ወጣቶች መካከል ሲሆኑ፣ አብዛኞቹ በቀለም ትምህርት የላቁ ብቻ ሳይሆኑ፣ በርከት ያሉቱ በየተሰማሩባቸው የትምህርት ተቋሞች ድንቅና ምስጉን ተብለው በአርአያነታቸው ይጠቀሱ የነበሩ ናቸው።

በዚህ መጽሐፍ የተካተተው ታሪክ የሚያትተው፣ ስለሕዝቡ ዋይታና ጉስቁልና፣ እንዲሁም የገዥው ክፍል ቁንጮ አባላት ስግብግብነት፣ ቅርቃር በቀረው በሀገሪቱ ኢኮኖሚና ባጠላበት የፖለቲካ ፍትህ-አልባነት፣ በአጭሩ፣ እንደ አለብላቢት በሚቆጠቁጡ የኢትዮጵያ እውነታ ከዛሬ የነገው ተስፋው ስለተሟጠጠበት ስለ አንድ የኢትዮጵያውያን ምሁራን ክፍል ነው። በሌላ አነጋገር፣ መሽቆጥቆጥንና ታማኝነትን ብቻ የዜጐች ግዴታ አድርጐ ሲወስድ ያልቻለና አለቅጥ ከተንሰራፋው ፊውዳላዊ ባህል ጋር አልጣጣም ያለ የአንድ ትውልድ ታሪክ ነው። ይህ ትውልድ፣ በገዛ ራሱ ባሕርይ ለመተማመን እንዲችልና የራሱ የሆነ መለዮ ይኖረው ዘንድ፣ በራሱ ባህል ላይ አምጾ መነሳትና ከተገዥነት ማምለጥ ነበረበት። ስለሆነም፣ ለስርዓቱ አልገዛም ብሎ፣ ሕሊናው የመከረውን ሁሉ እያደረገ፣ የወደፊት ጉዞውን ቀጠለ።

ትውልዱ፣ ከአማራ፣ ከትግራይ፣ ከኤርትራ፣ ከጉራጌ፣ ከኦሮሞና ከሌሎችም የሀገሪቱ ብሔረሰቦች የተውጣጣ ሲሆን፣ ከሚጋሩት የፖለቲካ እምነትና ለሀገራቸው ከነበራቸው የመቆርቆር ስሜት የተነሳ፣ ስብስቡ እጅ-ለእጅ የተያያዙ ሕብረ-ብሔራዊና ሕብረ-ልሳን ኢትዮጵያውያንን ያቀፈ ነበር።

የዚህ ትውልድ ግንባር ቀደም አባላት፣ በቅን ፍላጐት ተነስተው ነበር አካባቢያቸውን ለመለወጥ የመጀመሪያ ተቃውሟቸውን የተነፈሱት። የከበባቸው ኦሪታዊ የአሰራር ሁኔታም፣ እያዘገመ ሄዶ ይለወጣል የሚል

ተስፋም ነበራቸው። በፖለቲካው አደባባይ ላይ ወጣ ወጣ ማለት የጀመሩት ይህን ቅን ጥረታቸውን የሚያይና የሚያበረታታ በማግኘታቸው ነበር። አማራጮችን ፍለጋ ድንበር ተሻግረው በመሄድ፣ እነርሱም ሆኑ መንግስት በቅድሚያ ባላሰቡትና ባልወጠኑት አዲስ መላ ላይ የሙጥኝ አሉ። በርግጥም ዛሬ ታሪክ እንደሚመሰክረው፣ እነዚህ ምሁራን የኋላ ኋላ የኅብረተሰቡ ነገረ-ፈጅና የለውጥ ቆስቋሾች ሆነዋል።

ከ1950ዎቹ መጨረሻ እስከ 1960ዎቹ መጀመሪያ ድረስ የነበረው ወቅት፣ በአፍሪቃ የፀረ-ቅኝ አገዛዝ ትግል ያየለበት፣ በላቲን አሜሪካና በሩቅ ምስራቅ አገሮች የሶሻል አብዮቶችና እንዲሁም በአሜሪካ የሲቪል መብቶች እንቅስቃሴዎች የነበሩበት ዘመን ነበር። በተጨማሪ፣ ወቅቱ የሶቭየት ኅብረትና ቻይና እንደ አበይት ዓለም አቀፋዊ የሶሻል ኃይሎች መጥቀው የወጡበትና የታወቁበትም ዘመን ነበር። ስለሆነም፣ ጤና ሳጣች ሀገሩ መፍትሄ ፍለጋ፣ ኢትዮጵያዊው ሥር-ነቀል ለውጥ አቀንቃኝ ትውልድ የገሰገሰው ወደ እነዚህ አገሮች ሆነ።

ሕብረ-ብሔራዊ የፖለቲካ ፓርቲ ማንባት ጉዳይ፣ እግሩ እስኪቀጥን ተጉዞና አፈላልጎ ከአገኛቸው መፍትሔዎች አንደኛው ነበር። አዎ፤ በ1960ዎቹ መጨረሻና በ1970ዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ውስጥ በኢትዮጵያ ጨርሶ ባዕድ ለነበረ ለዚህ የፖለቲካ ድርጅት ምስረታ ጥያቄ፣ ከሌሎች ምርጫዎች ሁሉ ቅድሚያ በመስጠቱ ነበር፣ ስንት ጭንቅና መከራ ታልፎ በወቅቱ ከተፈጠሩት አበይት በድኖች መካከል አንዱ የሆነው የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ (ኢሕአፓ) ሲያቆጠቁጥ የበቃው።

ታዲያ ስለ ኢሕአፓ መፃፍ ይህን ያህል ለምን አስፈለገ? በእርግጥ ኢሕአፓ በ1960ዎቹና በ1970ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት ውስጥ በኢትዮጵያ የፖለቲካ መድረክ ላይ ብቅ ካሉት አበይት የፖለቲካ ኃይሎች አንዱ ነበር። ድርጅቱ ብዙ ተከታዮችን አሰልፎ በተለይ ወታደራዊው መንግስት ሥልጣን ከያዘ በኋላ በተካሄዱ የፖለቲካ ክንዋኔዎች ላይ ጉልህ ሚና ተጫውቷል። ከዚህ አስተዋጽኦ አኳያ የኢሕአፓን ማውሳት ተገቢ ይሆናል። ይሁን እንጂ፤ ድርጅቱ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ራሱን የቻለ ሥፍራ አለው። የኢሕአፓ ታላቅነት፣ የድርጅቱን የፖለቲካ እንቅስቃሴ አጥር አልፎና ተርፎ የሚዘልቅ ነው። የኢሕአፓ ታላቅነት መታየት ያለበት ከአነሳቸው የፖለቲካና የኢኮኖሚ ጉዳዮች ክብደት አንፃር መሆን አለበት። እነዚያ ጉዳዮች

ከማንኛውም የቡድን ክልል በላይ የነበሩና፣ ዛሬም ቢሆን ለሀገሪቱ ከፍተኛ ጠቀሜታ ያላቸው ናቸው። ብዙዎቹ ገና ምላሽ ያላገኙና የመመለስ ዕድላቸው ዛሬም ቢሆን ስልል ብሎ የሚታይ ነው። ኢሕአፓ ከዛሬ 40 ዓመት በፊት ያነሳቸው የዴሞክራሲና የብሔረሰቦች መብት ጥያቄ፣ የሽግግሩ መንግሥት ባሕርይ፣ የሀገራዊ ነፃነት ጉዳይ፣ የሃብት እንደገና መከፋፈል፣ የሰብአዊ መብቶችና እንዲሁም ሌሎች ጥያቄዎች አሁንም ብዙ የሚያወዛግቡ ናቸው።

ኢሕአፓ፣ አባላቱም ሆኑ አመራሩ በሕዝብ ዘንድ እምብዛም የማይታወቁበት ሕቡእዊ ድርጅት ነበር። ስለሆነም፣ ስለታሪካቸውም ሆነ ስለአሠራራቸው የሚታወቀው በጣም ጥቂት ነው። መሪ ካልታወቀና ካልደመቀ በሚባልበት የኢትዮጵያ ባሕላዊና መልከዐምድር አንፃር፣ የአመራሩ ስውር መሆን ግር የሚል ይሆናል። አመራሩን እንኳንስ የውጭ ሰዎች፣ አባላቱ ራሳቸው የማያውቁት ከመሆናቸውም በላይ፣ የማወቁ ጉጉትም አልነበራቸውም ደርግን ጨምሮ፣ አንዳንድ ኢትዮጵያን የሚያጠኑ ሊቃውንትና ብሔረተኛ ድርጅቶች፣ ስለኢሕአፓ የጅምላ ትችቶችን፣ የፍርድ ውሳኔዎችንና ታሪካዊ ትዝብቶችን ጽፈዋል።

ጆን ማርካኪስን ከመሳሰሉ ጥቂቶች በስተቀር ብዙዎቹ የድርጅቱን ምስል አበላሽተው ለማቅረብ ሆን ብለው የተነሳሱ ናቸው። ኢሕአፓ በፖለቲካው መስክ ላይ ብቅ ካለ ጀምሮ፣ የሶቪየት ኅብረት ኮሚኒስት ፓርቲና ኢትዮጵያዊ ብሔረተኛ ቡድኖችን ጨምሮ፣ ብዙዎቹ የፖለቲካ ኃይሎች በወዳጅነት ዓይን የሚመለከቱት ድርጅት አልነበረም። ለዚህም፣ የኢሕአፓን ጠንካራ የሀገር ወዳድነት አቋምና የሙጥኝ ብሎ የያዘውን የሀገሪቱን ሉአላዊነት አቋም ከመጥላት አንስቶ ስፍር ቁጥር የሌላቸው ሌሎች ምክንያቶችን መደርደር ይቻላል። አንዳንዶች ሕብረ-ብሔራዊ ባህሪውንና ዓላማዎቹን የሚያንቋሽሹ ነበሩ። ሌሎች የጠሉት ደግሞ፣ ኢኮኖሚያዊ ለውጦች ላይ በማጥበቁና ሃብትን እንደገና ለማከፋፈል በመነሳቱ ነበር።

ስለሆነም፣ ከአንዳንድ የይፋ መግለጫዎች በስተቀር፣ ስለአመሠራረቱና የፖለቲካ ትንቅንቅ ባካሄደባቸው ዓመታት ውስጥ ስላከናወናቸው ተግባራት ሚዛናዊና በተለይም የውስጥ አዋቂ ታሪኩን የተረኩ ጥቂቶች ናቸው። በመሆኑም፣ ከዚያ አብዮታዊ ትውልድ አዋቂ መሪዎች መካከል ብዙዎቹ በሕይወት ቆየት ብለው ገድላቸውን በትክክል

ሊያወጡ ባለመቻላቸው፣ የቀጣፊዎች ብዕር ሰለባ ሊሆኑ በቅተዋል። ይህን ማንም ያልቋጨውን ታሪክ የማስተካከሉ ግዳጅ ዛሬ የወደቀው፣ ከእስርና መከራ በተረፉ በጥቂት ቋሚዎች ትከሻ ላይ ነው።

የኢሕአፓ ታሪክ ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊና ማኅበረሰባዊ ኃይሎች ተጠላልፈውና ተዋህደው፣ የተወሳሰበ የማዕበል ተውኔቶች የሆኑበት የትግል ሰንሰለት ቅደም ተከተል ነው። ስለሆነም፣ ግዙፍ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ ለውጦችን የሚያጠቃልል ተውኔት ነው። ይህ መጽሐፍ አንዳንዴ ወደ ጐን እያፈነገጠና እግረ መንገዱን የትግሉን ሰብአዊ ገጽታ የሚያመላክቱ የተናጠል ድርጊቶችን እያወሳ በሚገባ ሊያንፀባርቅ *የሚሟገትለት ዕውነታም* ይሆናል።

የመጀመሪያው ምዕራፍ ለ1966 ሕዝባዊ አመጽ መንደርደሪያ የሆኑ ሁኔታዎች መግቢያ ነው። የአመጹን ሽል በማሕፀኑ ቋጥሮ ስላቆጠቆጠው ዘመናዊ የመንግስት አስተዳደር ነው የሚያትተው። የኢትዮጵያ ኅብረተሰብ ዋና ዋና አካሎች ከዚህ መንግስት ጋር ስለነበራቸው ግንኙነትና ሚና ለማብላላት ይሞክራል። የመሬትን ጉዳይ ጨምሮ የዘመኑን አንጋፋ የፖለቲካ ጥያቄዎችና የተለያዩ የተቃውሞ እንቅስቃሴዎችን አነሳስ ከፖለቲካዊና ወታደራዊ አንደምታቸው ጋር ያወሳል። የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ መንግስት ከምዕራብ ዓለም ጋር እንዲወዳጅ የተገደደባቸውን ሁኔታዎች ይመረምራል።

ሁለተኛው ምዕራፍ ጠለቅ ባለ መልክ የሚያብላላው፣ የኢትዮጵያ የትምህርት ስርዓት እንዴት ሊያቆጠቁጥ እንደቻለና የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንቅስቃሴም በሀገር ውስጥና በውጭ ሀገሮች እንዴት እያዘገመ ለማደግ እንደበቃ ነው። የተማሪው ክፍል ለምን እንደተከፋና የሆደባሻነቱ ምክንያቶች ይዘረዘራሉ፤ የእንቅስቃሴው ሥር-ነቀልነት ሂደት ይመረመራል።

ሦስተኛው ምዕራፍ የሚያየው የተማሪውን እንቅስቃሴ ታሪካዊ ተልዕኮ ክንውኖችና የስር-ነቀል የፖለቲካ ቡድኖችን ቱግ ብሎ መውጣት ይሆናል። የእነዚህ ቡድኖች አዝጋሚ የዕድገት ሂደትና ይህ መጽሐፍ በተለይ የሚያተኩርበት የመኢሶንና የኢሕአፓ አበቃቀል ይሆናል። ለዚህ ሽግግር መንስኤ የሆኑት ሁኔታዎችና የዘመኑ አበይት ሰነዶች ጭምር

ይመረመራሉ። በሥር-ነቀል ደጋፊዎቹ መካከል ስለተከሰተው የመጀመሪያው መለያየትና የኢሕአፓን እንቅስቃሴዎች ሰፋ አድርጎ ያትታል።

አራተኛውም ምዕራፍ የ1966 ዓ.ም እንቅስቃሴ ሂደት፣ የትግሉ የተለያዩ ምዕራፎችንና ተሳታፊ ኃይሎችን ያወሳል። ደርግ እንዴት እንደተፈጠረና አፄ ኃይለሥላሴ እንዴት ከዙፋናቸው ሊነሱ እንደቻሉ ሂደቱስ እንዴት እንደነበረ ያብራራል። ኢሕአፓንም ጨምሮ በነበሩ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎችና በደርግ መሀል የተከሰተው ግጭትና እነዚህ ባላንጣዎች የተጠቀሙባቸውን የትግል ስልትና ታክቲክ ያወሳል።

አምስተኛው ምዕራፍ የሚያወሳው ስለኢሕአፓ መስፋፋት ሲሆን ለድርጅቱ ዕድገት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያበረከቱ የአመራሩ ውሳኔዎች ይጤናሉ። የኢትዮጵያ ሥር-ነቀል ደጋፊ ኃይሎች እንዴት በአንድ ድርጅት ሥር ሊሰባሰቡ እንደቻሉና በዚያን ወቅት ከፍተኛ ዝናን ስላተረፈችው ጋዜጣ፣ ዴሞክራሲያ ፣ እንዲሁም ስለ ወጣቱ ሊግ አፈጣጠር ይዘረዝራል።

ስድስተኛው ምዕራፍ፣ አፄ ኃይለሥላሴ ከዙፋናቸው እንደወረዱ የተቀሰቀሰውን የፖለቲካ ትግል ይመረምራል። በደርግና የኤርትራ ተዋጊዎችን ጨምሮ በሀገሪቱ በነበሩ የተቃዋሚ ኃይሎች መሀል እየተበላሸ የሄደውን ግንኙነት ትኩረት በመስጠት ለመቃኘት ይሞክራል። የኤርትራን ጉዳይ ሰላማዊና ፖለቲካዊ በሆነ መንገድ ለመፍታት የተፈጠረ ልዩ ታሪካዊ አጋጣሚ እንዴት ሊያመልጥ እንደቻለ ይመረምራል። የተወሰዱ የኢኮኖሚ አዋጆችና ያስከተሉት ሁኔታዎች ይወሳሉ። ኢሕአፓ እንዴት የደርግ ባላንጣ ሊሆን እንደበቃና ድርጅቱ እንዴት ሊጠናከርና ሊያድግ እንደቻለ ይተነተናል።

በሰባተኛው ምዕራፍ የመሬት ስሪት አዋጁ ለምን እንዳስፈለገና አዋጁ ያስከተላቸው እንድምታዎች ይዘረዘራሉ። ለዘመናት ታምቆ የቆየው የሕዝቡ ስሜትና ዘማቾች የተጫወቱት ሚና ያወሳል። የኢትዮጵያ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ለብዙ ዓመታት ሲያቀነቅኑት የነበረና ከማታገያ ጥያቄዎቻቸው ዋነኛው ምላሽ ሲያገኝ፣ የገጠማቸውን ሁኔታ ይዘረዝራል። በራሳቸው በሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች መሀል የተነሳው ልዩነት አጽንኦት ተሰጥቶት በሚገባ ተወስቷል።

ምዕራፎቹ እንደ ጊዜ ቅደም ተከተላቸው ሲሆን የተደራጁት፣ የአንድ ታሪክን ተከታታይነት ለማስረገጥ ሲባል፣ ድርጊቱ ቀደም ሲል ቢጀመርም፣ ዋናው ትዕይንት በተከናወነበት ምዕራፍ ውስጥ ነው የሚቋጨው። በኋላ በኢሕአፓ ሥር የሚሰባሰቡት የኢትዮጵያ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎችን ነገር ግንድ መጥቀስ ያስፈለገው ምን ያህል የተሰባጠሩና የተዛነቁ መሆናቸውን ለማሳየት ነው። ከዚህ ውሳኔ ላይ የተደረሰውም 1979 ዓ.ም ደርግ ገና በስልጣን ላይ በነበረበት ጊዜ ነበር።

በአብዮታዊ ትግሉ ውስጥ መስዋዕት የሆኑ ቁጥራቸው እጅግ አነስተኛ የሆኑ አብዮታውያን ስም ተጠቅሷል። በሕይወት ስላሉት በሚወሳበት ወቅት፣ የድርጅት ስምና አሕፅሮተ-ቃላት መጠቀም የግድ ነበር። የግራ ዝንባሌ የነበራቸውን ግለሰቦች ሁሉ፣ ዓለም ዓይናችሁ ላፈር ባለበት በአሁኑ ወቅትና ኢሕአፓ በይፋ እንዳይንቀሳቀስ በተከለከለበት እንደ ኢትዮጵያ ባለች ሀገር፣ ስማቸውን መደበቅ ተገቢና አስፈላጊም ነው።

በእርግጥ፣ በ1970ዎቹ ዓመታት የተፈፀመው ዕልቂት ይፋ እንዲወጣ ሙከራ ተደርጓል። ሆኖም፣ የዚህ ዕልቂት ሰለባ የሆነው ኢሕአፓ አሁንም የቅስቀሳ ዒላማ ከመሆን አላመለጠም። ዕልቂቱ እንዴት ሊመጣ እንደቻለም ታሪካዊ ምርምር አልተደረገም።

በ1979 ዓ.ም መጽሐፉ ሲጀመር፣ የደርግ ስልጣን ቆይታ በቀናትና በወራት ሊቆጠር እንደሚችል ግምት ውስጥ አልገባም። እንዲያም በመሆኑ፣ ከሀገር ውጭ የሚገኘውን አንባቢ መሠረት በማድረግ፣ መጽሐፉ በእንግሊዘኛ ሊጻፍ በቃ። ከዚያ በኋላ ግን፣ ደርግ በመገልበጡ፣ ሁኔታዎች ተቀያይረዋል። መጽሐፉንም ታሪኩ በተካሄደበት ምድር ማሳተም የሚቻልበት ሁኔታ ተፈጥሯል።

ትዕይንቶች፣ አጋጣሚዎች፣ ውሳኔዎችና እንቅስቃሴዎች ሳይንኳሰሱ ወይም ሳይጋነኑ እንዳሉ ለማቅረብ ተሞክሯል። እንቅስቃሴዎቹን ለመገምገም ወይም ዝርዝር ትንተና ለማቅረብ አልተሞከረም፣ ታሪኩን በግርድፉ ለማቅረብ እንጂ፣ ይህን ማድረግ አስፈላጊ የሆነው ሚዛናዊ አስተያየት ለማቅረብ እንዲቻልና የወደቁ ጓዶችን ስሜት ለመግለጽ በማሰብም ጭምር ነው።

የወደቁ ጓዶች ታሪክ ከልጅ ወደ ልጅ በወጉ ይተላለፍ፡ ዘንድ ታሪኩን እንዳለ ማቅረብ የተሻለ አማራጭ ሆነ። ስለአንድ ድርጊት ወይም እንቅስቃሴ ስህተተኝነት ወይም ትክክለኝነት ማውሳት ሳይሆን፣ እነዚያ ሁኔታዎች እንዴት እንደተፈጠሩና እንዲፈጠሩም የገፋፉ ምክንያቶች ምን እንደነበሩ ማመላከት ይሆናል አጠቃላይ የመጽሐፉ አቀራረብ።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የቀረቡት ዝርዝር ማስረጃዎች፣ የኢትዮጵያ ሕዝብ ነገረ-ፈጅ ስለሆነው ኢትዮጵያዊው አብዮታዊ ምሁር ጀማሪ ምርምር መነሻ እንጂ ማከተሚያ፣ አልፋ እንጂ ኦሜጋ አይደሉም። እንደውቅያኖስ ሰፊ ከሆነው የዚህ ትውልድ ታሪክ፣ ፀሐፊው የድርሻውን በጭልፋ ዝቆ ለማቅረብ ሞክሯል። ሌሎችም እንዲሁ ተመሳሳይ አስተዋጽኦ ካበረከቱ፣ የዚህን የባተሌ ትውልድ ታሪክ ሁለንተናዊ ገጽታ ለመገምገም ይቻል ይሆናል።

ስለመጽሐፉ አንዳንድ ነጥቦች

የኢሕአፓን ታሪክ ለመቀመር (በጠኝ አመት) የፈጀ ሲሆን፣ ይህ የመጀመሪያው ክፍል፣ ከ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ አንስቶ እስከ 1967 ዓ.ም ድረስ የነበረውን ታሪካዊ ሂደት ይሸፍናል። በዚህ ክፍል ውስጥ ቡድኖች እንዴት መመስረት እንደጀመሩና ኢሕአፓ እንዴት እንደተፈጠረ ይዘረዝራል። በወቅቱ የተከሰቱ ዐበይት ድርጊቶች ይወሳሉ።

ጽሁፉ ከመጀመሩ በፊት ዋቢ የሚሆኑ ሰነዶች ፍለጋ ብዙ ዓመታት ፈጅቷል። አብዛኞቹ ሰነዶች ፀሐፊው በሱዳን ውስጥ በቆየበት ጊዜ የተሰባሰቡ ሲሆን፤ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ንቅናቄን አስመልክቶ የተፃፈው ክፍል ከ1976 ዓ.ም በፊት ሊጠናቀቅ ችሏል። ሠራተኛ ነክ የሆነውን ክፍል ለማዘጋጀት የሠራተኛው ንቅናቄ ተሳታፊ የነበሩት ጎነት ታረቀኝ፣ ብርሃኑ፣ አባስ በላይ እና ሌሎች ተሳትፈዋል።

ፀሐፊው ከጓደኛው ከአፍ ጋር በመሆን፣ የመጽሐፉ ዋልታ የሆነውን ክፍል በ1976 ዓ.ም በቴፕ ቀርጾ አስቀመጠ። አፍ ትችትና ጥያቄዎች በማቅረብ ዝርዝር ጉዳዮች ሳይረሱ እንዲመዘገቡ ረድታለች።

አስፈላጊ የሆኑ ሰነዶች በ1970ዎቹ ዓመታት መባቻ ላይ የተሰበሰቡ ሲሆን፣ በአውሮፓና በአሜሪካ ይገኙ ስለነበሩ የተማሪ ንቅናቄዎች ጽሑፎች

በማቅረብ ግርማይ ተስፋ ማርያምና ተስፋ ተስፋዬ ተባብረዋል። ፋንታሁን ጥሩነህ የዲሞክራሲያ ቅጅዎችንና ሌሎች ጽሁፎችን በመስጠት ረድቷል።

ፀሐፊው ስራውን እንደጀመረ፤ በ1979 ዓ.ም በጆን ማርካኪስ አሳሳቢነት፣ ዘሩ ክህሸን ያካተተ የጋራ ጥናት ለማድረግ ስምምነት ላይ ተደረሰ። ይህ ስምምነት በተደረሰበት ወቅት፣ ፀሐፊው ምዕራፍ ሁለትንና ሦስትን የሚመለከቱ የመጀመሪያ ረቂቆች አዘጋጅቶ ስለነበር፤ ጽሁፎቹን ለዘሩና ለማርካኪስ ላከ። ጽሁፉ ደህና መካሄዱን ቀጥሎ፣ ሦስት ምዕራፎቹ በ1981 ዓ.ም ተገባደዱ። ከዚህ በኋላ፤ ለዓመት ከስድስት ወራት ያህል ግንኙነት ተቋረጠ። ግንኙነቱ፣ በጤና ችግርና እያንዳንዱ ግለሰብ ቅድሚያ የሚሰጣቸው ሌሎች ጉዳዮች በመኖራቸው፣ ስራውን በወቅቱ ማገባደድ ሳይችል ቀረ። ግንኙነቱም እየሻከረ ሄደ። ፀሐፊው እወጣዋለሁ ብሎ የገባውን ኃላፊነት ለብቻው በመሸከም፣ ስራውን ለመጨረስ ወሰነ።

የመጽሐፉ የመጀመሪያው ረቂቅ በ1983 ዓ.ም ከተዘጋጀ በኋላ፤ የጽሑፉን ይዘት ለማዳበር፣ የጐደለ ለማሟላት፣ የተሳሳቱ አቀራረቦችን ለማስወገድ፣ ሃያ ለሚሆኑ የቀድሞና የአሁን የኢሕአፓ አባላት ተሰጠ። እጅግ ጠቃሚ የሆኑ ትችቶችና አስተያየቶች በመጀመሪያዎቹ ምዕራፎች ላይ ቀረቡ።

መጽሐፉን ለማዘጋጀት የተለያዩ ምንጮችን መጠቀም የግድ ነበር። የመጀመሪያውና ዋናው ምንጭ ራሱ ፀሐፊው ያካበተው ተመክሮ ሲሆን፤ ከ15 ዓመታት በላይ ወደኋላ ተመልሶ በመቃኘት፣ ድርጊቶቹን ማስፈር ነበረበት። ጊዜው እየረዘመ ሲሄድ፤ አእምሮ የመዘገበውን ቆፍሮ ማውጣት ቀላል ተግባር አልነበረም። በ1966 ዓ.ም በተለይ፣ ትርኢቶች ከመብረቅ በፈጠነ ሁኔታ ይጓዙና እንደእስስት ገላ ይቀያየሩ ስለነበር፤ ጥረቱን ከባድ አድርጎታል።

ሌላ ጠቃሚ ምንጭ የነበረው ከዘሩ ከህሸን ጋር በተለይም በአሜሪካና በኢትዮጵያ የሚገኙትን የተማሪ ንቅናቄ አስመልክቶ የተደረገው ውይይት ሲሆን፤ ጌታቸው በጋሻው፣ ሲራቅ በላይነህ፣ ገብረ ክርስቶስ ይመር፣ ገብረ እግዚአብሔር፣ ከበደ ደስታ፣ ያሬድ ጥበቡ፣ እንዲሁም ሌሎች፣ ስለተማሪው ንቅናቄም ሆነ በ1960ዎቹ ዓመታት ስለተፈጠሩት ቡድኖች ጠቃሚ መረጃዎችን አካፍለዋል። ከእነዚህና ከሌሎች የንቅናቄው

አባላት ጋር የተካሄዱ ውይይቶች ለመጽሐፉ ይህ ነው የማይባል አስተዋጽኦ አበርክተዋል።

በሁለተኛ ደረጃ ሲጠቀሱ የሚገባቸው የመረጃ ምንጮች፣ በሕቡዕ ይበተኑ የነበሩት ጋዜጦች ሲሆኑ፤ አንዳንዶቹ ለማንኛውም ሰው እንዲደርስ በአማርኛ የተዘጋጁ ነበሩ። ጥቂቶቹ ደግሞ ለኢሕአፓ አባላት ብቻ የተዘጋጁ ነበሩ። እጅግ በርካታ የሚሆኑ የኢሕአፓ ሰነዶች አሁንም እንደተቀበሩ ይኖራሉ። የተወሰኑ ሰነዶችን ደርግ የወሰደ ሲሆን፤ ሌሎቹን ደግሞ ፀሐፊው ሊደርስባቸው አልቻለም። እነዚህን ሰነዶች ማግኘት ሲቻል፣ በጉደለ መሙላት ይቻላል።

በሦስተኛ ደረጃ ያገለገሉ የመረጃ ምንጮች፣ የመንግስት ጋዜጦችና ጽሁፎች ሲሆኑ፤ በአራተኛ ደረጃ የሚጠቀሱ ደግሞ በ1970ዎቹ ዓመታትና ከዚያ በኋላ የተፃፉ መጽሐፍት ናቸው።

የአማርኛው መግቢያ

የዚህን መጽሐፍ የእንግሊዝኛውን ቅጅ ቀድሞ ማጠናቀት ቢቻልም፤ ከአማርኛው ትርጉም ጋር ተቀራራቢ በሆነ ጊዜ እንዲወጣ ተደረገ። በመግቢያው ላይ እንደተገለፀው፤ መጽሐፉ በእንግሊዝኛ እንዲፃፍ ያስገደዱ ሁኔታዎች የነበሩ ሲሆን፤ የኢትዮጵያ ሁኔታ መቀየር ግን፣ ለሕዝቡና በተለይም በትግሉ ለተሳተፈው ትውልድ ታሪኩን በሀገሩ ቋንቋ ማቅረብ ቅድሚያ ሊሰጠው የሚገባ ጉዳይ መሆኑ ሊስተዋል ቻለ።

ትርጉሙን ለመጨረስ ከአራት ወራት በላይ የፈጀ ሲሆን፤ አንዳንድ ጽንሰ-ሀሳቦችን እንዳሉ ለማስቀመጥ ከፍተኛ ጥበት ፈጥሯል። ትርጉሙን በተቻለ መጠን ቃል በቃል ለማድረግ የተሞከረ ሲሆን፤ አስቸጋሪ በሆኑ በአንዳንድ ቦታዎች፣ መንፈሱ ሳይቀየርና የተለየ ሀሳቦች ሳይደባለቁ እንዳለ ለማቅረብ ተሞክሯል። በአማርኛ ለመግለጽ ያስቸገሩ አንዳንድ ቃላቶችን፣ ተቀራራቢ የሆነ ፍች በመፈለግ ለመግለጽ ጥረት ተደርጓል። ለምሳሌ፣ Economic Stagnation የሚለው አገላለጽ የኢኮኖሚ መደንበሽ ተብሏል። በዘልማድ፣ መደንበሽ ከውሃ ጋር የተያያዘ ሲሆን፤ በኩሬ ውስጥ የተከማቸ ውሃ ረዘም ላለ ጊዜ ቆይቶ መሽተት ሲጀምር ደነበሸ ይባላል። ተጨማሪ ሌላ ምሳሌ፣ Heavy-handed-policy የሚለው አገላለጽ፣ የእንካ -ሽመል-ፖሊሲ ተብሏል።

በትርጉሙ ስራም ጓደኞቼ ከበደ ደስታ፣ እናና ግርማ ጥሩነህ ተባብረዋል። በተለይ ግርማ ከሁላችንም ላቅ ያለ ድርሻ አበርክቷል። እህቴ አልማዝ ታደሰ በአማርኛ የኮምፒዩተር ቃላት መተመሪያ (Word Processor) ከፅንሱ እስከ መጨረሻው ቅጅ በማዘጋጀት ተባብራለች።

ደራሲው

ምስጋና

ይህ መጽሐፍ ሲዘጋጅ የተለያዩ ግለሰቦች በተለያዩ ደረጃዎች የእርዳታ ክንዳቸውን ዘርግተዋል። ያለእነሱ እርዳታና ድጋፍ መጽሐፉን ማጠናቀቅ ከባድ ሊሆን በቻለ ነበር። በተቀዳሚ ግን ልባዊ የሆነ ምስጋና ለዘሩ ከህሸንና ለጆን ማርካኪስ ማቅረብ እሻለሁ። ለዚህ መጽሐፍ ዝግጅት ዘሩም ሆነ ጆን ማርካኪስ ከደራሲው ያላነሰ አስተዋጽኦ በማበርከታቸው፤ ለመጽሐፉ የሚቀርበው ምስጋና የነሱም ጭምር እንደሆነ ለገልጽ እሻለሁ። በተጨማሪ ላከል የምሻው፤ የመጽሐፉን ድክመቶች እንደማይጋሩ ነው።

በአሜሪካና በአውሮፓ ስለነበሩት የተማሪ ንቅናቄዎች ጽሑፎች ለሰጡኝ ግርማይ ተስፋ ጊዮርጊስ፤ ፋንታሁን ጥሩነህ፣ ተስፋ ተስፋዬ ምስጋናዬን አቀርባለሁ። ፋንታሁን የዲሞክራሲያ ቅጅዎችን ሰጥቶኛል። ስለአጠቃላይ ትግሉም ሆነ ስለተማሪው ንቅናቄ ቃለ መጠይቅ የሰጡኝ ጓደኞቼና ጓደቹ ጌታቸው በጋሻው፣ መሀሪ ገ/እግዚአብሄር፣ ገዛኸኝ ተፈራ፣ ገብረክርስቶስ ይመር፣ ከበደ ደስታ፣ ያሬድ ጥበቡ፣ ሲራክ በላይነህ፣ አመነ ዳሸውና ፈቀደ ቢረጋ ጥልቅ ምስጋና አቀርባለሁ።

መጽሐፉን በከፊልም ይሁን በሞላ በማንበብ አስተያየቶችና ትችቶች ላቀረቡልኝ ለአፍ፣ ደነቀ ሀይለማርያም፣ አብርሃም ላቀው ምስጋና አቀርባለሁ። ብዙዎቹ ጓደኞቼ ያለፈውን ታሪክ የሚገመግም ጽሑፍ እንዳቀርብ ነበር የገፋፉኝ፤ እኔ ግን ታሪኩን በግርድፉ ማቅረብ የተሻለ አማራጭ ሆኖ አገኘሁት። አስፈላጊ መረጃዎችና ዝርዝሮች ከቀረቡ በኋላ፤ ታሪካዊ ትንተናና ግምገማ ማድረግ ያገባኛል የሚል ኢትዮጵያዊ ሁሉ ኃላፊነት ይሆናል።

የሰበሰቧቸውን መጽሐፍቶችና መጽሔቶች እንድጠቀምባቸው ለፈቀዱልኝ ሁሉ ምስጋና አቀርባለሁ። በአንዳንድ ቴክኒካዊ ጉዳዮችና በረቂቁ ላይ ሃሳቦች ለለገሰኝ ለወንድሜ ለዶክተር መስፍን ታደሰና ስም ማውጫውን

በማዘጋጀትና ታይፕ በማድረግ ስረዳችኝ እህቴ ለአልማዝ ታደሰ ምስጋናዬ ከፍ ያለ ነው።

በመጨረሻም፣ የምስራቸውን በመከታተል ታበረታታኝ ለነበረችው ጓደኛዬ አኔት ሲ. ሽከሰር ጥልቅ ምስጋና አቀርባለሁ። አኔት መጽሐፉን እንብባ አስተያየት ከመሰንዘሯም በላይ፣ በማረምና በሌሎች መስኮችም ከፍተኛ ትብብር አድርጋልኛለች።

አህጽሮተ-ቃላት

ካዱ	ጭላሎ የእርሻ ልማት ድርጅት
ማኮ	ማዕከላዊ ኮሚቴ
ኢሠአማ	የኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበር
ኮፓሶህ	የሶቭየት ኅብረት የኮሙኒስት ፓርቲ
ኤእግ	የኤርትራ እርነት ግንባር
ኤእግ-ሕሀሀ	የኤርትራ እርነት ግንባር-ሕዝባዊ ሀርነት ሀይልታት
ኢብነግ	የኢትዮጵያ ብሔራዊ እርነት ግንባር
ኢፒድ	የእርሻ ልማት ድርጅት
ህግሀኤ	የኤርትራ ሕዝባዊ ሀይልታት ግንባር
ኢሕአድ	የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት
ኢሕአሠ	የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ሠራዊት
ኢሕአፓ	የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ
ኢተማሰአ	የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በሰሜን አሜሪካ
አኢተማ	የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በአውሮፓ
አይዚ	ኢንተር ዞን
ማሌሬድ	ማርክሳዊ ሌኒናዊ ሪቮሉሽናዊ ድርጅት
ብኢዩተማ	ብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር
ጊአኮ	ጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴ
ጊሕመ	ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት
ተጉኮ	የተማሪ ጉዳይ ኮሚቴ
ትህዴ	የትግራይ የልማት ድርጅት
ህውሀተ	ህዝባዊ ወያኔ ሀይልታት ግንባር
አአዩኮ	አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ
ኡሱዋ	የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር
አአኢተፌ	አለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ፌዴሬሽን
ወሊ	የወጣት ሊግ

ምዕራፍ ፩

የአፄ ኃይለሥላሴ አገዛዝ
ቅድመ ታሪክ

የዘውድ አገዛዝ ተገርስሶ የታሪክ ወመዘክር እንዲገባ ከተደረገ እነሆ አርባ ዓመት አካባቢ ሆነው። ሲንገዳገድ የቆየው ስርዓት፣ በ1966 ዓ.ም ላይ ከፍተኛ አደጋ ደረሰበት። በ1966 ዓ.ም የተነሳውና በየቦታው የተዛመተው ንቅናቄ፣ ለዘመናት በስርዓቱ ውስጥ ሲብላላ የቆየው የኅብረተሰቡ ቅራኔ ነፀብራቅ ነበር። እዚህ ላይ ቆም ብሎ፣ የኢትዮጵያ መንግስት ለምን በቀውስ ሊዘፈቅ እንደቻለና እያንዳንዱ የኅብረተሰብ ክፍል ምን ችግር እንደገጠመው መጠየቅ ተገቢ ነው። ንቅናቄው ከተነሳ በኋላስ እያንዳንዱ የኅብረተሰብ ክፍል እንዴት ተቀበለው፣ ምንስ አደረገ ብሎ መጠየቅም አግባብ አለው። የዚህ መጽሐፍ የመጀመሪያው ምዕራፍ፣ ለኢትዮጵያ መንግስት አዘቅት ውስጥ መዘፈቅ ምክንያት የሆኑ ክስተቶችን ይመረምራል።

የ1940ዎቹ አሥር ዓመታት ለመላዋ አፍሪቃ የፖለቲካ ሥልጣን ሽግግር አጥቢያ ነበሩ። የእርነት ተጋድሎ ማዕበል ያተራመሳትና ያጥለቀለቃት አህጉር፣ ከመቅጽበት ለአውሮፓውያን የቅኝ አገዛዝ ድንገተኛ መቅሰፍት ሆነች። አያሌ አፍሪቃውያን ነፃነትን በመቀዳጀታቸው፣ በፌስታና በፈንጠዝያ ተዋጡ። ከዚህ አሕጉራዊ ሁካታና ጫጫታ ተገልላና የፖለቲካ እርካታ ደሴት መስላ የተቀመጠች፣ (በአጭር ከተቀጨው የኢጣሊያን አምስት ዓመት ወረራ በስተቀር) የቅኝ አገዛዝ ሳይዳስሳት ያለፈችው ኢትዮጵያ ብቻ ነበረች። እስከ ዘመነ አፄ ኃይለሥላሴ ድረስ የውጭ ኃይል ተጽዕኖ እምብዛም ሳይጠናወታቸው ካመለጡ ጥቂት አገሮች መካከልም አንዷ ይህችው ኢትዮጵያ ነበረች። የአፄ ኃይልሥላሴን የሥልጣን ተቆናጣጭነት ተንተርሶ፣ በኢትዮጵያ ውስጥ ከመቶ ዓመት ላላነሰ ጊዜ ሲካሄድ የቆየው የማዕከላዊ አስተዳደር ግንባታ ሂደት፣ በ20ኛው ክፍለ ዘመን መባቻ ላይ የጎላ ትርጃ ያዘ። በኋላቀርና ቅጥ-አምባሩ በጠፋ መሳፍንታዊ አገዛዝ ቦታ፣ ዘመናዊ ቢሮክራሲ ተተካ። የመሳፍንቱ አቅም እየጠወለገ በሄደ መጠን፣ ንጉሠ ነግስቱ ከሰበካ ጭቃሹም እስከ ከፍተኛው የመንግስት ማዕረግ ድረስ ባለስልጣኖቻቸውን ለመሰየምና ስልጣናቸውን ለማጠናከር አስቻላቸው። ቀደም ባለው ዘመን፣ በመንግስት ጥላ ሥር ሆና ቢያንስ በግንዛቤ ደረጃ የራሷ ባሕላዊ የስልጣን ተቋም የነበራት ቤተ-ክርስቲያን ሳትቀር የዘውድ

ባለሟል ሆነች፡፡ ስለዚህም ከደብር አለቃ እስከ ፓትርያርክ ድረስ ሹማምንቶቿ በንጉሱ ሲሰየሙ በቁ፡፡ ቀስ በቀስም፣ የቤተክህነት የትምህርት አገልግሎት በዘመናዊ ትምህርት ቤቶች እየተተካ ሄደ፡፡ ለዘውድ አገዛዝ መደላደል ተጨማሪ ጉልበት የሆነው የመጀመሪያው የኢትዮጵያ ዘመናዊ የጦር ሠራዊት የተገነባውም በዚሁ ወቅት ነበር፡፡ እነዚህ ክንውኖች ዘላቂነት ባለው መዋቅር ይካሄዱ ዘንድ፣ መንግስት የሚያስፈልገውን የገንዘብ ወጪ ለመሸፈን አዲስ የብሔራዊ የታክስ አሰባሰብ ደንብና መዋቅር ሊዘረጋ በቃ፡፡

በአፄ ኃይለሥላሴ ቁጥጥር ሥር የገባው የኢትዮጵያ መንግስት፣ ለስም ያህል የተፈጠረ ከሕግ መምሪያና ከሕግ ምወሰኛ ምክር ቤቶች የተውጣጣ ፓርላማ ነበረው፡፡ የሕግ መወሰኛው ምክር ቤት አባላት በቀጥታ በንጉሡ ሲሰየሙ፣ የሕግ መምሪያው ምክር ቤት አባላት ደግሞ በሕዝብ የሚመረጥ ሆኖ፣ የመጀመሪያ ምርጫውን በ1949 ዓ.ም አካሄደ፡፡ ይሁን እንጂ፣ ሁለቱም ምክር ቤቶች ለአፄያዊው አገዛዝ ዘመናዊነት ለመቆላመጫ የተነጠፉና የማይቆረቁሩ የፖለቲካ መደላድሎች ከመሆን ያለፉ አልነበሩም፡፡

የተደራጀ መልክ ያለው የተቃዋሚ ኃይል ለመጀመሪያ ጊዜ በኢትዮጵያ ያቆጠቆጠው በጣሊያን ወረራ ሥር ነበር፡፡ ንጉሡ ነግሥቱ ማይጨው ላይ (በ1928) ተሸንፈው እንደተሰደዱ፣ የሀገር ቤት አገር ወዳድ ኢትዮጵያውያን ተሰባስበው የአርበኞችን እንቅስቃሴ መሠረቱ፡፡ ተቃውሟቸውም በተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች፣ በተለይም በማዕከላዊና በሰሜን-ምዕራብ ኢትዮጵያ ሊዛመቱ ቻሉ፡፡ ተቃውሞ ለማሰማት በምስጢር ለሕዝብ ይሰራጩ ከነበሩት የመጀመሪያዎቹ ጋዜጦች መካከልም፣ በ1920ኛዎቹ ዓመቶች ውስጥ በቱርክ መንግስት ጭፍጨፋ ምክንያት ተሰደው ወደ ኢትዮጵያ ከገቡት አርመናውያን አንዱ በነበሩት በአቶ ዮሐንስ ሰማርጂባሽን አዘጋጅነት ይታተም የነበረው "የኢትዮጵያ አውደ ልሳን" ጋዜጣ ይገኝበታል፡፡ ከዚህም በላይ፣ በአቶ ብላታ ኪዳነማርያም ይመራ የነበረው የኢትዮጵያ ወጣቶች ንቅናቄና በእንግሊዝ አገር በእንስሳት የቀዶ ጥገና ሐኪም በዶክተር ዓለመወርቅ በየነ የተመራው የጥቁር አንበሶች ንቅናቄ የተቋቋሙት በዚህ ጊዜ ነበር፡፡ እነዚህ የፖለቲካ ቡድኖች፣ የኢትዮጵያ ሕዝብ የኢጣልያንን ወረራ እንዲታገል ባደረጓቸው ቅስቀሳዎች፣ በርካታ ምሁራንና ወታደሮችን ሊያበረታቱና ሊያነሳሱ ችለዋል፡፡ የተቃውሞ ትግሉ ካፈራቸው ተወዳጅና ስመጥር ገጣሚዎች መካከል የጥቁር አንበሳው ዮፍታሄ ንጉሤን ማንሳት ይቻላል፡፡ ዮፍታሄ ከወረራው በፊት እንኳ ከ16 በላይ

የሚሆኑ ቴአትሮችና ግጥሞችን ለመድረስ የቻሉ ኢትዮጵያዊ ናቸው። በተለይ ምሁራንንና የሆለታ ጦር ትምህርት ቤት ምሩቃንን ያቀፈው የጥቁር አንበሳው ቡድን፣ "ከነፃነት በኋላ በሕዝቡ የተመረጠ መንግስት ይቋቋም" (1) የሚል ጥሪ እስከ ማሰማት ደርሶ ነበር።

በኢትዮጵያ የመጀመሪያውን የኢጣሊያ ቫይስሮይ፣ ጀኔራል ግራዚያኒን ለመግደል በተቃጣው ሙከራ ተሳበ፣ በኢትዮጵያውያን ላይ በደረሰው የጭፍጨፋ በትርና ዕመታ ምክንያት፣ የፀረ-ኢትዮጵያን ወረራ በመቃወም የተነሳው የፖለቲካ ንቅናቄ በአጭሩ ተቀጨ። የግድያ ሙከራውን ያደረጉት አብርሃም ደቦጭና ሞገስ አስገዶም የኢትዮጵያ ምሁራን እንቅስቃሴ አካል የነበሩ ሲሆኑ፣ አብርሃም የተፈሪ መኮንን የቀድሞ ተማሪ፣ ሞገስ ደግሞ የዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት ፍሬ ነበር። ጣሊያኖች ባካሄዱት የበቀል እርምጃ፣ የኢትዮጵያን ቤተክርስቲያን መሪ ብፁዕ ወቅዱስ አቡነ ጴጥሮስን ጨምሮ ብዙ አገር ወዳዶችን በግፍ ረሸኑ። "ከደብረ ሊባኖስ ገዳም ብቻ 29 መነኮሳት፣ 115 ዲያቆናትና መምህራን፣ እንዲሁም በተባባሪነት የተጠረጠሩ ሌሎች 3 ግለሰቦችን" ረሸኑ። (2)

ከዕልቂቱ በኋላም፣ እያቆጠቆጠ የነበረው የፖለቲካ ተቃውሞ ለሚቀጥሉት አራት ዓመታት፣ በተለይ በመሀል ኢትዮጵያ እየተፋፋመ ለሄደው የትጥቅ ትግል ቦታ መለቀቅ ነበረበት። የሽምቅ ውጊያውን ለማቀናጀት የመጀመሪያው ሙከራ በነሐሴ ወር 1929 ዓ.ም ሸዋ ክፍለ ሀገር ግንደበረት ላይ ተደረገ። (3) ደጃዝማች ታከለ ወልደሃዋርያት የዚህ የትጥቅ ትግል ዋና አስተባባሪና የፖለቲካ ምስል ሆነው ብቅ አሉ። በጠላት ተደጋጋሚ የጥቃት በትርና በልምድ ዕጥረት የተነሳ የተቀናጀ ውጊያዎችን ለማካሄድ ቢያዳግታቸውም፣ በርካታ የታጠቁ ቡድኖች ትግሉን በቆራጥነት ተያያዙት። ስለሆነም፣ ራስ ደስታ ዳምጠው፣ በየነ መርዕድ፣ ገረሱ ዱኪ፣ በቀለ ወያ፣ ደጃዝማች ፍቅረማርያምና የመሳሰሉት አርበኞች በተለያዩ ግጥሚያዎች ላይ ሕይወታቸውን በጀግንነት አጡ። እያሌ ፈተናዎችን ተወጥተው ድልን ለመቀዳጀት ከበቂት ሽምቅ ታጋዮች መካከል ከጐጃም ስሙ-ገናናው አርበኛ፣ የአርሶ አደሮች መሪ በላይ ዘለቀ፣ እንዲሁም ደጃዝማች መንገሻ ጀምበሬና ደጃዝማች ነጋሽ በዛብህ፣ ከሸዋ ደግሞ፣ ራስ አበበ አረጋይና ደጃዝማች ታከለ ወልደሃዋርያት፣ ከጐንደር፣ አሞራው በሚል ቅጽል ስም የሚታወቁት ፊታውራሪ ውብነህ ተሰማ ነበሩባቸው።

ኢጣሊያን ድል ተመቶ አፄ ኃይለሥላሴ ከነተከታዮቻቸው በ1933 ዓ.ም ከስደት በተመለሱ ማግስት ግን፣ አብረዋቸው በውጭ አገር የሰነበቱትን መሳፍንትና በባንዳነት ያደሩ መኳንንትን ሲሾሙና ሲሸልሙ፣ እነዚህ አርበኞችና መሰሎቻቸው ውስጥ አድሮ የበላተኛ ተመልካች እንዲሆኑና እንዲገለሉ ለማድረግ መድፈራቸው አስገራሚ ትዕይንት ሆነ። በአገር ውስጥ ለአርበኞች መታሰቢያ እንዲሆን የተቋቋመው የኢትዮጵያ ጀግኖች ማኅበርም ቢሆን የሚናከስ ጥርስ እንዲኖረው የተደረገ አልነበረም። ማኅበሩ እንደማኅበር ትንሽም ቢሆን የልብ ልብ አግኝቶ ንጉሠ ነገሥቱን ለማውገዝ የደፈረው የኋላ ኋላ የፖለቲካ ጉናቸው መሳሳቱን አይቶ በ1966 ላይ ነበር። (4) ይህ ማለት ግን ከሥልጣን የተገለሉት የአርበኞች መሪዎች በሞላ የንጉሡን የፈላጭ ቆራጭነት ዝንባሌ በፀጋ ተቀብለው ነበር ማለት አይደለም። ከመካከላቸው አንዳንዶቹ በማፈንገጥ ወዲያውኑ የመጀመሪያውን የፖለቲካ ተቃውሞ በንጉሡ ላይ ለመሰንዘር በቂ ድፍረት አገኙ።

ጣል ጣል መደረጉ ከከነከናቸውና ወደ አሻፈረኝ ባይነት ከገፋፋቸው አርበኞች መካከል ግንባር ቀደሙ በላይ ዘለቀ ሆኑ። ከጉጃም አዲስ አበባ ድረስ መጥተው እንዲታሰሩና በመጨረሻም በስቅላት እንዲሞቱ የተደረጉት በዚሁ ምክንያት ነበር። ንጉሠ ነገሥቱን ከስልጣን ለማስወገድ አሲራችኋል ተብለው በተመሳሳይ መንገድ ከተገደሉት ሌሎች ተቃዋሚዎች መካከል ቢትወደድ መንገሻ ጀምበሬና ራስ ኃይሉ ይገኙባቸዋል። ደጃዝማች ታከለ ጭምር የተከሰሱትና ለሁለት ዓመት የታሰሩት፣ በዘውዱ ላይ ከልጅ እያሱ ልጅ፣ ከልጅ ዮሐንስ ጋር አድማ ወጥነሃል ተብለው ነበር። ደጃዝማች ታከለ በ1937 ዓ.ም ከእስር ቤት ከተለቀቁ በኋላ እንደገና በ1939 ዓ.ም "የንጉሡን ስልጣን የሚያስገዝብ ፍትሐዊ ሕገ-መንግስት" ታቀናቅናለህ ተብለው በመጠርጠራቸው፣ በረና ተወስደው እስከ 1946 ዓ.ም በግዞት እንዲቀመጡ ተደርገዋል። በመጨረሻም፣ በ1961 ዓ.ም፣ የ75 ዓመት አዛውንት ሆነው እያሉ እንኳን የአፄ ኃይለሥላሴን ሕይወት ለማጥፋት ፈንጂ አጥምደሃል ተብለው ነበር እጃቸውን ላለመስጠት ሲከላከሉ የተገደሉት ወይም ራሳቸውን በራሳቸው አጠፉ የተባሉት።

በወቅቱ በሀገር ቤትም ሆነ በውጭ በማደግ ላይ የነበረው የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንቅስቃሴ ይህን የግድያ እርምጃ በአገሪቱ ዴሞክራሲያዊ ኃይሎች ላይ የደረሰ ከፍተኛ ጉዳት ነው ብሎ በመገመት አውግዞት እንደነበር የሚታወስ ነው። ይህ ድርጊት በሌላ ገፁ የአፄ

ኃይለሥላሴን መንግስት ፖሊሲዎች ሬጋ-ሰራሽነት የሚያንፀባርቅ አርማ ነበር።

እነዚህ በንጉሡ ነገሥቱ ላይ የተካሄዱ የመጀመሪያ የፖለቲካ ተቃውሞዎች፣ ያልተቀናጁና የግል ቁርሾና ጥላቻ የተቀላቀለባቸው ከመሆናቸውም በላይ፣ በመሳፍንቱ መካከል ብቻ ተወስነው የቀሩ ነበሩ። ስለሆነም፣ ንጉሡ ነገሥቱ በመንግሥታዊ አውታሮች ላይ የነበራቸውን ቁጥጥር በአጠበቁና በአጠናከሩ መጠን፣ ተቃውሞው እየላላና እየሟሟ ከመሄድ አላለፈም። መሳፈንቱን በዓይነቁራኛ በመከታተልና በሌሎች የተለያዩ ዘዴዎች በመጠቀም ጭምር መቆጣጠር ተችሎ ነበር። የንጉሡ ነገስቱን የግል ስልጣን ሊጠናወት ይችላል በሚል ስጋት፣ የገዥው መደብ አባላት ሊጋራ የፖለቲካ ጥቅማቸው እንኳ እንዳይደራጁ ንጉሡ በማገዳቸው፣ በ1966 ዓ.ም ሁሉንም የተጠናወተ ቀውስ ሲያንገበብ፣ ተጋግዘው መላ ሊመቱ ሳይችሉ እንዲቀሩና በቀላሉ እንዲሸነፉ አድርጓቸዋል።

በንጉሡ፣ በመሳፍንቱና በመኳንንቱ ላይ ያተኮረው የ1966 እንቅስቃሴ ከመነሳቱ ቀደም ሲል አንደበቱን ያፍታታው የአርበኞችን ገድል የሚያቀነቅኑ ግጥሞችና ቴአትሮችን በመጠቀም ነበር። በተለይ የፀረ-ጣሊያኑ የአገር ወዳዶች ትግል መንፈሳዊ መሪ ስለነበሩት ስለ አቡነ ጴጥሮስ ገድል የሚያወሳው “ጴጥሮስ ያችን ሰዓት” የተሰኘው ቴአትር የብዙዎችን ዓይን ሊከፍት የቻለ ሥራ ነበር። በላይ ዘለቀን የሚያወድሱ ዘፈኖችና ግጥሞች ጭምር ተመሳሳይ አስተዋጽኦ ነበራቸው። (6) ደርግ ስልጣን ከያዘ በኋላ የበላይ ዘለቀ መንገድ ብሎ የጠራው አውራ ጎዳና በሕዝቡ ከተሰየመ ውሎ አድሯል።

በ1930ኛዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ላይ በትግራይ ክፍለ-ሀገር ውስጥ የንጉሡን አገዛዝ በመቃወም የሕዝብ አመጽ ተነስቷል። "የወያኔ እንቅስቃሴ" በመባል የሚታወቀው ይህ አመጽ፣ ከግንቦት 1935 ዓ.ም ጀምሮ ከ6 ወራት በላይ የቆየ ነበር። የአመፁ መሪዎች ለምን ወያኔ የሚለውን ስያሜ እንደመረጡ ግልጽ ባይሆንም ቅሉ፣ በዘልማድ "በተለያዩ ጉጦች ወይም መንደሮች ወጣቶች በወንዝ ልጅነት እራሳቸውን እያቧደኑ ለጠብ ወይም ለጫወታ ከሚያደርጉት ፍልሚያ የተወረሰ ሳይሆን አይቀርም" (7) የወያኔን ትግል በመቀስቀስ ቁልፍ ሚና የነበራቸው የደቡብ ትግራይ ራያዎችና አዘቦዎች ከ1920 ዓ.ም ጀምሮ ከማዕከላዊ መንግሥት ጋር የማያቋርጥ ግጭት ውስጥ ገብተው ነበር። ታክስ እንዲከፍሉና ግብር

እንዲገበሩ ለማስገደድ መንግስት በተደጋጋሚ በሚልካቸው ወታደሮች ንብረታቸውን የተቀሙና የተደፈሩ በመሆናቸው፣ እኒህ ሕዝቦች ጣሊያን ከመግባቱ በፊትም ቢሆን ለማዕከላዊው መንግስት ቅን አገዛማሚያ አልነበራቸውም። ጣልያኖች ሳይቀሩ ይህን ቅሬታቸውን ቀድመው በመረጃ በማጣራታቸው፣ ወደ 35,000 የሚጠጉ ራያዎችንና አዘቦዎችን አነሳስተውና አስታጥቀው በማይጨው፣ በአሸንጌና በሌሎች የጦር ግንባሮች ንጉሡን እንዲወጉላቸው አድርገዋል። [8] ኢጣሊያኖች ተቸንፈው ከኢትዮጵያ በለቀቁበት ጊዜም የተወሰኑ የጦር መሣሪያዎች ትተውላቸው እንደሄዱ ተረጋግጧል። በ1927-28 ዓ.ም ራያ ዎችና አዘቦዎች ብቻ 3,000 ያህል የቃታ ብረቶች ከኢጣሊያኖች ተቀብለዋል። "በ1933 ዓ.ም ጣሊያኖች ኢትዮጵያን ሲለቁ፣ ከ30,000 ያላነሰ መሣሪያዎች ትተውላቸው ሄደዋል።"[9]

የወያኔው አመፅ በተጋጋመበት ወቅት፣ ከትግራይ ምስራቃዊ ክፍል የእንደርታ፣ የክልተ አውላሎ፣ የተምቤንና የማይጨው ተወላጆች ለተለያዩ ዓለማዎች ሲሉ ሲቀሳቀሱት በቅተዋል። (10) በአመዛኙ ራያዎችና አዘቦዎች የሚኖሩበት የደቡብ ትግራይ ሕዝብ አመፁን ሲደግፍ፣ ፍላጐቱ ከከፊል ዘላን የኑሮ ዘይቤው አንፃር ፍትሕና እኩልነትን በመሰሉ ማኅበረሰባዊ መርሆዎቹ ላይ ፊውዳላዊው አገዛዝ የጣለበትን ስጋት ለማስቀረት ነበር። ሌላው ደግሞ፣ ከመሳፍንቱ ወገን የአፈነገጠ አንድ ክፍል ሲሆን፣ በከባቢያዊ አዲስ የሥልጣን ተዋረድ ውስጥ ተለቅ ያለ ድርሻ ለማግኘት ሲል ተነሳሳ። የተቀረው የንቅናቄው ተሳታፊዎች ደግሞ የመንግስት የበታች ሹማምንትና የነጭ ለባሾች ዝርፊያ ጨርሶ ያንገፈገፋቸው ሆደ-ባሻ ደገኛ ገበሬዎች ነበሩ።[11]

ከአስመራ አዲስ አበባ የተዘረጋውን አውራ ጐዳና ግራና ቀኝ ይዞ የተጀመረው አመፅ፣ ወዲያውኑ በየአቅጣጫው ተስፋፍቶ አድዋ፣ መቀሌና የመሳሰሉት የትግራይ ከተሞች በአመፀኞቹ እጅ ሊገቡ በቁ። ማዕከላዊው መንግሥት፣ በበርካታ የእንግሊዝ ብርጌዶችና ሻለቆች አዛዦች የሚመራ ትልቅ ጦር አሰማርቶ ብዙ ውጊያዎች ቢያካሂድም፣ አመፁን መቆጣጠር አዳገተው። ስለሆነም፣ አመፁን ለማዳፈን የተቻለው እንግሊዛውያን ጣልቃ በመግባታቸውና "እያንዳንዳቸው 40 ፓውንድ የሚመዝኑ 116 ቦምቦችን ከአይሮፕላን እየጣሉ ሕዝቡን ከደበደቡ በኋላ ነበር። በዚህ አኳኋን፣ መቀሌና ነዋሪዎቿ ሳይቀሩ ተደብድበዋል"።[12]

የወያኔው አመፅ ከተሸነፈ በኋላ፣ መንግስት አስከፊ የበቀል እርምጃ ለመውሰድ አላቅማማም። መላው የትግራይ ሕዝብ ትጥቁን እንዲፈታ ከመደረጉም በላይ፣ በንጉሡ ወታደሮች የሚዘገንኑ የግፍ እርምጃዎች እየተወሰዱበት አይቀጡ ቅጣት ተቀጣ። "እያንዳንዱ የትግራይ ቤተሰብ የተበዳይ ካሽ ሆኖ፣ ለዘመቱበት ወታደሮች አበል አሥር የማሪያ ትሬዛ ብር እንዲከፍል ተገደደ።" (13) ከመሪዎቹ መካከል እንደ ብላታ ኃይለማርያም ያሉት በግዞት ወደ ሌሎች የሀገሪቱ ክፍሎች ተወሰዱበት። በተለይ የራያዎችና የአዘቦ ሕዝቦች፣ እኛን ያየህ ተቀጣ እንዲሉ፣ እጅግ የከበደ ቅጣት ተበየነባቸው። የወል መሬታቸውን መንግስት ነጥቆ፣ ለሽያጭ ገበያ ላይ አውጥቶ፣ የገዛ ንብረታቸውን ከሸማቾች ተከራይተው እንዲኖሩ አስገደዳቸው። (14) በመሆኑም፣ የወያኔ ዓመፅ መክሸፍና ይህንንም ተንተርሶ የተጣለበት የፖለቲካ እመቃ በትግራይ ሕዝብ ዘንድ ከፍተኛ ቅሬታን አሳድሯል።

የወያኔው አመፅም ሆነ በአገሪቱ ምሥራቃዊ ክፍል ተከስቶ የነበረው የሕዝብ እንቢተኝነት፣ የንጉሡን አገዛዝ ለመፈታተን የነበራቸው አስተዋፅኦ ውስን ነበር። በዘልማድ እንደሚታወቀው፣ የንጉሠ ነገሥቱ ስልጣን ወሰን የለውም። ንጉሠ ነገሥቱ "ስዩመ እግዚአብሔር ናቸው" ተብሎ ነበር የሚታመነው። (15) "የሥልጣን ክልላቸው በጣም ሰፊና የማይገደብ ከመሆኑ የተነሳ፣ ሕዝቡ ከልሂቅ እስከ ደቂቅ ትዕዛዛቸውን ሳያቅማማ በደስታ መቀበል" ግዴታው ነበር። ቀድሞ፣ ከመካከለኛው ዘመን ፊውዳላዊ ገጽታ የተነሳ፣ የገገርዎች ሥልጣን የሚጠበቀውን ያህል ምሉዕ አልነበረም። ገገርዎቹም ቢሆኑ በመላ ግዛታቸው ላይ የፈቀዱትን ሊያደርጉ የሚያስችላቸው አቅም አልነበራቸውም። የአፄ ኃይለሥላሴ ዘመን ግን፣ ከዚህ ለየት ያለ ነበር። አፄ ኃይለሥላሴ የመንግሥት ሥልጣን ጠቅልለው በእጃቸው ለማስገባት የጣሩት ገና አልጋወራሽ ከሆኑበት ከ1908 ጀምረው ነበር። ከዚህ ወቅት ጀምሮ ነው የመንግስትን ሥልጣን አማክለውና አጠናክረው . የዙፋናቸው ተቀጥያ ሆኖ ከሚያገለግላቸው ቢሮክራሲያዊ አውታር ጋር በመበየድ በቃልም ሆነ በገቢር ፍፁም የበላይ ሆነው ሊደላደሉ የቻሉት።

አብዛኛው ሕዝብ ንጉሡ እንዲህ ተምዘግዝገው አናቱ ላይ ሲቀመጡበት እምብዛም አልተጠበበም። የኢትዮጵያ ገዥ መደብ ጠቢባን ታሪክና ባህል እምብርት ሰለሞናዊው ዙፋን እየተባለ የሚጠራው ወግ

ነበርና፣ አፄ ኃይለሥላሴ ለዚያ ወግ የሚያበቃ የአገዛዝ ብልሃትም ሆነ ተደናቂ ተክለ-ሰብእና ነበራቸው። ይህን አስመልክቶ አንድ የውጭ አድናቂ በ1942 ዓ.ም እንዲህ ብሎ ነበር፤ "የኢትዮጵያም" ሆነ "የዓለም" ሕዝብ፣ የኢትዮጵያ አምሳል በሚሏቸው ሰው አማካይነት ታላላቅ ውሳኔዎች ቢደረጉም አንዳችም ቅሬታ አልነበረውም።" [15]

ይሁን እንጂ፣ ንጉሠ ነገሥቱ አፄ ኃይለሥላሴን ከዙፋን ለማውረድ በ1953 ዓ.ም ላይ የተቃጣው ሙከራ በሕዝቡ የእርካታ አዝማሚያ ላይ አንድ እንከን እንዳለ አሳይቷል። ሙከራው ብዙዎችን ያስገረመ ቢሆንም፣ ለጥቂት ጊዜ ያህል እንድምታው በውል ሊጤን አልቻለም። በተጨማሪ፣ በዚሁ ዓመት በነሐሴ ወር በስደት ካይሮ ውስጥ የሚኖሩ የኤርትራውያን ተማሪዎችና የፖለቲከኞች ቡድን፣ የኤርትራ አርነት ንቅናቄ እንደተመሠረተ መግለጫ አወጣ። ኤርትራን በግዴታ ከኢትዮጵያ ጋር የማዋሀድ ሂደት ተጠንስሷል ብሎ ያምን ስለነበር፣ ለኤርትራ ነፃነት መታገል ነበር ዓላማው። በወቅቱ መግለጫውን ክብደት ሰጥቶ ያስተዋለው እንኳ አልነበረም። ይሁን እንጂ፣ እነዚህ ያልተዛመዱ ሁኔታዎች የአረጀውና ያፈጀው መንግስት፣ ውሎ አድሮ ከ14 ዓመታት በኋላ መነቃቃት ሲጀምር የታዩ ቀዳሚ ምልክቶች ነበሩ።

ከዚህ አልፎ፣ ጥያቄው ሊያመጣ የሚችለው ችግር ግልጽ ሆኖ እንዲታይ ጥቂት ዓመታት ማለፍ ነበረባቸው። ሌሎች የመፈንቅለ መንግስት ሙከራዎች በ1939፣ በ1940ና በ1943 ዓ.ም ቢደረጉም፣ ሁሉም ቢሆኑ የጎላ የፖለቲካ አቋም ሳይገዙ በአጭር ከመቀጨት አላመለጡም። እስከ 1953ቱ ዓ.ም ሙከራ ድረስ፣ የንጉሡን የፖለቲካ ሥልጣን ሊያሰጋ የቻለ የፖለቲካ ተቋም አልነበረም።

የ1953 ዓ.ም ሙከራም ቢሆን መጨረሻው ሽንፈት ነበር። የሙከራው መሪዎች ለቤተ-መንግሥቱ እንግዳ ያልነበሩና እንዲያውም የዘውዱ ታማኝ ጋሻ ጃግሬዎች ነበሩ። ጀኔራል መንግስቱ ነዋይ የክብር ዘበኛ አዛዥ፣ ጀኔራል ጽጌ ዲቡ፣ የፖሊስ ሠራዊት አዛዥ፣ ኮሎኔል ወርቅነህ ገበየሁ ደግሞ የንጉሠ ነገሥቱ ልዩ የፀጥታ ክፍል ሹም ነበሩ። ይሁን እንጂ፣ ውስጠ-አዋቂነታቸው ከሽንፈት ሳያድናቸው ከመቅረቱም በላይ፣ የከሸፈ አመፃቸው ሃሳቡንም የሕይወት ዋጋ ጠይቋቸዋል። እንዲያም ሆኖ

ግን፣ የመፈንቅለ መንግሥቱ ሙከራ በኢትዮጵያ የፖለቲካ ታሪክ ውስጥ አንድ ታላቅ እርምጃ ሆነ።

ዓላማው በውል አይታወቅ እንጂ፣ መፈንቅለ መንግሥቱ ከመካሄዱ በፊት፣ 8,000 የሚሆነውን የክብር ዘበኛ ጦር ከሕዝብ ለማስተዋወቅ የተለያዩ ሙከራዎች ተካሂደዋል። ለምሳሌ፣ ጦሩ በኢትዮጵያ ሬዲዮ ጣቢያ እንዲያሰማ የተፈቀደለት የ45 ደቂቃ የሙዚቃ ፕሮግራም በአጭር ጊዜ ውስጥ፣ በተለይ በአዲስ አበባና አካባቢዋ ሕዝብ፣ ተወዳጅነትን አፍርቶለታል። የክብር ዘበኛ ኦርኬስትራም፣ በወር ሁለት ጊዜ ለአዲስ አበባ ነዋሪዎች የተለያዩ የሙዚቃ ድግሶችን በነፃ ለሕዝብ እንዲያሰማ ተፈቅዶለት ነበር። ከመፈንቅለ መንግስቱ ሙከራው በኋላ ግን፣ የኦርኬስትራው አገልግሎት ለክብር ዘቡ አባላትና ለቤተሰቦቻቸው ብቻ እንዲወሰን ከተደረገ በኋላ፣ በመጨረሻም ፕሮግራሙ ከነአካቴው ተሰርዟል። ከኢትዮጵያ ተወዳጅ ድምፃዊያን መካከል እንደ ጥላሁን ገሠሠና ብዙነሽ በቀለን፣ እንዲሁም ታዋቂውን የሙዚቃ ደራሲና ቀማሪ አቶ ሣህሌ ደጋጎን ያፈራው ይኸው የክብር ዘበኛ ኦርኬስትራ ነበር። የሙዚቃ ጓዱ ከደረሳቸው ዘፈኖች መካከል አንዳንዶቹ የፖለቲካ ትርጉም አላቸው እየተባሉ ሕዝብ እንዳይሰማቸው ታግደዋል። የጥላሁን ገሠሠ "አልቻልኩም" በዚህ ሰበብ ከተከለከሉ ተወዳጅ ዘፈኖች አንዷ ነበረች። ጥላሁን ባስመረረችው ፍቅረኛው አስመስሎ፣ ጥላቻና "ንዝንዝሽ መሮኛ ታክቶኝ.... አልቻልኩም እረ ምን ልሁን...." እያለ ሲያንጎራጉር፣ የክብር ዘበኛ ሠራዊት የነበረበትን አስከፊ ሁኔታ በተዘዋዋሪ መንገድ መግለፁ ነበር ተብሎ ተተረጎመለት። ለዚህ ክፉ ሁኔታ የዳረገችው ሴት-ወይዘሮ አፄ ኃይለሥላሴ ራሳቸው ናቸው ተብሎ የተወሰደው። "አልቻልኩም"፣ ሁሉም ጆሮውን የሰጣት ልትሆን በመብቃቷ፣ ለጥቂት ጊዜ ያህል በሬዲዮ ከተላለፈች በኋላ፣ ተከልክላ እንደገና ብቅ ያለችው ከ15 ዓመታት ግዞት በኋላ ነበር።

ያረጀና ያፈጀውን የፖለቲካ ሥርዓት መሠረት ለማናጋትና ከመሳፍንታዊ ካባ ጨርሶ ለማላቀቅ ከተደረጉት የመጀመሪያ ሙከራዎች መካከል የ1953 ዓ.ም መፈንቅለ መንግስት ሙከራ አንዱ ነው። የአመፁ መሪዎች ለወሰዱት እርምጃ ተቀዳሚ ማጠያየቂያ አድርገው ያስተጋቡት የአገሪቱ ኋላቀርነት፣ ድህነቷና የፖለቲካ ሕይወቷ መጋሸብ ያሰፈነውን ጥልቅ የመገለልና የመራቆት ስሜት ነበር። የኢትዮጵያ ታሪክ ለሦስት ሺህ ዘመናት የቆየ ነው ቢባልም፣ በዚህ ረዥም ዘመን አራሹ የእርሻ

መማሪያውን አልቀየረም፣ የዝቅተኛ ነጋዴው የንግድ ስራና ሌሎች እንቅስቃሴዎች እንዳችም ለውጥ አላሳዩም ሲል አዋጁ ገለፀ። በንጉሠ ነገሥቱ ዙፋን ላይ እንዲህ ዓይነት ክስና ስሞታ በይፋና በቀጥታ ሲቀርብ ይህ የመጀመሪያው መሆኑ ነው። እንደተጠበቀውም የመጨረሻው ሆኖ አልቀረም። የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት በ1966 ዓ.ም እስከተገረሰሰበት ጊዜ ድረስ ለነበሩት ተከታታይ የፖለቲካ ተቃውሞዎች የነዳጅ ምንጭ ሆኖ ያገለገለው ይኸው የማይደርቅ ጥልቅ የመገለልና የመራቆት ስሜት ሆነ።

1953 ለለውጥ የተመቸና የበሰለ ጊዜ አልነበረም። የመፈንቅለ መንግሥቱ መሠረታዊ ድክመት ግራ-ከተጋባው ሕዝብ ድጋፍ ማጣት ሲሆን፣ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች በስተቀር አደመኞቹ የወሰዱትን እርምጃ ደግፎ አደባባይ ለመውጣት የደፈረ ማንም አልነበረም። በመስፋፋት ላይ የነበረው ዘመናዊ ትምህርት የመጀመሪያ ቡቃያዎች በመሆናቸው፣ ተማሪዎቹ ከከበባቸው የቆየ ወግና ልማድ ጋር ሆድና ጀርባ ሆነው ታዩ። ያለ አርአያ ይባዝኑ የነበሩ አዲስ ትውልድ ናቸውና፣ መንግሥቱንና ገርማሜ ነዋይን ፋና-ወጊ ሐዋርያዎቻቸው አድርገው ለመውሰድ ጊዜ አልወሰደባቸውም።

ገርማሜ ነዋይ በአሜሪካ የኮሎምቢያና የዊስኮንሲን ዩኒቨርሲቲዎች ምሩቅና በአሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንቅስቃሴ መሥራች አባሎች አንዱ ነበሩ። ወደ ኢትዮጵያ ከተመለሱ በኋላ፣ በመጀመሪያ ደቡብ ኢትዮጵያ ውስጥ በአስተዳደር ሥራ ላይ ተመድበው በመሥራት ላይ እንዳሉ፣ አካባቢውን ይገዙ የነበሩ ባላባቶች ተቃውሞ በማሳየታቸው ወደ ጅጅጋ ተዛውረው እንዲያገለግሉ ተደርጓል። በጅጅጋ ቆይታቸው ወቅት፣ የአካባቢው ነዋሪዎች "የኢትዮጵያዊነት" ስሜት እንደማያንፀባርቁ ሊገነዘቡ በመቻላቸው፣ ይህን የባዕድነት አዝማሚያቸውን ለመለወጥ መውሰድ የሚገባቸውን በርከት ያሉ እርምጃዎች የያዘ የውሳኔ ሃሳብ ለንጉሡ አቅርበው ምንም ምላሽ ሳያገኙ ቀርተዋል።

ገርማሜ፣ አንድ-ወጥ ብሔራዊ ስሜትን ለመፍጠር የሚቻለው በኢኮኖሚያዊ ተዋህዶ አማካይነት ነው የሚል እምነት ነበራቸው። በዚህም የተነሳ፣ በጠረፍ በኩል የኮንትሮባንድ ሸቀጦችን ያስገቡና ያስወጡ የነበሩ ነጋዴዎችን እየያዙ ሸቀጦቻቸውን ከወረሱና ከአጠራቀሙ በኋላ፣ ትክክል ናቸው ብለው ባመኑባቸው መንገዶች እንዲጠቀሙባቸው የንጉሡን ፈቃድ ጠየቁ። ሸቀጦቹ በሶማሊያና በኢትዮጵያ የኬላ ገበያዎች ላይ የሚሸጡበትን

ዋጋ በቅድሚያ ከአጠኑ በኋላ፣ ጅጅጋ ውስጥ ትልቅ ገበያ ለመክፈትና ሸቀጦቹ ከሌላ ገበያዎች በረከሰ ዋጋ እንዲሸጡ ለማድረግ ወሰኑ። ይህን እርምጃቸውንም ሸማቹ እንዲያውቀው ሰፊ የማስታወቂያ ዘመቻዎችን አካሄዱ። በዚህም የተነሳ፣ በአጭር ጊዜ ውስጥ የጅጅጋ ገበያ እየደራ ሊሄድ በመቻሉ፣ የኮንትሮባንድ ንግድ የማያዋጣ ሆነ። የሸማቹ ምርጫ በርካሽ ለሚገኘው ለጅጅጋ ገበያ ዕቃ ሲሆን በመቻሉም፣ የኬላ ገበያዎች እየተዘጉ ሄዱ። ጅጅጋም፣ የተለያዩ ሸማቾች ከየአቅጣጫው እየጐረፉ ሸቀጥ የሚለዋወጡባት ብቻ ሳትሆን የሚገናኙባትና የሚቀራረቡባት ከተማ እየሆነች መጣች። የኢኮኖሚ ትስስር ለተለያዩ የኅብረተሰብ ክፍሎች ፊቅዶ-መዋሀድ ይጠቅማል የሚለው የገርማሜ እምነት፣ በተግባርም ጭምር ሊረጋገጥ እንደሚችል አሳዩ።

ከመፈንቅለ መንግስቱ መክሸፍ በኋላ፣ ገርማሜ ንዋይ፣ ሻምበል ገርማሜ ወንዳፍራሽና ኮሎኔል ወርቅነህ ገበየሁ ሊያመልጡ ሲሞክሩ ከተገደሉ በኋላ፣ አስከሬኖቻቸው ለሦስት ቀናት በአደባባይ ተሰቅለው ሕዝብ እንዲያያቸው ተደርጓል። በዚህ የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ ወቅት ከ300 ሰው በላይ ሞቷል። በተኩስ ልውውጡ ቆስለው የነበሩት ጀኔራል መንግስቱ ነዋይም፣ ሊያመልጡ ሲሞክሩ ተይዘው ጦር-ፍርድ ቤት ከቀረቡ በኋላ፣ መጋቢት 1955 ዓ.ም ላይ የሞት ቅጣት ተፈጽሞባቸዋል። እርሳቸው ይጀምሩት እንጂ፣ የተነሱለት ዓላማ ውሎ አድሮ በሌሎች አማካይነት እንደሚጠናቀቅና፣ በሞት እንዲቀጡ የኮነነው የገዢዎች ቡድንም የማይቀርለትን ጽዋ እንደሚጋት ፍርድ ቤት ውስጥ በአደረጉት የመጨረሻ ንግግር ለመተንበይ ችለዋል። (17)

ከአመጽ ተባባሪዎች መካከል አንዳንዶቹ በሲቪልና በጦር ፍርድ ቤቶች ቀርበው እንደሁኔታው በእሥራት እንዲቀጡ ተበይኖባቸዋል። ጥቂት የጦር መኰንኖችም ከሠራዊታቸው እንዲሰናበቱ ተደርገዋል።

ተመሳሳይ የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ በ1956 ዓ.ም ተጠንስሶ የነበረ ሲሆን፣ ጠንሳሾቹ ሴራውን ገና በማውጠንጠን ላይ እንዳሉ በመያዛቸው ከሸፈ። በዚህ ወቅት፣ 150 የሚሆኑ ሰዎች በጥርጣሬ ተይዘው በቁጥጥር ሥር እንዲውሉ ከተደረገ በኋላ፣ የሴራው መሪዎች ናቸው ተብለው ከተገመቱት መካከል፣ ኮሎኔል እምሩ ወንዴን ጨምሮ፣ በርከት ላሉ ዓመታት በእስራት እንዲቀጡ ተበይኖባቸዋል። (18)

ከታህሣሡ መፈንቅለ መንግሥት ሙከራ መክሸፍ በኋላ የነበሩ ሌሎች ተቃውሞዎች በኢትዮጵያ ስነ ጽሁፍ መልክ የተከሰቱት ለየትና ረቀት ያለ ስልት ተከትለው ነበር።

በ1950ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት ላይ፣ ኢትዮጵያዊው ልብ-ወለድ ደራሲ አቶ አቤ ጉበኛ "አልወለድም""ን አሳትመው አወጡ። ድርሰቱ ያተኮረው ከእናቱ ማሕፀን አልወጣም ብሎ በሚታገል ሽል ላይ ነበር። ከእናቱ ማህፀን ሲወጣ የሚጠብቀውን ፍትሕ-አልባና ክፉ ሕይወት ለመኖር ዝግጁ እንዳልሆነ የሚወተውተውን ሽል ታሪክ ኅብረተሰቡ ስለወደደው መጽሐፉ በሕግ ታገደ። ታሪኩን ማንበብ ራሱ እንደወንጀል ተቆጠረ። ደራሲው አቤ ጉበኛም" ለፓርላማ ውድድር ራሳቸውን በዕጩነት ባቀረቡበት በ1958 ዓ.ም ላይ ተይዘው ለሦስት ዓመታት ለግዞት ተዳረጉ።

ሌላው ደራሲ አቶ መንግሥቱ ለማ ናቸው። ድራማው "ያላቻ ጋብቻ" ሲባል፣ ድርሰቱ በአንድ የተማረ ሀብታምና ከድሀ ቤተሰብ አብራክ የወጣች ሴት ትዳር አማካይነት የሚለኮስን ሁለንተናዊ ግጭትና ፍጭትን የሚያሳይ ነው። "ያላቻ ጋብቻ" አዲስ አድማስ ካመላከቱ የደራሲው የመጀመሪያ ሥራዎች መካከል አንዱ ነበር።

ከዚህ በፊት ለአርሶ አደሩ ሕይወት ብዙም ደንታ ላልነበረው ለኢትዮጵያ ስነጽሁፍ ብርቅ ሆኖ የቀረበው የአቶ ሀዲስ አለማየሁ "ፍቅር እስከ መቃብር" የተባለው መጽሐፍ፣ ከይዘቱ በተጨማሪ፣ በአፃፃፉ ውበትና በታሪካዊ ልብወለድነቱ ከአገሪቱ ዘለዓለማዊ ቅርሶች መካከል የሚመደብ ነው። አቶ ሀዲስ አለማየሁ አፄ ኃይለሥላሴ የሰጧቸውን የመንግስት ሹመት በፈቃዳቸው ለቅቀውና በድርሰት ሥራ ላይ ተሰማርተው ሳለ፣ ከ1966 ዓ.ም እንቅስቃሴ በኋላም ጠቅላይ ሚኒስትር እንዲሆኑ ተጠይቀው ሳይቀበሉት እንደቀሩ ይታወሳል።

ደራሲና ገጣሚው አቶ ፀጋዬ ገብረመድህን ካበረከቷቸው አያሌ ሥራዎች መካከል "ጴጥሮስ ያችን ሰዓት" የተሰኘችዋ ድርሰት በዘመነ አፄ ኃይለሥላሴ ግርማ ሞገሱን እያጣ መሄድ ለጀመረው የአገር ፍቅር ስሜት ነፍስ ልትዘራለት ቻለች።

በየድርሰቶቹ ይገለፁ ከነበሩ ተቃውሞዎች ሌላ፣ ተቃዋሚ ምሁራን በመንግስት የተለያዩ ተቋሞች ውስጥ፣ የንጉሡ ነገሥቱ ፓርላማን ጨምሮ፣ እየገቡ መፍጨርጨራቸው አልቀረም። አንዳንድ ለዘብ ያሉ አስተያየት

የነበራቸው ተራማጅ ኢትዮጵያውያን፣ በየጥቂት ዓመታት ለሕግ መምሪያ ምክር ቤት በሚደረጉ ምርጫዎች ውስጥ በዕጩነት እየቀረቡ መሳተፍ ጀምረው፣ ዘውዱ በዳዳና ዓለምሰገድን የመሳሰሉ ጥቂቶቹ ለመመረጥ በቅተው ነበር። እነዚህ ግለሰቦች፣ ተራማጅ የሕግ ሃሳቦችን ለማቅረብ ቢሞክሩም፣ ብዙዎቹ የፓርላማው መቀመጫዎች በመሬት ባላባቶችና ጉልተኞች የተያዙ ስለነበር ሊሳካላቸው አልቻለም።

በ50ኛዎቹ ዓመታት ውስጥ ብዙ ኢትዮጵያውያን በጉጉት ይከታተሏቸውና ያዳምጧቸው ከነበሩ የሬዲዮ ፕሮግራም ዝግጅቶች መካከል የአቶ አሳምነው ገብረወልድ ይገኙበታል። አቶ አሳምነው ገብረወልድ፣ በወቅቱ የአገሪቱ የፖለቲካ ሁኔታ ላይ መለስተኛ የተቃውሞ ድምፅ ያሰሙ ከነበሩ ጥቂት ኢትዮጵያውያን ጋዜጠኞች መካከል አንዱ ነበሩ። ስለሆነም፣ ፕሮግራሙ ለብዙ ኢትዮጵያውያን ብስጭታቸውን እንዲተነፍሱ ዕድል ፈጥሮላቸዋል።

ጠበብት ምሁራን

የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ በ1942 ዓ.ም ሲቋቋም ከመቶ ያነሱ ተማሪዎችንና ዘጠኝ መምህራንን የያዘ በኪነ ጥበባትና በሳይንስ ፋክልቲዎች የተከፈለ ነበር። ዩኒቨርሲቲውን ያደራጁትና ያካሄዱትም፣ ቀደም ሲል በአንደኛና በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ውስጥ ያገለግሉ የነበሩ ፈረንሳዊና እንግሊዝኛ ተናጋሪ ካናዳዊ ሚሲዮናውያን ነበሩ። እነዚህ ሰዎች ነበሩ እንደምንም ተጣጥረው ከፖላንድ፣ ከእንግሊዝና ከሌሎች አገሮች የተሰደዱ እየሱሳውያንን እየመለመሉ የዩኒቨርሲቲውን መምህራን ሊያሰባስቡ የቻሉት። በ1944 ዓ.ም የምሕንድስና ኮሌጅና በአሜሪካ የኦክለሆማ ዩኒቨርሲቲ የበላይ ተጠባባቂነት ሥር የነበረው የዓለማያ (የሐረማያ) የእርሻ ኮሌጅ እንዲቋቋሙ ተደርጓል። ከሁለት ዓመታት በኋላም በሲዊድን አስተዳደር ሥር የአዲስ አበባው ሕንፃ ኮሌጅ ተከፈተ። የጐንደሩ የጤና ጥበቃ ኮሌጅም በዚሁ ዓመት ታከለ። እነዚህ የተለያዩ ኮሌጆች ተዳምረውና አንድ ሺህ ያህል ተማሪዎች አቅፈው፣ በ1953 ዓ.ም የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲን ፈጠሩ።

በዚህ ወቅት፣ ከኢትዮጵያ ወጣት መካከል ትምህርት የቀሰመው እጅ በጣም ጥቂቱ ክፍል ነበር። በአፄ ኃይለሥላሴ አገዛዝ ሥር የነበረው የትምህርት ዕድገት ሂደት በጣም የተንቀረፈፈ ስለነበረ፣ ከ90 በመቶ በላይ የሚሆኑት ኢትዮጵያውያን በድንቁርና የተዋጡ (ማንበብ መፃፍ የማይችሉ) ነበሩ። በ1962 ዓ.ም በአንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ይማሩ የነበሩት ወጣቶች ግማሽ ሚሊዮን ሲሆኑ፤ ከ9 እስከ 12ኛ ክፍሎች ባላቸው የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ገብተው ይማሩ የነበሩትም 170 ሺህ ቢሆኑ ነው። አንድ ተማሪ ለዩኒቨርሲቲ የሚያበቃ የትምህርት ደረጃ ለመድረስ፣ እያንዳንዷን እርምጃ በተራመደ ቁጥር ይበልጥ እየተጣበበችና እያዳገተች በምትሄድ ቀጭን ጎዳና ውስጥ ማለፍ ነበረበት። ማኅበረሰባዊ ተውህቦ ከታደሉት በስተቀር፣ ብዙዎቹ በየእርከኑ እየተጠነፈፉ ለየት ባለ ችሎታ መትረት ነበረባቸው። ይህ የትምህርት መሰናክል የጀመረው ቀደም ብሎ ሲሆን፣ በ1950 ዓ.ም፣ የዕድሜ ክልላቸው ለትምህርት ከሚያበቃቸው የአገሪቱ ወጣቶች መካከል አንደኛ ክፍል ሊገቡ የቻሉት 15 በመቶ በታች ነበሩ። ከእነዚህ ወጣቶች መካከል ከመቶ አምስቱ እጅ ብቻ ነበሩ በ1961 ዓ.ም የ12ኛን ክፍል ሊያጠናቅቁ የቻሉት። (19) አንድ ወጣት፣ ዩኒቨርሲቲ ለመግባት የሁለተኛ ደረጃ ማጠናቀቂያ ሰርተፊኬት ለማግኘት የሚያስችለውን የመጨረሻ የመሰናክል ፈተና በተጨማሪ ማለፍ ይጠበቅበታል። እንዲያም ሆኖ፣ ከላይ በተጠቀሰው በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፣ ፈተናውን የመውደቅ ዕድሉ ከ60 በመቶ እጅ በላይ ነበር። ከአስር ዓመት በኋላ የነበረው ሁኔታ ይብስ የከፋ መሆኑን፣ 8055 ተማሪዎች ለፈተና ተቀምጠው 22.9 በመቶ የሚሆኑት ብቻ ማለፋቸው.... ያረጋግጥልናል። (20) ዩኒቨርሲቲ ከተገባ በኋላም ቢሆን የመውደቅ ዕድሉ ከዚህ የሚተናነስ አይደለም። ዩኒቨርሲቲ ገብተው ትምህርታቸውን ለማገባደድ የምረቃ ዓመት የሚደርሱት ከአምስት ተማሪዎች ሁለቱ ብቻ እንደሆኑ ተገምቷል።

በ1960ኛዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ላይ፣ ዩኒቨርሲቲው በርከት ያሉ ሌሎች አዳዲስ ፋክልቲዎች ተጨምረውለት የተማሪዎቹ ብዛት 4,000 ደርሶ ነበር። [21] የመምህራኑ ዓይነትና ብዛትም ከፍተኛ ለውጥ አሳይቷል። የመጀመሪያዎቹ እየሱሳውያን ቀስ በቀስ በአሜሪካውያን ተተክተው፣ በዚህ ወቅት የአሜሪካኖቹ ቁጥር ከዩኒቨርሲቲው መምህራን የውጭ ዜጎች መካከል ከሁሉም የላቀ ሆነ። የአሜሪካውያን በርክቶ መታየት፣ በአንድ በኩል ኢትዮጵያ የአሜሪካ የኢኮኖሚ ጥገኛ ከመሆኗ የመነጨ ሲሆን፤ በሌላ በኩል ደግሞ ራሳቸው አሜሪካውያን የንግድ አስተዳደር (Business

Administration)፣ የሕግ፣ የሕክምናና የትምህርት ፋኩልቲዎችን ለመክፈትና ለማሳደግ በራስ እነሳሽነት ከወሰዷቸው እርምጃዎች የመነጨ ነበር። በዚህ ወቅት ከግማሽ በላይ በሚሆኑት የመደበኛ መምህራን ቦታዎች ተመድበው የሚያስተምሩት አሜሪካን አገር ሰልጥነው የተመለሱ ኢትዮጵያውያን ዜጎች ነበሩ።

እስከ 1960ኛዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ድረስ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ በውጭ አገር ዕርዳታና ብድር ላይ የቆመ ተቋም ሲሆን፤ ከዩኒቨርሲቲው ጠቅላላ የሥራ ወጪ 34.4 በመቶው በባዕዳን ልግሥናና (Grants) በብድር የሚገኝ ነበር። (22) ዩኒቨርሲቲው በልግስና ከሚያገኘው ገንዘብ 90 በመቶውን የምትሰጠው ዩናይትድ ስቴትስ (አሜሪካ) ነበረች። (23) በዚህ መልክ በ1963 ዓ.ም ከተገኘው 9.3 ሚሊዮን ብር ውስጥ፣ 4.9 ሚሊዮን የሚጠጋው ወይም 52.5 በመቶው ከውጭ ለመጡ መምህራን ደመወዝና ሌሎች ወጭዎችን ለመሸፈን ሲውል፤ ከ1 ሚሊዮን በላይ (12 በመቶ የሚሆነው) ኢትዮጵያውያን ዩኒቨርሲቲ መምህራንን ውጭ ልኮ ለማስተማር ሲወጣ፣ 2.8 ሚሊዮን ብር (30 በመቶው) ደግሞ ለዩኒቨርሲቲው ቁሳቁሶች ማሟያ እንዲሆን ተደርጓል። (24)

የትምህርት ተናጠፍ (Stratification in Education)

ሆን ተብሎም ሆነ ወይም በአጋጣሚ፣ በከፍተኛና መለስተኛ ከተማዎች የተወሰነው የትምህረት ተቋሞች ስርጭት፣ ጉልቶ ለሚታይ ማኅበረሰባዊና ብሔረሰባዊ አድልዎ መንስኤ ሆኗል። ስለሆነም፣ በየትኛውም ደረጃ ላይ የነበረው የተማረ ክፍል፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ የተለያዩ ክፍሎች በአግባቡ የወከለ ዓይነት አልነበረም። ከአስሩ እጅ ዘጠኙ ኢትዮጵያውያን የሚኖሩባቸው የገጠር ክፍሎች፣ የ፪ኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ጨርሰው የሌሉባቸው ሲሆኑ፣ የአንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች የተቋቋሙት አልፎ አልፎ ለምልክት ያህል ነበር። ይህ የሚያሳየው ከአርሶ አደሩና ከዘላኑ ሕዝብ መሀል የመጀመሪያ ደረጃ ትምህርት የቀሰመው ጥቂት እንደሆነና ለሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ሊበቃ የቻለው ደግሞ የጥቂቶች ጥቂት እንደሆነ ነው። ከኢትዮጵያ ተማሪዎች መሀል 50 በመቶ የሚሆኑት ከተሜዎች እንደሆኑም ተገምቷል። (25)

የከፍተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ሀገራዊ ስርጭትም እንደዚሁ የተዘበራረቀ ነበር፡፡ የአዲስ አበባና የአስመራ ከተሞች የሚገኙባቸው ሁለቱ የሸዋና (26) የኤርትራ ክፍለ ሀገሮች የነበራቸው የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች ቁጥር ከተቀሩት 12 ክፍለ ሀገሮች የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች ጠቅላላ ድምር የበለጠ ነበር፡፡ 156,000 ከሚጠጉ የሀገሪቱ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች መካከል፤ 95,000 ያህሉ (56 በመቶ) ከሁለቱ ክፍለ ሀገሮች ነበሩ፡፡ (27) በመሆኑም፤ አማሮችና የኤርትራ ተወላጆች በአገሪቱ የከፍተኛ ትምህርት የተለያዩ ደረጃዎች ውስጥ ከሌሎች ኢትዮጵያውያን የተሻለ የውክልና ድርሻ እንደነበራቸው ያሳያል፡፡ የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲ የፈተናዎች ማዘጋጃ ማዕከል በ1960ኛዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ላይ ያካሄዳቸው ጥናቶች እንዳመለከቱት፣ እነዚህ ሁለት ክፍሎች፣ ከትግራይ የመጡት ተማሪዎች ታክለውባቸው፣ ዩኒቨርሲቲውን ከሚቀላቀሉት ተማሪዎች መሀል ከ80 በመቶ በላይ ነበሩ፡፡ የመግቢያ ቲኬት ከነበረው የ12ኛ ክፍል መልቀቂያ ፈተና፣ የአማርኛውን ክፍል ማለፍ ግዴታ በመሆኑና አማርኛ ቋንቋቸው የሆነ ተማሪዎች፣ ሌሎች ቋንቋዎችን ከሚናገሩ ጋር ሲነፃፀሩ ዩኒቨርሲቲ ለመግባት የተሻለ ዕድል ነበራቸው፡፡

የብዙዎቹ ብሔረሰቦች ውክልና እጅግ ዝቅተኛ ከመሆኑም በላይ፣ አንዳንዶቹ ዩኒቨርሲቲውን ያዩ ተማሪዎች ጨርሶ አልነበሯቸውም፡፡ ከፍተኛ የሕዝብ ብዛት አላቸው ከሚባሉት የአገሪቱ ብሄረሰቦች መካከል ኦሮሞዎች፣ በ1960 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ ከዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች መካከል 10 በመቶ የማይሞሉ ነበሩ፡፡ (28) በዚህ ደረጃ ለይስሙላ ያህል የተወከለው ሌላው የሕዝብ ወገን የእስልምና ተከታዩ ነበር፡፡ በኢትዮጵያ ውስጥ የእስልምና ተከታዮች ብዛት ያላቸው ሲሆኑ፣ ከክርስትና ተከታዮች ቁጥር ጋር የሚጠጋጉ መሆኑ የታወቀ ነው፡፡ (29)

በመሠረቱ፣ ለዘመናዊ ትምህርት መብቃት ማለት በመንግስት አውታር ውስጥ ሥራ ለመያዝ መታደል ማለት ነበር፡፡ የእስልምና ሀይማኖት ተከታዮች ደግሞ በመንግስቱ ውስጥ በብዛት የመሳተፍ ዕድል አላገኙም፡፡ ሌላው መሰናክል ደግሞ እነዚህ አማኞች፣ መንግሥት የሚሰጠው ትምህርት የበላይነትን የያዙት አበሾች የክርስትናን ባህል የሚያስፋፉበት ብልሀት ነው ብለው ስጋት ውስጥ በመግባታቸው፤ ዘመናዊ ትምህርትን ለመቀበል ፍላጎታቸው ዝቅተኛ ሆኗል፡፡

የሴት ተማሪዎች ተሳትፎም እንዲሁ በጣም አነስተኛ ነበር። በ1966 ዓ.ም ከ፪ኛ ደረጃ ተማሪዎች መካከል የሴቶቹ ብዛት 28 በመቶ ሲሆን፤ በዩኒቨርሲቲው ውስጥ 9 በመቶ ብቻ ነበር። (30)

የኢትዮጵያ ተማሪዎች መደባዊ ጀርባ ከመሳፍንቱና ከከፍተኛ ሹማመንት እስከ ዝቅተኛ ባለመሬቶችና የሲቪል አገልጋዮች ልጆች ድረስ የተለያየ ነበር። በቤተሰቦቻቸው አማካይነት ከተዋህዶ ቤተክርስቲያን ጋር የተያያዙ የነበሩና በቅድሚያ የቤተክህነት ትምህርት ተምረው የተቀላቀሉ ተማሪዎች ቁጥር ጥቂት አልነበረም። ከአርሶ አደር ቤተሰቦች የመጡ ጥቂት ሲሆኑ፤ የላብ አደሩ መደብ ገና በማቆጥቆጥ ላይ ስለነበር በዘመናዊ ትምህርት ውስጥ ተሳትፎ ነበረው ማለት ይቸግራል። አብዛኛው ነጋዴ የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ ስለነበረም፤ ተሳትፎው ከስንት አንድ ነበር። ይሁን እንጂ ከየትኛውም መደብ ቢመጡም ከፍተኛ ትምህርት ለማግኘት የበቁት ተማሪዎች በጅምላ አንድ ራሱን የቻለ አዲስ ማኅበረሰባዊ ንጣፍ የሆነውን የምሁራውያንን ክፍል ለመቀላቀል መታደላቸው አልቀረም። ይህ ክፍል በቁጥር ትንሽ ይሁን እንጂ፤ አመለካከቱና ፍላጎቱ አንድወጥ ነበር። ከ1942-1966 በዲግሪ የተመረቁት ኢትዮጵያውያን ቁጥር 10,338 እንደሆነ ተዘግቧል። (31) ምናልባትም ብዛታቸው የዚህ 4 እጥፍ የሚሆን የሁለተኛ ደረጃ ተመራቂዎች ሲኖሩ፣ ከሁለተኛ ደረጃ የተለያዩ ክፍሎች እየተንጠባጠቡ የቀሩት ከላይ ከተጠቀሱት በጣም ይበዙ ነበር።

እስከ 1950ኛዎቹ ዓመታት መግቢያ ድረስ፣ የንጉሠ ነገሥቱን መንግስት ከመቃወም ይልቅ፤ መስሎ ማደር የብዙዎቹ የተማሩ ኢትዮጵያውያን የኑሮ ዘይቤ ሆኖ ቆይቷል። እንዲህ ሲሆን የቻለውም ያለ ምክንያት አልነበረም። እስከዚህ ጊዜ ድረስ፤ ከዩኒቨርሲቲውና ከሁለተኛ ደረጃ የተመረቁትን ሁሉ ከሞላ ጎደል ከፍተኛ ደመወዝ፤ ከሚያከራ ማኅበረሰባዊ ማዕረግ ጋር እየሸለመ ጉያው ውስጥ የሚከት ታዳጊ የመንግስት ቢሮክራሲ ነበር። ከዚህ በተጨማሪ፤ ሲሆን አዲስ አበባ፣ አለበለዚያም በሌሎቹ ትላልቅ የክፍለ ሀገር ከተሞች የመመደብና በምቾት የመኖር ሰፊ ዕድል ነበራቸው። በወቅቱ "አዲሶቹ ምሁራን" (32) ወይም "ረዳት ምሁራን" (33) በመባል ይጠሩ የነበሩት እነዚህ ምሩቃን፤ ያለአንዳች ውጣ ውረድና ፉክክር ለተለያዩ ማኅበረሰባዊና ኢኮኖሚያዊ ጥቅሞች ወይም ትሩፋት መብቃታቸው ሊጥማቸው ችሏል። በመሆኑም፤ በጊዜው በሌሎች የአፍሪቃ ሀገሮች ወጣቶች ላይ ይንፀባረቅ ከነበረው የፖለቲካ ቅብጥብጥነት አንፃር የኢትዮጵያ ምሁራን ገርመው ተገኝተዋል።

ይሁንና፣ የኢትዮጵያ ምሁራን መንግስታዊ አውታሩን መቀላቀል መቻላቸው የፖለቲካ ሥልጣን እንዲጋሩ አላበቃቸውም። ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረው የዘልማድ የሥልጣን መዋቅር እንደ ሌሎች የአፍሪካ አገሮች በቅኝ አገዛዝ ኃይል ቅስሙ የተሰበረ አልነበረም። ከጣሊያን የአጭር ጊዜ ጣልቃ ገብነት (1928-33) በኋላ፣ አፄ ኃይለሥላሴ ጥንታዊውን የዘውድ አገዛዝ መልሰው በመዘረጋት ከፍፁማዊ ስልጣን ጫፍ አደረሱት። አልጋወራሽ ሆነው ከተሾሙበት ከ1908 ጀምሮ በረዥም የአገዛዝ ዘመናቸው ወቅት፣ የካፒታሊስቱ ስልተ-ምርት ከምዕራባውያን ጋር ቅርብ ግንኙነት ፈጥሮ፣ ፊውዳላዊውን ኅብረተሰባዊ ተዋቅሮ እየሰረሰረ ሊገባ ችሏል። አፄ ኃይለሥላሴ ፊውዳላዊውን መንግስት በዘመናዊ ቢሮክራሲ እያቀናጁ አሻሽለው፣ የዙፋናቸው ተቀጥላ አገልጋይ እንዲሆን ጥረት አደረጉ። የካፒታሊስቱ ስርዓት መስፋፋት ሲጀምር ከምዕራቡ ዓለም ጋር በጽኑ የተሳሰረ ምቾቱና ድሎቱ ለምዕራባውያን በሚሰጠው አገልግሎት ላይ የተመሠረተ ኢትዮጵያዊ የከበርቴ መደብ ጉን ለጉን አደገ።

ንጉሡ ነገሥቱ ቁልፍ የነበሩትን ቦታዎች ያስያዙት በረዥም የአገዛዝ ዘመናቸው፣ በሚገባ እየተከታተሉ በኮተኮቷቸው ታማኝ አገልጋዮቻቸው ነበር። ከጥቂቶች በስተቀር ብዙዎች ቀደምት-ምሁራን፣ እንደታማኝነታቸው መጠን የፖለቲካ ሚና እንዲጫወቱ ንጉሡ ለሰየሟቸው የመሳፍንቱ አባላትና መሰሎቻቸው፣ ቴክኒካዊና አስተዳደራዊ ድጋፍ እንዲሰጡ ብቻ በሚያበቋቸው ቦታዎች ላይ ተመደቡ። እነዚህ ምሁራን ምናልባት የፖለቲካ ቅሬታ አድሮባቸውና ተበሳጭተው ሊሆን ይችላል። እንዲያም ሆኖ ግን፣ ንጉሡን ተጋፍተው እርምጃ በመውሰድ ምቾታቸውን ለማጣት አልቃጡም፣ አዝማሚያውም እንኳ አልታየባቸውም።

በሚያስደንቅ ሁኔታ ነገሮች ለውጥ ማሳየት የጀመሩት ወጣቱ ትውልድ በዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች መሪነት በመንግስት ላይ የፖለቲካ ተበቃይ ኃይል ሆኖ ብቅ ባለባቸው በ1950ዎቹ መጨረሻ ዓመታት ውስጥ ነበር። ለወጣቱ አየል ብሎ መውጣት በርካታ ምክንያቶች ነበሩ። በመንግሥቱ ላይ ቀደም ሲል ተቃጥቶ የነበረው የመፈንቅለ መንግሥት ሙከራ፣ የንጉሡን የስዩመ-እግዚአብሔርነት ካባ በመግፈፉ፣ ሥልጣናቸው ሊነጠቅ የሚችል ግለሰብ እንደሆኑ ለማሳየት በቃ። ከዚህ አልፎ፣ ሙከራው በኅብረተሰቡ ውስጥ የነበሩትን ኢኮኖሚያዊና ማኅበረሰባዊ መበላለጦች ቁልጭ አድርጎ አሳየ። ኢትዮጵያ በሁሉም መስክ፣ በማኅበራዊ ደህንነቷና በኢኮኖሚ ዕድገቷ

ጭምር፣ አፍሪቃን ትመራለች እየተባለ በብልሀት ይጐሰም የነበረውን የወሬ ነጋሪት በመገፈፉ፣ እስከዚያ ጊዜ ድረስ ተጋርዶ የነበረው የምሁራን አዕምሮ እንዲከፈት ምክንያት ሆኗል።

ከዓመት ወደ ዓመት ከውጭው ዓለም ጋር ግንኙነት የነበራቸው ኢትዮጵያውያን ሌሎች ዜጎችን በተገናኙና ስለ ሌሎች አገሮች የዕድገት ደረጃ ባነበቡ ቁጥር፣ የሀገራቸው መሪነት ሳይሆን ጭራነቷ ወደ ዕውነታ የሚጠጋ ሐቅ እንደሆነ እየተገነዘቡ መጡ። ይህን እውነታ በቅድሚያ የተገነዘቡት ለትምህርት ወደ ውጭ የሚላኩት የመጀመሪያዎቹ ምሁራን ነበሩ። ምሁራኑ ቁጥራቸው በየዓመቱ እየጨመረ ሄዶ፣ በ1960 መጀመሪያ ዓመታት ላይ 2,000 ተጠጋ። ከመካከላቸው በአሜሪካ ይማሩ የነበሩት ብቻ ከላይ ከተጠቀሰው እንኳ ሲሶ ይሆኑ ነበር።

በቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ብርቱ ፍላጎትና ጥረት የተጀመረው የኢትዮጵያ ሥልጣኔና የዕድገት ሂደት፣ የኋላ ኋላ በራስ ወዳድነትና ስግብግብነት ምክንያት የረባ ዕድገት ማሳየት ሲሳነው ማስተዋል ለህሊና የሚቆጠቁጥ ሐቅ ሆነ። በመሆኑም፣ በፊውዳሊዝም ቅሪቶች ላይ ለሚካሄደው ዘመቻ በንጉሡ ይተማመን የነበረው የብዙዎች ምኞት ነፋስ እንደነካው ጉም ተነነ።

የገዥው መደብ አምርሮ በሚቃወማቸው የመሬት ስሪት ለውጥን በመሳሰሉ ቁልፍ ጉዳዮች ላይ አፄ ኃይለሥላሴ ለውጥ ለማካሄድ ፍላጎቱ ወይም ችሎታው እንዳልነበራቸው ግልጽ ሆነ። ቀስ በቀስም፣ በንጉሠ ነገሥቱ የሚመራው መንግስት ራሱ ለሀገሪቱ እድገት ዋነኛው እንቅፋት ስለሆነ መነሳት አለበት የሚለው ግንዛቤ መልክ እየያዘና እየተጠናከረ መጣ።

የኢትዮጵያ ዕድገት ሁኔታ ለምሁሩ ክፍል በጣም የሚያስጨንቅ ጉዳይ ነበር። ምሁሩ ጊዜያዊ ምቾች ያላጣ ቢሆንም እንኳ፣ በአረጀው የአስተዳደር ስርዓት ሥር የወደፊት የዕድገት ዕድሉ ውስንና ተስፋ የሚያስቆርጥ ነበር። በመንግስቱ ቢሮክራሲ ውስጥ በያዘው የጥገኝነት ቦታ ጥሩ ደመወዝ ይከፈለው እንጂ፣ ሥልጣንና ተሰሚነት አልነበረውም። የግል ክፍለ ኢኮኖሚው ይዞታና አስተዳደር በውጭ አገር ዜጎች እጅ የወደቀ ስለነበር፣ ተቀጥሮ ከማገልገል በላይ ሊፈናፈን አልቻለም። ዘመናዊ ኢኮኖሚው በውጭ ከበርቴዎች እጅ መውደቁ፣ የንዑስ ከበርቴው ክፍል የሚደግፈው ኢትዮጵያዊ የብሔራዊ ከበርቴ መደብ እንዳይፈጠር መሰናክል

ሆኗል። ከዚህ መፈናፈኛ የሌለው የንዑስ ከበርቴ ሕይወት መላቀቅ የሚችለው የፖለቲካ ሥልጣኑን ሲጨብጥ ብቻ እንደሆነ ተገነዘበ። ስለሆነም፣ ቀስ በቀስ ወደ ተቃዋሚነት አዘነበለ። በንዑስ ከበርቴው ክፍልና በተለይም በሀገሪቱ ላይ ያንዣበበው የኑሮ ከባድነት እየጨመረ ሲሄድ፣ የንጉሠ ነገሥቱ መንግስትን እውነተኛ ባህርይ ጋርዶ የነበረው ስብከት ተረት መሆኑን ሲረዳና በ1960ዎቹ ከተፈጠረው የኢኮኖሚ ቀውስ ጋር ሲደመር፣ የምሁሩን ምኞት ሲፈታተነው በቃ። ቀውሱ እንዴት ከእንቅልፉ ባንኖ እንዲነቃ እንዳደረገው በዚህ ምዕራፍ መጨረሻ ላይ የምንዘግበው ይሆናል።

የላብ አደሩ (የሠራተኛው) ክፍል

በ1950ኛዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት፣ ዘመናዊ የሀገሪቱ ክፍለ ኢኮኖሚ ገና ዳዴ በማለት ላይ ነበር። በወቅቱ፣ 20 ሚሊዮን ይገመት ከነበረው ሕዝብ፣ በፋብሪካዎች ተሰማርቶ የነበረው 33,000 ብቻ ነበር። በሚቀጥሉት ጥቂት ዓመታት ውስጥ፣ በውጭ ካፒታል ግፊት የተነሳ የላብ አደሩ ቁጥር መጠነኛ ዕድገት ያሳየ ቢሆንም፣ የኒውዮርክ ታይምስ (34) በጊዜው "ከአፍሪካ የመዋዕለ ነዋይ ለመትከል ምቹ ከሆኑት ደንቦች አንዱ" ብሎ ካቆላመጠው የሀገሪቱ አዲስ ፖሊሲ አንፃር ሲታይ፣ ወደ ሀገር ሊገባ የቻለው የካፒታል መጠን ውስን ነበር። እንዲያም ሆኖ፣ ይህ የውጭ የግል ካፒታል ሁለት ሦስተኛውን እጅ የያዘ ስለነበር፣ በእነዚህ 10 ዓመታት ቁልፍ ሚና ተጫውቷል። በማምረቻ ኢንዱስትሪ ዘርፍ የኢጣልያን፣ የጃፓን፣ የሕንድና የደች እጅ አየል ይል የነበረ ሲሆን፣ ይህ የኢንዱስትሪ መስክ በ1950ዎቹ መጨረሻና በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፣ 400,000 የሚደርሱ ሠራተኞችን ሊያሰማራ ችሏል። ከ እነዚህም ውስጥ 100,000 በሕንፃ ሥራ፣ 200,000 በመለስተኛ ፋብሪካዎች፣ 51,100 በማምረቻ ፋብሪካዎችና የተቀሩት ደግሞ በሌሎች የሥራ መስኮች ተሰማርተዋል።

የ1953 የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ ምንም እንኳ ጠቃሚ የፖለቲካ ለውጦችን ሊያስገኝ ባይችልም፣ በተለይ ከማኅበረሰባዊ የፖሊሲ መስኮች አኳያ መካን የሚባል አልነበረም። ቀና ቀና ማለት የጀመሩ እንነቶች መልሰው ያቀረቅሩ ዘንድ፣ የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት በሙከራው ሳቢያ አንዳንድ ጥቃቅን የጥገና ለውጦችን አካሄዷል። በሠራተኛው የሙያ ማኅበር

እንቅስቃሴ ላይ ጥሎ የነበረውን ዕገዳ ማንሳት የመጀመሪያው እርምጃ ሲሆን፣ እስከዚህ ጊዜ ድረስ መንግስት የተደራጀ የሠራተኛ እንቅስቃሴ ዓይኑ እንዲያይ ፈቃደኛ አልነበረም፡፡ ለነገሩ፣ የምስረታ ዐውደሀሳቦቹን (ድንጋጌዎቹን) ኢትዮጵያ ያልተቀበለችው ብትሆንም፣ የዓለም የሰራተኛ ማኅበርን ለስም ያህል የተቀላቀለችው በ1915 ዓ.ም ነበር፡፡ የመደራጀት ነፃነትን፣ የቀድሞ ተማሪዎች ማኅበርን መፍጠር እንጂ የነፈገች አገር፣ የዓለም የሠራተኞች ማኅበርን ድንጋጌዎች ልታፀድቅ ፈቃደኛ ትሆናለች ብሎ መገመት ያዳግታል፡፡ ይሁን እንጂ፣ የተትረፈረፈና ርካሽ የሰው ጉልበት አማልሎት በመጣ የውጭ ካፒታል ተጀምሮ የነበረው የኢኮኖሚ ዕድገት ፕሮግራም፣ የተወሰነ ደረጃ ድረስ ላላ ማለትን በመጠየቁ፣ መንግስት ራሱን ችሎም ሆነ ከውጭ ባለሙያዎች ጋር ሽርክና በመግባት ሠራተኛውን ገራምና ትን አገልጋይ ለማድረግ ፍላጎት ሊያድርበት ቻለ፡፡

ከዚህ ትንሽ ቀደም ብሎ፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች የመረዳጃ ማኅበሮች በያሉበት መመሥረት ጀመሩ፡፡ በተለየ የኢትዮጵያና-የፈረንሳይ የምድር ባቡር ማመላለሻ ሠራተኞች፣ ከመረዳጃ ማኅበር ላቅ ያለ የአንድነት ማኅበር አቋቁመው፣ በ1941 ዓ.ም ላይ የሥራ ማቆም አድማ እስከመምታት ደርሰዋል፡፡ የነፃ ሠራተኞች ሲንዲካ በመባል የሚታወቀው የባቡር ሠራተኞች ማኅበር፣ የፈረንሳይ ሠራተኞች ማኅበርን አርአያ አድርጎ የተፈጠረ ነበር፡፡ በተመሳሳይ መንገድ የነፃ ሠራተኞች ማኅበር ከተለያዩ የሠራተኞች ማኅበራት ተውጣጥቶ በአስመራ ከተማ ተቋቋመ፡፡ በ1950ኛዎቹ መጀመሪያ ዓመታት፣ ይህ የኢትዮጵያ ላብ አደሮች እንቅስቃሴ ግለቱ ጨምሮና አቅም ገዝቶ አንዳንድ ጥያቄዎቹ ምላሽ እንዲያገኙ በመንግሥት ባለሥልጣኖች ለመደመጥ በቅቶ ነበር፡፡ ጊዜው የተለያዩ ብሔረተኛ የአፍሪካ አገሮች መሪዎች አዲስ አበባ የሚመላለሱበት በመሆኑ፣ ስለኢትዮጵያ የሠራተኛ እንቅስቃሴ ሁኔታ የሚያቀርቧቸው ጥያቄዎች፣ የመንግስቱን ባለሥልጣኖች ሀፍረት እየተሰማቸው ለስለስ እንዲሉ አስተዋጽኦ አድርጓል፡፡ ከእነዚህ የአፍሪቃ መሪዎች መካከል አንዳንዶቹ የየሀገራቸው የሠራተኛ ማኅበራት መሪዎች ስለነበሩ፣ የሚያቀርቧቸውን ጥያቄዎች ሰምቶ እንዳልሰማ ማለፍ የሚያዋጣ አልሆነም፡፡ በተለይ የመጀመሪያ ስብሰባውንና ቋሚ መቀመጫውን አዲስ አበባ ያደረገው የአፍሪቃ አንድነት ድርጅት ርቱዕ ተጽዕኖ ቀላል አልነበረም፡፡

በሂደት የተደራጀው የኢትዮጵያ ሠራተኛ፣ የመጀመሪያ ስብሰባውን ያካሄደው በደጃዝማች ባልቻ ሕንፃ ቅጥር ግቢ ውስጥ ግንቦት 1954 ዓ.ም ነበር። በዚህ ስብሰባ የተካፈሉ የአምስት የሠራተኛ ማኅበራት ወኪሎች ነበሩ አንድ ሀገራዊ ማኅበር ለማቋቋም ታሪካዊ ውሳኔ ላይ የደረሱት። (35) ሀገራዊ የሠራተኛ ማኅበር ለመመሥረት ሠራተኛው ውጣ ውረድ ውስጥ እያለ፣ በደቾች ቁጥጥር ሥር የነበሩት የኤች.ቪ.ኤ. ላብአደሮች ተከታታይ የሥራ ማቆም አድማዎችን በመምታታቸው፣ ትግሉ ብርታት ተሰማው። በመሆኑም፣ በዚሁ ዓመት የኢትዮጵያ አየር መንገድ፣ የዳርማር፣ የኢንዶ-ጨርቃ ጨርቅ፣ የድሬዳዋ ጥጥና የሲሚንቶ ፋብሪካዎች ላብአደሮች፣ የጭነት መኪናዎችና ነጂዎች ፈለጋቸውን ተከትለው አደሙ። (36)

ከ1953 ዓ.ም የመፈንቅለ መንግስቱ ሙከራ በኋላ በርከት ያሉ ወጣትና ተራማጅ ግለሰቦች በሚኒስቴርነት ቦታዎች ላይ ሊመደቡ መቻላቸው አዲስ የሠራተኛ ሕግ እንዲታወጅ የረዳ ከመሆኑም በላይ፣ በሠራተኛው የመደራጀት መብት ላይ ተጥሎ የነበረው ማዕቀብ በ1954 ዓ.ም ይነሳ ዘንድ ረድቷል። ይሁንና፣ ሠራተኞቹ በፖለቲካ ተግባራት ላይ መሳተፍ እንደማይችሉ በአዋጁ አንቀጽ 22 (ሐ) ተደነገገ። (37) በሌላ ወገን፣ አዲሱ የሠራተኛ አዋጅ፣ ለኢትዮጵያውያን ቀጣሪዎች በፌዴሬሽን እንዲደራጁና የኢትዮጵያ የፋብሪካ አሰሪዎች ፌዴሬሽን እንዲመሰረት ፈቀደ። በ1954 ዓ.ም፣ ከፌዴሬሽኑ 8 የቦርድ አባላት መካከል 6ቱ የውጭ አገር ዜጎች ነበሩ። (38)

የኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበር (ኢሠአማ) የተመሠረተው አዲሱ የአሠሪና ሠራተኛ ሕግ እንደታወጀ በ29 ማኅበራት ስር የተደራጁ 15,000 የሚሆኑ ሠራተኞችን አቅፎ ነበር። የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የሕዝብ ግንኙነት ክፍል ኢሠአማን በማደራጀት የመጀመሪያ እርምጃዎች ላይ እንደተባበረም ይታወቃል። ኢሠአማ የሥራ ሁኔታዎቹን አስመልክቶ መደበኛ ጥያቄዎች ለማቅረብ ውሳኔ ላይ የደረሰው ሐምሌ 1954 ዓ.ም ባካሄደው ሁለተኛ ድርጅታዊ ጉባኤው ላይ ነበር። መንግሥት ጥያቄዎቹን አቃሎ በማየት ምላሽ ለመስጠት ፈቃደኛ ሳይሆን ሲቀር፣ ማኅበሩ የሥራ ማቆም አድማ ለመምታት በድምፅ ብልጫ እንዲወሰን ተገዷል።

ይሁን እንጂ፣ ሊተባበሩት የቻሉትን አንዳንድ የማኅበሩን ሰዎች ይዞ መንግሥት አድማውን ለማጨናገፍ ቻለ። በዚህም ምክንያት፣ የማኅበሩ መሪ

አቶ አብርሃም ከስልጣን እንዲወርዱ ተደረገ። ከኢሠአማ መሥራቾች አንዱ የነበሩት አቶ አበራ ገሙም "ራሳቸውን ገድለዋል" ተብሎ ተነገረ። የማኅበሩ እንቅስቃሴ ከገጠመው እንቅፋት ገና ሙሉ በሙሉ ሳያንሰራራ፣ የማኅበሩ አመራር ውስጥ መንግስት እጁን በማስገባት በሚያመቸው መልክ ሊያቀናጅ ቻለ። መንግስት አመራሩን በቁጥጥሩ ስር አደረገ። እስከ 1966 ዓ.ም ድረስ ኢሠአማን ሲመራ የቆየው በዚህ ሁኔታ የመንግስትን ቡራኬ ሊያገኝ የበቃው አመራር ሆነ።

በ1962 ዓ.ም ኢሠአማ 50,000 አባላት አሉኝ ሲል ገለፀ። የፋብሪካ ባለቤቶችን እየደገፈ በተደጋጋሚ ጣልቃ በመግባት መንግስት ብዙ ችግሮችን ለፈጠረበት ለዚህ ማኅበር፣ ይህን ያህል አባላት ማፍራት እንደ ትልቅ ጀብድ ሊቆጠር ይገባል። የኢትዮጵያ ላብ አደሮች ምንም ሕጋዊ ጥላ ከለላ አልነበራቸውም። ማግኘት የሚገባቸው ዝቅተኛ የደመወዝ ክፍያም እንኳን ተለይቶ በሕግ አልተከለለም። ቀጣሪዎች ለሠራተኛው የሚከፈለውን ገንዘብና ሠራተኛውን ራሱን እንዳሻቸው ለመቀነስ የሚያስችላቸው ሙሉ ነፃነት ነበራቸው።

አብዛኛው ሠራተኛ ያልተማረ፣ በሙያው ያልሰለጠነ ገጠር በቀል ስለሆነና ብዛትም ስለነበረው፣ ለታዳጊው የከበርቴ ስርዓት የኢኮኖሚ ብዝበዛ በቀላሉ ተጋልጧል። ያም ሆኖ ግን ሠራተኛው የተጣሉበትን ሕጋዊ ማዕቀቦች ተሸክሞ በትግሉ እየገፋበት ሄደ። የአየር መንገድ ሠራተኞች ጥቅምት 1958 እና 1959 ላይ፣ የአውቶቡስ ነጂዎችና የማተሚያ ቤት ሠራተኞች በ1959 እና 1960 ላይ፤ የባንክ ባለሙያዎች በ1965 አጋማሽ ላይ የሥራ ማቆም አድማዎች አደረጉ። እነዚህን አድማዎች ሠራተኛው ሲያካሂድ፣ ራሱን ከጥቃት ለመከላከል ሞክሯል። አድማዎቹ የመንግስት ስልጣንን ለመፈተን የተቃጡ ሴራዎች ተደርገው ስለተገመቱ፣ በሆነ ባልሆነው ፖሊሶችንና ወታደሮችን ማሰማራት የተለመደ ፈሊጥ ነበር። በአብላጫው በውጭ ዜጎች ይዞታና መስተዳድር ሥር ከነበሩት ፋብሪካዎች ጋር መንግስት እየወገነና ጣልቃ እየገባ የወሰዳቸው እነዚህ እርምጃዎች የኢትዮጵያ ላብ አደር ገና በመፈጠር ላይ ያለ ክፍል መሆኑን ሲያመለክት፣ በሌላ በኩል ደግሞ የኢትዮጵያ ላብ አደሮች እንቅስቃሴ ቅኝትና ሂደት እንዲለወጥና በ1960ዎቹ ዓመታት የተነሳውን አብዮታዊ ትግል እንደ አማራጭ እንዲቀበል ምክንያቶች ሆነ።

የነጋዴው ክፍል

በአፄ ኃይለሥላሴ መንግስትና ይተማመንባቸው በነበሩ የባዕዳን የኢኮኖሚ ተቋሞች ላይ ሆድ እየባሳቸውና እያጉረመረሙ ከመጡት የኅብረተሰብ ክፍሎች መካከል አንዱ በአገር ውስጥ የችርቻሮ ንግድ ላይ የተሠማራው በቁጥርም በርካታ የነበረው የነጋዴው ክፍል ነበር።

በታሪክ ሂደት ምክንያት አብዛኛው የእስልምና ተከታይ የሆነው ይህ የነጋዴ ማኅበረሰብ፤ የክርስትና ሃይማኖት ተከታዮች የሆኑ መንግስቱን በመጨበጣቸው፤ በፖለቲካ ስልጣን ደህይቶ፤ በሀብት ግን እንዲበለጽግ የታደለ በመሆኑ፤ ግር የሚል ጉዳይ ነበር። አገሪቱ ውስጥ የሚኖሩ አረቦች፣ ግሪኮች፣ ኢጣሊያውያንና አርመኖች መንግስት እያበረታታቸው የከፍተኛ ሸቀጦች ንግዱንና በተለይም የቡና ገበያውን መስክ ሊቆጣጠሩ በቅተዋል። በተጨማሪ፤ በአፄው መንግስት ዕድሜ የመገባደጃ ዓመታት ላይ የምዕራባውያን ታላላቅ ኩባንያዎች የውጭ ንግዱን ዘርፍ በእጃቸው ሊያስገቡ ችለዋል። ከእነዚህ የባዕዳን የንግድ ተቋሞች መካከል እንደ ቢስ፤ ጀላቲሊ ሃንኬያ፤ የአረቦች ንግድ ኩባንያ፤ ሚቸል ኮትስ፤ ፖወል ራይስ እና የመሳሰሉት ኃላፊነታቸው የተወሰነ ኩባንያዎች ይገኙባቸዋል። የመጀመሪያው የአምስት ዓመት እቅድ በውል እንዳስቀመጠው፤ በባዕዳን ከበርቴዎች ቁጥጥር ሥር የዋለው "ይህ (የንግድ) ካፒታል፤ በአንድ በኩል ትርፉንም ሆነ ጥሪቱን በአመዛኙ ወደ ውጭ እያሸሸ፤ በሌላ በኩል ደግሞ በአገር ውስጥ ገበያ መስክ የተሰማራ ለማስመሰል ይሞክር ነበር።" (39) በመሆኑም፤ ሀገራዊ የከበርቴ መደብ ሊፈጠርና ሊጠናከር እንዳይችል ከፍተኛ መሰናክል ከሆኑት ኃይሎች አንዱ የውጪ ካፒታል ተፅዕኖ ሊሆን ችሏል።

አርሶ አደሩ

በከተሜው መካከል የተወሰነ ኅብረ-ብሔራዊ መቀያየጥና ዘመናዊ ማኅበረሰባዊ ጥንክሬ ሊከሰት ቢችልም፤ ገጠሪቱ ኢትዮጵያ ግን የልዩ ልዩ ብሔረሰቦችና ማኅበራዊ ስርዓቶች ወርቀዘቦ እንደሆነች ልትቆይ በቅታለች። የ1953 ዓ.ም መፈንቅለ መንግስት ተዋንያን በአዋጅ እንደተናገሩት፤ የገበሬው የእርሻ መሣሪያዎች ከዘመነ ኦሪት ጀምሮ የተለወጡ አልነበሩም። እጅግ የተወሳሰበው የመሬት ይዞታ ስርዓት፤ አርሶ አደሩን እግር-ተወርች

ቀፍዶ፣ ቤተሰቡ፣ ከመንግስት ወይም ከቤተክርስቲያን ጋር በነበረው ቅርርብ መሬት እንዳሻው ሊያግበሰብስ የቻለ የአንድ ሰፊ የጉልተኞች መደብ ተገኘ አድርጎታል። ትክክለኛ ተመኑ እንደይዞታ መብቶቻቸው ቢለያይም፣ እነዚህ ባለመሬቶች ከአርሶ አደሩ ጉልበትና ምርት ከፍተኛውን ድርሻ የሚያግበሰብሱ ነበሩ። መንግስት ራሱ፣ ባለመሬቶችን ታክስ ሳያስከፍል በርካታ ታክሶችን እየጣለ እንደልቡ የሚያልበው የገጠሩን አምራች ነበር። የምርት ስምሪቱ ከእጅ ወደአፍ በሆነበት ሁኔታ፣ አርሶ አደሩ እርቃኑን ከመቅረት በስተቀር ሌላ መላ አልነበረውም። ፕሮፌሰር መስፍን ወልደማርያም ይህን ሁኔታ፣ ሚ/ር ታውኒ ስለ ቻይና አርሶ አደሮች ከቀረፁት አሳዛኝ ስዕል ጋር በማገናዘብ፣ የኢትዮጵያ አርሶ አደር "እስከ አንገቱ ድረስ ለዝንተ ዓለም ውቅያኖስ ውስጥ ተዘፍቆ እንዲቆይ በመደረጉ፣ አንዲት የውሃ ጠብታ ብትጨመር ጨርሶ ሊሰጥም የሚችል ሰው ነው" ብለውታል። (49) እንደተባለውም፣ የዝናብ እጦት፣ የአንበጣ መንጋና የቀንድ ከብት ወረርሽኝ በሽታ የተለመዱ ጦሶች በመሆናቸው፣ አገሪቱን ሳጤን እንግዳ አልነበረችም።

ስለዚህም፣ መሬትን የሚመለከቱ ጉዳዮች ሁሉ አርሶ አደሩን ያለማቋረጥ ስጋት ውስጥ የሚጥሉና ለፖለቲካ ጥያቄዎች የሚሰጠውን ምላሽ የሚወስኑ ቢሆኑ አያስደንቅም። በ1950ዎቹ መጨረሻና በ1960ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት ላይ፣ እንዲህ ዓይነቱ የአርሶ አደሮች መነሳሳት ስጋት አይሎ የነበረው በአገሪቱ በደቡባዊ አጋማሽ ክፍል ነበር። በደቡብ የሀገሪቱ ክፍል፣ ሁለት ሦስተኛ የሚሆነው መሬት በመንግስት ወይም በአዲስ ሰፋሪዎች የተያዘ ነበር። ከዚህ መሬት አብዛኛው፣ በመሬቱ ላይ የነበሩ ነዋሪዎችና ጉልበታቸው ሳይቀር፣ በአሸናፊነት ለወጡት የጦር አበጋዞች ነፍጥ-ታጣቂዎችና ለመንግስቱ ባለሟሎች፣ ለአበሻው መሳፍንት፣ ለንጉሡ ቤተሰብና ለከፍተኛ ካህናት ቀደም ሲል ተከፋፍሎ ነበር። በሰጠቁት አስር ዓመታት ውስጥ ደግሞ፣ ከላይ ለተጠቀሱት ሹማምንቶች ተከፋፍሎ የተረፈው መሬት፣ በንጉሠ ነገሥቱ ፈቃድ ለዙፋኑ ጋሻ-ጃግሬዎች፣ ለመንግስት ሠራተኞች፣ ለጦር መኮንኖች፣ ወታደሮችና ቀሳውስት እየተሸነሸነ ታድሏል። በሕዝብ ብዛት እጅግ ተጨናንቆና ከጊዜ ወደ ጊዜ ከለም ወደ ጠፍነት እየተለወጠ ከመጣው ከሰሜኑ ክፍል ወደ ደቡብ የጎረፉ ገበሬዎች፣ መጠነኛ ዋጋ እየከፈሉ ባለመሬት ሊሆኑም ችለዋል። አፄ ኃይለሥላሴ ሳይቀሩ ለገዥው መደብ አባላት መሬት እንደልባቸው ይከፋፍሉ ነበርና፣ በደቡቡ የኢትዮጵያ ክፍል ላይ የተደረገው ይህ የዘመቻና ንጥቂያ አባዜ እስከ 1950ኛዎቹ መጨረሻ ዓመታት ድረስ ቀጥሏል።

ውጤቱ ጊዜውን ጠብቆ የሚፈነዳ የታመቀ ፈንጂ ዓይነት ነበር። ከሞላ ጎደል ክርስቲያን የአበሻ ገዥዎች ባለመሬቶችና ጉልተኞች ሆነው፣ ገባሮችና ጢሰኞቻቸው ደግሞ ከየብሔረሰቡ የተቀየጡና ብዙዎቹም የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ስለነበሩ፣ የመደብ ልዩነቱ ብሔረሰባዊ ገጽታ ያዘ። ይህ የታመቀ ሁኔታ ነበር የኋላ ኋላ የታሸገበት ሳጥን በሩ ሲከፈት እንደ ወረርሽኝ ሲዛመትና ኢትዮጵያን ሊያውካት እንደሚችል የተገመተው።

በ1950ዎቹ ዓመታት መገባደጃ ላይ፣ አንዳንድ የመሬት ስሪት ማሻሻያ እርምጃዎች ከተወሰዱ በኋላና የፊውዳሉ ሥርዓት ማዕቀቦች ሲነሱ ነበር የዝርፊያው ስፋትም ሆነ ያስከተለው ጉዳት፣ ለራሳቸው ለገባሮቹም ቢሆን በውል ሊታወቅ የቻለው። የመሬት ማሻሻያው ሕግ የታቀደው፣ መሬትን ከጉልታት የዘልማድ እንቅፋቶች ነፃ በማድረግ ለገበያ ግልጋሎት እንዲማከል ማድረግና ከገበሬው የሚሰበሰበውን ገንዘብ በከፊል ኪሳቸው እየከተቱ ያስቸገሩትን ተጠሪዎች በማስወገድ በታክስ መልክ የመንግስቱን ካዝና ከፍ ለማድረግ ነበር። የማሻሻያው ውጤት በመሬት ላይ የግል ይዞታን ሕጋዊ ማድረግ ስለነበር፣ ቀደም ሲል መሬታቸውን የተነጠቁ ሰዎች እጦት፣ አግጦ ሊወጣና ሊታይ ቻለ። ሁሉም ባዶ እጃቸውን ቀርተውና ተራ ጪሰኞች ሆነው ተቀመጡ። ብዛታቸው ራሱ ያልተጠበቀ ሆኖ ተገኘ። በወቅቱ የተካሄዱ መንግስታዊ ጥናቶች እንዳሳዩት፣ በ7 የደቡብ ክፍለ ሀገሮች የነበሩ ይዞታዎች ከ40 በመቶ በላይ በጪሰኛ የሚገለገሉ ነበሩ። (41)

በመሬት ላይ የግል ይዞታን የማስፈን ስምሪት ግብ፣ የንግድ እርሻ ልማትን ለማበረታታት መሆኑ፣ ለጭሰኞች ጣጣ ፈንጣጣ መበራከት መንስኤ ሆኗል። ከዚህ በፊት የአርሶ አደሩ ጉልበት በባለመሬቱ ይፈለግ ስለነበር ገባሩ ቢያንስ አርሶ የመኖር ዋስትና ነበረው። ነገር ግን፣ የንግድ እርሻዎች መስፋፋት ዘመናዊ የእርሻ መሣሪያዎችን ግድ በማለቱ፣ ጭሰኛው እየተፈናቀለና እየተተካ መሄድ የማይቀርለት ሂደት ሆነ። ለምሳሌ ያህል አርሲ ክፍለ ሀገር፣ ጭላሎ ውስጥ፣ ከ1961-64 ብቻ 392 አርሶ አደሮች ከመኖሪያቸው እየተፈናቀሉ ተባረዋል። በሲዳሞ ክፍለ ሀገር በሻሸመኔ ደግሞ፣ ከ1960-1963 ድረስ በአጠቃላይ 750 ቤተሰቦች ተፈንግለው ተጥለዋል። (42) ስፍር ቁጥር የሌላቸው ገበሬዎች እንዲሁ በብዛት ከመኖሪያቸው እየተፈነቀሉ መሬት አልባ መሆናቸው ገሀድ እየሆነ በሄደ

መጠን፤ በተለይ በአረጀው መንግሥት የመጨረሻ ዓመታት ውስጥ የአዲስ ዙር የመሬት ይዞታ ለውጥ አንገብጋቢ ከሆኑ ጉዳዮች አንዱ እንዲሆን አደረገ። ከብሔር ቅራኔዎች ጋር የተቆላለፉት የመደብ ቅራኔዎች፤ ጥያቄው የፖለቲካ ደማሚትነት ባሕርይ እንዲይዝ ልዩ ሚና ሰጡት። ማለትም፤ ለጭሰኝነት በተዳረጉት የደቡብ ሕዝቦችና በባለመሬት መጤ ሰፋሪዎች መካከል ቀደም ሲል፤ በ1950ኛዎቹ ዓመታት፤ ይከሰት የነበረው ግጭት ሊያገረሽና ሊተባ ተቃረበ።

የተገላቢጦሽ ሆኖ ሰሜኛው የአበሻ አርሶ አደር ከገዥው መደብ ጋር የነበረው የሃይማኖትና የዘልማድ ግንኙነት ጠንካራ ነበር። የአካባቢው የመሬት ስሪት የተመሠረተው የትውልድ ሀረግ እየተመዘዘ በሚገኝ የቤተዘመድ የመሬት ይዞታ መብት ላይ ነበረ። መሬቱ የወል በመሆኑ አይሸጥ-አይለወጥ እንጂ፤ የትውልድ ሀረጉ ለፈቀደለት ሰው መብቱ የማይገሰስ ነበር። በመሆኑም፤ መሬት ለሽያጭ አይቀርብም። መሬት በውርስ ለተወላጆች ሊተላለፍና ሊከፋፈል ቢችልም፤ አሳልፎ ለባዕድ መስጠት ወይም እንደፈለጉ ለማጋበስ የዘልማድ ሕጉ አይፈቅድም። የሰሜን አርሶ አደሮች ምንም ቢነጡ ቢገረጡ፣ የእኔ የሚሏት "የበሬ ግንባር" የምታህል ማሳ አያጡም። ጭሰኝነት ጉልቶ የሚታይ ማኅበረሰባዊ ክስተት አልነበረም። እንዲያም ሆኖ፣ የአርሶ አደሩ ኑሮ ከባድና አስቸጋሪ ነበር። በ1967 ዓ.ም ከሰሜን ምዕራብ ቤገምድር ክፍል፣ 25 በመቶ የሚሆኑት አርሶ አደሮች አኗኗር ከእጅ ወደ አፍ የነበረና (43) ለንዳድ (ወባ)፣ ለተስቦ፣ ለሽፍታና ለቀማኛ የተጋለጡ ነበሩ። ብዙዎቹ ቆላማ አካባቢዎች በወባ ስለተበከሉ፣ ሰው አይኖርባቸውም ነበር። ሕዝቡ አዘውትሮ የሚኖረው ከፍታ ባላቸው ሥፍራዎች ላይ ነው። ከወባ ለመሸሽ ተራራ በተጠጋ መጠን፣ ውሃ በቀላሉ ከሚያገኝባቸው አካባቢዎች እየራቀ በመሄዱ፣ ተጨማሪ ሸክም ሆኖበት ቆይቷል። የውሃ እጥረትና እጦት በተለይ በሴቶቹ ላይ የፈጠረው ችግር ግዙፍ ነበር። አንድ እንስራ ውሃ ለመቅዳት ከ2 እስከ 6 ሰዓት የሚፈጅ መንገድ ከመጓዛቸውም በላይ፤ በኪሎ ሜትሮች የሚቆጠረው ውጣ ውረድና ያዘሉት የውሃ ክብደት ወገባቸውን ቀንጥሶ ለበሽታ አጋልጦ ይሰጣቸዋል።

በጉልተኝነት እንዲንከባከቧቸውና እንዲቆጣጠሯቸው በሚል ዘልማድ፣ መሬት ከእነ አርሶ አደሩ እየተመደበ፣ ለመንግስትና ለቤተክህነት ሹማምንት፣ ለመሣፍንቱና ለንጉሡ ቤተሰብ አባላት መስጠቱ፣ የሰሜኑ

ክፍል የመሬት ስሪት አንድ ልዩ ባህርይ ነበር። እነዚህ ባለጉልቶች፣ ከተሰጣቸው ግዛት ነዋሪ ላይ ታክስ እያስተመኑ የመሰብሰብ፣ እንዲሁም በአርሶ አደሩ የጉልበትና ሌሎች አገልግሎቶች ለመጠቀም የመቻል ስልጣን ነበራቸው። ይሁን እንጂ፣ የቤተክህነት ይዞታና ሥልጣን ብቻ እንዳለ እንዲቀጥል ሲተው፣ በ1959 በወጣው የታክስ ማሻሻያ አዋጅ አማካይነት የባለጉልትነት ስሪት ተሻረ። ስለዚህም ብዙዎቹ አርሶ አደሮች ለዘመናት ይጠበቅባቸው ከነበረ የጉልበት አገልግሎት ሊገላገሉ ቻሉ። ይህ እርምጃ በበኩሉ፣ የአርሶ አደሮቹ ዕጣ ክፍል ተሻሽሏል የሚል ዝንባሌን እንዲሰርፅ አድርጓል። በወቅቱ በግልፅ ሊያስተውሉት ያልቻሉ ነገር ቢኖር፣ የቤተዘመድ መሬት ክፍፍሉ ያስከተለው የመሬት መቆነጣጠብ መጠን፣ ከእያንዳንዱ ሰው ድርሻ አንፃር ሲታይ፣ አስከፊ ደረጃ የደረሰ መሆኑና ከሕዝቡ መጨናነቅ የተነሳም የአፈሩ ለምነት ተሟጦ ማለቁ ነበር። የገበሬው ይዞታ ማነስ፣ ከመሬቱ መራቆት ጋር ተዳምሮ፣ የሰሜኑ የኢትዮጵያ አርሶ አደር ራሱን በራስ የመቻል አቅሙን በጣም አዳክሞታል። (44)

በ1950ኛዎቹ መጨረሻ ዓመታት ውስጥ በዘልማድ ይንቀሳቀስ የነበረው የሀገሪቱ የገጠር ኢኮኖሚ፣ ጥልቅ የቀውስ ማጥ ውስጥ ገብቶ መዳከር ጀምሯል። በ1958 ዓም የተፃፈ አንድ ሪፖርት የቀውሱን አስከፊነት አበክሮ ሲገልጽ፣ "የኢትዮጵያ የእርሻ ዘይቤ በጣም ኋላቀር ነው። በሰው ወይም በበሬ ኃይል የመጠቀም ተለምዶ አልተለወጠም፣ ረድፍ ወይም መስመር ጠብቆ መዝራት አይታወቅም፣ በማዳበሪያ የሚጠቀሙ ጥቂቶች ናቸው። ለዘር የሚውሉት የእህል ዓይነቶች ተለይተው አልተመረጡም። ገበሬው እህሉን የሚያበራየው በእጅ ወይም በከብት ኮቴ እንጂ፣ ምርቱን ከገለባ የሚለይበት ሌላ ዘዴ የለውም። ሰብሉን የሚያከማችባቸው ጎተራዎች መናኛ ከመሆናቸው የተነሳ፣ የሚደርሰው የእህል ብልሽት ከፍተኛ ነው። የነፍስ-ወከፍ የምርት ውጤት በጣም ዝቅተኛ ከመሆኑና የእርሻ ስምሪቱ ምርታማነት አነስተኛ በመሆኑ የተነሳ፣ እራሱ የሚያፈራው ሰብል ሁሉ ከሞላ ጎደል ከራሱና ከቤተሰቡ ፍጆታ የሚያልፍ አይደለም። ስለዚህ፣ በሚሊዮኖች ለሚቆጠሩ ኢትዮጵያውያን፣ ሕይወት ራሷ የውጪ-ነፍስ ግቢ-ነፍስ ፈተና ናት" ብሏል። (45)

ይህ ዘገባ እንደደመደመው፣ የእርሻውን መስክ የተጠናወተው ቀውስ መንስኤ የሀገሪቱ ሕዝብ ቁጥር እየጨመረ መሄድና፣ በዚያው መጠንም የእርሻው ምርት እያሽቆለቆለ መምጣት ነው። ምናልባትም እሬታዊው

የመሬት ይዞታ ስሪትን እንደ ዐብይ የቀውሱ ሰበብ አድርጐ በተጨማሪ መጥቀስ ይቻላል፡፡ ሁነኛ የሕዝብ ቆጠራ ሰነድ በሌለበት ሁኔታ፤ የሀገሪቱ ሕዝብ ብዛትም ሆነ የዕድገቱ ፍጥነት በግርድፉ ዝቅ ተደርጐ የተሰላ ነበር፡፡ (46) በእርሻው ምርት ላይ የታየው ዕድገት፤ ከሕዝቡ ቁጥር መጨመር ጋር በተደጋጋሚ ሳይጣጣም በመቅረቱ፤ ሁኔታዎች ለከፋ ጠኔ ተመቻቹ፡፡ ችግሩ በተለይ የጠናው በሰሜን ክፍለ ሀገራት ሲሆን፤ ስስ የሆነው አፈር በጐርፍ ውሃ እየታጠበ ይሄድና ከዓባይ ወንዝ ይቀላቀላል፡፡ ዓባይም ለግብፅ የሚያበረክተውን ዳረጐት ያለአንዳች ማሰለስ በየዓመቱ ይከፍላል፡፡ የተፈራው ጉዳይ በመጨረሻ በሰሜኑ ሕዝብ ላይ ደረሰ፡፡ በ1950 ዓ.ም እስከ 200,000 የሚደርሱ ሰዎች በረሀብ ቸነፈር ሳቢያ ሕይወታቸው ጠፋ፡፡ አንድ የአሜሪካን የተራድኦ ድርጅት ዘገባ በዚያን ወቅት እንደገለፀው፤ ደህና ናቸው በሚባሉት ጊዜያት እንኳ "አንዳንድ አካባቢዎች፤ ከሞላ ጐደል ሁሉጊዜ ለረሀብ የተጋለጡ መሆናቸው የማይቀር ነበር፡፡" ከሚወለዱት ሕፃናት ግማሹ፤ ሁለት ዓመት እንኳን ሳይሞላቸው ይሞታሉ፡፡

የሚገርመው፤ ይህ ሁኔታ ሊከሰት እንደሚችል መንግስት ቀደም ሲል ማስጠንቀቂያና ማሳሰቢያ ደርሶታል፡፡ የአሜሪካ ተራድኦ ድርጅት ዘገባ ከብዙ ተመሳሳይ ማሳሰቢያዎች አንዱ ቢሆንም፤ አደጋውን በትክክል ለመተንበይ ችሏል፡፡ ዘገባው "በ1962-63 ዓ.ም "ኢትዮጵያ ከፍተኛ መዘዝ ሊያስከትል በሚችል የምግብ እህል እጥረት ቀውስ ልትመታ ትችላለች" ብሏልና ነው፡፡ ይሁን እንጂ እንደቀሩት ሌሎች "ትንቢቶች" ሁሉ፤ ዘገባው ሰሚ አላገኘም፡፡ የአርሶ አደሩ የኢኮኖሚ ይዞታ የንጉሡ ነገሥቱን መንግስት የሚያሳስብ ሆኖ አልተገኘም፡፡ ስለሆነም፤ "ከ1950 እስከ 1966 ዓ.ም ድረስ በትግራይና በወሎ ብቻ፤ ከ700,000 እስከ 1,100,000 የሚሆኑ ኢትዮጵያውያን (በረሃብ ደራሲው) ሳያልቁ አልቀሩም፡፡" (47) የእርሻ ሚኒስቴር በጀት፤ ከመንግስቱ ጠቅላላ ዓመታዊ ወጪ መቼም ጊዜ ቢሆን ከሁለት በመቶ በልጦ አያውቅም፡፡ የሚኒስትሩ ማዕረግ ራሱ፤ ከሌሎች መሥሪያ ቤቶች ኃላፊዎች ጋር ሲነፃፀር ዝቅ ተደርጐ የሚታይ ስለነበር፤ ከ1935-41 ዓ.ም፤ እንዲሁም ከ1950-53 ዓ.ም በነበሩት ዓመታት ውስጥ ሰው ሳይመደብበት ክፍት ሆኖ እንዲቆይ ተደርጓል፡፡

ከ1955-65 ዓ.ም በ ነበሩት 10 ዓመታት ውስጥ ከመንግስት የተጠቃለለ ካፒታልና መደበኛ ወጪ፤ 4.2 በመቶ የሚሆነው ብቻ ነበር ለእርሻ የተተመነው፤ እንዲያም ሆኖ ከዚህ ውጪ አርሶ አደሩ ሊጠቀምበት

የሚችለው ትንሽ ነበር። ስለሆነም፣ በአርሶ አደሮች፣ በተማሪዎችና በዓለም አቀፋዊ ድርጅቶች ውትወታና ግፊት፣ በ1958 ዓም የመሬት ይዞታ ማሻሻያና አስተዳደር ሲመሠረትና በ1960 ዓ.ም ወደ ፓርላማ የተመሩትን አንዳንድ ለዘብ ያሉ የውሳኔ ሃሳቦች ሊያቀርብ ቻለ። እነዚህ የውሳኔ ሀሳቦች፣ የባለርስትንና የጭሰኛን ግንኙነት ለማሻሻል፣ ግብር ለማስከፈል ያመች ዘንድ የርስት መሬትን ደንበር የመከለል፣ ዋጋ የመወሰንና የታክስ ተመን ደረጃዎች የሚያጠቃልሉ ጥናቶችንና እንዲሁም ጥቅም ላይ ባልዋሉ ጠፍ መሬቶች ላይ የሚጣሉ ታክሶችን.... ወዘተ የሚመለከቱ ነበሩ። የሚኒስቴሩ ጽሕፈት ቤት በ1962 እና በ1965 ዓ.ም ላይ ሌሎች ሁለት ተጨማሪ ሀሳቦች አክሏል። እነሱም፣ "ባለሥልጣኖችን ለመሸንገል ሲባል የሚካሄደው የመሬት ምሪት ስርዓት እንዲወገድ፣ መሬት አልባ የሆኑ ሰዎች መጠነኛ እርዳታ እየተደረገላቸው በመንግስት መሬቶች ላይ ማስፈር የሚያስችል ፕሮግራም እንዲወጣ፣ ከሕጋዊ ይዞታ ጣሪያ በላይ ያሉ ትርፍ መሬቶች ተወርሰው እንዲከፋፈሉ...." (48) የሚያሳስቡ ጠንከር ያሉ ሃሳቦች ይገኙባቸዋል። እጅግ ብዙዎቹ የፓርላማው አባላት ራሳቸው "የመሬት ከበርቴዎች" ነበሩና ሃሳቡ ለክርክር ቀርቦ፣ ፓርላማው ሊያየው የቻለው የውሳኔ ሃሳብ ጭሰኝነትን በሚመለከት የወጣውን ደንብ ብቻ ነበር። በሌሎቹ ጉዳዮች ላይ ፓርላማው ከዛሬ ነገ እያለ እግሩን ሲጐትት ቆይቶ፣ በ1965 ዓ.ም ሁሉንም እርግፍ አድርጎ ተዋቸው። (49)

በ1959 ዓ.ም የወጣው የገጠር ታክስ ስሪት ማሻሻያ አዋጅ፣ ከሀበሻ ክፍለ ሀገሮች በወግ አጥባቂነቱ ስመጥር በሆነው በጐጃም ውስጥ ከፍተኛ የአርሶ አደሮችን ተቃውሞ ቀስቅሷል። የጐጃም ክፍለ ሀገር ሕዝብ ቀደም ሲልም የ1934ቱን የታክስ ሕግ፣ "በገባር መሬት" ላይ ቀላድ ለመጣል በ1943 ዓ.ም የወጣውን ደንብና እንደገናም በ1954 ዓ.ም ለታክስ ክፍያ እንዲያመች መሬትን ጠፍ፣ ለም-ጠፍና ለም ተብሎ እንደገና እንዲደለደል ለማድረግ ከንጉሡ የወጣውን ትዕዛዝ ተቃውሟል። የ1959ኙ ማሻሻያ ሕግ ዓላማ፣ የአርሶ አደሩ ዓመታዊ ገቢ ከተገመተ በኋላ የእርሻ ገቢ ታክስ ማስከፈል ነበር። ግምቱ ሲካሄድም፣ የእያንዳንዱ አርሶ አደር መሬት ተለይቶ መለካትና መመዝገብ ነበረበት። በአንድ በኩል እንዲህ ዓይነቱ ፈሊጥ በጐጃም ታይቶም ተሰምቶም አይታወቅም። ቀላድ ተጣለ ከተባለ መሬቱን ተነጠቀ ነውና፣ የደቡብ ኢትዮጵያን ሕዝብ አይተህ ተቀጣ የሚል ፍራቻ በአርሶ አደሩ ሕሊና ሰርጾ ቆይቷል። ስለሆነም፣ የ1959 ዓ.ም መሥፈርተ-መሬት ገና በሙከራ ላይ እንዳለ፣ ገበሬው ብረት አንስቶ ብዙ

ወራት ለቆየ አመፅ ሆ ብሎ ተነሳሳ። በታንክ እየተመከቱ ከዚያ በፊት የተወሰዱ ተመሳሳይ እርምጃዎች ከፊት ትዝ እያለውና በወቅቱ ጎጃም ላይ የተሰየሙት አገረ-ገዥ ያደረሱበት በደል ተጠራቅሞ ትዕግስቱ በመሟጠጡ፣ ከአመጽ በስተቀር ሌላ ምርጫ አልታየውም። ይህን አመፅ ለማፈን፣ መንግስት ጦር ሠራዊት ጣልቃ እንዲገባ አደረገ። አንዳንድ መንደሮችንም በቦምብ ደበደበ። ችግሩን መርምሮ እንዲያጣራ መንግስት በሐሴ ወር 1960 ዓ.ም አንድ ኮሚቴ አቋቁሞ እያለ፣ ከአንድ ወር በኋላ መሬትን ለታክስ የመገመቱ ሂደት በመሀል እንዲቋረጥ ተደረገ። ገበሬው ከውዝፍ ታክስ ነፃ ነህ በመባሉና አገረ-ገዥው ከክፍለ ሀገሩ እንዲነሱ በመደረጋቸው አመፁ ጋብ አለ።

በባሌና በኤርትራ ውጥረቱ ከጊዜ ወደጊዜ እየከፋ ሄደ

መንግስት የጐጃምን ሕዝብ የትጥቅ መነሳሳት እያዳፈነ በነበረበት ወቅት፣ የኢትዮጵያ ወታደሮች በሌሎች የሀገሪቱ ክፍሎች ለተመሳሳይ ግዳጅ ማለትም በሰሜን ገጥ፣ ኤርትራ ውስጥ የቆየ የሕዝብ አመጽን ለማፈን፣ በደቡብ ደግሞ በባሌና የሲዳሞ ደቡባዊ አካባቢዎች የአንገራገሩ አርሶ አደሮችን ለመቅጣት ተሰማርቶ ነበር። በተለይ በምሥራቅ በኩል ኦጋዴን ላይ፣ ለለየለት ጦርነት በማያስልስ የተጠንቀቅ ዕዝ ላይ ነበር። ይሁንና፣ በየአቅጣጫው እያቆጠቆጡ ከመጡት የብሔር ትራኔዎች መካከል፣ አስገራሚና ዘላቂ ባሕርይ ይዞ እየተምዘገዘገ የነበረው የኤርትራው ችግር ነበር። በ1944 ዓ.ም የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት በአንድ በኩል የኢትዮጵያን የውህደት ጥያቄ አጢኖና ከኢትዮጵያ ጋር አንድነት እንዋሀድ ይሉ የነበሩ ኤርትራውያንን ፍላጐት ተረድቶ፣ በሌላ በኩል ከአፄያዊው መንግሥት ጋር ምንም ግንኙነት እንዲኖራቸው አጥብቀው የማይፈልጉትን የአብዛኞቹን የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮችና የብዙ ሌሎች ኤርትራውያን ስሜት ተገንዝቦ ነበር ፌዴሬሽንን የማቻቻያ መፍትሄ ይሁን ብሎ ያፀደቀው። በመሆኑም፣ በእስልምና ሃይማኖት ተከታዮችና በክርስቲያኖች መካከል እኩልነት ተረጋግጦ፣ ራሷን በራሷ የምታስተዳድር ኤርትራ ከኢትዮጵያ ጋር እንድትያያዝ ለማድረግ ነበር ፌዴሬሽኑ የታቀደውና የተከናወነው።

የአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት፣ በተለይ የፌዴሬሽኑ የስምምነት ሰነድ ያረጋገጣቸውን አንዳንድ መብቶች በግልጽ መሸርሸርና ማፈራረስ ሲጀምር ግን፣ ግንኙነቱ ላይ ውጥረት እየተፈጠረና እየተባባሰ ሄደ። በእንግሊዝ አስተዳደር ሥር ተመሥርተው የነበሩት የፖለቲካ ፓርቲዎች በሙሉ በ1947 ዓ.ም ላይ እንዳይንቀሳቀሱ ታገዱ። ስለሆነም፣ የእስላሞች የነፃነት ሊግ መሪ የነበሩትን አቶ መሐመድ ኦማር ካዲን ጨምሮ አንዳንድ ተቃውሞ ቀስቃሾች መጀመሪያ ታሰሩ። ቀጥሎም የሠራተኞች ሲኒዲካ (General Union of Labor Syndicate) ፈረሰ፤ በ1950 ላይ፣ የኤርትራ ላብ አደሮች የጠሩት አጠቃላይ የሥራ ማቆም አድማ በኃይል ተደመሰሰ። በ1949 ዓ.ም ላይ የአማርኛ ቋንቋ፣ ትግርኛንና አረብኛን በኦፊሴል እንዲተካ ተወሰነ። ቀደም ሲል ተጀምሮ የነበረው የተማሪ ተቃውሞ፣ ይህ እርምጃ ከተወሰደ በኋላ እየተጋጋለ በመሄዱ፣ ትምህርት ማቆምና አልፎ አልፎም ትምህርት ቤት መዘጋት ደረጃ ላይ ደረሰ። የአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት በ1951 ዓ.ም ላይ የኤርትራን የወንጀለኛ መቅጫ ሕጎች በመሻር፣ የኢትዮጵያው እንዲተካቸው አደረገ። ይባስ ብሎ በሚቀጥለው ዓመት፣ "የኤርትራ መንግሥት" (Government) የሚለው ስያሜ ተሰርዞ "በኤርትራ አስተዳደር" እንዲለወጥና የኤርትራ "ዋና ሥራ አስኪያጅ" (Chief Executive) "ዋና አስተዳዳሪ" ተብሎ እንዲጠራ ታዘዘ።

ቀስ በቀስ ሁኔታውን እንዲህ ካመቻቸ በኋላ፣ በመጨረሻ የአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት አዋጅ ቁጥር 27 ን አውጥቶ የኤርትራን ፌዴራላዊ ሕጋዊ ሰውነት ሰረዘ። ፌዴሬሽኑም ፈረሰ።

የፌዴሬሽኑ ውል መሠረዝና የኤርትራ ወደ ክፍለ-ሀገርነት ደረጃ ዝቅ ማለት ለብዙ ኤርትራውያን በተለይም ከነዋሪው ግሚሱ ለነበሩት የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች የሚቆጠቁጥ በትር ሆነ። የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች የታያቸው ልክ በተቀሩት የኢትዮጵያ ክፍሎች እንደሚኖሩት እምነት ተጋሪዎቻቸው ለሁለተኛ ደረጃ ዜግነት ከመቅጽበት መዳረጋቸው ሆነ። በመሆኑም፣ የኤርትራ አርነት ግንባር (የጀብሀ) አንጋፋ መሥራቾች ሁሉም የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች መሆናቸው የሚያስደንቅ አልነበረም። በኤርትራ ሊካሄድ የታቀደው የሽምቅ ውጊያ የመጀመሪያ ምልምሎች የተፈሩት የኋላ ኋላ የብሔረተኛ ትግሉ ማበቢያ መስክ ሊሆን በቻለው በምዕራባዊ ኤርትራ ዘላን ጉሳዎች መሀል ነበር። (50) ይሁን እንጂ፣ ትግሉ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ብቻ ሆኖ አልቆየም። ትግሉ ገና አሥር ዓመት ሳይሞላውና ሳይጉለምስ ነበር በክርስቲያን

ኤርትራውያን የፖለቲካ አመለካከት ላይ ሥር-ነቀል ለውጥ የታየው። አፍቃሪ-ኢትዮጵያ የሆነውን የኤርትራውያንን ስሜት በማኰላሸት ከፍተኛውን ሚና የተጫወተው ራሱ የኢትዮጵያ መንግስት ነበር። የመንግስቱ እንካ-ሽመል ፖሊሲዎች የአገዛዙን ሽባነት ከማረጋገጥ በስተቀር ኤርትራውያንን ሳያስገርሙ ቀሩ። ይባስ ብሎ የአዲስ አበባው መንግስት ኤርትራውያን መሪዎችን እንደ ንጉሠ-ነገሥቱ ባለሟሎች በመቁጠር፣ ተሰሚነታቸው እየሳሳና አመራራቸው ውጤት አልባ እንዲሆን ተደረገ። በዚህ ምክንያት ከኢትዮጵያ ጋር ለመዋሃድ ከፍተኛ ተጋድሎ ያደረጉት የአንድነቱ እንቅስቃሴ መሪ፣ የኤርትራ ምክር ቤት ዋና ሥራ-አስፈፃሚና ከዘመኑ ታዋቂ ሰዎች አንዱ የነበሩት አቶ ተድላ ባይሩ፣ ከሥልጣን እንዲወርዱ ተገደው ስዊድን ውስጥ በአምባሳደርነት እንዲያገለግሉ ተመድበዋል። ይህ የመገለልና የባዕድነት ስሜት፣ ከ1960ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት ጀምሮ ለድርጅቱ የመጀመሪያዎቹና በኋላ የትግል ስሜታቸውም እጅግ ተደናቂ የሆኑትን ክርስቲያን ወጣቶች፣ የኤርትራ አርነት ግንባር ከደጋማው የኤርትራ ክፍል ለመመልመል እንዲችል አብቅቶታል። የኢኮኖሚ ዕድገቱ ባለበት መርገጡና መደንበሹም፣ እየከፋ ለሄደው የሕዝብ ግራ መጋባትና መከፋት አስተዋፅኦ አድርጓል። በሥራ እጥነት ምክንያት ኤርትራውያን ወደተቀሩት የኢትዮጵያ ክፍሎችና ወደ መካከለኛው ምስራቅ አገሮች እንዲሄዱ ተገደዋል። በውጭ የሚገኙት የኤርትራውያን ማኅበረሰቦችም፣ በገንዘብና በተመልማዮች አቅርቦት ረገድ ብሔርተኛውን እንቅስቃሴ ረድተዋል። (51)

ተዋጊ ኃይሉ 1,000 ይገመት የነበረው ጀብሀ (ELF)፣ በ1958 ዓ.ም ትግሉን መቀላቀል የጀመሩትን ክርስቲያኖች ለማቀፍ፣ ማዕከላዊ የሀማሴን አካባቢ ውስጥ አዲስ የእንቅስቃሴ ቀጠና ከፈተ። ይህ እርምጃው፣ ትግሉ ከኤርትራ ቆላማ ወረዳዎች የማያልፍ የዘላን የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች አመፅ ነው ብሎ ይገምት የነበረውን የአፄ ኃይለሥላሴን መንግስት ክፉኛ አስደነገጠው። ስለዚህም፤ በሚቀጥለው ዓመት የኢትዮጵያ የጦር ሠራዊት የመጀመሪያውን ታላቅ ጥቃት በመሰንዘሩና በሕዝቡ ላይ ከባድ ድንጋጤና ጉዳት በማድረሱ፣ ለመጀመሪያ ጊዜ በርከት ያሉ ኤርትራውያን ወደ ሱዳን ለመሰደድ ተገደዱ። በተጨማሪ፣ በ1959 ዓ.ም፣ በጥቃቱ ሳቢያ የአርነት ግንባሩ ፖለቲካዊ፣ ርዕዮተ ዓለማዊና ወታደራዊ ደካማ ብልቶች ጐልተው ሊታዩ በመቻላቸው፣ በ1960ኛዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ ግንባሩን ለሁለት ሊከፋፍል የበቃ የውስጥ ክፍፍል ተጠነሰሰ።

ትምህርታቸውን እያቋረጡ ትግሉን የተቀላቀሉ ወጣት አብዮተኞች፣ በዚህ ድርጅት ትግል ውስጥ ቀንደኛ መሪዎች ሆኑ። የክፍፍል ሂደቱ እየቀጠለ በመሄዱም፣ በ1962 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ በኋላ የኤትርራ ሕዝቦች ሐርነት ግንባር (EPLF) የሆነው አዲስ ድርጅት ከጀብሃ (ELF) ተለይቶ ተመሠረተ።

በኤርትራ የሚካሄደው ትግል አልበቃ ብሎ፣ የባሌና የደቡባዊ ሲዳሞ ሕዝባዊ መነሳሳቶች ስለተጨመሩ፣ ሁሉም ተደማምረው ኢትዮጵያን ቢለኩሏት በቀላሉ የምትጋይ የፖለቲካ ጭድ እያደረጓት መጡ። የነዋሪዎቹ ቁጥር ከሁሉም ዝቅተኛ የነበረችውና የኤሌክትሪክ ብርሃን እንኳን ገና አይታ የማታውቀዋ ባሌ፣ ሕዝቦቿ ሁሉም የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ሲሆኑ፣ የተቀያየጠ አኗኗር ይታይባቸው የነበሩ ከሞላ ጐደል አምራች ኦሮሞዎች እና የኦሮሞና ሶማሌ ከብት አርቢዎች ነበሩ። ብሶታቸው ያተኮረው በሁለት ዘርፎች፣ በታክስና በታክስ አሰባሰብ ላይ ነበር። "ከ1944-49 ያልተሰበሰበው ውዝፍ ግብር መጠን አጠቃላይ ግምት 3 ሚሊዮን ብር ነበር። ከሁለት ዓመት በኋላ ደግሞ ታክስ ባለመክፈላቸው ሊያዙና በሕግ የሚጠየቁ የአንድ አውራጃ ሰዎች ከ6,000 በላይ ደርሰዋል። ሁኔታው አሳሳቢ በመሆኑ፣ በ1966 ዓ.ም አንድ የአጣሪ ኮሚቴ ተቋቋመ። ኮሚቴው በተጨማሪ ሲያጣራ፣ የመሬት ግብር ሳይከፈልበት በመቅረቱ፣ በዋቤና በዶሎ አውራጃዎች ወደ 8,000 ጋሻ መሬት ከባለንብረቶች በመንግስት እንዲወረስ ተደርጓል።" (52) እነዚህና ሌሎች የተደራረቡ ችግሮች ናቸው በሰላማዊ መንገድ መፍትሄ ሳይገኝላቸው በመቅረቱ ሕዝቡን ገፋፍተው ጠመንጃ እንዲያነሳ ያስገደዱት። (53)

በ1955 ዓ.ም የተቋቋመው የሜጫ እና ቱለማ ማኅበር የኦሮሞዎች የብሔረተኝነት ስሜት እንዲበረታታና እንዲጋጋል ተጨማሪ ግፊት ሲሆን ችሏል። ማኅበሩ መንግስት ፈቅዶለት ሲመሰረት፣ ልማት ላይ ያተኮረ የአባላቱ የርስ-በርስ የመረዳጃ ማኅበር ነበር። ይሁን እንጂ፣ ከፍተኛ የጦር መኰንን በነበሩት በጀኔራል ታደሰ ብሩ አመራር ሥር እቅምና ምኞቱ በአጭር ጊዜ ውስጥ ከፍተኛ ዕድገት በማሳየቱ፣ መንግስቱን እያሳሰበው ሄደ። መሪዎቹ የማኅበሩን ዓላማና አድማስ በማስፋትም ሆነ የአባላቱን ብዛት በማሳደግ፣ አብዛኞዎቹን ኦሮሞዎች ለማዳረስ የቆረጡ ስለመሰለው፣ ለመንግስቱ ስጋት መጨመር ምክንያት ሆነ። ማኅበሩ በሚጠራቸው የሕዝብ ስብሰባዎቹ ላይ፣ መንግስት እንደ ጦር የሚፈራው የደቡብ ኢትዮጵያ የመሬት-አልባ ጭሰኞች ብሶት ጉዳይ እየተነሳ በኦሮምኛ ቋንቋ ውይይት

እንዲካሄድበት መሞከሩ፣ መንግስት በዓይነ ቁራኛ እንዲከታተላቸው አደረገ። እንደተጠበቀውም፣ የማኅበሩ ዕድሜ አጭር ሊሆን በቃ። በ1958 ዓ.ም ማኅበሩ እንዲፈርስ ተደርጎ፣ በመሪዎቹ ላይ ከባድ ቅጣት ተበየነባቸው። ጄኔራል ታደሰ ብሩ ዕድሜ ልክ እስራት ተፈረደባቸው። የእርሳቸው ተከታይ የነበሩት የመቶ አለቃ ማሞ መዘምር በስቅላት ተገደሉ። እነ ኮሎኔል ዓለሙ ቂጤሳ፣ ደጃዝማች መኰንን ወሰኑ፣ ጠበቃ ኃይለማርያም ገመዳ፣ ለሜሳ ቦሩ፣ ሰይፉ ተሰማ እና ዳዲ ፈይሳን የመሳሰሉት ከ3 እስከ 10 ዓመት እንዲታሰሩ ተወሰነባቸው። (54) እምብዛም ሳልተኩራሩ የከተሜ ኦሮሞዎች የፖለቲካ ንቃተ-ኅሊና ዕድገት የመጀመሪያ ምልክት በሆነ ማኅበር ላይ መንግስት ያወረደው አረማዊ ዕመቃ፣ በባሌ የገጠር አካባቢዎች በኦሮሞ አርሶ አደሮች ይስተጋባ ከነበረው የአመፅ እንቅስቃሴ ጥሪ ጋር ተዳምሮ፣ ነፍስ በመዝራት ላይ ላለው የኦሮሞዎች የብሔረተኝነት ንቃተ-ሕሊና ዕንሰት አስተዋፅኦ አድርጓል። የኋላ ኋላ የኦሮሞ አርነት ግንባርን የፈጠሩት ችግኞች ዘር.... ውሃና ለም አፈር አግኝቶ ሊፈላ የበቃው በዚህ የኦሮሞውን ምሁር አዕምሮ ባንገበገቡ የመንግስት ኢ-ፍትሐዊ ድርጊቶች የተነሳ ነበር።

አመፅ በኡጋዴን

በእነዚሁ በ1950ኛዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ውስጥ ከብት አርቢ ሶማሌዎች በሚንቀሳቀሱበት በኦጋዴን አካባቢ ሌላ አመፅ ተነስቷል። በአፍሪቃ ቀንድ አገሮች፣ ቋሚ መኖርያ አበጅተው በእርሻ ሊተዳደሩ በቻሉ ሕዝቦች አማካይነት የአካባቢ መንግስታት በመቋቋማቸው ምክንያት፣ ከብት አርቢነት በየቦታው ጠርዝ ይዞ የጻር ተመልካች እንዲሆን በታሪክ የተበየነበት የኢኮኖሚ ሥምሪት ሆኗል። ስለሆነም፣ በአንድ ወቅት ኩሩ ባለሀብቶች የነበሩት የቆላ ከብት አርቢዎች፣ ከጊዜ በኋላ የገጠር ከርታታዎች ሆነው ሲናውዙ ነው የሚታዩት። ከታሪክ አንፃር፣ እነዚህ ሕዝቦች ለኢትዮጵያ ነገሥታት አገዛዝ ሳይመቹ መቅረታቸው የሚያስገርም አይሆንም። ስለሆነም፣ የሶማሌ ከብት አርቢዎች የሚታወቁት አንድም ራሳቸው ቶሎ ገንፍለው ለአመፅ ሲነሳሱና አሊያም ደግሞ ሌሎች በለኰሱት አመፅ ውስጥ ዘለው ሲቀላቀሉ ነበር። የኦጋዴን ሶማሌዎች አመፅ ዓላማ በዚያን ወቅት ነፃነቷን በተቀዳጀችው የሶማሌ ሪፐብሊክ ውስጥ የሚኖሩትን ወገኖቻቸውን ለመቀላቀል ከኢትዮጵያ ተነጥሎ መሄድ ነበር። ሞቃዲሾ አይዟችሁ ስለምትላቸው፣ አመፃቸውን የኢትዮጵያ መንግስት በዋዛ ሊጨፈልቀው ከማዳገቱም በላይ፣ ሁለቱን መንግስታት ወደ አልታወጀ

ጦርነት እየጎተተ ወስዶ ሊማገድ ችሏል። በዚህ ወቅት ለተመሳሳይ ዓላማ በሰሜናዊ ኬንያ የጠረፍ አውራጃ ውስጥም ሌላ የሶማሊዎች መነሳሳት ተፈጥሮ ሞቃዲሾና የኬንያ መንግስት ተፋጠው ችግሩ እስከ 1959 ዓ.ም ድረስ ሊቆይ ችሏል።

ኦጋዴንና ባሌን በሚያዋስነው የሰሜናዊ ኬንያ ክፍል የተነሳሳው አመፅ፣ በወቅቱ በአካባቢው አርሶ አደሮችና ከብት አርቢዎች ላይ ይነፍስ የነበረው የእምቢተኛነት ነፋስ እንደዳሰሰው እሙን ነው። ይሁንና፣ ከሞቃዲሾ በሬዲዮ ይተላለፍ የነበረው ተንኳሽ ፕሮፓጋንዳ አጉል እያራገበው የተጋጋመና፣ በተለይም ከዚሁ ኬላ ይለገስ የነበረው የቁሳቁስ እርዳታ እየደጎመው ጭምር ዕድሜው ሊራዘም በቅቷል።

ያም ሆኖ፣ ይህ የአርሶ አደሩ አሮሮ በመሬት ጥያቄ ዙሪያ የሚሽከረከርና ብዙዎችን መሬት-አልባ ያደረገው ታሪካዊ የመሬት ቅሚያና ዝርፊያ ሂደት ጋር የተቆራኘ ነበር። በከብት አርቢዎቹ ሕይወት ላይ ይነበብ የነበረው ጉስቁልናም፣ ከመንግስት የሚያገኙት ምንም ምላሽ ሳያገኙ፣ በ1959 ዓ.ም የተጣለባቸው የታክስ ተመን ጋር የተያያዘ ነበር። (55)

እነዚህ መሠረታዊ ቁሳዊ ችግሮች ናቸው ከሌሎች በየጊዜው ከተጠራቀሙ ብሶቶች ጋር ተዳምረው የኦሮሞና የሱማሌ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮችን ከክርስቲያን ገዥዎቻቸው ጋር ግብ ግብ እንዲገጥሙ ያደረጓቸው። የኢትዮጵያ መንግስት ከተቃዋሚዎቹ ጋር መግባባት ፈጥሮ ዕርቅ እስካወረደበት እስከ 1962 ድረስ አመፃቸው ሊቀጥል ቻለ። በአሜሪካውያን ተፅዕኖ ሳቢያ፣ የሶማሊያው መንግስትም አይዟችሁ ላላቸው አመፀኞች ከሚሰጠው እርዳታ እጁን በመሰብሰቡና የጦር መሣሪያዎችን እየጫነ ማቀበሉን በማቆሙ አመፁ በመጨረሻ ሊቆም ችሏል።

የኢትዮጵያ ጦር ኃይሎች

በ1962 ዓ.ም ላይ፣ ኢትዮጵያ በአራት ክፍለ ጦሮች ተማክሎ በአጠቃላይ 40,000 ወታደሮችን ያሰለፈ የጦር ሠራዊት ባለቤት ስለነበረች፣ ከሰሐራ-በታች በክፍለ አህጉሩ የሚወዳደራት አልነበረም። በተጨማሪ፣ አነስ ቢልም ቅሉ፣ በሚገባ የሰለጠነና የታጠቀ የአየር ኃይል አደራጅታ ነበር። ለወታደሮቿ ሥልጠናም ሆነ ለመሣሪያ ፍላጐቷ በአለኝታነት የተመረኮዘችው የንጉሡ ነገሥቱ መንግስት ወዳጅ በነበረችው በአሜሪካ ላይ ነበር። ይህ

ግንኙነታቸው የተጀመረው አሜሪካ ምፅዋ ላይ የባሕር ኃይል ሰፈር በአቋቋመችና አስመራ ውስጥም አንድ የአይሮፕላን መጠገኛ ማዕከል በመሠረተችበት በ1930ዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ውስጥ ነበር:: (56) በ1937 ዓ.ም አፄ ኃይለሥላሴ ከፕሬዚዳንት ሮዝቬልት ጋር ካይሮ ላይ ተገናኝተው ከተወያዩ በኋላ፣ የሁለቱ መንግሥታት ግንኙነት እየተጠናከረ ሊሄድ ችሏል:: በ1943 እና 1947 ዓ.ም ሁለቱ ሀገሮች የወታደራዊ ቃል ኪዳን ውሎችን ተፈራርመዋል:: በእነዚህ የቃል ኪዳን ውሎች አማካይነትም፣ አሜሪካ በኢትዮጵያ የአይሮፕላን ማረፊያዎች ለመጠቀምና በኢትዮጵያ የባሕር ክልል ውስጥ ማናቸውንም የመርከብ እንቅስቃሴ ለመቆጣጠር እንድትችል ተፈቅዶላታል:: (57)

ኢትዮጵያ በኤርትራ ላይ የነበራትን የይዞታ ጥያቄ አሜሪካ በጊዜው ደግፋለች:: ለዚህ ድጋፏም፣ አስመራ ውስጥ አንድ ታላቅ የወታደራዊ መገናኛ ማዕከል እንድታቋቁም አሜሪካ ፈቃድ ተሰጧታል:: ከዚህ አልፎ፣ የኢትዮጵያ አንድ ባታሊዮን ጦር ወደ ኮርያ ተልኮ አብሯት በተካሄደው ጦርነት ውስጥ እንዲሳተፍ አሜሪካ ለማባበልም ችላለች:: በተጨማሪም፣ አንድ ትልቅ የወታደራዊ አማካሪ ጓድ በቋሚነት ኢትዮጵያ ውስጥ ተቀማጭ ሆኖ፣ አሜሪካን ለማገልገል ከመቻሉም በላይ፣ 3,000 የሚሆኑ የኢትዮጵያ የጦር መኮንኖች፣ በ1950ዎቹ ዓመታት ውስጥ አሜሪካ ተልከው ሰልጥነዋል:: በአሜሪካ ጉትጎችነት፣ ወታደራዊ እርዳታ በማድረግና ኢትዮጵያውያንን በአድማ ብተናና መቋቋም ትምህርት በማስልጠን እስራኤል ተባብራለች:: በ1952 ዓ.ም ላይ የሁለቱ ሀገሮች መንግስታት የምስጢር ስምምነት ከአደረጉ ወዲህ፣ የኢትዮጵያና የአሜሪካ ወዳጅነት ሊያድግና ሊጠብቅ ችሏል:: ከአሜሪካው ኮንግረስ ሳይቀር ተሰውሮ የነበረው የሚስጢር ስምምነታቸው በይፋ ሊታወቅ የቻለው፣ በጉዳዩ ላይ የሚመለከታቸው ባለሥልጣኖችን ምክር ቤቱ እየጠራ ባነጋገረበት በ1962 ዓ.ም ላይ ነበር:: "ወታደራዊ ጉዳዮችን በሚመለከቱት በሚስጥር ስምምነቱ አንቀጾች መሠረት፣ አሜሪካ 6,000 ወታደሮች የነበሯቸው የኢትዮጵያን ሦስት ክፍለ ጦሮች እያንዳንዳቸውን አሰልጥናና አስታጥቃ ወደ 40,000 ልታሳድግ ነበር...." የተስማማችው:: በተጨማሪም፣ "አሜሪካ ለኢትዮጵያ ደህንነት ያላትን ዘላቂ ፍላጎትና የኢትዮጵያን የግዛት አንድነት ለሚፈታተኑ ማናቸውም ድርጊቶች ያላትን ተቃውሞ በድጋሚ ያረጋግጣል" ስምምነቱ:: (58) እንዲያም በመሆኑ፣ ከ1940ዎቹ እስከ 1960ዎቹ በነበሩት 20 ዓመታት ውስጥ፣ ኢትዮጵያ ከ184 ሚሊዮን የአሜሪካን ብር በላይ የጦር መሣሪያ

ከአሜሪካ ስታገኝ፣ ይህ አሃዝ የተቀሩት የአፍሪካ አገሮች ተጠቃለው ሲያገኙ ከቻሉት ወደ 39 እጅ በመቶ ይሆናል፡፡ በዚህ የሃያ ዓመት ዘመን ውስጥ፣ ኢትዮጵያ ያገኘችው የኢኮኖሚ ዕርዳታ ከወታደራዊ ዕርዳታው 6 በመቶ ብቻ ነበር፡፡ (59)

ዘመናዊ የኢትዮጵያ ጦር ሠራዊት የተፈጠረው፣ ልክ እንደ መንግሥቱ የሲቪሉ አውታር ሁሉ፣ በአፄ ኃይለሥላሴ የሥልጣን ዘመን ነበር፡፡ የክብር ዘበኛ መኰንን ካዴቶች ትምህርት ቤት የተከፈተው በ1937 ዓ.ም ሲሆን፣ በ1938 ዓ.ም ደግሞ የአባ ዲና ፖሊስ ኮሌጅ ተመረቀ፡፡ የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ የጦር አካዳሚ የተመሠረተው ቆየት ብሎ በ1949 ዓ.ም ነበር፡፡ የሠራዊቱን የጦር መኰንኖች ይዘት ንጉሠ ነገሥቱ በከፍተኛ ጉጉት በቅርብ የሚከታተሉት ጉዳይ ሆነ፡፡

የበላይ መኰንኖቹ ቡድን ከመሳፍንቱ ዝርያዎችና፣ በጥንቃቄ ተመልምለውና ተኮትኩተው ለማደግ ከቻሉ ተራ ዜጎች የተሞላ በመሆኑ፣ የዙፋኑ ጋሻ ጃግሬዎች ትክክለኛ ግልባጭ ነበሩ፡፡ ሁሉም በየፊናቸው ንጉሠ ነገሥቱ ለዋሉላቸው ውለታ ቆመው የሚያድሩ ሲሆኑ፣ ይህ የበላይ መኰንኖች ቡድን ነበር መንግስቱን በስልጣን ለማቆየት በአገሪቱ የተለያዩ ክፍሎች በየጊዜው በግ ድርግም የሚሉትን አመጾች ለማፈን ቁልፍ ሚና ይጫወት የነበረው፡፡ ይኸው ቡድን ነበር በ1953ቱ የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ ከንጉሡ ጎን የቆመውና የተለያዩ ፀረ-መንግስት ግለሰቦችን ሽንጡን ገትሮ የተፋለመው፡፡

በአንፃሩ ግን፣ የዝቅተኛ መኰንኖች አበቃቀል የተለየ ከመሆኑም በላይ፣ ከቤተመንግሥቱ ጋር ምንም ንክኪ አልነበራቸውም፡፡ እነዚህ መኰንኖች፣ ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ምሩቃንና ከዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ የአንደኛ ዓመት ተማሪዎች መካከል የተመለመሉ የአገሪቱ የጦር አካዳሚዎች ፍሬዎች ነበሩ፡፡ የመደብ ጀርባቸውም ቢሆን ከዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ጋር የሚመሳሰልና በአጠቃላይም የምሁሩን ርዕዮተዓለም የሚጋሩ ነበሩ፡፡ የ1966 ዓ.ም መፈንቅለ መንግስትን ከጠነሰሱት ሰዎች ውስጥ አንዳንዶቹ የወጡት ከዚህ ከላይ ከተጠቀሰው ክፍል ነበር፡፡

ባለ ሌላ ማዕረግ መኰንኖችም ቢሆኑ እንደዚሁ ቁልፍ ሚና ነበራቸው፡፡ እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ፣ እነዚህን መኰንኖች ከተራ ወታደሮች

የሚለያቸው ትንሣት ነገር አልነበረም። ወጣት ተማሪዎችና ባለሙያዎች በ1950ዎቹ መጨረሻ ዓመታት ውስጥ ከተቀላቀሉ በኋላ ነበር የተማረና ባለሙያ ክፍል በመህላቸው ሊገኝ የቻለው። ሥራ ለማግኘት ያልቻሉ የሁለተኛ ደረጃና የሙያ ትምህርት ቤቶች ምሩቃንና እንዲሁም ከትምህርታቸው የወደቁ ተማሪዎች፣ በአየር ኃይሉና በጦር ሠራዊቱ የተለያዩ የሰለጠኑ ክፍሎች ውስጥ በመግባታቸው፣ ከጥቂት ዓመታት ቆይታ በኋላ የወታደሩ ክፍል ለለውጥ እንዲነሳሳ አስተዋጽኦ አድርጓል።

የወታደራዊ አገልግሎት ግዳጅ (Conscription) በኢትዮጵያ የተለመደ አልነበረም። ወታደሮቿ ሠራዊቱን ይቀላቀሉ የነበሩት የ20 ዓመታት ግልጋሎት መስጠት እንዳለባቸው ተረድተው ሲሆን፣ የወር ደመወዛቸውም ሆነ የሥራቸው ሁኔታ ያን ያህል የሚያጓጓ ወይም የሚያባብል አልነበረም። ከአርሶ አደሩ መካከል ያጡና የነጡ ብቻ ነበሩ ወደዚህ ሙያ ይሳቡ የነበሩት። ከ1953ቱ የመፈንቅለ መንግሥት ሙከራ ወዲህ፣ የወታደሩ ክፍል ሁለት ተከታታይ የደመወዝ ጭማሪ ከተደናገጠው መንግሥት ለማግኘት ቻለ። ይሁን እንጂ፣ የጦር ሠራዊቱ የውስጥ ሁኔታ በ1960ዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ከፉኛ እያሽቆለቆለ ከመውረድ አላመለጠም። በክፍለ ጦሮች መካከል በፈረቃ የመሥራት ዘይቤ ስለማይታወቅ፣ በኤርትራና በባሌ ግዳጅ ላይ የነበሩት ኃይሎች ለከፍተኛ አደጋ ተጋልጠው ስምሪታቸውም ማለቂያ የሌለው ሆኖ ይታያቸው ጀመር። በኢኮኖሚው ማዘቅዘቅ የተነሳ፣ በተለይ ከ1959 ዓ.ም በኋላ መንግስት እጁ በመተሳሰሩ፣ ወታደሩ ቀደም ሲል ያገኝ የነበረው የቀለብና ሌላም አቅርቦት ቀንሶ ችግሩ ተባባሰ። የጦርነቶቹ መራዘም የፈጠረው ውጥረት በአንድ በኩል፣ የከፍተኛ የጦር መኮንኖች የብቃት ማነስና የሥልጣን ብልግና በሌላ በኩል፣ የዝቅተኛ መኮንኖችን ግራ መጋባትና ምሬት በገሀድ እንዲወጡ አደረገ። ስለሆነም፣ ምንም እንኳን ግርማዊነታቸው ኮሎኔሎችና ጀኔራሎቻቸውን በመሬት፣ በመኖሪያ ቤትና በገንዘብ ስጦታ ቢያባብሉም፣ በመካከለኛ መኮንኖች፣ በፔቲ ኦፊሰሮችና በተራ ወታደሩ መካከል ብስጭትና ጥላቻ እየተስፋፋ በመሄዱ፣ የንጉሡ ነገሥቱ የድጋፍ ዋልታና ምሰሶ ሲናጋ በቃ። እነዚህ ችግሮች ተደማምረው ለ1965/66 ዓ.ም የወታደራዊ አመጽ መንስኤ ሆኑ።

የኢትዮጵያ ጦር ኃይሎች በዘሌሬሰባዊ ተዋቅሮና ይዞታቸው ከሲቪሉ መንግስታዊ አውታር በጣም የተሻለ ውስጣዊ ውሕደት ነበራቸው።

ሁነኛ የስታቲስቲክ መረጃዎች ባይገኙም እንኳ፣ በበታች ባለማዕረጎችና በተራ ወታደሩ ውስጥ የኦሮሞዎች ቁጥር ከሌሎቹ ብሔረሰቦች ሁሉ ከፍተኛ እንደነበር ብዙዎች ይገምታሉ። አማርኛ ተናጋሪዎች በሚበዙበት በጦር ኃይሎች የእዝ ተዋረድ አናት ላይም ቢሆን እያሌ የኦሮሞ፣ የኤርትራና የትግሬ መኮንኖች ሲያድጉና ሲሾሙ በቅተዋል። ለእነዚህ ቁልፍ ቦታዎች ጨርሰው ያልታደሉትና በዝቅተኛ ማዕረጎች ላይም ለስም ያህል ብቻ ተወክለው የነበሩት የኢትዮጵያ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ናቸው። መኮንኖቹ ከተለያየ ብሔረሰብ ቢመጡም ቅሉ፣ በመሐላቸው ባህላዊ ቅራኔዎች ነበሩ ማለት ግን አይደለም። አንድ ሰው የጦር መኮንኖች ጓድ/አባል ከመሆኑ አስቀድሞ፣ በአገሪቱ ውስጥ የበላይነትን በያዘው ባሕልና ማኅበረሰብ አምሳል ተቀርጾ፣ ብቃቱ፣ ዕድገቱና ደህንነቱ በዚሁ መስፈርት ይመዘናል። ይህ ሂደት ከላይ ለናሙና የሚባል የባሕል ጌጥ ዓይነት አይደለም፣ የአንድ ሰው ማኅበረሰባዊ ክብሩና ደህንነቱ የሚወሰንበት፣ የሶሺያልና የፖለቲካ መዋቅር ውስጥ ሙሉ በሙሉ ገብቶ በእውን መዋሀድን የሚሻ ጉዳይ ነው። የኢትዮጵያ የጦር ኃይሎች ከተለያዩ የአመጽ ኃይሎች ጋር የውዝግብ ዘመን ሲያሳልፉ፣ ጦሩን የከዱ በጣም ጥቂት መሆናቸው ውህደቱ ምን ያህል ጥንካሬ እንደነበረው ትልቅ አብነት ነው።

የቀውሱ ዋዜማ

በ1960ዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት ውስጥ የተከሰተው የኢኮኖሚ ቀውስ ከላይ የተጠቀሱትን ቅራኔዎች በማባባሱ፣ የአረጋዊውን አገዛዝ ውድቀት አፋጠነው። በከፊል ጊዜያዊና ከውጭ በተነሱ ሰበቦች የተቀሰቀሰው ይህ ቀውስ፣ ከተሜውንና ዘመናዊውን የኢኮኖሚ ዘርፍ በመጉንተሉ ሊጋጋል ቻለ። ቀውሱ የተለኮሰው ከ1959 ዓ.ም የአረቦችና የእስራኤል ጦርነት በኋላ የስዊስ ካናል መተላለፊያ እንዲዘጋ በመደረጉና፣ የቀይ ባሕር አካባቢ ንግድ ክፉኛ በመተጓጎሉ ነበር። በመሆኑም፣ የኢትዮጵያ የውጭ ንግድ በድንገት እንዘጭ አለ። የመንግስት ዐብይ የገቢ ምንጭ የነበረው የንግድ ታክስ አለቅጥ አሽቆለቆለ። በተጨማሪ፣ በዚሁ ወቅት የኢትዮጵያ ቁልፍ የውጭ ንግድ ሸቀጥ የሆነው የቡና ዋጋ በዓለም ገበያ ላይ በመውደቁ፣ በቋፍ ላይ የነበረው የገንዘብ ውጥረቱ ተባባሰ። ስለሆነም፣ የንጉሠ ነገሥቱ መንግስት ለምሁሩ ክፍል ዐብይ የሥራ አገልግሎት መስክ በነበረው በማኅበረሰባዊ ዘርፍ ላይ የጀመራቸውን የመስፋፋት ዕቅዶች እንዲገታ ተገደደ። ከአገሪቱ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ለተመረቁና መጨረስ አቅቷቸው በየፈተናዎቹ ለወደቁ ተማሪዎች ሥራ የማግኘት ዕድሉ

በጣም እየጠበበና እያስቸገረ መጣ። የቴክኒክ ትምህርት ቤቶች ሙያተኛ ምሩቃን ሳይቀሩ ሥራ ማግኘት ተሳናቸው። በተዘገበው መሠረት፣ በ1961 ዓ.ም ከአገሪቱ የቴክኒክ ኢንስቲትዩቶች ከአንድ ዓመት በፊት ተመርቀው ከወጡት 937 ተማሪዎች መካከል 583ቱ ሥራ-አጦች ነበሩ። (60) ይባስ ብሎ፣ ከዩኒቨርሲቲው ከአንድ ዓመት በፊት ከተመረቁት ሲሶ ያህሉ እንዲሁ ሥራ ሊያገኙ አልቻሉም። የ1966 አብዮታዊ ንቅናቄ ከመነሳቱ ከሦስት ዓመት በፊት፣ በአስመራ፣ በድሬዳዋና በአዲስ አበባ የመንግስት ጽሕፈት ቤቶች ውስጥ የተመዘገቡት ሥራ ፈላጊዎች ቁጥር 18,000 ገደማ ነበር። የምሁራንና የወጣት ትውልዱ ምኞትና ተስፋ ከተሟጠጠ በኋላ የሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊነትን ስሜት በተፋጠነ መንገድ፣ በተለይ በተማሪዎች መካከል ያስፋፋው ይህ በዓለም ዙሪያ ያንዣብብ የነበረው የሥራ እጦት ደመና ነበር።

በመንግስት የአገልግሎት ዘርፎች እንቅስቃሴ መጓተትና፣ በትይዩው የግል-ኢኮኖሚ መስክም ላይ ስራ መቀጠር በመቆሙ፣ የሠራተኛው መደብ ጭምር በሥራ እጦት ሊመታ ችሏል። በማምረቻ ኢንዱስትሪዎች የሠራተኞች ጉልበትን ከመጠቀም ይልቅ በዘመናዊ መሣሪያዎች ላይ ይበልጥ ተማምነው እንዲንቀሳቀሱ ያደፋፍሩ የነበሩ የመንግስት ፖሊሲዎች ጭምር አስተዋጽኦ አድርገዋል። በ1957 ዓ.ም 48,000 ያህል ሠራተኞች የነበሯቸው 272 የኢንዱስትሪ ተቋሞች ነበሩ። በ1962 ዓ.ም ላይ የእነዚህ ተቋሞች ቁጥር ወደ 479 አመር ሲል፣ የተቀጣሪዎች ቁጥር ያደገው ላይ ከታየው ጋር ሲወዳደር 49,000 ያህል ብቻ ነበር። (61) የአገሪቱ ምርት ጠቅላላ ዋጋ በእጥፍ በአደገባቸው አምስት ዓመታት ውስጥ፣ ይህ የኢኮኖሚ ዘርፍ አዳዲስ የሥራ ሥምሪት ቦታዎችን ሊፈጥር ጨርሶ አልቻለም። የሠራተኛው ማኅበርም ቢሆን፣ የሠራተኞችን ጥቅም በማስጠበቅ ረገድ ሊያግዝ ወይም ሊረዳ ባለመቻሉ፣ የጉልበት ሠራተኞች የሥራ ክፍያ በተጠቀሰው ዘመን ውስጥ እንዳችም ለውጥ ሳይታይበት ቆይቷል።

ሌላው ጣጣ የገንዘብ ዋጋ መጋሸብ ነበር። በ1950 ዓ.ም መጨረሻና በ1960ዎቹ መጀመሪያ ላይ ብቅ ያለው ይህ ጣጣ፣ ዓለም አቀፋዊ የኢኮኖሚ ውጣ ውረዶችና የትራንስፖርት ወጪ መናር ተዳምረው ያስከተሉት ችግር ነበር። በመሆኑም፣ አገሪቷ ነዳጅ ዘይት ከውጭ ለማስገባት የምታደርገው ክፍያ በአንድ ዓመት ውስጥ ከሦስት እጅ በላይ ጨመረ። ከውጭ የሚገቡ ሸቀጣ ሸቀጦች ዋጋም እንዲሁ አሻቅቦ መውጣት

ጀመረ። በእነዚህ ሸቀጣሸቀጦች ተጠቃሚ የነበሩት የከተማ ነዋሪዎች፣ በተለይም የምሁሩ ክፍል፣ የለመዱትን የኑሮ ምቾት እንዳለ አቆይተው መዝለት እየተሳናቸው ሄደ። ድርጅት አልባ የነበሩት የመንግስት ሠራተኞች፣ ኑሮ እየከበዳቸው ሲመጣ እንኳ፣ የደመወዝ ማስተካከያ ሊጠይቁ ባለመቻላቸው፣ ምቾት ከእጃቸው እያፈተለከች ስትወጣ ምንም ለማድረግ አልቻሉም። በውጭ ንግዱ መቀዝቀዝ ምክንያት፣ ምናልባት ከነጋዴው በላይ ጉዳት የደረሰበት ሌላ ቡድን አልነበረም።

ለቀውሱ መፍትሄ መንግስት የመረጠው መላ ምት ግን ቁጥብና በተደጋጋሚ አሉታዊ የፖለቲካ ውጤቶች ሲያስከትሉ የታዩትን የበጀት መቆጣጠሪያ እርምጃዎችን መውሰድ ነበር። በ1960 ዓ.ም ላይ፣ ከውጭ ንግድ ገቢ 9 በመቶ ያህሉ ቀደም ሲል ሀገሪቱ ለወሰደችው የብድር ዕዳ አገልግሎት በመዋሉ፣ ሀገሪቱ ተጨማሪ ብድር ለመሸከም ትከሻዋ ዝሎ ነበር። "እስከ ታህሳስ 1964 ዓ.ም ድረስ፣ ኢትዮጵያ 569 ሚሊዮን ብር ዕዳ ነበረባት" [62] በዚህ ላይ የውጭ ንግዷን የተጠናወተው መዛነፍ በሚያስገርም ሁኔታ እየሰፋ ሄደ። የ1960ዎቹ ዓመታት ኪሳራ፣ በ1953 ዓ.ም ከነበረው ከ3 እጅ በላይ ሊያድግ ቻለ። ምንም እንኳ የፕላንና ልማት ሚኒስቴር በ1958 የተመሠረተ ቢሆንም፣ ሥርዓት የያዘ የኢኮኖሚ ዕቅድ አልነበረም። የአገሪቱ የኢኮኖሚ ጉዳዮች የሂደት አቅጣጫና ዕድገት አሁንም ትናንት በዘልማድ ያስተዳድሩ በነበሩ ግለሰቦች እንደተያዘ ነበር። ከጣሊያን ጦርነት ወዲህ የገንዘብ ሚኒስቴሩ መሥሪያ ቤት፣ እጅ ሳይቀያየር ለረዥም ጊዜ ቆይቷል። ይህ መሥሪያ ቤት በ1966 ዓ.ም ላይ ድንገት ከእንቅልፉ ባንኖ የነዳጅ ታክስ ጭማሪ እንዲደረግ ሲያውጅ፣ ከራሱ አልፎ ለአሪታዊው መንግስት መጥፊያ የሆነውን ሰፊ የሕዝብ እንቅስቃሴ ለኰሰ። ዐበይት የሆኑ የኅብረተሰቡ ክፍሎችና መደቦች በንቅናቄው ቀጥተኛ ተሳታፊ ሆኑ።

በ1966 ዓ.ም የተነሳውን ንቅናቄ፣ ተማሪዎች ሊያቀጣጥሉ በቁ። የተማሪው ንቅናቄ ከምን ተነስቶ ነበር በ1960ዎቹ ዓመታት አጋማሽ ላይ የደረሰበት ደረጃ ሊደርስ የበቃው? የኢትዮጵያን ተማሪዎች ንቅናቄ ሊያነሳሱ የቻሉ ማኅበረሰባዊ፣ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ምክንያቶች ምን ነበሩ? ምን ጥያቄዎችስ ተነሱ? ለምንድን ነበር የተማሪው ንቅናቄ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ሊሆን የቻለው? እንዴትና በምን ዓይነት ሁኔታ ነበር በተማሪው ንቅናቄ መሀል የግራ ኃይል ሊያቆጠቁጥ የቻለው? በሚቀጥለው ምዕራፍ የተማሪው ንቅናቄ እንዴት ሊነሳ እንደቻለና እንዳደገ አጠር ያለ ታሪካዊ ትንተና ይቀርባል።

የግርጌ ማስታወሻ

1. Bahru Zewde, A History of Modern Ethiopia, (Addis Abeba University Press), 1991, page 175.
2. Ibid., page 195.
3. Alberto Sbacchi, Ethiopia Under Mussolini (Zed Books Ltd), 198, page 197.
4. New York Times, April 1974, page 5.
5. Patrick Gilkes, The Dying Lion, (St. Martins Press, New York, 175), page 233.
6. ከዘፈኖቹ አንዱ እንዲህ የሚል ነበር፤

ተሰቀለ ቢሉኝ፤ ጉራዴው ነው ብዬ
ተሰቀለ ቢሉኝ፤ ጠመንጃው ነው ብዬ
ለካስ በላይ ነበር፤ ትልቁ ሰውዬ።

7. Gebru Tareke, Ethiopia: Power and Protest, (Cambridge University Press, 1991), page 115.
8. Alberto Sbacchi, op.cit., page 162.
9. Gebru Tareke, op. cit., page 118.
10. Ibid., page 121.
11. Ibid., page 89.
12. Ibid., page 111.
13. Ibid., page 120.
14. Ibid., page 120.
15. ማሕተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል፤ዝክረ ነገር፤ 150፤ ገጽ 756፤
16. Edward Ulendorff, The Ethiopians, An Introduction to Country Peoples, (Oxford University Press,1973), page 187.
17. ሩሕ (ወርሃዊ መጽሔት በአማርኛ)፤ ቅጽ 1 ቁ. 4፤ ገጽ 4-5፤ የመንግስቱ ነዋይ የመጨረሻ ንግግር፤ መጋቢት 1962፤
18. Amnesty International files.

19. Legesse Lemma, Political Economy of Ethiopia 1875- 1974, 1979, page 309.

20. Ibid., page 315.

21. የኢጣሊያ ሴት መነኩሳት በአስመራ ያካሄዱት የነበረው የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት፤ በ1967 ዓ.ም በዩኒቨርሲቲ ደረጃ እንዲያድግ ሆነ። አሁን የአስመራ ዩኒቨርሲቲ በመባል የሚታወቀው የትምህርት ተቋም፤ በመንግስት ሥር እንዲውል የተደረገው በ1964 ዓ.ም ላይ ነበር።

22. A.H.ter Weele, "Financing of Education in Ethiopia." (Addis Abeba. Ministry of Education, 1972) Table III-1. Quoted from Legesse Lemma, op. cit. pages, 326-237.

23. Ibid., page 329.

24. Ibid., page 331.

25. Ethiopia, Ministry of Education. "Report on Educational Development in Ethiopia: 1973-1974 and 1974-1975", page 2.

26. ሸዋ የአራት አብይ ብሔረሰቦች ማለትም፤ አማሮች፣ ከንባታና ሃድያ፣ ጉራጌዎችና የኦሮሞዎች መቀመጫ ነች።

27. Ethiopia, Ministry of Education, "Report on Educational Developments in Ethiopia 1973-1974 and 1974-1975" (Addis Abeba, Ministry of Education, 1975) page 15; School Census for Ethiopia 1969/1970-192/1973. pp. 50-53, 60-61,65.

28. Haile Selassie University, Sociology Students Associations and Department of Sociology and Anthropology, "Research on the Social Situation of Haile Selassie I University students", Addis Abeba, 1970, page 14.

29. John Spencer Trimingham, Islam In Ethiopia, (Oxford University Press, 1952). Page 15.

30. Legesse Lemma, op. cit., page 303.

31. Girma Amare, 1984, page 71.

32. Donald Levine. Wax and Gold, (University of Chicago Press), 1965.

33. Assefa Bekele. The Ethiopian Elite and Intelligentsia Dialogue (HSIU) 1, No. 1, October, 1967.

34. New York Times, June, 1967.

35. በስብሰባው የተካፈሉት፣ ከዲያብሎ ጥጥ ኩባንያ (የትራንስፖርት) የመጓጓዣ ኩባንያዎች፣ ከሸስኪንና ፎግስታድ የእንጨት ሥራ እና ከኢትዮ-ፋይበር (ቃጫ) ፋብሪካ የመጡ ወኪሎች ነበሩ።

36. ተስፋ ገብረሥላሴ፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ትግል ታሪክ፣ ገጽ 24።

37. የኢትዮጵያ ሠራተኛ ሕግ፣ 1962፣ ገጽ 25።

38. ተስፋ ገብረሥላሴ፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ትግል ታሪክ፣ ገጽ 27።

39. የኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት መንግስት፣ የመጀመሪያው የአምስት-ዓመት የልማት ፕላን፣ 1957-61፣ ገጽ 15።

40. Mesfin Wolde Mariam, Rural Vulnerability in Ethiopia, 1958-1977 (Vicas Publishing House, 1984), page 18.

41. ሁሉም ጢሰኞች መሬት አልባ አልነበሩም። አቅም የተረፋቸው የእርሶ አደር ቤተሰቦች የራሳቸው መሬት እያላቸውም በተጨማሪ ሲሳ መሬት ይከራዩ ነበር።

42. Northeast African Studies, Volume II, No. 2, page 9.

43. በኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ሠራዊት (ኢሕአሠ) ተጠንቶና ታትሞ የወጣ ጥናት፣ 1970 ዓ.ም።

44. Patrick Gilkes, op. cit., page 121.

45. US AID/Ethiopia, 15/1966.

46. የሕዝብ ቁጥር የተገመተው የዓመታዊ ዕድገቱ መጠን 2.5 በመቶ እንደሆን ተወስዶ ነበር። ያልተሟላም እንኳ ቢሆን፣ የመጀመሪያው የሕዝብ ቆጠራ በ1976 ላይ ሲደረግ፣ ይህ የዕድገት መጠን ወደ 2.9 በመቶ ተሻሽሎ ከተጠበቀው በላይ በብዙ ሚሊዮኖች እንደጨመረ አሳይቷል።

47. Mesfin Wolde Mariam, op. cit., page 57.

48. Land Tenure Center Newsletter, University of Wisconsin, Madison, No 4, January-March 1975, page 2.

49. Ibid., page 2.

50. John Markakis, National and Class Conflict in the Horn, (Cambridge University Press, 1987), page 106.

51. Legesse Lemma, op. cit., page 198. Quoted from, Facts on File, XXVII, 1967.

52. Patrick Gilkes, op. cit., page 222.

53. John Markakis, op. cit., page 195.

54. Amnesty International Files.

55. የ1967 የእርሻ ገቢ ታክስ ሕግ።

56. Legesse Lemma, op. cit., page 208. Quoted from Facts on File, II (1942), page 249.

57. "Utilization of Defense Installation within Empire of Ethiopia," May 22, 1953, US Department of States: 'Treaties and Other International Agreements of the United States of America': 1954, Volume V. Part I (Washington D.C 1955), pp. 749-761.

58. Legesse Lemma, op. cit., page 256; quoted from, US Congress, Senate, US Security Agreements and Commitments Abroad: Ethiopia, pp. 1885, 1879-1919; Facts on File, XXX (1970), p. 749.

59. Legesse Lemma, op. cit., page 245.

60. Ibid., page 365.

61. Patrick Gilkes, op. cit., page 145.

62. Ibid., page 160.

ምዕራፍ ፪

የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ፣

የንቅናቄው አጀማመር፣

በ1952 ዓ.ም አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ውስጥ አንድ ሺህ የሚሆኑ ተማሪዎች የነበሩ ሲሆን፣ የሴቶች ተማሪዎች ቁጥር ከሀምሳ አይዘልም ነበር። የፖለቲካ ግንዛቤ ገና ያልተሰረፀበት ዘመን በመሆኑ፣ የተማሪዎች ቅሬታ ከግል ኑሮአቸው ጋር በተያያዘና በቅርባቸው በሚገኘው የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ላይ አተኮረ። በዚያ ዘመን፣ ዩኒቨርሲቲውን ያስተዳድሩ የነበሩት ጀስዊት በመባል የሚታወቁ ሚስዮናውያን ሲሆኑ፣ እነሱም ቀድሞ አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችን ይከታተሉ በነበረበት የአስተዳደር ዘይቤ ዩኒቨርሲቲውን ለመምራት ነበር የሞከሩት። የዩኒቨርሲቲው ተማሪ በዕድሜም ሆነ በአመለካከት የጐለመሰ በመሆኑ፣ በሚሲዮኖቹ አስተዳደር ላይ ማመጽ ጀመረ። የሚስዮኖቹ የአስተዳደር ዘይቤ ግንዛቤ የጐደለው ኑሮ፣ የዩኒቨርሲቲውን ተማሪ ነፃነት ነፈገ። በዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ መደነስ ወይም ማፏጨት ተከለከለ። አስተዳደራዊ ዕቀባው የተማሪውን ብሶት አባባሰው። ዜናና አስተያየት (News & Views) በመባል የሚታወቀው የተማሪዎች መጽሔት፣ በፋክልቲው ርዕሰ-መምህሮችና አማካሪዎች ሞግዚትነት ሥር ስለነበረና፣ በጋዜጣው ላይ የሚወጡ ጽሁፎች በፋክሊቲ አማካሪው መጽደቅ ስለነበረባቸው፣ ጋዜጣውን ከባለሥልጣኖቹ መዳፍ ማውጣት የተማሪዎቹ ተቀዳሚ የትግል ዓላማ ሆነ።

ይህ ቀደምት የተማሪ ንቅናቄ፣ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደርን አደብ ስለነሳው፣ በተማሪዎቹ ግፊት በ1952 ዓ.ም ሁለት የተማሪ ርዕሰ-መምህሮች ከኃላፊነታቸው ወረዱ። የዩኒቨርሲቲው አስተዳደርም ይሁን አስተማሪዎች፣ የተማሪዎችን አሻፈረኝ ባይነት በበጐ ዓይን አልተመለከቱትም። በዚያን ዘመን አስተማሪ የነበረ አንድ የምዕራብ ተወላጅ "የኢትዮጵያ ወጣት አጠቃላይ ዝንባሌ በተቃውሞ ላይ የተመሠረተ ሳይሆን ብልግና አዘል ነው" በማለት አስተያየቱን ሰንዝሯል። (1)

ለኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች የትግል አቅጣጫ ፈር መያዝ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ካደረጉት አንድምታዎች መሀል፣ ከተለያዩ የአፍሪቃ ሀገሮች መጥተው በዩኒቨርሲቲው ውስጥ ትምህርት በመከታተል ላይ ይገኙ

የነበሩ አፍሪቃውያን ተማሪዎች ነበሩ። የመጀመሪያዎቹ አስራ አምስት አፍሪቃውያን የነፃ ትምህርት ዕድል አግኝተው በ1950 ዓ.ም ዩኒቨርሲቲው ገቡ።

ብዙ የአፍሪቃ ሀገሮች የብሔራዊ ነፃነት ትግላቸውን በድል አድራጊነት የተወጡበት ዘመን በመሆኑ፣ የአፍሪቃውያን ተማሪዎች ትኩስ የትግል መንፈስ ገና አልሰከነም ነበር። በፖለቲካ ግንዛቤአቸውም፣ አፍሪቃውያን ተማሪዎች ከኢትዮጵያውያን አቻዎቻቸው እጅግ የላቁ ነበሩ። አፍሪቃውያኑ ቀደም ሲል ስለኢትዮጵያ የነበራቸው ግምትና በኋላ በተጨባጩ የገጠማቸው ማኅበራዊም ሆነ ፖለቲካዊ ኋላቀርነት ቅር አሰኝቶአቸዋል። አፍሪቃውያኑ በሌላ የአፍሪቃ ክፍል የሚደረገውን ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ዕድገትና ለውጥን ለኢትዮጵያ ተማሪዎች በማስረዳትና የዜና ምንጭ በመሆን የኢትዮጵያ ተማሪዎች በአፍሪቃ ጉዳዮች ላይ የበለጠ እንዲያተኩሩ ረድተዋል። አፍሪቃውያን ተማሪዎቹ ከዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ጋር በግንባር ቀደምትነት በመጋፈጣቸው፣ በኢትዮጵያውያን ተማሪዎች መሀል ተንኮል የሚጠነስሱ እነሱ ናቸው ተብለው ተወነጀሉ። በዘመኑ የነበረ አንድ አስተማሪ እንደገለፀው፤ "የፀረ ዘውድ አገዛዝ ስሜት በአዲስ አበባ ከሚኖሩ ኮሚኒስቶች ይልቅ፣ በንጉሠ ነገሥቱ የግል ገንዘብ ነፃ ትምህርት በሚከታተሉ የአፍሪቃ ተማሪዎች የተበረዘ ነው" ብሏል።

የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች እንቅስቃሴ በማዝገም ላይ በነበረበት በዚህ ወቅት፣ የ1953 ዓ.ም የመፈንቅለ መንግሥት ሙከራ ተደረገ። መፈንቅለ መንግስቱ በተጀመረ በሁለተኛው ቀን፣ ከየኮሌጆቹ የተውጣጡ ተማሪዎች ከዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ አጠገብ ከሚገኘውና የመፈንቅለ መንግሥቱ መሪዎች መናኸሪያ ከሆነው የክብር ዘበኛ ጽሕፈት ቤት ተጠርተው ሄዱ። በስብሰባው ላይ በመገኘት ንግግር ያደረጉት የመፈንቅለ መንግሥቱ ዋነኛ መሪ ጀኔራል መንግሥቱ ነዋይ ነበሩ። ጀኔራሉ ስለሙከራው ገለፃ ካደረጉ በኋላ፣ እርምጃውን ለመውሰድ የተገደዱት ለሀገሪቱ መሻሻልና ዕድገት እንዲሁም ለልጆቿ የጋራ ብልጽግና በመቆርቆር መሆኑን ገለፁ። ጀኔራሉ በድሎት ከሚኖሩት ጥቂት ግለሰቦች መሀል አንዱ መሆናቸውን አስረድተው፣ ለሀገራቸው ከመቆርቆር በስተቀር ስውር ዓላማ እንደሌላቸው ተናገሩ። የጀኔራሉ ንግግር ለተቀሩት የዩኒቨርሲቲው

ተማሪዎች ተሳለፉ። እነሱም፣ "ተነስ ወገኔ" እያሉ በማዜም በአዲስ አበባ አደባባዮች እየተዘዋወሩ የአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት መገልበጥን ደገፉ።

የሦስት ሺህ ዓመት ጭቆና አለቀ ደቀቀ የተባለለት የመፈንቅለ መንግሥት ሙከራ ብዙም ሳይቆይ በአጭር ተቀጨ። ንጉሡ ሀገራቸው ተመልሰው ስልጣናቸውን አረጋጉ። የንጉሱን ስልጣን ደፍረዋልና፣ ተማሪዎቹ ይቅርታ እንዲጠይቁ ተደረገ። የይቅርታ ደብዳቤ በማንገብ፣ ተማሪዎቹ ወደ ቤተ መንግሥት አዘገሙ። ከንጉሡ ፊት ቀርበውም ይቅር ይበሉን አሉ። ንጉሡም በተለመደው ዙፋናዊ ርህራኄ ይቅር ብለናል አሉ። ሆኖም፤ ከዚህች ዕለት ጀምሮ፣ መንግስትና ተማሪ ሆድና ጀርባ፣ ድመትና አይጥ ሆኑ።

በ1953 ዓ.ም በተለያዩ ቦታዎች የሚገኙ ኮሌጆች በአንድነት ተሰባስበው የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ተብለው ተሰየሙ። የንጉሠ ነገሥቱ አማች፣ ልጅ ካሣ ወልደማርያም፣ የዩኒቨርሲቲው የመጀመሪያ ፕሬዚዳንት ሆነው ተሾሙ። ፕሬዚደንቱ ሥልጣኑን እንደተረከቡ፣ ዩኒቨርሲቲው ለአዳሪ ተማሪዎች የሚያደርገውን አገልግሎትና እንክብካቤ አስቀረ። እርምጃውን ለመውሰድ ምክንያት የሆነው የሀገሪቱ የኢኮኖሚ ችግር ነው ተባለ። ሆኖም ግን፣ ተማሪዎቹ ከዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ ውጭ የሚያኖራቸው የመንግሥት ድጎማ መውጣቱ አልቀረም።

ከኢኮኖሚ ችግሩ ይልቅ፣ ፕሬዚዳንቱ እርምጃውን ለመውሰድ የፈለጉት ተማሪዎቹን ለመበታተንና በአንድነት በመኖራቸው ምክንያት የተፈጠረው መቀራረብ ስላሳሰባቸውና የተቀላጠፈ ግንኙነት እንዳያደርጉ ሳንካ ለመፍጠር ነበር። በተጨማሪም፤ የተማሪውን ኑሮ ይበልጥ ለማክበድ የተወሰደ እርምጃም ነበር። ተማሪዎቹ ጉዳዩን በዝምታ አልተመለከቱትም። እንደልማዳቸው አቤቱታቸውን ለማሰማት ተሰልፈው ወደ ንጉሡ ሄዱ። ንጉሡና ታላላቅ ባለሥልጣኖች አነጋገሯቸው። የዩኒቨርሲቲው ፕሬዚደንት ውሳኔ ግን እንደፀና ቆየ። የተማሪውን ሕብረት ለማዳከም የተወሰደው እርምጃ፣ መንግስትም ሆነ ተማሪዎች ያልጠበቁትን ውጤት አስከተለ። ተማሪው በከተማው ሕዝብ መሀል ተዘርቶ በመቀመጡ ከሕዝቡ ጋር በይበልጥ ተቀራረበ።

የግጥም ውድድር

የአዳራ ስርዓት መፍረስ የተማሪውን ቅሬታ አባባሰ። እያደገ የሄደው የተማሪ ተቃውሞ፣ በየዓመቱ በዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ በሚካሄደው ዓመት በዓል ይከሰት ጀመር። ዓመት በዓሉ የዩኒቨርሲቲ ቀን በመባል ይታወቅ የነበር ሲሆን፣ በዚህ ክብረ በዓል ላይ ንጉሡና ታላላቅ የመንግስት ሹማምንቶች ይገኛሉ። ለበዓሉ ከሚቀርቡት ዝግጅቶች መሀል የግጥምና የምንባብ ውድድሮች ነበሩበት። የተማሪዎች ንቃት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ በመሄዱ፣ ለውድድር በሚቀርቡት ግጥሞች አማካይነት ፖለቲካዊና ማኅበረሰባዊ ቅሬታዎች ተንፀባረቁ።

የተማሪዎቹን ዝንባሌ መንግስት አልወደደውም ነበርና፣ ለ1954 ዓ.ም የዩኒቨርሲቲ ቀን የሚቀርቡት ግጥሞች በተቀዳሚ ለሳንሱር እንዲሰጡ ተጠየቀ። ተማሪዎቹም እምቢኝ ጽሁፎቻችንን አንሰጥም አሉ። ንጉሡ ነገሥቱ ተኮርፈው በበዓሉ ላይ ሳይገኙ ቀሩ። በዓሉ ተከበረ፤ ግጥሞቹም ተነበቡ፤ አቸናፊ የሆኑት ግጥሞች በፀረ-መንግስትነት ተከሰሱ። ሦስት ገጣሚዎችና የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ማኅበር መሪዎች ከትምህርት ገበታቸው ተባረሩ።

በየጊዜው በሚከበረው የዩኒቨርሲቲ ቀን ከቀረቡት ዝነኛ ግጥሞች መሀል፣ ምላሴን ተውልኝ፤ በአበበ ወርቄ፣ በረከት መርጊያ፣ በኃይሉ ገብረዮሐንስ፣ የገደል ሥር አጥንት፤ በዮሐንስ አድማሱ፣ ደሀው ደናግሬል፤ በታምሩ ፈይሳ፣ ሜደ የቀረሽው፤ በመላኩ ተገኝ፣ ኑሮ፤ በደልማ ከበደ፣ እስኪ ተጠየቁ፤ በዮሐንስ አድማሱ፣ ሞት ወቃሽ መጣሁ፤ በአበበ ወርቄ፣ ኢትዮጵያዊው ማነው?፤ በኢብሳ ጉተማ፣ ልረሳሽ እሻለሁ፤ በዋለልኝ መኮንን ይገኙበታል።

በተማሪዎች እምቢተኝነት ያልተደሰተው የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር በ1955 ዓ.ም የትምህርት መክፈቻ በዓል ላይ፤ የተማሪዎችን ጉዳይ የሚመለከቱ አዳዲስ ሕግጋት አወጣ። ማናቸውም የተማሪ እንቅስቃሴ በተማሪ ርዕሰ-መምህሮችና በየፋኩልቲ አማካሪዎች ይወሰናል ተባለ። የዩኒቨርሲቲው የአካዳሚ ነፃነት ጽሁፎችን እንደማያካትት ተገለፀ። ብሔራዊ መንግስቱን የሚተቹ ጽሑፎችም ሆነ ርዕሰ-አንቀጾች ሊታተሙ እንደማይችሉ ተወሰነ። እነዚህ አዳዲስ ሕጎች በተማሪውና በዩኒቨርሲቲው

አስተዳደር እንዲሁም በመንግስት መሀል ለብዙ ዓመታት ለተካሄደው ፍልሚያ መሠረታዊ ምክንያቶች ሆኑ።

ቆራጥ ተማሪዎች (Militants)

የተማሪውና የመንግሥት ግንኙነት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየሻከረ በሚሄድበት ወቅት፣ ቆራጥ የተማሪ መሪዎችን የሚያሰባስብ የድርጅት አስኳል ተጣለ። ከአስኳሉ መስራች አባሎች መሀል ከጉራጌ ብሔረሰብ የሚወለደው ገብሩ ገብረወልድና የትግራይ አርሶ አደር ልጅ የሆነው ዘሩ ክሕሸን ይገኙበታል። ዘሩ ክሕሸንና ገብሩ ገብረወልድ፣ በ1954 ዓ.ም ሐረር ከሚገኘው የዓለማያ የእርሻ ኮሌጅ ወደ አዲስ አበባ ተዘዋወሩ። ከአስኳሉ ሌሎች መስራች አባሎች መሀል፣ የአማራ ብሔረሰብ ተወላጅ የሆነው ኃይሉ ገብረዮሐንስ፣ የአማራ አርሶ አደር ልጅ፣ ስዩም ወልደ ዮሐንስ፣ የወለጋ ኦሮሞ ተወላጅ የሆነው አበራ ዋቅጅራ ይገኙበታል። ኃይሉ ገብረዮሐንስ የቄስ ልጅና ዲያቆን ሲሆን፣ የስነ ጽሑፍ፣ በተለይም የግጥም ከፍተኛ ተሰጥኦ ነበረው።

እነዚህ ቀደምት የአስኳሉ አባሎች የተቀራረቡት፣ የፖለቲካ አቋማቸው በዙሪያቸው ካሉ ተማሪዎችና እንዲሁም ከሌሎቹ መጠቅ ያሉ ሲሆን፤ ዕውቀታቸውም የታላላቅ አብዮታውያንን ጽሑፎች በማንበብ ላይ የተመሠረተ ነበር። ምንም እንኳን የማርክስና የሌኒን ስራዎች በዩኒቨርሲቲው ውስጥ ባይኖሩም፣ የኒቻየቭ፣ የባኩኒን፣ ትሮትስኪና የመሳሰሉት ታጋዮች መጽሐፍት በዩኒቨርሲቲው ቤተመጽሐፍት ይገኙ ነበር። የማርክስና የሌኒን ሥራዎች ደግሞ፣ በዚያን ዘመን የሶቭየት ቋሚ ኤግዚቢሽን ተብሎ ይጠራ በነበረ መሥሪያ ቤት ይገኙ ነበር።

ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው፤ በ1954 ዓ.ም ማገባደጃ ላይ፣ ከግጥም ንባብ በኋላ፣ የተማሪ መሪዎች ከትምህርት ገበታቸው ተባረሩ። መሪዎቹ በመባረራቸው ምክንያት የተማሪው ማኅበር ተዳከመ። ማኅበሩን መልሶ ለማቋቋምና አዳዲስ አመራሮች ለመምረጥ ተሞከረ። የቆራጥ ተማሪዎች አባሎችና ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎች፣ አዲሱን የምርጫ ሂደት በበጐ ዓይን ስላልተመለከቱት፣ የተባረሩት መሪዎቻችን ወደ ትምህርት ገበታቸው ተመልሰው ሥልጣን ይረከቡ አሉ። ገጣሚዎቹም ወደ ትምህርት ገበታቸው ይመለሱ ብለው ጠየቁ። ታገሉም። ቡድኑ ባካሄደው ቆራጥ ትግል፣ አዲስ

አመራር ለመምረጥ የተደረገው ሙከራ ተጓተተ። የማታ የማታም፣ የንቁ ተማሪዎቹ ትግል ተሳካናተሟላ። የተባረሩት በሞላ ወደ ትምህርት ገበታቸው ተመለሱ። ከብዙሀን ይልቅ፣ የቆረጡ ጥቂት ታጋዮች ድል ማድረግ እናደሚችሉ አስመሰከሩ።

የተባረሩት መሪዎች ወደ ትምህረት ገበታቸው ከተመለሱ በኋላም ምርጫው ተካሄደ። በተደረገው ምርጫ፣ ብርሃነመስቀል ረዳና እሸቱ ጮሌ በተማሪ ሹመኝነት ተመረጡ። ብርሃነመስቀል ከትግራይ የደሀ ቤተሰብ የተወለደ ሲሆን፣ ያደገውም በደሴ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ዳኛ በሆኑት አጐቱ ቤት ነው። እሸቱ ጮሌም በልጅነቱ ከእናት ከአባቱ የተነጠለ የማደጐ ልጅ ነው። ለዩኒቨርሲቲ ተማሪ ማኅበር ከተመረጡት መሀል አንዳንዶቹ፣ ብርሃነመስቀልና እሸቱ ጮሌም ጭምር፣ የቆራጥ ተማሪዎቹን ቡድን ተቀላቀሉ።

ከ1956 ዓ.ም ቀደም ሲል የተፈጠረው አስኳል ተጠናክሮ፣ አዞዎች (Crocodiles) የተባለ ስብስብ ፈጠረ። ቡድኑ እየሰፋ ሄዶ፣ የኦሮሞ ተወላጅ የሆኑት ታዬ ጉርሙና ሐበቴ ወልደጊዮርጊስ ተቀላቀሉት። ሌሎች ተማሪዎች የስብስቡ ቀጥተኛ አባል ባይሆኑም፣ የ"አዞዎች" ቡድን የሚያካሂደውን እንቅስቃሴና ሙከራዎች ይደግፉ ነበር። በዚህ ትግል፣ ተቀዳሚ የተማሪዎቹ ዓላማ፣ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር በተማሪዎቹ እንቅስቃሴ ላይ የዘረጋው ማዕቀብ እንዲነሳ መታገል ሲሆን፣ የትግሉ የተለየ ትኩረት ደግሞ ዜናና አስተያየት (News & Views) በተባለው የተማሪ ጋዜጣ ላይ ሃሳብ የመግለጽ ነፃነት ይከበር ዘንድ መታገል ነበር።

ተማሪዎቹ ደጋፊዎቻቸውን አሰባስበው አዲስ የጽሑፍ ዝግጅት ቦርድ መረጡ። ዩኒቨርሲቲውን በመወከል በቦርዱ ውስጥ ይሳተፍ የነበረው አማካሪም ቦታውን እንዲለቅ ተገደደ። ተማሪዎቹ መጽሔታቸውን ማውጣት ቀጥለው ሳንሱር ያላያቸውን ጽሑፎች በማተማቸው፣ የዜናና የአስተያየት ("News & Views") ዋና አዘጋጅ ከስራው ታገደ። ከ1956 ዓ.ም እስከ 1958 ዓ.ም ድረስ ኢትዮጵያውያን በአዘጋጅነት ሊቀርቡ ስላልቻሉ፣ ታንዛኒያዊ ተማሪ ቦታውን ተረክቦ ሲሰራ ቆየ።

ብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርስቲ ተማሪዎች ማኅበር

እስከ 1956 ዓ.ም ድረስ እያንዳንዱ ኮሌጅ የራሱ ማኅበር ነበረው። የንግድ ኮሌጅ በ1953 ዓ.ም ሲቋቋም፤ ተማሪዎቹ የራሳቸው ማኅበር መሠረቱ። በአሜሪካኖች ይመራ የነበረው የሕግ ፋክልቲውም እንዲሁ። ከ1954 ዓ.ም ጀምሮ፣ በዩኒቨርሲቲው ውስጥ የአሜሪካን አስተማሪዎች ቁጥር ጨመረ። አሜሪካኖች በፋክልቲ ርዕሰ መምህርነትና የዩኒቨርሲቲው ምክትል ፕሬዚዳንት ሆነው ተሾሙ። የአሜሪካን አስተማሪዎች ቁጥር እየጨመረ ሲሄድ የትምህርት አሰጣጥ ካሪኩለም አሜሪካዊ ይዘትም ከጊዜ ወደ ጊዜ ጨመረ። ካሪኩለሙ ሀገሪቱን በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ያላተኮረ በመሆኑ፣ ለኢትዮጵያ የሚሰጠው ግልጋሎት አጠያያቂ ሆነ።

ቀስ በቀስ እንቁላል በእግሯ ትሄዳለች እንዲሉ፤ ተማሪዎቹ በአሜሪካኖቹ የበላይነት መሀበት ጀመሩ። በቡ፡ ውስ እድሮ ኑበስ ዘራና ወደ ጥላቻ ተቀየረ። ሁኔታውን ያባብስ የነበረው፣ በተማሪው እንቅስቃሴ የማይሳተፉ፣ ትምህርታቸውን ብቻ የሚከታተሉ፣ ለግል ኑሮአቸው መደላደል የሚተጉ ተማሪዎችን አሜሪካኖቹ በማበረታታታቸውና በግል ጉዳያቸው ላይ እንዲያተኩሩ አጥብቆ መካሪ በመሆናቸው ነበር። ከእነዚህ ተማሪዎች መሀል ከፊሉ ለአንድ ዓመት የመስክ አገልግሎት አሜሪካ ደርሰው የተመለሱ የሚገኙባቸው ሲሆን፣ ጆሊ ጃክ የሚል ቅጽል ስም ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎቹ አወጡላቸው። የተማሪውን ንቅናቄ ለመከፋፈል አሜሪካኖቹ ደጋፊዎች በመፈልፈልና በመመልመል ላይ መሆናቸውን ደጋግመው ገለፁ። ዘመኑ አሜሪካ በሦስተኛ ዓለም ሀገሮች በበጐ ዓይን የማይታይበት ወቅት ነበር። ለዚህም ዋነኛ ምክንያቱ በአሜሪካ ውስጥ ይካሄድ የነበረው የእኩልነት መብትን ለማስከበር የሚደረገው ትግልና የአሜሪካ መንግሥት በቬየትናም ጣልቃ በመግባት ያካሄድ የነበረው ጦርነት ነበር።

ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎች ከዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ጋር ሌላ ግብ ግብ ጀመሩ። የልዩነቱ መንስኤ በሀገር አቀፍ ደረጃ የኢትዮጵያ ተማሪዎች የሚደራጁበትን በደቤ የሚመለከት ነበር። ለመጀመሪያ ጊዜ ብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ለማቋቋም የተሞከረው በ1951

ዓ.ም ሲሆን፣ በ1953 ዓ.ም በተሞከረው መፈንቅለ መንግሥት ምክንያት ጅምሩ በአጭር ተቀጨ።

በ1956 ዓ.ም ሰላ የብሔራዊ ተማሪዎች ማኅበር የማደራጀት ሙከራ ተደረገ። በማኅበሩ ውስጥ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎችን ለማካተት ታቅዶ፣ መንግስትም ይሁን የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር የተማሪዎቹን ጥያቄ ሳይቀበሉ ቀሩ። ከብዙ እሰጥ አገባ በኋላ፣ ብሔራዊ ማኅበሩ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችን ብቻ የሚያካትት እስከሆነ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ዕውቅና ለመስጠት ተስማማ። የአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት ግን በእምቢተኝነቱ ፀና። በአባልነት ሊመዘገቡ የሚችሉት ቋሚ ተማሪዎች ብቻ እንዲሆኑ ማኅበሩን ለማቋቋም የተደረገው ስምምነት ደነገገ። (2) የብሔራዊ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር፣ የዓለማያውን፣ የጐንደሩን ኮሌጆች የሚያጠቃልል ነበር።

ብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበርን የሚያቋቁመው ስብሰባ በ1956 ዓ.ም ተደረገ። በጉባኤው ማሳረጊያ ዕለት፣ አስራ ሁለት ገጾች የሞሉ ውሳኔዎች ተላለፉ። የመንግስትን ቅጣትና ተፅዕኖ ሳይፈራ፣ በኢትዮጵያ የተንሰራፋውን ችግርና መከራ ለመታገል ወደኋላ እንደማይል ማኅበሩ አስገነዘበ። የአፄ ኃይለሥላሴ መንግስት ማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ማሻሻያ እርምጃዎች ይወስድ ዘንድ ጠየቀ።

የአፍሪቃ ሕዝቦች ኢምፔሪያሊዝምንና የእጅ አዙር ቅኝ-አገዛዝን በመቃወም የሚያደርጉትን ትግል የኢትዮጵያ ተማሪዎች እንደሚደግፉና ከጐናቸው እንደሚሰለፉ ገለፁ። በተካሄደው ምርጫ፣ ብርሃነ መስቀል ረዳ የብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር ዋና ፀሐፊ ሆኖ ሲመረጥ፣ የኦሮሞ ተወላጅ የሆነው ባሮ ቱምሳ የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ማኅበር ፕሬዚዳንት ሆነ። ባሮ ቱምሳ ከግንባር ቀደም ተማሪዎች ጋር ቀረቤታ ነበረው። ገብሩ ገብረወልድ የዩኒቨርሲቲው ኮሌጅ የሸንጐ አባል ሆኖ ሲመረጥ፣ ባሮ ቱምሳ ቦታውን ሲለቅ፣ ማኅበሩን በፕሬዚደንትነት መርቷል።

በ1956 ዓ.ም ብሔራዊ ማኅበሩ ባካሄደው ስብሰባ ካሳለፋቸው ውሳኔዎች መሀል፣ በአርሶ አደሩ ላይ የሚደርሰውን ጥቃት ለመከላከል፣ በጢሰኛውና በባለመሬቱ መሀል ያለው ግንኙነት ሕጋዊ እንዲሆን መንግስት እርምጃ እንዲወስድ የሚጠይቅ ነበር። በሚቀጥለው በ1957 ዓ.ም፣ አርሶ

አደሩን በሚመለከት ብሔራዊ ማኅበሩ ሌላ ጥያቄ አቀረበ። እስከ ሰባ አምስት በመቶ የሚሆነውን የአርሶ አደሩን ምርት ባለመሬቱ ሊወስድ እንደሚችል ፍትሃብሔሩ የደነገገ ሲሆን፤ ጣራው ከሰባ አምስት በመቶ ወደ ሰላሳ በመቶ ዝቅ እንዲልና ለአርሶ አደሩ ሕጋዊ ዋስትና እንዲሰጥ ብሔራዊ ማኅበሩ ለፓርላማው ሃሳብ አቀረበ። ለይስሙላ የተፈጠረው ፓርላማ፣ አብዛኛው አባላቱ ባለመሬት በመሆናቸው፣ የተማሪዎቹን ጥያቄ ትኩረት እንደማይሰጠው ከወዲሁ የታወቀ ነበር። ምንም እንኳ አንዳንድ ተራማጅ የፓርላማ ተወካዮች ቢኖሩም፣ መንግስቱ የተማሪዎችን ውሳኔ ለፓርላማው ማቅረቡ የመሬት ይዞታውን ጉዳይ ትኩረት እንዳልሰጠው የሚያስገነዝብ ነበር። ፓርላማው በጉዳዩ ላይ ተወያየበት፣ ሆኖም፣ ውሳኔ ላይ ሳይደርስ በይደር አሳለፈው።

መሬት ለአራሹ

ለይስሙላ የተፈጠረው ፓርላማ ምንም ዓይነት ውሳኔ ላይ አለመድረሱን ሲረዱ፤ ተማሪዎቹ ታሪካዊ ተልዕኮውን ተረከቡ። ቀደም ሲልም ቢሆን ለአርሶ አደሩ የክፍያ ሕጋዊ ጣሪያ ይበጅለት ብሎ በጠየቀበት ወቅት፤ ግንባር ቀደም ተማሪዎች ውሳኔውን ተቃውመው ነበር። ሕጋዊ ጣሪያውን መደንገግ ማለት የተዛባውን የመሬት ስሪት ዕድሜ ማራዘም እንደሆነ አስገነዘቡ። አርሶ አደሩ ፍትህ እንደማያገኝ አስረድተው፣ መፍትሄው ሥር-ነቀል ለውጥ እንደሆነ አረጋገጡ። መሬት አልባነትን ለማስወገድ የመሬት ክፍፍል መደረግ አለበት አሉ። ይህንን መሠረታዊ የመብትና የኢኮኖሚ ጥያቄ በመደገፍ፣ የዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ ማኅበር ተማሪዎች መጋቢት 4 ቀን 1957 ዓ.ም በሰልፍ ወደ ፓርላማው በመሄድ፤ የመሬት ለአራሹ መፈክራቸውን አሰሙ። ተቃውሞአቸውንም ገለፁ።

መሬት ለአራሹ የምትሹ፣
ተዋጉለት አትሽሹ

ብለው ዘመሩ።

የዩኒቨርሲቲ ኮሌጁ ማኅበር ፕሬዚደንት ገብሩ ገብረወልድ፣ ለፓርላማው ፕሬዚደንት የማኅበራቸውን ውሳኔ አቀረበ። ቀጥሎም፣ ሰላማዊ ሰልፈኛው እየዘመረና የመሬት ለአራሹን መፈክር እያወረደ ወደ መርካቶ አመራ። መርካቶ የነጋዴ ብቻ ሳይሆን የቡዘኔዎችና የሥራ አጦችም መናኸሪያ ጭምር በመሆኑ፣ ሕዝቡ ከሰልፈኛው ጋር በመደባለቅ ድጋፍ የሰጠ ሲሆን፤ ፖሊስ ጣልቃ ሳይገባና አደጋ ሳያደርስ ሰልፉ በሰላም ተበተነ።

መጋቢት 4 ቀን 1957 ዓ.ም በበይት የሆነው የኢትዮጵያ የመሬት ጥያቄ ጉዳይ አደባባይ ወጣ። መሬት ለአራሹ ጥያቄ አደባባይ ከወጣበት ከዚህ ዕለት ጀምሮ፣ የተማሪ ትግልም ሆነ የመላ ሀገሪቱ የታሪክ አቅጣጫ ተቀየረ። አዲስ ምዕራፍ ተከፈተ። መፈክሩ በተነሳ በዘጠኝ ዓመቱ፣ በ1966 ዓ.ም የኢትዮጵያ አብዮታዊ ንቅቄ ተጀመረ። ልክ በአሥረኛ ዓመቱ፣ መሬት ለአራሹ ታወጀ።

በጊዜው ግን የተማሪዎቹን ጥያቄ ለማዳፈን ያልተደረገ ሙከራ አልነበረም። በቦርድ የሚመራው የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር፣ የተለያዩ እርምጃዎችን በመውሰድ አብዛኛው ተማሪን ከነጥርሱ አስኮረፈ። አብዛኛዎቹ የቦርዱ አባሎች ሚኒስቴሮችና ከፍተኛ ሹማምንቶች ነበሩ። የዩኒቨርሲቲው አስተዳዳር፣ የፋከሊቲ አማካሪዎች የበፊተኛው ሥርዓትን እንደገና በመመለስ፣ ተማሪዎችን ለመቆጣጠር ከጀለ። የኰሌጁ ማኅበር የተማሪዎች ሸንጎ ግን አማካሪዎችን አንቀበልም አለ። በተነሳው ውዝግብ፣ የተማሪው ሸንጎ አባሎች ከትምህርት ገበታቸው ተወገዱ። ተማሪው እንደገና በሌላ ቀውስ ተዘፈቀና፣ ቀጥሎ ምን እናድርግ ለማለት ስብሰባ ተጠራ። ፖሊስ ፈጥኖ ወደ ግቢው በመግባት ስብሰባውን በተነ። ተማሪዎችን በረሀብ ለመቅጣትና ለማንበርከክ፣ የዩኒቨርሲቲው ምግብ ቤት ተዘጋ።

ተማሪዎች የ"መሬት ለአራሹን" መፈክር ይዘው በተነሱበት ወቅት የዩኒቨርሲቲው ማኅበረሰብን ድጋፍ እናገኛለን ብለው ገምተው ነበር። ሆኖም አስተዳደሩ በተከታታይ በወሰዳቸው ጥላቻ-አዘል እርምጃዎች ተማሪዎቹ እጅግ ተገረሙ። ደነገጡም። ከዚህ ዕለት ጀምሮ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ሌላ የተማሪ ደመኛ ጠላት መሆኑ ተረጋገጠ። ዝንቅ በሆነው የዩኒቨርሲቲው ማኅበረሰብ ላይ ተማሪዎቹ ጥርጣሬ አሳደሩ፣ እምነትም አጡበት። አስተማሪዎቹም በተማሪዎቹ ልብ ደንዳናነት ተደናገጡ፣ እነሱም በፊናቸው በተማሪዎቹ ቅር ተሰኙ።

ተማሪውና የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ግብ ግብ ተያይዘው በነበረበት በዚህ ወቅት፣ በግንቦት ወር 1957 ዓ.ም ስብሰባ ተጠራ። ቀደም ሲል ከአስተዳደሩ ጋር በነበረው ትግል የኰሌጁ ማኅበር የሸንጎ አባሎች ከኃላፊነታቸው ወርደው ስለነበር፣ የስብሰባው ዓላማ ምርጫ ለማካሄድ ነበር። በተካሄደው ምርጫ፣ ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎች የኰሌጁ ማኅበር የሸንጎ አባላት ሆነው ተመረጡ።

ምርጫው አልቆ ስብሰባው እንደተበተነ፤ አዲስ የተማሪ መሪዎቹ የዩኒቨርሲቲውን አስተዳደር ለማነጋገር ሲሞክሩ፤ ከትምህርት ገበታቸው ለአንድና ለሁለት ዓመት ተባረሩ። ከትምህርት 0000000ገበታቸው የተባረሩትም፤ ገብሩ ገብረወልድ፤ ዘሩ ክሽን፤ ብርሃነመስቀል ረዳ፤ ኃይሉ ገብረዮሐንስ፤ ሥዩም ወልደዮሐንስ፤ ዮሐንስ ስብሐቱ፤ ታዬ ጉርሙ፤ ሐብቴ ወልደጊዮርጊስና ሚካኤል አበበ ናቸው። ግንባር ቀደም ተማሪዎቹ በጅምላ ለሽንጉ በመመረጣቸው ራሳቸውን ለችግር አጋለጡ። ከጥፋታቸውም ትምህርት ቀሰሙ።

የተማሪ መሪዎቹን ከትምህርት ገበታ መባረር በመቃወም፤ ግንቦት 15 ቀን ተማሪዎች በዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ ተሰባሰቡ። ፖሊስ ከበባቸው። አንድ ሁለት ተማሪዎች ድንጋይ መወርወር ሲጀምሩ፤ ያልተገራውና ልምድ የሚጐድለው ፖሊስ አጥሩን ጥሶ በመግባት ያገኘውን ሁሉ ደበደበ፤ አቆሰለ። ከመጋቢት እስከ ግንቦት በነበረው ጊዜ ውስጥ ፖሊስ ይህን የመሰለ እርምጃ ሲወስድ ሁለተኛው ጊዜ ሲሆን፤ የመጨረሻ ሙከራው ግን አልነበረም።

እንደተለመደው፤ አቤቱታቸውን ይዘው ንጉሡ ዘንድ ለመቅረብ ተማሪዎቹ ወደ ቤተመንግሥት ሄዱ። ያገኙት መልስ ከበፊቱ የተለየ አልነበረም። ንጉሡ ነፃ ትምህርት እንዲሰጥ ማድረጋቸውን ገልፀው፤ ተማሪዎች ግን ሕግ አለማክበራቸውንና ውለታ ቢስ መሆናቸውን አስረዱ። እስከዚህ ጊዜ ድረስ አብዛኛው ተማሪ ለንጉሡ በጐ አመለካከት ነበረው። በዙሪያቸው የተኰለኰሉ አድሃሪ ባለሥልጣናት ባያሰናክሉ ኖሮ፤ ንጉሡ ለውጥ ለማድረግ እንደሚሞክሩ ያምን ነበር። የተማሪዎቹ ጥያቄ ምላሽ ሳያገኝ ቀረ። ከተባረሩት ተማሪዎች መሀል ከፊሉ ከአንድ ዓመት በኋላ ወደ ትምህረት ገበታቸው ሲመለሱ፤ የተቀሩት ደግሞ በ1959 ዓ.ም የበልግ ወራት ተመለሱ። (3)

የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በውጭ ሀገር

በአፄ ምኒሊክ ዘመነ መንግሥት ለትምህርት የተላኩ የመጀመሪያዎቹ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች በ1876 ዓ.ም አውሮፓ ደረሱ። በ1922 ዓ.ም በውጭ ሀገር የሚገኙ ኢትዮጵያውያኖች ቁጥር ሰላሳ አምስት

ደረሰ።(4) በ1942 ዓ.ም ወደ ሁለት መቶ የሚገመቱ ኢትዮጵያውያን ለትምህርት ወደ አውሮፓ ተላኩ። በ1959 ዓ.ም ይህ አሃዝ ወደ 2000 ሺህ ከመጠጋቱም በላይ፣ አብዛኞቹ የዩኒቨርሲቲ ትምህርት ይከታተሉ እንደነበረ ታውቋል። በውጭ ሀገር ከሚገኙት ተማሪዎች መሀል አብዛኞቹ በአሜሪካ ሲገኙ፣ ሌሎቹ በአውሮፓ ታላላቅ ከተሞች፣ ጥቂቶቹ ደግሞ በሶቭየት ኅብረትና ምስራቅ አውሮፓ ሀገሮች ይገኙ ነበር።

በ1940ዎቹ ዓ.ም መጀመሪያ ላይ የተማሪ ማኅበራት ተመሠረቱ። በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ጀርመን በሚገኘው በቦን ከተማ በ1952 ዓ.ም ተመሠረተ። የተማሪዎቹ ማኅበር ሲመሠረት የኢትዮጵያ መንግሥት አፈቀላጤ ሆኖ እንዲያገለግል ነበር የታሰበው።(5) ለማኅበሩ ማንቀሳቀሻ ይሆን ዘንድ በዓመት አሥር ሺህ ብር የኢትዮጵያ መንግስት መደበ። ውለታ ለመክፈል፣ የንጉሠ ነገሥቱ ስም በተማሪ ጋዜጦች ላይ ደጋግሞ ወጣ።

በኢትዮጵያ ውስጥ አብዮታዊ ለውጥ መደረግ አለበት ብሎ የተማረው ማኅበር እስከወሰነበት ጊዜ ድረስ፣ ማንኛውም ተማሪ በደፈናው የማኅበር አባል ነበር። በ1957 ዓ.ም ቪየና ላይ የተደረገው በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ስብሰባ፣ ኢምፔሪያሊዝምንና ፊውዳሊዝምን አውግዞ፣ የመሠረታዊ ለውጥ አስፈላጊነትን ገለፀ።(6) ማኅበሩ የቀድሞ የፖለቲካ አመለካከቱን ሲቀይር፣ የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት የገንዘብ ድጎማውን አቆመ። ሌላ የተማሪ ማኅበር ለማቋቋም፣ በ1957 ዓ.ም ስዊዝ ውስጥ በሚገኘው በጀኔቫ ከተማ ለ"ክርስቲያን ኢትዮጵያውያን" በሚል ሽፋን የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት ስብሰባ ጠራ። ስብሰባውም ሆነ የተፈጠረው ድርጅት ግን ብዙ ዕድሜ አልነበረውም። (7)

ዓመታዊ የተማሪ ጉባኤዎች፣ በኢትዮጵያ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ ጥያቄዎች ላይ ያተኮሩ ውይይቶች ይካሄዱ ነበር። ለውይይት የቀረቡ ጽሑፎችና የውይይቶቹ ጭብጥ ሀሳቦች በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ጋዜጦች፣ ታጠቅና ትግላችን ላይ ቀርበዋል። በ1960 ዓ.ምና በ1963 ዓ.ም የተደረጉት ጉባዔዎች ያተኮሩት በብሔር ጥያቄ፣ በተለይም በኤርትራ ጥያቄ ላይ ነበር። በ1964 ዓ.ም የተካሄደው ጉባኤ የውይይት አርዕስት፣ የድርጅት ጥያቄ በኢትዮጵያ ነበር።

በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበርን የመሰረቱና በንቁነት ሲመሩ ከነበሩት መሀል፣ የአማራ ብሔረሰብ ተወላጅ የሆኑት ነገደ ጎበዜ፣ ፍቅሬ መርድ፣ እንዳርጋቸው አሰግድ፣ ከበደ መንገሻና ሕልሁ ፊስቶ ይገኙበታል። ፍቅሬ መርዕድ የጄኔራል መርዕድ መንገሻ ልጅ ሲሆን፣ አባቱ የንጉሠ ነገሥቱ የቅርብ ዘመድ ነበሩ። እንዳርጋቸው አሰግድ፣ የአዲስ አበባ ከንቲባ፣ የቢትወደድ ዘውዴ ገብረሕይወት የእንጀራ ልጅ ነው። ከዚህ በተጨማሪ፣ ከመስራች አባሎቹ መሀል፣ ኦሮምኛ ተናጋሪ የሆኑት ኃይሌ ፊዳና አብዱላሂ ዮሱፍ ይገኙበታል። ኃይሌ ፊዳ የቡድኑ መሪ ሲሆን፣ ከበደ መንገሻ የጋዜጣው ዋና አዘጋጅ ነበር። ከላይ የተጠቀሱት የተማሪ መሪዎች፣ የመላ ኢትዮጵያ ሶሻሊስታዊ ንቅናቄ (መኢሶን) ተብሎ የሚጠራውን ድርጅት መስርተዋል።

ከላይ ከተጠቀሱት በተጨማሪ፣ በ1960 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ውስጥ ንቁ ተሳትፎ ያደረጉ ከነበሩ ኢትዮጵያውያን መሀል፣ ትግርኛ ተናጋሪዎቹ ተስፋዬ ደበሳይና ዮሐንስ ክፍሌ ከስዊዘርላንድ፣ አማርኛ ተናጋሪ የሆኑት መላኩ ተገኝ፣ ተረፈ ወልደፃድቅና አበራ የማነአብ ከሆላንድ፣ ደስታ ታደሰ፣ አሰፋ አበበ፣ ኤፍሬም ዳኜ፣ ክፍሉ ታደሰ፣ ውብሸት ረታና መኰንን ጆቴ ከሶቭየት ኅብረት ይገኙባቸዋል። (8)

በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ድርጅት (ESANA) በመባል የሚታወቅ ድርጅት በአሜሪካ በ1954 ዓ.ም አካባቢ ተመሠረተ። በ1961 ዓ.ም ላይ፣ ድርጅቱ ስያሜውን በመቀየር በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር (ESUNA) ተባለ። ማኅበሩ ከተመሠረተበት ጊዜ ጀምሮ በየዓመቱ ስብሰባዎች በማካሄድ በኢትዮጵያ መደረግ ስላለበት ኅብረሰባዊና ምጣኔ ሀብታዊ ለውጥ ለንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት ሀሳቦች አቅርቧል። የተማሪው የፖለቲካ ስነ-ልቦና ያልዳበረ በመሆኑ፣ ችግሮቹን ከስረ-መሠረታቸው ማየት ይሳነው ነበር። ለምሳሌ፣ ለኋላቀርነት መንስኤው መሀይምነት ነው ሲል፣ ነገሩ የተገላቢጦሽ መሆኑን ይስታል። (9)

በ1957 ዓ.ም በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ድርጅት ቻሌንጅ (Challenge) በመባል የሚታወቅ መጽሔት ማተም ጀመረ። እስከ 1967 ዓ.ም ድረስ ይህ መጽሔት ተወዳጅና ብዙ አንባቢ ነበረው።

የማኅበሩ ሥራ አስኪያጅ ኮሚቴ፣ በ1957 ዓ.ም በአሜሪካ የኢትዮጵያ አምባሳደር ለነበሩት ለአቶ ብርሃኑ ድንቁ ድጋፍ በመስጠቱ፤ ከኢትዮጵያ መንግሥት ጋር ተጋጩ።

አምባሳደር ብርሃኑ ድንቁ፤ የንጉሠ ነገሥቱ መንግሥት ሰብአዊ መብት ረግጧል ብለው ወንጅለው ነበር። የተማሪዎቹ ሥራ አስኪያጅ ኮሚቴ አባላት፤ አምባሳደሩን በመደገፋቸው፣ ወደ ሀገራቸው እንዲመለሱ የኢትዮጵያ መንግሥት ጠየቀ። የሥራ አስኪያጅ ኮሚቴ አባላቱ፣ ሐጐስ ገብረየሱስ፣ መለሰ አያሌውና ብርሃኑ አበበ ሲሆኑ፤ ከኢትዮጵያ መንግሥት የተላከው ደብዳቤ፣ "በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ወደ ኢትዮጵያ እንድትመለሱ ታዛችኋል፤ ባትመለሱ ግን ፓስፖርታችሁ ይታገዳል" ይላል። (10)

ቀጥሎም፤ የኢትዮጵያ መንግሥት በማኅበሩ አመራርና ተማሪዎቹ መሀል መከፋፈል ለመፍጠር ጣረ። ግን አልተሳካም። የማኅበሩ ቅርንጫፍ አባሎች ሥራ አስኪያጅ ኮሚቴውን በመደገፍ ውሳኔዎች አሳለፉ። በሚቀጥለው ጉባኤ ላይ፣ በመንግሥት የተወገዙትን ሦስቱን መሪዎች ተማሪዎቹ መልሰው መረጧቸው። በአውስትራሊያ፣ በቪየና ከተማ የተደረገው አምስተኛው የአውሮፓ ተማሪዎች ማኅበር፣ የኢትዮጵያ መንግሥት የወሰዳቸውን እርምጃዎች በመኮነን መግለጫ አወጣ። (11)

ከ1957 ዓ.ም ጀምሮ በሀገር ውስጥና በውጭ ሀገር የሚኖሩ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች በአስተያየት እየተቀራረቡ ሄዱ። መቀራረቡ በይፋ የተከሰተው የመሬት ለአራሹ መፈክር ከተነሳበት ጊዜ ጀምሮ ሲሆን፤ በአውሮፓና በአሜሪካ የሚገኙ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ፊውዳላዊ መንግሥቱን እንደሚታገሉ ውሳኔዎች አሳልፈዋል። የ"መሬት ለአራሹ" መፈክር መነሳት፣ እንደሀገር ቤቱ ሁሉ፣ በውጭ ሀገሮች የሚገኘውን የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ይዘት ቀየረው። በሰሜን አሜሪካ የሚገኘው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ድርጅት፣ እያዘገመ ከተጓዘ በኋላ፣ በ13ኛው ጉባኤው ላይ ንጉሡንና የሀገሪቱን ማኅበራዊና ምጣኔ ሀብታዊ ሁኔታዎች ለማጋለጥ ወሰነ። በዚህም መሠረት፣ የመሬት ጥያቄ በቻሌንጅ (Chsllenge) ላይ በተደጋጋሚ ወጣ።

በኢትዮጵያ ውስጥ በመካሄድ ላይ ለነበረው የተማሪዎች ንቅናቄ የትግል አንድነታቸውን ለመግለጽ፣ በ1961 ዓ.ም በአሜሪካ የሚገኙ

ተማሪዎች ተሰለፉ፡፡ ሰልፈኞቹ በዋሽንግተን የሚገኘውን የኢትዮጵያን ኤምባሲ በቁጥጥራቸው ሥር አዋሉ፡፡ ድርጊቱ፣ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄን በዓለም ዙሪያ አስተዋወቀ፡፡ (12) በሚቀጥለው ሐምሌ ወር፣ ንጉሰ ነገሥቱ በአሜሪካ የሚያደርጉትን ጉብኝት በመቃወም፣ የተማሪዎች እድማ ተደረገ፡፡ (13) በአሜሪካ ውስጥ ይካሄድ ለነበረው የተማሪ ንቅናቄ ንቁ ተሳትፎ ካደረጉት መሀል፤ እንድርያስ እሹቱ፣ ደሣለኝ ራሕማቶ፣ መለሰ አያሌው፣ ሐጐስ ገብረየሱስና ሰናይ ልኬ ይገኙበታል፡፡

በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ለሃያ አምስት ዓመት ያህል ከቆየ በኋላ፤ ነሐሴ 1968 ዓ.ም ከተደረገው 24ኛው ጉባኤ በኋላ ሕልውናው አከተመ፡፡ (14) (ድርጅቱ ከመፍረሱ በፊት ስለነበረው ሁኔታ በሁለተኛው ክፍል ውስጥ እንዘረዝራለን)

የተማሪው ንቅናቄ ሥር-ነቀል (Radicalized) ለውጥ ደገፈ

የተማሪውን ንቅናቄ ለማዳከም፤ መንግስቱ ማኅባር ቀደም መሪዎቹን ከትምህርት ገበታቸው አባሯል፡፡ ያም ሆኖ ግን፣ ንቅናቄው ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተጠናከረ ሄደ፡፡ ለንቅናቄው መጠናከር ዋነኛ ምክንያት የሆነው፣ ከ1957-1960 ዓ.ም ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ ቁጥራቸው በርካታ የሆነ ንቁና በሳል ተማሪዎች የማኅበር ቀደምቶቹን አምባ መቀላቀላቸው ነበር፡፡

ከተቀላቀሉት መሀል፣ የፖስታ ቤት ሠራተኛ ልጅ የነበረው የኦሮሞ ብሔረሰብ ተወላጅ ተካልኝ ወልደአማኑኤል፣ የጐንደር ማዘጋጃ ቤት ፀሐፊ ልጅ ጌታቸው ሐብቴ፣ ሱማሌው አብዱልመጅድ ሑሴን፣ የአማራ ነጋዴ ልጅ የነበረው ወሎዬው ዋለልኝ መኰንን፣ በትግራይ የመንግሥት ሠራተኛ በኋላም የሕግ መወሰኛ ምክር ቤት አባል ልጅ የሆነው ዳዊት ሥዩም፣ በትግራይ የመንግሥት ሠራተኛ ልጅ ፀሎት ሕዝቂያስ፣ ደብተራው የሚል ቅጽል ስም የነበረው፤ የአማራ ቄስ ልጅ ፀጋዬ ገብረመድህን፣ የጅማ የኦሮሞ ብሔረሰብ ተወላጅ የሆነው መሐመድ ማኀፉዝ፣ የአዲስ አባባው መስጊድ ኃላፊ ልጅ ከጉራጌ ብሔረሰብ የሚወለደው በድሩ ሱልጣን፤ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ዳኛ፣ በኋላም የዙፋን ችሎት አባል ልጅ ከአማራው ብሔረሰብ ተወላጅ ዳዊት ህሩይ፣ ኤርትራዊው ሙሴጌታ ስልጣን፣ የትግራይ ተወላጅ የሆነው፤

የሚኒስቴር አበበ ረታ የወንድም ልጅ፣ መስፍን ሐብቱ፣ የትግራይ የመንግሥት ሠራተኛ ልጅና የመስፍን ሐብቱ ወንድም ልጅ ብንያም አዳነ፣ የትግራይ ባላባት ልጅና የልዑል መኩንን ባለቤት፣ የልዕልት ሣራ ግዛው ወንድም ጥላሁን ግዛው፣ ኤርትራውያን ተስፋ ኪዳኔ፣ አማኑኤል ዮሐንስና ጉይቶም በርሔ ሲገኙበት፣ በተጨማሪ በመጀመሪያ የክብር ዘበኛ በኋላም የካቢኔ አባል ልጅ፣ ከአማራው ብሔር የተወለደው እያሴው አከሉግ፣ ጌታቸው ሻረው፣ ከጎንደር ቅማንትና ከአማራ የሚወለደው ፈንታሁን ጥሩነህ፣ ከጉራጌ ብሔረሰብ የሚወለደው ደርጋ ተሰማ፣ የትግራይ አርሶ አደር ልጅ አባዲ አብርሃ፣ በሲዳሞ የመሬት ከበርቴ ልጅ መስፍን ካሱ፣ ከአማራው ብሔረሰብ የሚወለደው ዮሐንስ ብርሃኔ፣ ከትግራይ ብሔረሰብ የሚወለደው ብርሃነ እያሱ፣ ከጎንደር ከአማራ ብሔረሰብ የሚወለደው ወርቁ ገበየሁና ከሲዳሞ ኦሮሞ ብሔረሰብ የሚወለደው እሸቱ አራርሶ ይገኙበታል። ከላይ ከተዘረዘሩት መሀል የተወሰኑት የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ያጠናቀቁት በአዲስ አበባ ከተማ በመሆኑ ቀደም ብለው ይተዋወቁ ነበር።

የዩኒቨርሲቲውን ቅጥር ግቢ ዘሎ በመግባት ፖሊስ ጭፍጨፋ ባደረገ በዓመቱ፣ በመጋቢት 1958 ዓ.ም ማገባደጃ ላይ፣ በከተማው ሌላ ከፍተኛ ሰላማዊ ሰልፍ ተደረገ። ይህ ሰልፍ እንደቀድሞዎቹ ሁሉ በደሀው የኅብረተሰብ ችግር ላይ ያተኮረ ሲሆን፣ በተለይም ወላጅ ቤተሰብ የሌላቸው ሕፃናት፣ አካል ጉዳተኞች፣ በደዌ የሚሰቃዩ ወገኖችን የተመለከተ ነበር። እነዚህ ችግረኞች በመላ አዲስ አበባ ከተማ የተሰራጩ ሲሆን፣ ኑሮን በልመና ለማቸነፍ ይጥራሉ። አብዛኛውን ጊዜ በአዲስ አበባ ከተማ እየተዘዋወሩ መለመን ቢችሉም፣ አልፎ አልፎ ግን፣ በተለይም በአዲስ አበባ ከተማ ዓለም አቀፍ ስብሰባ ለማካሄድ ሲታቀድ፣ ችግረኞቹ ከየመንገዱ እየተለቀሙ ከከተማው ወጣ ብሎ፣ በሾላ አካባቢ በሚገኘው ማቢያ ይታጎራሉ።

ቦታው በሽቦ የታጠረ ሲሆን፣ በተለይም አካል ጉዳተኞቹና በሽተኞቹ ረዳት አልባ ስለሆኑ ይሰቃያሉ። የማቢያውን መኖር ተማሪዎቹ እንደደረሱበት፣ የከምችት ማቢያ (Concentration Camp)ብለው በመሰየም፣ ተቃውሞአቸውን ለማሰማት ወደ ጠቅላይ ሚኒስቴሩ ቢሮ አመሩ። ጠቅላይ ሚኒስቴሩም አጣሪ ኮሚቴ እንደሚያቋቁሙ ገልፀው፣ ተማሪዎቹ በምርመራው ሂደት ውስጥ እንዲሳተፉ ጋበዙ። በጠቅላይ ሚኒስቴሩ ቢሮ የሚያካሂዱትን ተግባራቸውን አገባደው፣ ተቃውሞአቸውን

ለማሰማት ተማሪዎች ወደ ፓርላማ በሚያዘግሙበት ጊዜ፣ ፖሊስ ደርሶ ትርምስ ፈጠረ፣ ተማሪዎቹን ደበደበ፣ አቆሰለ፣ ሰልፉ በብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር የተጠራ ሲሆን፣ ሁሉም ፋክልቲዎች፣ የንግድና የሕግም ጭምር ደግፈውታል። በጋራ የተወሰደው ይህ እርምጃ፣ በየፋኩልቲው ተማሪዎቹ መሀል የነበረውን መራራቅና የመሸካከር መንፈስ ጠገነው።

ግንባር ቀደም የተማሪው መሪዎች ሰልፉን አስታከው ተማሪው ክፍል እንዳይገባ ቀሰቀሱ። ግን ሙከራቸው ሳይሳካ ቀረ። በሌላ በኩል ግን፣ ከተማ አቀፍ የተማሪዎች ማኅበር ለማቋቋም ያደረጉት ጥረት ሰመረ።

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር (USUAA)

በመላ አዲስ አበባ ከተማ የሚገኙትን ኮሌጆች የሚያካትት ማኅበር መመስረት ለትግሉ የሚረዳ ትክክለኛው አወቃቀር እንደሆነ ታመነበት። ይህ አወቃቀር በአንድ በኩል ለዘብተኛ አቋም ከነበራቸው ራቅ ብለው ይገኙ ከነበሩት የአለማያና የጐንደር ማኅበሮች ጋር ትግሉን ለማስተባበርና ለማቀናጀት የሚደረገውን ውጣ ውረድ ሲያስወግድ፣ በሌላ በኩል ደግሞ በተናጠል የተደራጁ የፋክልቲ ማህበራትን ድክመት አስወግዶ ተማሪዎቹን በአንድነት አሰባሰበ።

የብሔራዊው ዩኒቨርሲቲ ማኅበርም ሆነ አዲስ የተቋቋመው የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር ማዕከል፣ አብዛኛው ተማሪና ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎቹ የሚገኙበት ራሱ የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ነበር። ግንባር ቀደም ተማሪዎቹ ከአብዛኛው የተማሪ አካል ጋር መቀራረብ መቻላቸው፣ አንዳንድ ተማሪዎችን ሲያሳስብ ቻለ። እነሱም፣ የከተማ አቀፍ ማኅበሩን (USUAA) መመስረት በመቃወም፣ የየፋክልቲ ማኅበሮቹ ተመልሰው ይቋቋሙ በማለት ትግል ጀመሩ። ራሳቸውንም የ"Restoration committee" "የቀድሞውን መልሶ የሚያቋቁም ኮሚቴ" ብለው ሰየሙ። "Restorers" በሚባል የሚታወቁ እነዚህ ተማሪዎች፣ በየፋክልቲ የተደራጁ ማኅበሮች የየራሳቸው መጽሔት ይኑራቸው አሉ። ከድርጅታዊ አወቃቀሩ ባሻገር፣ በUSUAA ደጋፊዎችና Restorers መሀል የርዕዮተ ዓለም ልዩነትም ነበር። የ"Restoration Committee" ደጋፊዎች፣ የግንባር ቀደም ተማሪዎቹን የግራ አዝማሚያ ይቃወሙ ነበር።

የከተማ-አቀፉን ማኅበር (USUAA) መቋቋም በሚደግፉና በተቃዋሚዎቹ መሀል፣ በሀገር ቤት የተማሪው ንቅናቄ ታሪክ ውስጥ ታይቶ የማይታወቅ ውይይትና ክርክር ተደረገ። ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላ፣ በመጨረሻ ኡዝዋ (USUAA) አሸነፈ። ማኅበሩን ለማቋቋም ውይይት በተደረገበት ወቅት፣ ዛቻ፣ ስም ማጥፋትና አልፎ አልፎ ዱላም አልጠፋም። ኡዝዋ በአቸናፊነት ከወጣ በኋላ፣ ተቃዋሚዎቹ ማኅበሩን ተቀላቀሉ፣ መሪያቸው ገብሩ መርሻም ጭምር።

በ1959 ዓ.ም የተካሄደው የብሔራዊ የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ስብሰባ፣ የተማሪው ንቅናቄ አንቀሳቃሽ የሆነው የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ቡድን በአቸናፊነት መውጣቱን መሰከረ። የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ እንዴት ሊበንስና ሊያድግ እንደቻለ፣ ማንንስ እንደሚወግን የሚገልፁ ውሳኔዎች በጉባኤው ተላለፉ። የኢትዮጵያ ፊውዳሊዝም የዕድገቱ የመጨረሻ እርከን ላይ እንደሚገኝና፣ ሀገሪቱም በመደብ፣ በተለይም በአርሶ አደሩና በመኳንንቱ የተከፋፈለች መሆኗን ጉባኤው ገለፀ። የተማሪው ንቅናቄ ከኢትዮጵያ ብዙሀን ጐን እንደሚሰለፍና በተለይም ከአርሶ አደሩና ከሠራተኛው ጋር የትግል ሕብረት እንደሚፈጥር ወሰነ። ምንም እንኳን አብዮት ያስፈልጋል ብሎ ስብሰባው ባይገልጽም፣ የጥገና ለውጥ የስርዓቱ ዕድሜ ማራዘሚያ መሣሪያ ነው ሲል ደመደመ።

ሀገር ነክ ከሆኑ ጥያቄዎች ባሻገር፣ በዓለም ዙሪያ በሚከሰቱ ጉዳዮች ላይ ጉባኤው ተወያየ። ጉባዔው ከተወያየባቸው ጉዳዮች አንዱ፣ ደቡብ አፍሪቃንና ሮዴዥያን የተመለከተ ሲሆን፣ ሮዴዥያን የምትገዛውን የእንግሊዝ መንግስትን በመቃወም ሰልፍ ለማድረግ ወሰነ። ሰልፉም በ1958 ዓ.ም ተካሄደ። (14) ሮዴዥያን አስመልክቶ ሌላ ተመሳሳይ ተቃውሞ ተካሄደ። "በመጋቢት ወር 1960 ዓ.ም ወደ 2,700 የሚገመቱ ተማሪዎች አፍሪቃ አንድነት ድርጅት ዋና ጽሕፈት ቤትና ወደ እንግሊዝ ኤምባሲ በመሄድ፣ የእንግሊዝ መንግስት የኢያን ስሚዝን አገዛዝ ከሥልጣን እንዲያወርድ ጠየቁ።" በተጨማሪም፣ በዙምባብዌ ተወላጆች ላይ የሚደርሰውን በደል በመቃወም፣ ወረቀት በተኑ። (15) ተማሪዎቹ የያዙትን የተቃውሞ ደብዳቤ በኢትዮጵያ ለእንግሊዝ አምባሳደር ለመስጠት ሲሞክሩ፣ ፖሊስ ስለከለከለ፣ ረብሻ ተፈጠረ። ሰላማዊ ሰልፉም ደፈረሰ።

በሁለት አምባ የተከፈለውን ዓለም አስመልክቶ ተማሪዎቹ አቋም ወሰዱ። ዓለም በሶሺያሊስትና በኢምፔሪያሊስት ኃይሎች ተከፍላለች አሉ። ረድፋቸውን ማስተካከል አስፈላጊ ነበርና፣ ኢምፔሪያሊዝምን ተቃወሙ። ኢምፔሪያሊዝምን አስመልክቶ ቀደም ሲል ጀምሮ ተማሪው አቋሙን ስለገለጠ፣ ልዩነት አልተነሳም። ተማሪዎቹን ያወዛገበው የሶሺያሊስት አምባው ጉዳይ ሲሆን፣ በቻይናና በሶቭየት ኅብረት መሀል ይካሄድ የነበረው የከረረ ልዩነትና ንትርክ ተማሪዎቹን ግራ አጋባ።

ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎች አቋማቸውን ይፋ ባይገልፁም፣ በማኦ ዜ ዱንግ መሪነት የተካሄዱትን የቻይናን አብዮታዊ ድሎች በመዘከር ዝንባሌአቸውን ገለፁ። የሶቭየት ኅብረትን አስመልክቶ ግን፣ ጉዳዩን በዝምታ አለፉት። ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎቹን ወደ ቻይና እንዲያዘነብሉ የገፋፋቸው በኢትዮጵያና በቅድመ አብዮት ቻይና የነበረው የታሪካዊ ዕድገት መመሳሰል ነበር። በተጨማሪም፣ በዚያን ዘመን "ቀይ ቃፊር" በመባል የሚታወቁ የቻይና የባሕላዊ አብዮት አንቀሳቃሽ ቡድኖች ያካሄዱ የነበረው ትግል፣ ግንባር ቀደም ተማሪዎቹን ማርኳል። በአሜሪካ ውስጥ ለእኩልነት የሚደረገውን ትግል "ብላክ ፓንተር" በመባል የሚታወቀውን ቡድን፣ የ1960 ዓ.ም የፈረንሳይ ተማሪዎች ንቅናቄ፣ የፍልስጤም ሕዝብ ለአርነት የሚያደርገውን ትግል፣ የተማሪው እንቅስቃሴ ደገፈ።

የብሔራዊ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር በ1959 ዓ.ም በየካቲት ወር ስብሰባ ከማድረጉ ቀደም ሲል፣ የኢትዮጵያ መንግሥት ስለሰላማዊ ሰልፍ አዲስ ደንብ አወጣ። ማንኛውም ሰልፍ ከመደረጉ በፊት ማስፈቀድ እንደሚያስፈልግ ተደነገገ። ሕጉን የጣሰ ማንኛውም ሰው፤ ሺህ ብር፣ የሰላማዊ ሰልፉ መሪ ከሆነም፤ በአንድ ዓመት እሥራት እንደሚቀጣ ተደነገገ። (16) ሕጉ ሥራ ላይ ከመዋሉ ከአንድ ቀን በፊት፣ ተማሪዎች ሰላማዊ ሰልፍ ለማድረግ ወስነው በዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ በሚሰባሰቡበት ወቅት፣ እንደተለመደው ፖሊስ ወደ ግቢው በመግባት ተማሪዎቹን ደበደበ። ብዙዎች ቆሰሉ። የዩኒቨርሲቲው ንብረትም ወደመ። በብዙ መቶ የሚቆጠሩ ተማሪዎች እየታፈሱ በየፖሊስ ጣቢያው ታጉረው ለብዙ ቀናት የአካል ቅጣት ተፈፀመባቸው።

ከእሥር ያመለጡት ተማሪዎች፣ ጓደኞቻችን ካልተፈቱ ትምህርት አንጀምርም አሉ። የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ተማሪዎችን በማስገደድ ወደ

ክፍል ለማስገባት ቢሞክርም ሳይሳካ ቀረ። የተማሪዎቹ ሰላማዊ ሰልፍ አዲስ የወጣውን ሕግ ማስቀየር ባይችልም፣ ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎቹ የበለጠ ተቀባይነት አገኙ። በአንፃሩ ደግሞ፣ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደርም ሆነ የየፋክሊቲ አማካሪዎች፣ ከመንግስቱ እጅግ በላቀ ሁኔታ ተማሪውን ለመከፋፈል በመሞከራቸው፣ በተማሪው መሀል ተቀባይነት አጡ። ዩኒቨርሲቲው ለተማሪዎች ድጋፉን በመስጠት ከጐናቸው መሰለፍ የሚችልበት ዕድሉ ተሟጠጠ በማለት ዘግባለች። (የኢትዮጵያ ተማሪዎች ታሪክ ተመራማሪ ባልስቪክ)። አብዛኞቹ ተማሪዎችም ከዚህ መደምደሚያ ላይ ደርሰው ነበር። (17)

የተማሪው ትግል ከጊዜ ወደ ጊዜ እያደገ ሄዶ፣ ቆራጥነት ዋና መለዮው ሆነ። ምንም እንኳን ሁሉም ተማሪ የቆራጥ ተማሪዎቹን እምነትና አስተያየት ባያስተናግድም፣ ብዙውን ጊዜ ሳያንገራግር መሪነታቸውን ይቀበል ጀመር። ከሁሉም በላይ ግን፣ የአንደኛ ዓመት ተማሪዎች በሙሉ ስሜት የንቅናቄው ተሳታፊ ሆኑ። ከዚህ ወቅት ጀምሮ፣ የከተማ አቀፉ የአዲስ አበባ ማኅበር (USUAA) አመራርና 'ታገል' ተብሎ የሚጠራው አዲሱ የተማሪዎች መጽሔት፣ በቆራጥ ተማሪዎች ቁጥጥር ሥር ዋለ። የአብዛኞቹ ቆራጥ ተማሪዎች የትግል እምነት ሥር እየሰደደ ሄደ። ለተማሪዎቹ ቆራጥነት ተጨማሪ ምክንያት የነበረው በ1951 ዓ.ም የተካሄደው የኩባ አብዮትና ከመሪዎቹ አንዱ የነበረው የቼጉቬራ የትግል ታሪክ ነበር። የቼጉቬራን ፈለግ ለመከተል፣ አንዳንድ የተማሪ መሪዎች የስፓንኛ ቋንቋ መከታተል ጀመሩ።

በተከታዮቹ ጥቂት ዓመታት ውስጥ፣ ቆራጥ የሆነው የተማሪዎቹ ክፍል፣ ርዕዮተ ዓለማዊ ግንዛቤው ሥር እየሰደደ ሄዶ አዲስ ቅኝት ያዘ። የኢትዮጵያን ሁኔታ ለመረዳት ብሎም ለመቀየር፣ የተማሪ መሪዎቹ ማርክሳዊ ፅንሰ-ሀሳቦችን መመርመር ጀመሩ። የኢትዮጵያን የፖለቲካ ትንተና ከመደብ ትግል አኳያ ለማየት ሞከሩ። በዩኒቨርሲቲው መጽሐፍት ቤት ውስጥ የሚገኙ የፍራንዝ ፋኖን፣ የቼጉቬራና የሆችሚን ሥራዎችን ለትግላቸው ይረዷቸው ዘንድ ይከታተሉና ያነቧቸው ጀመር። ወደ ኢትዮጵያ የሚመለሱ አንዳንድ ተማሪዎች የግራውን አመለካከት የሚያንፀባርቁ ምንባቦችና መጽሐፍቶች ይዘው ገቡ። ከዚህ ወቅት ጀምሮ የግራው ርዕዮት ሥር እየሰደደ ሄደ። ቆራጥ ተማሪዎችም በተግባር ብቻ ሳይሆን በአስተሳሰብም ሥር-ነቀል (Radical) ርዕዮትን ተቀበሉ። ሀገራቸውም

መሠረታዊ ለውጥ ያስፈልጋታል ብለው አመኑ። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ እነሱንም ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ብሎ መጥራት አግባብ ይኖረዋል።

ሥር-ነቀል አስተያየት (Radicalism) በተማሪው ንቅናቄ ውስጥ ተስፋፋ። በዋናው ከተማና በሌሎች ትላልቅ ከተሞች የሚገኙ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን ጭምር ዳሰሳቸው። በግንቦት 1959 ዓ.ም በዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችና በፖሊስ መሀል በተደረገው ግብግብ፣ ከዩኒቨርሲቲው አጠገብ የሚገኘው የዳግማዊ ምኒልክ ሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ለዩኒቨርሲቲ ተማሪዎቹ ድጋፋቸውን ሰጥተው ነበር።

በዩኒቨርሲቲውና በሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች መሀል አገናኝ ድልድይ የተፈጠረው የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ብሔራዊ አገልግሎት ፕሮግራም በ1956 ዓ.ም ከተከፈተ በኋላ ነበር። በፕሮግራሙ መሠረት፣ ማንኛውም የዩኒቨርሲቲ ተማሪ ከመመረቁ አስቀድሞ ለአንድ ዓመት ያህል ሀገሩን ማገልገል ነበረበት። በብሔራዊ አገልግሎት ፕሮግራሙ የሚሳተፉ አብዛኛዎቹ ተማሪዎች፣ በከፍተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች በመመደብ፣ የአስተማሪ ዕጥረትን በማቃለል ረድተዋል። ተማሪዎቹ ከተወለዱበት አካባቢ ራቅ ብለው በመሄዳቸው፣ ሰፊ ልምድ አካበቱ። ዘመን ሲቆጠር ጀምሮ አንዳችም ለውጥ ሳያደርጉ የቆዩትን የኢትዮጵያን ገጠሮች አይተው እጅግ አዘኑ። የንጉሡ ነገሥቱ መንግሥት ለገጠሩ ሕዝብ የኑሮ መሻሻል እርምጃ ሊወስድ አለመቻሉ አስቆጫቸው። ያዩትንና ስለሀገራቸው የተሰማቸውን ስሜት በአካባቢያቸው ላሉ ተማሪዎቻቸው ያካፍሉ ጀመር። ተማሪዎቻቸውም ቢሆኑ፣ የከፍተኛ ትምህርት ለመቀጠል የነበራቸው ዕድል እየጠበበ በመሄዱ ተስፋ መቁረጥ ጀምረዋል።

በ1957 ዓ.ም የሁለተኛ ደረጃ መልቀቂያና ወደ ዩኒቨርሲቲ መግቢያ ፈተናን ለመውሰድ ከተቀመጡት ተማሪዎች መሀል ሰማኒያ ሦስት እጅ ከመቶው ወድቀዋል። (18) በርካታ ተማሪዎች የሚወድቁት፣ የከፍተኛ ትምህርት የሚወስዱትን ተማሪዎች ለመቀነስ ይሁነኝ ተብሎ የተደረገ ነው በማለት የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ ገምተዋል።

የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎችን የብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር አባል ለማድረግ በ1956 ዓ.ም የተወጠነው ዕቅድ ባይሳካም፣ በዩኒቨርሲቲው የሚገኙ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች፣ በሁለተኛ

ደረጃ የሚገኙ ተማሪዎችን በወረቀቶች፣ ሰላማዊ ሰልፎች ላይ እንዲሳተፉ በመጋበዝና በሌሎች ተመሳሳይ ዘዴዎች ለመቅረብ ሞከሩ።

የፋሽን ትርኢት ያስከተለው ረብሻ

ዓመተ ምህረቱ 1960 ሲሆን፣ ግጭቱ የተነሳው ሚኒስከርት (Mini-Skirt) በመባል ይታወቅ የነበረውን የሴቶች አለባበስ አስመልክቶ ነበር። የትርዒቱ አዘጋጅ አንዲት አሜሪካዊ የሰላም ልዑክ ስትሆን፣ እሷም በዩኒቨርሲቲው ከሴት ተማሪዎችና፣ በኢትዮጵያ ከሚገኙ የውጭ ሀገር ተወላጅ ባለቤቶች ጋር ግንኙነት ነበራት። በዝግጅቱ መሠረት፣ በዘመኑ አዲስ የነበረውን አለባበስ በዩኒቨርሲቲው አዳራሽ ውስጥ ሴቶች ተማሪዎች ማሳየት ጀመሩ። ተመሳሳይ ዝግጅት ከአንድ ዓመት በፊት ተካሂዶ፣ ሚኒስከርት (Mini-Skirt) ለተመልካቹ ተዋወቀ። ሙከራው አዲስ ቢሆንም፣ ተቀባይነት ግን አላገኘም።

በ1960 ዓ.ም ሌላ የልብስ ትርዒት በሚዘጋጅበት ወቅት፣ ተማሪዎቹ የተቃውሞ ጽሑፎች በማዘጋጀት የማይደግፉት መሆናቸውን ለአዘጋጆቹ ጠቆሙ። የልብስ ትርዒቱን ጠንቀኛ ከሆኑ የምዕራብ ባሕሎች ጋር በማዛመድ፣ የስር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ ሰፊ ቅስቀሳ አደረጉ። በቀላሉ ይከናወናል ተብሎ የተገመተው ጉዳይ፣ ሰፋ ያለ የፖለቲካ መዘዝ አስከተለ። ታገል በተባለው መጽሔት ላይ ዋለልኝ መኰንን፣ "የብሔራዊ ባህላችንን ሊያዳብርና ከልጅ ልጅ ሊያስተላልፍ የሚገባው የዩኒቨርሲቲው አዳራሻችን፣ ከቶውንም የምዕራብ ቡትቶ የለበሱ ልጃገረዶችን እግር የምናይበት መድረክ ሊሆን ይገባልን?" ብሎ ጠየቀ። (19) ዝነኛው ፀሐፊ ዋለልኝ መኰንን፣ የአዲስ ዘመን ጋዜጣ ከአንድ ዓመት በፊት ባዘጋጀው የስነጽሑፍ ውድድር ተሸላሚ ነበር።

በትርኢቱ ተሳታፊ በሆኑት ሴት ተማሪዎች ላይ ከፍተኛ ቅሬታ አደረ። ትግል ሕይወቴ ያሉ አብዛኞቹ መሪዎች ወንዶች እንደመሆናቸው፣ እንደዚህ ዓይነቱን ድርጊት እንዳላዩ ማለፍ አልቻሉም። ከጠቅላላው የዩኒቨርሲቲው ተማሪ ዘጠኝ እጅ በመቶ የሚሆኑት ሴት ተማሪዎች፣ በቀላሉ የሚታለሉና ብስለት የሚጎድላቸው ናቸው ብለው ገመቱ። በታገል ላይ የወጣ አንድ ጽሑፍ ስለሴቶች ሲናገር፣ "የሀገራችንን ማኅበራዊና ባህላዊ ጥቅሞች ከሚፃረሩ የውጭ ወኪሎች ጋር ሲሰሩ ስናያቸው ለመሆኑ የፖለቲካና የማኅበረሰባዊ ንቃታቸው እንዴት ይሆን ብለን እንጠይቃለን"

አለ። (20) ይህን የመሰለው አስተያየት ከወንድ ትምክህተኝነት ነፃ ካለመሆኑም በላይ፣ የሴቶችን ንቁ ተሳትፎ የሚያበረታታ አልነበረም።

ትርዒቱ በተካሄደበት ዕለት፣ ከአዳራሹ ውጭ በተነሳው ግርግር፣ ሴቶች ተሰደቡ፣ ተዘለፉ፣ አንዳንዶቹም ተደበደቡ፣ ተረገጡ። አዘጋጆቹም የእንቁላልና የቲማቲም ናዳ ወረደባቸው። በግርግሩ ምክንያት ዝግጅቱ ተቋረጠ። ይኸኛው ግርግር እንዳለቀ፣ የአሜሪካ የዜና አገልግሎት ጽሕፈት ቤትና የአሜሪካ ቤተ መጽሐፍት ቤትን ተማሪዎቹ በድንጋይ ደበደቡ። የልብስ ትርዒቱ ፕሮግራም መበተን፣ የተማሪውን ንቅናቄ ይበልጥ ሲያስተዋውቅ፣ የሕዝብ ድጋፍ ግን አላስገኘም። ተማሪዎች የሚፈልጉትን የሕዝብ ድጋፍ ሲያገኙ የቻሉት፣ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር በወሰዳቸው ችግሩን የሚያባብሱ እርምጃዎች ሳቢያ ነበር። የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ተማሪዎቹን ከግቢው አባረረ፣ ማኅበራቸውን ዘጋ። አንድ አስራ ሁለት የሚሆኑ የተማሪ መሪዎችና ሌሎች ታሰሩ። ከእስር ያመለጡትም ታገልን በምስጢር አትመው በመበተን፣ የሕዝቡን ሀገር ወዳድነት ስሜት ለመኮርኮር ሞከሩ።

ኢትዮጵያ የአሜሪካ ጥገኛ መሆኗን ለማሳየት፣ አሜሪካዊው የዩኒቨርሲቲ ምክትል ፕሬዚደንትን አጋለጡ። አሜሪካዊው ባለሥልጣን፣ በትርዒቱ ዝግጅትና በኋላም በደረሰው ውዝግብ ውስጥ የጐላ ሚና ሲጫወቱ ነበር። የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎቹ፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን ከጐናቸው አሰለፉ። እነሱም ሰላማዊ ሰልፍ ለማድረግ ሲሞክሩ፣ አንድ ሁለት ጊዜ ያህል ፖሊስ በትኖ ወደትምህርት ቤታቸው ቅጥር ግቢ እንዲገቡ አስገደዳቸው። ተማሪዎቹ የሕዝብ ድጋፍ እንዳላቸው ሊረዱ የቻሉት፣ የምግብ ቤታቸው እንደተዘጋ፣ በአዲስ አበባ ከተማ እየተዘዋወሩ የገንዘብ መዋጮ በጠየቁበት ወቅት ነበር። ተማሪዎቹ፣ በተለይም ከመንግሥት ሠራተኞች ደህና ገንዘብ ሰበሰቡ። አንዳንዶቹ የመንግሥት ሠራተኞች በዩኒቨርሲቲው የማታ ትምህርት የሚከታተሉ ከመሆናቸውም በላይ፣ የ"ታገል" ጽኑ ደጋፊና አንባቢ ነበሩ።

ተማሪዎች በኅብረተሰቡ መካከል ተዘርተው ባካሄዱት ቅስቀሳ፣ በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ ለአንድ ሳምንት ያህል ውጥረት ሠፈነ። ስብሰባ እንዳይካሄድ እንዲከለከል በተሰጠው መመሪያ መሠረት፣ ፖሊስ ያገኘውን ሁሉ መደብደብና ማሰር ቀጠለ፣ የመገናኛ አውታሮችም በተማሪ መሪዎቹ

ላይ መረጃ የለሽ ክስ፣ የሀሰት ወንጀልና የስድብ ናዳ አወረዱ። ይህ በዚህ እንዳለ፣ ተማሪዎቹን ለማስፈታት ውይይት ተጀመረ። የተማሪዎች የትግል ዘዴ ያልገባው መንግስት፣ አንዳንድ ሽማግሌዎችና መኳንንቶች ሰብስቦ፣ ንጉሡ ለተማሪዎች ምህረት እንዲያደርጉ በአማላጅነት ላከ። ዩኒቨርስቲውም ተከፈተ። ተማሪዎቹ ግን፣ ወንድሞቻችን ካልተፈቱ እምቢኝ ትምህርት አንጀምርም አሉ። በመጨረሻም መንግስት እጁን ሰጠ፣ የታሰሩት በሙሉ ተፈቱ።

ከመንግሥት ጋር በተደረገው በዚህ የመጨረሻው ትንቅንቅ፣ የተማሪው አካል ልዩነቶችን አጠበበ። ብዙ ቆራጥ የሆኑ ተማሪዎች በቀሉ። ቀደም ባለው ጊዜ፣ የአንደኛና የሁለተኛ ዓመት የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎቹ ለአመራርነት አይወዳደሩም ነበር። የሦስተኛና የአራተኛ ዓመት ተማሪዎችም ከአዲስ መጪዎቹ ጋር ብዙም ቅርርብ አልነበራቸውም። ሁኔታው እየተቀየረ ሄዶ፣ በ1960 ዓ.ም የኡዝዋ (USUAA) ፕሬዚደንትና ዋና ፀሐፊ ሆነው የተመረጡት የሁለተኛ ዓመት ተማሪዎች የነበሩት ኃይሉ መንገሻና መስፍን ሐብቱ ነበሩ። የተማሪዎቹ መቀራረብና አዲስ አቅጣጫ፣ የዩኒቨርሲቲውን አስተዳደር አሰጋው። በ1961 ዓ.ም፣ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ተማሪዎችን የሚመለከት አዲስ ሕግ አወጣ። አዲሱ ሕግ፣ የአንደኛና የሁለተኛ ዓመት ተማሪዎች በሦስት የማኅበሩ ዋንኛ ቦታዎች እንዳይመረጡ የሚያግድ ሲሆን፣ የአንደኛ ዓመት ተማሪዎች የድምጽ መስጠት ኃይል ከቀድሞው በአንድ አራተኛ ተቀነሰ።

ከላይ የተዘረዘረው ትንቅንቅ ያሳየው ዐበይት ክስተት ቢኖር፣ የተማሪው ንቅናቄ በራሱ ጥረትና አነሳሽነት የሚያካሂደው ትግል እየጐላ ሄዶ፣ የፖለቲካ ተቃዋሚ ንቅናቄ ሚናን መጫወት መጀመሩ ነው። የተማሪው ንቅናቄ ሚና እየጐለበተ በመሄዱ፣ ዐበይት ንቅናቄ በተደረገ ማግስት፣ የመንግሥት ሚኒስቴሮች ሹም ሽር ማድረግ የተለመደ ሆነ። የተማሪው ንቅናቄ በግለሰቦች ምስጢራዊ ደባ ላይ የተመሠረተ ሳይሆን፣ ይፋዊና ግልጽ በሆነ መንገድ የፖለቲካ ጥያቄዎቹን ወደ መድረክ ይዞ ስለሚወጣ፣ ለመንግሥቱ አዲስ ክስተት ሆነ። ይህን መሰሉን ተቃውሞ እንዴት ሊገታው እንደሚችል መንግሥት ግራ ተጋባ። የተማሪዎቹን ዓላማም ሆነ ግብ መንግሥት መረዳት ስለተሳነው፣ አንዳንዴ በአባታዊ ተግሳጽ የተማሪዎቹን ንቅናቄ ለመግታት ሲሞክር፣ ሌላ ጊዜ ደግሞ ድፍን ጭፍጨፋ አካሄደ።

ግራም ነፈሰ ቀኝ፣ መንግሥት የፈለገው ሳይፈፀም ቀርቶ፣ የተማሪው ንቅናቄ የራሱን ሂደት ተከተለ። ተማሪዎቹ በየጊዜው ለሚያቀርቧቸው የፖለቲካ ጥያቄዎች መንግሥት ምላሽ ለማቅረብ እየተሳነው፣ የተማሪው ጥላቻና ንቀትም ከዕለት ወደ ዕለት እየጨመረ ሄደ። የመንግሥቱን ለጥቃት መጋለጥና ደካማ ጐን የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ በመረዳታቸው፣ ወደ ከፋ አዘቅት የሚከቱትን ጥያቄዎች መፈለግ ጀመሩ። በተማሪዎቹ ልበ-ደንዳናነት ተደናግሮ የቆየው የከተማው ነዋሪ፣ በተለይም ምሁራኑና የመንግሥት ሠራተኛው ድጋፍ ከዕለት ወደ ዕለት እየጨመረ ሄደ። እነሱ ሊያደርጉ ያልቻሉትን ተማሪዎቹ ስለፈፀሙ፣ የማይደፈር የማይገሰስ ስልጣን የነበራቸውን አለቆቻቸውን ስለተቹ፣ የተማሪዎችን ትግል ደገፉ። ከ1960ዎቹ ዓ.ም መጀመሪያ አካባቢ ጀምሮ፣ ብዙ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎቹን የዕንባ ጠባቂና፣ የጥቃት ተከላካይ ኃይል አድርገው ገመቷቸው።

ትምህርት ቤቶች በ1961 ዓ.ም ሲከፈቱ፣ ተማሪዎቹ በተቀዳሚ ካቀረቧቸው ሃሳቦች መሀል ማኅበራቸው እንዲከፈትና ፖሊስ የወሰዳቸውን የሕትመት መሣሪያዎች እንዲመልስ የሚጠይቁ ነበሩ። የተማሪዎቹን ጥያቄ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር እንደማያሟላ ገለፀ። ይባስ ብሎም፣ ከአራት መቶ በላይ ለሚሆኑ ተማሪዎች ይሰጥ የነበረውን አበል ከለከለ። በዩኒቨርሲቲው አስተዳደርና በተማሪዎቹ መሀል ከቶውንም ምንም ዓይነት መግባባት ሊፈጠር አልቻለም። ከጥቂት ወራት በኋላ፣ የንጉሡ አማች የነበሩት የዩኒቨርሲቲው ፕሬዘደንት ከቦታቸው ተነስተው፣ በርዕሰ-መምህርነት (Dean) ሲያገለግሉ የነበሩ አንድ ምሁር ኃላፊነቱን ተረከቡ። ውሎ አድሮም የተማሪው ማኅበር እንዲንቀሳቀስ ተፈቀደ።

በ1961 ዓ.ም በጥቢ ወራት በተደረገው የኡዝዋ (USUAA) የፕሬዝዳንትነት ምርጫ፣ የሁለተኛ ዓመት ተማሪ የነበረውና በሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊዎቹ የሚደገፈው ጥላሁን ግዛው፣ በመኰንን ቢሻው ተሸነፈ። መኰንን ቢሻው፣ ለዘብተኛ የፖለቲካ መስመር የሚከተል የነበረ ሲሆን፣ የጥላሁን መቸነፍ፣ ከዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችም መሀል ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ ተቃዋሚ እንደነበረባቸው አስመሰከረ። ተቃውሞው፣ ልዩነትን የማቻቻል ባህል በመጥፋቱ የተነሳ ሲሆን፣ በኋላ እንደሚታየውም፣ ይህ አዝማሚያ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል አንዱ ባህርይ ሆኗል። ልዩነትን ማቻቻል ባለመኖሩ፣ ስድብ፣ ቁጣ-አዘል ውይይቶች፣ አንዳንዴም ድብድብና

ስም ማጥፋት የተለመዱ ክዋኔዎች ነበሩ። ከዚያ በተጨማሪ ግን፣ የግንባር ቀደም ተማሪዎቹን የትግል ስልትና አመራር ያልተቀበሉ ስማቸው ይበከላል፣ ትምህርት ለመቀጠል የፈለጉ ተማሪዎች ሳይወዱ ትምህርታቸውን እንዲያቋርጡ ይደረጋል።

የግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎቹ፣ በዓላማቸው ሀቀኝነት የማይጠራጠሩ ከመሆናቸውም በላይ፣ የመንግሥቱ ሰላዮች በመሀላችን በመግባት ሊከፋፍሉን ይሞክራሉ ብለው ይገምቱ ነበር። በዚህም ምክንያት፣ ተቃዋሚ ሲነሳ ዓላማችንን ያደናቅፋል ብለው በማሰብ በጥርጣሬና በጥላቻ ይመለከቱታል። ከጥላሁን መሸነፍ በኋላ የፕሬዘደንትነቱን ቦታ ባይዙም፣ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች በዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ሸንጎ ውስጥ በብዛት ተመረጡ። የተማሪውን እንቅስቃሴ በማነሳሳት፣ በ1961 ዓ.ም የበልግ ወራት ከመንግሥት ጋር ለሚፈጠረው ግብግብ ጥርጊያውን አዘጋጁ።

ትምህርት ለሁሉም

በ1961 ዓ.ም፣ የተማሪው ንቅናቄ በኢትዮጵያ የትምህርት ይዘታ ላይ አተኰረ። የትግል መፈክሩም ትምህርት ለሁሉም ተባለ። ወደ ኋላ መለስ ብለን ስንቃኝ፣ የትምህረት ይዘታን ለማሻሻል ንጉሡ በወሰዷቸው ቀደምት እርምጃዎች መልካም ስም ከማትረፋቸውም በላይ፣ በዘመኑ የነበሩ ተራማጆች አድናቆት አትርፈዋል። ከ1936 ዓ.ም ጀምሮ እስከ 1958 ዓ.ም ድረስ ንጉሡ በትምህርት ሚኒስቴር መሥሪያ ቤት የሚኒስተርነቱን ማዕረግ የያዙ ሲሆን፣ የተማሪው ንቅናቄ ተቃውሞ እያደገ፣ እየጐለበተና እየተዛመተ ሲሄድ፣ ኃላፊነቱን አስረከቡ። በ1950ዎቹ ዓ.ም፣ በሀገሪቱ ውስጥ ከሚገኙ ሃያ አራት የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች፣ ሰባቱ በንጉሠ ነገሥቱ፣ በልጆቻቸውና እንዲሁም በእቴጌይቱ ስም ይጠሩ ነበር።

ንጉሡ ያስመታከት ትምህርት ቤቶችን በየጊዜው ይጐበኙ ነበር። ንጉሡ በስማቸው የሚጠራው ዩኒቨርሲቲው ቻንስለር (Chancellor) ሲሆኑ፣ ተመራቂዎች ዲግሪአቸውን የሚቀበሉት ከእሳቸው እጅ ነበር። ያም ሆኖ ግን፣ ኢትዮጵያ በትምህርት ወደኋላ የቀረች ሀገር ነበረች። በዕቅድ ላይ የተመሠረተ የትምህርት ማስፋፊያ መመሪያ በ1953 ዓ.ም ቢወጣም፣ ሙሉ በሙሉ በስራ አልተተረጐመም። በ1957 ዓ.ም እንደተስተዋለው፣ በሁሉም የትምህርት መስክ ዕቅዱ በከፊል እንኳን በሥራ ላይ አልዋለም። ተማሪዎቹ

የትምህርት ይዞታን ጉዳይ ሲያነሱ፣ ንጉሥ ንግሥቱን በቀጥታ እንደሚፈታተኑ ታመነ።

በ1960 ዓ.ም ለትምህርት ዕድገትና ማስፋፊያ ተጨማሪ የገንዘብ ምንጭ ለማግኘት በሚል ምክንያት አዲስ ዕቅድ ወጣ። በዕቅዱ መሠረት፣ ለምዝገባ፣ ለሠራተኛና ለተለያዩ ጉዳዮች በሚል ሰበብ፣ በአንደኛና በሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ላይ የገንዘብ አበል ተጣለ።

ዕቅዱ ያልተጠበቀውን ሀገር አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች አመጽ ቀሰቀሰ። በብዙ ሺ የሚቆጠሩ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች የትግሉ ቀጥተኛ ተሳታፊ ሆኑ። የተማሪው ንቅናቄ ተጠናከሮ፣ በይዘቱም ዓይነታዊ ለውጥ አደረገ። በየካቲት 1961 ዓ.ም በደብረ ብርሃን ከተማ በፖሊስና በተማሪዎች መሀል በተካሄደው ግጨት ሳቢያ አንድ ተማሪ ሲሞት አያሌ ተማሪዎች ቆሰሉ። የአዲስ አበባ ተማሪዎች የግንባር ቀደምትነት ሚናውን በመውሰድ፣ የኢትዮጵያ የትምህርት ይዞታ የሚገኝበትን አሳዛኝ ሁኔታ ለወገናቸው ማስተዋወቅ ጀመሩ። የትምህርት ይዞታው አስቸኳይ መፍትሄ እንዲሰጠው አሳሰቡ። የትምህርት ሚኒስቴሩ፣ በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት በብዛት የሰማራቸውን የሕንድ አስተማሪዎችና የሰላም ልዑካን ከቦታቸው እንዲያነሳ ጠየቁ።

ተማሪዎቹ አድማ ለመምታት ሲዘጋጁ ዩኒቨርሲቲውንና የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችን መንግስት ተሽቀዳድሞ ዘጋ። አዲስ አበባ ከተማ በድጋሚ ታመሰ። የክቡር ዘበኛ ባልደረቦች ዩኒቨርሲቲውን በቁጥጥራቸው ሥር አደረጉ። ወታደሮችና ፖሊሶች የመንግስት ሕንፃዎችንና ኤምባሲዎችን በጥበቃ ሥር አዋሉ። ተማሪዎች ከየመንገዱ እየተለቀሙ እሥር ቤት ታጐሩ። ብዙም ሳይቆይ፣ ዩኒቨርሲቲው ተከፈተና ተማሪዎች ወደ ትምህርት ገበታቸው እንዲመለሱ ተጠየቀ። የመንግሥት ጥሪ ሰሚ ጆሮ ባለማግኘቱ፣ ጥቂት ተማሪዎች ብቻ ተመለሱ።

በሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊ ተማሪዎች መሪነት፣ አብዛኛው ተማሪ ከመንግሥት ጋር የቃላት ጦርነት ግብግብ ተያያዘ። በሕቡዕ የሚዘጋጁና የሚበተኑ ጽሑፎች የሀገሪቱን ችግርና ከጊዜ ወደ ጊዜ አዘቅት ውስጥ እየገባች መሄዷን አስረዱ። በኃላፊነት ሊጠየቁ የሚችሉ እነማን እንደሆኑም ጠቆሙ። ለሀገሪቱ ቀውስ ተጠያቂው የፊውዳሉ ሥርዓት እንደሆነ አስረዱ።

ሥርዓቱ መገልበጥ እንዳለበት በጽሑፎችና በተደረጉ ሰላማዊ ሰልፎች ለመጀመሪያ ጊዜ በይፋ ተገለፀ።

የታወቁና የተጠሉ ሹማምንቶች ከስራቸውና ከድርጊታቸው ጋር የተያያዘ ስም ተሰጥቷቸው በአደባባይ ተሰደቡ። በዓለማዊ ኑሮ የተዘፈቁ አንዳንድ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ኃላፊዎች ንብረታቸውን ይፋ እንዲያወጡ አንዳንድ ልበ-ሙሉ ፀሐፊዎች ጠየቁ። አንዳንዶቹ ፀሐፊዎች የኢትዮጵያን የሦስት ሺህ ዘመን ስልጣኔ ሲያሾፉበት፣ ንጉሠ ነገሥቱ ከዚህ ሁሉ ውርጅብኝ ነፃ አልነበሩም። አብዛኞቹ ፀሐፊዎች ንጉሠ ነገሥቱን በቀጥታ ለመውቀስ ባይደፍሩም፣ የመሰላቸውን የፃፉና የተናገሩ ደግሞ አልጠፉም። አንድ ጽሑፍ ንጉሡን "በከፋፍለህ ግዛ" መካናቸውን ገለፀ። ጠንከር ያለው ክስ የቀረበው "የፊውዶ-ፋሽስቱ የኃይለሥላሴ አገዛዝ ለአፍሪቃ አብዮት ጠንቅ ነው" በሚል አርዕስት የወጣ ጽሑፍ ሲሆን፣ ጽሑፉ በአፍሪካ አንድነት ስብሰባ ላይ ለመገኘት ለመጡ መልዕክተኞች ተሰራጨ። (21)

የተማሪዎቹን አድማ በመቃወም ንጉሡ የሬዲዮ መግለጫ አደረጉ። ተማሪዎቹ እንጭጭና ያልበሰሉ መሆናቸውንም ገለፁ። ከንጉሡ ንግግር በኋላ፣ "ለአዋጁ አዋጅ" በሚል ስያሜ በወጣው ጽሑፉ፣ ንጉሡ በመጃጀታቸው ማስተዋል እንደተሳናቸው ዋስልኝ መኰንን ገለፀ። ዋስልኝ የፃፈበት ቀለም ሳይደርቅ፣ ከአራትና አምስት ዓመታት በኋላ የተነበየው በግብር ታየ።

የተማሪዎቹ ጽሑፍና ቅስቀሳ ሕዝቡ ዘንድ ተዳረሰ። የጽሑፎቹ ዓላማ ትላለች ባልሰቪክ "የሕዝቡን፣ የዩኒቨርሲቲውን፣ የሁለተኛና የአንደኛ ደረጃ ተማሪዎችን የፖለቲካ ግንዛቤ ለማጐልመስ ነበር። የሚበተኑት አብዛኞቹ ጽሑፎች፣ ጉዳዮችን በዝርዝር የሚያስረዱ፣ ለሕዝቡ በሚገባ ቀለል ባለ አገላለጽ በአማርኛ ቋንቋ የተዘጋጁ ነበሩ። የጥገና ለውጥን አስፈላጊነት ጽሑፎቹ ቢያነሱም፣ ዓላማቸው የመንግስቱን መሠረት በመናድ ሕጋዊ እንዳልሆነ ለማሳየትና ብሎም ለመገልበጥ ነበር።" (22) ስለሆነም፣ ጊዜ ያፈጀበት ማኅበረሰባዊና ፖለቲካዊ ሥርዓት መገርሰስ እንዳለበትና እንደሚቻልም ጽንሱ ተጣለ።

በ1961 ዓ.ም የበልግ ወራት፣ አንድ ሺህ የሚሆኑ ተማሪዎች ታሰሩ። በእሥር ቤትም፣ ተገረፉ፣ ተጉላሉ። ከታሰሩት መሀል ጥቂቶቹ፣ ወረቀት የሚበትኑትን፣ የሚያዘጋጁትንና የማባዣ መሣሪያ የሚገኝበትን ቦታ

እንዲጠቁሙ ከባድ ግርፋትና ስቃይ ደረሰባቸው። የዜና ማሰራጪያ ጣቢያዎቹ በተማሪዎቹ ላይ ከፍተኛ ቅስቀሳ አካሄዱ። የተማሪዎቹ መሪዎች የባዕዳን መሣሪያ ናቸው አሉ። ክሱን መሠረት ለማስያዝ፣ ስድስት የሩሲያና የቼኮዝሎቫኪያ ዲፕሎማቶች ተማሪዎችን በማነሳሳት ተከሰው ከኢትዮጵያ ተባረሩ። ከዚህ በተጨማሪ፣ ለኤርትራ ተዋጊዎች ድጋፍ የሚሰጡ የዓረብ መንግስታትን የሚቃወም ሰላማዊ ሰልፍ መንግሥቱ አዘጋጀ። በኤርትራ ውስጥ የነበረው ችግር በከፍተኛ ምስጢር የሚጠበቅ እንደመሆኑ መጠን፣ የራሱን ገመና አጋልጦ ሕዝቦችን እርስ በርስ የሚያጋጭ እርምጃ መውሰዱ፣ መንግሥቱ ምን ያህል ጭንቀት ላይ እንደነበረ ሊጠቁም ቻለ።

በተማሪ መሪዎቹ ላይ ቅጣት ተበየነ። "ለአዋጅ አዋጅ"ን የፃፈው ዋለልኝ መኮንን መሆኑ ተደርሶበት አምስት ዓመት ተፈረደበት። ፀረ-መንግሥት አዘል የሆኑ ቁሳቁሶች የተገኙባቸው አያሌው አክሎግ፣ ጌታቸው ሽረው፣ ፋንታሁን ጥሩነህና ገዛኸኝ መኮንን እያንዳንዳቸው አምስት ዓመት ተፈረደባቸው። ሌሎች ሰባት ተማሪዎች ከዩኒቨርሲቲው ተባረሩ። እነሱም፣ ዘሩ ክህሽን፣ ገብሩ ገብረወልድ፣ ብርሃነ መስቀል ረዳ፣ ዮሐንስ ስብሐቱ፣ ተስፋ ኪዳኔ፣ መስፍን ሐብቱና መስፍን ካሱ ነበሩ። አርባ የሚሆኑ የዩኒቨርሲቲ ተማሪ እንቀሳቃሾች ላልተወሰነ ጊዜ ከትምህርት ገበታቸው ታገዱ። በዚያን ሰሞን ከአሜሪካ የተመለሰውና የማባዣ መሣሪያ ይዞ የገባው የመከላከያ ሚኒስቴሩ የጀኔራል ከበደ ልጅ፣ ታምራት ከበደ፣ የዙፋን ችሎት አባል የነበሩት የደጃዝማች ክፍሌ ዳዲ ልጅ፣ ሄኖክ ክፍሌ፣ ከታሰሩት መሀል ነበሩ። በፒያሳ በሚገኘው የንጉሡ ሐውልት ላይ ቀለም የረጨና ሐውልቱን የሸራረፉ ሌሎች ጥቂት የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችም ታሰሩ።

የተማሪው ንቅናቄ እየተፋፋመ የሄደው የቀድሞው የዩኒቨርሲቲው ፕሬዚደንት ከስራቸው ተነስተው ልክ አዲሱ በተተኩበት ወቅት ስለሆነ፣ አዲሱ መሪ ዩኒቨርሲቲውን መቆጣጠር ተሳናቸውና ተማሪዎቹ ከመንግስት ጋር ቀጥተኛ ድርድር ጀመሩ። በተከተሉት ጥቂት ወራት፣ የታሰሩት እንዲፈቱና ከትምህርት የታገዱትም ወደ ትምህርት ገበታቸው እንዲመለሱ ተማሪዎቹ ጠየቁ። በዋለልኝና በጓደኞቹ ላይ የበየነውን መንግስት አልሽርም አለ። በመጨረሻም፣ ሌላ አማራጭ ሲጠፋ፣ ለመንግስት ላለመንበርከክ ሲሉ፣ ተማሪዎቹ አዲስ ስልት ነደፉ። ትምህርታቸውን ትተው ወደየመጡበት ክፍለ ሀገር ሲመለሱ፣ በአብዛኛው የበልግ ወራት ውስጥ ትምህርት ቤቶች ተዘግተው ቆዩ።

በ1961 ዓ.ም የጥቢ. ዘመን፣ በብሔራዊ ዩኒቨርሲቲ አገልግሎት መሰማራት የነበረባቸው ተማሪዎች፣ የተማሪው ጥያቄዎች ካልተመለሱ በስራቸው እንደማይሰማሩ ገለፁ። የአገልግሎት ተማሪዎቹ ተሳትፎ የሀገሪቱን ከፍተኛ የአስተማሪ እጥረት አቃልሎ ነበር። ካልታሰበ አቅጣጫ ተቃውሞ በመነሳቱ፣ መንግስቱ ተወጠረ። በመጨረሻም፣ ያለአንዳች ማንገራገር እጁን ሰጠ። የተማሪዎቹ ጥያቄዎች በሙሉ ተፈፀሙ። አምስቱ እስረኞች ተፈቱ። የትምህርት ክፍያ ተብሎ የተደነገገው አዲሱ ዕዳ፣ ሰው በፈቃደኝነት ብቻ እንዲከፍለው ተደረገ። የተማሪው ትግል ድል አደረገ። ዕድገቱንም አስመሰከረ።

የተማሪው ንቅናቄ በድል መወጣቱ፣ ቀጣዩ የ1962 ዓ.ም፣ "ተማሪዎቹ በደነገጓቸው ሁኔታዎች ተከፈቱ።" (23) ሁኔታው ለተማሪዎቹ አመቺ ቢሆንም፣ ሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊዎቹ በዩኒቨርሲቲውም ሆነ በተማሪው ትግል የመቆየት ፍላጎት ስላልነበራቸው ሀገራቸውን ለቀው መሰደድ ጀመሩ። (24) አንዳንዶቹ የተለየ የትግል ስልት ለማዘጋጀት ቀደም ሲሉ ሀገራቸውን ለቀዋል። ሌሎቹ ደግሞ የእነሱን ፈለግ በመከተል ላይ ነበሩ። በሀገር ውስጥ የቀሩት፣ መንግስት በተደጋጋሚ እጅ መስጠቱን ሲገነዘቡ ብርታት አግኝተው ቅራኔውን ለማባባስ ጥረታቸውን ቀጠሉ። በዚያን ወቅት የተሰራጨ አንድ ጽሑፍ እንደገለፀው፣ "አብዮታዊ ወገኖቼ! ይህ ፋሽስታዊ የአምባገነን መንግስት በትግላችን ግፊት እየተገደደ ለአንድ ጥያቄአችን ምላሽ ቢሰጥም፣ ለፍር ቁጥር ከሌለው የኢትዮጵያ ሕዝቦች ብሶት መሀል ሌሎች ጥያቄዎችን እየመዘዝን እናወጣለን" ብሏል። (25) ተማሪዎቹ የአፄ ኃይለሥላሴ መንግስትን ብቻ ሳይሆን፣ ሀገሪቱ የተመሠረተችበትን ዋልታ የሚያናጉ ጥያቄዎች ማንሳት ጀመሩ። ሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊዎቹ ቀድሞ-ቀደም በማለት እጅግ አስፈሪና አሳሳቢ የሆነውን የብሔር ጥያቄ አደባባይ አወጡ። ሳልተዘጋጁበትና ሊመክቱት ለማይችሉት መንግስታዊ ቁጣ፣ ተማሪዎቹ ራሳቸውን አጋለጡ።

የብሔር ጥያቄ

የዘውድ አገዛዝ መገርሰሱን ይደግፉ የነበሩ ኢትዮጵያውያን፣ የብሔረሰብ ጥያቄ ሕሊናቸውን ሲሞግት ኑሯል። የዘውድ አገዛዙ ውድቆ ሌላ መንግሥት ሲተካ፣ በብሔረሰብ መሀል የነበረውን መከፋፈልና የዕኩልነት መጓደልን ጭምር እንደሚወርስ ስለገመቱ፣ ብዙዎቹ የተዘበራረቀ

ስሜት ውስጥ ተዘፈቁ። ከ1950ኛዎቹ ዓ.ም ጀምሮ እያደገ የሄደው የኤርትራ፣ የባሌና የደቡብ ሲዳሞ ትግል ስጋቱን ጨመረ። በኤርትራ የሚካሄድ የብሔረተኛ የደፈጣ ተዋጊዎች ንቅናቄ ከጊዜ ወደ ጊዜ ወታደራዊና ፖለቲካዊ ድል እያስመዘገበ ራሱን አጠናክሯል። ብሔረተኞቹ ላነሷቸው ጥያቄዎች ፖለቲካዊ መፍትሄ በመሻት ፈንታ፣ ሕብረ-ብሔር የሆነችውን ሀገር አንድነት በወታደራዊ ኃይል ብቻ ለማስጠበቅ መንግስት ወሰነ። በኤርትራም ሆነ በሌሎች ቦታዎች ንቅናቄ መካሄዱ እየታወቀ፣ የብሔረሰብ ጉዳይን ማንሳት ውግዝ ከመሆኑም በላይ፣ ለውይይት የሚቀርብ ጥያቄ አልነበረም።

የተማሪው ንቅናቄ ከተፈጠረ ከአሥር ዓመት በላይ ቢሆነውም፣ የብሔር ጥያቄ አደባባይ ሳይወጣ ቆየ። ምክንያቱም ግልጽ ነበር። በአፍሪቃውያኖች፣ በኢትዮጵያውያኖችም ጭምር፣ አንድ ብሔረሰብ መብቱን ሊያስከብር ሲነሳ በጥላቻ ዓይን ይታያል። ኢትዮጵያ የተለያየ ብሔረሰብ የሚኖርባት ሀገር መሆኗን መቀበል ጉስኝነትን ያበረታታል ብለው ስለሚገምቱ፣ የተማሪው መሪዎች ጥያቄውን ሳያምኑበትና ሳይቀበሉት ኑረዋል። ይህ ዝንባሌ፣ የብሔረሰብን ጉዳይ ማንሳት አይፈልግ ከነበረው ከመንግስቱ ፖሊሲ ጋር የተጣጣመ ነበር።

ቀደም ባለው ዘመን የሚወጡ የተማሪ ጽሑፎች፣ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ስሜትን ብቻ የሚያንፀባርቁ ከመሆናቸው በላይ፣ አልፋና ኦሜጋው እሱ ብቻ ነው ብለው ያምኑ ነበር። በ1954 የታተመ የዓለማያ እርሻ ኮሌጅ ጋዜጣ፣ ንጉሠ ነገሥቱ "ኤርትራን ከእናት ሀገሯ ለመቀላቀል" ያደረጉትን ሙከራ ደግፎ ደስታውን ገለጠ። (26) የኢትዮጵያና የሱማሌ መንግስታት በተፋፋመ ጦርነት ውስጥ በተዘፈቁበት ሰዓት፣ መንግስታቸውን በመደገፍ ኢትዮጵያውያን የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ሰልፍ አደረጉ። በተማሪዎቹ አካባቢም ሆነ በሌላ፣ አማርኛ ሌሎቹን ቋንቋዎች እየተካ መሄዱን፣ ሌሎች ብሔረሰቦችም እየተናቁ መሄዳቸውን ማንሳት የሚሻ አልነበረም። ኢትዮጵያ የክርስቲያን ደሴት ብቻ አይደለችም ብሎ የሚከራከርም አልነበረም።

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ስሜት፣ በአብላጫው ከሀበሻው ሕዝብ ጋር ነበር የሚዛመደው። ሀበሻነት ደግሞ ከትግርኛና አማርኛ ተናጋሪዎች በመለስ የተቀረውን የኢትዮጵያን ሕዝብ አያካትትም። ቁጥራቸው ጥቂት የሆነ የሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊ ተማሪዎች የችግሩን መኖር ተረዱ። ሆኖም፣

የትንተና ዘይቤአቸውና ትኩረታቸው ሰፋ ባለው የሕዝቦች ግንኙነትና በመደብ ትግሉ ላይ ያጠነጠነ ስለነበር፣ የብሔረሰብን ችግር ከአጠቃላዩ የሀገሪቱ ችግር ነጥለው ሊያዩ አልቻሉም። አለባብሰው ቢያርሱ በአረም ይመለሱ እንዲሉ፣ የብሔር ጥያቄው ገፍቶ መጥቶ በራሱ በተማሪው መሀል ችግር ፈጠረ። ለአብነት የሚጠቀሱ ነጥቦች ቢኖሩ፣ በ1960ዎቹ ዓ.ም መጀመሪያዎች ላይ፣ ለዩኒቨርሲቲ ማዘጋጃ በሆነው በበዕደማርያም ትምህርት ቤት የሁለት ብሔረሰብ ተወላጅ በሆኑ ተማሪዎች መሀል የተነሳው አምባጓሮ ነው። ውጥረቱ እያደገ ሄዶ፣ ጥላሁን ግዛው ለፕሬዝደንትነት ባደረገው የመጀመሪያ ውድድር የተሸነፈው በኤርትራ ንቅናቄ ደጋፊነት መርዘኛ ቅስቀሳ ስለተካሄደበት ነበር።

በኤርትራና በባሌ ይካሄድ የነበረው ብሔራዊ ንቅናቄ ግለት ጊዜና የቦታ ርቀት ሳይገድበው የተማሪውን ስሜት ዳሰሰ። ብዙ ተማሪዎች ማንነታቸውን ጠየቁ። የተረሳውን ባህላቸውንና የራሳቸውን ማንነት ለማስከበር በሚያደርጉት የትግል ዝግመት፣ የፖለቲካ ትግሉ ውስጥ ዘው ብለው ገቡ። በከፍተኛ የትምህርት ተቋሞች ትምህርት የሚከታተሉ የጭቁን ብሔረሰብ ተወላጆች ማንነታቸውን ማስከበር ጀመሩ። አዲስ አበባ ተወልደው ያደጉ ትግርኛና የኦሮሞ ቋንቋ ተናጋሪዎች፣ በዩኒቨርሲቲም ሆነ በሌሎች ተቋሞች ውስጥ ለመጀመሪያ ጊዜ በቋንቋቸው መነጋገር ጀመሩ። አዲሱ ክስተት ብዙዎች ተማሪዎችን አስገረመ። ሜጫና ቱለማ የተባለው ንቅናቄ ከተቋቋመ ጀምሮ፣ የኦሮሞ ብሔርተኝነት ስሜት እያደገ ሄዷል። በዩኒቨርሲቲው ውስጥ እነ ባሮ ቱምሳ፣ አባቢያ አባ ጆቢር፣ ዘገዬ አስፋው፣ ዮሐንስ ነገምና ሌሎች የኦሮሞ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎችን ያካተተ ቡድን በመመስረት ላይ ነበር።

በትግራይ ተማሪዎች መካከልም ተመሳሳይ ስሜት አቆጠቆጠ። በአብላጫው አማርኛ ቋንቋ ተናጋሪ በሆኑ ቢሮክራቶች የበላይነት የሚመራው የኢትዮጵያ መንግሥት፣ ረሀብ በየጊዜው የሚያጠቃውን ክፍለ ሀገራቸውን በመዘንጋቱ፣ ከድህነት አረንቋ መላቀቅ እንደማይቻል አመኑ። የትግራይ ተማሪዎች ማኅበር በዩኒቨርሲቲው ውስጥ ቀደም ሲል የተቋቋመ ሲሆን፣ አባላቱ በየጊዜው ይሰበሰቡ ነበር። በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ ከነበሩት የማኅበሩ አባላት መሀል፣ የተወሰኑት ወደፊት የሚፈጠረው የሕዝባዊ ወያኔ ሀርነት ትግራይ መስራች አባላት ነበሩ።

በኢትዮጵያ ሰፍኖ የቆየውን የብሔረሰብ ችግር ከሁሉም በላይ አግጦና አፍጦ ወደ መድረክ በመውጣት ተማሪዎቹ ትኩረታቸውን እንዲሰጡት ያስገደደው በኤርትራ የሚካሄደው ትግል ነበር። በኤርትራ የሚካሄደው ትግል እያደገ ሄዶ፣ ክርስትና ሃይማኖት ተከታይ የሆኑ በደጋማው አውራጃዎች የተወለዱ ኤርትራውያን ነፃ አውጭ ግንባሩን ተቀላቀሉ። ከመጀመሪያዎቹ ምልምሎች መሀል የዩኒቨርሲቲውና የአስመራ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ይገኙበታል። የኤርትራ ነፃ አውጭ ግንባር በአዲስ አበባ ከተማ የሕቡዕ መረብ በመዘርጋት ማሰባሰብና ማደራጀት ጀመሯል። በከተማው ውስጥ ብዙ የጥናት ቡድኖች ተቋቁመዋል። ኪዳኔ ክንፉ በተባለ አደራጅ የሚመራ ቡድን፣ በዩኒቨርሲቲው ውስጥ ተቋቁሟል። በዚያን ዘመን ትምህርታቸውን አቋርጠው ወደ ትግሉ ከተቀላቀሉት መሀል፣ በ1958 ዓ.ም የመሐንዲስ ኮሌጅ ተማሪ የነበረው የኤርትራ ሀርነት ግንባር (ሕግሐኤ) መሪ የሚሆነው ኢሳያስ አፈወርቂ፣ የሕግሐኤ የፖሊት ቢሮ አባል የሆነው ኃይለማርያም ወልደተንሳይና ሙሴ ተስፋሚካኤል ይገኙበታል። ሙሴ የሕግሐኤ አባል የነበረ ሲሆን፣ በመሀላቸው በተነሳው ልዩነት ምክንያት በድርጅቱ ውስጥ ብዙ አልቆየም። (ዝርዝሩን ምዕራፍ ሦስት ተመልከቱ)

ከሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች መሀከል ቁጥራቸው በርካታ የሆነ ኤርትራውያንና ትግራውያን በመኖራቸውና ለብሔረሰብ ጥያቄ የተለየ ስሜት ስለነበራቸው፣ ሌሎች የትግል ጓዶቻቸው ጉዳዩ እንዲከነክናቸው አድርገዋል። የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ግንባር ቀደም መሪዎች፣ የብሔረሰብን ጥያቄ ለመረዳት ብዙ ግፊት አላስፈለጋቸውም።

ኢትዮጵያ ከተተበተበችበት የፖለቲካ ችግር እንድትወጣ ከተፈለገ፣ የብሔርን ጉዳይ ማንሳትና መፍትሄ መስጠት የግድ ነበር። ሕዝቡ በትግሉ ውስጥ ተሳትፎ እንዲኖረው ከተፈለገ፣ ለብሔረሰብ ጉዳይ መፍትሄ መሻት ወሳኝ መሆኑን እኒህ የወደፊት አብዮተኞች ተገነዘቡ። የብሔረሰብ ችግር መፍትሄ ካላገኘ፣ ሁሉም ወደየእምባው በመንጎድ ሕዝባዊ ተሳትፎውን እንደሚያዳክም ተረዱ። የመገንጠል አደጋው ሊጠናከር እንደሚችልም አስተዋሉ። የሀገሪቱን መበተን በመፍራት፣ በውጭም ሆነ በሀገር ውስጥ ያሉ ተቆርቋሪዎች ስሜታቸውን መግለጽ ጀምረዋል። ፍርሃቱን በተለይ ያጠናከረው በኤርትራ የሚካሄደው ብሔራዊ ትግል ሲሆን፣ ትግሉ ሀገሪቱን የት ሊወስዳት እንደሚችል መገመት ስለተሳናቸው፣ ሥር-ነቀል ለውጥ

ደጋፊዎቹ ከሙሳኒ ሳይደርሱ ብዙ ጊዜ ቆዩ። በኤርትራ የሚካሄደው ትግል ለንጉሡ ነገሥቱ መንግሥት ጠንካራ የተቃዋሚ ኃይል በመሆኑ ሲደግፉት፣ ንቅናቄው በኤርትራ ነፃነት ላይ ብቻ ማተኮሩ ቅሬታ ሳሳቸው ሌሎች ብሔረሰቦች ሁሉ አብነት በመሆን በር ሊከፍት ይችላል በማለት ተጠራጠሩ፣ ፈሩ።

በ1959 ዓ.ም የተካሄደው የብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር (NUEUS) ስብሰባ በብሔር ጥያቄ ላይ ውይይት አድርጎ በኢትዮጵያ ውስጥ የነበሩ የተገንጣይ ንቅናቄዎችን አወገዘ። የንቅናቄውን ደጋፊዎች በዓረብ ኃይሎች የሚደገፉ ንዑስ ከበርቴና አድሀሪ ኃይሎች ናቸው በማለት ስብሰባው ኰነነ። ዓላማቸው ይላል ስብሰባው፣ በኢትዮጵያ የብሔራዊና ዴሞክራሲያዊ ግንባር እንዳይፈጠር ደንቃራ መሆን ነው። (27) ስብሰባው፣ የኤርትራን ግዛታዊ ጉዳይ አንስቶ የኢትዮጵያ አንድ አካል እንድ አምሳል መሆኗን አረጋገጠ። በዛግራብ፣ በዩጐዝላቪያ ከተማ በ1960 ዓ.ም የተካሄደው በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር 8ኛ ጠቅላላ ጉባዔ የኤርትራን ሕዝብ ትግል ብቻ ሲደግፍ፣ መሪ ድርጅቱን፣ የኤርትራ አርነት ግንባርን አስመልክቶ ከብሔራዊ ማኅበሩ (NUEUS) ጋር ተመሳሳይ አቋም ወሰደ።

ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ (Radicals) በኢትዮጵያ የብሔረሰብ ችግር ላይ በማተኮር መፍትሄ ለመሻት የተቀነባበረ ጥናት ማድረጋቸውን ቀጠሉ። በ1960ዎቹ ዓ.ም መጀመሪያ ላይ መመስረት የጀመሩት የጥናት ቡድኖችም ካተኮሩባቸው የውይይት ርዕሶች መሀል አንዱ፣ በኢትዮጵያ የብሔረሰብ ጥያቄን አስመልክቶ ነበር። ከ1959 ዓ.ም መገባደጃ አንስቶ የብሔረሰብ ጥያቄን በሚመለከት የተነሳው ውይይት እየተጠቃለለና እየተቋጨ ሄደ። የሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊዎቹ ሃሳብ በ1961 ዓ.ም በጽሑፍ መልክ ወጣ። ጽሑፉን ያቀነባበረውና የፃፈው ዝነኛው ዋለልኝ መኰንን ነበር። ልክ በዚሁ ወቅት፣ በራስ አነሳሽነት አውሮፓና አሜሪካ የሚገኙ ኢትዮጵያውያን መሀል ተመሳሳይ ልዩነትና ክርክር ተካሄደ። (28) በዚህ ወቅት፣ በኢትዮጵያም ሆነ ከኢትዮጵያ ውጭ፣ በይዘታቸውም ሆነ በአቀራረባቸው የሚለያዩ የብሔረሰብን ጉዳይ የሚመለከቱ በርካታ ጽሑፎች መውጣታቸው ጥያቄው ምን ያህል አሳሳቢ እንደሆነ አስገነዘበ። (29)

አይበገሬው ዋለልኝ፣ ጽሑፉን ያዘጋጀውና ያቀረበው ልክ ከእሥር ቤት እንደተፈታ ነበር። ዋለልኝ፣ በወሎ ክፍለ ሀገር፣ አማራ ሳይንት ተብሎ የሚጠራ ቦታ ተወላጅ ሲሆን፣ አማራ ሳይንት የአማርኛ ተናጋሪው ሕዝብ

የፈለሰበት ቦታ ነው ተብሎ ይገመታል። ዋለልኝ ጽሑፉን ያቀረበው የUSUAA ኡዝዋ (የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር) አዲስ ለሚገቡ ተማሪዎች ባዘጋጀው ሥነ ሥርዓት ላይ ሲሆን፤ ጽሑፉ ከቀረበ በኋላ፣ በርዕሱ ላይ ሰፊና አመርቂ ውይይት ተካሄደ። ጽሑፉ በኅዳር ወር የታገል (Struggle) መጽሔት ላይ ታትሞ ወጣ።

ዋለልኝ ወደ ጽሑፉ ዋና ነጥብ በቀጥታ በመግባት፣ ኢትዮጵያ የአንድ ብሔረሰብ ሀገር ሳትሆን የመንግስቱን አውታር በበላይነት በያዙት አማርኛ ተናጋሪዎች የምትገዛ የተለያዩ ብሔረሰቦች ሀገር እንጂ አለ። ኢትዮጵያዊነት፣ አለ ዋለልኝ፤ ሀበሻዎች (አማርኛና ትግርኛ ቋንቋ ተናጋሪዎች) የባህል የበላይነታቸውን የሚያስከብሩበት ሽፋን ነው። ዋለልኝ አስተያየቱን በመቀጠል፣ አንድ ሰው ኢትዮጵያዊ እንዲባል ከፈለገ የአማራ አልባስ መከናነብ ይኖርበታል። የዋለልኝ ጽሑፍ በይዘቱም ሆነ በአቀራረቡ አዲስ ምዕራፍ ከፈተ።

የወደፊቷን ኢትዮጵያና የሕዝቦቿን አንድነት አስመልክቶ ዋለልኝ ሲጽፍ፤ "ኢትዮጵያ የአማርኛ ተናጋሪዎች፣ የትግራውያን፣ ኦሮሞዎች፣ አደሬዎች፣ ሱማሌዎች፣ ወላይታ፣ ጉራጌዎችና ሌሎች ሕዝቦች ዕኩልነታቸውን የሚያስከብሩባት ሀገር ትሆናለች። ኢትዮጵያ አንዱ ሕዝብ ሌላውን በባህልም ሆነ በኢኮኖሚ በበላይነት የማይገዛበት ሀገር ትሆናለች" አለ። (30) ቀደም ባሉ ዓመታት የተነሱት አመጾችን አስመልክቶ የመደብ ግንዛቤ የሚጎድላቸውና ጠባብነት የሚያጠቃቸው፣ በራሳቸው የገዥ መደቦችና በአማራ የገዥ መደቦች መሀል ያለውን የመደብ መተሳሰር የማያገናዝቡ፣ በየቦታው ካሉ ጭቁን ብሔረሰቦች ጋር ግንኙነት ሊፈጥሩ ያልቻሉ መሆናቸውን ዋለልኝ በጽሑፉ ጠቆመ። ያም ሆኖ ግን፣ መንግሥቱን ለማዳከም በሚያደርጉት ትግል ሊደገፉ ይገባል አለ ዋለልኝ። የሌኒንን "የራስን-ዕድል በራስ" የመወሰን መብት መርህ በማንሳት፣ ብሔራዊ ንቅናቄዎቹ ሶሽያሊስታዊ አቅጣጫ እስከያዙ ድረስ ሊደገፉ እንደሚገባም ጠቆመ። የዋለልኝ ጽሑፍ አዲስና የተለየ ንድፈ ሃሳብ አዘለ ከመሆኑም በላይ፣ የመንግሥቱን ስስ ብልትና ቁስል ነካ። መንግሥቱ ይከተል ከነበረው ትንተናና መፍትሄ ጨርሶ የተለየ ሃሳብ በማቅረቡ፣ የዋለልኝ ጽሑፍ መንግስቱን አስቆጣ፤ ጥላቻና የበቀል መንፈስን ቀሰቀሰ።

በሕዳር 10 ቀን 1961 ዓ.ም የወጣው የዋለልኝ ጽሑፍ የያዘው የታገል ጋዜጣ (Struggle) በርዕሰ አንቀፁ ላይ "መሣሪያ በማንሳት መታገል የጭቁን ሕዝቦች ኃላፊነት ነው" በማለት ጠቀሰ። "ታገል" የመንግስቱን ትዕግስት በማሟጠጡ፣ በተማሪው ንቅናቄ ላይ ፈጣንና ቀልጣፋ እርምጃ ለመውሰድ ተዘጋጀ። ታገል (Struggle) እንዳይወጣ ታገደ።

የኢትዮጵያ የዜና ማሰራጫያ ጣቢያዎቹ ከአንድ ወር በላይ የፈጀ ያላሰለሰ ቅስቀሳ በተማሪዎቹ ላይ አካሄዱ። የቅስቀሳው ዋና ዓላማ መንግስት በተማሪዎች ላይ ሊወስድ ላሰበው እርምጃ ሕዝቡን ማዘጋጀት ሲሆን፤ ተማሪዎቹ በባዕዳን ሰላዮች የተገዙ ከሀዲዎች ናቸው ተባለ። እንደነ በዓሉ ግርማ፣ ተገኝ የተሻወርቅና የመሳሰሉት ታዋቂ ጋዜጠኞች በተማሪዎች ላይ ብዕራቸውን አነጣጠሩ። የሕዳር 9 ቀን 1961 ዓ.ም አዲስ ዘመን፣ ሕዳር 10 ቀን 1961 ዓ.ም የዛሬይቱ ኢትዮጵያ፤ ሕዳር 12 ቀን 1961 ዓ.ም የኢትዮጵያ ድምፅ ጋዜጦች፣ ኢትዮጵያ የማትከፋፈል አንድ ሀገር መሆኗን ደግፈው ተማሪዎቹን አወገዙ። ከውግዘቱ በተጨማሪ፣ የኢትዮጵያ ሄራልድ ጋዜጣ፣ "... የሚመለከታቸው ባለሥልጣኖች ጉዳዩን በርህራሄ ሲያልፉት" እንደማይችሉ አስገነዘበ። ጋዜጣው ትችቱን በመቀጠል፣ "... መጽሔቱ ባለፈው ሳምንት (Struggle) መታገዱ ትክክለኛ እርምጃ ሲሆን፤ የተቀየሰው ጉዳና ተገቢ ዕልባት ሊደረግበት ይገባል አለ"። ቀደም ሲል በተጠቀሰው ሃሳብ ላይ በማከል፣ እባብን በእንጭጩ ሲል አዲስ ዘመን ሃሳቡን ገለፀ።

ታህሳስ 18 ቀን 1961 ዓ.ም የዩኒቨርሲቲው የተማሪዎች ፕሬዚዳንት ጥላሁን ግዛው ተገደለ። ጥላሁን በተገደለበት ሰዓት ከወንድሙና ከሴት ጓደኛው ጋር፣ ከዩኒቨርሲቲው በስተጀርባ በሚገኝ አፍንጮ በር በተባለ ቦታ በእግር እየተጓዙ ነበር። በሦስት መኪናዎች ታጅበው የመጡት ነብሰ ገዳዮች፣ ግድያን ከፈፀሙ በኋላ አካባቢውን ለቀው ጠፉ። (31) የጥላሁን ግዛው የሴት ጓደኛ ወዲያው ከአካባቢው ጠፋችና፣ ከፖሊሶች ጋር ተመለሰች። መቁሰሉንና መመታቱን እንደተረዳ፣ በሶቭየት ተወላጆች በሚተዳደረው የባልቻ ሆስፒታል እንዲወስዱት ጥላሁን ጠየቀ። ብዙ ደም እንዳይፈሰው በማሰብ፣ ጥላሁን በአቅራቢያው ከሚገኘው የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ሆስፒታል ተወሰደ። ሆስፒታሉ ውስጥ ገብቶ መኝታ ከያዘ በኋላ ለሰላሳ ደቂቃ ያህል ሐኪምም ይሁን ነርስ ዞሮ አላየውም። ብዙ ደም ስለፈሰሰው፣ ጥላሁን ግዛው የዕለቱ ዕለት ሞተ። (32)

ተወዳጁ የተማሪዎች መሪ ጥላሁን ግዛው፣ በ1960 ዓ.ም የፕሬዚደንትነቱን ቦታ ለመያዝ ተወዳድሮ ከተሸነፈ በኋላ፣ ትምህርቱን ለአንድ ዓመት አቋረጠ። ከትምህርት ገበታ ተለይቶ በቆየበት ጊዜ፣ ጥላሁን አብዛኛውን ጊዜውን ያሳለፈው ስለትግሉ ሲመራመርና ሲያነብ እንደነበረ ይታወቃል። ጥላሁን ለፕሬዘደንትነት የተመረጠው በሕዳር ወር 1961 ዓ.ም ነበር። ጥላሁን በእህቱ በኩል ከንጉሣዊያን ቤተሰብ ጋር ቢዛመድም፣ ከቤተሰቡ ጋር የነበረውን ግንኙነት አቋርጦ ነበር። የጥላሁንን መሞት ሲረዱ፣ ተማሪዎች ሬሳውን ከሆስፒታል አውጥተው ወደ ዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ በመውሰድ ለቀብር ተዘጋጁ። በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ የዩኒቨርሲቲውና የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች በዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ ተሰባስበው እንዳሉ፣ ፖሊስ ከበባ አደረገ። የጥላሁን አስከሬን እንዲመለስላቸው ቤተሰቡ መጠየቃቸውን ምክንያት በማድረግ መንግሥት በጉዳዩ ጣልቃ ገባ።

የክቡር ዘበኛ ባልደረቦች ወደ ዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ ገቡ። ከተማሪዎች ጋር ውይይት በሚደረግበት ወቅት የተነሳውን አለመግባባት ምክንያት በማድረግ፣ ክቡር ዘበኞቹ የተኩስ እሩምታ ከፈቱ። ወታደሮቹ ተማሪዎቹን በማባረር በጥይት አቆሰሉ፣ በሳንጃ ወጉ፣ በዱላ ደበደቡ። በዚህ ዕለት በተነሳው ረብሻ፣ ሦስት የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችና ሃያ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች ሲገደሉ፣ በመቶ የሚቆጠሩ ደግሞ ቆሰሉ።

የጥላሁንን መገደል በመቃወም፣ በሞስኮና በስቶክሆልም የሚገኙ የኢትዮጵያ ኤምባሲዎች በተማሪዎች ቁጥጥር ሥር ዋሉ። የተማሪዎችን ትግል ለማዳከም ቆርጦ የተነሳው መንግሥት፣ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎችን ማደን ጀመረ። ወደፊት የሚነሳው ትግል መሪ የሚሆኑት ብዙዎቹ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ሀገራቸውን ለቀው ተሰደዱ። አንዳንዶቹም ተሰወሩ። መንግስት በተማሪው እንቅስቃሴ ላይ የሰነዘረው በትር ከባድ በመሆኑ፣ ለማገገም ቢሞክርም፣ ንቅናቄው ከደረሰበት ድቀት ሙሉ በሙሉ መውጣት ተሳነው።

የኢትዮጵያ ተማሪዎች በሀገር ቤት የብሔር ጥያቄን ባነሱበት ወቅት፣ በመስከረም ወር 1961 ዓ.ም፣ በአሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ባዘጋጀው ጠቅላላ ስብሰባ "በኢትዮጵያ የክልላዊነት ችግር" በሚል ርዕስ ላይ ውይይት ተካሄደ። ውይይቱ በአራት ጽሑፎች ላይ የተንተራሰ

ሲሆን፤ አዘጋጆቹ ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎቹ ነበሩ። ጉባኤው በጽሑፎቹ ላይ ተመስርቶ ውሳኔዎች አሳለፈ።

ክልላዊነትን አስመልክቶ ከቀረቡት ጽሑፎች አንዱ ሲገልጥ፣ "...የራስን ዕድል በራስ የተባለውን መርሆ ለመተግበር የሚያስችል ታሪካዊ ሁኔታ በኢትዮጵያ ተሟልቶ እንደማይገኝ" ገለፀ። (33) እናም" ይላል ጽሁፉ፤ "ሃይማኖትንና ክልላዊነትን (Regionalism) መሠረት በማድረግ ድጋፍ ለማፍራት የሚሹ ሁሉ በማጭበርበር ሥራ እንደተሰማሩ ይቆጠራል" አለ። (34)

በተጨማሪም፣ "የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መርህ የተነሳው ከከበርቴው አብዮት ጋር ተያይዞ ነው። .... የኢትዮጵያን ጉዳይ ስናጤን፣ የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መርህ ሊያስነሳ የሚችል ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታ መኖሩን ማረጋገጥ ያሻል" አለ። ጽሑፉ አስተያየቱን በመቀጠል፣ "በኢትዮጵያ የከበርቴ አብዮት አልተካሄደም፤ እናም የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መርህ እንዲነሳ የሚጋብዝ ምንም ሁኔታ የለም... በተጨማሪም፣ በኢትዮጵያ የከበርቴ አብዮት ሊደረግ እንደማይቻል ማስረዳት ይቻላል" (35) በማለት በኢትዮጵያ የተነሳውን የብሔረሰብ ጥያቄ ፍትሃዊነት ተቃወመ።

በቀረቡት ጽሑፎች ላይ ውይይት ከተካሄደ በኋላ፣ የጉባዔው ተሳታፊዎች፣ "ክልላዊነትን ከፊውዳሊዝምና ኢምፔሪያሊዝም ነጥለው እንደማያዩትና እንደሚያወግዙት ገለፁ።" ተገንጣይ እንቅስቃሴዎች ሁሉ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ከፊውዳሊዝምና ኢምፔሪያሊዝም ነፃ ለመውጣት የሚያደርጉትን ትግል የሚፃረሩ በመሆናቸው እንቃወማቸዋለን አሉ። (36)

የዚህ ጉባዔ ውሳኔ በማኅበሩ ውስጥ የሚካሄደውን ትግል አፋፍሞ፣ በአሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር (ESUNA) ተከፋፈለ። የአስራ ሰባተኛው የESUNA ጉባዔ ውሳኔና ዋለልኝ ባቀረበው ጽሁፍ የተንፀባረቁ ሃሳቦች ጨርሶ ተቃራኒና የማይጣጣሙ ድምዳሜዎች ላይ ደረሱ።

የዋለልኝ ጽሁፍ በሀገር ቤት በሚገኙ በአብዛኛዎቹ ግንባር ቀደም የተማሪ መሪዎች የተደገፈ መሆኑ ይታወሳል። ከዚህ በተጨማሪ፣ የዋለልኝ ጽሁፍ ከወጣ በኋላ፣ የኢትዮጲያ መንግሥት በተማሪው ንቅናቄ ላይ ጭካኔ የተሞላባቸው እርምጃዎች ወስዷል። መንግሥት በሚወስዳቸው እርምጃዎች

ሳቢያ፣ ለተለየ የትግል ዝግጅት ከኢትዮጵያ የወጡ ግንባር ቀደም ታጋዮች በጣም የሚያከብሩት ድርጅት፣ በአሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር (ESUNA)፣ የደረሰበት ድምዳሜ እጅግ አሳዘናቸው። ከስድስት ወር ቆይታ በኋላ፣ በአልጄሪያ የሚገኘው ኢትዮጵያዊ ቡድን፣ ጥላሁን ታከለ በሚል የብዕር ስም (ጥላሁን በመንግሥት እጅ የወደቀውን የተማሪ መሪ የሚያስታውስ ነበር)፣ የESUNAን ጉባኤ ትንተናና ውሳኔ በመቃወም ጽሁፍ አወጣ። የጥላሁን ታከለ ጽሁፍ ከዋለልኝ ጋር ተመሳሳይነት ነበረው። (ጽሁፉ በኢትዮጵያ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ኃይሎች መሀከል ከፍተኛ ቦታ ስለነበረው፣ በምዕራፍ ሦስት በዝርዝር እናየዋለን)።

የተማሪዎች ንቅናቄ ማዕከል መቀየር፣

መንግሥት ትዕግስቱን አሟጠጠ። የጭፍጨፋ ዘዴውም ስልታዊና ውጤታማ ሆነ። የዩኒቨርሲቲው የይስሙላ የአካዳሚ ነፃነት ሽፋን ተገፈ፣ አስተዳደሩ አዳዲስና ጥብቅ ሕጎች ደነገገ። ሕጎችን በሥራ ለማስከበር፣ የፖሊስ ኃይል ተሰማራ። የተማሪው ማኅበር አብዛኛውን ጊዜ ይዘጋ ጀመር። ከ1961 ዓ.ም ታህሳስ ወር የጥላሁን ግድያ ጀምሮ፣ አዲስ መሪዎች እስከተመረጡበት እስከ መጋቢት 1963 ዓ.ም ድረስ፣ የዩኒቨርሲቲው ቅጥር ግቢ ውስጥ ምንም ዓይነት የተማሪ ስብሰባ እንዳይደረግ ሲደነገግ፣ "የተማሪ ሰልፍ ወይም ስብሰባ ሲታሰብ፣ ብዙ የወታደር ኃይል ወደ ግቢው አስቀድሞ በመግባት ቦታውን ይቆጣጠራል። በተጨማሪም፣ የተማሪዎች ንግግር ወይም መዝሙር እንዳይሰማ ይከለክላል" (37) ብላ ዘገበች ባልስቪክ። መሪዎቹ ከተመረጡ ከአንድ ዓመት በኋላ ማኅበሩ ተመልሶ ተዘጋ።

በ1960ዎቹ መጨረሻና በ70ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፣ በተማሪው ንቅናቄ ውስጥ አንድ ጉልህ ለውጥ ተካሄደ። በመንግሥት የጭካኔ እርምጃዎችና በሌሎች አያሌ ምክንያቶች፣ ሁለት የተሳሰሩ ሁኔታዎች ተከሰቱ። ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊው ቡድን፣ ቆም ብሎ የትግሉን ሁኔታና የተማሪው እንቅስቃሴ እስከምን ደረጃ ሊጓዝ እንደሚችል በመመርመር፣ ከተማሪው እንቅስቃሴ በዓላማም ሆነ በስፋት ለየት ያለ ድርጅት መፍጠር አስፈላጊ መሆኑን ተገነዘበ። ከቀደምት የትግሉ እንቀሳቃሾችና መሪዎች መሀል የተወሰኑት ሀገር ሲለቁ፣ ሌሎች ደግሞ የተማሪ ተሳትፎአቸውን ጋብ አድርገው የፖለቲካ ድርጅት ምስረታ ላይ አተኮሩ። ስለሆነም፣ የዩኒቨርሲቲው እንቅስቃሴ ቆራጥና ብቃት ያላቸውን

መሪዎቹን በዚህ መልክ በማጣቱ፣ በተማሪው እንቅስቃሴ ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ አሳደረ።

በእነዚህ ዓመታት ውስጥ ነበር ምስጥራዊ ቡድኖች እንደ እንጉዳይ የፈሉት። ብዙዎች እንደጥናት ቡድን ሲሆን የጀመሩት፣ ከእነዚህ ውስጥ በኋላ የኢትዮጵያ ሕዝብ አርነት ድርጅት (EPLO) ጋር የተቀሳቀሱ ቡድኖች ይገኙበታል። (38) አንዳንዶቹ ቡድኖች ከአንድ ብሔር በመጡ ግለሰቦች የተቋቋሙና በብሔር ጥያቄ ላይ ያተኮሩ ነበሩ። በዚህ መልክ በሕቡዕ መደራጀት የጀመሩ ግንባር ቀደም የተማሪ ንቅናቄ መሪዎች፣ በተማሪው ንቅናቄ ላይ ማተኮር፣ ቅድሚያ መስጠት ከሚፈልጉት የመደራጀት ጉዳይ ጋር ሊጣጣም አልቻለም። ከመንግሥት ጋርም ፊት ለፊት የመጋፈጥ ፍላጎት አልነበራቸውም።

በዚህ ወቅት የተስተዋለ ሁለተኛው ዐበይት ክስተት ደግሞ፣ የተማሪው ንቅናቄ ማዕከል የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች መሆናቸውና የትግሉ ባህርይ፣ ስልቱና የተማሪዎቹ ጥያቄ መቀየር ነው። ባልስቪክ እንደገለፀችው ሁሉ፣ "በሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች የፖለቲካ ቅስቀሳና ግፊት ምክንያት፣ በ1963-64 ዓ.ም ኡዝዋ (USUAA) ሊከተል የፈለገውን ሰላማዊ የትግል ዘዴ ሊጠቀም አልቻለም። በ1970ዎች ዓመታት፣ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን ለትግል ማነሳሳት ትተው፣ በተገላቢጦሽ፣ እነሱ ራሳቸው የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ድጋፍ ሲጠይቁ እርዳታ ሰጪ ሆኑ።" ስለሆነም፣ "የመጨረሻዎቹ አምስቱ የአፄ ኃይለሥላሴ የግዛት ዓመታት፣ የፖለቲካው ማዕከል ወደ ሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች የተዛወረበትና የእነዚህ ተማሪዎችም ፖለቲካዊ ተሳትፎ እጅግ የጨመረበት ወቅት ነበር" ትላለች።

ምንም እንኳ መሠረታዊው ምክንያት ምን እንደሆነ ስምምነት ላይ ባይደረስም፣ በ1965 ዓ.ም በበርሊን የተደረገው የቀድሞ የተማሪ መሪዎች ስብሰባ የትግሉ ማዕከል ወደ ሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎቹ መዞሩን አረጋግጧል። በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር አመራር አካል ጋር ግንኙነት የነበራቸው ግለሰቦች የማዕከሉ መቀየር የዩኒቨርሲቲው ተማሪዎች ከሰሩት ስህተት የመነጨ መሆኑን ሲጠቁሙ፣ ይህን ሃሳብ የሚቃወመው ወገን፣ ማዕከሉ ወደ ሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች የተሸጋገረው በዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ላይ ከተደረገው ጭፍጨፋና አፈና የመነጨ መሆኑንና፣ በተጨማሪም

ትግሉ ራሱ ወደ ሌላው የተማሪው ክፍል እየተስፋፋ በመሄዱ ምክንያት ነው ብሎ ተከራከረ። (40) የማዕከሉ መቀየር ግን፣ ከላይ ከተጠቀሱት ምክንያቶች ስፋት ነበረው።

ባልስቪክ ስትጠቅስ፣ "ጉዳዩ በኅብረሰቡ ከሰፈነው ማኅበራዊ ችግሮች፣ በተለይም ከትምህርት መውደቅና ሥራ አጥነት ጋር በጥኑ የተሳሰረ ነው። ተማሪው ብቻ ሳይሆን፣ ልጁን አስተምሮ ይጦረኛል ብሎ የሚጠብቀው ቤተሰብ ተስፋው እየመነመነ ሄደ።" (41) ብላለች። በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፣ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን የጨረሱም ይሁኑ ያቋረጡ ተማሪዎች የሚጠብቃቸው ዕድል ሥራ አጥነት ነበር። ፈተና አልፎ ከክፍል ወደ ክፍል የሚዘዋወረው ተማሪ ቁጥር እያነሰ በመሄዱ፣ ትምህርቱን ጨርሶ ከሚመረቀው ይልቅ፣ የሚወድቀው ቁጥር በዛ። የሕዝቡ የኑሮ ሁኔታ ከጊዜ ወደ ጊዜ እያሽቆለቆለ ሄደ። ትምህርትን ለማስፋፋት አልተቻለም። መንግሥቱ እየጨከነ በመሄዱ፣ ጭፍጨፋው በረታ።

ከላይ በተጠቀሱትና በሌሎች የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና ማኅበራዊ ችግሮች ምክንያት፣ የተማሪው ማዕከል ለሕዝቡ ቀረቤታ ለነበረውና የሕዝቡን የልብ ትርታ ሊያዳምጥ ወደሚችለው የተማሪ ክፍል ተሸጋገረ።

ቀደም ባሉት ዓመታት፣ የብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር (NUEUS) የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን ለማሰባሰብ ሞክሮ ሳይሳካ ቀርቷል። በ1960 ዓ.ም፣ የልብስ ትርዒት ለማዘጋጀት የተወሰደውን እርምጃ በመቃወም፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ከዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ጐን ተሰልፈዋል። ሁኔታውን መቆጣጠር የተሳነው የትምህርት ሚኒስቴር፣ የግልና የመንግሥት ትምህርት ቤቶችን በመዝጋት ችግሩን ማባባሱ ይታወሳል።

የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ከትግሉ ውስጥ የተቀላቀሉት ለዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ድጋፍ በመስጠት ቢሆንም፣ ትግላቸው ውሎ እድሮ የራሱን ሂደት እየተከተለ ሄደ። በተለይ በመጋቢት 1961 ዓ.ም የተማሪዎቹ መሪዎች ከንጉሡ ጋር ከተገናኙ በኋላ፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች እንቅስቃሴ ከፍተኛ ስምና ክብር አገኘ። መሪዎች፣ በተማሪው ስም ትምህርት ለሁሉም ኢትዮጵያውያን በእኩልነት እንዲሰጥ፣ የመምህርነት ቦታውን ኢትዮጵያውያን እንዲይዙ፣ የትምህርት ይዘቱ እንዲሻሻልና የታሰሩት ተማሪዎች እንዲፈቱ ጠየቁ። (42)

የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎቹ ትግል በዚህ ሁኔታ ከተጀመረ በኋላ፣ በተከተሉት ዓመታት ውስጥ፣ ከዩኒቨርሲቲውና አካባቢው ባሻገር በከተማዎች ውስጥ ተስፋፋ። በ1963 ዓ.ም አጋማሽ ላይ ከ2 ሺህ እስከ 4 ሺህ የሚገመቱ ተማሪዎች ሰላማዊ ሰልፍ በማድረጋቸው ታሰሩ። (43)

ጋዜጠኛው ኩሊን ሊጉም አስተያየቱን በመቀጠል፣ "የተማሪዎቹ አፈሳ የተካሄደው በንጉሠ ነገሥቱ የ40 ዓመት የአገዛዝ ዘመን ታይቶ የማይታወቅ ሰላማዊ ሰልፍ መደረጉን ምክንያት በማድረግ ነበር። የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ሕፃናት፣ የሕዝቡን ብቻ ሳይሆን የፖሊሱንም ድጋፍ አግኝተዋል" ይላል። (44)

የትግሉ ማዕከል መቀየር፣ የተማሪው የትግል ስልት ላይ የጎላ ልዩነት አስከተለ። የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ትግሉን በግንባር ቀደምትነት ይመሩ በነበረበት ወቅት፣ ትኩረታቸው መሠረታዊ የሆኑ የፖለቲካ ጥያቄዎች እያነሱ ለውጥና መሻሻል እንዲደረግ መጠየቅና መታገል ነበር። የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች፣ "መሬት ለአራሹ"፣ የብሔረሰብ መብት መከበርና የመሳሰሉ ጥያቄዎችን አንስተዋል።

ከዩኒቨርሲቲው ለየት ባለ መንገድ፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች አጠቃላይ ጥያቄአቸውን ከሕዝቡ የቀን ከቀን ችግሮች ጋር አዛመዱ። የእህልና የቅቤ ዋጋ መናር፣ የአውቶቡስ ክፍያ መጨመር፣ የደሀው ልጆች ወደ ዩኒቨርሲቲ የመግባት ዕድል መጥበብና የመሳሰሉትን ጉዳዮች በማከል፣ የተራውን ሕዝብ ዕለታዊ ችግሮች ጨምረው አቀረቡ። (45) የተማሪዎቹ ጥያቄዎች ከሕዝቡ ችግር ጋር በቀጥታ በመያያዛቸው፣ መንግሥት እርምጃ ለመውሰድ ተገደደ። የእህልና የአውቶቡስ የመጓጓዣ ዋጋ እንዲጨምር የታቀደው ተሰረዘ። ጥያቄው ሕዝቡን በቀጥታ የሚመለከት በመሆኑ፣ ለተማሪው ንቅናቄ ከፍተኛ ድጋፍ አስገኘ።

የትግል ማዕከሉ ሲቀየር፣ የትግል ስልቱም ከሰላማዊነት ወደ አመፃዊነት ተሸጋገረ። መንግሥት የመጓጓዣ ዋጋ ሊጨምር እንዳሰበ ሲሰማ፣ ተማሪው አውቶብሶችን በድንጋይ ሰበረ፣ እንዳይንቀሳቀሱም አደረገ። (46) የንጉሡ የግል ሀብት ነው ተብሎ የሚጠረጠረው የማርሴዲስ መኪና አስመጪ የሆነው የአርቢስ ኩባንያም በድንጋይ ተደበደበ። ብጥብጥ የፈጠረውን የዋጋ ጭማሪ አቀንቃኝ ተደርጎ የተገመተው የገንዘብ

ሚኒስቴርና የከፍተኛ ባለሥልጣኖችና የንጉሳዊያን ቤተሰብ ንብረትም እንዲሁ ተደበደቡ። ይህ ዓመጽ በአዲስ አበባ ብቻ ሳይወሰን ወደ ደብረዘይት (ቢሾፍቱ)፣ ከፋ ውስጥ ሊሙ አውራጃ በለቀምትና ደሴም ተዛመተ። የራስ መስፍን ስለሺ ንብረት ላይ እርምጃ ሲወሰድ፣ በደሴ ደግሞ በተማሪውና በፖሊስ መካከል በተደረገው ግጭት የፖሊሱ ጄኔራል ላይ ጉዳት ደረሰ።

የኢትዮጵያ ተማሪዎች ሠላማዊ የትግል ስልት ጊዜ ከዳውና፣ ሰላማዊ ባልሆነ ሌላ ስልት ተተካ። ቅብጥብጥ የሆኑ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች፣ እምነታቸውን በሥራ ለመተግበር፣ ሕጉን በእጃቸው አስገቡ። ኮሊን ሌጉም ይህንኑ ጉዳይ በሚመለከት ሲያትት፣ "እኒህ የሽምቅ ተዋጊ ባህርይ ያላቸው ወጣቶች፣ ወደ ገበያው በመሄድ የሚወስዷቸው እርምጃዎች የሕዝቡን ድጋፍ አስገኘላቸው። ወደ ነጋዴው ጠጋ ይሉና የዚህ ቅቤ ዋጋ ስንት ነው ብለው ይጠይቃሉ፣ ዋጋው በመቶ እጅ (100%) ጨምሮ ስለነበረ፣ ተማሪዎች ግር ብለው ሲመጡባቸው የፈሩ ነጋዴዎች፣ ዋጋውን ዝቅ አድርገው ይናገራሉ። ተማሪዎቹ ወዲያውኑ ገበያተኛውን ይጠሩና በተተመነው ዋጋ እንዲገዛ ይነግሩታል። ተማሪዎች ዘወር ሲሉ ዋጋውን ከፍ የሚያደርጉ ነጋዴዎች፣ እህላቸውም ሆነ ቅቤአቸው ቤንዚን ተርከፍክፎበት ይቃጠላል። የሸቀጣሸቀጥ ዋጋ ጭማሪ ሰለባ ነበሩና፣ ፖሊሶች ይኸማ ፖለቲካ አይደለም በማለት ለመጀመሪያ ጊዜ ጣልቃ ባለመግባታቸው የጦር ሠራዊት ተጠራ።"

የተማሪዎች የትግል ማዕከል መቀየር፣ የትግሉ ዘዴንና ሕዝባዊ ተሳትፎውን እንዲጠናከር አደረገ። ከዚህ በተጨማሪ፣ ይህ ለውጥ ያስከተለው ከፍተኛ አስተዋጽኦ፣ ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች የተማሪ ትውልድ አብራክ ውስጥ፣ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ሊፈሩ መቻላቸው ነው። ዩኒቨርሲቲው አንጋፋ ታጋዮቹን ሲያፈራ፣ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ደግሞ አዲሱንና ወጣቱን የሥር-ነቀል ደጋፊ ትውልድ አፈራ። "አዞዎች" (Crocodiles) በመባል የሚታወቀው ምስጢራዊ ቡድን ለዩኒቨርሲቲ ታጋዮች አሰባሳቢ ኃይል እንደሆነ ሁሉ፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪ ሸንጎዎች (High School Councils) ደግሞ፣ በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች አብራክ ውስጥ ለተፈጠሩት ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች አሰባሳቢ መድረክ ሆኑ።

ሸንጎዎቹ በአዲስ አበባ፣ ናዝሬት፣ ደሴ፣ ባሕርዳርና በሌሎች ከተሞች በሚገኙ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ውስጥ ተቋቋሙ። ሸንጎዎቹ በሕግ ባይታወቁም፣ የተቋቋሙበት ይፋዊ ዓላማ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን ትግል ለማቀናጀት ሲሆን፣ ከዚያ በተጨማሪ ግን፣ በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ውስጥ የተፈጠሩትን ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ተማሪዎችን በጥናት ቡድኖች እንዲሰባሰቡ ማዕከል በመሆን አገልግለዋል። በሸንጎዎቹ ዙሪያ ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ ወጣት ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ተፈጠሩ። የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ሸንጎዎች ሕጋዊ ሰውነት ባይኖራቸውም፣ እርስ በርሳቸውም ሆነ ከዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ጋር ሕብዐዊ ግንኙነት ነበራቸው።

የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች በ1963 ዓ.ም ለአመጽ በተነሳሱበት ወቅት፣ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች በራሳቸው ውስጣዊ ችግር ከመዋጣቸውም በላይ፣ ትምህርታቸውን ይከታተሉ ነበር። (47) በሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎቹ ግፊትና ጥያቄ መሠረት፣ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ባካሄዱት ስብሰባ፣ ትምህርት ለማቆም በድምፅ ብልጫ ተስማሙ። ጥቂት አንጋፋ የተማሩ መሪዎችና የአራተኛ ዓመት ተማሪዎች ትምህርት ለማቋረጥ የተወሰደውን እርምጃ በመቃወም ድምጽ ሰጥተው ትምህርታቸውን ቀጠሉ። "ግንቦት 17 ቀን አብዛኛዎቹ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች የተዘጉ ሲሆን፣ በዩኒቨርሲቲው ሃምሳ በመቶ የሚሆነው ተማሪ በተገኙባቸው ክፍሎች ትምህርት ቀጠለ። የዩኒቨርሲቲው የአንደኛ ዓመት ተማሪዎች፣ ከትምህርታቸው ታገዱ። አብዛኛው የሁለተኛ ዓመት ተማሪዎች ጥሪውን በመቀበል ትምህርት አቋርጠው ነበር" ትላለች ባልሰቪክ። (48)

በ1963 ዓ.ም የተካሄደውን ትግል በመደገፍ፣ የዩኒቨርሲቲውን ትምህርት ለማቋረጥ በወሰኑትና በተቃወሙት መሀል በተነሳው አለመግባባት፣ በሀገር ቤቱ የተማሪ ንቅናቄ መሀል ልዩነት ተፈጠረ። መከፋፈልም ተጀመረ። አንጋፋ ታጋዮቹ ከተማሪ ንቅናቄው ባሻገር በሌላ ሕቡአዊ ሥራ ላይ ስለተሰማሩ፣ በየጊዜው የሚነሳው የተማሪ ንቅናቄ ሥራቸውን እንዲያስተጓጉል አይሹም ነበር። በተለይም፣ በአልጀሪያ የሚገኘው የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ቡድን፣ በሀገር ያሉ አንጋፋ መሪዎች፣ ከተማሪው ይልቅ በሕቡአዊ ተግባሩ ላይ እንዲያተኩሩ ይገፋፉ ነበር። (49) እኒህ አንጋፋ መሪዎች በልባቸው የያዙትን በሕቡዕ የመደራጀት ጉዳይ በይፋ አውጥተው መናገር ባለመፈለጋቸው፣ ወይም ደግሞ የአብዛኛው

ተማሪ የትግል አቅጣጫን ተከትለው ሲሄዱ ባለመቻላቸው፣ ከብዙሃኑ ጋር ተጋጩ። ለንቅናቄው መከፋፈልም ምክንያት ሆኑ። እነሱም ከተማሪው ንቅናቄ ተገለሉ።

በኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ መካከልም ሆነ ከዚያ ውጪ የተከሰተው ልዩነት፣ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ ለሚያደርጉት እንቅስቃሴ ከፍተኛ ሳንካ ሆነ። አዲስ መጥ የዩኒቨርሲቲ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች፣ በእንጋፋዎች መሪዎቻቸው አድራጎት አዘኑ፣ ቅር ተሰኙ። ከአዲሶቹ መሪዎች መሀል፣ ጌታቸው ማሩ፣ ታሪኩ ደብረጽዮን፣ አቦማ ምትኩና ግርማቸው ለማ ይገኙባቸዋል። የጌታቸው ማሩና ሌሎች ቡድኖች፣ እየተጠናከረ ከሄደውና በሁለተኛ ደረጃ ት/ቤቶች ውስጥ ከበቀለው የወጣት የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ጋር መተባበር ጀመሩ።

አዲስ-መጥ የዩኒቨርሲቲው ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች፣ ከሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎቹ ጎን በመሰለፍ አርአያነታቸውን አስመሰከሩ። ለሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎቹ የተሰጠው የትግል ድጋፍ መቀራረብ በመፍጠሩ፣ በዕድሜአቸው ወጣት ለሆኑ አብዮታውያን መፈጠር ምክንያት ሆነ። እነዚህ አብዮታዊያን በኋላ አብዮት ተብሎ ይጠራ በነበረው ጋዜጣ ዙሪያ ተሰባሰቡ። ከዚህ ወቅት አንስቶ፣ በ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ እስከተነሳበት ጊዜ ድረስ፣ አብዮት፣ በሀገሪቱ ከነበሩት ጠንካራ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ቡድኖች መሀል አንዱ ነበር።

እንጋፋ መሪዎቹ ከተማሪው ንቅናቄ ጋር ከተቆራረጡ በኋላ፣ ተቀባይነት የነበራቸው መሪዎች በመጥፋቱ፣ የተማሪው ንቅናቄ አንድ ወጥ አመራር አጣ። በተለይም አንዳንድ ቀደምት ታጋዮች መገደላቸው፣ አንዳንዶችም ሀገራቸውን ለቀው በመሄዳቸው፣ የተማሪው ንቅናቄ የበለጠ ተዳከመ።

ከተማሪው ንቅናቄ ባሻገር፣ በታጋዮቹ መሀል የነበረው መቀራረብና አንድነት ተናግቶ፣ በዚያን ወቅት በመፈጠር ላይ ለነበረው ሕቡአዊ የፖለቲካ ድርጅት ጥንስስ መሰናከል ሆነ። ተቀባይነት የነበረው መሪ አካል በመጥፋቱ፣ በፖለቲካና በድርጅታዊ ጥያቄዎች ዙሪያ በመሰባሰብ ፈንታ፣ በታወቁ ግለሰቦች ዙሪያ ትናንሽ ቡድኖች ይፈጠሩ ጀመር። በዙሪያቸው ቡድኖች ካሰባሰቡ ታጋዮች መሀል፣ ጌታቸው ማሩ፣ ግርማቸው ለማ፣ ወርቁ

ገበየሁ፣ ሙሄ አብዱ፣ ዮሐንስ ብርሃኑ፣ መለሰ ተክሌ፣ አሰፋ እንደሻውና ሌሎችም ይገኙባቸዋል፡፡ (50)

በግለሰቦች ዙሪያ ቡድኖች እየተበራከቱ ሲሄዱ፣ በግንባር ቀደም ታጋዮቹ መሀል አደገኛ አዝማሚያ ተፈጠረ፡፡ ቡድንኝነት ተጠናከረ፡፡ በዚያን ዘመን፣ በምዕራብ አውሮፓ የሚገኙ የግራ ቡድኖች በቡድንኝነት ስሜት በመለከፋቸው፣ አንድነት ጠፍቶ አብረው መሥራት ተስኖአቸው ነበር፡፡ ይህ ልክፍት፣ በኢትዮጵያ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች መሀከልም ተስፋፋ፡፡ በዋና ዋና የፖለቲካ ጉዳዮች ላይ የተመረኮዘ አንድነት ከመፍጠር ይልቅ፣ ለአንዳንድ መሪ ግለሰቦች ታማኝ መሆን ተመረጠ፡፡ በሚያስማሙ መሠረታዊ ጥያቄዎች ላይ በማተኮር ፈንታ፣ በሚለያዩ መለስተኛ ጉዳዮች ላይ ትኩረት ይደረግ ጀመር፡፡ ይህ ጠንካራ የቡድንኝነት ስሜት፣ በ1966 ዓ.ም የተነሳው ንቅናቄ ዕድሜውን በአጭር ባይቀጨው፣ ለኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይል የሚያስከትለው ጉዳት ከፍ ያለ ነበር፡፡

ከ1964-1966 ዓ.ም ድረስ የተከሰቱት የፖለቲካ እንድምታቸው፣ በሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ታጋዮችና፣ በዩኒቨርሲቲው የአዲሱ ትውልድ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች መሀል የነበረውን ግንኙነት የበለጠ አጠናከረ፡፡ ባለፉት ገጾች እንደተጠቀሰው፣ የሁለተኛ ደረጃ ት/ቤት ተማሪዎች በ1963 ዓ.ም ባነሱት አድማ ሀገር ታምሶ ነበር፡፡ ያነሷቸው ጥያቄዎች በከፊል ምላሽ ማግኘታቸውን ሲረዱ፣ ተማሪዎቹ ሌሎች ተጨማሪ ጥያቄዎች ይዘው ቀረቡ፡፡ የሁለተኛ ደረጃ ት/ቤቶች ሸንጎዎች ሕጋዊነት ይኑራቸው፣ የስድስተኛና የስምንተኛ ክፍል ፈተና የወደቁ ተማሪዎች ድጋሚ የመፈተን ዕድል የሰጣቸው፣ የሁለተኛ ደረጃ መልቀቂያ ፈተና የመውሰጃ ጊዜው ለአንድ ወር ይራዘም፣ የታሰሩ የተማሪ መሪዎች ይፈቱ፣ የተባረሩትም ወደ ትምህርት ቤት እንዲመለሱ ብለው ጠየቁ፡፡ (51) መንግሥት አሉታዊ ምላሽ ሰጠ፡፡ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎቹን እንቅስቃሴ የደገፉ የ(USUAA) መሪዎችና የሸንጎ አባሎች በ1964 ዓ.ም ታሰሩ፡፡

የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች እንዳይሰበሰቡ ተከለከሉ፡፡ ኡዙዋ (USUAA) ፈረሰ፡፡ የመንግሥቱን እርምጃ በመቃወም ክፍል አንገባም ያሉ ተማሪዎች፣ በዩኒቨርሲቲው ምግብ ቤት እንዳይመገቡ፣ መኝታ ቤቱንም እንዳይጠቀሙ ተከለከሉ፡፡ ገሚስ የሚሆኑ የዩኒቨርሲቲው ተማሪዎች ግቢውን ለቀው ወጡ፡፡ (52)

የተማሪው ንቅናቄ ወደ ድሬዳዋ፣ ባሕርዳር፣ ደሴና ትግራይ ክፍለ ሀገር ተዛመተ። በዚህ ወቅት፣ በጐንደር የሚገኘው የጤና ጥበቃ ኮሌጅ አስራ አንድ ጥያቄዎች ለመንግስት አቅርቦ ምላሽ ባለማግኘቱ፣ ማኅበሩ በአንድ ድምፅ ትምህርት አቋረጠ። ኮሌጁ ለአንድ ዓመት ተዘግቶ እንደገና ሲከፈት፣ በጤና ሐኪምነት፣ በነርስነት፣ በላቦራቶሪ ቴክኒሽያንነትና በንጽህና አገልግሎት ይሰለጥኑ የነበሩ የአንደኛ ዓመት ተማሪዎች ከትምህርት ገበታቸው ታገዱ። ከጠቅላላው ተማሪ፣ የትምህርት ውጤታቸው እጅግ ከፍተኛ የሆኑት ብቻ (ከ3.5 በላይ ነጥብ የነበራቸው) ትምህርት እንዲቀጥሉ ተደረገ። ስድስት የተማሪ መሪዎች ለሁለት ዓመት ከትምህርት ታግደው ወደ ትምህርት ገበታቸው ሲመለሱም፣ ሌላው ተማሪ ያገኝ የነበረውን ጠቀሜታ እንዳያገኙ ተደረገ። (53)

በዚህ የቀውጢ ጊዜ ነበር ዋለልኝ መኮንንና ሌሎች ታጋዮች አውሮፕላን በመጥለፍ ከሀገር ሊወጡ ሲሉ የተገደሉት። ዋለልኝ፣ የኢትዮጵያ የተቃዋሚ ኃይሎች አንደበት ነበር። የጀግናው የዋለልኝ ጊዜ ያለ ጊዜ መውደቅ፣ ለግንባር ቀደም ታጋዮች ንቅናቄ ትልቅ የጥቃት በትር ሆነ።(54)

ከ1964 ዓ.ም ጀምሮ የመንግስቱ የአቀጣጥ ዘዴ ተቀየረ። ቀደም ባሉት ዓመታት፣ መንግሥት "ችግር ፈጣሪ" የሚላቸውን ተማሪዎች በማሰር ለሌሎቹ መቀጣጫ እንዲሆኑ ለማድረግ ሞክሯል። ላይ ከተጠቀሰው ዓመተ ምህረት ጀምሮ ግን መንግሥት በብዙ መቶ የሚቆጠሩ ተማሪዎችን እያፈሰ፣ ከአዲስ አበባ ውጭ በሚገኙ የግዞት ጣቢያዎች ማጉር ጀመረ። የግዞት ጣቢያዎቹ በጊቤ በረሃ በቦተርና እንዲሁም በሐረርጌ አውራጃ በጭናክሰን የሚገኙ ነበሩ።

መንግሥት ተማሪዎቹን በአንድ ቦታ በማሰር፣ የሁለተኛ ደረጃና የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችን በአንድነት አሰባሰበ። ለፖለቲካ ውይይትና ንቃትን ለማዳበር አመቺ ሁኔታ በመፈጠሩ፣ መንግስት ያልጠበቀው ጉዳይ ተከሰተ። ታጋዮቹ በግዞት ጣቢያዎቹ በአንድነት በመከማቸታቸው፣ ከዩኒቨርሲቲው በተሻለ ሁኔታ ስብሰባ ለማካሄድ ቻሉ። በየምሽቱ የሚደረጉት ውይይቶች፣ የነበሩበትን ሁኔታ፣ ከእስር ቤትነት ይልቅ የፖለቲካ ጉባኤ ማካሄጃ መድረክነት ቀየሩት። አንድ የተማሪ መሪ እንደጠቀሰው፣ "የዩኒቨርሲቲና የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች በአንድነት በመሰባሰባቸው የፖለቲካ ትምህርት ለማስተማር ልዩ ሁኔታ ተፈጠረ" ይላል። (55) በዚህ አጋጣሚ ነበር ጥልቅ

የሆኑ የፖለቲካ ጉዳዮች ተነስተው ውይይት የተደረገባቸውና በሁለተኛ ደረጃና በዩኒቨርሲቲው ተማሪዎች መሀከል የነበረው ግንኙነት በይበልጥ የተጠናከረው።

ከእስር አምልጠውና ትምህርት አቋርጠው ከሄዱት ታጋዮች መሀል አንዳንዶቹ በአስተማሪነት ሲሰማሩ፣ ሌሎቹ ደግሞ ሙያተኛ አብዮታውያን በመሆን ሙሉ ጊዜያቸውን ለትግሉ ሰጡ። ከእነዚህ ታጋዮች መሀል አብዛኛዎቹ ወደ ትምህርት ገበታቸው ሳይመለሱ ቀሩ።

የሁለተኛ ደረጃ የተማሪ ንቅናቄ ካፈራቸው ግንባር ቀደም ታጋዮች መሀል፣ ከዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት፣ ሲራክና ዳዊት ተፈራ፣ ከአስፋው ወሰን ትምህርት ቤት፣ የግጥምና የስነ-ጽሁፍ ልዩ ተሰጥኦ የነበረውና በኋላም የኢህአፓ ልሳን ዲሞክራሲያ አዘጋጆች መሀል አንዱ ጌታቸው አሰፋ፣ የመድሃኒዓለም የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪና በጉለሌ አካባቢ ግንባር ቀደም ታጋይ የነበረው ዓለማየሁ አግዜሩ፣ አንደበተርቱዕና የትምህርት ልዩ ተሰጥኦ የነበረው፣ በዳግማዊ ሚኒልክ ትምህርት ቤት ከሦስቱ የሸንጐ አባላት አንዱ ገዛኸኝ መኮንን፣ የጄኔራል ዊንጌት ተማሪ የነበረው ጌታቸው፣ የአስፋው ወሰን ትምህርት ቤት ተማሪ የነበረውና የትምህርት ልዩ ተሰጥኦ የነበረው መስፍን፣ የጄኔራል ዊንጌት ተማሪ የነበረው ገበየሁ "ጉንደሬው"፣ ዳዊት ቀጋ፣ የልዑል መኮንን ትምህርት ቤት ተማሪ የነበረው መኮንን ባይሳ፣ የአስፋው ወሰን ትምህርት ቤት ተማሪ፣ በቦተር የግዞት ጣቢያ ከነበሩት አንዱ ብንያም ቦጋለና የጄኔራል ዊንጌት ተማሪ ቴቶ ህሩይ ይገኙበታል።

አዲሱ የታጋይ ትውልድ ወደ ፖለቲካ መድረኩ ብቅ ያለው የተማሪ ንቅናቄው ሰፊ የፖለቲካ ዕውቀት አካብቶ፣ ግንባር ቀደም መሪዎች የፖለቲካ ድርጅት አስፈላጊነትን ተረድተው ለመሰባሰብ ጥረት በሚያደርጉበት ወቅት ነበር። በዚህም ምክንያት፣ ብዙዎቹ የአዲሱ የታጋይ ትውልድ አባሎች፣ በድርጅት አስፈላጊነት ለማመን ሲችሉ፣ ቀደም ሲል ጀምሮ፣ ከተማሪ ንቅናቄው ውጪ በተደራጁ የጥናት ቡድኖች ተሳታፊ ሆነዋል። አብዛኛዎቹ ታጋዮች በ1966 ዓ.ም በተነሳው አብዮታዊ እንቅስቃሴ የጉላ ሚና ተጫውተዋል። ከአዲሱ የታጋይ ትውልድ ብዙዎቹ፣ የኢሕአፓ የወጣት ክንፍ (የወጣት ሊግ) አባል በመሆን የኢትዮጵያን ወጣቶች ንቅናቄ መርተዋል። አንጋፋ ታጋዮቹ ባካሄዱት ትግል ሳቢያ፣ በፖለቲካ የበሰለ

የበሰሉ ሲሆን፣ የአዲሱ ትውልድ ደግሞ፣ መደራጀትን እስመልክቶ ጠንካራ ዝንባሌ ነበራቸው። ይህ ልዩ ችሎታና ዝንባሌ በ1966 ዓ.ም በተነሳው ንቅናቄና ከዚያም በኋላ በነበረው ዘመን በጉልህ ተከስቷል።

በየጊዜው የተፈፀሙ አበይት እንቅስቃሴዎች

ታህሳስ 1953

የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች የጀኔራል መንግሥቱ ንዋይን መፈንቅለ መንግሥት ሙከራ ደገፉ።

የካቲት 1957

ተማሪዎች፣ የ"መሬት ለአራሹ"ን መፈክር በመደገፍ ሰላማዊ ሰልፍ አደረጉ። ተማሪዎች ከክፍሎቻቸው ያለፈቃድ በመውጣታቸው ተወነጀሉ።

መጋቢት 1957

የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር የተማሪዎችን ጉዳይ የሚከታተል ኮሚቴ መደበ፣ ተማሪው ውሳኔውን ስላልተቀበለ ስብሰባ አደረገ። ነገር ግን ስብሰባው በፖሊስ ተበተነ። የዩኒቨርሲቲ ኮሌጁ ማኅበርና ጋዜጣው "ዜናና አስተያየት" (News & Views)ታገዱ፣ ምግብ ቤቱም ለጊዜውም ቢሆን ተዘጋ፣ ተማሪዎችም ከአዲስ አበባ ነዋሪዎች ገንዘብ ሰበሰቡ።

ግንቦት 1957

የተማሪው እንቅስቃሴ መሪዎች ማኅበራቸውን እንዲመሩ ዘጠኝ አባላት መረጡ። አስተዳደሩ በበኩሉ፣ ምርጫው ሕጋዊ አይደለም በሚል ሰበብ እንደማይቀበለው ከመግለፁም በላይ፣ ዘጠኙም መሪዎች ከትምህርት ገበታቸው ተባረሩ። ተማሪዎች ውሳኔውን በመቃወም ሠላማዊ ሰልፍ ሲያደርጉ ከፖሊስ ጋር ግጭት ተፈጠረ። ብሔራዊ የተማሪው ማኅበር (NUEUS) ለንጉሠ ነገሥቱ ጥያቄውን እንዲያቀርብ ተፈቀደለት። ዘጠኙ ተማሪዎች ወደ ትምህርት ገበታቸው እንዳይመለሱ ንጉሡ አዘዙ። የዩኒቨርሲቲ ኮሌጁ ማኅበር ታገደ። መሪዎቹም ከትምህርታቸው ከአሥራ አምስት ወራት በላይ ታግደው ቆዩ።

ግንቦት 1958

"የሸላውን የመልሰ ማቋቋም ተቋም" (ተማሪዎች የክምችት ጣቢያ ብለው የጠሩትን) በመቃወም፣ ከ1,500 በላይ የሚሆኑ ተማሪዎች ሰልፍ አደረጉ። ዋናው መፈክር "ድህነት ወንጀል ነውን?" የሚል ነበር። ፖሊስ ሰልፉን በተነ። ተማሪዎችን ደበደበ። ሰባት ተማሪዎች ታሰሩ፣ የቆሰሉት

ተማሪዎች ደግሞ ወደ ሆስፒታል ተወሰዱ። ብዙዎቹ ከፓርላማው እንደምንም በመድረስ፤ በሕግ መወሰኛው ፕሬዝዳንት ፊት ንግግር አደረጉ። መንግሥት ማከማቻ ተቋሙን አፈረሰ፤ የታሰሩትም ተፈቱ።

ጥር 1959

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር (USUAA) ተመሠረተ። ፍስሐ ባይህ የመጀመሪያው ፕሬዚደንት፣ ኃይሉ አየለ፣ ፀሐፊ ሆነው ተመረጡ። ከጽንሱ ጀምሮ የሳንሱር እቀባ የተጣለበት ታገል፣ የተማሪው ማኅበር ዋና አፈ ቀላጤ ሆነ። ፀጋዬ ገብረመድህን ከመጀመሪያዎቹ አዘጋጆቹ አንዱ ነበር።

የካቲት 1959

የኢትዮጵያ መንግሥት የ"ሰላማዊ ሠልፍ" ድንጋጌ አወጣ። በድንጋጌው መሠረት፣ ሠላማዊ ሰልፍ ከመደረጉ በፊት ፈቃድ ማግኘትና ልዩ ልዩ ጥብቅ መሰናክሎችን ማለፍ አስፈላጊ ነው። "መልሶ ማቋቋም" የተባለው ኮሚቴ" (Restoration Committee) ከተቋቋመ በኋላ በተማሪው ማኅበር መካከል የሚደረገው ትግል ተፋፋመ። [illegible] ያደራጃቸው ማኅበርና ጋዜጣ እንዲኖራቸው ኮሚቴው ከመደገፉም [illegible] ማዘንበልን ተቃወመ። ሆኖም፤ ኡዝዋ (USUAA) አሸነፈ።

መጋቢት 1959

የብሔራዊው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር 6ኛውንና በኢትዮጵያ ውስጥ የመጨረሻ ጉባኤውን አደረገ። ጉባኤው ዓለም በሁለት ተቃራኒ ኃይሎች፣ ማለትም፣ በሶሺያሊዝምና በኢምፔሪያሊዝም እንደተከፈለች በውሳኔው ተቀበለ፤ ኢምፔሪያሊዝምን ከማውገዙም በላይ፣ ቻይና የተባበሩት መንግሥታት አባል እንድትሆን ጠየቀ። የማኅበሩ የመተዳደሪያ ደንብ፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን እንዲያካትት በሚያስችል መንገድ ጉባኤው አሻሻለ። ነገር ግን፤ የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር፣ የተማሪዎችን ጠንካራ ሕብረት ስለማይፈልግ ሳይቀበለው ቀረ።

ሚያዝያ 1959

የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር (USUAA) ስለሰላማዊ ሰልፍ የወጣውን አዋጅ አስመልክቶ የተቃውሞ ሰልፍ ለማድረግ ወሰነ። ተማሪዎቹ ከዩኒቨርሲቲው እንዳይወጡ ፖሊስ ከለከለ። አለመግባባት ሲፈጠር፣ ፖሊስ ዩኒቨርሲቲው ግቢ ገብቶ ተማሪውን ደበደበ። ከ10 ሺህ ብር በላይ የሚገመት የዩኒቨርሲቲው ንብረት ወደመ፤ 570 የሚሆኑ ተማሪዎች ለጥቂት ቀናት ታሥረው ሲለቀቁ፤ ስድስት መሪዎች ግን

እንደታሰሩ ቀሩ። የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ለሰላማዊ ሰልፉ ድጋፍ በመስጠታቸው፣ ታገል "አዲስ ምዕራፍ ተከፈተ" በማለት የትግል አጋርነቱን አደነቀ።

ጥር 1960

በዚያን ዘመን ሀገሪቱን ይጎበኙ የነበሩት የአሜሪካ ምክትል ፕሬዘደንት ሁበርት ሕምፕሬይ፣ ንግግር እንዳያደርጉ ተማሪዎች አገዱ። አሜሪካ ከቬየትናም እንድትወጣ በመጠየቅ፣ የፕሬዚዳንት ጆንሰን ምስልና የአሜሪካን ባንዲራ በዩኒቨርሲቲው ግቢ ውስጥ በእሳት ተቃጠሉ።

መጋቢት 1960

በሮዴዥያ፣ የዛሬይቱ ዚምባቡዌ፣ የኢያን ስሚዝ አገዛዝ በኃይል ያንበረከኩ ዘንድ ጥያቄ ለማቅረብ ተማሪዎች ወደ አፍሪካ አንድነት ድርጅት አመሩ። ሠልፉ ወደ እንግሊዝ ኤምባሲ በማምራት ከፖሊስ ጋር ግጭት ተፈጠረ።

መጋቢት 1960

የዩኒቨርሲቲው ተማሪዎች፣ "የፋሽን ትርዒትን" አስታከው የተቃውሞ ቀስቀሳ አደረጉ፣ በትርዒቱ ላይ የተካፈሉ ሴቶችን አጉላሉ፣ ፖሊስ ከግቢው በመግባት ዓይን አስለቃሽ ጋዝ ረጨ፣ ሠላሳ ስምንት ተማሪዎች ታሠሩ፣ አመጽ በመፋፋሙም፣ ዩኒቨርሲቲው ተዘጋ። የብሔራዊ (NUEUS) እና የአዲስ አበባ (USUAA) ዩኒቨርሲቲ ማኅበራትና ታገል ታገዱ።

ህዳር 1960

የታወቀው የተማሪ ግንባር ቀደም መሪ ጥላሁን ግዛው በማሸነፍ መኰንን ቢሻው የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር (USUAA) ፕሬዘደንት ሆኖ ተመረጠ።

ታህሳስ 1960

በነጠላ በየኰሌጆች ወይስ በከተማ አቀፍ በ(USUAA) ደረጃ መደራጀት እንደሚበጅ ለመወሰን፣ ሕዝበ-ውሳኔ ተከናወነ። የከተማ አቀፍ ማኅበር ደጋፊዎች አሸነፉ። ውሳኔውም ለዩኒቨርሲቲው አስተዳደር ተላከ። የዩኒቨርሲቲው አስተዳደር በውሳኔው ባለመስማማቱ ተማሪዎች አድማ መቱ። ቀጥሎም፣ ሠልፍ አደረጉ። ፖሊስ ተጠራ፣ ተማሪዎችንም በተነ። ችግሩ ከመባባሱ በፊት፣ መንግሥት አፈገፈገና የከተማ አቀፍ ማኅበር የኡዝዋንና የታገልን እቀባ አነሳ።

የካቲት 1961

በደብረ ብርሃን የመምህራን ማሰልጠኛ ተቋም በተካሄደው ግጭት፣ ሦስት ተማሪዎች ከትምህርት ገበታቸው ተባረሩ፣ አንድ ተማሪ ሞተ።

የካቲት 1961

ትምህርትን በሚመለከት ተማሪዎች ለመንግሥት ጥያቄዎችን አቀረቡ። ጥያቄዎቻቸው እስካልተመለሱ ድረስ ትምህርት ቤት እንደማይገቡ ወሰኑ፣ እንቅስቃሴው በሀገሪቱ በሚገኙ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ተዛመተ። "ትምህርት ለሁሉም" ዋናው መፈክር ሆነ። መንግሥት ዩኒቨርሲቲውንና የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችን በሙሉ ለአንድ ሳምንት ዘጋ።

ሚያዝያ 1961

ተማሪዎች ትምህርታቸውን እንዲጀምሩ መንግሥት አስጠነቀቀ። ሳይሳካለት ሲቀርም፣ ፖሊስ በመላክ ከአንድ ሺህ በላይ የሚሆኑ ተማሪዎችን አሳሰረ። ወደ እሥር ቤት ጉዞ በሚደረግበት ሰዓት፣ አንድ ተማሪ ከመኪና ወድቆ ሞተ። የተማሪው መሞት አመፁን አባባሰ። የተማሪውን ቁጣ ለመከላከል፣ መንግሥት ሁሉንም የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችና ዩኒቨርሲቲውን ዘጋ። የተማሪ መሪዎችም እየታደኑ ተይዘው ለብዙ ዓመታት እሥራት ተፈረደባቸው። የብሔራዊ አገልግሎት ተረኞች፣ ጥያቄዎች አቅርበው ካልተሟሉላቸው ለማስተማር እንደማይሄዱ ባስታወቁ ጊዜ፣ መንግሥት የታሰሩትን ፈታ፣ የተባረሩትን መለሰ።

ነሐሴ 1961

ሰባት ኢትዮጵያውያን አውሮፕላን ጠልፈው ወደ ሱዳን ሄዱ። ከእነዚህ ውስጥ የተማሪ መሪ ብርሃነመስቀል ረዳ ይገኝበት ነበር።

ህዳር 1962

ጥላሁን ግዛው የኡኀዝዋ ፕሬዘዳንት ሆኖ ተመረጠ። በዚሁ ወር፣ ዋለልኝ መኮንን የብሔር ችግርን አስመልክቶ የጻፈው ጽሑፍን አወጣ። በዚህም የተነሳ፣ በመንግሥትና በተማሪ መካከል የነበረው ጊዜያዊ ሰላምና እፎይታ ተቋረጠ። ማኅበሩ ከነጋዜጣው እንደገና ታገደ።

ታህሳስ 1962

የኡኀዝዋ ፕሬዘደንት ጥላሁን ግዛው ተገደለ። ተማሪዎች ጥላሁንን ለመቅበር አስከሬኑን ከሆስፒታል ወሰዱ። ወታደር ጣልቃ ገብቶ ብዙ

ተማሪዎችን ገደለ፣ ብዙዎቹን አቆሰለ፤ ዩኒቨርሲቲው ተዘጋ፣ ጋዜጦችና ማኅበሩ ታገዱ፣ ብዙ ታጋዮች ከሀገር ወጡ፤ ዋለልኝና ሌሎች አራት ተማሪዎች ታሰሩ፣ ዋለልኝ ለአንድ ዓመት ያህል እሥር ቤት ቆየ።

ግንቦት 1963

የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎች የጎላ ሚና በመጫወት፤ የእህልና የአውቶቡስ ክፍያ ዋጋ እንዲቀነስ ጠየቁ። አውቶቡሱና የሀብታም መኪናዎችን በመስበር፣ የሰላማዊው የተማሪ ትግል ገፅታ ተቀየረ። አብዛኞዎቹ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ተዘጉ። የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር (USUAA) በውስጣዊ ችግሮች ተወጠረ፤ እንቅስቃሴውም ተዳከመ። ነገር ግን፤ የዓለማያ ኮሌጅ ተማሪዎች ትምህርት በማቋረጥ በሰልፍ ወደ ሐረር ከተማ ሄዱ።

ታህሳስ 1964

ዋለልኝና ሌሎች አምስት ታጋዮች በአውሮፕላን ጠለፋ ላይ ሲገደሉ፤ አንድ ሰው ብቻ ተረፈ።

የካቲት 1964

የሁለተኛ ደረጃ ግንባር ቀደም መሪዎች፣ ጥያቄአቸውን ያዘለውን ወረቀት ሲያባዙ ተይዘው ታሰሩ። የዩኒቨርሲቲው ተማሪዎች ፕሬዘዳንት ግርማቸው ለማም የታሰሩት ተማሪዎች እንዲፈቱ የሚጠይቅ ጽሁፍ አባዝቶ ሊበትን ሲሞክር ተደርሶበት ታሰረ። ፕሬዘዳንቱ የሚፈታበትን መንገድ ለመወያየት የተሰበሰቡ ሌሎች የማኅበሩ ሹማምንትና ብዙ ታጋዮች ታሰሩ፣ ማኅበሩ እንደገና ተዘጋ፣ ዩኒቨርሲቲውም በወታደር ቁጥጥር ሥር ዋለ። የመንግሥቱን እርምጃ የተቃወሙትና ትምህርት አንቀጥልም ያሉ ከግቢ እንዲወጡ ተነገራቸው። በሺህዎች የሚቆጠሩ ተማሪዎች ከዩኒቨርሲቲው ወጡ፣ ብዙዎች ታጋዮች የሕቡዕ ተግባሮች ላይ በመሰማራታቸው፤ ወደ ትምህርት ገበታቸው ሳይመለሱ ቀሩ።

መጋቢት 1964

በድሬዳዋ፣ በባሕርዳር፣ (ፖሊ ቴክኒክ) በትግራይና ሌሎችም ከተሞች የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ትምህርት አቋረጡ፤ አምስት መቶ የሚሆኑ የዩኒቨርሲቲውና የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ታፍሰው ለሦስት ወራት ከባድ የጉልበት ሥራ እንዲሰሩ ተወሰዱ።

መጋቢት 1965

የወሎ ረሀብተኞች ጉዞ ጀምረው ፖሊስ ወደ ዋናው ከተማ እንዳይገቡ ጥረት ቢያደርግም፤ ሊያግዳቸው አልቻለም።

ሚያዝያ 1965

የዩኒቨርሲቲ አስተማሪዎች የረሃቡን ጉዳይ መንግሥት በይፋ ለሕዝቡ እንዲገልጽ ጠየቁ፣ ሦስት ነባር መምህራን ወደ ሌላ ሥራ መመደባቸውን በመቃወም፣ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ተሰለፉ። እኒህ መምህራን፣ የተማሪውን እንቅስቃሴ ይደግፉ እንደነበረ ታውቋል። መንግሥት የወሎ ረሃብን ጉዳይ ችላ በማለቱ፣ ተማሪዎቹ ተቃውሞ አደረጉ፣ የተማሪዎቹን ስብሰባ ፖሊስ በተነ። ዩኒቨርሲቲው ለወሎ ረሃብ ገንዘብ መሰብሰቢያ ተቋም ከፈተ።

ግንቦት 1965

መንግሥት የረሃቡን ጉዳይ አስመልክቶ ችል በማለቱ፣ የደሴ ተማሪዎች ተቃውሞ አደረጉ። የአካባቢው አስተዳደር መሪዎችን ማሰር ሲጀምር፣ የተማሪው አመጽ ተባባሰ፤ በአንድ ሰልፍ ላይ በተተኮሰ ጥይት ፖሊስ ስድስት ተማሪዎች ገደለ። የሸዋው እንደራሴ ራስ መስፍን ስለሺ፤ የራሳቸውን የወይን ተክል ለማጠጣት የከተማውን ውሃ በማቋረጣቸው፤ የአምቦ ተማሪዎች ሰላማዊ ሰልፍ አደረጉ።

ታህሳስ 1966

ተማሪዎች በአራት ኪሎ ባለው የዩኒቨርሲቲ ቅጥር ግቢ ያስፈቃድ ስብሰባ በማድረጋቸው፤ ፖሊስና ወታደር ወደ ጊቢው ገብቶ ደበደባቸው።

ጥር 1966

የኢትዮጵያ አብዮታዊ እንቅስቃሴ ተጀመረ፤ ተማሪዎች የታክሲ ነጅዎችን፣ የመምህራንን፣ የሠራተኛውንና የወታደሩኘ እንቅስቃሴ ተቀላቀሉ።

መደምደሚያ

በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፤ በተማሪው ንቅናቄ ማሕፀን ውስጥ ተፀንሰው የተወለዱት የኢትዮጵያ ስር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች፣ ከተማሪው ትግል ባሻገር ሌላ አማራጭ መሻት ጀመሩ። የተማሪው ንቅናቄ ታሪካዊ ተልዕኮውን እንደተወጣ ተረድተው፤ ኃላፊነቱን የሚሸከም የተለየ ዓይነት ድርጅት መፈጠር እንዳለበት ተገነዘቡ።

የግርጌ ማስታወሻ

1. Jesman, C., The Ethiopian Paradox (New York, Oxford University Press, 1963); page 71
2. Haile Selassie 1st University, Office of the Dean of Students, "Report of Student Support" Page 41. Legesse Lemma, Political Economy of Ethiopia, 1875-1974, Pages 355-357.
3. መንግስቱ ተማሪዎችን እንደ ሕፃናት ይንከባከብና ይመለከት እንደነበረ መረዳት ይቻላል፡፡ ዘሩ ከዩኒቨርሲቲ እንደተባረረ፣ ለሁለት ቀናት ታሰረ፡፡ የፀጥታ ኃላፊ የነበሩት ጄኔራል ይልማ ሽበሺ፣ ሲጃራና ቡና እየጋበዙ፣ ለመነሳሳት ያበቃው ዓላማ ምን እንደሆነ ለማጣራት ሞከሩ፡፡ ጄኔራል ይልማ ሽበሺ፣ የተባረሩት ተማሪዎች ስራ ማግኘት ይችሉ ዘንድ፣ ደብዳቤ ፃፉላቸው፡፡
4. Donald Levine, Wax and Gold, Tradition and Innovation in Ethiopia Culture. (University of Chicago Press, 1965). Page 194.
5. ትግላችን፣ ቁ. 3፣ መጋቢት 1973፡፡
6. Ibid., page 51.
7. Ambaw Ayele, Dynamics of Challenge, page 33. (Mimeograph)
8. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፫ ተመልከቱ፡፡
9. Ambaw Ayele, op. cit., page 31.
10. Challenge, Volume V, No 2, 1965; page 23.
11. Ibid., pages 37-38.
12. Washington Post, March 29, 1969, El.
13. Washington Post, July 1969.
14. የቀድሞዋ ሮዴሽያ የዛሬዎቹ ዛምቢያና ዚምባብዌ የሚገኙበትን መልክዐ-ምድራዊ አቀማመጥ ታካትታለች፡፡
15. Randi Balsvik, Haile Selassie's Students: the Intellectual and Social Background to Revolution. 1952-1977, (Michigan State University), page 210
16. ነጋሪት ጋዜጣ፣ ቁ. 243፣ 1959፡፡
17. Randi Balsvik, op. cit., page 191.
18. Legesse Lemma, op. cit., page 316.
19. Struggle, March 6, 1968.
20. Struggle, March 2, 1968.
21. Randi Balsvik, op. cit., page 247.
22. Ibid., page 249.
23. Ibid., page 262.
24. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፫ ተመልከቱ፡፡
25. Randi Balsvik, op. cit., page 264.
26. Ibid., page 282.

27. የ6ኛው የብኢዩተማ ውሳኔዎች::
28. Challenge, Volume 10, No. 1, page 1.
29. Randi Balsvik, op. cit., pages 277-289.
30. Struggle, November 1, 1969, "Question of National Struggle", page 4-7.
31. ሕዳር 13 ቀን 1967 ዓ.ም ወታደራዊ መንግስቱ ከረሸናቸው ግለሰቦች መሀል ብዙም ዕውቅና ያልነበረው ጣሰው ሞጆ የሚባል ሰው ይገኝበታል:: ጣሰው ሞጆ በቤተ መንግስቱ ውስጥ አንጋች የነበረ ሲሆን፤ ጥላሁን ግዛው እንዲገደል ትዕዛዙን የሰጠው እሱ እንደሆነ ይታመናል::
32. በተማሪው ንቅናቄ ንቁ ተሳትፎ ያደርጉ ከነበሩት አንዱ ማዘ፤ ጥላሁን እንደተመታ ከቦታው ከደረሱ ተማሪዎች አንዱ ነበር::
33. Challenge, Volume X, No. 1, page 5.
34. Ibid., page 5.
35. Ibid., page 11 and 12.
36. Ibid., page 58.
37. Randi Balsvik, op. cit., page 308.
38. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፲ ተመልከቱ::
39. Randi Balsvik, op. cit., page 297.
40. የዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ፌዴሬሽን ቃለ ጉባኤ፤ ገጽ 6-8.
41. Randi Balsvik, op. cit., page 297.
42. Facts on File, XXX (1969), page 291, quoted from Legesse Lemma, op. cit., page 359.
43. Observer, June 2, 1971, "Selassie Locks up Childeren".
44. ትግላችን፤ ቁ. 4፤ ከግንቦት-ሰኔ፤ 1963::
45. Ibid., page 9.
46. Ibid., pages 9-10.
47. Randi Balsvik, op. cit., page 299.
48. Ibid., pages 300.
49. በ1962 ዓ.ም ጉዳዩን ለፀሐፊው ያጫወተው በአልጀሪያ ከሚገኙት ታጋዮች አንዱ ብንያም አዳነ ነበር::
50. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፬ ተመልከቱ::
51. Randi Balsvik, op. cit., pages 301-302.
52. Ibid., pages 3-5.
53. በዚያን ወቅት በጎንደር ኮሌጅ ተማሪ ከነበረው ከከበደ ደስታ ጋር የተደረገ ቃለ መጠይቅ::
54. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፫ ተመልከቱ::
55. Randi Balsvik, op. cit., page 309.

ምዕራፍ ፫

ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ተሰደዱ

የተማሪው ንቅናቄ አቅሙ የፈቀደለትን ያህል ታግሎ ሊነሱ ይገባቸዋል ያላቸውን ጥያቄዎች ሁሉ አደባባይ አቀረበ። የተማሪው ንቅናቄ ታሪካዊ ኃላፊነቱን እንደተወጣ ሲረዱ፣ የተለየ ድርጅት ለመፍጠር በሚል ዓላማ በብዙ መቶ የሚቆጠሩ ሥር ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ወደ ውጭ ሀገር ተሰደዱ። ከታህሳስ 1961 ዓ.ም ግድያና ከዚያ በኋላ በነበረው ጊዜ፣ በተማሪው ላይ በተደጋጋሚ የተሰነዘረው ጭፍጨፋ፣ የሚሰደዱት የለውጥ ደጋፊዎችን ቁጥር አበራከተ። የተወሰኑት በእግራቸው ተጉዘው ሱዳንና ሱማሌ ሲገቡ፣ በሕጋዊ መንገድ መውጣት የቻሉት ደግሞ አሜሪካና አውሮፓ ደረሱ። በዚህ ዘመን ከተሰደዱት መሀል ለተማሪው ንቅናቄ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያበረከቱ አንጋፋ የተማሪ መሪዎች፣ የተማሪ ጋዜጣ አዘጋጆችና አደራጆች ይገኙባቸዋል።

የተማሪው ስደት የታቀደና የተቀናጀ ካለመሆኑም በላይ፣ ዓላማውም እንዲሁ የተለያየ ነበር። አንዳንዶቹ በሀገር ውስጥ የተፈጠረው የማያቋርጥ የመንግሥት ተፅዕኖ ስላሰጋቸው ሀገር መልቀቅ ሲገደዱ፣ ሌሎቹ ደግሞ ትምህርታቸውን ውጭ ሀገር ሄደው ለመቀጠል ወሰኑ። ብዙ የኤርትራ ተወላጆች ከኤርትራ አርነት ድርጅት ተገንጥሎ ራሱን ሕዝባዊ ሀርነት የኤርትራ ግንባር ብሎ የሰየመው ቡድን ተራማጅ ነው ብለው በማመን፣ ከድርጅቱ ለመቀላቀል ሄዱ። (1)

እኒህ የትግሉ ግንባር ቀደም መሪዎች፣ የተማሪው ንቅናቄ መንግስቱን በማጋለጥና አያሌ ታጋዮችን በማፍራት ታሪካዊ ድርሻውን እንዳበረከተ ተገነዘቡ። ተማሪ በተማሪነቱ ሊያደርግ የሚችለውን ሁሉ አድርጓል ብለው አመኑ። ትግሉ ወደፊት እንዲራመድ፣ ከተማሪ ድርጅት ባሻገር ሌላ የፖለቲካ ድርጅት መፍጠር ወሳኝና ተገቢ መሆኑን ተረዱ። እስከዚህ ወቅት ድረስ፣ በተማሪው ንቅናቄ መሀል በምስጢር ሲደራጁና ሲሰባሰቡ የነበሩ ቡድኖች፣ ከተማሪ እንቅስቃሴው ጋር የተሳሰሩና በጥናት ተግባር ላይ ያተኮሩ፣ አንዴ ሲፈርሱ መልሰው ሲቋቋሙ የቆዩ ናቸው። የፖለቲካ ድርጅት ባህል ግንዛቤ በሀገሪቱ ከቶውንም ባለመኖሩና የመንግሥት ክትትልና ጭፍጨፋ እያሰጋ በመሄዱ፣ በሰላምና በእርጋታ ለመደራጀት የሚያስችል አካባቢ መፈለግ የግድ ነው ብለው አመኑ።

በነሐሴ 1961 ዓ.ም የኢትዮጵያ አየር መንገድ አውሮፕላንን በመጥለፍ ብዙ ግንባር ቀደም ታጋዮች ከሀገር በወጡ ጊዜ ነበር ስደቱ የተጀመረው። በአውሮፕላን ጠለፋው ከተካፈሉት መሀል የሕግ ተማሪ የነበረው ከአማራው ብሔር ተወላጅ የሆነው እያሱ ዓለማየሁ፣ ብንያም አዳነ፣ የጉራጌ አርሶ አደር ልጅ ኃይለየሱስ ወልደሰማያት፣ ከአማራ ብሔረሰብ ገዛኸኝ እንዳለ፣ ኤርትራዊው አማኑኤል ገብረየሱስ፣ ኦሮሞ የመንግሥት ሠራተኛ የበረው አብዲሳ አያናና እና በተማሪው ንቅናቄ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያበረከተው ብርሃነመስቀል ረዳ ይገኙበታል። እንደበተ-ርቱዕ የሆነው ብርሃነመስቀል፣ በተማሪው ንቅናቄ ውስጥ በነበረው ከፍተኛ ተሳትፎ ሲታሰርና ሲፈታ የኖረ ነው። ብርሃነመስቀል፣ በአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት የፀጥታ ክፍል ይታወቅ ስለነበር፣ አውሮፕላኑን ከዋናው ከተማ መጥለፍ የሚያስከትለውን የፀጥታ ክትትል በመገንዘብ፣ ከጓደኞቹ ጋር ባሕርዳር ከተማ ተገናኙ። ከዚያም፣ የሀገር ውስጥ በረራ የሚያደርገውን የኢትዮጵያ አየር መንገድ በማስገደድ ወደ ሱዳን ዋና ከተማ ካርቱም ገቡ። የካርቱም ቆይታቸው ለደህንነታቸው ዋስትና እንደሌለው በመገንዘብ፣ የፖለቲካ ጥገኝነት በመጠየቅ ወደ አልጀርያ ዋና ከተማ አልጀርስ ሄዱ።

ከመጀመሪያው የጠለፋ ሙከራ በኋላ ሌሎች ሁለት ሙከራዎች ተደርገው ሲሳኩ፣ በታህሳስ 1964 ዓ.ም የተደረገው ሙከራ ግን አሳዛኝና አስከፊ በሆነ መልክ ተገባደደ። በምዕራፍ ሁለት ጠቀስ እንደተደረገው፣ በዚህ በ1964 ዓ.ም በተካሄደው የጠለፋ ሙከራ፣ ቆራጡና የአፄ ኃይለሥላሴ መንግሥት አፈና ሲገታው ያልቻለው የአመጽ ድምጽ የሆነው ዋለልኝ መኮንን ነበር የተገደለው። የፀጥታ ክፍሉ ቀደም ሲል ባገኘው መረጃ መሠረት፣ ወጥመዱን ዘርግቶ ከተጠባበቀ በኋላ፣ የሕክምና ተማሪ የነበረችውን የጀኔራል መብራቱ ፍስሐን ልጅ ማርታ መብራቱን፣ ዋለልኝ መኮንንን፣ የዩኒቨርሲቲ ትምህርቱን አቋርጦ በሙያተኛ አብዮታዊነት የተሰማራው ጌታቸው ሀብቴን፣ ተስፋዬ ቢረጋን፣ ዮሐንስ በፈቃዱንና ለሁለተኛ ጊዜ በጠለፋ የተሳተፈውን አማኑኤል ዮሐንስን በጥይት ጨፈጨፏቸው። አማኑኤል የታወቀ የተማሪ መሪ ሲሆን፣ ከነሙሴና ሌሎች መሪዎች ጋር በመሆን ሕዝባዊ የኤርትራ ሀርነት ግንባር በሚባለው ድርጅት ውስጥ ለተወሰነ ጊዜ ቆይቶ በላይ ታደሰ በሚል ስም ሌላ ፓስፖርት ይዞ ነበር አዲስ አበባ የገባው። በጠለፋው ተባባሪ የነበረችው ታደለች፣ ከባድ የመቁሰል አደጋ ደርሶባት ከሞት ተርፋለች። ቀደም ሲል የዩኒቨርሲቲ ትምህርቷን ያቋረጠችው ታደለች፣ ማርታ መብራቱ በምትመራው የጥናት

ቡድን ተሳታፊ ስትሆን፤ በዚያን ወቅት አሜሪካ ይኖር የነበረው የዘሩ ክሕሸን የቅርብ ጓደኛ ነበረች።

ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ ቅሬታ አደረባቸው

የፖለቲካ ድርጅት ፍለጋ ሃገራቸውን ለቀው የሄዱት የተማሪው ንቅናቄ ዋልታዎች፣ ውጭ ሀገር ከደረሱ በኋላ ገጠመኛቸው ቅሬታ አሳደረባቸው። ምንም እንኳን በአውሮፓም ሆነ በአሜሪካ የነበረው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ እንደ ሀገር ቤቱ ሁሉ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ቢሆንም፤ በሁለቱ አካባቢዎች የተካሄዱት ንቅናቄዎች ከዚህ የዕድገት ደረጃ የደረሱት የየራሳቸውን ፈለግ በመከተል ነበር። በኢትዮጵያ ውስጥ የተጀመረው የተማሪ ንቅናቄ ከመንግስቱ ጋር በቀጥታ እየተጋፈጠ፣ እየወደቀ/እየተነሳ ያዘገመና በዓለም ዙሪያ ይካሄዱ ከነበሩ የርዕዮትና የፖለቲካ ተፅዕኖ አንፃራዊ ነፃነት ይዞ የተጓዘ ነበር። በአንፃሩ ግን፣ በአሜሪካም ሆነ በአውሮፓ የነበሩ የኢትዮጵያ ተማሪ ንቅናቄዎች፣ በዙሪያቸው ይካሄድ የነበረው ትግል በዕድገታቸው ሂደት ላይ ጫና ነበረው።

በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፣ የምዕራብ አውሮፓ ተማሪዎች ንቅናቄ ታይቶና ተሰምቶ በማይታወቅ ሁኔታ አደገ። ይህ ንቅናቄ ጎልቶ ይታይ የነበረው በፈረንሳይ፣ በጀርመንና በአሜሪካ ሲሆን፣ በቬየትናም ውስጥ ይካሄድ የነበረው ጦርነት ነበር ተማሪዎቹን ያሰባሰበው። አብዛኛው የወጣት የተቃውሞ ንቅናቄ ማርክሲዝምን በተለይም የማኦ ዜ ድንግ ትምህርት እምነቱ አድርጎ ሲቀበል፣ በውጭ ሀገር የሚገኙ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ኢትዮጵያውያኖችም የግራውን ርዕዮት በመቀበል ከሀገራቸው ሁኔታ ጋር በማጣጣም ትግሉ አንድ እርምጃ ወደፊት የሚጓዝበትን ዘዴ መሻት ጀመሩ።

በ1958 ዓ.ም በአውሮፓ የተካሄደው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ጉባኤ አብዮታዊ ንድፈ ሃሳብ ለማጥናት በማሰብ ኮሚቴዎች እንዲቋቋሙ ውሳኔ አሳለፈ። የዚህ ዓይነቱ ኮሚቴዎች መጀመሪያ በአውሮፓ የተቋቋመ ቢሆንም፤ በኋላ በአሜሪካና በኢትዮጵያም ተቋቁመው ነበር። በየኮሚቴዎቹ የሚዘጋጁ አብዮታዊ ጽሑፎቹም ወደ ተማሪው አካል በመዳረስ፣ የተወሰኑትም በተማሪው ማኅበር ጋዜጦች ላይ በመውጣት ከፍተኛ ፖለቲካዊ ቅስቀሳ አድርገዋል። የግራው ርዕዮት እየተስፋፋ ሲሄድ፣ ቡድነኝነትም አብሮ አደገ። የተለየ ሃሳብ የነበራቸውን እንደ ጠላትና ከሃዲ በመቁጠር የተለያዩ ስሞች ተሰጣቸው። በአንድነት በመታገል ሊገኝ ይችል ለነበረው ጥንካሬም እንቅፋት ሆነ።

የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎቹ ኢትዮጵያን ለቀው ሲወጡ፣ በአእምሮአቸው ውስጥ ይብላላ የነበረው የድርጅት ጉዳይ፣ በውጭ ሀገሮች በሚገኙ እቻዎቻቸው ዘንድ እምብዛም የተጤነበት ጉዳይ አልነበረም። የሥር-ነቀል ለውጥ አስፈላጊነት በአውሮፓ የተማሪዎች ንቅናቄም ይሁን በሀገር ቤቱ በተመሳሳይ ዘመን የተከሰተ ቢሆንም፣ በአውሮፓ ከሚገኙ ጥቂት ግለሰቦች በስተቀር አብዛኞቹ የፖለቲካ ድርጅት መፍጠርን ጉዳይ አስቸኳይ ተግባር አድርገው አልወሰዱትም። የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ታሪካዊ ተልዕኮውን እንደተወጣ የሚያስረዱ ጽሑፎች አልነበሩም። የተጀመረው ትግል እንዲገፋ ለማድረግ፣ የፖለቲካ ድርጅት አስፈላጊ መሆኑን የሚጠቁሙ ተግባሮች አያከናውኑም ነበር።

በ1960ዎቹ ዓመታት መባቻ ላይ፣ በሰሜን አሜሪካም ሆነ በአውሮፓ የነበሩ የተማሪው ማኅበር ቀደም መሪዎች፣ ኢትዮጵያን ከለቀቁ በርካታ ዓመታት የሆናቸው ከ25 እስከ 35 የዕድሜ ክልል የሚገመቱ ነበሩ። አብዛኞቹ ከከፍተኛ የኢትዮጵያ ባለሥልጣኖች ቤተሰብ አብራክ የወጡ ሲሆኑ፣ በፖለቲካ ንቅናቄው ውስጥ በመሳተፋቸው ምክንያት ከኢትዮጵያ መንግሥት ማግኘት የሚችሉትን ጥቅሞች ተነፍገዋል፣ ብዙዎች በሀገር ውስጥም ሆነ በውጭ ሀገሮች በሚገኘው የተማሪ አካባቢ ታዋቂ ግለሰቦች ቢሆኑም፣ ከተማሪ ንቅናቄው ባሻገር የተደራጀ የፖለቲካ ትግል ለማድረግ የሚያስፈልገው ሥነ-ልቦናዊ ዝግጅት ይጎድላቸው ነበር። ይህ ዝንባሌ፣ አዲስ መጥ በሆኑት ወጣት ማኅበር ቀደም ታጋዮች ላይ ከፍተኛ ቅሬታ አስከተለ።

በእርግጥ የድርጅት ምሥረታ ጅማሮ በአውሮፓ ተማሪዎች ማኅበር ጥላ ሥር፣ በኃይሌ ፊዳ መሪነት እየተጣለ ነበር። ምንም እንኳን ስለ ጅማሮው ከጥቂት ሰዎች በስተቀር ሌላ ማንም ሰው ባያውቅም፣ በፈረንሳይ ይኖር የነበረው ኃይሌ ፊዳ፣ በድርጅት አስፈላጊነትና ምስረታ ያምን ነበር። በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በ1959 ዓ.ም፣ ኬንት በተባለው የእንግሊዝ ከተማ ባደረገው ጉባኤ፣ የዴሞክራሲያዊ አብዮትና ሕዝባዊ ጦርነት አስፈላጊነትን በውሳኔ አሳለፈ። የእርሶ አደሩና የላብ አደሩ ዴሞክራሲያዊ መብቶች መጠበቅ እንዳለባቸው ውሳኔው አክሎ ገለፀ። (2)

በ1960 ዓ.ም ሐምቡርግ በተባለ የጀርመን ከተማ ውስጥ፣ የአውሮፓ ተማሪዎች 8ኛ ጉባኤ በሚካሄድበት ወቅት፣ አብዛኞቹ በአውሮፓ ነዋሪ ከሆኑ አሥራ ሰባት ያህል ማኅበር ቀደም መሪዎች ጋር በምስጢር በመገናኘት፣ ኃይሌ ፊዳ ድርጅት ስለመፍጠር ውይይት አደረገ። በስብሰባው ላይ 19 ሰዎች የተገኙ ሲሆን፣ ከእነሱም መሀል፣ ፍቅሬ መርዕድ፣ እንዳርጋቸው አሰግድ፣ ከበደ መንገሻ፣ ነገደ ጎበዜ፣ ዶክተር ከድር መሐመድ፣ ሲሳይ ታከለ፣ ዶ/ር ወርቁ ፈረደ፣ ኃይሌ ፊዳ፣ እልሁ ፈለቀ፣

አብዱላሂ ዩሱፍና ሦስት ከሰሜን አሜሪካ ማኅበር የመጡና ሌሎች ይገኙበታል። በቅርቡ ይፋ የወጣው፣ አቶ ኃይሌ ፊዳ ሲታሰሩ ለደርግ በሰጡት ቃል መሰረት፣ ስድስቱ በድርጅቱ ውስጥ ብዙም አልቆዩም፤ ወዲያው ተባረዋል። (ኃይሌ ፊዳ ሰነድ፣ ገጽ 42-43)

ይህ ስብሰባ በኋላ የመላ ኢትዮጵያ ሶሻሊስታዊ ንቅናቄ (መኢሶን) ተብሎ ለሚጠራው ድርጅት ጥንስሱን ጣለ። ስብሰባው በተካሄደበት ወቅት ግን፣ የመስራች አባሎች ዋና ዓላማ፣ ተመሳሳይ ግብ የነበራቸውን ቆራጥ ታጋዮች በማሰባሰብ ብዙሃኑ የተማሪ ማኅበር አባላት ሳያውቁና ሳያረዱ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበርንና መጽሔቱን የሚቆጣጠሩበትን ዘዴ መሻት ነበር። በእርግጥም በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር የቡድኑን የፖለቲካ ዓላማ ለማሳካት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክቷል። በመፈጠር ላይ ለነበረው የፖለቲካ ድርጅት የመመልመያ መድረክ በመሆን አገልግሏል። በ1960 ዓ.ም የተካሄደው ስብሰባ፣ በሀገር ውስጥና ከሀገር ውጪ የሚንቀሳቀሱ ሁለት የአመራር አካል ፈጠረ፤ በሀገር ውስጥ የሚካሄደውን የቡድኑን ተግባር ለመምራት፣ ከጉራጌ ብሔር ተወላጅ የሆነው ዳንኤል ታደሰ፣ ዶክተር ወርቁ ፈረደና ዶክተር ተፈራ ወንዴ ተመረጡ። (3)

በኢትዮጵያ የግራ ኃይል መሀል እየተለመደ በሄደው የአሰራር ዘይቤ መሠረት፣ ቡድኑ እንቅስቃሴዎቹን በሕቡዕ በማካሄድ ተመሳሳይ አስተያየት ያላቸውን ብቻ እየመረጠ አሰባሰበ። የቡድኑ መፈጠር በምስጢር ቢያዝም፣ ወሬው ሾልኮ በመውጣቱና ኢትዮጵያ በመድረሱ፣ በሀገር ውስጥ የነበሩና በኋላም የተሰደዱ መሪዎች አዲሱን ቡድን በከፍተኛ ተስፋና ጉጉት እንዲጠባበቁ አደረገ። ኃይሌ ፊዳና ጓደኞቹ ግን፣ የቡድኑ ሕልውና በአካባቢያቸው ለሚገኙ ጥቂት አጋሮቻቸው የሚያካፍሉት ምስጢር ብቻ አድርገው ያዙት። ይህ ሁሉ ሆኖ ግን፣ ቡድኑ ከተመሠረተ ከ1960 ዓም ጀምሮ እስከ 1960ዎቹ ዓመታት አጋማሽ ድረስ መኖሩን የሚያውቁ በጣም የተወሰኑ ግለሰቦች ብቻ ነበሩ።

የአልጄሪያው ቡድን

ከ1959 ዓ.ም ጀምሮ የጥናት ቡድኖች ይፈጠሩ ነበር። ከ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ጀምሮ ግን፣ በቡድኖቹ መሀል የሚካሄደው ውይይትና ክርክር ዓይነታዊ ለውጥ በማድረግ፣ በፖለቲካ ድርጅት ግንባታ ላይ አተኮረ። ከ1961 ዓ.ም ጀምሮ የተፈጠሩት ቡድኖች ትግሉን ሕይወቱ ባሉ ሙያተኛ አብዮታውያን የተመሠረቱ ሲሆን፣ ቡድኖቹ ለጥናትና ለምርምር ብቻ ሳይሆን፣ ለተግባርም ጭምር ራሳቸውን ያዘጋጁ፣ በአንጋፋ የተማሪው ንቅናቄ መሪዎች የተቆረቆሩ የፖለቲካ ቡድኖች ነበሩ።

በዚያን ዘመን ከነበሩት ቡድኖች መሀል ከፍ ያለ ዕውቅና የነበረው በአልጄሪያ የተፈጠረው የኢትዮጵያውያን ቡድን ሲሆን፤ ቡድኑ ውስብስብና አስቸጋሪ የሆኑ የኢትዮጵያ የፖለቲካና የማኅበራዊ ጉዳይ ጥያቄዎችን ለመረዳትና ለማገናዘብ በማያስቸግር ዘዴ ሊቀምር ችሏል። ቅመራውን በተለይ እንደ ኢትዮጵያ በተመሳሳይ የዕድገት ደረጃ ላይ ከነበሩ የሦስተኛ ዓለም ሀገሮች፣ ማለትም፤ ከቬየትናም፣ ከኩባና ከቻይና አብዮታዊ እንቅስቃሴዎች ጋር በማዛመድ፣ ርዕዮተ ዓለማዊ መመሪያ አዘጋጀ። ቡድኑ የቀመራቸው ንድፈ ሃሳባዊ መመሪያዎች አዲስ ባይሆኑም፣ በተለያዩ ቡድኖች መሀከል ለተካሄደው መቀራረብ የውይይት መነሻ በመሆን አገለገሉ። የተለያዩ ቡድኖች ያካሄዱት ውይይት በይበልጥ ተቀራርበው፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅትን (ኢሕአድ) ፈጠሩ። ቡድኑ ያዘጋጃቸው ጽሑፎች ለኢሕአድ መፈጠር ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበረከቱ። በ1967 ዓ.ም፣ ድርጅቱ ራሱን የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ፓርቲ ብሎ ሰየመ።

በአልጄሪያ የሚገኘው ቡድን፣ ልዩ የጽሑፍ ችሎታ ነበረውና፣ በርካታ ጽሑፎች በማዘጋጀት ተጠርዘው እንዲሰራጩ ወይም በተማሪ ጋዜጦች እንዲባዙ አድርጓል። ቡድኑ፣ በአሜሪካ፣ በአውሮፓ፣ በኢትዮጵያና በመካከለኛው ምስራቅ ከነበሩ ኢትዮጵያውያን ጋር የደብዳቤ ግንኙነት በማድረግ ለመቀራረብ ሞክሯል።

በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፣ አልጄሪያ ከዓለም ዙሪያ የሚሰባሰቡ አብዮታውያን መዲና ነበረች። የኢትዮጵያ አየር መንገድ አውሮፕላንን የጠለፉት ስድስቱ ኢትዮጵያውያን አልጄሪያ እንደደረሱ፤ ካስባህ በተባለ አልጀርስ ከተማ ውስጥ ከሚገኝ መንደር መኖሪያ ተሰጣቸው። የምግብ ቀለብ ተቆረጠላቸው። አልጀርስ ከመምጣታቸው ቀደም ሲል፣ ቡድኑ በከባድ ችግር ተውጦ ነበር። የቡድኑ አባላት ቀደም ሲል በአንድነት የቆዩ ካለመሆናቸው የተነሳ፣ በኋላ የደረሱበት የፖለቲካና የርዕዮት አንድነት ደረጃ ላይ ለመድረስ ጊዜ ፈጀባቸው። መጀመሪያ ከገጠሟቸው ችግሮች መሀል፣ አማኑኤል ገብረእየሱስ የኤርትራ አርነት ግንባርን እንዲቀላቀሉ ያደረገው ጥረት ሲሆን፣ ከብዙ ክርክርና ውይይት በኋላ የአማኑኤል ሙከራ ውድቅ ሆነ፣ ለማሳመን እንደተሳነው ሲረዳም፣ አማኑኤል ብቻውን ሄዶ ከኤርትራ ግንባር ተቀላቀለ። [4] የቀሩት ግን፣ የኢትዮጵያ ሁኔታ ላይ ምርምራቸውን ቀጠሉ። ቀደም ሲል እንደተገለፀው፤ የኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች ርዕዮት እንዲስፋፉ ተዋጽኦ አበረከቱ።

የብሔር ጥያቄ

የአልጄሪያውን ቡድን ከኤርትራ ድርጅት ጋር እንዲቀላቀል አማኑኤል ያደረገው ጥረትና ግፊት፣ ቡድኑ በብሔር ጥያቄ ላይ ቅድሚያ

ሰጥቶ ምርምር እንዲያደርግ ገፋፋ። ከዚያ በተጨማሪ ግን፣ የኢትዮጵያን ትግል ለመምራት ለሚሹ አብዮታዊያን የብሔር ጥያቄ ማምራ ገጽታዎች የነበሩት ዐበይት ጥያቄ በመሆኑ፣ ትኩረት መስጠት ተገቢ ሆኖ ተገኘ። በአንድ ገጽታው፣ የኢትዮጵያ ሁኔታ ሲተነተን፣ የብሔር ጥያቄ የማይዘለል አንድ ዐበይት ክስተት ነው። ከሀገሪቱ ችግሮች አበይት ገጽታዎች መሀል አንዱ የብሔር ቅራኔ እንደመሆኑ፣ የሀገሪቱን ችግር ለማቃለል የሚሻ ሁሉ ይህን ቅራኔ አጢኖ መፍትሄ ሊሰጠው ይገባል። የብሔር ቅራኔ ጉዳይ በይደር የሚያልፍ ጥያቄ አልነበረም። ይህ በዚህ እንዳለ ሆኖ፣ ከፖለቲካ ገጽታው አንፃር፣ አብዮታዊ ትግሉ ዘላቂ የጭቁን ብሔረሰቦችን ድጋፍ ለማግኘት ይችል ዘንድ፣ ቅሬታቸውንና ችግራቸውን መረዳት ብሎም የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብታቸውን ማክበር አስፈላጊ ነበር። የብሔር ጥያቄ ጉዳይ አሳሳቢ እንደሆነ የተማሪው ንቅናቄ በተወሰነ ደረጃ ቢረዳም፣ የሚያስከትለውን ችግር በመፍራት ረዘም ላለ ጊዜ ጥያቄውን ሳያነሳ ቆይቷል።

በምዕራፍ ሁለት እንደተገለፀው፣ ጥላሁን ታከለ በሚል የብዕር ስም የአልጀሪያው ቡድን አንድ ጽሑፍ አወጣ። "የብሔር ጥያቄ በኢትዮጵያ" በሚል ስም የወጣው ጽሑፍ፣ ዋለልኝ በ1961 ዓ.ም ያቀረባቸውንና ሌሎች ግንባር ቀደም ታጋዮች የደገፏቸው ሃሳቦችን በይበልጥ አብራራ። ጽሑፉ፣ 17ኛው የሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ጉባኤ ያሳለፋቸውን ውሳኔ ፉ በመዓረር ሲሆን የወጣው፣ በብሔር ጥያቄ ላይ ትክክለኛና ሳይንሳዊ አቋም መያዝ አስፈላጊ እንደሆነ አስረዳ። እንዲያም ካልተደረገ ይላል ጽሑፉ፣ ለብሔር አርነት የተነሱ ንቅናቄዎች ከጊዜ ወደ ጊዜ እየዘቀጡ፣ በጠባብነት ስሜት እየተዋጡ ለሀገራቸው ባይተዋር ይሆናሉ። ይህ የባይተዋርነት ስሜት ሕብረ-ብሔር የፖለቲካ ድርጅትም ሆነ ሕብረ-ብሔር ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ለመመስረት ሳንካ ይሆናል። (5)

የጥላሁን ታከለ ጽሑፍ፣ በአሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ጉባኤ ላይ የቀረቡትን ጽሑፎች ከሌኒንና ከስታሊን ጋር በማነፃፀር ግድፈታቸውን ጠቆመ። ለምን ከሌኒንና ከስታሊን ጋር ማነፃፀር እንዳስፈለገ ሲገልጽ፣ "የእዙና (በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር) መሪዎች፣ የጽሑፋቸውን መነሻና መድረሻ ሌኒንና ስታሊን ናቸው ብለው ስለገለፁ" ነው ይላል። (5)ጥላሁን የብሔር ጥያቄውን ከክልልተኛነት (Regionalism) አንፃር መተንተን ስህተት መሆኑን ጠቆመ።

ከዚያ በተጨማሪ፣ የእዙና መሪዎች ፊውዳሊዝም በመገርሰስ ላይ መሆኑን ጠቅሰው ስለነበር፣ ጥላሁን ትችቱን በመቀጠል፣ "ፊውዳሊዝም እየተገረሰሰ ከሆነ፣ ካፒታሊዝም እያቆጠቆጠ ነው ማለት ነው፣ አንድ አሮጌ ሥርዓት የሚፈርሰው ሌላ አዲስና ተራማጅ ማኅበራዊ ሥርዓት ከውስጡ እየቦጠቦጠው ሲሄድ ነው"፤ በተጨማሪም፣ "በኢትዮጵያ ካፒታሊዝም

በማደግ ላይ መሆኑ ብዙ ብሔረሰቦችና ብሔሮች መኖራቸውን የሚገልጽ ምልክት አይሆንምን?" ካለ በኋላ፤ አስተያየቱን በመቀጠል፣ "ይልቁንም ኢትዮጵያ የብሔሮች እሥር ቤት ናት። መርሆአችንም የብሔሮች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት ማወቅ ነው" ሲል ደመደመ።(6)

በተለያዩ የኢትዮጵያ አካባቢ የተነሱትን ብሔራዊ ንቅናቄዎች አስመልክቶ፤ የአርሶ አደሩንም ሆነ የብሔረተኛ ንቅናቄዎችን መነሳት የሚጋብዙ ታሪካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ሁኔታዎች መኖራቸውን ጥላሁን ገለፀ። ብሔራዊ ንቅናቄዎቹ የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው ለመወሰን የሚያደርጉትን ትግል ደገፈ፣ ገደብ የለሽ መብታቸውን አረጋገጠ። (7) ሁሉም ብሔረተኛ ንቅናቄዎች አድሀሪዎች ናቸው ብሎ የእነሱና ጉባኤ ያሳለፈውን ውሳኔ ጥላሁን ተቃወመ።

በደቡብ ኢትዮጵያ የሚነሳ ብሔረተኛ ንቅናቄ ከመሬት ጥያቄ ጋር በጽኑ የተሳሰረ በመሆኑ፣ የመደብ ትግል ተብሎ ሊገመት እንደሚችል ገለፀ። በዚያን ዘመን፣ የደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች ከቅድመ አያቶቻቸው ከወረሱት መሬት እየተነቀሉ በገዛ ሀገራቸው ባይተዋር፣ በገዛ መሬታቸው ገባር እየሆኑ በመሄድ ላይ ነበሩ። ስለሆነም፤ በደቡብ ኢትዮጵያ ብሔራዊ ንቅናቄዎች መነሳታቸው የማይቀር ክስተት ከመሆኑም በላይ፣ ትግላቸውም "አግባብ ያለውና በብዙ ገፅታው ተራማጅ ነው" አለ።

ማርክስና ኤንግልስ የአይሪሽና የፖላንድ ብሔርተኛ ንቅናቄዎችን መደገፋቸውን ጥላሁን ካስረዳ በኋላ፤ የራስን ዕድል በራስ ለማስከበር የከበርቴ አብዮት መካሄድ ቅድመ ሁኔታ እንዳልሆነ ተነተነ። "በኢትዮጵያ የከበርቴ አብዮት ወይም ዴሞክራሲያዊ አብዮት ስላልተካሄደ ነው የራስን ዕድል በራስ ለማስወሰን የሚደረገው ትግል ዴሞክራሲያዊና አግባብ አለው የሚባለው" ብሎ ከገለፀ በኋላ፤ ኢምፔሪያሊዝም ብሔራዊ ንቅናቄዎችን ሊያራግብና ሊቆሰቁስ ቢችልም ሊፈጥራቸው እንደማይችል ጠቀሰ።

ብሔራዊ ንቅናቄዎችን ዕውቅና መስጠትና መደገፍ ለትግሉ የሚያበረክታቸውን ፖለቲካዊ ጠቀሜታዎች የጥላሁን ጽሁፍ አብራራ። ፊውዳሊዝምንና ኢምፔሪያሊዝምን እዋጋለሁ ብሎ የተነሳ የፖለቲካ ድርጅት፣ "የሕዝቦችን ያልተገደበ መብት እስካልተቀበለ ድረስ፣ የጭቁን ብሔረሰቦችን አመኔታና ድጋፍ አያገኝም። የፍች ሕግ መቀበል ማለት፣ ባልና ሚስት ሁሉ ይፋቱ ማለት እንዳልሆነ ሁሉ፣ የሕዝቦችን ያልተገደበ መብት መቀበል ማለት ደግሞ ሀገር ትፍረስ ማለት አይደለም" ብሎ ከገለፀ በኋላ፣ "ብሔራዊ እንቅስቃሴ ተነስቶ የመገንጠል ጥያቄን ቢያነሳ፣ ጉዳዩን በጅምላ ሳይሆን በተናጠል በመመርመር፣ ለሶሻሊዝምና ለመደብ ትግሉ ይጠቅማል የተባለ ውሳኔ ላይ መድረስ ይሻላል ሲል ደመደመ።" ይህች

የመጨረሻዋ ነጥብ፣ በአንድ በኩል፣ የመገንጠል ጥያቄ በሐፊውን ምን ያህል እንዳስፈራው የምትጠቁም ስትሆን፣ በሌላ በኩል ደግሞ ምኞቱን ለማብራራት ትሞክራለች።

የብሔሮችን የራስ ዕድል በራስ የመወሰን መብትን ማክበር የሚያስፈልገው የመበታተን ዕድልን ለመቀነስና በብሔርና ብሔረሰቦች መካከል ወንድማማችነትንና መተማመንን ለመፍጠር ነው ይላል ጥላሁን። አቀራረቡ በጣም የተለያዩ ርዕዮታዊ ግንዛቤዎችን ሲያዋውጥ ከመሞከሩም በላይ፣ የሶሺያሊስት አብዮት ለኢትዮጵያ አንድነትና ፈቃዶ መዋሀድ ዓይነተኛ መፍትሄ ነው የሚል ብሩህ ምኞትን ያንፀባርቃል። አብዛኞዎቹ ግንባር ቀደም ታጋዮች ሳያብላሉ የተቀበሉት ጽንሰ-ሃሳብ ቢኖር፣ ብሔራዊ እንቅስቃሴዎቹን ቢደግፉና የዘውድ አገዛዙን በጋራ ቢገረስሱ፣ ንቅናቄዎቹ የመገንጠል ዓላማቸውን ሊሰርዙ ይችላሉ ብለው መገመታቸው ነበር። ፅንሰ-ሃሳቡ የወጣት ታጋዮቹን ስሜት ለመግለጽ ሞክሯል። ፍላጐታቸው፣ በአንድ በኩል ርዕዮታዊ ግንዛቤአቸው እንዳይበረዝ መታገልና መከላከል ሲሆን፤ በሌላ በኩል፣ ኢትዮጵያን ለመበታተን ለሚሹ ኃይሎች ዕድሉን መንፈግ ነበር። ከላይ የተዘረዘረው አቀራረብ መሠረታዊ መርሆዎችን በየጊዜው ከሚነሱ ክስተቶች ጋር በማዛመድና በማዋሃድ፣ አብዛኛው የግራ ኃይል ሊከተል የሚገባውን መንደርደሪያዎችንና መመሪያዎችን አዘጋጀ።

ይህ የግራ ኃይል፣ በሥርቶ አደሩ ኅብረትና በሃገሪቱ አንድነት አጥብቆ ያምናል። ሆኖም፤ የብሔር ጭቆና መኖሩን አምኖ መቀበል የትግሉን ትክክለኛ ፈለግ ለመከተል መወሰድ ካለባቸው ተቀዳሚ እርምጃዎች መሀል አንዱ እንደሆን ደግሞ ተገንዝቧል። ስለሆነም፤ የብሔሮችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰንና እስከመገንጠል ድረስ ያላቸውን መብት መቀበል ለኢትዮጵያ አብዮታውያን መለኪያ ሆነ። ይህ ጥያቄ ከተነሳበት ወቅት አንስቶ፣ በሀገሪቱ ምሁራንና ተራማጆች መሀል ልዩነት አቆጠቆጠ።

በኤርትራ ውስጥ ብዙ ብሔረሰቦች መኖራቸውን ላለመቀበል የኤርትራ ብሔረተኞች እንደሚፈልጉ ጥላሁን ይጠቁምና፤ ብሔረሰቦቹ እንደማንኛውም ሕዝብ ሁሉ የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እንዳላቸው ይገልፃል። ይህ ማለት ግን፣ ኤርትራ ውስጥ ያሉ ብሔረሰቦች በጋራ ትግል ማድረግ አይችሉም ማለት እንዳልሆነም ያብራል። የኤርትራ አርነት ግንባር የሚመራው መንግሥት ለኤርትራ ሕዝብ የተሻለ ሁኔታ ሊያመጣ ይችላል ብሎ ጥላሁን ስላልገመተ፤ በኤርትራ መገንጠል ጥያቄ ላይ ፍርዱን አልሰጠም። ያም ሆኖ ግን፣ የኤርትራ አርነት ግንባር "የኤርትራ ሕዝቦች ገደብ የለሽ መብትን ለማስከበር እስከታገለ ድረስ" ሊደገፍ ይገባል አለ። ኤርትራ ጥያቄ ላይ አቋም አለመውሰድና ለትግሉ ድጋፍ አለመስጠት፣ ኤርትራዊያን ከተቀረው የኅብረተሰብ ክፍል ጋር በአንድ

መንግስት ጥላ ሥር አብሮ መኖር አይቻልም ወደሚል መደምደሚያ ሊያደርሳቸው እንደሚችል ጥላሁን አስገነዘበ።

የጥላሁን ጽሑፍ ዐይን ከፋች በመሆን ብዙ ኢትዮጵያውያን የብሔር ጥያቄን በይበልጥ እንዲረዱና የተሻለ ግንዛቤ እንዲያገኙ አደረገ። ከዚህ በተጨማሪ፣ የብሔሮች የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት ጽንሰ-ሃሳብ በማስተዋወቅ ጽሑፉ ለኢትዮጵያ የፖለቲካ ትግል አስተዋጽኦ አበረከተ። ጽሑፉ፣ በኋላ የተፈጠረውና የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት በመባል የተሰየመው ቡድን በብሔሮች ጉዳይ ላይ የተከተለውን ፖሊሲ አንፀባረቀ። ጽሑፉ፣ ኃይለ-ቃሎችን በመጠቀሙ፣ ብዙ ምሁራንን አስበረገገ። ምንአልባትም ኃይለ-ቃሎችን ቀንሶ በለሆሳስ ማስረዳት ቢቻል ኑሮ፣ እነዚህ ምሁራን ባልራቁም ነበር። በብሔር ጥያቄ ላይ የተነሱት ተቀራኒ ሃሳቦች ውለው አድረው የኢትዮጵያን የግራ ኃይል ለመከፋፈልና ብሎም የጋራ ጉልበቱን ለማዳከም በቅተዋል።

የኃይሌ ፊዳ የአልጀርስ ጉዞ

የመጀመሪያው የኢትዮጵያ የግራ ኃይል የመከፋፈል ምልክት በ1963 ዓ.ም ኃይሌ ፊዳ ወደ አልጀርስ በመሄድ ከብርሃነመስቀል ረዳ ጋር ውይይት ባደረጉበት ወቅት ተከሰተ። በዚህ ውይይት ላይ፣ የአልጀሪያው ቡድን እንዲቀላቀላቸው ኃይሌ ጠየቀ፣ የገንዘብ እርዳታም አደረገ። ውይይቱ ቀጥሎ፣ የኢትዮጵያ ሁኔታ በተመለከተ ስምምነት ላይ መድረስ አልቻሉም። ልዩነቶቹ የተነሱት በኢትዮጵያ ጊዜያዊ ሁኔታ አገማገም፣ የድርጅት አፈጣጠርና፣ ድርጅቱ የሚያከናውናቸው ተግባራትን አስመልክቶ ሲሆን፣ የትጥቅ ትግል ስለመጀመር በተደረገው ውይይትም ስምምነት ላይ መድረስ ሳይቻል ቀረ።

በመጨረሻም፣ ውይይቱ የትም ሊያደርስ እንደማይችል ሲረዱ፣ የአልጀሪያው ቡድን በኃይሌ ፊዳ ቡድን ውስጥ ነፃነቱን ጠብቆ ሊሰራ እስከቻለ ድረስ ለመቀላቀል እንደሚችል ሃሳብ አቀረበ። ኃይሌ ፊዳ መልስ ሳይሰጥ ሄዶ፣ ከራሱ የቡድን አባላት ጋር ከተወያየ በኋላ በተደረገው የደብዳቤ ልውውጥ፣ አሉታዊ መልስ ላከ። በአልጀሪያ የነበሩ ተራማጆች በቡድን መልክ እንግባ ብለው መጠየቃቸው በድርጅት ውስጥ ሌላ ድርጅት መፍጠር እንደሆነ ተገልጾ፣ የኃይሌ ፊዳ ቡድን ጥያቄውን እንደማይቀበል ለአልጀሪያው ቡድን አስታወቀ። የኃይሌ ፊዳ ቡድን ምላሽ በኢትዮጵያ የግራ ኃይል መካከል ለተፈጠረው ጥላቻና ልዩነት መንስኤ ሆነ። ከኃይሌ ፊዳ ቡድን ጋር መሥራት አለመቻሉን ሲረዳ፣ የአልጀርስ ቡድንም የራሱን የመደራጀትና የማደራጀት ስልት በመከተል፣ ኢሕአድ ብሎም ኢሕአፓን የፈጠረውን ድርጅታዊ መሠረት ጣለ። በኢትዮጵያ የግራ ኃይል መካከል

ሁለት ተፎካካሪና ተወዳዳሪ ቡድኖች በቀሉ። ሁለቱም ዲጋፊ ሰማግኘት ትግላቸውን ቀጠሉ።

ጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴ

በተለያዩ ቦታ የሚገኙትንና ተመሳሳይ መሠረታዊ ዓላማ ያላቸውን ቡድኖች ለማሰባሰብ ይረዳ ዘንድ፣ የአልጀሪያው ቡድን ሦስት አባላት ያሉት አንድ ጊዜያዊ የአደራጅ ኮሚቴ ፈጠረ። ሦስቱ የአደራጅ ኮሚቴ አባላት፣ ብርሃነ መስቀል ረዳ፣ ኢያሱ ዓለማየሁና ብንያም አዳነ ሲሆኑ፣ ሥርዓት በተከተለ አሰራር፣ እንደዚህ ዓይነቱ ኮሚቴ ድርጅቱን ከሚፈጥሩ ቡድኖች በመውጣጣት ነበር የሚፈጠረው። የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አርነት ድርጅትን በሚመለከት ግን፣ በመሰባሰብ ላይ የነበሩት ቡድኖች በአልጀርስ ቡድን ላይ በነበራቸው ከፍተኛ እምነት ምክንያት፣ ከሁሉም የተውጣጣ ኮሚቴ ይፈጠር ብለው ጥያቄ አላቀረቡም።

የጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴው ተግባራት በሦስት የተከፈሉ ሲሆን፣ አንደኛው፣ ድርጅታዊና ፖለቲካዊ ጽሑፎችን ማዘጋጀት፣ ሁለተኛው፣ ከየቡድኖች ጋር ውይይት ከፍቶ ግንኙነቱን ማጠናከርና ብሎም እንዲቀላቀሉ ጥረት ማድረግ፣ ሦስተኛው፣ ከመንግሥታትና ከውጭ ድርጅቶች ጋር ግንኙነት መመሥረትን ይመለከታል።

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት መሠረት ተጣለ

በአልጀሪያው ቡድን አንቀሳቃሽነት፣ በሃሳብ የሚጣጣሙ በአሜሪካ፣ በምስራቅ አውሮፓ፣ በመካከለኛው ምሥራቅ፣ በምዕራብ አውሮፓና በኢትዮጵያ የሚገኙ ቡድኖች ተቀራረቡ። የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት ተብሎ ለተሰየመው ድርጅት መሥራች አባላት የመወያያ መንደርደሪያ የሚሆን ሰፊና ጥልቅ የፖለቲካና የርዕዮት ጥናቶች የአልጀሪያው ቡድን አቀረበ። ቡድኑ ካአወጣቸው ጽሑፎች መካከል የኢትዮጵያን ጭብጣዊ ሁኔታ የሚተነትን ብሎም የድርጅቱ የኢሕአድ የመጀመሪያ ፕሮግራም መግቢያ ሆኖ ያገለገለው ጽሑፍ የድርጅቱ መተዳደሪያ ደግብና ሕግጋት ይገኙበታል።

ከቀረቡት ሥራዎች መሀል፣ "ስለድርጅት አመሰራረት አንዳንድ ማስታወሻዎች"፣ "ስለተማሪው ንቅናቄ-ግምገማዊ አስተያየቶች" የተባሉ ጽሁፎች ይገኙታል። ወታደራዊ ፊውዳሊዝም በኢትዮጵያ (Ethiopian Militaristic Feudalism) በሚል ስለኢትዮጵያ ፊውዳሊዝም ጠባይና ታሪካዊ እድገት የሚያትት ጽሑፍም ቀርቧል። የብሔር ጥያቄን በሚመለከት ባለፉት ገጾች የተጠቀሰው የጥላሁን ታከለ ጽሑፍ የተዘጋጀ ሲሆን፣ ኤርትራን

የሚመለከት ሌላ ጽሑፍም ቀርቧል፡፡ ብዙዎቹ ጽሑፎች በብዕር ስም በተማሪ ጋዜጦች ላይ የታተሙ ሲሆን፣ በኤርትራ ኅብረተሰብ ውስጥ ስላለው ቅራኔ እንዲሁም ስለኤርትራ አርነት ግንባር ይዘትና ጠቅላላ ባህርይ የሚገልፀው "የብሔራዊ ትግል በኤርትራ" የተባለው ስራ ጥናት ግን ይፋ አልወጣም፡፡

መኢሶንና ኢሕአድ የፖለቲካ ልዩነቶች

ከመኢሶን ቡድን ጋር ልዩነት እስከተከሰተበት ዕለት ድረስ የኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች ራሳቸውን ተመሳሳይ ሃሳብ ያላቸው የአንድ ቤተሰብ አባላት አድርገው ነበር የሚገምቱት፡፡ ልዩነቶቹ ከተከሰቱ በኋላ ግን፣ በተለያዩ የፖለቲካና የማኅበራዊ ጉዳዮች ላይ የተሟሟቀ ክርክር መደረግ ጀመረ፡፡ ገና ከወዲሁ የውይይቶቹን አቅጣጫ መተንበይ አስቸጋሪ ቢሆንም፣ ክርክሩ እየከረረና እየሰፋ በመሄዱ ልዩነቶቹም ጎሉ፡፡ ቀጥለን የምንጠቅሳቸው ሃሳቦች በተለያየ ጊዜ የቀረቡ ጽሑፎች ያዘሏቸውን ተፃራሪ ሃሳቦች ይሆናል፡፡ ኃይሌ ፊዳና በኋላ መኢሶንን የተቀላቀሉ ሁሉ፣ የኢትዮጵያን ሁኔታ አስመልክቶ መደምደሚያ ላይ ደርሰው ነበር፡፡ በኢትዮጵያ ነባራዊና (ተጨባጭ) ሕሊናዊ (ስነ-ልቦናዊ) ሁኔታዎች መሀል ተባደግ ዕድገት አለ ብለው ደመደሙ፡፡ ምንም እንኳን ተጨባጭ ሁኔታው፣ ማለትም ረሀቡ፣ ችግሩ፣ መሬት-አልባነቱ...ወዘተ ቢኖርም፣ ሕዝቡ የፖለቲካ ንቃት ስለሚጎድለው፣ ስነልቦናዊ ዝግጅት ስለሚያንሰው፣ ይህን አመቺ ሁኔታ ሊጠቀምበት አይችልም አሉ፡፡ ከዚያ በተጨማሪ፣ "እስከዛሬ በኢትዮጵያ መሬት ላይ የፖለቲካ ፓርቲ ታይቶ አይታወቅም፡፡ እስከዛሬ የሕዝቡ አንድ ክፍል ወይም መደብ ወይም የሙያ ማኅበር በአንድ የተቀናበረ የፖለቲካ ድርጅት ሥር ተሰልፎ ሥራ ሲያቆም ማመልከቻ (ፔቲሽን) ሲጽፍ፣ ሰላማዊ ሰልፍ ሲያደርግ፣ ከፖሊስ ጋር ሲጋጭ አልታየም፡፡.... ስለዚህ፣ ከዚህ ሁሉ የሚፈልቀው መደምደሚያ የሕሊናዊ ሁኔታ ወደ ኋላ መቅረት ነው" ሲሉ ደመደሙ፡፡ (8)

የኢትዮጵያ ሕዝቦች የአርነት ድርጅት ግን፣ በኢትዮጵያ ውስጥ ትግል ለመጀመር የሚያስችል ተጨባጭና ሕሊናዊ ሁኔታዎች መኖራቸውን ይቀበላል፡፡ "ስለድርጅት አመሠራረት አንዳንድ ማስታወሻዎች" የተባለው ጽሑፍ፣ ለአመጽ የሚጋብዙ ነባራዊ ሁኔታዎቹን በዝርዝር ካሰፈረ በኋላ፣ (9) ህሊናዊ ዝግጅትን አስመልክቶ ግን "... አብዮታዊ ትግሉ በሂደት ላይ ነው፡፡ ትግሉ ተጀምሮ፣ አመራር ሊሰጡ የሚችሉ አብዮታዊ ኃይሎች ባለመደራጀታቸውና ባለመቀናበራቸው፣ ብዙም ሊገፉ አልቻሉም" ሲል ገለፀ፡፡ በኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት ግምገማ መሠረት፣ ትግሉ ቢጀመርም፣ መምራት የሚችሉ አብዮታዊ ምሁራንና ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች በጭራነት ስለሚከተሉ፣ መሪ-አልባ ቀርቷል፡፡ ይህን ሁኔታ መቀየር የግድ

ነው ብሎ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት አመነ። ግንባር ቀደም ኃይሎች በተለያየ ምክንያት ሳይደራጁና ሳይሰባሰቡ ቢቀሩ፣ በኢትዮጵያ የተፈጠረው አመቺ አብዮታዊ ሁኔታ አፈትልኮ ትግሉ የማይፈለግ አቅጣጫ እንደሚይዝ ተገመተ። ጉዳዩን የተለየ ክብደት እንዲሰጠው የገፋፋው፣ በደቡብ ኢትዮጵያ በመስፋፋት ላይ የነበረው አመጽ ነበር። በደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝብ ላይ የተጫነው በደል የከፋ ስለሆነ፣ ሕዝቡ ቢነሳ ማጣፊያው ይቸግርና፣ ሀገሪቱ ልትበታተን ትችላለች ብሎ ይገምት ነበር የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት።

ሁለቱም ቡድኖች፣ የኢትዮጵያን ሁኔታና ተያይዘው የሚነሱ ክስተቶችን በትክክል መተንተን አስፈላጊ መሆኑን ያምናሉ። የኢትዮጵያ ሁኔታ ሲተነተን መነሳት ካለባቸው ዐበይት ጥያቄዎች መሀል የኢትዮጵያ አብዮታዊያን ሚና ነበር። የኃይሌ ፊዳ ቡድን፣ በኢትዮጵያ ሁኔታ ትንተና ላይ ተንተርሶ ባቀረበው ሃሳብ መሠረት፣ የአብዮታውያን ተግባር የሕዝቡን ንቃት ከፍ አድርጎ ለትግል ማዘጋጀት ሲሆን፣ "በኢትዮጵያ ሪቮሉሽናዊ ሕዝባዊ ጦርነት ከመደረጉ በፊት፣ ሕዝቦች የፖለቲካ ትግሎችን ማድረግና ከነርሱ መማር ይኖርባቸዋል" ይላል። [10]

የኢትዮጵያ ሕዝቦች የአርነት ድርጅትን የፈጠሩት ቡድኖች ከላይ ከተጠቀሰው የመኢሶን ሀሳብ ጨርሶ የተለየ አመለካከት በማስተናገድ፣ የግንባር-ቀደም ታጋዮች ተቀዳሚ ተግባር፣ የሕዝቡን ትግል ሊመራ የሚችል ድርጅት መፍጠር መሆኑን አመለከቱ። የዚህ ድርጅት ተቀዳሚ ተግባር ደግሞ፣ ተመሳሳይ ዕምነት ያላቸውን ኃይሎች ሁሉ በአንድ የድርጅት ጥላ ሥር ማሰባሰብ ሲሆን፣ "የኢትዮጵያ ሁኔታ ጊዜና ፋታ የማይሰጥ በመሆኑ፣ ግንባር ቀደም ታጋዮች ትምህርታቸውን እስኪጨርሱ ሊጠብቁ አይገባም" ስለሆነም "ትምህርታቸውን በፈቃደኝነት አቋርጠው በአብዮታዊ ትግሉ ውስጥ ሊሳተፉ ይገባል" አለ።

ሁለቱም ቡድኖች፣ ትግሉን ከሕዝቡ ጋር ተዋህዶ መምራት እንደሚያስፈልግ ያስተምራሉ። እንዴት እንዋሃድ በሚለው ጥያቄ ላይ ግን መሠረታዊ ልዩነት ነበራቸው። የመኢሶን ቡድን ከሕዝቡ ጋር መዋሃድ አለብን ሲል፣ ግለሰቦች በተናጠል ረዘም ያለ ጊዜ ወስደው ከሕዝቡ ጋር እየተቀላቀሉ፣ እንደሁኔታው አመቺነትም የሕዝቡን ንቃት ከፍ ለማድረግ የፖለቲካ ሥራዎች ማከናወን ነበር። በኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት አስተያየት መሠረት፣ አጥጋቢና ውጤታማ በሆነ መንገድ ከሕዝብ መዋሃድ ጋር የሚቻለው፣ ግንባር ቀደም መሪ ድርጅት ተፈጥሮ ከሕዝቡ መሀል በመገኘት፣ የትግሉ አካል መሆን ሲችል እንደሆነ ገለፀ።

የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ በአርሶ አደሩ እርሻ ላይ የተመሠረተ እንደመሆኑ፣ ዐበይት ጥያቄውም መሬት ማከፋፈል ስለሆነ፣ የገጠር የትጥቅ ትግል ዋናው የትግል ዘዴ መሆኑ ተገለፀ። የድርጅቱም ተቀዳሚ ተግባር የትጥቅ ትግሉን መምራት ነው ተባለ። የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት፣ ወታደራዊ ባህርይ ካላቸው እንደ ኤርትራ አርነት ድርጅት ከመሳሰሉ ኃይሎች የተለየ ባህርይ ያለው፣ የፖለቲካ አመራር አስፈላጊነትን ያጤነ ድርጅት መሆን እንዳለበት ታመነ። የድርጅቱን የፖለቲካ ገፅታ ለማስመር፣ "መለስተኛ የፖለቲካ ድርጅት" ተብሎ ተሰየመ። "መለስተኛ የፖለቲካ ድርጅት" በሚለው ጽንሰ-ሃሳብ ላይ ተመስርቶ ድርጅት መፍጠር ይቻላል የሚለው ሃሳብ፣ ከተማሪው ንቅናቄ አብራክ የተፈጠሩ በርካታ አብዮታዊያን ይኖራሉ በሚል ግምት ላይ የተመሠረተ ነበር። እኒህ አብዮታዊያን፣ አስፈላጊና ትክክለኛ የትግል አመራር ካገኙ፣ ትግሉን ሊመሩ ይችላሉ የሚል ዕምነት ነበር። "ስለዚህ፣ ሕዝባዊ ጦርነት ከመጀመሩ በፊት መደረግ ያለበት፣ የርዕዮት ጥራት፣ የፖለቲካ ብስለትና የአደረጃጀት ልምድ ያላቸውን አብዮታዊያንን ማሰባሰብ ነው።" (11) ድርጅቱ ከተመሠረተ በኋላም፣ ተቀዳሚ ተግባሩ ለትጥቅ ትግሉ አስፈላጊውን ዝግጅት ማድረግ ይሆናል።

የኃይሌ ፊዳ ቡድን የትጥቅ ትግል መጀመርን አጥብቆ መቃወሙን ሲገልጽ፣ "ስለዚህ፣ የዛሬው ተራማጆች ዋና ተግባር ከገበሬውና ከሠራተኛው ጋር መዋሃድ፣ አብሮ መሰለፍና ሪቮሉሽናዊ ድርጅት እንዲቋቋም መልፋት ነው እንጂ! ይህን አስቸጋሪ ተግባር .... ወደ ጐን ትቶና አንድ እፍኝ የማይሞሉ ሆኖ የመሳሪያ ትግል መጀመር አይደለም"" አለ። (12) ቀጠል አድርጎም "የፖለቲካ ንቃቱ ገና ያልጎለበተውን ህዝብ ማንሳሳት፡ ለጭፍጨፋ የሚጋብዝ ከመሆኑም በላይ ህዝቡ ከትግሉ ከትግሉ እንዲገለል የደርገዋል" እናም(13) "መሣሪያዊ ትግልን ለመጀመር በመጣደፍ... እፍኝ የማይሞሉ ወጣት ሪቮሉሽናዊያን ኢትዮጵያውያንን ወደማያዋጣ መንገድ መምራት በኢትዮጵያ ሪቮሉሽን ላይ ወንጀለ (ትሪዝን) መፈፀም ነው" ሲል ደመደመ። (14)

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት አብዮታዊ ትግሉ የተጀመረና በመካሄድ ላይ ያለ መሆኑን ስላመነ፣ የኃይሌ ፊዳ ቡድን በትጥቅ ትግሉ ጥያቄ ላይ የነበረውን አቋም ተቃወመ። ኢሕአድ ጥቂት ግለሰቦችን በማሰባሰብ የትጥቅ ትግሉን ሊጀምር ያሰባል የተባለው ክስ መሠረት እንደሌለው አስረዳ። ሕዝቡን ሳያስተምሩ የደፈጣ ቡድኖች መስርተው የትጥቅ ትግል እንጀምር የሚሉ ግለሰቦች የሚከተሉት ጉዳና የተሳሳተ መሆኑን ጠቆመ። የፖለቲካ ዝግጅት አስፈላጊ እንደሆነ ተቀብሎ፣ ውጤቱ ሊሰምር የሚችለው ከአብዮታዊ ትግሉ ጋር ሲቀናጅና አብሮ ሲሄድ መሆኑን ድርጅቱ አስገነዘበ። "ትልቅና መረቡን ከዳር እስከ ዳር የዘረጋ ድርጅት

እስኪፈጠር ድረስ አብዮታዊ ጦርነቱን መጀመር ትክክል አይደለም" የሚሉትንም አጥብቆ ተቃወመ።

"ይህ ዓይነቱ አስተያየት ጨርሶ የተሳሳተ ነው።" ይላል "ስለድርጅት አመሠራረት አንዳንድ ማስታወሻዎች" የተባለው ጽሑፍ። በመቀጠል፣ "አንድ ድርጅት ሊያድግና ሊጠናከር የሚችለው በትግሉ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ ሲሆን ነው፣ ስለሆነም በሁለቱ ንድፈ ሃሳቦች፣ ማለትም፣ (የፖለቲካ ዝግጅት ሳናካሂድ ትጥቅ ትግል እንጀምር በሚሉትና የትጠቅ ትግል ከመጀመሩ በፊት ሰፊ ድርጅታዊ መረብ መዘርጋት አለበት፣ የሕዝቡ የፖለቲካ ንቃት መጉልበት አለበት በሚሉት ተፃራሪ ሃሳቦች ላይ ተመስርቶ ሚዛናዊ ድምዳሜ ላይ መደረስ ያሻል)" ብሎ ገለፀ። (15)

በእነዚህ ሁለት ቡድኖች መሀል የተነሳው ውይይት እየተካረረ በሚሄድበት ወቅት፣ "ጉዞው በባሌ ወይንስ በቦሌ" በማለት ሠናይ ልኬ ልዩነቶቹን በአንድ ዐረፍተ ነገር ገለፀ። ቦሌ ሲል፣ (አዲስ አበባ የሚገኘው አውሮፕላን ማረፊያ) በሰላም ወደ ኢትዮጵያ በመመለስ በሕዝቡ መሀከል ሠርጎ በመግባት የፖለቲካ ድርጅት መፍጠርና የሕዝቡን ንቃት ከፍ ማድረግ አለብን የሚለውን የመኢሶንን አቋም ለመግለጽ ሲሆን፤ በባሌ (ትጥቅ ትግል የሚካሄድበት ክፍለ ሀገር) የሚለው ተፃራሪው ሃሳብ፣ የፖለቲካ ትግሉን ከድርጅታዊ ተግባሮችና ከትጥቅ ትግሉ ጋር ማጣመር አለብን የሚለውን የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት አቋምን ያንፀባርቃል።

የሁለቱ ድርጅቶች ልዩነት በዚህ አላበቃም፤ የብሔር ጥያቄ ሌላው የልዩነት መንስኤ ነበር። ጥላሁን ታከለ በብሔር ጥያቄ ላይ ያቀረበውን ሃሳብ ኢሕአድ ሲደግፍ፣ መኢሶን ደግሞ እዙና በ17ኛው ጉባኤው በብሔሮች ጉዳይ ላይ ያሳለፈውን ውሳኔ ተቀብሎ ነበር። መኢሶን በአቋሙ ብዙም አልፀናም። በ1963 ዓ.ም በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ጉባኤ ላይ፣ የመኢሶን ቡድን በብሔር ጥያቄ ላይ የነበረውን አቋም ሲቀይር፣ በአሜሪካ የነበሩ አባሎቹ ድርጅቱ እንደከዳቸው በመገመት ጥለውት ወጡ።

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ነፃነት ግንባር (ኢብነግ) አፈጣጠር

በ1963 ዓ.ም በነሐሴ ወር የኢብነግን መፈጠር ለማብሰር የወጣ መግለጫ፣ በ1964 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ በአውሮፓ ውስጥ በመሠራጨት ላይ ነበር። በአውሮፓም ሆነ በአሜሪካ የነበሩ ተራማጆች የማያውቁትና ያልጠበቁት ይህ ድርጅት፣ ለመኢሶንና ለኢሕአድ ሌላ የግጭት በር ከፈተ።

በኢብነግ መግለጫ መሠረት፣ ድርጅቱ የተፈጠረው በባሌ ይታገል ከነበረው የምዕራብ ሱማሌ ነፃነት ግንባር ተብሎ ይጠራ ከነበረው ድርጅት በተውጣጡ ሱማሊያ ውስጥ በስደት ይገኙ በነበሩ ግለሰቦች ነበር፡፡ በመላው ኢትዮጵያ የሚገኙ ተራማጅ ኃይሎች በኮንፈረንሱ እንዲሳተፉ ጥሪ ተደረገ ካለ በኋላ መግለጫው፣ ሰኔ 20 ቀን 1963 ዓ.ም የተካሄደው ጉባኤ ኢብነግን መሠረተ ይላል፡፡

ኢብነግ፣ የሜጫና ቱለማ ማኅበር አባል የነበሩትና የኦሮሞ ብሔርተኛ ነጋዴ የሼህ ሁሴን ሱራ የሥራ ውጤት ነው፡፡ የሜጫና ቱለማ ንቅናቄ እንደተጨናገፈ፣ ሼህ ሁሴን ወደ ባሌ በመሄድ የአርሶ አደሩን ንቅናቄ ከሚመሩ ግለሰቦች ጋር ተገናኙ፡፡ ከዚያም ወደ ሞቃዲሾ ሄደው ለማደራጀት ያደረጉት ሙከራ ብዙም ድጋፍ ሳያገኝ ሲቀር፣ ሼህ ሁሴን ወደ ኤደን ተጉዘው ወጣት ኦሮሞዎችን መለመሉ፣ አሰለጠኑ፡፡ በ1961 ዓ.ም ጥቅምት ወር መጨረሻ ላይ፣ ከ35 በላይ የሚሆኑ ተዋጊዎችን ይዘው ወደሐረርጌ ተራራማ ቦታዎች ለማምራት በርበራ ደረሱ፡፡ ተዋጊዎቹ በሶማሊያ መንግሥት ባለሥልጣኖች በመያዛቸው፣ እስከ 1967 ዓ.ም ድረስ በእሥር ቆዩ፡፡ የሼህ ሁሴን የትጥቅ ትግል ሳይሳካ ከመቅረቱም በላይ፣ ኢብነግ ብሎ ራሱን የሰየመው ድርጅትም፣ ከሌሎች ብሔረተኛ የኦሮሞ ታጋዮች ተቀባይነት ሳያገኝ ቀረ፡፡ (16)

በሀገር ውስጥም ሆነ በውጭ የነበሩ ተራማጆች በባሌ ክፍለ ሀገር ብሔረተኛ ትግል ይካሄድ እንደነበር፣ እንዲሁም ሌሎች ኦሮሞ ቡድኖች ተመሳሳይ እንቅስቃሴ ማድረጋቸውን ቢያውቁም፣ የሼህ ሁሴንን የማደራጀት ጥረት ግን ያወቀ አልነበረም፡፡ ስለዚያም ነበር ኢብነግ ሕልውናውን ሲገልጽ ሁሉም የተለያየ አስተያየት ሲሰነዝሩ የበቁት፡፡ አንዳንዶቹ የዘውድ አገዛዙን የሚቃወም ኃይል ተፈጠረ ብለው ደስተኛ ሆኑ፡፡ ብዙ ተራማጆች ኢብነግን ሊቀላቀሉ ይችላሉ የሚል ተስፋ ሰፈነ፡፡

በመኢሶን የሚደገፉት፣ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር አመራር አባሎች፣ የኢብነግን መፈጠር በታላቅ ደስታ ተቀበሉት፡፡ በአውሮፓ የኢትዮጲያ ተማሪዎች ሥራ አስኪያጅ ኮሚቴ፣ "እንጠብቀው የነበረውና ትክክለኛ ጉዳና የሚከተለው፣ ኢትዮጵያን ነፃ የሚያወጣው ድርጅት ተፈጠረ" ከማለቱም በላይ ከኢብነግ ተወካዮች ጋር ግንኙነት አድርጐ በተረዳው መሠረት፣ ፊውዳሊዝምን ኢምፔሪያሊዝምንና ብዝበዛን ለመዋጋት የተዘጋጀ ድርጅት እንደሆነ ገለፀ፡፡ (17)

ይህ ችኩልና ጭፍን የድጋፍ መግለጫ፣ በአውሮፓው ተማሪዎች ማኅበር መሪዎችና የኢሕአድንን መሠረት በመጣል ላይ በነበሩት መሀል የበለጠ ጥርጣሬና ጥላቻን አሳደረ፡፡

የኢብነግ መፈጠር ኢሕአድን አላስደሰተውም። ኢሕአድን ለማደራጀት ከሚደረገው እሽቅድድም ባሻገር፣ ከፍተኛ ስጋት የፈጠረውና ያስደነገጠው፣ የፖለቲካ ዓላማውና ግቡ በውል ባልታወቀ የብሄር ድርጅት ውስጥ ብዙ ቆራጥ ታጋዮች ሊቀሳቀሱ ይችሉ ይሆናል የሚለው ሃሳብ ነበር። ይህ ስጋትና ጥርጣሬ ከኤርትራውያን በተመክሮ የመነጨ በመሆኑ፣ ቀላል ግምት የሚሰጠው አልነበረም። በ1960ዎች መጀመሪያ ዓመታት አካባቢ፣ (ELF) ኢ ኤል ኤፍ ውስጥ የተደረገው መከፋፈል ለብዙ ቡድኖች መፈልፈል ምክንያት ከመሆኑም በላይ፣ የተፈጠሩት ቡድኖች ተራማጅ ተብለው ስለተገመቱ ብዙ ኤርትራውያንን ሊስቡ ችለዋል።

የኤርትራ አርነት ግንባር-ሕዝባዊ የአርነት ኃይላት በመባል የሚታወቀው ቡድን (ELF-PLF)፣ በ1963 ዓ.ም ከኤርትራ አርነት ግንባር አብራክ ተከፍለው ከወጡ የተለያዩ ቡድኖች የተመሠረተ ስብስብ ነበር። ስብስቡን ከሚመሩት መሀል እስማን ሳላህ ሳቤ አንዱ ሲሆኑ፣ እሳቸውም ለቡድኑ ገንዘብ በማሰባሰብ ከፍተኛ ተዋጽኦ አበርክተዋል። የስብስቡን አመራር በተጨማሪ የያዙት፣ በሀገር ውስጥ የነበረውን የትጥቅ ኃይሉን የሚመሩት፣ ከኤርትራ አርነት ድርጅት ለመገንጠል የተደረገውን ሙከራ የጠነሰሱት ወጣት ታጋዮች ነበሩ። ከወጣት ታጋዮቹ መሀል ቀድሞ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪ የነበሩ ይገኙበታል።

አዲሱ አመራር፣ በተወሰኑ የክርስትና ሃይማኖት ተከታይ ኤርትራውያን ተማሪዎችና ምሩቆች መሀል ድጋፍ አገኘ። ብዙዎቹ እየተሰደዱ ስብስቡን ተቀላቀሉ። በዚያን ወቅት፣ ብዙዎቹ ድርጅቱን ለምን ዓላማ እንደሚንቀሳቀሱ ለራሳቸውም ቢሆን ግልጽ አልነበረም። የኤርትራን ብሔረተኛ ትግል በመደገፍ የአፄ ኃይለሥላሴን መንግሥት መጣል ብቻ ሳይሆን በኤርትራው ድርጅት ውስጥ ያሉትን ተራማጆችን በማጠናከር ለሀገራዊ ትግሉ አመቺ ሁኔታ ይፈጥራል ብለው ብዙዎቹ ያምኑ ነበር። ውሎ አድሮ ግን፣ በዩኒቨርሲቲው ውስጥ በግንባር ቀደምነት የተማሪውን ንቅናቄ ይመሩ የነበሩ ኤርትራውያን፣ የኤርትራ ብሔረተኛ መሪዎች የሚያስተጋቡትን ብሔረተኝነት ተቀበሉ። ራሳቸውንም በኢትዮጵያ ውስጥ ከሚካሄደው ሀገር አቀፍ ትግልና ከቀድሞ የትግል ጓዶቻቸው አራቁ። የመጀመሪያዎቹ ግንባር ቀደም ኤርትራውያን ተራማጆች ከኢትዮጵያ የግራ ኃይል ትግል ሙሉ በሙሉ ራሳቸውን አገለሉ።

ኢብነግ በተፈጠረበት ወቅት፣ ግንባር ቀደም የኢትዮጵያ ተራማጆችን ሦስት ጉዳዮች ያስጨንቋቸው ነበር። የመጀመሪያው፣ ኤርትራውያን ግንባር ቀደም ታጋዮች በሌላ የኢትዮጵያ ክፍል የሚካሄደውን ትግል እርግፍ አድርገው ትተው ወደራሳቸው አምባ መግባታቸው ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ የራሳቸው የኢትዮጵያ ተራማጆች የሕዝቡን ትግል በጭራነት መከተላቸውና የድርጅት ምስረታ ጉዳይ አጣዳፊ እየሆነ መሄዱ ነበር።

ሌላ የብሔረተኛ ድርጅት መፈጠር፣ ተራማጆችን በመከፋፈል የሀገራዊ አብዮታዊ ትግሉን ክንድ ሊያዳክም ይችላል ብለው ሰጉ፡፡ ምንም እንኳ፣ የኦሮሞ ተወላጆች በተማሪ ንቅናቄውም ሆነ በግንባር ቀደሙ ክፍል በጣም የጐላ ድርሻ ባይወስዱም፣ ኦሮሞዎች ከብዛታቸው ሌላ በሚደርስባቸው ድርብርብ ጭቆና ምክንያት መነሳሳት ቢጀምሩ፣ ሀገሪቱን ከፍተኛ ምስቅልቅል ውስጥ ይከታሉ ተብሎ ይገመት ነበር፡፡ ኦሮሞዎች የራሳቸውን ጉራ ለይተው ወደዚያ መንጐድ ቢጀምሩ፣ በኢትዮጵያ የሕብረብሔር ድርጅት ለመፍጠር አዳጋች ይሆናል የሚል ስጋት ተፈጠረ፡፡ በተጨማሪም፣ የእነሱን ዱካና ፈለግ በመከተል፣ ሌሎች ብሔረሰቦች ተመሳሳይ እርምጃ ይወስዳሉ ተብሎ ተገመተ፡፡ በዚህም ምክንያት፣ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር አመራር ኢብነግን በደፈናው ሲደግፍ፣ ኢህአድ በጉዳዩ ስለተከፋ የተቃውሞ ቅስቀሳ ጀመረ፡፡ ቅስቀሳው ለተወሰነ ጊዜ ሲካሄድ ከቆየ በኋላ፣ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር 12ኛው ጉባኤ ላይ ተቋጨ፡፡

በጉባኤው ላይ፣ የአውሮፓው ማኅበር አመራር ኢብነግን በጭፍን መደገፉና የሚከተለውን ፖለቲካዊና ድርጅታዊ አንድምታ ሊያጤን ባለመቻሉ ተወቀሰ፡፡ በተጨማሪም፣ አመራሩ እርምጃውን ሲወስድ አባል ማኅበራቱን ባለማማከሩ ሂስ ቀረበበት፡፡ በዚያን ወቅት የወጣ አንድ ጽሑፍ ጉዳዩን ሲያብራራ "... የአንድ ሀገርን የአብዮት ዕድል የሚወስን፣ የተራማጅ ኃይሎችን የፖለቲካ ዋስትና የሚመለከት ጥያቄ ሰፊው የማኅበሩ አባላት ድምፅ ሳይሰጡበት በመጽሔት ቦርዱና በሥራ አስኪያጅ ኮሚቴው ፍላጐት ብቻ በማኅበሩ ስም የፖለቲካ አቋም ከተወሰደ ከዚህ የበለጠ ዴሞክራሲን መርገጥ፣ በዲሞክራሲ መቀለድና.... የት ይኖራል?" በማለት ሃሳቡን አጠቃለለ፡፡ (18)

በጉባኤው ላይ በተነሳው ጥያቄ ሳቢያ የከረረ ክርክር ተደረገ፡፡ የአውሮፓው ማኅበር አመራር የወሰድኩት እርምጃ ትክክል ነው በማለት ሽንጡን ገትሮ ተከራከረ፡፡ ክርክሩ እየከረረ ሂዶ፣ የተማሪው ማኅበር ሕግ ማኅበር እንዲሻሻል ሃሳብ ከቀረበ በኋላ፣ አርቃቂ ኮሚቴ ተፈጠረ፡፡ የማኅበሩን አመራር ስልጣንና ኃላፊነት የሚገድብ አንቀጽ በመተዳደሪያ ደንቡ ውስጥ እንዲታከል ሃሳብ ቢቀርብም፣ አንቀፁ ተቀባይነት እንዳያገኝ ከፍተኛ ቅስቀሳ፣ ማወናበድና ሽር ተካሄደ፡፡ የኃይሌ ፊዳ ቡድን መተዳደሪያ ደንቡ ውስጥ እንዲታከል የተጠቀሰው አንቀጽ የተሳታፊውን ሁለት ሦስተኛ ድምፅ እንዳያገኝ አደረገ፡፡ የጉባኤው ውሳኔ ጽ፣ በተለይም የሥራ አስኪያጅ ኮሚቴውን ሥልጣን ለመገደብ የቀረበው አንቀጽ ተቀባይነት ባለማግኘቱ፣ በተራማጆች መሀከል የነበረውን ጥርጣሬና ውጥረት ጨመረ፡፡

ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር

በመኢሶንና በኢሕአድ መሀከል የነበረው ግንኙነት እየሻከረ ሄዶ፣ መሠረታዊ በሆኑ በአብዛኛዎቹ ጥያቄዎች ላይ ምንም ዓይነት ስምምነት ሊደረስ አልቻለም። ከ1964 ዓ.ም ጀምሮ፣ ኢሕአድ በሰሜን አሜሪካ በሚገኙ ኢትዮጵያውያን ተራማጆች መሀል ደጋፊዎቹን በማበራከት መሠረት ሲጥል፣ የኃይሌ ፊዳ ቡድን ደግሞ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር የስራ አስኪያጅ ኮሚቴውን ይቆጣጠር ነበር። በዚያን ዘመን፣ በርካታ ኢትዮጵያውያን ተራማጆች ከሀገር እየወጡ በአውሮፓ የተለያዩ ከተሞች በመሄዳቸው፣ የኢሕአድ ደጋፊዎች ቁጥር እየተበራከተ ነበር። በአውሮፓ የተማሪዎች መጽሔት ላይ በርካታ ጽሑፎች በብዕር ስም ወጡ። ብዙዎቹ ጽሑፎች የአውሮፓው ማኅበር አመራርን የሚወቅሱ ሲሆኑ፣ ከታተሙት ጽሑፎች መሀከል ስለብሔር ጥያቄ፣ የ1953 ዓ.ም መፈንቅለ መንግስትን አስመልክቶ የአውሮፓው ሥራ አስኪያጅ ኮሚቴ የወሰደውን አቋም የሚተች፣ የዴሞክራሲ ጥያቄና የተማሪው ንቅናቄ የሚሉ ይገኙበታል። በኃይሌ ፊዳ ቡድን ቁጥጥር ሥር የነበረው የመጽሔት ቦርድ ሂሳዊ የሆኑትን ጽሑፎች ከምላሽ ጋር በመጽሔቱ ሲያወጣ ከቆየ በኋላ፣ መጋቢት 1964 ዓ.ም፣ መጽሔት ቦርዱ ያወጣው የታጠቅ መጽሔት፣ "ከእንግዲህ በስድብና በቀልድ የተሞላ ጽሁፍ በመጽሔታችን እንዲወጣ አንፈቅድም። ይህ የዛሬው የመጨረሻ ይሆናል" በማለት ተቃዋሚ ጽሑፎች እንዳይወጡ አገደ። (13)

ከላይ የተጠቀሰው ገደብ በወጣ በዓመቱ፣ በበርሊን ከተማ በ1965 ዓ.ም የተካሄደውን የመጀመሪያውን ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር (አአኢተማ) ጉባኤን አስታኮ ሌላ ከበድ ያለ አለመግባባት ተፈጠረ። በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ጉባዔ፣ በ1959 ዓ.ም ባሳለፈው ውሳኔ መሠረት፣ አአኢተማ በዚያኑ ዓመት ተቋቋመ። ማኅበሩ በ1959 ዓ.ም ሲቋቋም፣ በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበርና ብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ወኪሎች በተካሄደው ስብሰባ ላይ ተገኝተው ነበር። ጊዜያዊ የአመራር ኮሚቴ ከተመረጠ በኋላ፣ በዚያኑ ዓመት በታህሳስ ወር ስብሰባ አደረገ። ዓለም አቀፍ ማኅበሩን ለማንቀሳቀስ በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በ1964 ዓ.ም ሌላ ውሳኔ እስካደረገበት ወቅት ድረስ፣ ማኅበሩ ከስም በስተቀር ውጤታማ ስራ አላሳየም። ማኅበሩን መልሶ ለማቋቋም በ1965 ዓ.ም በተካሄደው ጉባኤ ላይ፣ የኢሕአድና የመኢሶን አመራር አባላት ተገኝተዋል። በስብሰባው ከተገኙት መሀል፣ ብርሃነመስቀል፣ ተስፋዬ ደበሳይ፣ ኃይሌ ፊዳ፣ አንዳርጋቸው አሰግድና ሌሎች የሁለቱ ቡድኖች ምስጢራዊ አባሎች ይገኙባቸዋል። ሁለቱ ቡድኖችን በሚያለያዩአቸው ነጥቦች ላይ ውይይት እንዲያደርጉ ጉባኤው መድረክ በመሆን ሲያገለግል፣ በተቀዳሚ በሀገር ቤት ያለው የተማሪ ንቅናቄ በ1961

ዓ.ም ለምን እንደተዳከመና እንደተበታተነ ግምገማ-አዘል ውይይት ተካሄደ። (20) ውይይቱና ክርክሩ ቀጥሎ፣ የኢሕአድ አባሎችና ደጋፊዎች የአውሮፓ ማኅበር አመራርን በ"ቀኝ አድርባይነት"፣ የሕዝቡን ትግል "በጭራነት" በመከተል፣ በተለይም በብሔር ጥያቄ ላይ ተራ አባላቱ አቋም እስከሚይዙበት ጊዜ ድረስ ወላዋይ አቋም ይዞ በመቆየቱ ወቀሱ። ለሁለት ቀን ታስቦ የነበረው ጉባኤ ለሳምንት ተራዘመ።

የሁለቱ ድርጅቶች ዋነኛ ግጭት የተከሰተው የፌዴሬሽኑን ድርጅታዊ መዋቅር አስመልክቶ በተካሄደው ክርክር ላይ ነበር። በጉባኤው ተሳታፊ የሆኑ ብዙሀን የኢሕአድ አባሎችና ደጋፊዎች፣ የየማኅበራቱን ጋዜጦች የሚቆጣጠር ጠንካራ ፌደራላዊ ማዕከል ያለው ድርጅት እንዲፈጠር የደገፉት የመኢሶንን የበላይነት ለመግታት በማሰብ ነበር። ቡድናቸው የተማሪ ማኅበሮችን ለመቆጣጠር የሚያደርገውን ጥረት እንደሚገታ ስለተገነዘቡ፣ አዲሱን አወቃቀር የመኢሶን አባላት ከመቃወማቸውም በላይ፣ በድምጽ አሰጣጥ እንደሚሸነፉ ስለገመቱ፣ በጉዳዩ ላይ ድምጽ የመስጠት ውክልና የለንም በሚል ሰበብ እራሳቸውን አገለሉ።

ከተወሰኑ ወራት በኋላ የተካሄደው በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች የ13ኛው ጉባኤ፣ ከፌዴሬሽኑ ጋር ላለመቀላቀል በድምጽ ብልጫ ወሰነ። ይህ ውሳኔ፣ በውጭ የነበረውን የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ከፋፈለው። በሃሳብ አንድነት ተሳስሮ የቆየው የአውሮፓ ተማሪዎች ንቅናቄ፣ ከ1963 ዓ.ም በኋላ በሁለቱ ድርጅቶች፣ በመኢሶንና በኢህአድ ዙሪያ በመሰባሰብ፣ ሁለት ተወዳዳሪና ተቀናቃኝ ድርጅት እየሆነ ሄደ። የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ ከመፈንዳቱ ቀደም ብሎ፣ አሥራ አንድ የሚሆኑ በአውሮፓ የኢትዮጵያ የተማሪ ማኅበራት ከኢሕአድ ጋር ወገኑ።

ከ1963 ዓ.ም ጀምሮ፣ በኢትዮጵያ አብዮታዊ ንቅናቄ እስከተነሳበት እስከ 1966 ዓ.ም ድረስ ይካሄድ በነበረው የፖለቲካ ክርክር፣ የትኛውም ወገን ቢሆን ተጨባጭ የሆነ የአመለካከት ለውጥ አላደረገም። እንዲያውም፣ በታህሳስ 1965 ዓ.ም፣ ማለትም የኢትዮጵያ አብዮት ከመፈንዳቱ ጥቂት ሳምንታት በፊት፣ ብርሃነመስቀልና ኃይሌ ፊዳ በርሊን ላይ ተገናኝተው፣ የኢትዮጵያ አብዮት መቼ ሊጀመር እንደሚችል ብርሃነመስቀል ኃይሌ ፊዳን ሲጠይቅ፣ በሚመጡት ሃያ አምስት ዓመታት ውስጥ አብዮት ሊኖር ይችላል ብሎ እንደማይገምት ገለፀለት። (21)

በኢትዮጵያ ተራማጆች መካከል የተፈጠረው ልዩነት በዋናው መልኩ ያተኮረው በሀገሪቱ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ ትንታኔና የትግል ስትራቴጂ ላይ ነበር። ከዚያ በተጨማሪ ግን፣ በተራማጆቹ መሀል የነበረው የእድሜ ልዩነት አለመተማመንን ፈጥሯል። በ1960ዎቹ ዓመታት የተከሰተው የፖለቲካ

እንቅስቃሴና ትግል ያፈራቸው ወጣት ተራማጆች፣ ለመፈንዳት የተቃረበውን የፖለቲካ ሁኔታ መስመር የሚያስይዝ ጠንካራ ድርጅት መፍጠርና እርምጃ መውሰድ ተገቢ ነው ብለው ያምኑ ነበር። እምነታቸውን በስራ ለመተርጎም ጥረት በማድረግ ላይ ስለነበሩ፣ ለብዙ ዓመታት ከኢትዮጵያ ርቀው በውጭ ሀገር የተቀመጡ የአንጋፋ መሪዎችን የፖለቲካ አስተያየት በቀላሉ መቀበል አልቻሉም። እነ ኃይሌ ፊዳም በበኩላቸው፣ ዕድሜአቸውን በተማሪው ትግል ውስጥ ያሳለፉ ከመሆናቸውም በላይ፣ ደጋፊዎች የነበራቸው ሲሆን፣ በኢትዮጵያ ምሁራን መሀል የሚፈጠር ማንኛውም የፖለቲካ ድርጅትን ልንመራ ይገባናል ብለው ያምኑም ነበር። የበታችነትን አንቀበልም ብለው ሳመሁት ወጣት የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች፣ ይህን መሰል ገንባሌ ሊዋጥላቸው አልቻለም።

የኢሕአድ የአመሠራረት ሂደት

ኢሕአድን ለመፍጠር ከሁለት ዓመት በላይ ሲወስድ፣ አንጋፋ የዚህ ቡድን አባላት፣ በተማሪው ትግል ተወልደው የበሰሉና ብዙዎቹ በሀገር ውስጥ የዩኒቨርሲቲ ትምህርት የተከታተሉ፣ ጊዜአቸውን ለትግሉ ለመሰዋት ትምህርት ያቋረጡ ናቸው። ከተለያዩ የኢትዮጵያ ብሔረሰቦችና ከዝቅተኛው የኅብረተሰብ ክፍል በዘር ሳይሆን ትግሉን ዋና ዓላማ አድርገው የተሰባሰቡ ሲሆኑ፣ አብዛኛው የቡድኑ አባላት አማርኛና ትግርኛ ተናጋሪዎች ነበሩ። የኢሕአድ መግቢያ በአጭሩ እንደጠቀሰው፣ የድርጅቱን ጥንስስ ለመጣል፣ የኢትዮጵያ ጊዜያዊ የፖለቲካ ሁኔታን መመርመር የግድ ነበር።

ትንተናው፣ በኢትዮጵያ ፊውዳሊዝም እየተገረሰሰ መሆኑን ይቀበልና፣ ዐበይት የሀገሪቱ ቅራኔ በመሬት ከበርቴውና በኢምፔሪያሊስት የሚደገፈው አቀባባይ ከበርቴው በአንድ በኩል፣ በሌላ በኩል ደግሞ፣ በሠርቶ አደሩና መሬት-የለሽ አርሶ አደር መካከል የነበረው መደባዊ ቅራኔ ሲሆን፣ በአማራው የገዥ መደብና በሌሎች ሕብረ-ብሔር ሕዝቦች መካከል ያለው ብሔራዊ ቅራኔ ችግሩን እንዳባባሰ ይጠቁማል። በዚህም ምክንያት፣ በሀገሪቱ አብዮታዊ ሁኔታ ተፈጥሮ ሕዝባዊ አመጽ በመንሰራራት ላይ ነው ተባለ። ሕዝባዊ አመፁ የመደብና የብሔር ድርብ ጭቆና ቀንበር ተሸካሚ በሆነው የደቡብ ኢትዮጵያ አርሶ አደር መሀል በቅርብ ጊዜ ሊነሳ እንደሚችል ተገመተ። በባሌ ክፍለ ሀገር ቀደም ሲል የታየው የአርሶ አደሮች መነሳሳት የትግሉ ግፊት መለኪያ እንደሚሆንም ተስተዋለ።

ሁኔታው ሙሉ በሙሉ ከቁጥጥር ውጭ እንዳይወጣ፣ የኢትዮጵያ ተራማጆች ወሳኝ ሚና ሊወስዱ እንደሚገባ ተረጋገጠ። መወሰድ የሚገባውን እርምጃ "ስለድርጅት አመሠራረት መሠረታዊ ማስታወሻዎች" የተባለው ጽሑፍ ሲጠቅስ፣ “ሕዝቡን የማደራጀት ተግባር የተማሩትና ለሕዝቡ ችግር

የሚቆረቆር ሁሉ ኃላፊነት በመሆኑ፣ ሕዝቡን በማሰባሰብና በማስተማር፣ ለአብዮታዊ ትግሉ ሊያዘጋጁ ይገባል" አለ።

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅትና የአብዮቱ ባህርይ

በዚያን ዘመን፣ የኢትዮጵያን አብዮት ባህርይ አስመልክቶ በኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች መሀል የተዘበራረቀ አመለካከት ሰፍኖ የነበረ ሲሆን፣ ሶሻሊስታዊ አብዮት እንደሚያስፈልግ ታምኖበት ነበር። በአብዛኛው አካባቢ ይነሱ የነበሩ ሃሳቦችን፣ እሸቱ ጮሌ ቻሌንጅ በተባለው መጽሔት በማጠቃለል አቅርቦታል። "ለኢትዮጵያ መሠረታዊ ችግሮች ዘላቂያዊ መፍትሄ ማምጣት የሚቻለው በሶሻያሊስት አብዮት ክልል ውስጥ ነው። የኢትዮጵያን ፊውዳላዊ ሥርዓት ለአንዴም ለሁልጊዜም ለመቀየር፣ አማራጩ ሶሻሊስታዊ ጐዳናን መከተል ነው" አለ። [22] የመጽሔቱ ርዕሰ አንቀጽም፣ "በኢትዮጵያ የሶሻሊስት አብዮት ማድረግ አስፈላጊ ብቻ ሳይሆን አማራጭ የሌለው መፍትሄ ነው" ሲል ገለፀ።

በዚሁ ጊዜ፣ እንደ ሌላ አማራጭ ይገመት የነበረው "ካፒታሊስታዊ ያልሆነ የዕድገት ጎዳና" ወይም "የምርት ኃይሎች ጽንሰ-ሀሳብ" በመባል የታወቀው በሶቭየት ኅብረትና በሌሎች የምስራቅ አውሮፓ ሀገሮች ይቀነቀን የነበረው አመለካከት ሲሆን፣ በንድፈ ሃሳቡ መሠረት፣ የማምረቻ ኃይል ባልዳበረበትና የሶሻሊስቱ አብዮት ግንባር ቀደም መሪ የላብ አደሩ መደብ ቁጥር ዝቅተኛ በሆነበት ኅብረተሰብ ውስጥ፣ አንድ ሀገር በሶሻሊስት ሀገሮች በመረዳት በረዥም የለውጥ ሂደት ውስጥ ካፒታሊስታዊ ያልሆነ ጐዳናን ተከትሎ ሶሺያሊዝም ይደርሳል የሚል ነበር። ይህ አመለካከት፣ የአብዮት መካሄድን በተለይም የገጠር የትጥቅ ትግልን ይፃረራል። ዝንባሌው በሶቭየት ኅብረትና በሌሎች የምስራቅ አውሮፓ ሀገሮች በሚገኙ ተራማጅ ኢትዮጵያውያን መካከል ይቀነቀናል ብለው ሌሎች ኢትዮጵያውያን ተራማጅ ኃይሎች ይገምቱ ነበር። ግምቱ መሠረተ-አልባ ቢሆንም፣ ጥያቄው ተነስቶ ውይይት ሊካሄድበት ችሏል።

ከኢኮኖሚ አንፃር፣ የአብዮቱ ተቀዳሚ ተግባር "መሬት ለአራሹ" የተባለውን መርሆ በስራ መተርጐም ሲሆን፣ እንዲያ ማድረግም የገጠሩን ማኅበረሰባዊ የምርት ግንኙነት ለአርሶ አደሩ አመቺ በሆነ መንገድ እንደሚቀይር ማረጋገጥ ማለት ነበር። የአርሶ አደሩ የማምረት ኃይል በከፍተኛ ደረጃ ስለሚጨምር፣ የከተማው ላብአደርም በተዘዋዋሪ መንገድ ተጠቃሚ ይሆናል ተባለ። ከዚህ በተጨማሪ፣ የላብ አደሩን የኑሮ ሁኔታ ለማሻሻል የሚረዱ ሕጎች መደንገግ እንደሚኖርባቸው ተረጋገጠ። የሀገሪቱን

ኢኮኖሚ ከውጭ ተጽዕኖ ነፃ ማድረግና በማኅበራዊ ጉዳይ ረገድም፣ የሴቶች እኩልነትን ማረጋገጥና ሰፊው ሕዝብ ነፃ ትምህርትና የጤና አገልግሎት እንዲያገኝ ማድረግ ሲሆን፤ በአጠቃላይ፣ ሕዝቡ የሚሳተፍበት ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት መመሥረት የድርጅቱ ዓላማ ነበር። ይህ ሥርዓት፣ መሠረታዊ የሰብአዊ መብቶችን የሚያከብር፣ ብሔሮች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው እንዲወስኑ ዋስትና የሚሰጥ፣ በአጠቃላይ ከኢምፔሪያሊዝም ነፃ የሆነች ዴሞክራሲያዊት ኢትዮጵያ እንድትገነባ ጥርጊያ የሚከፍት ይሆናል። የአብዮቱን ባህርይ የሚመለከተው ዝርዝር ትንተና ለመጀመሪያው የትግል ዘመን በተነደፈው የኢሕአድ መለስተኛ ፕሮግራም ላይ የሠፈረ ሲሆን፣ የኢሕአድ የመጨረሻ ዓላማ ሶሺያሊዝምን መገንባት እንደሆነ ታመነ። የመጀመሪያው የትግል ደረጃ መቼና እንዴት እንደሚጠናቀቅ፣ ወደ መጨረሻው ደረጃ በምን መንገድና ዘዴ መሸጋገር እንደሚቻል ግን ለማንም ግልጽ አልነበረም።

የኢትዮጵያ ሁለቱ ጣምራ ጠላቶች ፊውዳሊዝምና ኢምፔሪያሊዝም እንደሆኑ በመለስተኛ ፕሮግራሙ ላይ ተገለፀ። የሰፊውን አርሶ አደር መሬት በመቆጣጠር ሕዝቡን ለመከራና ለኢሰብአዊ የኑሮ ሁኔታ የዳረጉ የፊውዳል ሥርዓተ ቁንጮ፣ የንጉሣውያን ቤተሰብ፣ ከፍተኛ የቤተ ክህነት አለቆችና መኳንንቱ ሲሆኑ፣ ከውጭ ኢምፔሪያሊስት ኃይሎች ጋር በሚያደርገው የንግድ ልውውጥ ኑሮውን የመሠረተው አቀባባይ ከበርቴ፣ በተለይም የመንግስቱን አውታር የጨበጠው የቢሮ ከበርቴ፣ የፊውዳሉ ሥርዓት አጋር እንደሆነ ተብራራ። በሌላ በኩል ደግሞ፣ በሀገር ውስጥ የሚገኙ ጠላቶች ቀኝ ክንድ በመሆን የሀገሪቱን የፖለቲካ፣ የማኅበራዊና የኢኮኖሚ ዘርፎች በቀንደኝነት የሚቆጣጠረው ኢምፔሪያሊዝም እንደሆነ ተጠቀሰ።

የአሜሪካ ኢምፔሪያሊዝም በተለይም፣ የእስራኤል መንግስት፣ የኢትዮጵያን የፀጥታ ክፍል፣ የፖሊስና የጦር ኃይል ስለሚቆጣጠር በጠላትነት ተፈርጇል። ዴሞክራሲያዊ አብዮቱን የሚያራምዱ ዐበይት የኅብረተሰቡ ክፍሎች ከትግሉ ጠቀሜታ የሚያገኙት ደሀውና መካከለኛው አርሶ አደር፣ ላብ አደሩና ንዑስ ከበርቴው ሲሆኑ፣ አብዮቱም በላብ አደሩ የሚመራ የከበርቴው ዴሞክራሲያዊ አብዮት ነው ተባለ። በትግሉ የተሳተፉ ኃይሎች በድል አድራጊነት ሲወጡ የሚመሠረተው ዴሞክራሲያዊ መንግሥት ተቀዳሚ ተግባር፣ ኋላቀር የሆነውን የምርት ግንኙነት አፈራርሶ በአዲሱ መተካት እንደሆነ ተረጋገጠ። አብዮታዊ ሕዝባዊ ድርጅት ለመፍጠር፣ በቅድሚያ ከላይ በተጠቀሱት መሠረተ ሃሳቦች ላይ ስምምነት መድረስ አስፈላጊ ነበር።

ከላይ የተተነተኑት ጉዳዮች ምንም እንኳ ዛሬ ቀላል መስለው ቢታዩም፣ በዚያን ወቅት ጠላትን ከወዳጅ በውል ለይቶ ማስቀመጥ ትልቅ

የዕድገት ምልክት ነበር። የተዘረዘሩት መርሆዎች በርግጥ አዲስ አልነበሩም። ሆኖም፣ መርሆዎቹን በመቀበል የኢሕአድን የመሠረቱት ቡድኖች ከሶቭየት ኅብረት የፖለቲካ መስመር ይልቅ የቻይናንና የቬየትናምን ጎዳና መቀበላቸውን አረጋገጡ።

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅትና የትግል ስልቱ

ሌላው በቅድሚያ ስምምነት የሚያሻው ጥያቄ፣ የዘውድ አገዛዙን ለመጣል ምን ዓይነት የትግል ስልት መጠቀም ያስፈልጋል የሚለው ነበር። ኢትዮጵያ፣ መሠረታዊ የሰብአዊና የፖለቲካ መብቶች የተረገጡባት፣ የፖለቲካ እንቅስቃሴ ማካሄድ እንደወንጀል የሚቆጠርባት ሀገር በመሆኗ፣ ሰላማዊ የፖለቲካ ትግል ማካሄድ የማይታሰብ ነው ተብሎ ስለታመነበት አመጽን በአመጽ መቋቋም የግድ ነው ተባለ። አመፁም፣ በገጠሪቱ ኢትዮጵያ የሚጀመር የትጥቅ ትግል መሆን እንዳለበት አጠቃላይ ስምምነት ላይ ተደረሰ። (23) የትጥቅ ትግሉ አርሶ አደሩን ተገን በማድረግ ከገጠር የሚጀምረውም የመንግስቱ ኢኮኖሚያዊና ወታደራዊ አውታሮች በከተሞች የተከማቹ በመሆናቸውና ተቋሞች በገጠር ደካማ ስለሆኑ ነበር። ከዚያ በተረፈ ግን፣ እንደላብ አደሩ ሁሉ፣ አርሶ አደሩ ከብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮቱ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ጠቀሜታዎች የሚያገኝ በመሆኑና ለአብዮቱ ስኬት አስፈላጊውን መስዋዕትነት የሚከፍል በመሆኑም ጭምር ነበር። (23)

አብዮቱና የብሔር ጥያቄ

የትጥቅ ትግል የሚጀመረው ከመሀል ከተማው ራቅ ባሉ፣ ጭቁን ብሔረሰቦች በሚኖሩባቸው የገጠር አካባቢዎች በመሆኑ፣ የብሔር ጥያቄ በይደር የማይታለፍ ከአብዮቱ ዋነኛ ጥያቄዎች መሀል ከፍተኛ የፖለቲካ ሚና የሚኖረው ጥያቄ እንደሆነ ታመነበት። ትግሉ ድል እንዲያደርግ ከተፈለገ፣ ለብሔር ጥያቄ ዴሞክራሲያዊ መፍትሄ መሻት፣ አባሎችና ተከታዮች የሕዝቦችን መብት እንዲያከብሩና እንዲቀበሉ ማስተማር የግድ ነበር። እንዲያም በመሆኑ፣ ኢሕአድን የመሠረቱት ቡድኖች፣ የብሔረሰቦችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት አወቁ።

ከዚያ በተጨማሪ ግን፣ የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎች ትጥቃዊ ትግላቸውን ሲጀምሩ፣ የኤርትራ ተዋጊ ኃይሎችን ድጋፍ ማግኘት ነበረባቸው። ምክንያቱም ቢባል፣ ድርጅቱ ሊያሰባስብ በቻለው የሰው ኃይልና ሌሎች ወታደራዊ ጥያቄዎች ምክንያት፣ የትጥቅ ትግሉ በሰሜን ኢትዮጵያ እንደሚጀመርና ኤርትራም የመወንጨፊያና የማፈግፈጊያ አካባቢ ልትሆን እንደምትችል ስለተገመተ፣ ከኤርትራ የተዋጊ ኃይሎች ጋር መልካም ግንኙነትና

ቅርርብ ለማድረግ የብሔር ጥያቄን በተለይም የኤርትራን ጉዳይ በትክክል መረዳት አስፈላጊ ሆነ።

በሌላ ቦታ እንደተገለፀው ሁሉ፣ ኢሕአድ በሚመሠረትበት ወቅት፣ የኤርትራ አርነት ግንባር ተከፋፍሎ ሦስት አፈንጋጭ ቡድኖች ተፈጠሩ። አፈንጋጮችን ለማጥፋት የኤአግ (ELF) ጦርነት ከፈተ። በተፈጠሩት የኤርትራ ድርጅቶች መሀል ጣልቃ ላለመግባትና አንዱን ድርጅት ከሌላው ላለመለየት በማሰብ፣ ጭቆናንና የራስን ዕድል በራስ ለመወሰን ለሚታገሉ የኤርትራ ቡድኖች ሁሉ ኢሕአድ ድጋፍ ለመስጠት ወሰነ። ይህ አቋም፣ በ1963 ዓ.ም በአዶብ የተካሄደው የኤአግ (ELF) ብሔራዊ ጉባኤ ውሳኔን የሚፃረር ሲሆን፤ ጉባኤው በስብሰባው ላይ ባልተገኙት አፈንጋጭ ቡድኖች ላይ ጦርነት አውጆ ነበር። የኤርትራ ብቸኛ ተጠሪ ኤአግ (ELF) ነው በማለት ውሳኔ አሳልፎአል።

ምንም እንኳን ከ19ኛው ክፍለ ዘመን አንስቶ ኤርትራዊ ብሄራዊ ስሜት መፈጠር ቢጀምርም፣ ኤርትራ ብዙ ብሔረሰቦች የሰፈሩባትና እያንዳንዳቸውም የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብት ያላቸው እንደሆኑ ኢሕአድ አወቀ። አቋሙ በኤርትራ ኅብረተሰብ ጭብጥ ሁኔታ ላይ የተመረኮዘ ሲሆን፤ ኤርትራ በእንግሊዝ አስተዳደር ሥር በነበረችበት ወቅት፣ ብዙ የብሔረሰብና የሃይማኖት ድርጅቶች መፈጠራቸውን ከማስተዋሉም በላይ፣ በኤርትራ አርነት ግንባር ውስጥ ልዩነት ሲነሳ ተመሳሳይ የኃይል አሰላለፍ እንደነበረ አገናዝቧል። የኢሕአድ አቋም በኤርትራውያኖቹ አልተደገፈም።

የኦጋዴን ጥያቄን አስመልክቶ፣ ሕዝቡ ቢሻው ከኢትዮጵያ ጋር አብሮ የመኖር ወይም ከሶማሊያ ጋር መደባለቅ፣ አለበለዚያም የራሱን መንግሥት የመመሥረት መብት እንዳለው ኢሕአድ አመነ። የኢትዮጲያና የሱማሌ መንግሥታት የአካባቢውን ሕዝብ በማስገደድ ለመቆጣጠር የሚያደረጉትን እርምጃ እንደሚያወግዝ ገለፀ። የሁለቱ መንግሥታት ትኩረት ሕዝቡ ሳይሆን በአካባቢው ይገኛል ተብሎ የሚገመተው የማዕድን ሀብት ነበር።

የኢሕአድ የአደረጃጀት ዓይነቶች

በኢሕአድ ምሥረታ ሂደት፣ ስምምነት ከተደረሰባቸው ጉዳዮች አንዱ፣ ትግሉን ሊመራና ከግብ ሊያደርስ የሚችል ምን ዓይነት ድርጅት ነው የሚለው ጥያቄ ነበር። ጥያቄው በተማሪው ንቅናቄ አብራክ ተፀንሶ፣ ለረዥም ጊዜ ሲብላላ ቆይቶ በስተመጨረሻም ምላሽ ሊያገኝ ችሏል። የተማሪው ንቅናቄ ከዚህ ድምዳሜ ላይ ከመድረሱ በፊት፣ ራሱን እንደግንባር ቀደም ድርጅት በመቁጠር ትግሉን ሊመራና በሂደትም ወደ ሕዝባዊ ድርጅትነት ሊቀየር እንደሚችል ይገምት ነበር። የተማሪው ማኅበር በትግሉ ውስጥ ስለሚኖረው ሚናም የተምታቱ አስተያየቶች ነበሩ። ለምሳሌ በ1958 ዓ.ም በሰሜን አሜሪካ

የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ጠቅላላ ጉባኤ፣ "ዩታ ጽሁፍ" በሚል ሥራ ላይ ከተወያየ በኋላ ድርጅት ለመፍጠር ተስማማ። አመራሩ ውስጥ ደንቡን እንዲያዘጋጅ ኃላፊነት ተሰጠው። (24)

በፖለቲካ ድርጅትና በተማሪ ማኅበር መሀል የነበረው ዝምድናና ልዩነት እስከ 1961 ዓ.ም ድረስ እንኳ ይምታታ ነበር። "ትግሉን ለማቀናጀት ተራማጅ ድርጅት መፍጠር ያሻል። ስለዚህ፣ የወደፊት ተራማጅ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች የጊዜው ተቀዳሚ ተግባር፣ ይህንን ድርጅት ለመፍጠር መጣጣር መሆን አለበት" በማለት ሌላ የተማሪ መጽሔት ገለፀ። (25)

በኢሕአድ ዙሪያ የተሰባሰቡት ኃይሎች በተቀዳሚ ከወሰዷቸው እርምጃዎች መሀል፣ የድርጅት ጥያቄን አስመልክቶ የተፈጠረውን ውዥንብር ማብራራት ነበር። በዚያን ዘመን የወጣ አንድ ጽሑፍ ሰፍኖ ስለነበረው ችግር ሲያብራራ፣ "አንደኛው አዝማሚያ፣ የተማሪው ንቅናቄ የላብአደሩን ግንባር ቀደም ሚና ሊተካ ይችላል ብሎ ይገምታል። ይህ አዝማሚያ በማኅበሮቹና በውጭ ሀገር በሚገኙ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች መሀል ውዥንብር ይነዛል። ማኅበሮቹ ተግባራቸውን በትክክል እንዳይረዱ ያደርጋል። ሁለተኛው አዝማሚያ፣ የተማሪው ንቅናቄ ዝግመታዊ በሆነ መንገድ ወደ አብዮታዊ ፓርቲነት ሊቀየር ይችላል ብሎ ይገመታል። የተማሪው ንቅናቄ ኃላፊነቱን እንዲወጣ ከተፈለገ፣ ከእነዚህ ከተሳሳቱ ሁለት ቅኝቶች ራሱን ማጽዳት ይኖርበታል" ሲል ደመደመ። (26) ሌላ ጽሑፍ ደግሞ፣ አዝማሚያዎቹን "አደገኛ ቅኝት" ናቸው ብሎ ሲጠቁም፣ የተማሪው ንቅናቄ ለተወሰነ ጊዜ በግንባር ቀደምትነት በመታገሉ ምክንያት፣ "የላብአደሩን ታሪካዊ ሚና ሊቀማ ከጅሎታል" ይላል። (27) በመቀጠል፣ ከዚህ "አደገኛ ቅኝት"ና "ማንነትን ካለማወቅ የሚመጣ የፖለቲካ አደጋ ለመዳን፣ የተማሪው ንቅናቄ እስከምን ደረጃ ድረስ ሊገፋ እንደሚችል መታወቅ አለበት" ሲል አስታወቀ። "የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ የብዙሀን ድርጅት እንጂ የፖለቲካ ድርጅት አይደለም። ሊሆንም አይችልም" (28) ብሎ ከደመደመ በኋላ፣ ትግሉን ሊመራ የሚችል የተለየ ዐይነት ድርጅት ሊፈጠር እንደሚገባ ጠቆመ።

መፈጠር ያለበት ድርጅት የሚኖረውን ቅርጽ አስመልክቶ፣ ከኩባ ድርጅት ጀምሮ የፍልስጤም የአርነት ግንባርን የሚያጠቃልሉ የተለያዩ ሞዴሎች ነበሩ። በኢትዮጵያውያኑ አካባቢ የበለጠ ተቀባይነት የነበረው በውጭ ሀገሮች ለስንቅና ትጥቅ አገልግሎት ሲባል ቢሮ የከፈተው በደዘቱ ወታደራዊ የሆነው የኤርትራ አርነት ግንባር ነበር።

በዚያን ወቅት፣ የኢትዮጵያን ትግል ለመምራት የተነሱ ታጋዮች የአንድ ድርጅት ፖለቲካዊና ወታደራዊ ተግባሮች ምንና ምን እንደሆኑ መለየት የማይችሉ ሲሆኑ፣ ሁለቱን ተግባሮች ለማካሄድ ምን ዐይነት ድርጅት መፍጠር እንደነበረባቸው ጨርሶ ግልጽ አልነበሩም። ሌላ ቦታ እንደተገለፀው ሁሉ፣ "ስለድርጅት አመሠራረት አንዳንድ መሠረታዊ ማስታወሻዎች" የተባለው ጽሑፍ፣ ምን ዓይነት ድርጅቶች መፈጠር እንዳለባቸው ከጠቀሰ በኋላ፣

ወታደራዊ አዝማሚያ ነው ብሎ የገመተውን ዝንባሌ ሲወቅስ፣ "መለስተኛ የፖለቲካ ድርጅት ሳይፈጠር ተሽቀዳድመው የትጥቅ ትግል ለመጀመር የሚሹ ሁሉ የገዛ መጥፊያቸውን ከማዘጋጀታቸው በላይ፣ አጉራ-ዘለል እርምጃ ይሆናል" አለ። (29)

መለስተኛ የፖለቲካ ድርጅት የመፍጠሩ ጽንሰ-ሃሳብ፣ በተለያየ አካባቢ ተበታትነው የነበሩ ቡድኖችን ለማሰባሰብ እንደሚረዳ ታመነበት። ብዙዎቹ ሲያብላሉት የቆየ ጽንሰ-ሃሳብ በመሆኑ፣ ያለ ብዙ ችግር ተቀባይነት አገኘ። ብዙዎቹ ተራማጆች ማጣፊያው ጠፍቷቸውና የሚያደርጉትን አጥተው በነበረበት ወቅት የተነሳ በመሆኑ፣ የወደፊት የትግል አቅጣጫቸውን ጠቆመ። የፖለቲካ ትግሉ እየተካሄደ፣ ከትጥቃዊ ትግሉ ጋር የሚቀናጅበትን ሁኔታ አመላከተ። የሚያስፈልጉት ድርጅቶች የላብ አደር ፓርቲ፣ ግንባርና የታጠቀ ኃይል እንደሆኑ ስምምነት ላይ ተደረሰ። ግንባሩ፣ ከተለያዩ መደቦችና ብሔረሰቦች፣ የተለያዩ ርዕዮትና የፖለቲካ እምነት ካላቸው፣ ሆኖም የዘውድ አገዛዙን ጥሰው መሠረታዊ ለውጥ ለማምጣት የሚሹትን ሁሉ የሚያሰባስብ ነበር። ይህ ስብስብ፣ የራሱ ፕሮግራም ሲኖረው፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች በአንድ ድርጅት ጥላ ስር ማሰባሰብ ሁለተኛው ግብ ነበር። ለትግሉ የርዕዮትና የፖለቲካ አመራር መስጠት አስፈላጊ በመሆኑ፣ የግራው ኃይል የራሱን ድርጅት መፍጠሩ ለትግሉ ዋስትና እንደሆነ ተረጋገጠ። በኢሕአድ ውስጥ የሚንቀሳቀስ ሕቡእዊ ድርጅት እንዲፈጠር የጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴው አሳሰበ። የሚመስሉ ግለሰቦችም እንደ ፖለቲካ ንቃታቸውና ታማኝነታቸው እየተቀረቡ፣ ግንባሩን ወይም የግራውን ድርጅት አስኳል እንዲቀላቀሉ ተደረገ።

የኢሕአድ አወቃቀር

በ1966 ዓ.ም የተቀየረው የኢሕአድ መዋቅር ለምስጢራዊ አሠራር በሚያመች የሕዋስ አሰራር ላይ የተመሠረተ ነበር። (30) በአንድ አካባቢ ወይም በአንድ ድርጅት ሥር ያሉ ኅዋሳት በአንድ መሠረታዊ ኮሚቴ ሥር ይጠቃለላሉ። ይህ መሠረታዊ ኮሚቴ የኅዋሳቱ የበላይ አካል ሲሆን፣ ኅዋሳቱ በጎድም ከሌሎች ሕዋሳት ወይም ወደ ላይ ከሌላ ከፍተኛ የድርጅት ክፍል ጋር መገናኘት አይችሉም። ሦስት መሠረታዊ ኮሚቴዎች በአንድ ላይ ሲሰባሰቡ ደግሞ፣ የቅርንጫፍ ኮሚቴውን ይመሰርታሉ። የኮሚቴው ተግባር፣ የመሠረታዊ ኮሚቴው ለሕዋሳት ከሚያደርገው ጋር ተመሳሳይ ነው። ሦስት ቅርንጫፍ ኮሚቴዎች በአንድነት ይሰባሰቡና ደግሞ፣ የአካባቢ ኮሚቴ ይመሰርታሉ። የአካባቢ ኮሚቴውን ከየቅርንጫፍ ኮሚቴዎች የሚመጡት ዋና ፀሐፊዎች ይመሰርቱታል። ከዚህ ሁሉ በላይ የድርጅቱ ማዕከላዊ ኮሚቴ ይገኛል። ተግባሩም የጉባኤውን ውሳኔ በሥራ መተርጎምና ጉባዔው በሥራ ላይ በሌለበት ወቅት ኃላፊነቱን ተረክቦ ሥራውን ማከናወን ነው። በተጨማሪም፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው የድርጅቱን ገንዘብና ዘገባዎች ከመቆጣጠሩም በላይ ከሌሎች

ድርጅቶችና መንግሥታት ጋር ግንኙነት የማድረግ ኃላፊነቱን ተረክቧል። እስከ 1966 ዓ.ም ድረስ፣ አራት የኢሕአድ የአካባቢ ኮሚቴዎች ሲኖሩ፤ እነሱም በኢትዮጵያ፣ በምስራቅ አውሮፓ፣ በምዕራብ አውሮፓና በመካከለኛው ምስራቅ እንዲሁም በአሜሪካ ይገኙ ነበር።

ምንም እንኳ ኢሕአድ የተለያዩ የፖለቲካ ዝንባሌ ያላቸው ቡድኖች የሚሰባሰቡበት ግንባር ሆኖ ቢቀየስም፣ ውጥኑ ሙሉ በሙሉ በተግባር አልተገለፀም። በዚህ የጅማሮ ዘመን ምልመላው ያተኮረው የግራ ዝንባሌ በነበራቸው የማርክሲያዊ ሌኒናዊ ድርጅት ለመፍጠር ዝግጁ በሆኑ ግለሰቦች ላይ ነበር። በማርክሳዊ-ሌኒናዊ አስኳሉና በኢሕአድ መሀከል የነበረው ልዩነት ድርጅቱን ለተቀላቀሉት አባላትም እንኳ ግልጽ ካለመሆኑም ሌላ፣ ተግባሩን ማከናወን አስቸጋሪ ነበር። እንዲያም በመሆኑ፤ ኢህአድ ግንባር ሳይሆን የኢትዮጵያ ግንባር ቀደም የግራ ኃይሎችን ያሰባሰበ ድርጅት ሆኖ ተፈጠረ።

የኢሕአድ ሲመሠረት ሌላው በተግባር ሊተረጐም ያልቻለ ጉዳይ የአባላት ዴሞክራሲያዊ ተሳትፎ ነበር። በኢትዮጵያ ውስጥ በነበረው የመንግሥት ከፍተኛ ጭፍጨፋ ሳቢያ፣ ማንኛውም ድርጅታዊ ተግባር በከፍተኛ ሚስጥራዊነት እንዲከናወን ገፋፍቷል። የዴሞክራሲያዊ አሠራር ልምድና ባህል አለመኖር፣ ምስጢራዊ አሠራርን ለመከተል ሌላው ምክንያት ሲሆን፤ የማዕከላዊ ዴሞክራሲያዊ አሠራር መርህን መቀበል ራሱ ተጨማሪ ምክንያት ነበር። የመሪዎቹ ማዕከላዊነትን ማጥበቅ፣ ከአባላቱ ዴሞክራሲያዊ የአሠራር ልምድ መጓደልና ከትግሉ ባህርይ ጋር ተደማምረው ሚሲጥረኝነቱ መረን ሲለቅ ቻለ። ጥብቅ የሆነው ሚስጥራዊ አሠራር ዴሞክራሲን ተቃረነ፤ ለምሳሌ ለመጥቀስ ያህል፤ የየአካባቢው የድርጅቱ መሪዎች ዴሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ በአባላት መመረጥ ነበረባቸው። ነገር ግን፤ የበታች አካላት የድርጅቱ አባላት እነማን እንደሆኑ የሚያውቁበት መንገድ ስላልነበረና ሚስጥራዊም ስለሆነ፤ ምርጫ አልተደረገም። ስለዚህ፤ እስከ 1966 ዓ.ም ድረስ፣ በየአካባቢው የሚገኙት የቡድን መሪዎች፣ የመጀመሪያዎቹ የቡድን መሥራች አባላት ሆነው ቀጠሉ።

የየአካባቢው የድርጅት መሪዎች፣ ያለውን ጊዜያዊ ሁኔታ በሚመለከትም ሆነ ሌሎች ድርጅታዊ ዜናዎችን ለአባላት እያካፍሉም ነበር። አባላትም የማይመለከታቸውን ጉዳይ ለማወቅ ጥረት እንዳያደርጉ ስለሚነገራቸው፣ ምን ማወቅ እንደለባቸውና ምንስ ማወቅ እንደሌለባቸው ግልጽ አልነበሩም። ከዚያም አልፎ፣ የመጀመሪያው ጉባዔ ተወካዮች በአባላት መመረጥ ሲገባቸው፤ አንዳንዶቹ በየአካባቢው የቡድን መሪዎች ተመርጠው ነበር የተላኩት። በምርጫ ይላኩ ቢባል ደግሞ የድርጅቱ አባላት ሊተዋወቁ ሆኑ። በአጭሩ፣ የአባላትን ማንነት በምስጢር መጠበቅና ዴሞክራሲያዊ አሠራር ሊጣጣሙ አልቻሉም። ከ1966 ዓ.ም በኋላ በሀገር ቤት በተዘረጋው መዋቅር ውስጥ ችግሩን ለማቃለል እርምጃ ተወስዶ መሻሻል ቢታይም፤ በውጭ በነበረው የኢሕአድ መዋቀር ውስጥ ግን፤ ችግሩ ረዘም ላለ ጊዜ ሳይታረም ቆይቷል።

ማርክሳዊ-ሌኒናዊ ድርጅት ለመመሥረት ስምምነት ላይ ከተደረሰ በኋላ፣ ከሌሎች ማርክሳዊ ድርጅቶችና ዓለም አቀፍ የኮሚኒስት ንቅናቄ አባላት ጋር የሚኖረውን ግንኙነት መተለም አስፈላጊ ነበር። በሶቭየትና በቻይና መካከል የነበረው ከፍተኛ ልዩነት አቋምን በይፋ ለመግለጽ ሁኔታውን ውስብስብ አደረገው።

ግንባር ቀደም ታጋዮቹ፣ ከተማሪ ንቅናቄ ዘመናቸው አንስቶ የሶቭየት ኅብረትን አስመልክቶ አሉታዊ አቋም ስለወሰዱ፣ በጉዳዩ ብዙ አልተጠበቡበትም። (31) ቻይና በምትወስዳቸው አንዳንድ እርምጃዎች ብዙዎቹ ተራማጆች ደስተኛ አልነበሩም። ለምሳሌ፣ በ1963 ዓ.ም የጀነራል ኒሜሪ መንግሥት መፈንቅለ መንግሥት አድርጎ ከሶቭየት ኅብረት ጋር የነበረውን ግንኙነት ሲያቋርጥ፣ የሱዳን የኮሙኒስት ፓርቲን ሲጨፈጭፍ፣ ቻይና ለኒሜሪ መንግስት ድጋፏን ሰጠች።

የዓለም የኮሙኒስት ንቅናቄውን አስመልክቶ በሚነሱ ጉዳዮች ላይ ምንም ዓይነት ይፋዊ መግለጫ ሳለማውጣት ኢሕአድን የመሠረቱት ሁሉ ስምምነት ላይ ደረሱ። አቋም ሳለመግለጽ ስምምነት ላይ ቢደርሱም፣ ራስን የማርክሳዊ-ሌኒናዊ ድርጅት ብሎ ከሰየሙ በኋላ መሠረታዊ የአቋም ጥያቄዎች ሲነሱ በዝምታ ማለፍ የማይችል ጉዳይ በመሆኑ፣ አማራጩ፣ በኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት ውስጥ የተፈጠረው የግራ ኃይል ቡድን ሙሉ በሙሉ ሕቡዕ ሆኖ እንዲቆይ ማድረግ ነበር። ተመሳሳይ ርዕዮት ለሚከተሉ ኃይሎችም ጭምር የግራ ኃይል ስለመፈጠሩ እንዳይገለጽ ተወሰነ።

ከላይ ከተጠቀሰው መሠረታዊ ሃሳብ በተጨማሪ፣ ሕቡዕነትን እንዲጠበቅ ያስገደደ ሌላ ምክንያት በመካከለኛው ምስራቅ፣ በሱዳን፣ በግብጽና በሌሎችም ቦታዎች ቢሮዎች መከፈት ስለታቀደ ነበር። በእነዚህ ሀገሮች ቢሮዎች መከፈት፣ ለትግሉ የሚያገለግሉ ቁሳቁሶችን ወደ ሜዳ ለማስገባትና እርዳታ ለመጠየቅ ያመቻል። የተጠቀሱት ሀገሮች ፀረ-ኮሙኒስት ከመሆናቸውም በላይ፣ በየሀገሮቹ የነበሩ ኮሙኒስት ነን የሚሉ ድርጅቶችን ጨፍጭፈው በይፋ እንዳይደራጁና እንደይንቀሳቀሱ አግደዋል። ለእነዚህ ሀገሮች የራስን ዕውነተኛ ገፅታ ማስተዋወቅ የዋህነት ስለሆነ፣ ኢሕአድ በግራው ኃይል የሚመራ ድርጅት መሆኑ ምስጢር ሆኖ ቆየ። በሀገርም ውስጥ እንዲሁ፣ የአፄ ኃይለሥላሴ መንግስትና የበላይ ጠባቂው አሜሪካ፣ ማንኛውንም የተቃዋሚ ኃይል ለማጥፋት የማይተኙ ቢሆንም፣ የግራ ኃይል መሆኑን ሲገነዘቡ ደግሞ የበለጠ ትኩረት ይሰጣሉ። ከፍተኛ ቅስቀሳም ያካሂዳሉ። ስለሆነም፣ በኢሕአድ ውስጥ የተፈጠረው የማርክሳዊ-ሌኒናዊ አስኳል በከፍተኛ ምስጢር ተጠበቀ።

በተለያዩ ቡድኖች መሀል ግንኙነት ተፈጠረ

ከርዕዮታዊና ፖለቲካዊ ዝግጅቱ ቀጥሎ ሁለተኛው ዐበይት የጊዜያዊ አደራጅ ኰሚቴ ተግባር፣ ቡድኖችን በማቀራረብ ወደ ውህደት ማምጣት ሲሆን፣ ኢሕአድን የመሠረቱት አራት ዋና ዋና ቡድኖች ከ1962 ዓ.ም አጋማሽ ጀምሮ መደራደር ጀመሩ። እነዚህም ቡድኖች በኢትዮጵያ፣ በአሜሪካ፣ በምስራቅ አውሮፓና በመካከለኛው ምስራቅ ይገኙ የነበሩ ሲሆኑ፣ በምዕራብ አውሮፓ የነበሩ ትናንሽ ቡድኖችና ግለሰቦችም ተሳትፈዋል። ድርጅታዊና ተግባራዊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ከመወያየታቸው ቀደም ሲል፣ የእያንዳንዱን ቡድን የእምነት ጥንካሬንና የርዕዮት አመለካከትን ለመመዘን፣ የደብዳቤ ልውውጥ በማድረግ በግንባር ቀደም ታጋዮቹ አእምሮ ይጉላሉ በነበሩ አጠቃላይ ንድፈ ሃሳባዊ ጉዳዮች ላይ ተወያዩ።

ከአልጀሪያው ቡድን ጋር ግንኙነት ያደርጉ ከነበሩት አንዱ በሶቭየት ሕብረት ትምህርት ይከታተሉ በነበሩ ኢትዮጵያውያን የተቋቋመ ቡድን ሲሆን፣ የእንስሳ ሕክም ያጠና በነበረው የአማርኛ ተናጋሪ በሆነው በዓለሙ አበበ አነሳሽነት በ1962 ዓ.ም መስከረም ወር ስድስት ግለሰቦች ሞስኮ ከተማ ውስጥ በመሰብሰብ አንድ የፖለቲካ ቡድን መሠረቱ። እነሱም፣ ከጉራጌ ብሔረሰብ ደስታ ታደሰ፣ የኦሮሞ ገበሬ ልጅ መኰንን ጆቴ፣ ከአማራው ብሔረሰብ የመንግስት ሠራተኛ ልጆች ክፍሉ ታደሰ፣ ኤፍሬም ዳኜና ውብሸት ረታ ነበሩ። ዓላማቸው ጀማሪ ቡድን በመሆን፣ ሌሎች የጥናት ቡድኖችን በማሰባሰብና የርዕዮተ ዓለም ጥናት በማድረግ፣ ለሚፈጠረው ሕዝባዊ የፖለቲካ ድርጅት አባላትን መመልመል ነበር። በዚህ ትልም መሠረት፣ በሌኒንግራድና በኦዴሳ ሁለት፣ በሞስኮ ከሦስት እስከ አምስት አባላት ያላቸው ሰባት የጥናት ክበቦች ተቋቋሙ። የኢሕአድ ሠራዊት፣ በኋላም ኢሕአሠ የተባለውን ወታደራዊ ኃይል ከመሠረቱት አንጋፋና የቀድሞ አባላት መሀል አምስቱ ከዚሁ ከምስራቅ አውሮፓ ቡድን የተገኙ ነበሩ።

በጊዜው የተራማጆች አሠራርና ይትበሀል መሠረት፣ በሶቭየት ሕብረት የተፈጠረው ቡድን ህልውናውን ከኢትዮጵያ መንግስት ብቻ ሳይሆን ከሶቭየት መንግስትና ከኃይሌ ፊዳ ቡድንም ጭምር ምስጢር አደረገ። የኃይሌ ፊዳ ቡድንን መጠራጠር የተጀመረው ዓለሙ አበበ ድርጅት ለመፍጠር ሃሳብ አቅርቦ ቡድኑ ሳይቀበለው ከቀረ በኋላ ሲሆን፣ የእነኃይሌ ፊዳ ቡድን ለትግል የነበረው ቆራጥነትና ፍላጐት አጠያያቂ ሆነ። በኢትዮጵያ ውስጥ ለሚመሠረተው ድርጅት እንቅፋት እንዳይሆኑ በመስጋት፣ የሚሰሩትን ሁሉ ከኃይሌ ፊዳ ቡድን አባላት ለመሸሸግና በከፍተኛ ምስጢርነት እንዲጠበቅ ወሰኑ።

ቡድኑ ከተፈጠረ ከጥቂት ወራት በኋላ፣ ሰፊ የርዕዮት፣ የፖለቲካና ድርጅታዊ ሥራዎችን አከናወኑ። ከላይ እንደተጠቀሰው፣ የቡድኑ ዋና ግብ ከሌሎች ቡድኖች ጋር በመገናኘትና በመቀራረብ የፖለቲካ ድርጅት መፍጠር

በመሆኑ፣ በኢትዮጵያ፣ በሱዳን፣ በአውሮፓና በአሜሪካ ከሚገኙ ተራማጅ ኃይሎች ጋር ግንኙነት ፈጠረ።

ብዙም ሳይቆይ፣ የኢትዮጵያ ተጨባጭ ሁኔታ በሚተነተንበት ወቅት፣ ልዩነቶች ተነስተው መሥራች ቡድን ራሱ ከሁለት ተከፈለ። የቡድኑ ብዙሀን አባላት ከአልጄሪያው ቡድን ጋር ተመሳሳይ የሆነ የፖለቲካ መሥመር ሲያስተናግዱ፣ የተቀሩት ደግሞ ከኃይሌ ፊዳ ቡድን ጋር ተመሳሳይ የሆነ አቋም ያዙ። መከፋፈሉ በተነሳበት ወቅት፣ አልጀርስ በነበሩ ተራማጆችና በኃይሌ ፊዳ ቡድን መሀከል ይካሄድ ስለነበረው ውይይት የሶቭየቱ ቡድን ምንም ፍንጭ አልነበረውም። በልዩነቱ ምክንያት ብዙሀኑ የቡድኑ አባሎች፣ የፖለቲካ ድርጅት መፍጠርን ጉዳይ አስመልክቶ ሌሎቹ በሚገኙበት ላለመወያየት ወስነው፣ የራሳቸው የሆነ ሌላ ድብቅ ቡድን አቋቋሙ። የርዕዮት ጥናቱንና ቡድኑ የሚያከናውናቸውን ሌሎች ተግባሮችን አስመልክቶ ግን በጋራ መስራታቸውን ቀጠሉ። ብዙሀኑ የሚሳተፉበት ድብቅ ቡድን አልጄሪያ ከሚገኘው ቡድን ጋር የደብዳቤ ግንኙነት መስርቶ፣ ሰፊና አመርቂ የሃሳብ ልውውጥ ተካሄደ። ለመጀመሪያ ጊዜ ከአልጄሪያው ቡድን ጋር ግንኙነት የተመሰረተው በ1962 ዓ.ም በዓለሙ አበበ አማካይነት ነበር። (32)

በ1963 ዓ.ም ክፍሉ ታደሰ በምስጢር ወደ አልጀርስ ተጓዘ። የጉዞው ዋና ዓላማ አልጄሪያ ከሚገኘው ቡድን ጋር ስለመተባበርና በጋራ የሚሰራበትን መንገድ ለመፈለግ ነበር። በአብዛኛዎቹ የጊዜው ጥያቄዎች ላይ በደብዳቤ ልውውጥ ስምምነት ላይ የተደረሰና የተጠናቀቀ ቢሆንም፣ ውይይቱ በኢትዮጵያ ጊዜያዊ ሁኔታ፣ ድርጅታዊ ተግባራትና የትጥቅ ትግል ላይ አተኮረ። ክፍሉ፣ አብዛኛውን ውይይት ያካሄደው ከቀድሞው የትምህርት ቤት ጓደኛው ከብንያም አዳነ ጋር ሲሆን፣ በውይይቱ ወቅት፣ ሁለቱም ቡድኖች የትጥቅ ትግሉን ለመጀመር ከሌሎች ቡድኖች ጋር ግንኙነት በመፍጠር ጥረታቸውን እንዲቀጥሉ ተስማሙ።

በመጨረሻም፣ ሁለቱ ቡድኖች እንዴት ሊቀሳቀሱ እንደሚችሉ ውይይት ተደርጎ ዕልባት ሳይደረግበት ለሚቀጥለው ስብሰባ ሲተላለፍ፣ የአልጀርሱ ቡድን ጊዜያዊ የአደራጅ ኮሚቴነቱን ኃላፊነት እንደያዘ ከሌሎች ቡድኖች ጋር የጀመረውን ግንኙነት እንዲቀጥል ተስማሙ። ከጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴ ተግባራት መካከል አንዱ የፖለቲካ ድርጅቱን የሚመሰርተውን ጉባኤ ለመጥራት አስፈላጊውን ዝግጅት ማድረግ ነበር።

የክፍሉ ታደሰ የአልጀርስ ጉዞ ሚስጢራዊ ሆኖ ሊቆይ ባለመቻሉ ሌሎች የቡድኑ አባላት ስለጉዞው ማብራሪያ ሲጠይቁ፣ ቡድኑ በችግር ተወጠረ። ምስጢሩን የሚያውቁት አባላት የብቻቸው ስብሰባ አካሂደው ምን ምርጫ እንደነበራቸው ተወያዩ። ምርጫቸው፣ ጉዞውን ሌላ ሽፋን ሰጥቶ አለባብሶ ማለፍ፣ አለበለዚያም ጉዳዩን በግልጽ ማቅረብና በአቋማቸው መጽናታቸውን ማስረዳት ነበር። በውይይቱ ሂደት፣ በቡድን ውስጥ ሌላ ቡድን መፍጠር ትክክል

እንዳልሆነ በማመንና እንደ ቡድን ግለሂስ በማድረግ፤ ውስጣዊ ድርጅቱ እንዲፈርስ ተወሰነ። ነገር ግን ስለምስጢራዊ ቡድኑ ህልውና ለተቀሩት አባላት ቢነገር ድርጅታዊ ሥራዎችን ያደናቅፋል ተብሎ ስለታመነ እንዳይነገር ተወሰነ። ክፍሉ ታደሰ ጉዞውን በራሱ የግል ውሳኔ ያደረገው በማስመሰል ወቀሳውን እንዲቀበል ሌሎቹ አባሎች ተማፀኑ። ውሳኔው ግለሰቡን ቅር ቢያሰኘውም ሊቀበለው ቢችል፤ ተፈጥሮ ለነበረው ችግር ለጊዜውም ቢሆን መፍትሄ ሊሰጥ ቻለ። (33) በዚህ ችግር ምክንያት፣ በነሐሴ 1963 ዓ.ም ከአልጀሪያው ቡድን ጋር መፈፀም የነበረበት ውህደት፣ እስከ ሕዳር 1964 ዓ.ም ድረስ ተራዘመ። በሕዳር ወር፣ የጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴው አባል ብንያም አዳነ ሞስኮ ድረስ በመሄድና ሁሉም የቡድኑ አባላት በተገኙበት ውይይት በማድረግ የድርጅቶቹ መቀላቀል እውን ሆነ።

ከክፍሉ ጉብኝት ከአንድ ወር ቀደም ሲል፣ ወደ አሜሪካ በጉዞ ላይ የነበረው ዘሩ ክሕሸን እግረ መንገዱን አልጀርስ ከተማ አረፈ። ዘሩ፣ ከብርሃነመስቀል ጋር የደብዳቤ ግንኙነት ያደርግ የነበር ሲሆን፤ ብርሃነመስቀል በሰው አማካይነት የተለያዩ ጽሑፎች ሀገር ቤት ለሚገኘው ቡድን ልኳል። ከቡድኑ አባሎች መሀል፣ ዋለልኝ መኮንን፣ ፀጋዬ ገብረመድህንና ፀሎት ሕዝቂያስ ይገኙባቸዋል። በሀገር ቤት ያለው ስብስብ መልክ ባለው ዘዴ እንዲዋቀር ቢገፋፋም፣ በፀጥታ ችግር ምክንያት ጉዳዩ ብዙ ሊገፋበት አልቻለም። ከስብስቡ አባሎች መሀል የተወሰኑት ሃገር ለቀው ለመሄድ ዝግጅት ላይ ነበሩ።

ዘሩና ብርሃነመስቀል አራት ቀን የፈጀ ሰፊ ውይይት ያደረጉ ሲሆን፤ ከተማሪው ንቅናቄ ዘመን አንስቶ ስለሚተዋወቁ፣ መሠረታዊ በሆኑ የርዕዮትና የፖለቲካ ጥያቄዎች ላይ ስምምነት መድረስ አልተቸገሩም። ሆኖም ግን፤ ለኤርትራው የብሔረተኛ ትግል ሊሰጥ ስለሚገባው ድጋፍ ዘሩ ቅሬታውን ሲገልጽ፣ ብርሃነመስቀል ግን ድጋፍ መስጠቱ በኢትዮጵያ ለሚጀመረው ትግል ወሳኝ ሊሆን እንደሚችል አስረዳ። ከኢትዮጵያ ለመገንጠል ዓላማዩ ብለው ከተነሱ ብሔረተኛ ድርጅቶች ጋር መተሳሰር የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎች የማይፈልጉት ምርጫ እንደሆነ ዘሩ አስረድቶ፣ በአንፃሩ ደግሞ ጠንካራ የሆነ ሕብረ-ብሔር ንቅናቄ ትግላቸውን ሊያዳክም እንደሚችል ስለሚገምቱ የኤርትራ ድርጅቶች ላይደገፉት እንደሚችሉ ገለፀ። ሌሎች ደገፏቸውም አልደገፏቸው፤ ኤርትራውያኑ የፈለጉትን ከማድረግ ወደኋላ እንደማይሉ ብርሃነመስቀል ከገለፀ በኋላ፤ ዘሩ ወደ አሜሪካ ከመልቀቁ በፊት የሀገር ቤቱ ግንኙነት በፀሎት በኩል እንዲቀጥል ተስማሙ።

ዘሩ ኒውዮርክ ሲደርስ በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር አመራርና በወጣት ተራማጆች መካከል ልዩነቱ እየተካረረ በመሄድ ላይ ነበር። አብዛኛው ወጣት ተራማጆች ከኢትዮጵያ በቅርብ የመጡ ሲሆኑ፤ ከእነዚህም ውስጥ መስፍን ሀብቱ፣ ክፍሉ ተፈራ፣ እሸቱ ጮሌ፣ ዘራብሩክ አበበ፣ መሐመድ ማሕፉዝ፣ ስዩም ከበደ፣ በሱና ቴዎድሮስ መብራቱ ይገኙበታል። በአሜሪካ የሚገኘውን የተማሪ ንቅናቄ አመራር በመስጠትና ኢሕአድን በማደራጀት

መሥፍን ሀብቱ ይህ ነው የማይባል አስተዋጽኦ አበረከተ። በአልጄርስና በኒውዮርክ፣ መካከልም በመስፍን ሀብቱና በአጐቱ ልጅ በብንያም አዳነ አማካይነት ግንኙነት ተመሠረተ።

በሰሜን አሜሪካ የተማሪዎች ማኅበር መሀል ለተነሳው ችግር ወቅታዊ ምክንያት የ17ኛው ጉባኤ ውሳኔ ቢሆንም፤ (34) ዋና መንስኤው ግን ከሀገር ቤት በቅርቡ የመጡት ወጣት ተራማጆች፣ ውጭ ሀገር የነበሩት ድርጅት ሲፈጥሩ ይችላሉ ብለው ገምተው ስለነበር የጠበቁትን ባለማግኘታቸው ቅር ተሰኝተው ነበር። ስለዚሁ ጉዳይ በሌላ ጊዜ የወጣ ጽሑፉ ሲያትት፣ "የልዩነቱ ዋናውና መሠረታዊ ምክንያት አዲስ መጦች ውጭ ሀገር ይጠብቁት የነበረውን ድርጅት ሲያገኙ ባለመቻላቸው ተበሳጭተው፣ ቀደምት ታጋዮች ላይ የወቀሳ ውረጅብኝ ከፈቱ" ይላል። (35) የተፈጠረውን አለመግባባት የተለያዩ ጽሑፎች አባባሱት። ለምሳሌ፤ በጥላሁን ታከለ የተፃፈው ጽሑፍ ብዙ ኃይለ-ቃላት አዘል በመሆኑ፣ የእዙናን አመራር ከማቅረብ ይልቅ ለማጋለጥ የተሞከረ ነው የሚል ግምት አሳድሯል። በወጣት ተራማጆቹና በነባሮቹ መሀል በተደረገው ትግል፣ መሥፍን ሀብቱ ግንባር ቀደም ሚና የተጫወተ ሲሆን፤ ወንድሙ ዓለም ሀብቱ ከቀድሞ የአመራር አባሎች አንዱ ነበር።

በ1963 ዓ.ም ከተደረገው የሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ጉባኤ በኋላ፣ ማኅበሩ ከሁለት በላይ ተከፈለ። ያለፈው ዓመት የእዙና መሪ የነበረው ሠናይ ልኬ የማኅበሩን ገንዘብና ንብረት ይዞ ሲፈረጥጥ፣ በእዙና ውስጥ የተነሳው ትግልና ተራ ሽኩቻ በመስፍን ሀብቱ ላይ አተኮረ።

ከአልጄርስ ቡድን ጋር የሚያደርገውን የመስፍንን የደብዳቤ ልውውጥ በመጥለፍ፣ መልዕክቱ ይፋ ወጣ። የአልጄሪያው ቡድን ያደርግ የነበረው ምስጢራዊ የፖለቲካና የድርጅት እንቅስቃሴ ተጋለጠ። መሥፍን ጉዳዩን የራሱ ጥፋት አደርጎ በመቁጠር፣ ትልቅ ፀፀት ውስጥ ወደቀ። በ1963 ዓ.ም በርሊን ላይ ከብርሃነመስቀል ጋር ተገናኝቶ ምንም የማጽናኛ ሃሳብ ሳይሰጠው ሲቀርና በተማሪው መሀል የተነሳው ቀውስ እየተባባሰ ሲሄድ፣ የመስፍንም ባህሪ እየተለወጠ ሄደ። ይህ ለውጥ በተለይ በአውሮፓ የተማሪ ማኅበር ጉባኤ ላይ በግልጽ ከመታየቱም በላይ፣ መስፍን በአውሮፓ ውስጥ መኖር እንደሚመርጥ ለአንዳንድ ጓደኞቹ ተናገረ። መሥፍን፤ የአውሮፓው ጉባኤ እስከሚያልቅ አልጠበቀም። ወደ አሜሪካ እንደተመለሰም፣ በሚኖርበት ቤት ውስጥ ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቶ ተገኘ። መስፍን እራሱን እንደገደለ ሲታመን፣ ከመሞቱ አንድ ቀን ቀደም ሲል፣ ስለዝነኛው የዳች ተወላጅ ቫን ጎህ ሲኒማ ተመለከተ። ቫን ጎህ በተለይ (Sun Flower) (የሱፍ አበባ) በተሰኘው ስዕል ከፍተኛ ዝናን ያገኘ ሲሆን፤ ይህ ሰዓሊ በሕይወት በነበረበት ወቅት በድህነትና ችግር ተቆራምዶ የኖረ ሲሆን፤ በመጨረሻም የራሱን ሕይወት በራሱ እጁ አጥፍቷል።

በምዕራብ አውሮፓም እንደነ ተስፋዬ ደበሣይ ያሉ የታወቁ ኢትዮጵያውያን ተራማጆች በማደራጀት ተግባር ላይ ተሰማርተው ነበር።

ሌሎችም እንዲሁም፣ በሆላንድ መላኩ ተገኝና፣ ተስፋዬ መኮንን፣ በስዊዘርላንድ እነአክሊሉ ሕሩይና ታደሰች ኃይለሚካኤል ሲገኙበት፣ በጀርመን፣ በጣሊያን፣ በእንግሊዝ፣ በሐንጋሪያና በዮጐዝላቪያ ሌሎች ቡድኖች ተመሠረቱ። በ1963 ዓ.ም አጋማሽ ላይ ብዙ የፖለቲካ ቡድኖች ተመስርተው ከአልጀሪያው ቡድን ጋር ተጐዳኙ። ከእነዚህ ቡድኖች ውስጥ በኒውዮርክ ከመስፍን ሀብቱ ሞት በኋላ የተቋቋመው ዘሩ ክህሸን፣ ክፍሉ ተፈራ፣ የቀድሞ የአየር መንገድ ሆስተስና የኒውዮርክ ዩኒቨርሲቲ ተማሪ አበበች በቀለ፣ ዘራብሩክ አበበ፣ ሰአብ እና ቴዎድሮስ መብራቱ የሚገኙበት ቡድን ነበር። (36)

በሌላ በኩል ደግሞ፣ በቤይሩት፣ በካርቱምና በሞቃዲሾ ቡድኖች ሲመሠረቱ፣ ከግንባር ቀደም መሪዎች ውስጥ አብርሃም ገብረእግዚአብሔር፣ ዮሐንስ ክፍሌ፣ ፍስሃ ገ/ሚካኤል፣ በላይነህ ንጋቱና ከድር መሐመድ ይገኙበታል። (37) ባለፉት ገጾች በተዘረዘሩት ዐበይት ጥያቄዎች ላይ ውይይት ከተደረገና መሠረታዊ የሆነ ስምምነት ከተደረሰ በኋላ፣ በአሜሪካ፣ በምዕራብና በምስራቅ አውሮፓ እንዲሁም በመካከለኛው ምስራቅ የነበሩ ቡድኖች የመጀመሪያው ጉባኤ ከመጠራቱ ቀደም ሲል ተቀላቅለው አንድ ድርጅት ፈጠሩ። ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረው ቡድን ለጥቂት ወራት ያህል ዘግየት ብሎ የመጀመሪያው ጉባኤ ከመካሄዱ በፊት ተዋሃደ።

የጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴ ሕዝባዊ ግንኙነት ተግባራት

ጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴው ቡድኖችን ከማቀራረብና እንዲዋሃዱ ጥረት ከማድረጉም በላይ፣ የተለያዩ ድርጅቶችን በመገናኘት ለትግሉ አመቺ ሁኔታን ለመፍጠር ጥረት ሲያደርግ ቆይቷል። ቀደም ባሉ ጊዜያት፣ የተለያዩ ኢትዮጵያዊ የሆኑ ቡድኖች የንጉሡ ነገሥቱን መንግሥት በትጥቅ ለመፈታተን በማሰብ የኤርትራ ድርጅትን ዕርዳታ ጠይቀዋል። እቅዳቸው ግን ስኬት አልነበረውም። በዚህም ምክንያት፣ የኤርትራ ድርጅቶቹ እርዳታ ለመጠየቅ የሚመጡትን ሁሉ መጠራጠር ጀምረው ነበር። በ1964 ዓ.ም አጋማሽ ላይ ኢህአድ የኤርትራ አርነት ግንባርን ሲገናኝ፣ ሁኔታው ከላይ የተጠቀሰውን ይመስል ነበር።

ከግንባሩ ጋር ግንኙነት ማድረግ የተፈለገው ገንዘብና ወታደራዊ እርዳታን ለማግኘት ብቻ ሳይሆን፣ ግንባሩ ከሚቆጣጠረው የኤርትራ ግዛት በመወንጨፍ የትጥቅ ትግሉን ለመጀመር እንዲረዱ በማሰብም ጭምር ነበር። የትጥቅ ትግሉ ተጀምሮ ተዋጊዎቹ ጥቃት ሲጠነክርባቸው የሚያፈገፍጉበት አካባቢ ማግኘት የግድ ነበርና።

የኢሕአድና የኤአግ (EIF) ግንኙነት የተጀመረው በኤርትራው ድርጅት ውስጥ የተነሳው ችግር አይሎ መከፋፈል በተጀመረበት ወቅት ሲሆን፣ ዋናው የኤአግ (ELF) አካል፣ ማዕከላዊ ዕዝ (General Command) በመባል በሚታወቀው አመራር ሥር ነበር። ተገንጥለው ከወጡት መሀል፣ በአቤል፣

በኡስማን ሳላህ ሳቤና በኢሳይያስ አፈወርቂ የሚመሩ ቡድኖች ነበሩ። እነዚህ ጨርሶ የማይዋዋጡ ቡድኖች፣ በ1964 ዓ.ም አጋማሽ ላይ ተጎዳኝተው (ELF-PLF) የተባለ ድርጅት ፈጠሩ።

በታህሳስ 1964 ዓ.ም ኢሕአድን በመወከል ብርሃን መስቀልና ክፍሉ ታደሰ ኤእግ (ELF) ጋር ግንኙነት ለመመሥረትና ለመደራደር ኢራክ ዋና ከተማ ባግዳድ ደረሱ። ወኪሎቹ የድርጅታቸውን ፕሮግራምና ዓላማቸውን ለኤእግ (ELF) ወኪሎች አስረዱ። በብሔር ጥያቄ ላይና ኤርትራን በሚመለከት ኢሕአድ የነበረውን ፖሊሲ ለኤእግ (ELF) ተወካዮች አስረዱ። የኤእግ (ELF) ተወካዮችም በበኩላቸው ስለድርጅታቸው ገለፃ በማድረግ፣ ጉባኤያቸው ባስተላለፈው ውሳኔ መሠረት የኤርትራ ብቸኛ ተጠሪ እነሱ እንደሆኑና፣ ግንኙነት እንዲቀጥል ከፈለገ፣ ኢሕአድ ይህን ውሳኔ እንዲደግፍ ጠየቁ።

የኤርትራ ሕዝቦችን የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት ለማስከበር የሚታገል ማንኛውንም ድርጅት እንደግፋለን ሲሉ የኢሕአድ ተወካዮች በአቋማቸው ፀኑ። ተግራሬዎቹን ለማጥፋት ቆርጦ የተነሳው ኤእግ (ELF)፣ የኢሕአድ ሚዛናዊ አቋም ሊገባው አልቻለም። የኤእግ ተወካይ ሊያሳምን ሙከራ ቢያደርግም፣ ስምምነት ላይ ሳይደርስ ቀረ። በዚህ አጋጣሚ፣ ኤእግ (ELF) ኢሕአድን ከኢራቅ መንግሥት ጋር ባስተዋወቀበት ጊዜ፣ ኢሕአድ ፕሮግራሙን በማቅረብ ለመተባበር ያለውን ፍላጐት ለኢራቅ መንግሥት አስታወቀ።

በ1964 ዓ.ም አጋማሽ ላይ፣ ይኸው የኢሕአድ መልዕክተኛ ቡድን፣ ቤይሩት በመሄድ ከሳላህ ሳቤ ቡድን ጋር ግንኙነት አደረገ። በምስራቅ አውሮፓ ይገኝ የነበረው የኢትዮጵያውያን ቡድን፣ ከ1963 ዓ.ም ጀምሮ ከሳላህ ሳቤ ቡድን ጋር ግንኙነት የመሠረተ ሲሆን፣ ለሁለተኛ ጊዜ የተደረገው ግንኙነት፣ በቡድኑ ስም ሳይሆን በተቀነባበረ መልክና በድርጅቱ በኢሕአድ ስም ነበር። ከኤእግ ጋር የተደረገው ዓይነት ውይይት፣ ከሳላህ ሳቤ ቡድን ጋር ተደረገ። በብሔር ጥያቄ ላይ ያለውን አቋምና በኤርትራ ታጋዮች መካከል የተነሳውን አለመግባባት አሙን ገለፀ። ኢእግ-ሕአሀ (ELF-PLF) ለራሱ ሕልውና ይፍጨረጨር የነበረ አዲስ ድርጅት እንደመሆኑ፣ የኢሕአድን አቋም ደግፎ ለመተባበር ተስማማ። ሳላህ ሳቤም የተናገረውን በተግባር አዋለ። ራሱን በማቋቋም ላይ ለነበረው ለኢሕአድ የሳላህ ሳቤ እርዳታ የሚናቅ አልነበረም።

ሳላህ ሳቤ በገንዘብ እርዳታ ብቻ ሳይወሰን የኢህአድንና የኢትዮጵያ ተራማጆችን ከሌሎች ድርጅቶችና መንግሥታት ጋር በማስተዋወቅ እርዳታ እንዲያገኙ ከፍተኛ ትብብር አደረገ። ሳላህ ሳቤ ኢሕአድን ካስተዋወቃቸው ኃይሎች መሀል በረሃ የሚገኘው የኢእግ-ሕአሀ (ELF-PLF) አመራር ሲሆን፣ ይህ አካል፣ የኢሕአድን ጀማሪ ጦር በማሰልጠንና ወደ ትግራይ እስከሚያልፍ ድረስ መጠጊያ በመስጠት ተባበረ። ሳላህ ሳቤ፣ ኢሕአድን ከፍልስጤም ድርጅትና ከሶማሊያ መንግሥት ጋር በማስተዋወቅ ሶማሊያ ውስጥ ተቋርጠው ከቀሩት የኢትዮጵያ ተራማጆች ጋር ግንኙነት እንዲፈጠር ሲያደርግ፣ በድርጅት ሥራ

ለተሰማሩ የኢሕአድ አባላትም ፓስፖርት በማፈላለግ ረዱ፡፡ ለኀብረ-ብሔር ድርጅቶች እንቅስቃሴ ከኤርትራ ድርጅቶች ሁሉ ሳላህ ሳቢ የበለጠ መተባበር አሳይቷል፡፡

በዚሁ ጉዞ ላይ፣ የኢሕአድ ልዑክ ወደ ሶሪያ በመሄድ በደማስቆ ከኢብንግ መሪ ከሼህ ሁሴን ሱራ ጋር በመገናኘት ስለድርጅቱ የበለጠ ለማወቅና ከሚወክለው የኦሮሞ ወገን ጋር የትግል ግንኙነት ለመመሥረት ሙከራ አደረገ፡፡ ከሼሁና ከሁለት ተከታዮቻቸው ጋር ብዙ ቀናት የፈጀ ውይይት ተካሄደ፡፡ የኢብንግ መሪዎች ስለድርጅታቸው ጥንካሬና የወደፊት ብሩህ እድል ደመቅ ባለ ሁኔታ ቢያብራሩም፣ ስለርዕዮታቸው፣ በተለይም በብሔር ጥያቄ ላይ ስለነበራቸው አመለካከትና ስለወደፊት ዕቅዳቸው የተብራራ ገለፃ አልሰጡም፡፡ በአንፃሩ ግን፣ የኢሕአድ ተወካዮች፣ የድርጅታቸው የጥንካሬ ደረጃን ሳይሸሽጉ ገልፀው የትጥቅ ትግል ለማካሄድ በዝግጅት ላይ እንደሆኑ አስረዱ፡፡

በውይይቱ ወቅት፣ ሼሁ የኢሕአድ ወኪሎች ርዕዮትና ሃይማኖት ምን እንደሆነ ጠየቁ፡፡ ድርጅታቸው የሚከተለው ርዕዮት እንደሌለው ልዑኩ አስረድተው፣ ፕሮግራሙን የተቀበለ ማንኛውም ሰው ሊሳተፍበት የሚችል ግንባር እንደሆነ አብራሩ፡፡ የልዑኩ አባሎችም ከክርስቲያን ቤተሰብ እንደመጡ ተገለፀ፡፡

ውይይቱ ቀና ጎዳና ይዞ የግንባሩን ስምና አርማ ለመቀየር ስምምነት ሲደረግ፣ ፕሮግራም የሚነድፍ የጋራ ኮሚቴ ተቋቋመ፡፡ ሙከራው የተሳካ ነው ብሎ ኢሕአድ ገመተ፡፡ ስምምነቱ እንዲደረግ ከፍተኛ ትብብር ያደረጉና በጋራው ኮሚቴ ውስጥ የተመረጡት ሁለት አባሎቻቸውን ሼሁ መጠራጠር ጀምረው ኑሮ፣ ያለምንም ማስጠንቀቂያ ወይም መግለጫ ግንኙነቱን አቋረጡ፡፡

የኢሕአድ የመጀመሪያ ጉባኤ ከመጠራቱ ትንሽ ወራት ቀደም ሲል፣ ኢሕአድ ከሶቭየት ኅብረት የኮሚኒስት ፓርቲ ጋር ግንኙነት ፈጠረ፡፡ የኢሕአድን ሕልውና የሶቭየት ኮሙኒስት ፓርቲ ቀደም ሲል ጀምሮ ቢያውቅም፣ ግንኙነት የተደረገው ከሶቭየቶች እርዳታ በመጠበቅ አልነበረም፡፡ ሶቭየቶች፣ ለማይቆጣጠሩት ድርጅት እርዳታ ጨርሶ አያደርጉምና፣ ግንኙነቱን መፍጠር የግድ ያለው ሶቭየቶች ስለኢሕአድ ባህሪይና ዓላማ ከሌላ የሦስተኛ አካል በተዛባ መልክ እንዳይደርሳቸው ለመከላከል ነበር፡፡ ኢሕድን በመወከል ይገናኝ የነበረው ደስታ ታደሰ ሲሆን፣ ሶቭየቶቹ፣ ግንኙነቱን የሚያካሂድ የራሳቸው አንድ ሰው መደቡ፡፡ ለምንም ነገር ቃል ሳይገቡ፣ ሶቭየቶቹ ዜናና የፖለቲካ ሁኔታዎችን የሚመለከት ግምገማ ከኢሕአድ ይጠይቁ ነበር፡፡

የኢሕአድ የመጀመሪያ ጉባኤ

የኢሕአድ የመጀመሪያ ጉባኤ በሚያዝያ ወር 1964 ዓ.ም በምዕራብ በርሊን ከተማ ውስጥ ተደረገ፡፡ ስብሰባው አንድ ሳምንት ሲፈጅ፣ ተሳታፊዎቹ በቀን እስከ አሥራ ሁለት ሰዓት ይሰበሰቡ ነበር፡፡ ድርጅቱን የመሠረቱት ቡድኖች፣ በአራት አካባቢዎች ተከፍለው እያንዳንዱ ሁለት ሁለት ተወካይ እንዲልክ ተደረገ፡፡ በዚህም መሠረት፣ በጉባኤው ላይ እንዲሳተፉ የተጋበዙት

ቡድኖች፣ የሰሜን አሜሪካው፣ የምዕራብ አውሮፓና መካከለኛ ምስራቅ፣ ምስራቅ አውሮፓና የኢትዮጵያ ነበሩ። በተደጋጋሚ በተደረገው የአውሮፕላን ጠለፋ ምክንያት የኢትዮጵያ መንግስት ጥብቅ የፀጥታ ክትትል ያደርግ ስለነበረ፣ ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረው ቡድን ወኪሎች መላክ እንደማይችል አስረዳ። ቡድኑ በላከው አጭር ደብዳቤ፣ መሠረታዊ በሆኑ አንዳንድ ጥያቄዎች ላይ አቋሙን ገለፀ። የኃይሌ ፊዳ ቡድን በጉባኤው ላይ እንዳይሳተፍም ጠየቀ። ቡድኑ፣ ተወካዮች እንደማይልክ ሲታወቅ፣ በጉባኤው ላይ የሚነሱትን ጥያቄዎች ለመግለጽ ብሎም የቡድኑን አስተያየት ለማግኘት በማሰብ፣ ተስፋዬ ደበሣይ ወደ አዲስ አበባ ተልኮ፣ ከፀሎት ሕዝቅያስና ከዮሴፍ አዳነ ጋር ተገናኝቶ ከተወያየ በኋላ መሠረታዊ በሆኑ የጉባኤው ርዕሶች ላይ ስምምነት ተደረሰ። ከተወያዩባቸው ነጥቦች ባሻገር፣ ሊነሱ በሚችሉ ሌሎች ጥያቄዎች ላይ የአልጀርሱ ቡድን እንዲወክለው የኢትዮጵያው ቡድን ጠየቀ።

በጉባኤው ላይ ዘጠኝ ወኪሎች ሲገኙ፣ እነሱም፣ ከሰሜን አሜሪካ ክፍሉ ተፈራና መሐመድ ማኅፉዝ፣ ከመካከለኛው ምስራቅ፣ አብዲሳ አያና እና ኢያሱ ዓለማየሁ፣ ከምዕራብ አውሮፓ፣ መላኩ ተገኝና እና ተስፋዬ ደበሳይ፣ ከምሥራቅ አውሮፓ፣ መኮንን ጆቴና ክፍሉ ታደሰ እንዲሁም ብርሃነመስቀል ረዳ ነበሩ። ከዘጠኝ መልዕክተኞች መሀል ሦስት ኦሮሞዎች፣ ሁለት የትግራይ ተወላጆችና አራቱ አማርኛ ተናጋሪዎች ሲሆኑ፣ ጉባኤውን በሊቀመንበርነት እንዲመራ መኮንን ጆቴ ተመረጠ።

ጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴው ያቀረበው አጀንዳ መለስተኛ መሻሻል ከተደረገበት በኋላ ጉባኤው ተቀበለው። በአጀንዳው መሠረት፣ የመጀመሪያው ርዕስ የጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴውና የየቡድን ኮሚቴዎቹ ዘገባ ሲሆን፣ ጊዜያዊ አደራጅ ኮሚቴው ያካሄዳቸውን የሥራ ክንውኖች፣ ከሌሎች ድርጅቶች ጋር የፈጠረውን ግንኙነቶችና ድርድሮች፣ እንዲሁም የድርጅቱን ሕልውናና ዓላማ ለብዙ መንግሥታት መግለፁን አስረዳ። የአካባቢ ኮሚቴዎቹም እነሱን በሚመለከት ያከናወኑትን ዘገባዎች ካቀረቡና የሁሉንም ዘገባዎች ጉባኤው ካፀደቀ በኋላ፣ ከኃይሌ ፊዳ ቡድን ጋር የተጀመረው ድርድር እንዲቀጥል ጉባኤው አሳሰበ። በኤርትራ ጉዳይ ላይ ውይይት ከተደረገ በኋላ፣ ለአርነት የሚታገሉትን ሁሉንም ድርጅቶች በመደገፍ የተወሰደውን አቋም ትክክለኛነት አፀደቀ። ከኢብነግ ጋር የተጀመረውና ገና ያልተቋጨውን ውይይት ደግፎ፣ በጥንቃቄ እንዲቀጥል ጉባኤው አሳሰበ።

ሁለተኛው የጉባኤው ዋና አጀንዳ የድርጅቱ ፕሮግራም ነበር። ለጉባኤው ቅድመ ዝግጅት በተደረገበት ወቅት፣ በመለስተኛ ፕሮግራሙ ላይ ሰፊ ውይይት ተካሂዶ ስምምነት ተደርሶ ነበር። የሚፈጠረው ድርጅት ሁለት ገጽታ ሲኖረው፣ የመጀመሪያው ገጽታ እንደ ኮፌን ሆኖ የሚያገለግለው ኢሕአድ ሲሆን፣ ይህ ድርጅት የተለያዩ የፖለቲካና የርዕዮት ዕምነት ያላቸውና ከተለያየ የኅብረተሰብ ክፍል የመጡ፣ የዘውድ አገዛዝን በመጣል መሠረታዊ ለውጥ ለማምጣት የሚሹትን ሁሉ ያሰባስባል። በዚህ ድርጅት ውስጥ ለሚሰባሰቡት፣ መለስተኛ

ፕሮግራሙ የጋራ ጥቅማቸውን ይጠብቃል፣ ያስከብራል። በመሰስተኛ ፕሮግራሙ ላይ ቀደም ሲል ውይይት ስለተካሄደ፣ ጉባኤው የፕሮግራሙ ዘጠኝ ነጥቦችን ቅደም ተከተል አስተካከለ። በዚያ መሠረት፣ በፕሮግራሙ ላይ ከተጠቀሰው የሥርዓት ለውጥን ከሚመለከተው ዋነኛና የፕሮግራሙ አንደኛ ነጥብ ቀጥሎ፣ አንገብጋቢና ዐበይት ተብሎ የታመነበት የብሔር ጥያቄ በሁለተኛ ደረጃ እንዲጠቀስ ተደረገ። ከሌሎች ድርጅቶችም ሆነ መንግሥታት ጋር የሚደረግ ግንኙነትን አስመልክቶ፣ ፓርቲው ርዕዮተ-ዓለማዊና ፖለቲካዊ ነፃነቱን መጠበቅ እንዳለበት ጉባኤው ወሰነ። እንደ ግንባር፣ አርሶ አደር፣ አብዮት፣ የመሳሰሉ በአማርኛ ቋንቋ ውስጥ ያልነበሩ አዳዲስ ቃላት ተፈጥረው በጥቅም ላይ እንዲውሉ ተደረገ።

የድርጅቱ የመጨረሻ ዓላማ በኢትዮጵያ ሶሻሊዝምን መገንባት እንደሆነ ስምምነት ላይ ከተደረሰ በኋላ ውሳኔው ይፋ ቢወጣ በድርጅቱ ላይ የሚደርሰውን ችግር በመፍራት፣ በምስጢር እንዲያዝ ተደረገ።

አብዮታዊ ሁኔታ በኢትዮጵያ እንዳለ ጉባኤው ካሰረገጠ በኋላ፣ ለትጥቅ ትግሉ ዝግጅት እንዲጀምር ወሰነ። ትግሉም በዋነኛነት በአርሶ አደሩ የመሬት ጥያቄ ላይ የተመሠረተ በመሆኑ፣ በገጠሪቱ ኢትዮጵያ እንደሚጀመር ስምምነት ላይ ተደረሰ። የሚጀመርበትን አካባቢ አስመልክቶ፣ ለሽምቅ ውጊያ የሚረዳ የመሬት አቀማመጥ ያለውና በችግር ጊዜም ማፈግፈጊያ ሊሆን የሚችል ኩታ ገጠም አካባቢ ያለው ቦታ ማግኘት አስፈላጊ መሆኑን በመረዳት፣ በትግራይ ክፍል ሀገር ላይ ትኩረት ተደረገ። ራስን መከላከል የሚያስችሉ ከፍተኛ ቦታዎች በትግራይ ማግኘት ሲቻል፣ የኤርትራና የአፋር ግዛት በአዋሳኝነት መኖር ደግሞ መሣሪያዎችን በቀይ ባህር በኩል ከውጭ ሀገር ማስገባት የሚያስችል ነበር። በርካታ የሆኑ ትግርኛ ተናጋሪ የድርጅቱ አባላት ትግራይን ጠንቅቀው ማወቃቸው፣ ትግራይን ለመምረጥ ተጨማሪ ምክንያት ነበር። ከላይ የተዘረዘሩትን መሠረት በማድረግ፣ በሀገር ቤት ያሉ የኢሕአድ አባላት፣ ስለአካባቢው በቂ ጥናት እንዲያደርጉ፣ ቦታ እንዲመርጡና የትጥቅ ትግሉን በከተማ ከሚገኘው የድርጅቱ መዋቅር ጋር የሚያገናኝ መረብ እንዲዘረጉ ውሳኔ ተላለፈ። የትጥቅ ትግሉ ከመጀመሩ በፊት፣ በከተማ የሚገኙና በመንግሥት የፀጥታ ክፍል የሚታወቁ ተራማጆች አካባቢያቸውን ለቀው እንዲወጡና ወደ ትጥቅ ትግሉ እንዲገቡ ስምምነት ተደረገ።

የመጀመሪያው ጉባኤ ምን ተብሎ መሰየም እንዳለበት ለመወሰን፣ ድርጅቱን የፈጠሩት ቡድኖች ባህሪ ተገመገመ። በግምገማው መሠረት፣ በሀገር ውስጥም ሆነ በውጭ፣ በድርጅቱ ጥላ ሥር የተሰባሰቡት የኢትዮጵያ ግንባር ቀደም የግራ ኃይሎች መሆናቸው ተረጋገጠ። ስብሰባውን ምን ብለን እንሰይመው በሚለው ጥያቄ ላይ ሰፊ ክርክር ተደረገ። ለዋቢነት ይረዳ ዘንድ፣ በሌሎች ሀገሮች ኮሙኒስት ፓርቲዎች እንዴት እንደተፈጠሩ ጉባኤው ተወያየ። በመጨረሻም፣ ስብሰባው፣ በኢሕአድ ውስጥ በስውር የተደራጀው የኢትዮጵያ

የመጀመሪያው የኮሙኒስት ፓርቲ ጉባኤ ተብሎ በድርጅቱ ታሪክ ውስጥ እንዲታወቅ ስምምነት ላይ ተደረሰ።

ድርጅቱ አብዛኛውን የኢትዮጵያ የግራ ኃይል እንዳቀፈ ካረጋገጠ በኋላ፣ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ ሌላ መሥራች ጉባኤ ሊጠራ እንደሚችል ስምምነት ተደረገ። በዚህ ጉባኤ ላይ ረዥም ጊዜ ያከራከረው ርዕስ፣ "ዓለም" አቀፍ የኮሚኒስት ንቅናቄውን የሚመለከተው ጉዳይ ነበር። የልዩነቱ ርዕስ፣ በኮሙኒስት ንቅናቄው መሀል የተነሳው አደጋ ምን ተብሎ ሊሰየም እንደሚችል ማረጋገጥ ሲሆን፣ አደጋውን ክለሳ እንበለው ወይንስ ቻይኖች እንደሚሉት ሶሻል ኢምፔሪያሊዝም ተብሎ ይጠራ የሚል ነበር። ሶሻል ኢምፔሪያሊስት ተብሎ ይሰየም ብለው ይከራከሩ የነበሩት፣ በሶቭየት ሕብረት ውስጥ የመደብ ሥርዓት ተፈጥሮ ከበርቴው የመንግሥት ስልጣኑን ጨብጧል በማለት ትንተና አቀረቡ። ሶሺያል ኢምፔሪያሊስት የተባለውን ስያሜ የሚቃወሙት፣ ምላሽ የሚሆን ተፃራሪ ሃሳብ አልነበራቸውም። ሆኖም፣ ሶቭየት ኅብረት ውስጥ ሰፍኗል የተባለው የሶሺያል ኢምፔሪያሊስት የኢኮኖሚ ስርዓት ምን እንደሆነ ጠይቀው አጥጋቢ መልስ ሊያገኙ አልቻሉም።

እስከ 8ኛው የቻይና የኮሙኒስት ፓርቲ ስብሰባ ድረስ፣ ቻይናዎች ራሳቸው የኮሙኒስት ንቅናቄው ዋነኛ አደጋ ክለሳ ነው በማለት ሰይመው ነበር። ሶሺያል ኢምፔሪያሊስት የተባለው አዲስ አሰያየም የተቀረፀው በ9ኛው የቻይና የኮሙኒስት ፓርቲ ስብሰባ ላይ ሲሆን፣ በጥቂት ዓመታት ውስጥ፣ ማለትም በ8ኛውና በ9ኛው ጉባኤ መሀል በነበረው ጊዜ ውስጥ እንዴት አድርጎ አንድ ስርዓት ሊመሠረት እንደሚችል የኢሕአድ አባሎች መረዳት ተሳናቸው። ስለሆነም፣ ጥያቄው በይደር ለጥናት ተላለፈ። ክለሳ፣ ቀኖናዊነትና "ኩፉን ግራ፣ በይዘቱ ግን የቀኝ አዝማሚያን የሚያንፀባርቅ" ስም የለሽ ክስተት፣ የኮሙኒስት ንቅናቄው ዋነኛ አደጋዎች ናቸው ተባሉ። የመጨረሻው አዝማሚያ የሚመለከተው የቻይና የኮሙኒስት ፓርቲን ሲሆን፣ በ1960ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት አካባቢ፣ የሶቭየት ኅብረትን ለመቃወም በማሰብ ብቻ የቻይና መንግሥት እጅግ አሳፋሪ አቋሞች ወስዷል። የብዙ ንፁሀንን ደም እንደ ጎርፍ ያፈሰሰው፣ ብዙ አርሶ አደሮችና ላብ አደሮችን ያረደው የቺሊውን የአውጉስቶ ፒኖቼ መፈንቅለ መንግሥት፣ የቻይና የኮሚኒስት ፓርቲ ደገፈ። ከስልጣናቸው ተወግደው በመፈንቅለ መንግስቱ ሂደት ውስጥ እየተታኮሱ ሕይወታቸው ያለፈው ፕሬዝዳንት አየንዴ፣ በዴሞክራሲያዊ መንገድ የተመረጡ በሶቭየት ኅብረት የሚደገፈው የሶሺያሊስት ፓርቲው አባል ነበሩ። በኮሙኒስት ንቅናቄ ውስጥ ስለነበረው አደጋ ከተወያየ በኋላ፣ በዓለም ደረጃ የሚከሰቱ ቅራኔዎችን አስመልክቶ እንዴት እንደሚፈረጁ ጉባኤው ተወያየ።

የጉባኤው የመጨረሻ አጀንዳ አመራሩን መምረጥ ሲሆን፣ ስለአመራሩ ቁጥር መጠነኛ ውይይት ከተደረገ በኋላ፣ የድርጅቱን ተግባራት ለማከናወን ዘጠኝ አባላት እንደሚያስፈልጉ ስምምነት ላይ ተደረሰ። የኢሕአድ መሥራች ቡድኖች በአመራሩ ውስጥ ተገቢ ውክልና እንዲኖራቸው በማሰብ፣ ከእያንዳንዱ

ቡድን ሁለት ሁለት አባላት እንዲመረጡ ተወሰነ። በሀገር ውስጥ ያለው ቡድን አባላት ስለማይታወቁ፣ ቡድኑ ራሱ ከአባላቱ መሀል ሁለት የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት እንዲመርጥ ተወሰነ። ለአመራሩ የተመረጡት አሜሪካ ያለውን ቡድን በመወከል፣ ክፍሉ ተፈራና ዘሩ ክሕሸን፤ ከምሥራቅ አውሮፓ ደስታ ታደሰና ክፍሉ ታደሰ፣ ከመካከለኛው ምሥራቅ፣ ብርሃነመስቀልና ኢያሱ ዓለማየሁ፣ ከምዕራብ አውሮፓ ተስፋዬ ደበሳይ ነበሩ። ከሰባቱ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት መሀል ሦስቱ አማርኛ ተናጋሪ ሲሆኑ፤ አንድ ጉራጌና፣ ሦስት የትግራይ ተወላጆች ነበሩ። ብርሃነ መስቀልና ዘሩ ክህሸን የኢትዮጵያ የተማሪ ንቅናቄ አንጋፋ ተሳታፊዎች ሲሆኑ፤ ኢያሱ ዓለማየሁ ትምህርቱን በከፊል አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተከታትሏል። ተስፋዬ ደበሣይ ትምህርቱን በሮም (ኢጣሊያ) ካጠናቀቀ በኋላ፣ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በመምህርነት አገልግሏል። የቀሩት ሦስቱ አባላት፣ በውጭ ሀገር የተማሪው ንቅናቄ ሥራ ተሳትፎ ያደረጉ ሲሆን፤ አባላቱ ከ23 እስከ 30 የዕድሜ ክልል ውስጥ ነበሩ። ከሰባቱ የመጀመሪያ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት መሀል ከደርግ ፍጅት ያመለጡት ሦስት ብቻ ናቸው።

ጉባኤው የየክፍሉን ኃላፊዎች መረጠ። ብርሃነመስቀል የፓርቲው ዋና ፀሐፊ ሆኖ ተመረጠ። እሱና በአልጀርስ የሚገኙ ጓዶቹ ለጉባኤው የቀረቡትን አብዛኞቹን ሰነዶች ያዘጋጁ ሲሆን፤ በጉባኤው ላይ ጥያቄዎች ሲነሱ፣ ብርሃነመስቀል ሃሳቦች ለመቀበል፤ ማስታረቂያ ወይም ማሻሻያ ሃሳብ ለማከል ጨርሶ ዝግጁ አልነበረም። የራሱን ሃሳብ የበላይነት ለማስረገጥ በሚያደርገው ክርክር፣ አብዛኛው የጉባኤው ተሳታፊዎችን እንዲቆጡና እንዲጠራጠሩ አደረገ።

የኢሕአድ የመጀመሪያ ጉባኤ፣ የኢትዮጵያ ተራማጆች ለብዙ ዓመታት ሲመኙትና ሲታገሉለት የነበረውን በኢትዮጵያ የመጀመሪያውን ኅብረ-ብሔር ፓርቲ ለመፍጠር በቃ። ወደኋላ ዞር ብሎ ለተመለከተና በ1966 ዓ.ም ከተነሳው ንቅናቄ አኳያ ለገመገመው፣ የድርጅቱ መፈጠር ከፍተኛ ፖለቲካዊ አስተዋጽኦ እንዳበረከተ መረዳት አያዳግትም።

የጉባኤው ተሳታፊዎች ምንም እንኳን አብዛኛውን የግራ ኃይል በድርጅቱ አሰባስበናል ብለው ቢገምቱም፣ በተግባር ሲታይ ግን ውሳኔው ስህተት መሆኑን ውለው አድረው ደረሱበት። በርካታ የግራ ቡድኖች ከድርጅቱ ውጭ መኖራቸውን እንደተረዱ፣ የፈፀሙትን ስህተት ለማረም ሞከሩ።

የሀገር ቤት ወኪሎቹ በጉባኤው ላይ ሊገኙ ባለመቻላቸው፣ የጉባኤው አንዳንድ ውሳኔዎች በሥራ እንዳይተረጎሙ ችግር ፈጠረ። ከችግሮቹ መሀል አንዱ የትጥቅ ትግል ለመጀመር አመቺ ቦታ የመምረጡ ጉዳይ ሲሆን፤ በተለያዩ የቡድኑ ችግሮች ሳቢያ ውሳኔውን ተግባራዊ ሊያደርግ አልቻለም። (38) ጉባኤው የፖለቲካና የፕሮፓጋንዳ ክፍሎች ቢመሰርትም፤ በገንዘብ እጥረትና የፀጥታ ችግር ምክንያት፣ የድርጅቱ የፖለቲካና የንድፈ ሃሳብ ጋዜጣ ለማውጣት ውሳኔ ሳያሳልፍ ቀረ።

የመጀመሪያው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ

ጉባኤው እንዳበቃ፣ አምስቱ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ማለትም፣ ብርሃነመስቀል፣ እያሱ ዓለማየሁ፣ ክፍሉ ተፈራ፣ ክፍሉ ታደሰና ተስፋዬ ደበሣይ የተገኙበት የማዕከላዊ ኮሚቴው ስብሰባ ተደረገ፣ አራት አባላት ያሉት የፖሊት ቢሮ ተመረጠ። አባል ሆነው የተመረጡትም፣ ብርሃነመስቀል፣ ተስፋዬ ደበሳይ፣ ኢያሱ ዓለማየሁና ዘሩ ክህሸን ነበሩ። ኮሚቴው በስም ይኑር እንጂ እንደኮሚቴ ምንም ያካሄደው ተግባር አልነበረም። የጉባኤው ውሳኔዎች በሥራ የሚተረጎሙባቸውን መንገዶች ማዕከላዊ ኮሚቴው ተወያየቶ፣ ዋናው የድርጅቱ ተግባር የትጥቅ ትግል መጀመር በመሆኑ፣ አስፈላጊውን ዝግጅት ለማድረግ ኃላፊነቱ ለብርሃነመስቀል ተሰጠ። የየአካባቢው የቅርንጫፍ ቡድኖች ለሽምቅ ውጊያ ሊሰለጥኑ የሚችሉ አባላትን እንዲመርጡ መመሪያ ተላለፈ።

የኢሕአድ የገንዘብ አቋም

ኢሕአድ ከተፈጠረበት ዕለት ጀምሮ ከፍተኛ የገንዘብ ችግር ነበረበት። ድርጅቱ ምንም የገንዘብ ምንጭ ስላልነበረው፣ በጣም አስፈላጊ ለሆነ ሥራ እንኳ አባላትን ወደተለያየ ቦታ መላክ ያዳግተው ነበር። ከኢብነግ ጋር ውይይት በተደረገበት ጊዜ፣ የኢሕአድ ተወካዮች ውድ የሆኑ ምግብ ቤቶች መመገብ ስለማይችሉ፣ ለኢብነግ ተወካዮች የተለያዩ ምክንያቶች በማቅረብ፣ ሹልክ ብለው ሻይ ቤት በመሄድ ይመገቡ ነበር።

የኢሕአድ ቅርንጫፍ በአሜሪካ

በአሜሪካ የኢሕአድ አባላት ቁጥር በአጭር ጊዜ ውስጥ በመጨመሩ፣ በ1966 ዓ.ም ወደ አንድ መቶ ደረሰ። ከአባላቱ መሀል ሙሉጌታ ስልጣን፣ ይትባረክ ሕዝቅያስ (የፀሎት ሕዝቅያስ ታናሽ ወንድም) የጀኔራል ተፈሪ ባንቴ ልጅ፣ ያይንሸት ተፈሪ፣ ቆንጅት ተክሉ፣ ሙሉጌታ ዜና፣ ተስፉ ተስፋዬ፣ ለአብ፣ ይገኙበታል። ከኒውዮርክ ውጭ ብዙ አባላት የነበሩት ዋሽንግተን ዲሲ ሲሆን፣ በሲራኩዮስ (ኒውዮርክ ስቴት) የኢያሱ ዓለማየሁ ወንድም ሳሙኤል ዓለማየሁና ሌሎችም ያሉበት ቡድን ተቋቁሞ ነበር። በዊስኮንሰን፣ በሱና ሌሎች ያሉበት ቡድኖች ሲቋቋም፣ በሳንፍራንሲስኮና በካናዳም ተመሳሳይ ቡድኖች ተመሠረቱ።

የሰሜን አሜሪካው ቡድን፣ በአባላቱ ላይ መዋጮ ጣለ፣ ልዩ ልዩ የገንዘብ መሰብሰቢያ ዝግጅቶችም አዘጋጀ። ክፍሉ ተፈራ ገንዘብ ያዥ ሲሆን፣ ለድርጅቱ አመራር እስከ ሁለት ሺህ ብር የላከበት ጊዜ ነበር። ይህ በዚህ እንዳለ፣ ከተለያዩ የአካባቢው ቡድኖች የተወከሉ አምስት አባላት ያሉት አንድ ምስጢራዊ አቀናባሪ ኮሚቴ ተመሠረተ። የጥናት ቡድኖች ተቋቁመው፣ አዲስ አባላት ከአብዮታዊ ስነጽሑፎችና ከግራው ርዕዮት ጋር የሚተዋወቁባቸው መድረክ ሆኑ። ከዚያ በተረፈ ግን፣ የአካላዊ ጥንካሬ ልምምድ ለማድረግና ሌሎች ለትጥቅ ትግሉ አስፈላጊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ዝግጅት እንዲያደርጉ፣ በአባላት ላይ ግፊት ይደረግ ነበር። በዚህ መስክ ከተሰማሩት ጥቂቶቹ በካራቴ

ትምህርት ዕውቅና ሲያገኙ፣ ሌሎች ደግሞ የሞሎቶቭ በምብ አሠራር፣ ሬዲዮ ግንኙነት፣ ፎቶግራፍ እነሳስና በካርታ ሥራ ጥናቶች ላይ እንዲያተኩር ተገፋፋ።

የትጥቅ ትግሉ ዝግጅት

የትጥቅ ትግሉን ለመጀመር፣ ኤርትራውያን፣ በተለይም እስማን ሳላህ ሳቤ፣ በመካከለኛው ምስራቅ በሽምቅ ውጊያ ከታወቀው ከፍልስጤም ነፃ አውጭ ድርጅት ጋር ኢሕአድን በማስተዋወቅ ትልቅ ሚና ተጫውቱ። በሶሪያ በሚገኙ የማሰልጠኛ ጣቢያዎቻቸው የኢሕአድ አባላትን ለማሰልጠን የፍልስጤም ድርጅቶች ፈቀደኝነታቸውን ገለፁ።

በ1965 ዓ.ም አጋማሽ ላይ፣ ተስፋዬ ደበሣይ ወደ አሜሪካ በመሄድ፣ የፍልስጤም ነፃ አውጪ ድርጅት በሚሰጠው ሥልጠና ለመሳተፍ የሚችሉ ፈቃደኞችን አዘጋጀ። ለዚህ ተግባር ከአሜሪካው የኢሕአድ ቡድን አምስት አባላት፣ ማለትም መሐመድ ማሕፉዝ፣ ዘርዐ ብሩክ አበበ፣ መሀረ ገ/እግዚአብሄር፣ ሰመረ አብና ስዩም ከበደ ሲመረጡ፣ አልጀርስ ከነበረው ቡድን አብዲሳ አያና፣ ብንያም አዳነና ሐይለ እየሱስ ወልደሰማያት፣ ከሶቭየት ሕብረት፣ ውብሸት ረታ፣ አበበ በየነ፣ አዱኛ መንግስቱ፣ ተፈራ ብርሃኔና አብዱራህማን መሀመድ ተመረጡ። ከሆላንድ ተስፋዬ መኮንን እንዲሄድ ተደረገ። አሥራ አራት አባላት ያቀፈው ቡድን፣ አማርኛ፣ ትግርኛ፣ ኦሮምኛና ጉራጌኛ ተናጋሪዎችን በማዛነት የትጥቅ ትግሉ ጀማሪ ኃይልን ኀብረ-ብሔርና ሕብረ-ልሳን ይዘት ያለው ቡድን ለማድረግ ተሞከረ። አብዛኞዎቹ በሶሪያ የፍልስጤም ማሰልጠኛ ጣቢያ የገጠርና የከተማ የሽምቅ ውጊያን ቴክኒክ በመማር ለስድስት ወራት ያህል ሲቆዩ፣ ጥቂቶች ደግሞ ቤይሩት በመቆየት ስለመሣሪያና ቦምቦች ጥናት ከማድረጋቸውም ሌላ፣ በፍልስጤምና በሊባኖስ መንግስት መሀል የተካሄደው ግጭት የዓይን ምስክር ሆኑ። ቡድኑ በስልጠና ላይ በቆየበት ወቅት፣ መሐመድ ማሕፉዝ ለብዙ ጊዜ ታሞ ሲማቅቅ ከቆየ በኋላ በሽታው ተስቦ መሆኑ ተደረሰበት።

ምንም እንኳ አስፈላጊው ጥንቃቄ ቢደረግም፣ የትጥቅ ትግሉን ለመጀመር የተደረገው ጥረት ተደብቆ ሊቆይ አልቻለም። ጉዳዩ በጊዜው በቤይሩት ይማር የነበረው የምዕራብ አውሮፓ ተማሪዎች ማኅበር አባል ከሆነው ከተስፋዬ ታደሰ ጆሮ ደረሰ። ተስፋዬ፣ ምንነቱ የማይታወቅ፣ በመንግስት ሰላይነት ግን የሚታማና የሚጠረጠር ግለሰብ ነበር። በሶሪያ ዋና ከተማ ደማስቆ ላይ ብዙ ኢትዮጵያውያንን ማየት ያልተለመደ በመሆኑ፣ ተስፋዬ ታደሰ ክትትል አድርጐ ግለሰቦች እነማን እንደሆኑ እንፍንፎ ካወቀ በኋላ፣ ዜናውን ለአውሮፓ ተማሪዎች ማኅበር አመራርና ለነኃይሌ ፊዳ ቡድን አስተላለፈ። ተስፋዬ ታደሰ በ1966 ዓ.ም በፃፈውና ኢትዮጵያ ውስጥ በበተነው ጽሑፍ ላይ፣ ስለኢሕአድና አባሎቹ የሚያውቀውን በሙሉ ዘርዝሮ፣ ቀንደኛ የሚላቸው የኢሕአድ አባላትን ስም ጠቅሶ አወጣ።

ሁለተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ

የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ሁለተኛውን ስብሰባ ባስል በተባለ የስዊዘርላንድ ከተማ ላይ በነሐሴ 1965 ዓ.ም አደረገ። በዚህ ስብሰባ ላይ ብርሃነመስቀል፣ ኢያሱ ዓለማየሁ፣ ተስፋዬ ደበሳይ፣ ክፍሉ ተፈራና ክፍሉ ታደሰ ሲገኙ፤ ዘሩ ክህሸንና ደስታ ታደሰ አልተገኙም። የስብሰባው ዋና አጀንዳ ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረውን የኢሕአድ አንድ አካል የተመለከተ ሲሆን፤ ከመጀመሪያው ጉባኤ በኋላ በነበረው የአንድ ዓመት ተኩል ጊዜ፤ ኢትዮጵያ ካለው ቡድን ጋር አመራሩ የነበረው ግንኙነት ከመዳከሙም በላይ በየጊዜው የተላለፉት መመሪያዎች ሁሉ ተፈፃሚ አልሆኑም። ቡድኑ ሁለት የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት እንዲመርጥ ተጠይቆ በሥራ አልተረጐመም። በአጠቃላይ፤ የሀገር ውስጥና የውጭውን ትግል ለማቀነባበር የታሰበው ሁሉ በግንኙነት መጥፋት ምክንያት ተቋረጠ ቆየ።

ይህ በዚህ እንዳለ፣ አንድ ሌላ ቡድን የፖለቲካ ድርጅት ለመፍጠር መተባበር እንደሚፈልግ የሚገልጽ መልዕክት ከአዲስ አበባ እንደደረሰው ብርሃነመስቀል በዘገባው ላይ አቀረበ።

አዲሱ ቡድን፣ መሠረታዊ በሆኑ የወቅቱ ጥያቄዎች ላይ ከኢሕአድ ጋር ተመሳሳይ አቋም ነበረው። ከቡድኑ መሪዎች መሀል አንዱ፤ የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር ዋና ፀሐፊ ጌታቸው ማሩ መሆኑ ታወቀ። ዜናው በዚህ የጭንቅ ወቅት በመድረሱ፣ በሀገር ቤት ለሚካሄደው እንቅስቃሴ ተጨማሪ ኃይል ማግኘት ይችላል የሚል ግምት አሳደረ። ቡድኑን አስመልክቶ ውይይትና ሃሳብ መለዋወጥ ተደረገ። በሀገር ቤት የነበረው የኢሕአድ ቅርንጫፍ ምንም ምላሽ ባለመስጠቱ የተበሳጨው ብርሃነመስቀል፣ የድርጅቱን አካል እርግፍ አድርጐ ትቶ፣ አዲሱ ቡድን ኢሕአድን እንዲወክል ይደረግ የሚል ሃሳብ አቀረበ። በቀረበው ሃሳብ ላይ ውይይት ከተደረገበት በኋላ፤ ብርሃነመስቀል ያቀረበውን ሃሳብ ለማድቀቅ በቂ ማስረጃ ባለመኖሩ፤ ሃሳቡ ውድቅ ሆነ።

ከዚህ በተጨማሪም፤ በኢትዮጵያ የኢሕአድ ቅርንጫፍ ጋር እንደገና ግንኙነት በመፍጠር በውጭ የተከናወኑትን ሥራዎች ለመግለጽ፣ ትምህርቱን አጠናቆ ወደ ሀገር ቤት ይመለስ የነበረው ሳሙኤል ዓለማየሁ ኃላፊነቱ ተሰጠው። ውሳኔዎቹን በትክክል ለመረዳት እንዲችል፣ ሳሙኤል በማዕከላዊ ኮሚቴው ስብሰባ ላይ ተገኝቶ ተሳተፈ። በዚያን ዘመን፣ በአንዳንድ የኢሕአድ የሀገር ቤት አንጋፋ መሪዎችና በወጣት ታጋዮች መሀከል፣ በ1963 ዓ.ም በዩኒቨርሲቲ ውስጥ ትምህርት እናቋርጥ ወይስ እናቋርጥ? በሚለው ጥያቄ ሳቢያ ውዝግብና መራራቅ ተፈጥሮ ነበርና፣ ሀገር ቤት ያለው የኢሕአድ ቅርንጫፍ ከጌታቸው ማሩ ቡድን ጋር ለመዋሃድ በሚያደርገው ጥረትና ተግባር ውስጥ ሳሙኤል ተሳታፊ እንዲሆን ተወሰነ።

ሁለተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ፣ ከሌሎች ድርጅቶች ወይም ቡድኖች ጋር ለመዋሃድ በሚደረገው ውይይት ይጠቅማሉ የሚላቸውን ሃሳቦች አንስቶ ተወያየ። ሃሳቦቹ በመጀመሪያው ጉባኤ ላይ የተነሱ ሲሆኑ፣ ፕሮግራሙን የተቀበለ ማንኛውም ቡድን፣ ኢሕአድን ሊቀላቀል እንደሚችል ታመነ። በፕሮግራሙ ላይ ድርድር የሚያስፈልጋቸው ነጥቦች ቢኖሩ፣ ወደፊት በሚጠራው የኢሕአድ ጉባኤ ላይ ሊታዩ እንደሚችሉ ስምምነት ላይ ተደረሰ።

በዚህ ስብሰባ ላይ፣ በሶሪያ የፍልስጤም የሽምቅ ተዋጊዎች አማካይነት በመሰልጠን ላይ የነበሩት የትጥቅ ትግሉ ጀማሪ አባላት ስልጠናውን ማጠናቀቃቸውን ብርሃነመስቀል ከገለፀ በኋላ፣ ለተጨማሪ ልምምድና ወደ መሃል ኢትዮጵያ ለመግባት የመጨረሻ ዝግጅት ይደረግ ዘንድ፣ ቡድኑ ወደ ኤርትራ ሜዳ እንዲገባ ማዕከላዊ ኮሚቴው ውሳኔ አሳለፈ። የወታደራዊ ቡድኑን ለመምራት፣ አብዲሳ አያና ኮማንደር፣ ብንያም አዳነ የፖለቲካ ኮሚሳር ሆነው ተመረጡ።

መደምደሚያ

በኢትዮጵያ ውስጥ ሰፊ አብዮታዊ አመጽ ሊቀሰቀስ እንደሚችል የተረዳው ኢሕአድ፣ ሁኔታው ከቁጥጥር ውጭ እንዳይሆን በማሰብ ከ1963 ዓ.ም ጀምሮ ዝግጅት ማድረግ ጀመረ። ጉባኤ በመጥራት የተወሰኑ ተራማጆችን በአንድ የድርጅት ጥላ ሥር አሰባሰበ። ድርጅቱ የሠራዊቱን አስኳል በማደራጀት ላይ በነበረበት ወቅት ነው ይጠብቀው የነበረው አብዮታዊ አመጽ ሳይታሰብ በ1966 ዓ.ም የፈነዳው። በኢሕአድ ዙሪያ የተሰባሰቡት ቡድኖች የፈሩት ሁሉ ደረሰ። የሀገሪቱ ተራማጅ ኃይል የሕዝቡን ትግል በጭራነት እንደሚከተሉ በማያጠራጥር መንገድ በመረጋገጡ፣ የቀረው አማራጭ፣ የተቻለውን ሁሉ ጥረት አድርጎ ከሁኔታው ጋር ለመራመድ መሞከር እንደሆነ ታመነበት። የኢትዮጵያ አብዮታዊ ትግል እስከተቀሰቀሰበት እስከ 1966 ዓ.ም ወቅት ድረስ፣ ኢሕአድ፣ በተለይም አመራሩ፣ ራሱ በተለመው ጎዳናና ራሱ ባዘጋጃቸው ዕቅዶች መሠረት ነበር የሚንቀሳቀሰው። ከ1966 ዓ.ም በኋላ ግን፣ ድርጅቱ ምን አቅጣጫ መከተል እንዳለበት ሁኔታዎች ራሳቸው ጠቋሚ ሆኑ።

የሚቀጥለው ምዕራፍ የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄን ሂደት በአጭሩ ለመቃኘት ይሞክራል።

የግርጌ ማስታወሻ

1. አብዛኛዎቹ የኢአግ-ሕሀሀን (ELF-PLF) ተቀላቀሉ፡፡ ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ በሜዳ የሚገኘውን የኢሳይያስ አፈወርቂንና የረመዳን መሐመድ ኑርን አመራር በመቃወም ንቅናቄ ጀምረው ሳይሳካላቸው ቀረ፡፡ መንከአ ተብሎ የሚጠራውን ይህንን ንቅናቄ ይመራ የነበረው ሙሴ ተስፋ ሚካኤል ሲሆን፤ እሱ፤ የሐጎስ ሰብሀቱና ሌሎች የቀድሞ የኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ተራማጆች በ1967 ዓ.ም ውስጥ ተረሸኑ፡፡

2. ትግላችን መጋቢት 1965፤ ገጽ 52፤ Ambaw Ayele, The Dynamics of Change, page 50.
3. የመኢሶን ሂሳዊ ግምገማ፤ 1981 ገጽ 5፡፡
4. አማኑኤል የኤርትራ አርነት ድርጅትን ቢቀላቀልም፤ ብዙ ሊቆይ አልቻለም፡፡ ድርጅቱን ለቆ ከወጣ በኋላ፤ አፍሪቃና አውሮፓ ቆይቶ፤ የኢትዮጵያ አብዮታዊ ንቅናቄ ሲነሳ ወደ ኢትዮጵያ በመመለስ፤ በኤርትራ የርዕዮት አሰልጣኝ ሆነ፡፡ በ1983 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ፤ ወደ አውሮፓ ተልኮ ወደ ኢትዮጵያ ሳይመለስ ቀረ፡፡
5. Tilahun Takele, The National Question in Ethiopia. 1970, page 3.
6. Ibid., page 4.
7. Ibid., page 32.
8. ትግላችን ቁ 4፤ 1965፡፡
9. Elementary Notes on Revolution and Organization, Pages 15-18.
10. ትግላችን ቁ. 4፤ ገጽ 50-51፡፡
11. The Ethiopian Student Movement: Some Critical Remarks, 1970 (Mimeograph)
12. ትግላችን ቁ. 4፤ ገጽ 50-51፡፡
13. ትግላችን ቁ. 3፤ ገጽ 1965፡፡
14. ትግላችን ቁ. 4፤ ገጽ 1965፡፡
15. Elementary Notes...., Page 24.
16. ሼህ ሁሴን ድርጅታቸውን የኦሮሞ አርነት ግንባር ብለው ያልሰየሙት አንደኛው ምክንያት ስሙ በውጭው ዓለም ጨርሶ የማይታወቅ በመሆኑ፤ ሁለተኛ፤ ከሌሎቹ ብሔረሰቦች ተቃውሞ ይነሳል ብለው በመስጋትና፤ ሦስተኛ ከሱማሌ መንግስት ጠንካራ ተቃውሞ እንደሚኖር በመፍራት ነበር፡፡ በዚህ ጥያቄ ላይ ሼሁ ከወጣት ኦሮሞዎች ሊስማሙ ባለመቻላቸው፤ ወጣቱ፤ የኦሮሞ አርነት ድርጅትን ፈጠረ፡፡ ሼህ ሁሴንም ናይሮቢ ሄዱ፡፡
17. ትግላችን፤ ጥር 1964፤ ልዩ ዕትም፡፡
18. "በድርጅታችን ውስጥ ያሉ ችግሮች"፤ ክፍል ፩፤ (የኢትዮጵያ ተማሪዎች በስዊዘርላንድ) ገጽ 68፡፡
19. ታጠቅ፤ መጋቢት፤ 1964፡፡
20. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፪ ተመልከቱ፡፡

21. ጉዳዩን በ1966 ዓ.ም በታህሳስ ወር ለፀሐፊው ያጫወተው ራሱ ብርሃነመስቀል ነበር።
22. Challenge, Volume XI, No.3 October 192, page 19.
23. The Ethiopian Student Movement: Some Critical Remarks.
24. Challenge, August 1966.
25. ትግላችን፣ ግንቦት-ሰኔ 1961፣ ገጽ 14።
26. Combat, Volume I, No. 3. 1972, Page 4.
27. Struggle, Volume I, No. 4, June 1971.
28. Ibid., page 2.
29. Struggle, Volume I, No. 4, Pages 57-58.
30. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፩ ተመልከቱ።
31. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፪ ተመልከቱ።
32. ስለቡድኑ ለዓለሙ አበበ የገለፀለት ቭላዲሚር ሻራዬቭ ሲሆን፣ እሱም በ1961 ዓ.ም ከኢትዮጵያ ተባርሮ ወጥቷል። ግንኙነቱ በተመሠረተ ጊዜ፣ ሻራዬቭ በሞስኮ የኢትዮጵያ ሬድዮ ፕሮግራም ኃላፊ ነበር። ከ1970ዎቹ እስከ 80ዎቹ ዓመታት ድረስ፣ ሻራዬቭ፣ የሶቭየት ኅብረት የኮሙኒስት ፓርቲ ማዕከላዊ ኮሚቴ፣ የኢትዮጵያ ጉዳይ ኃላፊ ሆኖ ሰርቷል።
33. ጥቂት ቆይቶ፣ ቡድኑ በዚያው በቀድሞ ልዩነቱ መሠረት ለሁለት ተከፈለ።
34. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፪ ተመልከቱ።
35. ትግላችን፣ ቁ. 3፣ መጋቢት 1965።
36. እነዋለልኝ የአውሮፕላን ጠለፋ በታህሳስ ወር 1964 ዓ.ም ባደረጉበት ጊዜ፣ ተሳታፊ የነበረችው የማርታ መብራቱ ወንድም ነው።
37. ጥቂት ቆይተውም ሁለቱም ወደ አውሮፓ ሄዱ።
38. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፬ ተመለከቱ።
39. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፪ ተመልከቱ።

ምዕራፍ ፬

የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ

የመጀመሪያው ምዕራፍ

የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ በሦስት ደረጃዎች ተከፍሎ የሚታይ ነው። የመጀመሪያው፣ ከታህሣሥ 1965 ዓ.ም በደቡብ ኢትዮጵያ የሚገኙ ወታደሮች አመጽ ካደረጉበት ጊዜ ጀምሮ፣ የአክሊሉ ሀብተወልድ መንግሥት እስከወደቀበት ወቅት የነበረውን የሁለት ወር ጊዜ ያጠቃልላል። በዚህ የጊዜ ክልል ውስጥ፣ በኤርትራና በባሌ በሚካሄዱ ጦርነቶች ምክንያት የተሰላቸው ወታደርና ባለሌላ ማዕረግ፣ በኮሚቴ ሥር በመደራጀት በከፍተኛ የወታደር መኰንኖች ላይ አመፀ። የብሶት ድምፁን አሰማ። የወታደሩ አመጽ ግብታዊ ሲሆን፣ ጥያቄዎቹም ከኑሮ ሁኔታው ጋር የተዛመዱ ነበሩ። በነገሌ የሰፈረው ኃይል፣ በጉብኝት ላይ የነበሩትን መኰንኖች በማሰር፣ በበረሃ የተሰማራው የተራው ወታደርን ኑሮ እንዲኖሩ አስገደደ። ሁኔታውን ለማለሳለስ፣ የአክሊሉ ሀብተወልድ መንግሥት የደመወዝ ጭማሪ አደረገ።

በከተማዎች አካባቢ ደግሞ፣ የተማሪው መነሳሳት እንደቀጠለ ሲሆን፣ የነዳጅ ዋጋን ጭማሪ በመቃወም ታክሲ ነጂዎች የሥራ ማቆም አድማ መቱ። የእንቅስቃሴውን ሂደት በቅርብ የተከታተሉ ሁለት ታዛቢዎች ሲዘግቡ፣ "ሰኞ የካቲት 8 ቀን፣ መምህራንና ታክሲ ነጂዎች የሥራ ማቆም አድማ ባደረጉበት ወቅት፣ ተማሪዎች ወላጆችና የከተማው ሥራ-አጥ ወጣት በደስታ ተቀላቀሏቸው" ብለው ገለፁ። (1) በተለይ የወሎ ረሃብ ጉዳይ ይፋ ሲወጣ፣ አመፁ ተቀጣጠለ። ለእልቂቱ ተጠያቂ የሆኑ ባለሥልጣኖች ለፍርድ እንዲቀርቡ ተጠየቀ። "ሴክተር ሪቪው" ተብሎ ይጠራ የነበረው የትምህርት ሚኒስቴር አዲስ እቅድ ይሰረዝ ዘንድ፣ መምህራን ሥራ አቆሙ። እቅዱ ሥራ ላይ ቢውል፣ አብዛኛዎቹ የአንደኛ ደረጃ ተማሪዎች ከሰለጠኑ በኋላ፣ ስድስተኛ ክፍል ሲደርሱ ትምህርት ማቆም ነበረባቸው። አንደኛ ደረጃ ትምህርታቸውን እስኪያገባድዱ ድረስ ለመማሪያ የሚያስፈልጋቸውን ወጪ ራሳቸው ተማሪዎች መሸፈን ይኖርባቸው ነበር። በዕቅዱ መሠረት፣ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ቁጥር እንዳይጨምር ሲደረግ፣ ዩኒቨርሲቲውም መጠነኛ መስፋፋት ብቻ ያደርጋል። በዓመት የሚሰጠው የትምህርት ጊዜ ተራዝሞ 48 ሳምንታት ሲሆን፣ በቀን የሚሰጠው የትምህርት ጊዜ በሁለት ፈረቃ ይከፈላል። (2) እቅዱ ለሀብታም ልጆች ብቻ እንዲስማማ ሆኖ የተነደፈ ነው በማለት ይሻር ዘንድ መምህራኑ ጠየቁ። እንቅስቃሴው በመላ ሀገሪቱ እያቆጠቆጠ በሚሄድበት በዚህ ወቅት፣

በመንግሥት ባለሥልጣናት በተለይም በወግ አጥባቂዎችና በአክሊሉ ሀብተወልድ ቡድን መካከል ይካሄድ የነበረው የሥልጣን ሽኩቻ ቀጠለ። በዚህ የመጀመሪያው የእንቅስቃሴ ወቅት፣ ዋነኛ ተዋንያን መምህራን፣ ተማሪዎች፣ ታክሲ ነጅዎችና ከወታደር የተወሰነው ክፍል ሲሆኑ፣ ከመምህራኑ ጥያቄ በስተቀር የሌሎች፣ ከኑሮ ሁኔታቸው ጋር የተያያዙ ነበሩ። የሕዝቡ ትግል ግፊት እየጨመረ በመሄዱና በገዥ መደብ አባሎች መሀል የተነሳው አለመግባባት ትግሉን በቀላሉ ለመሸንገል አለማስቻሉ፣ ጠቅላይ ሚኒስትር አክሊሉ ሀብተወልድ "ፋታ ይሰጠኝ" እያሉ ቢማፀኑም ሰሚ ጆሮ አላገኙም።

እንቅስቃሴው እያየለ ሲሄድ መንግስት አፈገፈገ። ለአንዳንድ ጥያቄዎች ምላሽ ሰጠ። የነዳጅ ዋጋ ተቀነሰ። ሴክተር ሪቪው የተባለው ዕቅድ በሥራ እንዳይውል ታገደ። የመምህራን ደመወዝ እንዲጨመር መንግሥት ቢወስንም፣ መምህራን የሥራ ማቆም አድማቸውን ቀጠሉ። ሕዝባዊው አመጽ ሊገታ አለመቻሉን የተረዳው የገዥ ክፍል፣ ትግሉ የበለጠ ከመዛመቱ በፊት ከመሀሉ አንደኛውን ወገን አሳልፎ ሰጠ። በደል ፈፀመ የተባለው የጠቅላይ ሚኒስቴር አክሊሉ ሀብተወልድ ካቢኔ ከሥልጣን ወረደ። ቀደም ሲል ከተሰሩት ኃጢያቶች ሁሉ ንፁሕ ነኝ የሚለው በወግ አጥባቂው በልጅ እንዳልካቸው መኩንን የሚመራው ካቢኔ የካቲት 20፣ 1966 ዓም ስልጣን ተረከበ።

ሁለተኛው ምዕራፍ

የየካቲት 1966 ዓ.ም ሁለተኛው የትግል ምዕራፍ፣ በተነሱ ጥያቄዎች ይዘትም ሆነ በአመፁ ተሳታፊዎች ብዛትና ስፋት፣ ከመጀመሪያው ወቅት፣ ጉልህ የሆነ ልዩነት ነበረው። ይህ ወቅት፣ ልጅ እንዳልካቸው መኩንን በጠቅላይ ሚኒስቴርነት የቆዩበትን የሦስት ወር ጊዜ የሚሸፍን ነው።

የጠቅላይ ሚኒስቴር አክሊሉ ሀብተወልድ ካቢኔ እንደወደቀ፣ መንግሥት በሕዝብ ላይ ያደርግ የነበረው ቁጥጥር በመላላቱ፣ ሠላማዊ ሰልፍ ማድረግ፣ ጽሑፎች መበተንና ስብሰባዎች ማካሄድ ቀለል አለ። የፖሊስ ጣልቃ ገብነት ረገበ። ሠራተኞች ስብሰባ አካሂደው እንዴት የስራ ማቆም አድማ ሊመቱ እንደሚችሉ መወያየት ቻሉ።

በወታደሮች መሀል የተፈጠሩትን የወታደሮችንና የባለሌላ ማዕረግ ኮሚቴዎች እንቅስቃሴን ለመቆጣጠር፣ የልጅ እንዳልካቸው ካቢኔ በኮሎኔል የዓለም ዘውድ ተሰማ የሚመራ አንድ ኮሚቴ አቋቋመ። በመጋቢት 1966 ዓ.ም ሦስተኛው ሳምንት ላይ፣ ከደብረዘይት የአየር ኃይል አባላት መሀል ግንባር

ቀደም ተብለው የሚጠረጠሩ ሃያ አምስት መኮንኖች ታሰሩ። አዲሱ መንግሥት፣ ተቃዋሚውን ክፍል ከፋፍሎ በተናጠል ሊቋቋመው ይችል ዘንድ፣ ለወታደሩ የደመወዝ ጭማሪ አደረገ። እርምጃው በእርግጥም በከፊል ሊሰራ ቻለ። አብዛኛው የሠራዊቱ ክፍል ወደ ጦር ሰፈሩ ተመለሰ። በተለያዩ አካባቢዎች የሚገኙ የወታደር ክፍሎች ለንጉሡ ነገሥቱ ያላቸውን ታማኝነት የሚገልፁ መልዕክቶችና መልዕክተኞች ላኩ።

"ምንም እንኳ ጥቂት የወታደር ክፍሎች፣ በተለይም የደብረዘይት የአየር ኃይል አባላት በቀዳማዊ ኃይለሥላሴ መንግሥት ላይ ቅስቀሳ ቢቀጥሉም፣ አብዛኛው ወታደር በተደረገለት ደመወዝ ጭማሪ ርካታ አገኘ። በተጨማሪ ደግሞ፣ የአራተኛ ክፍለ ጦር ባልደረቦች የካቲት 22 ቀን የተደረገውን ሠላማዊ ሰልፍ በመበተናቸው፣ አዲሱ ጠቅላይ ሚኒስቴር ድል አድራጊ መስለው ታዩ።"(3)

በኰሎኔል ዓለም ዘውድ የሚመራው ልዩ የመኮንኖች ኰሚቴን የመሠረተው የልጅ እንዳልካቸው ካቢኔ፣ በራሱ በመተማመን፣ በሚያዝያ ወር ሥራ ማቆም አድማ ባደረጉ ሠራተኞች ላይ ፖሊስ ተኩስ እንዲከፍት አዘዘ። ከዚያም በተጨማሪ፣ መንግስት ለኢንዱስትሪ ሠራተኞች ከባድና ተከታታይ ማስጠንቀቂያዎችን አስተላለፈ። (4) በገዥ መደብ የተለያዩ ክፍሎች መሀል የተጀመረው ትግል ግን ቀጠለ። በኰሎኔል ሰለሞን ከድር የሚመራ የብሔራዊ የፀጥታ ኰሚሽን የተባለ፣ ከወግ አጥባቂ መኮንኖች የተውጣጣ ኰሚቴ ከተመሠረተ በኋላ፣ ሁኔታዎች እየተባባሱ ሄዱ። ኰሎኔል ሰለሞን ለረዥም ጊዜ የፀጥታ ክፍል ኃላፊ የነበሩና ቀጥተኛ ተጠሪነታቸውም ከወግ አጥባቂው የገዥ ቡድን አንዱ ለነበሩት ለመከላከያ ሚኒስቴሩ ለጄኔራል ዐብይ አበበ ነበር። የዚህ ኰሚቴ መመስረት በአንድ በኩል ወታደሩን በቁጥጥር ሥር ለማምጣት የተደረገውን ሙከራ ሲጠቁም፣ በሌላ በኩል ደግሞ በሁለት ተቀናቃኝ የገዥ መደብ ክፍሎች መካከል የነበረውን ሽኩቻ ያመለክታል።

ተማሪዎች፣ መምህራንና ታክሲ ነጂዎች ተቃውሞአቸውን ቀጠሉ። በዚህ ሁለተኛ ምዕራፍ የዓመጽ ወቅት፣ መምህራን ከጥያቄዎቻቸው መሀል የመሬት መሻሻልን ጉዳይ አከሉበት።(5) በወታደሩ፣ በተለይም በአርሚ አቬየሺን፣ አየር ኃይል፣ መሐንዲስና ክብር ዘበኛ ውስጥ የሚገኙ ጥቂት ተራማጆች፣ የሚካሄደውን መንግሥታዊ ተቃውሞ እንደወገኑ ቀጠሉ። የአዲስ አበባ የሲቪል አቪየሽን፣ የቴሌኮሙኒኬሽን፣ የትምባሆ ሞኖፖል፣ የአሥመራና የአዲስ አበባ ማዘጋጃ ቤት ሠራተኞች፣ የኢትዮ-ፈረንሣይ ምድር ባቡር ሠራተኞችና የአንበሳ አውቶብስ ሠራተኞች የሥራ ማቆም አድማ ጀመሩ። የኤች ቪ. ኤ. የስኳር

ፋብሪካ ሠራተኞች መጋቢት 8 ቀን ሥራ ሲያቆሙ፣ ለተመሳሳይ ሥራ ተመሳሳይ ክፍያ በመጠየቅ ሴቶች ሰላማዊ ሰልፍ አደረጉ። የኢትዮጵያ የፖስታ ቤት ሠራተኞች ለሦስት ቀን የሥራ ማቆም አድማ በመምታት የፖስታ አገልግሎት ተቋረጠ።

በዚህ የሁለተኛ ምዕራፍ የትግል ወቅት፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች፣ በግንባር ቀደም የሠራተኛ መሪዎች በመመራት፣ የአራት ቀን የሥራ ማቆም አድማ አደረጉ። የሠራተኛው መደብ በትግሉ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ መሆኑ፣ በመካሄድ ላይ የነበረው ትግል ምን የፖለቲካና የርዕዮት አቅጣጫ ሊይዝ እንደሚችል አመለከተ። የእንቅስቃሴው ዴሞክራሲያዊ ይዘት ተጠናከረ፣ የተቃዋሚው ሞራል ከፍ አለ፣ ትግሉ የዕመርታ ለውጥ አሳየ። በእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ላይ የሚደርሰውን በደል በመቃወም፣ ታላቅ ሠላማዊ ሰልፍ ተደረገ። አዲስ አበባ ታመሰ። አመፁ ተቀጣጥሎ ወደ ሌሎች ከተሞችም ሁሉ ተዛመተ።

በጅማ ከተማ የሕዝባዊ አመጽ እያየለ ሄዶ፣ ሕዝባዊ ኮሚቴ ተመሰረተ። ይህ ኮሚቴ፣ የከተማውን አስተዳደር ለአጭር ጊዜ በኃላፊነት ተረከበ። የጅማውን እንቅስቃሴ ከመሩት ተራማጆች ውስጥ አንዱ ከተማሪው ንቅናቄ አብራክ የወጣው በጊዜው የጅማ አካባቢ የፖሊስ አዛዥ የነበረው ሻምበል እምሃ ነበር።

በመጋቢት ወር፣ ሕዝባዊ አመፁ ራቅ ወደአሉ እንደእነ አርባ ምንጭና ባሌ የመሳሰሉ አካባቢዎች በመዛመት፣ በፖሊስና በሕዝብ መካከል ከባድ ግጭቶች ተፈጠሩ። መጋቢት 19 ቀን አዲሱ ጠቅላይ ሚኒስትር ይውረዱ የሚል ሠላማዊ ሰልፍ በመቀሌ ከተማ ሲደረግ፣ ከአዲስ አበባ 80 ኪሎ ሜትር ርቀት በምትገኘው መቂ ደግሞ፣ መሬታቸውን ለማስመለስ አርሶ አደሮች አመጽ ጀመሩ። በአዋሳ የሚገኙ ሠራተኞችም ሥራ አቆሙ።

የሁለተኛው የትግል ደረጃ ከመጀመሪያው የሚለይበት ዋናው ባህርይ፣ በንቅናቄው የሚቀርቡ ጥያቄዎች በሕዝቡ የኑሮ ሁኔታ ላይ ብቻ ሊወሰኑ አለመቻላቸው ነበር። ሥር-ነቀል ለውጥ የሚደግፈው ክፍል፣ መሠረታዊ የፖለቲካ ለውጥ እንደሚያስፈልግ ጠቆመ። የዴሞክራሲያዊና የሰብአዊ መብት ጥያቄዎች ቅድሚያ ሊሰጣቸው ይገባል አለ። ይህ የተራማጅ ክፍል አንድ እርምጃ ወደፊት መጥቆ በመሄድ፣ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥትን ጥያቄ አቀረበ። የዚህ የፖለቲካ ጥያቄ መነሳት፣ ለእንቅስቃሴው ከፍተኛ እምርታ

ሰጠው። "ጉልቻ ቢቀያየር ወጥ አያጣፍጥም" በማለት አዲስ መንግስት ተቀባይነት እንዳይኖረው አደረገ።

ሁኔታውን ለመቋቋም ይችል ዘንድ፣ አዲሱ መንግስት አንድ ልዩ ሰነድ አዘጋጀ። መንግስቱ መፍትሄ ብሎ ያቀረበው ሃሳብ ግን የንቅናቄውን ተሳታፊዎች ሲያረካ አልቻለም። መንግሥቱ፣ በአንድ በኩል እያባባለ በሌላ በኩል ደግሞ ማስፈራራቱን ቀጠለ። የመንግስቱን የመጀመሪያ በትር የቀመሱት የቴሌኮሙኒኬሽን ሠራተኞች ሆኑ።

የሕዝቡ ጥያቄዎች በየእለቱ እየተበራከቱ፣ ተሳታፊ ኃይላት እየጨመሩ፣ የፖለቲካ ቀውሱም ጭራሽ እየተባባሰ ሄደ። በተለይም፣ የኢኮኖሚውን የበላይነት በያዘው በገዥው መደብ መካከል የነበረው የፖለቲካ ውጥረት ከረረ። የፖለቲካ ሥልጣኑ በንጉሡ ሙሉ ቁጥጥር ሥር ስለነበር፣ ይህ ክፍል እስከዚህ ዕለት ድረስ የፖለቲካ ድምጽ አልነበረውም። ንጉሡ ደግሞ፣ በእድሜ መግፋት ምክንያት፣ እንደቀድሞው ፈጥኖ መወሰን አልቻሉም። "ንጉሡ ነገሥቱ" በሚለው መጽሐፍ ውስጥ ከፑሲንስኪ እንዳሰፈረው፣ "(ከገዥ መደብ ክፍል አንዱ የሆኑት) "አሳሪዎች" የታሰሩት ባለሥልጣኖች እንዲፈቱ፣ ተማሪዎች እንዲባረሩና ከሀዲዎች እንደሰቀሉ ንጉሡ ነገስቱን ይወተውታሉ። በጎ አድራጊው ንጉሥ የሹሞቹን ምክር ሰምተው ጭንቅላታቸውን በመነቅነቅ መስማማታቸውን ይገልፃሉ። ሃሳብ አቅራቢዎቹንም ያጽናኗቸዋል። "ለፍላፊዎች (ሌላ የገዥ መደብ ክፍል) በበኩላቸው፣ ከአፈንጋጮች ጋር በጠረጴዛ ዙሪያ በመቀመጥና በመወያየት የሃገሪቱን ችግር ለመፍታት የመጨረሻው ዕድል አሁን ነው ብለው ሃሳብ ሲያቀርቡ፣ ንጉሡ ካዳመጧቸው በኋላ፣ መስማማታቸውን ጭንቅላታቸውን በመነቅነቅ ይገልፃሉ፣ ያጽናኗቸዋልም።" (7)

የንጉሡ ነገሥቱ የፖለቲካ እስተዋይነት መዳከሙ በገሀድ የተከሰተው፣ ባለሥልጣናት እየታፈሱ ሲታሰሩ አንዳችም ተቃውሞ ለማሰማት አለመሞከራቸው ነበር። "ወዳጄ፣ መረዳት ያስብህ፣ እኒህ መሰሪዎች በተንኮል የተራቀቁ ናቸው። አንድ ሰው ባሰሩ ቁጥር እርምጃውን በንጉሡ ነገስቱ ስም እንዳደረጉ ወዲያውኑ ያስታውቃሉ። ይህ ደግሞ ንጉሡን ከማስደሰቱም በላይ፣ ልዕልት ተናኘ ወርቅ ሠራዊቱን በሚኰንኑበት ጊዜ፣ ንጉሡ የወታደሩን ታማኝነት በማመስገን ተናኘ ወርቅን ይሳደባሉ" በማለት ከላይ የተጠቀሰው መጽሐፍ ገለፀ። (8)

አዲሱ ካቢኔ ለሕዝባዊ ጥያቄዎች መልስ መስጠት አልቻለም። ንቅናቄውንም ሊያስታግሰው ከቶውንም ተሳነው። ሕዝባዊ አመፁን ለማንበርከክ

ያረዳው የነበረው የወታደር ኃይል አፈንግጧል። ስለሆነም፣ መንግሥቱም ሆነ ንጉሡ፣ ሀገሪቱ ከዚህ በፊት አይታው በማታውቀው ዓይነት የፖለቲካ አዘቅት ውስጥ ስትገባ እጅ ተወርች ተተብትበው፣ አንዳችም እርምጃ መውሰድ አልቻሉም። እዚህ ላይ ሊጤን የሚገባው ጉዳይ፣ የገዥው መደብ ባይዳከም፣ ንጉሡም ባይጃጁ ኑሮ፣ ትግሉ እንደተጀመረ አንዳንድ የማሻሻያ ለውጦች በማድረግና እምቢኝ ያለውን በመሣሪያ ኃይል በማፈን፣ የመንግስቱን ዕድሜ ለተወሰነ ጊዜም ቢሆን ማራዘም በተቻለ ነበር።

በዚህ የሁለተኛ ምዕራፍ የትግል ወቅት፣ ወታደሩ፣ ለዘብተኞችና አክራሪዎች በሚል ስም በሚታወቁ ሁለት ጎራዎች ተከፈለ። ከደመወዝ ጭማሪ በኋላ፣ አብዛኛው ወታደር ወደ ጦር ሠፈሩ ተመልሶ፣ ለአዲሱ መንግሥት ፋታና ጊዜ ይሰጠው በማለት ለፈፈ። ምንም እንኳን ቁጥራቸው አነስተኛ ቢሆንም፣ የተማሩትና የነቁት ወታደሮች ከሕዝቡ ጎን ተሰለፉ። በመጀመሪያው የትግል ደረጃ ይነሱ የነበሩ የኑሮ ሁኔታን የሚመለከቱ ጥያቄዎች፣ በፖለቲካ ጥያቄዎች በተለይም በሕዝባዊ መንግሥት ጥያቄ ተዋጡ። መንግስቱም መፍጨርጨሩን በመቀጠል፣ ለአንዱ ጉርሻ ሲሰጥ ሌላውን ለመምታት ሞከረ። ሆኖም፣ ትግሉ ጋብ አላለም። በዚህ የትግል ምዕራፍ ማገባደጃ ላይ፣ የቀድሞ መንግሥት ባለሥልጣናት በወታደሩ እየታፈሱ እሥር ቤት ታጐሩ።

በዚህ የትግል ወቅት ከተከሰቱት ዐበይት ክዋኔዎች መሀል ዋናው፣ ሥልጣን በእንዳልካቸው መንግሥትና በመንግሥቱ የአመጽ ክንድ በሆነው በወታደሩ መከፋፈሉ ነበር። ምንም እንኳ የእንዳልካቸው መንግሥት ትዕዛዝ መስጠት የሚችል "ሕጋዊ" አካል ቢሆንም፣ አዲስ የተቋቋመው የጦር ኃይሎችና የፖሊስ አስተባባሪ ኮሚቴ ነበር ወታደሩን የሚቆጣጠረው። በልጅ እንዳልካቸው መንግስትና በወታደሩ ክፍል መሀል የነበረው ግንኙነት ምን ይመስል እንደነበረ የሚከተለው አስተያየት ግልጽ ያደርጋል።

"ሚያዝያ 10 ቀን፣ ልጅ እንዳልካቸው ወደ አራተኛው ክፍለ ጦር በመሄድ፣ ሕዝባዊ አመፁን እንዲገታላቸው ወታደሩን ጠየቁ። የጠቅላይ ሚኒስቴር አክሊሉ ካቢኔ ቀንደኛ አባሎች ካልታሰሩ አንተባበርም በማለት ወታደሩ ቅድመ ሁኔታ አቀረበ። እንዲያም በመሆኑ፣ ወታደሩና የእንዳልካቸው መንግሥት ድርድር ማድረግ ተገደዱ።" (8)

በሥልጣን ላይ በቆየበት ጊዜ፣ የልጅ እንዳልካቸው መንግስት የወታደሩን ኃይል ከጎኑ ለማሰለፍ ከፍተኛ ጥረት ቢያደርግም፣ የአብዮታዊ ንቅናቄው ግለትና ሥር-ሰደድነት፣ ይህን ሙከራ ተግባራዊ ለማድረግ

አላስቻለም። እንዲያም በመሆኑ፣ ዋነኛ የማፈኛ መሣሪያ የሆነውን የወታደሩን ኃይል የልጅ እንዳልካቸው መንግሥት መቆጣጠር አልቻለም። የመንግስቱን ቁንጮ በጨበጠው በልጅ እንዳልካቸው ካቢኔ መሀከልና፣ የወታደራዊ ኃይሉን በቁጥጥሩ ሥር ባደረገው አካል መሀከል የተፈጠረው መከፋፈል፣ ወታደራዊው ደርግ በሰኔ ወር የፖለቲካ ስልጣኑን ሲረከብ ዕልባት አግኝቷል። ደርግ የመንግስቱን የፖለቲካና የወታደራዊ ዘርፎች በቁጥጥሩ ስር አደረገ። ይህ ከመሆኑ ቀደም ሲል፣ የሀገሪቱ ገዥዎችና ተገዥዎች፣ እንደቀድሞው ሊገዙና ሊገዙ ያልቻሉበትና የማይችሉበት አብዮታዊ ሁኔታ ተፈጠረ። የፖለቲካ ሥልጣንን የሚረከባት ኃይል ጠፋ። የስልጣን ገዋ ተፈጠረ። የአመፁ መቀጠልና የትግሉ ሥር መስደድ፣ ሌላ የገዥ መደብ ክፍል ለሁለተኛ ጊዜ መስዋዕት እንዲሆን አስገደደ። አዲሱ መንግሥት በሥልጣን ላይ የቆየው ከሦስት ወር ሳልበለጠ ጊዜ ሲሆን፣ ሥርዓቱ ለአደጋ ተጋለጠ። ሥልጣን ከወግ አጥባቂው የገዥ መደብ እጅ አፈትልካ ስትወጣ የሚረከብ የተደራጀ ኃይል ግን አልነበረም። የፖለቲካ ድርጅትና ወታደራዊ ዝግጅት በሌለበት ሁኔታ ውስጥ፣ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት ጥያቄ ተግባራዊ ሊሆን አልቻለም። የተከፈተችውን ቀዳዳ በመጠቀም፣ አዛኝ ቅቤ አንጓች እንዲሉ፣ ወታደሩ በፖለቲካ ሥልጣን ላይ ተፈናጠጠ።

ሦስተኛው ምዕራፍ

በታህሳስ ወር 1966 ዓ.ም የተጀመረው ንቅናቄ ቀስ በቀስ እያደገ ሄዶና አድማሱ ሰፍቶ፣ በየካቲት ወር ላይ ራሱን የቻለ አብዮታዊ ትግል ሆነ። በሰኔ ወር ላይም፣ አብዮታዊ ትግሉ እያከተመ መሄዱ ግልጽ ሆነ፣ ሦስተኛው ምዕራፍም እነሆ ተከፈተ። የመጀመሪያውን ጉባዔ በሰኔ መጨረሻ ላይ ያካሄደው አዲሱ ወታደራዊ ቡድን፣ መንግሥታዊ ሥልጣንን በማያሻማ ሁኔታ በእጁ አስገባ። ትግሉ እየተጠናከረና ሥር እየሰደደ በመሄዱ፣ ከቀድሞ የገዥ መደብ ክፍሎች መሀል አንዳቸውም ቢሆኑ ሊያቅቡት አልተቻላቸውም። ይህ የትግል ምዕራፍ፣ ሥልጣኑን የተነጠቀው የቀድሞው የገዥ መደብ መጥፊያ ጊዜው መቃረቡን አመለከተ። እንዲያም መሆኑ፣ በድንገት የፈነዳውና ቀስ በቀስ እያደገ የሄደው አብዮታዊ ትግል ከሦስተኛው የትግል ምዕራፍ መድረሱን አበሰረ።

ከጥቂት ወራት በፊት የተቀጣጠለው አብዮታዊ ትግል ማክተም መጀመሩን ሦስተኛው ምዕራፍ ጠቆመ። የማንኛውም አብዮት ግብ የሥልጣን ርክክብና ሽግሽግ ነው እንዲሉ፣ የፖለቲካ ሥልጣን አዲሱ ቡድን እጅ ወደቀ። ውሎ አድሮም፣ ይህ ቡድን፣ የሀገሪቱ ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታ

በሚፈቅድለት ሁኔታ መሠረት፣ ለአዲስ መደብ መፈጠር መልዕክተኛ ሆነ። የ1966 ዓ.ም ሕዝባዊ ትግል፣ ከ16 ዓመት በላይ በሥልጣን ላይ ለሚቆየው ወታደራዊ መንግሥት በትረ መንግሥቱን አስረከበ። አዲስ የገዥ ቡድን ሥልጣን መቆናጠጡን ጠቆመ። ቡድኑ ለጊዜውም ቢሆን ለፖለቲካ ስልጣኑ ባይተዋር ቢሆንም፣ የራሱን መደባዊ ዕድገት በመከተል ውሎ አድሮ በተለመደውና በታወቀው የመደብ ግንኙነት ክልል ውስጥ ይሰለፋል።

ከታህሣስ 1966 ዓ.ም እስከ ሰኔ ድረስ፣ ከሕዝቡ ጋር በመወገን ወታደሩ በአሮጌው ሥርዓት ላይ ተነሳ። ሥልጣን ከጨበጠ ከሰኔ በኋላ ግን፣ የጦር ኃይሉ ወታደራዊ ንቅናቄ ባህርይና ሚና ተቀይሮ፣ እሱ ራሱ የስልጣን ባለቤት ሆነ። የፖለቲካ ሥልጣን በጥቂት መኮንኖች እጅ በወደቀበት በዚህ ወቅት፣ የቀድሞው የፖለቲካ ሥርዓት ጨርሶ አልተነካም ነበር። አንዳንድ ምዕራባዊያን ፀሐፊዎችና የደርግ ደጋፊዎች ሊያሳምኑ እንደሞከሩት፣ ሥልጣን ወታደሩ እጅ መግባቷ የብዝበዛውን ስርዓት አላጠፋም። ብዝበዛው በተለያየና በረቀቀ ዘዴ እንዲቀጥል አደረገ እንጂ፣ የወታደራዊ መንግሥት መፈጠር፣ ስርዓቱን ለማዳን ፍቱን መድሐኒት ሆነ። ስርዓቱ በቀላሉ የሚናድ አልነበረምና፣ የቀድሞ የገዥ መደብ አባላት ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ጥቅማጥቅሞች መስዋዕት መደረግ ነበረባቸው።

የ1966 ዓ.ም እንቅስቃሴ ተሳታፊዎች

የ1966 ዓ.ም የኢትዮጵያ አብዮትን ማን መራው በሚለው ጥያቄ ላይ የተለያዩ ሃሳቦች ቀርበዋል። አንዳንዶች የሠራተኛው መደብ ነው ሲሉ፣ ሌሎች ደግሞ ንዑስ ከበርቴው እንደሆነ ይናገራሉ። በእርግጥ የኢትዮጵያ ሠራተኛ መደብ በየካቲት አብዮታዊ ትግል ውስጥ፣ በአጠቃላይ ማኅበሩ በኢሠአማ ሥርም ሆነ በየግል ማኅበሮች ተሰባስቦ ያደረገው አስተዋጽኦ ከፍተኛ ነበር። ነገር ግን፣ በአብዮት ውስጥ ከፍተኛ ሚና መጫወትና አብዮትን መምራት ለየቅል ናቸው። የሠራተኛው ተሳትፎ በመቀጣጠል ላይ የነበረውን ትግል ጉልህ የሆነ ዴሞክራሲያዊ ባህርይ እንዲጎናፀፍ ረድቷል። የፖለቲካ ተቋም የሌለው የሠራተኛው መደብ፣ የራሱንም ሆነ የሌላውን የኅብረተሰብ ክፍል ብሶቶች በማቅረብና በማስተጋባት ለትግሉ ከፍተኛ እገዛ አድርጓል።

ከላይ እንደተጠቀሰው፣ ሌሎች ወገኖች ንዑስ ከበርቴው ትግሉን መራ ይላሉ። በእርግጥ የንዑስ ከበርቴ የመደብ ጀርባ ያለው ከሲቪሉም ሆነ ከወታደሩ የተውጣጣው ክፍል እንቅስቃሴውን በማቀነባበር ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክቷል።

ይህ ማለት ግን ያልተደራጀውና የራሱ የፖለቲካ ፕሮግራም ያልነበረው ንዑስ ከበርቴ ትግሉን መራ ማለት አይደለም።

በዚህ የ1966 ዓ.ም ሕዝባዊ አመጽ፣ መላ የኅብረተሰቡ ክፍሎች በሥርዓቱ ላይ አምፀዋል። ሁሉም በየፊናቸው ብሶታቸውን ጎላ ባለ ድምጽ አሰምተዋል። መለስተኛ ባለሥልጣኖች ከቦታቸው እንዲነሱ ከቀረቡ ጥያቄዎች አንስቶ፣ ሕዝባዊ መንግሥት ይቋቋም እስከማለት የደረሱ ጥያቄዎች በሕዝቡም ሆነ በተራማጁ ወገን ቀርበዋል። ትግሉ በተለያየ ቦታ የተለያየ ገፅታ ሲኖረው፣ በገጠርም ሆነ በከተማ ሰላማዊ ሰልፎች ተካሄደዋል፣ የገዥ መደብ አባላት ንብረት ተቃጥለዋል፣ ተዘርፈዋል። በአዲስ አበባና በሌሎች ትላልቅ ከተሞች፣ የገዥው መደብ አባላት ንብረት ናቸው በሚል ግምት፣ እንደማርሴዲስ ያሉ መኪናዎች ተሰባብረዋል። ለተወሰኑ ወራት ያህል፣ በአዲስ አበባ ከተማ መንገዶች፣ ከቤቢ ፊያትና ከቮክስዋገን መኪናዎች በስተቀር ሌላ መኪና መሽከርከር አይችልም ነበር።

የአብዮቱ ተሳታፊዎች በሦስት ሊከፈሉ ይችላሉ። የመጀመሪያው ቡድን የሙያና የብዙሀን ማኅበሮች ሲሆኑ፣ እነሱም ሕጋዊ ሰውነት ተሰጥቷቸው ይሰሩ የነበሩት የሠራተኛ ማኅበርና የመምህራን ማኅበር ናቸው። የተማሪው ማኅበርም በዚህ ቡድን ውስጥ ይካተታል። በመደራጀት ላይ የነበሩት፣ ግን፣ መንግሥት ፈቃድ ያልሰጣቸው እንደ ታክሲ ነጂዎች፣ የማዘጋጃ ቤት፣ የመብራት ኃይልና የቴሌኮሙኒኬሽን ሠራተኞች ማኅበራትም በዚሁ ቡድን ይጠቃለላሉ።

ሁለተኛው ወገን የመንግሥት ሠራተኞች ቡድን ሲሆን፣ ይህም በየሚኒስቴሩ ሥር የሚሰሩትን ሲቪል ሠራተኞችና ወታደሩን ያጠቃልላል። ብዙሀኑ የወታደሩ ክፍል የእንቅስቃሴው አባል ከመሆኑም በላይ፣ በተለይ የአየር ኃይል፣ የመሐንዲስና የአርሚ አቪየሽን አባላት፣ በተለያዩ የትግሉ ምዕራፎች ያላሰለሰ ትግል አካሂደዋል።

ሦስተኛው ቡድን ያልተደራጀውን ሕዝብ፣ አርሶ አደሩንና የከተማውን ሥራ አጥ ያጠቃልላል።

በዚህ ሂደት ውስጥ፣ የትግሉን አቅጣጫ ለመቀየስ የሚጥሩ ሁለት ተፎካካሪ ኃይሎች ተፈጠሩ። አንደኛው በወታደሩ ውስጥ የተፈጠረው ቡድን ሲሆን፣ ሌላው የኢትዮጵያ ግራ ኃይል ነበር። የወታደሩ ቡድን ተብሎ የተሰየመው ቀድሞ የወታደሮችና የባለሌላ ማዕረግ ኮሚቴ በመባል

የሚታወቀው ስብስብ ሲሆን፣ ይህ አካል በመጨረሻም የፖለቲካ ስልጣኑ ባለቤት ሆኗል። ይህ ቡድን ታዋቂነት አልነበረውም። ስራውን ያከናውን የነበረውም በከፍተኛ ምስጢር ነበር። የቡድኑ የፖለቲካ አቋሙ የማይታወቅ ከመሆኑም በላይ፣ በቀድሞ መንግስት እኩይ ተግባሮች ያልተበከለ ነበር። ሥልጣኑን እስካልተነጠቀ ድረስ አንዳንድ ለውጦች ለማድረግ ቡድኑ ፈቃደኛ ሆነ። ሁለተኛው ቡድን በ1960ዎቹ ዓመታት መጨረሻ አካባቢ የተሰባሰበውና በመጠኑም ቢሆን ትግሉን ፖለቲካዊ፣ ርዕዮተ-ዓለማዊና ድርጅታዊ አቅጣጫ ለማስያዝና ለመምራት የቻለው የግራው ቡድን ነበር።

የደርግ አመሠራረት

የኮሎኔል የዓለም ዘውድ ኮሚቴና የብሔራዊ የፀጥታ ኮሚሽን የሕዝቡን ትግል መግታት ስለተሳናቸው፣ ትግሉ እየተቀጣጠለ ሄደ፣ ለደርግ መፈጠርም ምክንያት ሆነ። በሠራዊቱ የተለያዩ ክፍሎች ውስጥ ኮሚቴዎች ተቋቋሙ። የኮሎኔል የዓለም ዘውድ ኮሚቴ አባል የነበሩ አንዳንድ ግለሰቦች ከድተው በመመስረት ላይ ከነበረው አዲሱ ኮሚቴ ጋር ተቀላቀሉ። ከእነሱም መሀል፣ የወታደራዊው ቡድን አንቀሳቃሽ ተብለው የሚገመቱት ሻለቃ ተፈራ ተክለአብና እንዲሁም ሻለቃ አጥናፉ አባተ ይገኙባቸዋል።

የተወሰኑ ክፍሎችን የሚወክለው አዲሱ ወታደራዊ ኮሚቴ፣ ወታደሩ ያቀረባቸውን ጥያቄዎች ለማስፈፀም ይከታተል ዘንድ ኃላፊነቱን ተረከበ። ጥያቄዎቹ፣ ከሠራዊቱ የኑሮ ሁኔታና ደህንነቱ ጉዳይ ጋር የተያያዙ ነበሩ። ከእነዚህ ጥያቄዎች መሀል ትግሉን በማቀጣጠል ከፍተኛ ተዋፅኦ ያደረገው የኮንጐ ዘማቾች ገንዘብ ጉዳይ ይገኝበታል። (9) እንቅስቃሴው እንዲቀጣጠል በተዘዋዋሪ መንገድ ተጽእኖ ያደረገው ሌላው ጉዳይ፣ የታሰሩት የመንግሥት ባለሥልጣኖች ይፈቱ ዘንድ የፓርላማ አባላት የነበሩ ግለሰቦች ጥያቄ ማቅረባቸው ነበር። የጥያቄው መነሳት ራሱ መዘዝ የሚያስከትል ተደርጐ ስለተገመተ፣ በአዲሱ አመራር መሀል ስጋት ተፈጠረ። ሥልጣኑን ለማጠናከር፣ ቡድኑ የተፋጠኑ እርምጃዎች ወሰደ።

ሻለቃ ተፈራ ተክለአብ በኢትዮጵያ ሬዲዮ ባስተላለፉት መልዕክት መሠረት፣ ወኪል የሌላቸው የሠራዊት ክፍሎች፣ አንድ መኮንን፣ አንድ ባለሌላ ማዕረግ፣ አንድ ተራ ወታደር፣ በአጠቃላይ ሦስት አባላት በመምረጥ እንዲልኩ ጠየቁ። በዚህም መሠረት፣ 126 አባላት የያዘ ኮሚቴ (ደርግ) ተፈጠረ። "የኮሚቴው አደራጆችና አዳዲስ ተወካዮች የተገኙበት የመጀመሪያ የደርግ ስብሰባ በሰኔ 21 ቀን 1966 ዓ.ም ተደረገ።" (10)

የደርግ አባላት አመራረጥ በሚገባ የታሰበበት ካለመሆኑም በላይ፣ የምርጫው መስፈርቶች ግራ የሚያጋቡና አስቂኝም ነበሩ። መራጮችም ሆኑ ተመራጮች፣ የሚልኩአቸው ወኪሎች የወደፊቱ መንግሥት መሥራች አባላትና

የፖለቲካ ሥልጣን ተረካቢ እንደሚሆኑ አልተረዱም፡፡ በምርጫው ወቅት፣ አንዳንዶች በጉልበተኝነታቸው ብቻ ሲመረጡ፣ ሌሎች ደግሞ በክፍላቸው የሠራዊት አባላት የተጠሉ በመሆናቸው ከአካባቢው እንዲርቁ የተመረጡ ነበሩ፡፡ አንዳንዶቹ በተለያየ ጊዜ ቅሬታ ያሰሙ የነበሩ ሲሆን፣ በአንደበተ-ርቱዕነታቸው ብቻ የተመረጡም አልጠፉም፡፡ ምርጫ ያካሄዱ የወታደር ክፍሎችም ነበሩ፡፡ ለምሳሌ፣ በሦስተኛ ክፍለ ጦር "ኰሎኔል ግርማ ፈለቀ ጥቂት መኰንኖችን በመሰብሰብ አዲስ አበባ የሚደረገውን ሁኔታ እንዲከታተሉ የጥቂት ግለሰቦችን ስም ጠየቁ፡፡ በዚህ ግልብ የሆነ የአሰራር ዘዴ፣ ሻለቃ መንግሥቱ ኃይለማርያም የደርግ አባል ሆነው ተመረጡ፡፡" (11) በመሐንዲስና በአየር ኃይል ውስጥ አግባብ ያለው ምርጫ ተደርጐ ተወካዮች ሲልኩ፣ የአርሚ አቭየሽን አባላት ደግሞ ቀድሞ የላኳቸውን ወኪሎች በማስጠራት አዲስ አባላትን መርጠው ልከዋል፡፡

ከ126 የደርግ አባላት ውስጥ 65 በመቶ ወታደርና ባለሌላ ማዕረግ ወታደሮች ሲሆኑ፣ አብዛኛዎቹ ከጦር ሠራዊት ነበሩ፡፡ ባህር ኃይል፣ አየር ኃይል፣ ፖሊስ፣ አየር ወለድና ብሔራዊ ጦር፣ እያንዳንዳቸው ጥቂት ተወካይችን ልከዋል፡፡ ለወታደር ከሚከፈለው አበል ውጭ፣ የአባላቱ ደመወዝ ከ120 እስከ 500 የኢትዮጵያ ብር ይደርስ ነበር፡፡ አብዛኛዎቹ ወታደሮችና ባለሌላ ማዕረጎች ከአርሶ አደሩ አብራክ የወጡ ሲሆኑ፣ ከመኰንኖች ውስጥ "ነፍጠኞች የሚባሉ አሥራ ሦስት የሚሆኑ ይገኙ ነበር፡፡" (12) ከእነዚህም መሀል ሻለቃ ጌታቸው ሺበሺና ሻለቃ እንዳለ ተሰማ ይገኙባቸዋል፡፡

መኰንኖቹ የሐረርና የሆለታ አካዳሚ ምሩቃን ነበሩ፡፡ የሆለታ አካዳሚ፣ በ1930ዎች ዓመታት መጨረሻ ላይ የተቋቋመ በመሆኑ፣ ለወታደርነት የሚመለመሉት የከፍተኛ ደረጃ ትምህርት ማገባደድ አልነበረባቸውም፡፡ በአንፃሩ ግን፣ የሐረር አካዳሚ ለመግባት የሚፈልጉ ሁሉ፣ 12ኛ ክፍልን የጨረሱ ወይም ከዚያ በላይ ትምህርት ያላቸው መሆን ነበረባቸው፡፡ አብዛኛዎቹ ወታደሮችና ባለሌላ ማዕረጎች፣ ትንሽ ትምህርት የቀመሱ እስከዚያም መሀይማን ነበሩ፡፡ ሆኖም ከመካከላቸው የሁለተኛ ደረጃ ትምህርታቸውን ያቋረጡ ጥቂት ወታደሮች ነበሩባቸው፡፡

ምንም እንኳ ተሰሚነት የነበራቸው የትግርኛና የኦሮምኛ ተናጋሪ መኰንኖች ቢኖሩም፣ አብዛኛው የደርግ አባላት፣ አማርኛ ተናጋሪዎች ነበሩ፡፡ ተሰሚነት ከነበራቸው የኦሮሞና የትግርኛ ተናጋሪ ተወላጅ መኰንኖች መሀል ሻለቃ ተካ ቱሉ፣ ሻለቃ ደምሴ ደሬሳ፣ ሻለቃ አሊ ሙሳና ኰሎኔል ተስፋጽዮን፣ ሻምበል የማን ተስፋሚካኤል፣ ሻምበል ሚካኤል ገብረንጉሥ፣ ፔቲ ኦፊሰር ሚካኤል አስገዶም፣ ሻምበል ሞገስ ወልደሚካኤል፣ መቶአለቃ ተስፋዬ ታከለ፣ ጁኒየር ኤርክራፍትማን ዮሐንስ ፍትዊ፣ ሻለቃ ፍስሐ ደስታና ኰሎኔል ፋንታዬ ይህደጐ ይገኙበታል፡፡ ከጥቂት የደርግ አባላት በስተቀር፣ አብዛኛዎቹ የክርስትና ሃይማኖት ተከታዮች ነበሩ፡፡ የቡድኑ አባላት ስም በከፍተኛ ምስጢር ስለተጠበቀ፣ የኢትዮጵያ ሕዝብ የደርግ አባላት እነማን እንደሆኑ የሚያውቀው ነገር አልነበረውም፡፡ ይህ የወታደር ቡድን በተፈጠረበት ወቅት፣ ካሠራቸው

መሥራች አባላት መሀል ሻለቃ ተፈራ ተክለአብና ጓደኞቻቸው ሻለቃ ጥበቡና ሻለቃ ገነቱ ይገኙበታል። (13)

ከሰኔ 1966 ዓ.ም ጀምሮ የሥልጣን እርካብ የጨበጠው ቡድን፣ የሀገሪቱን የፀጥታና የወታደራዊ ክፍል ሙሉ በሙሉ በቁጥጥሩ ሥር አደረገ። ከጥቂት የደርግ አባላት በስተቀር፣ አብዛኞቹ በመንግሥታዊ አውታሩ ውስጥ የነበራቸውን ሚና ያልተረዱ፣ ከነአካቴውም የመንግሥት ሥልጣን ባለቤት እንደሆኑም ያልተገነዘቡ ነበሩ። የሰለጠኑት ለወታደርነት እንደመሆኑ፣ ማናቸውም ቢሆኑ የመንግስትን የፖለቲካና የኢኮኖሚ እንቅስቃሴዎች ጨርሶ የማያውቁ፣ እንዴት እንደሚተዳደር የማይረዱ በመሆናቸው፣ የግድ የውጭ እርዳታ መፈለግ ነበረባቸው።

የሀገሪቱ አድራጊ ፈጣሪ መሆናቸውን ባለመገንዘባቸው፣ የፖለቲካ ሥልጣኑን ሙሉ በሙሉ በእጃቸው ካስገቡ በኋላ እንኳ ለልጅ እንዳልካቸው መንግሥት ጥያቄዎች ያቀርቡ ነበር። (14) በሦስተኛ የትግል ምዕራፍ መጀመሪያ ወቅት፣ አብዛኛዎቹ አባላት ወደ ጦር ሠፈራቸው እንደሚመለሱ እንጂ ለረጅም ጊዜ የፖለቲካ ሥልጣን ጨብጠው እንደሚቆዩ ግንዛቤው አልነበራቸውም።

ደርግ ሥልጣኑን እንዳረጋጋ፣ የተለያዩ ንዑስ ኮሚቴዎች በመፍጠር ራሱን ለማደላደል ሞከረ። ከኮሚቴዎቹ መሀል ዋና ዋናዎቹ፣ የአስተዳደር፣ የሕግ፣ የማኅበራዊ ጉዳይ፣ የኢኮኖሚ ጉዳይ፣ የፀጥታ፣ የፖለቲካና የውጭ ጉዳይ፣ የዜናና የመከላከያ ኮሚቴዎች ናቸው። ጥቂት ቆይቶም፣ አንዳንዶች ስማቸው ሲቀየር፣ ጥቂቶች ደግሞ ከሌሎቹ ጋር ተወቀሩ። ሁሉም የደርግ አባላት በየኮሚቴዎች ከመመደባቸው ሌላ፣ አንድ የደርግ አባል ባሰኘው የንዑስ ኮሚቴ ስብሰባ ላይ የመገኘት መብት ነበረው። የሥራው ብዛት እየጨመረ በሄደ ቁጥር ግን፣ በኮሚቴዎች ስብሰባ ላይ የሚገኙት አባላት ቁጥር እየቀነሰ ሄደ።

ሻለቃ መንግሥቱ ኃይለማርያም የደርግ ሊቀመንበር፣ ሻለቃ አጥናፉ አባተ ደግሞ ምክትል ሊቀመንበር ሆነው ሲመረጡ፣ የደርግ አባል ያልነበሩት ጀኔራል አማን ሚካኤል አንዶም የጦር ኃይል ኢታማጆር ሆነው ተሾሙ። ለጥቆም፣ በልጅ ሚካኤል እምሩ የሲቪል መንግሥት ውስጥ የመከላከያ ሚኒስቴርነቱን ሥልጣን ተረከቡ። በመስከረም 1967 ዓ.ም፣ የወታደሩ ቡድን ጊዜያዊ የወታደራዊ አስተዳደር መንግሥትን ሲመሠርት፣ ጀኔራል አማን ርዕሰ ብሔር ሆኑ። የደርግ ንዑሳን ኮሚቴ ሊቀመንበሮች በአጠቃላይ የደርግ አባላት ሲመረጡ፣ ከታወቁ የደርግ አባላት መሀል ሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ፣ መቶ አለቃ ዓለማየሁ ኃይሌ፣ ሻምበል ሞገስ ወልደሚካኤል፣ ሻለቃ ብርሃኑ ባይህ፣ ሻለቃ ተካ ተሉ፣ ሻለቃ አስራት ደስታ፣ ሻለቃ ተስፋዬ ገብረኪዳንና ሻለቃ ደምሴ ደረሳ ይገኙባቸዋል።

የኢትዮጵያ የግራ ኃይል

በሕዝባዊው ትግል ማዕበል ውስጥ ተወንጭፎ ራሱን ማስተዋወቅ የቻለው ሁለተኛው ሌላ ኃይል የኢትዮጵያ የግራ አካል ነበር። አብዮታዊ ትግል በፈነዳበት ወቅት፣ የግራ የተቃዋሚ ስብስቡ፣ ከ800 የማይበልጡ አባላት ያሉት ቢያንስ አሥራ ሁለት ትናንሽ ቡድኖች ያቀፈ ኃይል ነበር። ከታወቁት ቡድኖች መሀል አንዱ፣ ከመምህራን፣ ከተማሪ፣ ከመንግሥት ሠራተኛና ከወታደሩ መሀል አባላት የነበሩትና ከሁሉም በተሻለ መልክ የተደራጀው ኢሕአድ ነበር። መኢሶን፣ ከቢሮክራሲው፣ ከመምህራንና ከተማሪዎች መሀል የተወሰኑ አባላት ሲኖሩት፣ በኋላ ራሱን የወዝአደሩ ቡድን ብሎ የሰየመው የሰናይ ልኬ ቡድን ደግሞ ከወታደሩ፣ ከቢሮክራሲውና ከሠራተኛው መሀል አባላት ማፍራት ችሎ ነበር። የተቀሩት ሌሎች ቡድኖች የወርቁ ገበየሁ፣ የማርማቸው ለማ፣ የዮሐንስ ብርሃኔ፣ የሙሄ አብዱ፣ የአረጋዊ፣ የአሰፋ እንዳሻው፣ የታምራት ከበደና የባሮ ቱምሳ በመባል ይታወቁ ነበር።

እኒህ የተለያዩ የግራ ቡድኖች፣ ተከታይ ለማፍራትና ፖለቲካዊም ሆነ ድርጅታዊ የበላይነትን ለማግኘት፣ አባሎቻቸውን በየብዙሀን ማኅበራቱ አሰማሩ። ትኩረት ከተደረገባቸው አካባቢዎች መሀል የመምህራንና የኢትዮጵያ ሠራተኞች ማኅበር ጽሕፈት ቤት ይገኙባቸዋል። የኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ሠራተኛውን ለመድረስ የሚያመች መድረክ ነበር። የግራው ኃይል ድርጅታዊ ጥንካሬ ስላልነበረው፣ በ1966 ዓ.ም ንቅናቄ ውስጥ ራሱን ችሎ አልተሳተፈም። የነበረበትን አቅመ-ደካማነት በመረዳት፣ የተፈጠረለትን አጋጣሚ ሁሉ በመጠቀም የብዙሀን ድርጅቶችን የትግል አቅጣጫ ለመቀየስ ሞከረ። የግራ ኃይሉ፣ እርስ በርሳቸው ምንም ዓይነት ግንኙነት ያልነበራቸው የብዙሀን ድርጅቶች እንቅስቃሴን አስተባበረ። የጋራ እርምጃ እንዲወስዱ ጥርጊያውን አዘጋጀ። የአንዱን የኅብረተሰብ ክፍል ጥያቄዎች በሌላው ዘንድ ተቀባይነት እንዲያገኙና እንዲስተጋቡ ጥረት አደረገ። የምሁራኑን ጥያቄዎች በሰራተኞች፣ የእስላሞቹን በክርስቲያኖች መሀል አሠራጨ፣ ድጋፍ እንዲያገኙም ጣረ።

ይህ የግራ ስብስብ፣ ሀገሪቱ ያለችበትን የፖለቲካ ቀውስ የተገነዘበና የትግሉ የመጨረሻ ግብ ምን እንደሆነ ጠንቅቆ የተረዳ ነበር። የኢትዮጵያ ዋና ጠላቶች ፊውዳሊዝምና ኢምፔሪያሊዝም እንደሆኑ በመረዳት፣ እኒህን ጣምራ ጠላቶች ለመዋጋት የፖለቲካ ፓርቲ መመሥረት አስፈላጊ እንደሆነ ቀደም ሲል ድምዳሜ ላይ ደርሷል። የትግሉን አቅጣጫ ስለተረዳ፣ አንገብጋቢ የሆኑ የፖለቲካ ጥያቄዎችን ነጥሎ በማውጣት፣ ትኩረት እንዲሰጣቸው አድርጓል። በዲሞክራሲ በተለይም የመደራጀት፣ የመሰብሰብና ሥራ የማቆም አድማ በመሳሰሉት የመብት ጥያቄዎች ላይ በማተኮርና ከፍተኛ ግፊት በማድረግ፣ የመንግሥቱን ስስ ብልት ነካ። የፖለቲካ ሥልጣን ጥያቄን አስፈላጊነት በማስተዋወቅ፣ የትግሉን አቅጣጫ እንዲቀየር አደረገ። የፖለቲካ ባህርይ ይዞ የነበረው ንቅናቄ፣ በግራው ኃይል ግፊት የፖለቲካ አቅጣጫ ሊጨብጥ ቻለ። ጥቂት ግለሰቦች ወይም ቡድኖች ከመንግሥት ሥልጣን ተወገዱም አልተወገዱም

ለሀገሪቱ ዘላቂ መፍትሔ እንደማይሆን አስረዳ። የግራው ኃይል በዚህ ጥያቄ ላይ ከፍተኛ ቅስቀሳ ስላደረገ፣ ወታደራዊ መንግስት ሥልጣን ሲይዝ፣ በተወሰነ የኅብረተሰብ ክፍል ውስጥ ተቀባይነት ሊያገኝ አልቻለም።

በውጭ ከነበረው የመኢሶን አመራር በስተቀር፣ በሀገር ቤት የነበሩ የግራ ስብስቦች በአንድ የድርጅት ጥላ ሥር ባይሰባሰቡም፣ ከሞላ ጎደል ተመሳሳይ የፖለቲካ አመለካከትና በወቅቱ የሀገሪቱ ሁኔታ ትንተና ላይ ተመሳሳይ ግንዛቤ ነበራቸው። ምን ይደረግ ለሚለው ጥያቄም፣ ተመሳሳይ ምላሽ አቅርበዋል። የልጅ እንዳልካቸው መንግሥት እንደተቋቋመ፣ ሁሉም ቡድኖች፣ በሀገር ቤት የነበረው የመኢሶን ቡድን ጭምር፣ የጊዜአዊ ሕዝባዊ መንግሥት መመሥረት አስፈላጊነትን በማመን፣ አዲሱን መንግሥት እንደማይቀበሉ ገለፁ። የመኢሶን የውጭ አመራር ግን የተለየ አቋም ያዘ።

በሚያዝያ ወር 1966 ዓ.ም በርሊን ላይ በተደረገው የተማሪ ተወካዮች ስብሰባ፣ ሁለት ተፃራሪ ሃሳቦች ቀረቡ። የውጭው የመኢሶን አመራር የጊዜአዊ ሕዝባዊ መንግሥትን ጥያቄ ተቃውሞ፣ ትክክለኛው የትግል አቅጣጫ፣ የልጅ እንዳልካቸው መንግስት መሻሻል እንዲያደርግ ጫና ማድረግ ነው አለ። አስተያየቱ በጊዜው በወጣ አንድ ጽሑፍ ላይ ተጠቅሷል። "እዚህ ላይ፣ ከእኛ በኩል በእርግጥ የነበረው ሃሳብ የልጅ እንዳልካቸው መንግሥት መሠረታዊ ለውጥ እንደማያመጣ ሳይታለም የተፈታ ነው። እስከተወሰነ ጊዜ ትጥቅ ሊያስፈቱ የሚችሉ አነስተኛ የጥገና ለውጦችን ሊያደርግ እንደሚችል መታሰብ አለበት ብለናል። ዛሬ በሀገራችን፣ ልጅ እንዳልካቸው ስልጣኑን ከተረከቡ ጀምሮ ብቅ ብቅ ብለው የታዩት ሃሳብን መግለጽ መቻል ራሳቸው ምስክር ናቸው። እንዲያው ሾላ በድፍን እንደሚባለው፣ የእንዳልካቸው መንግስት መሠረታዊ ለውጥ አያመጣም ተብሎ መተው የለበትም።" (15) በልጅ እንዳልካቸው መንግስት መውደቅ ምክንያት የመኢሶን አመራር ያነሳው ክርክር ብዙ ዕድሜ ሳያገኝ በአጭር ተቀጨ።

በዚህ የ1966 ዓ.ም አብዮት ፍንዳታ፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ከፍተኛ ድክመቱ፣ የተለያዩ ቡድኖች በተመሳሳይ አካባቢ ተመሳሳይ የፖለቲካ ተግባር በማከናወን የስራ ድግግሞሽ መፍጠራቸው ሲሆን፣ ብዙ ጉልበት በከንቱ ሊባክን ቻለ። ቅንጅት ባለመኖሩ ምክንያት፣ ብዙዎች ቡድኖች የተወሰኑ ግለሰቦችን ለመመልመል ተደጋጋሚ ሙከራ ሲያደርጉ፣ በተመሳሳይ ጥያቄዎች ላይ ተደጋጋሚ ጽሑፎችን አውጥተዋል።

ምንም እንኳ የግራ ቡድኖቹ በመቀራረብ የአንድ ሰፊ የጋራ ግንባር ባልደረቦች በመምሰል ለመንቀሳቀስ ቢሞክሩም፣ በአብዮቱ ፍንዳታና ከዚያም በኋላ ለተወሰኑ ወራት፣ ትግሉን አቅጣጫ የሚያስይዝ ልሳንና የጋራ አመራር የሚሰጥ አካል አልነበራቸውም። ሌላው ትልቁ ድክመት፣ በአብዮቱ ፍንዳታ ወቅት፣ የትኛውም ቡድን ቢሆን ፖለቲካዊም ሆነ ድርጅታዊ ጥንካሬ አልነበረውም።

ከላይ እንደተጠቀሰው ሁሉ፣ የግራው ኃይል ባልደረቦች ያለማዕከል በየግላቸው ትግሉን ሲገፉ ከቆዩ በኋላ፣ ብዙዎች ከኢሕአድ ጋር በመዋሃድ የወታደራዊ መንግሥቱ ተቀናቃኝ ኃይል ሆነው ብቅ አሉ። አሁንም ቢሆን፣ ቁጥራቸው አነስተኛና የተበጣጠሩ በመሆናቸው፣ እንደ አንድ ኃይል የጐላ ሚና አልነበራቸውም። ትግሉን አቅጣጫ ለማስያዝ በመሞከራቸው ግን ሕልውናቸው ሊታወቅ ቻለ። አብዛኛው የግራ ኃይል በኢሕአድ ጥላ ሥር ከተሰባሰበ በኋላ፣ በወታደራዊው ደርግና በኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች መካከል ያላሰለሰ የፖለቲካ ትግል መካሄድ ጀመረ። (16)

የፖለቲካ ትግል-ደርግን ለመግራት የተደረገው ሙከራ

የኢሕአድ አመራር በሰኔ 1966 ዓ.ም ኃላፊነቱን ሲረከብ፣ ውስብስብ የሆኑ በርካታ ተግባሮችን ጐን ለጐን ማካሄድ ነበረበት። የፓርቲ ግንባታና ምሥረታ ሥራ፣ ከተለያዩ የግራ ቡድኖች ጋር ውህደት መፍጠር፣ ድርጅታዊ ጋዜጣ ማውጣት፣ ለትጥቅ ትግሉ ዝግጅት ማድረግና በመካሄድ ላይ ያለውን ትግል አቅጣጫ ማስያዝ የመሳሰሉትን ተግባሮች በአንድነት ማካሄድ የግድ ነበር። የፓርቲ ግንባታውና ትግሉ ፈር እንዲይዝ ማድረግ የተጣመሩ፣ አንዱ ከሌላው የማይለይና ተደጋጋፊ ተግባሮች ነበሩ። የተጠናከረ የፓርቲ መዋቅር እስከሚገነባ፣ ሰፊ ድርጅታዊ መረብ እስከሚዘረጋና በቂ ገንዘብ እስከሚገኝ ትግሉ በቀን-ተጠር የሚያልፍ ጉዳይ አልነበረም። ፓርቲውን እየገነቡ የትግሉን አቅጣጫ ማስተካከል የግድ ነበርና፣ በትግሉ ኃይለኛ ግፊት፣ ፈጣንና ተቀያያሪ ሁኔታዎች ምክንያት፣ ድርጅቱ እየታገለና ራሱን እየገነባ መልሶም መታገል ነበረበት። ሁኔታዎች ሳይቀድሙት መጥቆ በመሄድ፣ ለመምራት መቻል ነበረበት።

አመራሩ እንደተለመው ከሆነ፣ በ1966 ዓ.ም አጋማሽ የትግል ወቅት ላይ፣ የኢሕአድ ዋና ተግባር፣ የድርጅቱ ፕሮግራም ላይ የተጠቀሱትን አሥር ነጥቦች መሠረት በማድረግ ትግሉ ወደፊት አንድ እርምጃ እንዲሄድ መግፋትና አቅጣጫ ማስያዝ ነበር። በተቀዳሚ፣ ለትግሉ መነሻ በሆነው በመደቦች መካከል በነበረው ቅራኔ ላይ ትኩረት ተደረገ። በመጀመሪያው የሰኔ 1966 ዓ.ም እትም ላይ፣ "የየካቲት ሕዝባዊ ንቅናቄ" በሚል ርዕስ፣ ዲሞክራሲያ ሰፋ ያለ ትንተና አቀረበች። ጽሑፏ የትግሉን አጀማመር ስታተት፣ ትግሉ "መደባዊ እንደሆነ በሚገባ ተገልጿል፣ ሠራተኛው በካፒታል ባለቤቶችና በበላይ ጠባቂያቸው መንግስት ላይ ተነሳ፣ ወታደሮች ከፍተኛ መኰንኖችንና ጀኔራሎችን በማሰር ከሠፊው ሕዝብ ጐን ተሰለፉ፣ አርሶ አደሮች ጨቋኝ የመሬት ከበርቴዎችን በማሳደድ ለተነጠቁት መሬት ባለቤት ለመሆን ታገሉ፣....." ትላለች።

ትግሉን ፀረ-ኢምፔሪያሊስትና ፀረ-ፊውዳል አቅጣጫ ለማስያዝ፣ በኢሕአድ መሰስተኛ ፕሮግራም ላይ በመመርኮዝ፣ የፖለቲካ ስርዓቱን የሚመለከተውን የመጀመሪያውን የፕሮግራሙን ነጥብ፣ የመሬት፣ የዲሞክራሲ፣ የነፃ ኢኮኖሚ ግንባታንና የብሔር ጥያቄን አስመልክቶ ዲሞክራሲያ ተደጋጋሚ

ጽሑፎች አወጣች፡፡ [17] እጅግ አስፈላጊ የሆኑትን የፖለቲካ ጥያቄዎች ነጥሎ በማውጣትና ለሕዝቡ በማስተዋወቅ፣ ሕዝቡ የዳር ተመልካች ሳይሆን የትግሉ ቀጥተኛ ተሳታፊ እንዲሆን ኢሕአድ ከፍተኛ ጥረት አደረገ፡፡ [18] ከዚህም በላይ፣ ምንም ዓይነት የፖለቲካና የድርጅት ልምድ የሌለውና አቅጣጫው ጠፍቶበት በማዕበል እንደተዋከበ መርከብ ይናወጥ የነበረውን ወታደራዊ መንግሥት ትክክለኛ የትግል አቅጣጫ ይይዝ ዘንድ ሙከራ ተደረገ፡፡ ተራ ወታደሮችና ባለሌላ ማዕረግ ወታደሮችን ለማሳመንና ለመሳብ፣ የትግሉን አቅጣጫ ለመጠቆምና የሚኖራቸውን ሚና ለማስረዳት ከፍተኛ ጥረት ተደረገ፡፡ [19]

በግለሰቦችና በሌሎች ቡድኖች ተመሳሳይ ሙከራዎች ተደርገዋል፡፡ ከእነዚህ ቡድኖች መሀል የሰናይ ልኬ ቡድን ሲገኝበት፣ እሱ ራሱና እንደነ ጉልላት ገብረማርያም የመሳሰሉ የቡድኑ አባላት፣ ለደርግ መኰንኖች የማርክሲዝምን መሠረታዊ ፍልስፍና ለማስተማር ሞክረዋል፡፡ ሠናይ ልኬ በአየር ኃይል ውስጥ የካራቴ አሰልጣኝ በነበረበት ጊዜ ከመኰንኖች ጋር በመቀራረብ መልካም ግንኙነት ለመፍጠር ችሏል፡፡ ፓርቲ ለመመሥረት ሲያውጠነጥኑ የነበሩት ጠቅላይ ሚኒስትር ሚካኤል እምሩ፣ ስዊዘርላንድ በነበሩበት ጊዜ የሚተዋወቁትን ተስፋዬ ደበሣይን ወደ ቢሮአቸው በመጥራት፣ ስለፓርቲ ምሥረታ ውይይት አደረጉ፡፡ በጠቅላይ ሚኒስትሩ እምነት መሠረት፣ ከሥርዓት-አልበኛው ግለሰብ እስከ ሰላም ሰባኪው ድረስ ያሉት ፈጽሞ የተለያዩ እምነት ያላቸው ኃይሎች ተሰባስበው ፓርቲ እንዲፈጥሩ ነበር፡፡ ይህን ዕምነታቸውን መሠረት በማድረግ፣ ለዚህ ተግባር ይስማማሉ የሚሏቸውን ሁሉ መቅረብ ጀመሩ፡፡ ተስፋዬ የጠቅላይ ሚኒስቴሩን ሃሳብ ደገፈና በሌላ ጊዜ እንዲገናኙ በቀጠሮ ተለያዩ፡፡ ጠቅላይ ሚኒስቴሩ የሌሎች ቡድኖች አባሎች የሆኑ ግለሰቦችን የሚያነጋግሩበት ወቅት ነበርና፣ ከተስፋዬ ጋር ለሁለተኛ ጊዜ ሲገናኙ፣ አቀራረባቸው ቀዝቀዝ ያለ ሆነ፡፡ ጠቅላይ ሚኒስቴሩ ሊፈጥሩት ያሰቡት ፓርቲም የውሃ ሽታ ሆኖ ቀረ፡፡

በ1966 ዓ.ም አጋማሽ ላይ የደርግን እንቅስቃሴዎች ለመቆጣጠር ይፈልጉ የነበሩ ቡድኖች መንግስታዊ ፓርቲ ለመመሥረት ሙከራ እያደረጉ ነበር፡፡ የራሱን ማንነት በይፋ ያልገለፀው ኢሕአድ፣ ይደረጉ የነበሩ ሙከራዎችን ያውቅ ስለነበር፣ የሚከተለውን ገለፀ፡፡ "ፓርቲ ያስፈልጋል፣ ግን አንድ ፓርቲ ብቻ የሚሉ አሉ፤ እንዴት ነው ሲባል አንዴ እንደ ታንዛኒያ፣ አንዴ እንደ ቻይና፣ አንዴ ደግሞ እንደ ሶቭየት ዩኒየን፣ አንዴም እንደ ግብፅ ይላሉ፤ እነዚህ ሰዎች የሚጠቅሷቸው አገሮች ወደ አንድ ፓርቲ የደረሱበትን ታሪካዊ ፈለግና አሁን የኢትዮጵያ ኅብረተሰብ ያለበት ታሪካዊ ሁኔታን ያጋጫሉ፡፡ ባንድ በኩል ሲመለከቱት ደግሞ፣ የገዥው መደብ ከሌሎች መደቦች ይበልጥ የተደራጀ በመሆኑ፣ አሁን ወደ ሕዝብ በማጋደል ላይ ያለውን መንግስት፣ "አንድ ፓርቲ" በሚል ፈሊጥ መልሰ እጁ ለማግባት የታቀደ የበዝባዦች ዘዴ ይመስላል፡፡" [20]

ለአንድ መደብ ፍላጐት ብቻ የቆመ ፓርቲ ከመመሥረት ይልቅ፣ ጊዜያዊ ተመሳሳይ ጥቅም ያላቸውን ኃይሎች የሚያካትት "መሠረተ-ሰፊና

ተራማጅ ማኅበር መመሥረት" እንደሚበጅ የኢሕአድ አስገነዘበ። ከተለያዩ የፖለቲካ ፓርቲዎች፣ ከብዙኀን ድርጅቶች፣ የሃይማኖትና የብሄር መሪዎች፣ ሃገር ወዳዶችም ሆነ ግለሰቦች የሚመሠረተው ይህ ማኅበር፣ መለስተኛ ፕሮግራማቸውን በሥራ ላይ ያውላል፣ ትክክለኛ ለውጥ ለማምጣት ጥርጊያውን ያከፍታል ተብሎ ተገለፀ። ከዚያ በተረፈ ግን፣ "በደርጉ ውስጥና አካባቢ ሆነው ሥልጣን ለመያዝ የሚደልቱት" ምንም ዐይነት መሠረታዊ ለውጥ እንደማያመጡ ተገለፀ። (21) በደርግ አካባቢ ከነበሩት ቡድኖች ቁጥጥር ውጭ በሆኑ ምክንያቶች፣ ፓርቲ ምሥረታው ሳይሳካ በመቅረቱ፣ ለሌላ ጊዜ ተላለፈ።

የኢሕአድ ዓላማዎች

ደርግ በሚገፋው የተሳሳተ የትግል ቅኝት ሳቢያ፣ ሕዝቡ በግለሰብ የመንግሥት ባለሥልጣኖች ላይ ባተኮረበት ወቅት፣ ኢሕአድ በፕሮግራሙ ከተዘረዘሩት አሥር ነጥቦች መሃል ዐበይት በሆኑት በፊውዳሊዝምና በኢምፔሪያሊዝም ላይ አነጣጠረ። የሕዝቡ ዋና ጠላት ስርዓቱ እንደሆነ አብራራ። በተለይም ፊውዳሊዝም የጊዜው ዋናውና ተቀዳሚው ጠላት እንደሆነ ደጋግሞ ለማሳየት ሞከረ። የፊውዳሉ ስርዓት ቁንጮ በሆነው የዘውድ አገዛዝ ላይ ትኩረት ተደረገ። የዴሞክራሲያ ተከታታይ እትሞች በዚሁ ነጥብ ላይ ሰፊ ዘገባዎችና ቅስቀሳዎች አካሄደ። ሥርዓቱን በመቃወም በየከተሞች እያሌ ሠላማዊ ሰልፎች ተደረጉ። በነሐሴ 1966 ዓ.ም የፀረ-ዘውድ አገዛዝ ትግል እየተፋፋመ በመሄዱ፣ ጠቅላይ ሚኒስቴር እንዳልካቸው መኮንን ከሥልጣን ሲወርዱ፣ ለዘብተኛው የመኳንንት የዘር ግንድ ያላቸው ልጅ ሚካኤል እምሩ በወንበሩ ተተኩ። ልጅ ሚካኤል ታማኝ፣ የተማሩ፣ ሰፊ ልምድ ያላቸውና በሃገር ውስጥም ሆነ በውጭ ታዋቂ በመሆናቸው ሊመርጣቸው እንደቻለ ደርግ ገለፀ። ኢሕአድ ለዚህ ሹም ሽር ብዙም ትኩረት ካለመስጠቱም በላይ፣ በዲሞክራሲያ የመጀመሪያ "እትም" ላይ "ለችግሮቹ ሁሉ መፍትሄው መንግሥቱን አውርዶ ያረጀና ያፈጀውን ሥርዓት መደምሰስ ነው" ተባለ።

ምንም እንኳ በሰማኒያ ዓመት ክልል ውስጥ የነበሩት ንጉሠ ነገሥት ከዙፋኑ እንዲወርዱና የፈላጭ ቆራጭ የዘውድ አገዛዝን ሥልጣን የሚገድብ ሕገ መንግስት እንዲነድፉ ስምምነት ቢኖርም፣ ለኢትዮጵያ ዘውድ ያስፈልጋታል የሚለው ጥያቄን አስመልክቶ ሰፊ አስተያየት አልተሰጠበትም ነበር። ደርግ እራሱም ቢሆን፣ የማይከሰስና የማይወቀስ ተብሎ የሚገመተውን ይህን ብሄራዊ ተቋም ለመፋለም ምንም ዓይነት ፍላጎት አልነበረውም። ለዚህም ነው በሰኔው ወር የወጣው የመጀመሪያው "ኢትዮጵያ ትቅደም" አዋጃቸው ዘውዱን አስመልክቶ ምንም ተቃውሞ ያላሰፈረው። አልፎ ተርፎም፣ ደርግ ለንጉሡ የነበረውን ፍፁም ታማኝነት በተደጋጋሚ አረጋግጧል። አቶ ዳዊት ወልደጊዮርጊስ እንደገለፁት፣ "እስከ ነሐሴ 1966 ዓ.ም መጨረሻ ድረስ፣ ደርግ ራሱ ስለዘውዱ ምን እንደሚያስብ አያውቅም ነበር።" (22) ለዚህም ነው መስከረም 2 ቀን 1967 ዓ.ም ደርግ ንጉሡን በአወረደበት አዋጁ ላይ፣ ዘውዱ እንደተጠበቀ ሆኖ አልጋ ወራሹ እንዲነግሱ የፈቀደው።

በሌላ በኩል ግን፣ በሀገሪቱ ለተፈጠሩት በርካታ ችግሮች ዘውዱ ከተጠያቂነት እንደማያመልጥ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል አረጋገጠ። ለኢትዮጵያ ሕዝብ ሰቆቃና ፍትህ መጓደል፣ የበላይ ባለሥልጣናትን የሾሙት ንጉሠ ነገሥቱ በመሆናቸው፣ ተጠያቂ እንደሚሆኑ ዲሞክራሲያ በእትሞቿ ላይ ደጋግማ ገለፀች። (23) ከዚያም በላይ፣ ሕገ መንግሥቱን ለማሻሻል ከተፈለገ የንጉሱን ስልጣን መቀነስ ብቻ ሳይሆን ራሱን የዘውድ አገዛዙን በማፈራረስ፣ አዲስና ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት መመስረት እንደሚያስፈልግ አስገነዘበች። (24) መኢሶን በዚህ ነጥብ ላይ ተመሳሳይ አቋም በመውሰድ "በሰፊው ሕዝብ ድምፅ" አራተኛው ርዕስ ላይ ኢትዮጵያ ሪፐብሊክ እንድትሆን ጠየቀ።

በዚህ ወቅት የወጡት የዲሞክራሲያ እትሞች ትኩረት በፀረ-ባላባታዊ የፖለቲካ መስመር የተቃኘ ነበር። (25) የንጉሡ ባለሟሎችና የመኳንንቱ የአኗኗር ዘዴና አሰራር ከማንም የተሸሸገ ባለመሆኑ፣ በዘውድ አገዛዙና በባለሟሎቹ ላይ የሚካሄደው ቅስቀሳና ርብርቦሽ አዳጋች አልነበረም። በዘውድ አገዛዙ ላይ የሚሰነዘረው ጥቃት እየበረታና እየጎለበተ፣ የዘውድ አገዛዙም እየተፍረከረከ ሲሄድ፣ ወታደራዊ አምባገነንነት ሊተካው እንደሚችል ተገመተ። የወታደራዊ አገዛዝ በአፍሪካ የተለመደ ከመሆኑም በላይ፣ የኢትዮጵያ ጎረቤት ሀገሮች፣ ሱዳንና ሶማሊያ፣ በ1961 ዓ.ም በወታደራዊ አምባገነን አገዛዝ መዳፍ ሥር ወድቀው እየማቀቁ ነበር።

የወታደራዊ አገዛዝ የሚያስከትለውን መዘዝ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል፣ ቀደም ሲል ጀምሮ ጠንቅቆ ተረድቷል። የግራው ኃይል፣ ከሦስተኛው ዓለም ትግሎች የቀሰመው ትምህርት ቢኖር፣ በአንድ ሀገር ውስጥ አብዮታዊ ንቅናቄ ተነስቶ ሥርዓቱ መንኮታኮት ሲጀምር፣ ወታደሩ ጣልቃ ይገባል። ይህን በመሰለው የፖለቲካ ሁኔታ የሥልጣን እርካብ የሚጨብጥ የወታደር ኃይል፣ በኅብረተሰቡ ውስጥ ያሉትን ቅራኔዎች በማራገብና በመጠቀም ሕዝቡን ያባብላል። የሕዝቡን ጩኸት ይጮሃል፣ ብሶቱን ያስተጋባል። ሥርነቀል ለውጥም ያካሂዳል። የሚያደርገውን አድርጎ ከተደላደለ በኋላ፣ በሁሉም ቦታዎች እንደታየው ሁሉ፣ የወታደሩ ኃይል ፊቱን በአብዮታዊ ትግሉ ላይ በማዞር ዕልቂት ይደግሳል። የግራው ኃይል የወታደሩ ኃይል ተደላድሎ እንዳይቀመጥ የጭቃ ውስጥ እሾህ ይሆንበታል። የዕልቂቱ ተቀዳሚ ገፈት ቀማሽ ሁልጊዜም ቢሆን የግራ ኃይል ይሆናል።

በኢትዮጵያ የወታደራዊ መፈንቅለ መንግሥት ሊካሄድ እንደሚችል በመገመት፣ ቀደም ሲል ጀምሮ የግራው ኃይል በጉዳዩ ላይ ሰፊ ጥናቶች አካሂዷል። በሰፊው ከተጠኑ የመፈንቅለ መንግሥት ሙከራዎች መሀል የ1953 ዓመተ ምህረቱ ሙከራ ይገኝበታል። ምንም የሕዝብ ቋንቋ ቢናገርና የጭቁን ሕዝቦችን ካባ ቢያጠልቅም፣ የወታደር መንግሥት አደገኛ እንደሆነ አብዛኛው የግራ ኃይል አስቀድሞ ተገንዝቧል።

በሦስተኛ ዓለም የሚፈጠሩ የሥር-ነቀል ደጋፊ የወታደር አገዛዝ አብነት ሊሆን የሚችለው የግብፁ ኰሎኔል ጀማል አብድልናስር መንግስት ነበር። መሐመድ ሐሴን የፃፈውን "የናስሯ ግብጽ" የተባለውን መጽሐፍና ሌሎች ተመሳሳይ መጻሕፍት ያነበቡ ኢትዮጵያውያን፣ የግብጽ ኮሚኒስት ፓርቲ ዕጣ ምን እንደሆነ ስለሚያውቁና የቅርብ ጊዜ ትዝታ በመሆኑ፣ ለወታደራዊ መንግሥት ምንም ዓይነት ፍቅር አልነበራቸውም። የግብጽ መኰንኖች ነፃ ማኅበር ተብሎ የሚታወቀው ቡድን፣ የግብፁን ንጉሥ አውርዶ ሥልጣን ተረከበ። አንዳንድ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ማሻሻያ እርምጃዎችን ከወሰደ በኋላ፣ የግራም ይሁን የቀኝ ተቃዋሚዎችን ያለምንም ርህራኄ ፈጀ፣ አሠረ፣ አመቀ። የግብጽን የግራ ኃይል ድርጅቶች በማፍረስ፣ ኰሚኒስቶቹን አሰረ፣ አሳደደ፣ ገደለ። አንዳንድ የኮሙኒስት ፓርቲው አባሎች ተቸናፊነታቸውን በፀጋ ተቀብለው፣ በቢሮክራሲው ውስጥ ተሰማሩ። ይህ የወታደር ቡድን፣ ሕዝቡን በትናንሽ ለውጦች በመሸንገልና ተቃዋሚውን በመምታት፣ ያለተቀናቃኝ ሥልጣን ላይ ተደላደለ። ከግብጽ ሌላ፣ በ1961 ዓ.ም በኩዴታ ሥልጣን ላይ የወጡት የሶማሌና የሱዳን ወታደራዊ መንግሥቶች፣ ተመሳሳይ እርምጃ በመውሰድ የወታደራዊ አምባገነንነትን መሥርተዋል። የሱዳን ኰሚኒስቶች፣ የግብጽ ኰሚኒስቶች ላይ የደረሰው ሁሉ ደርሶባቸዋል። ለዚህ ነበር የኢሕአድ አባላትም ሆኑ ሌሎች የግራ ኃይል ቡድኖች የወታደሩን ጣልቃ መግባት በኢትዮጵያ ለሚካሄደው አብዮታዊው እንቅስቃሴና ግቦቹ ከፍተኛ መዘዝ አድርገው የገመቱት። ትግሉ እንዲገፋና በሀገሪቱ ከተፈጠረው ከፍተኛ የፖለቲካ አደጋ ለማምለጥ፣ ጊዜ ማግኘት ወሳኝ ጥያቄ ሆነ። ምርጫውም ወታደራዊ መንግስቱን መታገል ብቻ ነበር።

የወታደራዊ መንግስቱን ባህሪ ለሕዝብ ማስረዳት ውስብስብና አዳጋች ከመሆኑም በላይ፣ ትግሉ ከዘውድ አገዛዙ ጋር ከተደረገው ይበልጥ አስቸጋሪ ነበር። ያረጀና ያፈጀው የዘውድ ሥርዓት እንዳበቃለት ብዙሀኑ በቀላሉ ሲረዱ፣ የሕዝቡን ትግል በአዲስ ገጽታ የተቀላቀለውን የወታደር መንግስትን መረዳት ግን ቀላል ሊሆን አልቻለም። የወታደሩ ቡድን ከሠራዊቱ አብራክ የወጣና የሕዝቡን ብሶት የተካፈለ፣ ጩኸቱን አብሮ የጮኸ፣ ከዚያም አልፎ፣ በሥልጣን የባለጉ ሹማምንትን እያሠረና የንጉሡን ሀብት እየወረሰ የነበረ ሲሆን፣ ይህንኑ ኃይል ጠላት ሊሆን እንደሚችል ማስረዳት እጅግ ውስብስብና አስቸጋሪ ነበር። ከዚያ በተጨማሪ፣ የደርግ አባላት ስለማይታወቁ፣ በውስጣቸው የነበረውን የኃይል አሰላለፍ ለመገመት ከባድ ሆነ። የውጭ ተቃውሞው እየበረታ ሲሄድ፣ የደርግ አባላቱ ምን እርምጃ እንደሚወስዱና የወደፊቱ የፖለቲካ አቅጣጫቸው ምን ሊሆን እንደሚችል መተንበይ አዳገተ።

ሁኔታው ውስብስብና አዳጋች መሆኑን በመረዳት፣ ደርግን በቀጥታ መቃወም ስህተት እንደሆነ ታመነበት። ጣምራ አቀራረብ ያለው የትግል ስልት ተነደፈ። በአንድ በኩል ወታደሩ በዘውዱ ላይ ዘመቻውን እንዲያጠናክር መግፋት ሲሆን፣ በሌላ በኩል ደግሞ፣ ደርግ ይህንን እርምጃ ካልወሰደ፣ በሕዝቡ ፊት እንዲጋለጥ ማድረግ ነበር። ደርግ ንጉሡን ከሥልጣን ካወረደ፣ ከፊውዳሉ ሥርዓቱ ጋር የከረረ ቅራኔ ውስጥ ይዘፈቅና፣ ፊቱን ወደ ሕዝቡ ለመመለስ

ይችላል ተብሎ ተገመተ። አከራካሪ ርዕሶች እየተመረጡ፣ ደርግ አቋሙን እንዲገልጽ ተጠየቀ። ደርግ ሊወስዳቸው የሚችላቸው የተለያዩ እርምጃዎች ምን ሊያስከትሉ እንደሚችሉ አዎንታዊ በሆነ መንገድ ተብራሩ።

ስለ ደርግ ባህርይ መመዘኛ ሆኖ ያገለገለ ሌላ ነጥብ፣ ይኸው አካል በሐምሌ ወር 1966 ዓ.ም ያወጣው ባለ አሥራ ሦስት ነጥብ ፕሮግራም ነበር። ፕሮግራሙ፣ "የመለዮ ለባሹ እንቅስቃሴ፣ የዘር፣ የሃይማኖትና የመደብ አለመግባባትን ለማጥፋት፣ አንድነትንና ብሔራዊ እድገትን ለመፍጠር ነው" ብሎ ጠቀሰ። [26] የኢትዮጵያ ማኅበረሰብ የንፉጉችና የሩህሩሆች፣ እንዲሁም የአረመኔዎች ጥርቅም ነው አለ ደርግ። [27] ቱሪዝምን ማስፋፋት የደርግ ተቀዳሚ ዓላማ እንደሆነ ተገለፀ። መግለጫው፣ ኢትዮጵያ ትቅደም በሚለው ብሔረተኛ መፈክር ስም ሲሆን የወጣው፣ መፈክሩ ከወታደር ፖለቲከኞች አስተሳሰብ ጋር የተዛመደ መሆኑ ግልጽ ነበር። የደርግ መግለጫ አጥጋቢ እንዳልሆነ የተቃዋሚው ኃይል፣ ኢሕአድ ጭምር፣ ገለፀ። "ደርግ በኢትዮጵያ ኅብረተሰብ ውስጥ ግለሰቦች እንጂ መደቦች የሌሉ አስመስሎ ያቀርባል።" [28] ካለች በኋላ ዲሞክራሲያ፣ ኢትዮጵያ በመደቦች የተከፈለች ኅብረተሰብ እንደሆነች ዘረዘረች። ወታደሮቹ ዓላማቸው ምን እንደሆነ አብራርተው እንዲገልፁ አሳሰበች። ኢትዮጵያ ትቅደም ስትሉ የትኛዋ ኢትዮጵያ ናት በማለት ዲሞክራሲያ ቁጥር ሁለት ጥያቄ አቀረበች። "የመሳፈንትና የመኳንንቱ፣ የውጭ ሀገር ከበርቴ ጥገኛ ወይስ የተጨቆኑ፣ እነዚህ መሳፍንትንና መኳንንቱን በጫንቃው ተሸክሞ እነሱ በወፈሩ መጠን እየደቀቀ፣ እነሱ በከበሩ መጠን እየተዋረደ፣ እነሱ በበሉ መጠን እየተራበ የሄደውን የሠፊውን ሕዝብ ኢትዮጵያ፣ የኢትዮጵያ ሠፊው ሕዝብ ልማት ጥፋታቸው፣ የሕዝቡ ጥፋት ደግሞ ልማታቸው የሆኑ መደቦች እስካሉ ድረስ፣ ኢትዮጵያ ትቅደም የሚለው መፈክር አሳሳች ሊሆን ይችላል። መፈክሩ ግልጽ ሆኖ ካልተብራራ የፖለቲካ መመሪያ ሊሆን አይችልም በማለት ዲሞክራሲያ አቋሟን አብራራች። ቀጥሎም፣ "እኛ የኢትዮጵያ ሠርቶ አደር ሕዝብ ይቅደም" እንላለን በማለት ዲሞክራሲያ አተተች። ከላይ የተጠቀሰችው የዲሞክራሲያ ዕትም፣ የሰፊው ሕዝብ ትርጉም ምን ሊሆን እንደሚችል ስታብራራ፣ "በየፋብሪካውና በየማዕድኑ፣ በየማመላለሻ ሥራዎች፣ በጋራዥና በመሳሰሉት ቦታዎች በአነስተኛ ደመወዝ የሚሰሩት ሠራተኞች፣ መሬቱን አርሶ ግማሹን ለባለመሬቱ የሚያስረክበው በልዩ ልዩ ሰበብ ከአቅሙ በላይ ግብር የሚከፍለው ገበሬ፣ በየቆላው በሐሩር፣ በየደጋው በብርድ እየተሰቃየ የሀገሪቱን ድንበር ለማስከበርና ገዥው መደብ በኅብረተሰቡ ውስጥ የፈጠራቸው ቅራኔዎች ያስከተሉትን ትግሎች ለማፈንና ያደፈረሱትን ፀጥታ ለማስከበር የቆመው ወታደር፣ በየኪዮስኩ የዕለት ጉርሱን ለማትረፍ ከ12 ሰዓት በላይ የሚቆመውና በገንዘብና በመብት ከሚበልጡት የውጪ አገር ከበርቴዎች መወዳደር አቅቶት በማትረፍ ፋንታ እየከሰረ የሚሄደው ነጋዴ፣ አስተማሪዎች፣ ዝቅተኛ የመንግስት ሠራተኞች፣ በሰው ቤት አለምንም መብትና ዕረፍት አሽከርና ገረድ ሆነው ከሥራ ብዛት ሌላ ስድቡንና ግልምጫውን ታግሰው ለመኖር የተገደዱ ወንድሞችና እህቶች፣ ኩሊዎች፣ ጡረተኞች፣ ስራ አጥተው የሚንከራተቱ ስራ አጦችና" የመሳሰሉት ናቸው ተባለ።

የአብዮታዊ እንቅስቃሴው ግብ አሮጌውን ሥርዓት በአዲስ መተካት እንጂ ደርግ ያደረገ እንደነበረው በግለሰቦች ላይ በማተኮር ለውጥ ለማምጣት መሞከር እንዳልሆነ ተገለፀ። የግራው ኃይል መሠረታዊ ለውጥ ሲል ማኅበረሰባዊ አብዮት ማለቱ ነበር። የዲሞክራሲያ የመጀመሪያው እትም እንዳስፈረችው፣ መሠረታዊ ለውጡ አሮጌውን ሥርዓት አፈራርሶ ጭቁን ሕዝቦችን ሊያገለግል በሚችል የዴሞክራሲያዊ የፖለቲካ ተቋም መተካት ነበረበት። ድሞክራሲያ፣ በኅብረተሰቡ ውስጥ ያሉትን መደቦች በዝርዝር ካቀረበች በኋላ፣ በተፃራሪ መደቦች መሀከል ያለውን ቅራኔ መፍታት የሚቻለው የመንግስት ሥልጣን በሰፊው ሕዝብ እጅ ሲገባ ነው አለች። የሠፊው ሕዝብ ድምጽ በበኩሉ የቀድሞ ባለሥልጣናትን ማባረርና የኃይለሥላሴን ጉድ ማጋለጥ ብቻ በቂ እንዳልሆነ ጠቅሶ፣ በኢትዮጵያ ሪፐብሊክ ማወጅና ሕዝባዊ መንግሥት መመሥረት ያስፈልጋል ሲል ገለፀ። (29)

በተጨማሪም፣ "ጠላት ማን እንደሆነ፣ እንዴትስ እንደምንታገለው ሳይታወቅ ትግሉን መምራት አይቻልም" በማለት ዲሞክራሲያ ገለፀች። (30) እንዲያም ባለማድረጉ፣ ደርግ ራሱን ከሕዝቡ እያገለለ ነው በማለት ጽሑፏ ደመደመች። (31)

የሰፊው ሕዝብ ድምጽም በበኩሉ፣ በሁለተኛው ርዕሱ ላይ፣ የኢትዮጵያ ትቅደም መፈክር ትርጉም የለሽ እንደሆነ በመግለጽ፣ ለዴሞክራሲያዊ መብት መከበር ይረዳሉ ብሎ ያመነባቸውን አስተያየቶች ሰንዝርአል።

ኢሕአድ፣ በአንድ በኩል ደርግ አብዮታዊ ጎዳና እንዲከተል ግፊት ሲያደርግ፣ በሌላ በኩል ደግሞ የወታደራዊ መንግስት ሚናና ውስጣዊ ዕድገት ምን ሊሆን እንደሚችል ማስረዳት ነበረበት። የወታደራዊ አምባገነንነት እንዳይሰፍን ለመከላከል፣ በእንቅስቃሴው ውስጥ የሕዝባዊ ተሳትፎ እጅግ አስፈላጊ እንደሆነ ተገለፀ። በተለይም፣ የሥራ ማቆም አድማ ማድረግ፣ የሠላማዊ ሰልፍና ሌሎች የተቃውሞ መግለጫዎችን ደርግ ማገዱ፣ ጤናማ አቅጣጫ አለመሆኑን፣ ከሕዝብ መራቁንና ሕዝቡን መጠራጠሩ ተጠቆመ። "ደርጉ ብቻውን የገዥ መደቦችን ሊቋቋም አይችልም። በዝባዦች ከደርጉ የበለጠ የፖለቲካ ልምድ አላቸው። ገንዘባቸው፣ ንብረታቸው በሙሉ አልተነካምና፣ የደርጉን አባሎች በገንዘብ ለመግዛት ይሞክራሉ" በማለት ዲሞክራሲያ አስጠነቀቀች። (32) በአብዮታዊው የትግል ሂደት ውስጥ ለደርግ ባህርይ ዋና መመዘኛ የነበረው፣ የሕዝቡ የትግል ተሳትፎ ጉዳይ ነበር። ደርግ ሕዝቡን ያሳትፋል፣ ወይስ እኔ ብቻ አውቅላችኋለሁ በማለት በሕዝቡ ስም እርምጃዎች ይወስዳል። ይህ ነበር ጥያቄው።

ምንም እንኳ ሕዝባዊ ተሳትፎ እንዲኖር ከፍተኛ ቅስቀሳና ጥረት ቢደረግም፣ ደርግ ራሱን እያገለለና ከጊዜ ወደ ጊዜ ሚስጢራዊነቱን እየጠበቀ ሄደ። በሐምሌ ወር 1966 ዓ.ም አንዳንድ ወታደራዊ ክፍሎች ወኪሎቻቸን

ይመስሉ ብለው ላቀረቡት ጥያቄ፣ "እኒህ የደርግ አባላት ብዙ የመንግሥት ሚስጢር የሚያውቁና ከፍተኛ ኃላፊነት ያለባቸው ስለሆነ ሊመለሱ አይችሉም" በማለት ለመላ የሠራዊቱ አካላት መግለጫ በማስተላለፍ ነገሩ እንዲባባስ አደረገ። በደርግ ውስጥ በነበሩ ደጋፊዎቹ አማካይነት ኢሕአድ ይህን ደብዳቤ ስላገኘ፣ በስድስተኛው የዲሞክራሲያ እትም ላይ የሚከተለውን አሰፈረ። "እነሆ ደርጉ የጦር ኃይሎች አስተባባሪ መሆኑ ቀርቶ፣ ከሕዝቡና ከወታደሩ የተለየ ፈላጭ ቆራጭ ሆኖ ቁጭ አለ። አሁን የሆነው ግን፣ ራሱን የቻለ፣ ከወታደሩም ሆነ ከሕዝቡ የተነጠለ፣ ያሰኘውን የሚሰራ አንድ ጠባብ የፖለቲካ አምባገነን ቡድን ነው።" (33) ዲሞክራሲያ ወደፊት ሊከተል የሚችለውን ሁኔታ በመተንበይ፣ ይህ ወታደራዊ ቡድን የፖለቲካ ሥልጣንን በመንጠቅ የወታደራዊ አምባገነን መንግሥት ሊመሠረት እንደሚችል አስጠነቀቀች። (34) ይህች የዲሞክራሲያ ዕትም፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ወታደሩን አስመልክቶ ስለነበረው ግንዛቤ ጠንካራና ደካማ ጐን ልትጠቁም ቻለች። በአንድ በኩል፣ ደርግ የጀመረውን አቅጣጫ ይዞ ከቀጠለ፣ ዴሞክራሲያዊ መብቶችን እንደሚያፍንና ሕዝቡ በመንግሥት ውስጥ ውክልና እንዳይኖረው እንደሚያደርግ ተገመተ። ይህ የደርግ እርምጃ፣ ጭቁን ብሔሮች ለአመጽ እንዲነሱ እንደሚጋብዝ ሲታመን፣ በሌላ በኩል ደግሞ፣ በሦስተኛው ዓለም ሀገሮች እንደተደረጉት እንቅስቃሴዎች ሁሉ፣ ደርግ የመሬት ላራሹን ጥያቄ እንደማያሟላ ተገመተ። ደርግ ገንዘብና የጦር መሣሪያ ስለሚያስፈልገው፣ ለውጭ ባለ ካፒታሎች እጁን ሊሰጥ ይችላል ተባለ።

የየካቲት አብዮታዊ ትግል የገጠሙት መሰናክሎችንና ደንቃራዎችን እየተወጣ፣ አዲሱ መንግሥትም ሆነ ሕዝቡ፣ ቀስ በቀስ ፀረ-የዘውድ አገዛዝ አቋም ያዘ። የአርሚ አቭየሺን ቡድን በማያሻማ ቋንቋ እንደገለፀው፣ "ለውጥ ማለት አሁን ያለውን ሕገመንግሥትና የፊውዳሉን ሥርዓት አስወግዶ ሠራተኛው፣ አርሶ አደሩ፣ ወታደሩና ምሁሩ የሚካፈሉበት ሕዝባዊ መንግሥት መመሥረት ነው" አለ። (35) በጥቂት አብዮታውያን ያላሰለሰ ቅስቀሳ ምክንያት፣ የፀረ-ዘውዱ ትግል በአጭር ጊዜ መልክ ያዘ። እንደ ፈረንሳይ የቦርቦን የዘውድ አገዛዝ፣ እንደራሽያው የዛር ስርዓት፣ ለዘመናት ስር ሰዶ የኖረው የኢትዮጵያ የዘውድ አገዛዝ ቀስ በቀስ መፈረካከስ ጀመረ። ሕዝባዊ አመፁ ተጠናክሮ፣ ሥርዓቱን አርበተበተ። ዕድሜውም በቀናት ተቆጠሩ። ይህ በዚህ እንዳለ፣ የሥርዓቱ ጋሻ ጃግሬ ሊሆን የሚችል አዲስና እጅግ አደገኛ የሆነ የወታደራዊ አምባገነንነት ማቆጥቆጡ ግልጽ ሆነ። ይህ የወታደራዊ ቡድን፣ በአብዮታዊ ትግሉና በውሳኔ አሰጣጥ ሂደት ውስጥ እንኳንስ ሕዝቡን ሊያሳትፍ ይቅርና፣ የራሱን አንዳንድ አባላት በማግለል ላይ ነበር። ከመንግስት ግልበጣው 2 ሳምንት በፊት፣ "የተወሰነ ቡድን ሥልጣን ለመንጠቅ እየተዘጋጀ ያለ ይመስላል" ስትል ዲሞክራሲያ አስጠነቀቀች። (36) ይህ እውነት ከሆነም፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል እጅግ የከፋ አደጋ ውስጥ እንደሚወድቅ መረዳቱ ሊቅነትን የሚጠይቅ ጉዳይ አልነበረም። አዲሱ ወታደራዊ መንግሥት፣ መለስተኛ የኢኮኖሚ ማሻሻያ እርምጃዎችን እየወሰደ ራሱን ለማደላደል እንደሚጥር ታመነ።

ደርግ የንጉሡን ሥልጣን ቀስ በቀስ እየገፈፈ ካራቆተ በኋላ፣ የትግሉ ዐበይት ጥያቄ በሆነው በፖለቲካ ሥልጣን ጉዳይ ላይ አተኮረ። ኢሕአፓም፣ የጊዜው አንገብጋቢ ጉዳይ ለነበረው ለጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት ጥያቄ ትኩረት ሰጠ። ተራማጆች በዚህ መፈክር ዙሪያ እንዲሰባሰቡና እንዲታገሉ ቀሰቀሰ። መፈክሩ ሲፀነስ፣ ታክቲካዊና ወደፊት ሊመሰረት የሚችለው መንግስት የሚኖረውን ባህርይ ለመጠቆም ሲሆን፣ ከዚህ ወቅት ጀምሮ ግን፣ መፈክሩ በታክቲካዊነት ብቻ ሳይወሰን፣ ለሽግግር ጊዜው የሚያገለግል ዐይነተኛ የፖለቲካ ጥያቄና አማራጭ ሆነ። እንዲያም በመሆኑ፣ ታክቲካዊ መፈክሩ ስትራቴጂያዊ ባህል ተላበሰ።

ከወግ አጥባቂው የዩኒቨርስቲ መምህራን ማኅበር ተገንጥለው የራሳቸውን መድረክ ባቋቋሙ የዩኒቨርሲቲ መምህራን የተጠነሰሰው የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት መፈክር፣ በኢሕአፓም ሆነ በሌሎች ተራማጆች ተቀባይነት ሲያገኝ፣ በተለይ ደርግ የሚጓዝበት አቅጣጫ አደናጋሪ እየሆነ ሲሄድ፣ የጥያቄው አንገብጋቢነት ግልጽ ሆነ። የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ምሥረታ ለአብዮታዊው ትግል መሳካት ዋስትና እንደሚሆን ታመነበት። (37)

የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት መፈክር፣ መሠረተ-ሰፊ የሆነ የሕዝብ መንግስት ለመመስረትና የሕዝቡን ጥያቄዎች ለመመለስ የሚረዳ መሣሪያ ነው ተብሎ ታመነ። "ሕዝባዊ መንግስት የጊዜው ዐብይ ጥያቄ በመሆኑ፣ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበር፣ የዩኒቨርሲቲ አስተማሪዎች የውይይት ማኅበር፣ የዩኒቨርሲቲ ሠራተኞች ማኅበር፣ አርሚ አቪየሽን፣ የመሐንዲስ ክፍል፣ የጦር ኃይሎች የሕክምና ክፍል፣ የክብር ዘበኛ ሠራዊት፣ የአየር ኃይል፣ በተራማጅ ቡድኖች የሚበተኑ ልዩ ልዩ ጽሑፎች፣ ደሀ ገበሬዎች (ነሐሴ 10 ቀን 30 ሺህ ቤተሰቦችን የሚወክሉ ገበሬዎች የፃፉት ደብዳቤ) ሕዝባዊ መንግስት እንዲቋቋም ጠይቀዋል" በማለት ዲሞክራሲያ ገለፀች። (38)

ወታደራዊው መንግስት ሥልጣን ሙሉ በሙሉ ሲይዝ መሆኑ ግልጽ እየሆነ ሲሄድ፣ በየስብሰባዎችና በየሰላማዊ ሰልፎች ላይ ትልቁና ዓይነተኛው የውይይት መነሻ፣ በሀገሪቱ ያንዣበበው አጠራጣሪ የፖለቲካ ሁኔታ ሆነ። የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት ጥያቄም እየገፋ በመሄዱ፣ ደርግ በቸልታ ሊያልፈው አልቻለም። አጥጋቢ መልስ ለመስጠት ደግሞ ፈቃደኛ አልነበረም። ሕዝባዊ ትግሉን ለማብረድ በማሰብ፣ ደርግን ለማማከር በሚል ሰበብ፣ ብሔራዊ ሸንጎ እንዲመሠረት አቀደ። ብሔራዊ ሸንጎው በየድርጅቶቹ የሚመረጡ ሲቪሎችን የሚያቅፍ ተቋም ሲሆን፣ ኢሠአማና የመምህራን ማኅበርም እንደሚገኙበት ተገለፀ። ይህ የብሔራዊ ሸንጎ፣ ሕግ የማርቀቅም ሆነ የማስፈፀም ወይም ፍርድ ነክ የሆኑ ተግባራትን የሚመለከት ምንም ዓይነት ሥልጣን አልነበረውም። (39)

ሸንጎው የሚቋቋመው የጊዜአዊ ሕዝባዊ መንግስት ጥያቄን ለማድበስበስ መሆኑን በመረዳት፣ በተቃዋሚ ኃይሎችና በደርግ መካከል የነበረው ትግል

ተፋፋመ፡፡ ለሸንጎው የሚደረገው ምርጫ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ጥያቄን እንደማይተካ ተገለፀ፡፡ የሸንጎ አባላትን ለመምረጥ በተደረገው ጥሪት፣ በተለይ በአዲስ አበባና አካባቢው ከፍተኛ ተቃውሞ ተነሳ፡፡ ምርጫው እንዲደረግ ወታደራዊው ደርግ አስፈራራ፣ አስገደደ፡፡ ጀኔራል አማን ሚካኤል አንዶም፣ በጊዜው የመከላከያ ሚኒስቴርና የኢትዮጵያ ኢታማጆር ሹም፣ ከአንድ ሚኒስትር ወደ ሌላ በመዘዋወር፣ ተቃዋሚዎችን የሶቭየት ቅጥረኞች ናቸው በማለት ቅስቀሳም፣ ማስፈራራትም አደረጉ፡፡ ሕዝቡ በምርጫው ሊሳተፍ ባለመቻሉ፣ የምርጫው ቀነ-ቀጠሮ ሁለት ጊዜ ያህል ተላለፈ፡፡ በመጨረሻም፣ ሸንጎው ጥቅምትና ሕዳር ወር 1967 ዓ.ም ተሰበሰበ፡፡ ሸንጎው ምንም ዓይነት ሕዝባዊ ተቀባይነት ሳያገኝ በመቅረቱ፣ ደርግ ለጠነሰሰው ተግባር ሳይውል ቀረ፡፡ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ጥያቄንም ሊተካ አልቻለም፡፡ ሸንጎው ራሱም የውሃ ሽታ ሆነ፡፡

መደምደሚያ

በነሐሴ ወር መጨረሻና በመስከረም መጀመሪያ ላይ፣ በኢትዮጵያ ሁለት ዐብይ የፖለቲካ ኃይሎች ተፈጠሩ፡፡ የመጀመሪያው የቀድሞው የገዥ መደብ አባል ያልነበረና ቀድሞ ከተፈፀሙት በደሎች ነፃ የሆነው አዲሱ የወታደራዊ መንግሥት ሲሆን፣ ቡድኑን በቁጥጥር ሥር ለማድረግና ለመጠቀም በርካታ ኃይሎች አዋከበውታል፣ ወደየራሳቸው አምባ ለመሳብ ሞክረዋል፡፡ ደርግን በቁጥጥር ሥር ሊያደርጉ ይከጅሉ ከነበሩ ኃይሎች መሀል የጀኔራል አማን ሚካኤል አንዶምና የሠናይ ልኬ ቡድኖች ይገኛሉ፡፡ በጀኔራል አማን ዙሪያ፣ አፍቃሪ-ምዕራብ መኮንኖችና የተወሰኑ የወታደራዊ አካዳሚ ኮሌጅ ምሩቆች ተሰባስበው ነበር፡፡ ከላይ የተጠቀሱት ሁለቱ ቡድኖች፣ ለግራው ኃይል፣ በተለይም ለኢሕአድ፣ ከፍተኛ ጥላቻ ነበራቸው፡፡ ለወታደራዊ መንግሥት እንደአማካሪ የቀረቡት እኒህ ቡድኖች፣ ስለግራው ኃይል ለደርግ ዜና አቅራቢ በመሆን የሚቻላቸውን ሁሉ ሰርተዋል፡፡

ሌላው በዚህ ወቅት የተፈጠረው ቡድን፣ በኢሕአድ ዙሪያ የተሰባሰበው የተቃዋሚው የግራ ክፍል ነበር፡፡ ይህ የግራ ኃይል፣ በአጭር ጊዜ ውስጥ ረዥም ጉዞ በማድረግ የራሱን ማዕከልና ልሳኑን በየጊዜው በማተም፣ ትግሉን ፈር ለማስያዝ ታግሏል፡፡ የአሮጌው ሥርዓት ደጋፊ መደቦች በመሽመድመድ ላይ ስለነበሩ፣ እንደነ ጄኔራል ነጋ ተገኝ (የሦስተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ)፣ የአፋሩ ሱልጣን ዓሊ ሚራህ፣ የትግራዩ ገዥ ራስ መንገሻ ሥዩም የመሳሰሉት ከሀገር የወጡበት ወይም ለመውጣት የሚዘጋጁበት ጊዜ ነበር፡፡

ከነሐሴ 1966 ዓ.ም መጨረሻ በኋላ፣ የኢትዮጵያ የፖለቲካ ትግል ፍልሚያ በዚህ ወቅት በተፈጠሩት ሁለት ዐበይት ኃይሎች፣ ማለትም፣ በወታደሩ ቡድንና በኢሕአድ ዙሪያ በተሰባሰበ የግራ ኃይሎች መካከል ሆነ፡፡ ሁለቱም ኃይሎች ቢሆኑ አያሌ መሰናክሎችን መረማመድ ነበረባቸው፡፡ የግራውን ኃይል የገጠመው ባላንጣ የገዥው መደብ ሳይሆን፣ ከሕዝቡ አብራክ የወጣ በመሆኑ፣ አንዳንድ መሻሻሎችን እያደረገ ትግሉን የአቀበት ጉዞ ሊያደርገው እንደሚችል የተገመተው ደርግ ነበር፡፡ ስለሆነም፣ በመደብ ጀርባው፣

በሚናገረው ቋንቋና በተጐናፀፈው አንፃራዊ ነፃነት ሳቢያ፣ ደርግ ያድበሰበሳቸውን ቅራኔዎች እንደገና ግልጽ አድርጐ ማሳየት የግድ ሆነ።

የደርግና የተቃዋሚው ኃይል ማምራ-ዘርፍ ያላቸው የትግል ስልቶች ዘላቂያዊ ባህርይ ተላበሱ። የተቃዋሚው ክፍል፣ ሕዝባዊ ጥያቄዎችን አምንታዊ በሆነ መንገድ በማቅረብ ለሕዝቡ ቆሚአለሁ የሚለውን አዲሱን መንግሥት ምላሽ እንዲሰጥ ተፈታተነው። ደርግም በበኩሉ፣ አንዳንድ ለውጦችንና መሻሻሎችን እያደረገ፣ በሌላ በኩል ደግሞ ትግሉን እያዳፈነ መሠረታዊ ዴሞክራሲያዊ መብቶችን ሳይቀር አፈነ። ትግሉ የእስጥአገባ ፍልሚያ ሆነ። ከዕምነት ጽናት ባሻገር፣ ጠመንጃና ኃይል ማን አቸናፊ ማንስ ተቸናፊ እንደሚሆን ወሰኑ።

የግርጌ ማስታወሻ

1. John Markakis, and Nega Ayele, Class and Revolution in Ethiopia, (The Red Sea Press, 1986,) page 84.
2. Ibid., page 83.
3. John Markakis, and Nega Ayele. Op. cit., 1986, page 90.
4. Ethiopianist Notes, Vol. II, No.3, 1978 page 5, East Lansing, Michigan, African Studies Center, Michigan State University.
5. ዴሞክራሲያ ቅጽ ፱፣ ቁ፣ 2።
6. Rene Lefort, Ethiopia; An Heretic Revolution, (Zed Press, 1981), page 64.
7. Ryszard Kapuscinski, The Emperor, (Vintage Books,) Page 128.
8. Ibid., paged 129.
9. የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ወታደሩን አስመልክቶ ስለነበረው አመለካከት ለመረዳት። "The Military Dictatorship, Bourgeois Rule and the anti-Imperialist Sruggle in Ethiopia," መጋቢት 1967፣ ተመልከቱ
10. Ethiopianist Notes, Op. Cit., page 8.
11. Ibid., page 9.
12. Pliny the Middle Aged, (Pseudonym) Northeast African Studies, Michigan State University, "The Lives and Times of the Derge", page17.
13. Ethiopianist Notes, Op. Cit., page 8.
14. John Markakis, and Nega Ayele, Op. Cit., Page 106.
15. "እግዜር ይስጥልን" ገጽ፣ 8 ይህ በ1961 ዓ.ም የተሠራጨ ጽሑፍ፣ በኃይሌ ፊዳ የተጻፈ እንደሆነ ይገመታል።
16. የመደራጀቱን ሂደት አስመልክቶ፣ ምዕራፍ ፩ ተመልከቱ።
17. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 1-8።
18. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 3፣ ገጽ 1።

19. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፯፣ ገጽ4፣ ቅጽ ፪፣ ቁ.21፣ ገጽ ፫፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 4፣ ገጽ 2 እና 3።
20. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 7፣ ገጽ 4።
21. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 6፣ ገጽ 6።
22. Dawit Wolde Giorghis, Red Tears, (The Red Sea Press, 1989,) pages 112-13.
23. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፪።
24. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፫።
25. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ፩፣ ቁ.፯፣ ገጾች 1-2፣ ቅጽ፩፣ ቁ.፰ ገጽ 4።
26. Ethiopianist Notes, Volume 2, No.3, 197, page 10, East Lansing, Michigan State University, African Studies Center.
27. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፪፣ ገጽ ፪።
28. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፬።
29. ሰፊው ሕዝብ፣ ቁ. ፬።
30. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፬፣ ገጽ 2።
31. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፪፣ ገጽ 3።
32. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፩፣ ገጽ 1።
33. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፯፣ ገጽ 2።
34. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፯፣ ገጽ 3።
35. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፬፣ ገጽ 4 (ከአረማጊ አሺየሽን ጽሑፍ የተገኘ፣ ቁጥር 07/60።)
36. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፰፣ ገጽ 3።
37. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፪፣ ገጽ 3።
38. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፰፣ ገጽ 3።
39. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. ፬።

ምዕራፍ ፯

የኢሕአድና እየተቀጣጠለ በመሄድ ላይ የነበረው ትግል

ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ

የ1966 ዓ.ም ሕዝባዊ እንቅስቃሴ እንደተነሳ፣ የድርጅቱን የወደፊት የሥራ አፈፃፀም ለመንደፍ፣ የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ አካሄደ። ሦስተኛው የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ በሚያዝያ ወር መጀመሪያ ላይ በ1966 ዓ.ም በስዊዘርላንድ ዋና ከተማ በጀኔቫ ተደረገ። ከደስታ ታደሰና በሶማሊ ውስጥ ለተልዕኮ ሄዶ ከነበረው ከኢያሱ ዓለማየሁ በስተቀር፣ ሁሉም የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት በስብሰባው ላይ ተገኝተዋል። ረዘም ላለ ጊዜ አባል ሆኖ የቆየው ደስታ ታደሰ፣ በኢትዮጵያ አብዮታዊ ሁኔታ መፈጠሩን መጠራጠር በመጀመሩ፣ ስሜቱን ለማረጋገጥ ሀገር ውስጥ ካሉ ተራማጆች በተለይም ከመኢሶን ግንባር ቀደም መሪዎች አንዱ ከሆነው ከወንድሙ ከዳንኤል ታደሰ ጋር ለመወያየት ወደ ኢትዮጵያ ሄደ። ከሄደበት ከተመለሰ በኋላም፣ በፊት የነበረውን የፖለቲካ ግንዛቤ ሙሉ በሙሉ በመለወጥ፣ የመኢሶንን ትንተና ተቀበለ። ምንም እንኳ በተስፋዬ ደበሣይ አማካይነት በማዕከላዊው ኮሚቴ ስብሰባ ላይ እንዲገኝና ቅሬታውን እንዲያሰማ ቢጠየቅም፣ ሰንካላ ምክንያቶች በመስጠት በስብሰባው ላይ ሳይገኝ ቀረ። ቀጥሎም፣ እራሱን ከድርጅቱ አስወግዶ፣ የድርጅቱን መመሪያዎችና ሥራዎች፣ በተለይም የትጥቅ ትግሉን ዝግጅት በአባላቱ መሀል በግልጽ መቃወም ጀመረ።

የኢህአድ ተጠሪ በመሆን ከሶቭየት መንግስት ጋር ግንኙነት ያደርግ የነበረው ደስታ ታደሰ ስለነበር፣ የእሱ መውጣት በድርጅቱ ላይ ትልቅ እክል ፈጠረ። የኢሕአድ ውሳኔዎችንና በመጀመሪያው ጉባኤ ላይ የተሳለፉትን አቋሞች አሳልፎ ይሰጣል በሚል ሥጋት፣ ድርጅቱን የሚያገናኝ ሰው እንደተቀየረ ማዕከላዊ ኮሚቴው ለሶቭየቶቹ ገለፀ። ሶቭየቶች ምንም ምክንያት ሳይሰጡ ከሌላ ሰው ጋር መገናኘት አለመፈለጋቸውን ሲገልፁ፣ ደስታ ከድርጅቱ እንደወጣ ተነገራቸው። ያም ሆኖ ግን ሶቭየቶች በውሳኔአቸው ፀንተው ቀሩ። የብንያም አዳነ እህት የሆነችው ባለቤቱ ንግሥት አዳነና ደስታ፣ ከድርጅቱ በተመሳሳይ ወቅት በመውጣትና መኢሶንን በመቀላቀል፣ ከ1966 ዓ.ም የኢትዮጵያ አብዮት ፍንዳታ ማግሥት፣ በዚሁ ድርጅት ውስጥ ግንባር ቀደም መሪዎች ሆኑ።

የሚያዝያው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ስለሀገር ቤቱ የድርጅት ቅርንጫፎች እንቅስቃሴ ብዙም ዜና አልነበረውም። ለማዕከላዊ ኮሚቴው የደረሱት ዜናዎችና መረጃዎች በቀጥታ ከድርጅቱ አባሎች ሳይሆን፣ በተዘዋዋሪ መንገድ ከሌሎች ምንጮች ስለነበረና፣ ታጋዮቹም አስፈላጊውን ዝግጅት ሳያደርጉ የፖለቲካ ሁኔታው ከቁጥጥር እያፈተለከ መሄድ ተስፋ የመቁረጥ ስሜት አሳደረ። ይህ ስሜት በዚህ ስብሰባ ላይ በተወሰዱት ውሳኔዎች ላይ ተጽዕኖ ማሳደሩ አልቀረም።

የሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ የወሰዳቸው ውሳኔዎች ለድርጅቱ ህልውና ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያበረከቱ በመሆናቸው፣ በድርጅቱ ታሪክ ውስጥ ጉልተው ከሚታዩት ስብሰባዎች እንደ አንዱ ይቆጠራል። የድርጅቱ የመጀሪያ ጉባዔ ሊወስንባቸው ባልቻሉ ጉዳዮች ላይ፣ ለምሳሌ የኢትዮጵያ ወጣቶች ማኅበርን መፈጠር አስመልክቶ፣ ሊወስን የቻለው ይኸው ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ነበር። ስብሰባው የጊዜውን የፖለቲካ ሁኔታ እንደገና በመመርመር፣ የአመራሩን ማዕከል ለመቀየር ውሳኔ ከማሳለፉም በላይ፣ የግራው ኃይል እንደገና እንዲሰባሰብና የሠራዊቱ ጀማሪ አባላትም ወደ መሐል ትግራይ እንዲገቡ ወሰነ። (1)

የኢሕአድ አዲስ የአወቃቀር ዘዴ አዘጋጀ

የድርጅቱ አወቃቀር ብዙ ድክመቶችና ጉድለቶች ነበሩትና፣ የአሠራር ችግሮች በመፈጠሩ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት የሆኑት ተስፋዬ ደበሣይና ክፍሉ ታደሰ በጉዳዩ ላይ ጥናት እንዲያደርጉ ኃላፊነት ተሰጣቸው። በቪየትናም የኮሚኒስት ፓርቲ አደረጃጀት ስልት ላይ የተመሠረተው ይህ ጥናት፣ እንደአማራጭ በመሆን ለሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ቀረበ። ኮሚቴውም፣ ጥቂት መሻሻያ ሃሳቦችን ከጨመረ በኋላ፣ አዲሱን የኢሕአድ ድርጅታዊ መዋቅር አፀደቀ።

ይህ የዞን-የአሰራር ስልት ተብሎ የሚታወቀው አዲስ አወቃቀር ከድሮው አወቃቀር የተሻለ በመሆኑ፣ በድርጅቱ ላይ ጫና ሳይፈጥር የበለጠ ለመስፋፋት የሚረዳ ዘዴ ሆነ። ከዚያም በላይ፣ አካባቢን በመወሰን፣ ድርጅታዊ ኮሚቴዎችን ለመመስረት አስቻለ። ከሁሉም በላይ ግን፣ የአባላትን ሰፊ ተሳትፎ ከማበረታታቱም ሌላ፣ በበታችና በበላይ የድርጅት አካላት መካከል ያለውን ግንኙነት ሕጋዊ መልክ ሰጠ።

እንደበፊቱ ሁሉ፣ በአዲሱ መዋቅር መሠረት፣ ከጉባኤው ቀጥሎ የድርጅቱን ኃላፊነት የሚረከበው ማዕከላዊ ኮሚቴው ሲሆን፣ ቀጥሎ ኢንተር ዞን፣ ከዚያም ዞን ኮሚቴዎች ነበሩ። ቀጥሎም፣ የአካባቢ ኮሚቴና የንዑስ አካባቢ ኮሚቴዎች ይከተላሉ። የመጨረሻ የበታች ኮሚቴዎች የመሠረታዊ ኮሚቴዎች በመባል የሚታወቁት በተቋም ደረጃ የሚፈጠሩት ናቸው። የተወሰኑ የዞን ኮሚቴዎች አንድ ኢንተር ዞንን ሲመሠርቱ፣ የአካባቢ ኮሚቴዎች ደግሞ የዞን ኮሚቴን ይፈጥራሉ። አንድ የበላይ ኮሚቴ፣ በሥሩ ከሚገኙ የየኮሚቴ ፀሐፊዎች የመሰረታል። በዚህም መሠረት፣ ኮሚቴዎቹ ለአካባቢያቸው ወይም ክልላቸው ፖለቲካዊና ድርጅታዊ ውሳኔ ሰጪ ከፍተኛው አካል ይሆናሉ። ምንም እንኳ ይህ የአወቃቀር ስልት በትግል እየተፈተነ የሚሻሻል ቢሆንም፣ በአሠራር አመቺነቱ ምክንያት መኢሶንም ሆነ በኋላ የተፈጠረው የደርግ ፓርቲ፣ ከኢሕአድ በመቅዳት ተጠቅመውበታል። የሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ የድርጅቱ የተለያዩ ክፍሎች የሚተዳደሩባቸው ደንቦችን በመንደፍ በሥራ ላይ እንዲውሉ አድርጓል። የጉባኤው ውሳኔዎች በሙሉ በሥራ እንዲተረጐሙም ትዕዛዝ አስተላልፏል።

ብዙ ታጋዮች ወደ ሀገር ቤት ሲመለሱ የውጭ የድርጅቱ ቅርንጫፎች እንደሚደክሙ ተገመተ። ስለሆነም፣ ውጭ ሀገር በሚቀሩ የድርጅቱ አባሎች ላይ የሚኖረውን የሥራ ክብደትና ውጥረት ለመቀነስ፣ ከመኢሶን ጋር በተወሰነ ደረጃ መስራት ይቻል ዘንድ የበለጠ ጥረት እንዲያደርግ ተወሰነ። ይህን መሠረት በማድረግ፣ ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ፌዴሬሽንን በሚመለከት ተነስተው ለነበሩ ልዩነቶች መልስ ለመስጠት ሙከራ ተደረገ። በሚያዝያ ወር 1966 ዓ.ም የተካሄደው የአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበራት መሪዎች ስብሰባ፣ የተሻሻለውን የፌዴሬሽኑን መተዳደሪያ ደንብ በመቀበል፣ የአውሮፓው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ፌዴሬሽኑን እንዲቀላቀል ወሰነ። ሆኖም፣ በዚሁ ዓመት በነሐሴ ወር ላይ የተደረገው በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ጠቅላላ ጉባኤ፣ የመሪዎቹ ስብሰባ ያሳለፈውን ውሳኔ ሳይቀበለው ቀርቶ የአውሮፓው ማኅበር ተከፋፈለ።

የኢትዮጵያ ሁኔታ ትንተና

የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ ቅጽበታዊ አነሳስ፣ ተመሳሳይ ሁኔታ ሊከሰት እንደሚችል ይተነብይ ለነበረው ለኢሕአድ ሳይቀር ድንገተኛ ደራሽ ሆነ። አብዮታዊ አመፁ አርሶ አደሮችን፣ በተለይም የደቡብ ኢትዮጵያ አርሶ አደሮችን

የሚያካትት ይሆናል የሚል ግምት ነበር በተራማጆቹ ጭንቅላት ውስጥ ሲብላላ የቆየው። ሆኖም፣ ትግሉ ሊነሳና ሊስፋፋ የቻለው በከተማዎች ውስጥ ስለሆነ፣ ሦስተኛው የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ይህን አዲስ ሁኔታ የሚያንፀባርቁ የተለያዩ ውሳኔዎችን አሳለፈ። እንደሚታወቀው፣ በኢትዮጵያ ውስጥ ሰላማዊ በሆነ መንገድ መሠረታዊ ለውጥ ማምጣት እንደማይቻል ኢሕአድ በማመኑ፣ ለትጥቅ ትግሉ ዝግጅት በማድረግ ላይ ነበር፡ ዝግጅቱ በመካሄድ ላይ እንዳለ፣ የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ትግል መነሳት፣ ሠላማዊ ትግል ለማካሄድ ይቻል ዘንድ በር ከፈተ። የትጥቅ ትግሉን ለመጀመር የሚደረገው ጥረት እንደቀጠለ ሆኖ፣ አዲስ የተፈጠረውን ሁኔታ በመጠቀም ሠላማዊ የፖለቲካ ትግል ለማካሄድ ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ወሰነ።

ከትጥቅ ትግሉ ወደ ፖለቲካ ትግሉ በሚያዘነብልበት ወቅት፣ የኢሕአድ ጊዜውንና የሰው ኃይል ጉልበቱን በፖለቲካና በድርጅት ሥራ ላይ እንዲያተኩር ተገደደ።

በአፄ ኃይለ ሥላሴ መንግሥት የጥፋት መዝገብ ውስጥ ስማቸው የሰፈረ፣ የሚጀመረውን የትጥቅ ትግል ሊቀላቀሉ የነበሩ ብዙ አብዮታውያን፣ አዲሱ አብዮታዊ ሁኔታ በፈጠረው የትኩረት አካባቢ ተፈላጊነታቸው በመጨመሩ፣ በከተማዎች እንዲቆዩ ተደረገ። በውጭ ሀገሮች የነበሩ ግንባር ቀደም አብዮታውያንም፣ ወደ ሀገር እንዲመለሱ ተጠይቀው፣ በ1966 ክረምት ወራት ከ20 በላይ የሚሆኑ ሀገር ገቡ። ከእነዚህ መሀል፣ ፍቅርተ ገ/ማርያም፣ ብርሃኔ እያሱ፣ ገብረ እግዚአብሔር ኃይለሚካኤል (ለሃያ ዓመታት ያህል በትግል መስክ ቆይቶ፣ በግንቦት ወር 1985 ዓ.ም በአዲስ አበባ ከተማ በኢሕአዴግ ወታደሮች ተገደለ)፣ ግዕዛን የማን፣ዓለማየሁ ሰፈሳ፣ አክሊሉ ሕሩይ፣ ሙሉጌታ ስልጣን፣ ዓይን እሸት ተፈሪ፣ ቆንጅት ተክሉ፣ ይትባረክ ሕዝቅያስ፣ ሙሉጌታ ዜናና እንዲሁም ሌሎች ነበሩ። አዲሱ የፖለቲካ ሁኔታ የግድ ካላቸው ሌሎች ውሳኔዎች መሀል፣ የኢሕአድ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መፈክርን መቀበሉና የአመራሩን ማዕከል ወደ ሀገር ቤት ማዛወሩ ይገኙበታል። ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ፣ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መፈክርን የተቀበለው፣ በሀገሪቱ ውስጥ በመካሄድ ላይ ለነበረው ትግል ተገቢው ምላሽ ሠላማዊ የትግል ጉዳና ነው ብሎ በመገመት ነበር። በገዥው መደብ መሀል የተፈጠረው ስር የሰደደ ቀውስና መፍረክረክ፣ የሥልጣን ዘመኑ እንዳበቃለት ሲመሰክር፣ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መፈክር አማራጭ ሆኖ ሊቀርብ ቻለ። (2)

የድርጅቱ አመራር ወደ ሀገር መግባት

ድርጅቱ ሲመሰረት፣ አብዛኛዎቹ አባላቱ የትጥቅ ትግሉን ከሚጀምረው ቡድን ጋር ይቀላቀላሉ የሚል ዕምነት ነበር አመራሩ ያስተናግድ የነበረው። ነገር ግን፣ አዲስ የተከሰተው አብዮታዊ ሁኔታ፣ የፖለቲካ አቅጣጫ በማስቀየሩ፣ ትግሉ እየተፋፋመ ይሄድ ወደነበረበት ወደ ከተማዎች አካባቢ አመራሩ እንዲሄድ ተወሰነ። እየተፋፋመ በሚሄደው የከተማ የፖለቲካ ትግል ውስጥ አብዛኛዎቹ የአመራር አባላት መሳተፋቸው የግድ ነበር። ይህን አመቺ ሁኔታ በመጠቀም፣ የተሻለ ድርጅታዊና ፖለቲካዊ መሠረት መጣል አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ፣ በሌላ በኩል ግን፣ ለፖለቲካ ትግሉ የተሰጠው ትኩረት በትጥቅ ትግሉ ዝግጅት ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ አሳደረ።

አብዛኛዎቹ የማዕከላዊ ኰሚቴ አባላት በሰኔ ወር 1966 ዓ.ም ወደ ሀገር ቤት ሲመለሱ፣ ቀድሞ የገባው ተስፋዬ ደበሣይ ነበር። ተስፋዬ እንደተመለሰም፣ ድርጅቱ በየስብሰባዎች ያሳለፋቸውን ውሳኔዎች በሥራ ለመተርጐም ላይ ታች ባከነ። ከተስፋዬ ቀጥሎም፣ ክፍሉ ታደሰና ክፍሉ ተፈራ ሲገቡ፣ በጤና ችግር ምክንያት ዘሩ ክሕሸን ጥቂት ሊዘገይ ቻለ። የታጠቀውን ክፍል ለመቀላቀልና ወደ ትግራይ መርቶ ይሄድ ዘንድ ብርሃነመስቀል ወደ ኤርትራ ሲላክ፣ ኢያሱ ዓለማየሁ የድርጅቱን የውጭ ጉዳይ ለመከታተል ውጭ ሀገር እንዲቆይ ተደረገ።

ሦስቱ የማዕከላዊ ኰሚቴ አባላት ሀገር ውስጥ እንደገቡ፣ ኢትዮጵያ ውስጥ የነበረው የኢሕአድ ቅርንጫፍ ባቀረበው ሃሳብ መሠረት፣ ከሀገር ቤቱ ቅርንጫፍ አባላት መሀል፣ የብንያም አዳነ ወንድምና የሕግ ትምህርት ምሩቅ የነበረው ዮሴፍ አዳነና የኦሮሞ ተወላጅ ጂኦሎጂስቱ አበራ ዋቅጅራ፣ የማዕከላዊ ኰሚቴ አባላት ሆነው ከተመረጡ በኋላ፣ አመራሩ ሥራውን ቀጠለ። አበራ ዋቅጅራ ከነባር ታጋዮች መሀል አንዱ ሲሆን፣ ለሁለተኛ ዲግሪው ያበቃው ትምህርቱን በካናዳ አጠናቋል። በካናዳ ቆይታው፣ በሀገሪቱ የግራ ኃይል ቡድኖች ትግል ውስጥ ተሳትፎ አድርጓል። እኒህን ሁለት አባላት ወደ ማዕከላዊ ኰሚቴ ለመጨመር በተደረገው ውይይት፣ የአበራ ዋቅጅራ ኦሮሞ መሆን፣ የማዕከላዊ ኰሚቴውን የብሔረሰብ ይዘት ሊያስተካክል እንደሚችል ታመነበት። በሰኔ ወር የድርጅቱን ጠቅላላ አመራር የተረከበው ይህ አምስት አባላት የነበረው የማዕከላዊ ኰሚቴ፣ እስከ ጥቅምት ወር 1967 ዓ.ም ድረስ ሳይቀየር ቆየ።

የድርጅቱ ማዕከል መቀየር፣ አያሌ ፖለቲካዊና ድርጅታዊ እንድምታዎችን አስከተለ። በፖለቲካ ትግሉ ሂደትና በድርጅቱ መጠናከር ላይ ጉልህ አስተዋጽኦ አበረከተ። በግልጽ ከሚታዩት እንድምታዎች መሀል አንዱ፣ በመካሄድ ላይ ለነበረው የፖለቲካ ትግል ድርጅቱ የሰጠው ከፍተኛ ትኩረት ሲሆን፣ ይህ የትግል ስልትም ከሌሎች ዘዴዎች ለየት በማለት ጉልህ የሆነ ቦታ ሊይዝ ችሏል። በሁኔታው መቀያየር ምክንያት ለውጥ ቢደረግም ቅሉ፣ የድርጅቱ መሠረታዊ ፖሊሲ የሆነው የትጥቅ ትግሉ ቀዳሚነት ግን አልተቀየረም። የፖለቲካ ሂደቱ ፈጣንና ተለዋዋጭ በመሆኑ፣ እንዲሁም ከፍተኛ የዜና እጥረት በመኖሩ፣ የሚያዝያው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ፣ ዋነኛ የትግል ዘዴውን አስመልክቶ ለውጥ ሊያደርግ የሚችልባቸው ሁኔታዎች አልነበሩም። አመራሩ ወደ ከተማ እንዲገባ መደረጉ፣ አብዛኛዎቹ አባላትም በከተማ ድርጅታዊ ተግባራት መሰማራታቸውና የድርጅቱ ልሳን መውጣት መጀመሩ፣ በከተማዎች ውስጥ ይካሄድ ለነበረው ትግል አመራሩ ትኩረት እንደሰጠ ይጠቁማሉ። የቀን ተቀን ትግሉን ለመምራትና አቅጣጫ ለማስያዝ፣ አመራሩ ከሁለት ዓመት ተኩል በላይ አዲስ አበባ ከተማ ተቀምጧል።

የኢትዮጵያ የግራ ኃይል መሰባሰብ

በ1966 ዓ.ም የተነሳው አብዮታዊ ንቅናቄ በገሀድ ካሳያቸው ክስተቶች መሀል ትናንሽ የሆኑና ያልታወቁ የግራ ቡድኖች በየቦታው መፈጠራቸው ነበር። ከሚበተኑ ወረቀቶች ይዘትና ቅርጽ መረዳት እንደተቻለው፣ ከኢሕአድ ውጭ በርካታ አብዮታውያን ቡድኖች እንደተፈጠሩ ተገመተ። አብዛኛዎቹን ቡድኖች በጋራ ለማሰባሰብ ይቻል ዘንድ፣ የሚያዝያው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ከፍተኛ ጥረት እንዲደረግ ሲወሰን፣ የውህደቱን ተግባር ይከታተሉ ዘንድ፣ ለማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት ኃላፊነትን ሰጠ።

የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ በሰኔ ወር 1966 ዓ.ም የአመራር ኃላፊነቱን እንደተረከበ፣ የኢትዮጵያ አብዮታዊ ትግል አቅጣጫና የኢትዮጵያ የግራ ኃይል አባላት በትግሉ ውስጥ የነበራቸው ሚና ተቀየረ። እስከዚህ ዕለት ድረስ፣ የግራው ኃይል አንድ ማዕከልና ልሳን ያልነበረው፣ በትናንሽ ቡድኖች ዙሪያ የተሰባሰበ ሲሆን፤ ከሰኔ ወር ጀምሮ ግን፣ አብዛኛው የግራ ኃይል በኢሕአድ ጥላ ሥር ተደራጀ። የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ግልጽ በሆነ የፖለቲካ ፕሮግራሞች ዙሪያ፣ በአንድ የማዕከላዊ አመራር ሥር ተሰባሰበ፣ የራሱ የሆነ ጋዜጣም ማውጣት ጀመረ።

ከተማሪው ንቅናቄ ዘመን ጀምሮ በተለያዩ ቡድኖች መካከል የተወሰነ ግንኙነት ተፈጥሮ መቆየቱና አባላቱ ለትግሉ የነበራቸው ቅንአት፤ ለኢህአድ ቤዛ ከመሆኑም በላይ፣ በአንድ መዋቅር ሥር በቀላሉ እንዲሰባሰቡ ረዳ። በጐጃም፣ በወሎ፣ በትግራይ፤ በሸዋና በሌሎች አካባቢዎች ተሠራጭተው የነበሩ የስርነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ስብስብ ቅርጽ እየያዘ ሄደ።

በ1966 ዓ.ም አብዮታዊው ንቅናቄ ውስጥ ተሳትፎ ያደርጉ ከነበሩ አሥራ ሁለት ቡድኖች መሀል ሰባቱ በኢሕአድ ሥር ተሰባሰቡ። ከእነዚህ ውስጥ አምስቱ፣ በመጀመሪያው ዙር የውህደት ወቅት ነበር ከኢሕአድ ጋር የተቀላቀሉት። በሌላ ቦታ እንደተገለፀው ሁሉ፤ የኢህአድ ማዕከላዊ አመራር ኃላፊነቱን እስከተረከበበት ወቅት፣ የሀገር ቤቱ ቅርንጫፍ አንድ ወጥ መዋቅር ሳይዝ የቆየ አካል ሲሆን፣ የኢሕአድ ዓይነታዊ የሆነ ለውጥ ያሳየው አራት የሚሆኑ ትላልቅ ቡድኖች ከተቀላቀሉት በኋላ ነበር። በዚህ ወቅት በአዲስ መልክ የተዋቀረው ይህ ድርጅት፤ ዋና ኃላፊነቱን የተሸከመው የጠንሳሹ ቡድንና፤ በኋላ የተቀላቀሉት ቡድኖች የጋራ የስራ ውጤት ነበር።

በመጀመሪያ ደረጃ የተቀላቀለው ከፀሎተና ከጓዶቹ ጋር ለረዥም ጊዜ ግንኙነት የነበረው የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን ሲሆን፤ ቡድኑን ያንቀሳቅሱ የነበሩት ከዚያው ከኢትዮጵያ የግራ ንቅናቄ አብራክ የወጡ ግለሰቦች ነበሩ። በ1960ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ ላይ፤ በዮሐንስ ብርሃኔ ዙሪያ ተሰባስበው የራሳቸውን ቡድንና ማዕከል ፈጠሩ። ይህ ቡድን፣ ከኢሕአድ ጋር ተመሳሳይ አመለካከት ስለነበረው፣ የሁለቱ ቡድኖች አባሎች ሆነው የሚሰሩ ግለሰቦችም ነበሩ። የ1966 ዓ.ም ንቅናቄ እንደተነሳም፣ ሁለቱ ቡድኖች በመቀራረብ ሠርተዋል።

ለውህደት የሚደረገው ውይይት በፀሎተና በዮሐንስ ብርሃኔ አማካይነት የተጀመረ ሲሆን፤ ተስፋዬ ደበሣይ ወደ ሀገር ከተመለሰ በኋላ በውይይቱ ለመሳተፍ ችሏል። የኢሕአድ ፕሮግራም ለውይይቱ መንደርደሪያ ይሆን ዘንድ ቀርቦ፣ ያለብዙ መሻሻያ ተቀባይነት አገኘ።

ድርጅታዊ ነክ የሆኑ ማናቸውም ምስጢሮችና ዜናዎች፣ በኢሕአድ ውስጥ ሚስጥራዊ የኮሚኒስት ፓርቲ ለማቋቋም የነበረው ውሳኔ ሳይቀር ተገልጾላቸው፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው የአመራሩን ኃላፊነት ከመረከቡ ቀደም ሲል የሁለቱ ቡድኖች ውህደት ተገባደደ። በኋላም፣ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን፣ የኢሕአድን ድርጅታዊ መዋቅር ለመዘርጋትና ለማጠናከር ይህ ነው የማይባል አስተዋጽኦ አበረከተ።

የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላት የቀድሞ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችና ምሩቃን ሲሆኑ፣ አብዛኞዎቹም በሁለተኛ ደረጃ ትምህረት ቤቶች ያስተምሩ ነበር። ይህ ቡድን፣ በተለያዩ የሃገሪቱ አካባቢዎች ድርጅታዊ መረቦችን የዘረጋ ሲሆን፣ የሲዳሞው ቅርንጫፍ ነበር በተሻለ ሁኔታ የተደራጀውና ቀደምት የኢሕአድን ፖለቲካዊና ድርጅታዊ ሥራ በአካባቢው ያከናወነው። በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም የዕድገት በሕብረት ዘማቾች እስከተሰማሩበት ወቅት ድረስ፣ ይህ የሲዳሞ ቡድን የኢሕአድ አብዛኛውን ተግባሮች ተረክቦ በኃላፊነት ሲሰራ ቆይቷል። (3)

የዞን ኮሚቴው ዋና ፀሐፊ መላኩ ማርቆስ፣ በአካባቢው ከፍተኛ ተደማጭነት ከነበራቸው ግለሰቦች አንዱ ነበር። ከጉራጌ ብሔረሰብ የተወለደው መምህር መላኩ፣ አንጋፋ ታጋይ ከመሆኑም በላይ፣ በኢትዮጵያ ግራ ኃይል መሀል ከፍተኛ ብስለት ከነበራቸው ታጋዮች አንዱ ነበር። በአርሲ ክፍለ-ሀገር፣ በጭላሎ አውራጃ፣ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላት የነበሩት እንደ ተካልኝ ወልደአማኑኤልና ሌሎችም፣ ከኢሕአድ ቅርንጫፍ አባላት ጋር በመተባበር የአካባቢውን መዋቅር በአዲስ መልክ በማደራጀት ከፍተኛ ሚና ተጫውተዋል። ከዚያም በላይ፣ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን በአዲስ አበባ የመርካቶ አካባቢ በሚገኙ የጉራጌ ተወላጆችና የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች መሀል የኢህአድ ተደማጭነት እንዲያገኝ ጥረት አድርጓል።

ከውሕደቱ በኋላ፣ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን የተወሰኑ አባላት በኢሕአድ መዋቅር ውስጥ ከፍተኛ ኃላፊነት ባላቸው ቦታዎች ተመድበው ሲሰሩ፣ ዮሐንስ ራሱ የድርጅቱ የፕሮፓጋንዳ ክፍል አባል ሆነ። ዮሐንስ፤ ዲሞክራሲያን ያወጡ ከነበሩት አባላት መሀል አንዱ ሲሆን፤ ለጋዜጣዋ ያደረገው አስተዋጽኦ የሚናቅ አልነበረም። የቀድሞ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች መጽሔት፣ "ታገል"፣ አዘጋጅና በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የጂኦግራፊ ረዳት ፕሮፌሰር የነበረው አረቡ በመባል የቅጽል ስም የሚጠራው ዮሐንስ፣ የሸዋ አማራ ተወላጅ ሲሆን፤ በነበረው ሰፋ ያለ እውቀት፣ ለዲሞክራሲያ እትሞች ያበረከተው አስተዋጽኦ ጉልህ ነበር። በአዲስ አበባ የመጀመሪያው ኢንተር ዞን ውስጥ ከተመደቡት የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላት መሀል አንጋፋ ታጋዩ የወሎው ተወላጅ መምህር ብርሃኑ እጅጉ ነበር። በማደራጀት ችሎታውና ስለ ኢትዮጵያ የግራ ኃይል በነበረው ዕውቀት፣ በአዲስ አበባ አካባቢ ለተደረገው የድርጅት አወቃቀር ብርሃኑ እጅጉ ወሳኝ ሚና ተጫውቷል። ከቡድኑ አባላት አንዷ መዝገብነሽ አብዩ፣ ከአዲስ አበባው የዞን ኮሚቴዎች በአንዱ ውስጥ ተመድባ ሠርታለች። በመምህራን መሀል በነበሩት

አባላቱ ሳቢያ፣ የኢሕአድ በመምህራን ማኅበሩ ውስጥ ተሰሚነት እንዲያገኝና መዋቅሩን እንዲያስፋፋ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን ረድቷል።

ከዮሐንስ ቡድን ቀጥሎ ከኢሕአድ ጋር የተቀላቀለው አብዮት የሚል ጋዜጣ ያወጣ የነበረ አንድ ሌላ ቡድን ነበር። የአብዮት አባላት፣ በትግሉ ውስጥ ዘግየት ብለው የተቀላቀሉ ወጣት የዩኒቨርስቲና የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ታጋዮች ሲሆኑ፣ አብዛኛዎቹ በሃያ ዓመት የዕድሜ ክልል ውስጥ የነበሩ ናቸው። እንደሌሎቹ ሁሉ፣ አብዮት፣ በ1960ዎቹ ዓመታት ጀምረው ከተፈጠሩት የጥናት ክበቦች መሀል አንዱ ነበር። የቡድኑ እንቀሳቃሽ አባላት ጌታቸው ማሩ፣ ዘውዱ በላይ፣ አብዱ ኢርስሞና ኢርምያስ ሲሆኑ፣ ሲራቅ በላይነህና ና ኖላዊ አበበም ከአመራሩ ጋር በቅርብ ሠርተዋል። የቡድኑ አብዛኛዎቹ አባላት በ1964 ዓ.ም ትምህርት ማቆምን አስመልክቶ የተነሳው ውዝግብ ሳቢያ ታዋቂነት አትርፈዋል። በወቅቱ የአዲስ አበባ ዩኒቨርስቲ ተማሪዎች ማኅበር ዋና ፀሐፊ የነበረው ጌታቸውና ጓደኞቹ፣ የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን ንቅናቄ በመደገፍ ትምህርት እንዲቋረጥ አጥብቀው በመከራከራቸው፣ የተማሪዎቹን አድናቆት አተረፉ። ትምህርታቸውን አቋርጠው በማስተማር ሙያ የተሰማሩ የአብዮት ቡድን አባላት፣ ከተለያዩ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች ማኅበራት ጋር አገናኝ ድልድይ በመሆን አገልግለዋል። በዚህም የተነሳ፣ ብዙ ወጣት ታጋዮችና የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ማኅበራት መሪዎች ይህን ቡድን ተቀላቅለዋል። (5)

አብዮት፣ ብዙ የጥናት ቡድኖችን፣ ከሠላሳ እስከ ሰላሳ አምስት የሚሆኑ አባላትን ሲያቅፍ፣ ኮሚቴ ተቋቁሞ ስብሰባውን ማስተባበር ከተጀመረ በኋላ፣ የተሻለ ድርጅታዊ አሠራር ሊፈጠር ቻለ። ቀስ በቀስም፣ የአመራር ኃላፊነትን ኮሚቴው በመረከቡ፣ ለጥናት ቡድኖቹ መተዳደሪያና የውስጥ ደንቦችን በማውጣት፣ የራሱም የሆነ የውስጥ ጋዜጣ በመፍጠር፣ ወደ አንድ የፖለቲካ ቡድንነት ተቀየረ። ከፖለቲካ ጥናቱ ዝግጅት ሌላ፣ የቡድኑ አመራር ሌሎች ተጨማሪ ዝግጅቶችን ማድረግ ጀመረ። የተለያዩ ሀገሮች ስላካሄዱት ትጥቃዊ ትግሎች ጥናት አደረገ። ፈንጂዎችን እንዴት መጠቀም እንደሚቻል ራሱን ለማስልጠን የሞከረ ሲሆን፣ የትጥቅ ትግል ለመጀመር የሚያስችሉ የገጠር አካባቢዎችን አጠና። አብዮት፣ የራሱ የሆነ የወጣት ክንፍ ለማቋቋም የሞከረ ሲሆን፣ በወንጂ ስኳር ፋብሪካ ውስጥም ሠራተኞችን ለመመልመል ጥረት አድርጓል። አብዛኛዎቹ የዚህ ቡድን አባላት ሙሉ ጊዜአቸውን ለእንቅስቃሴው የሰጡ ሲሆን፣ ከኢሕአድ ጋር ለማዋሃድ ንግግር በጀመረበት ወቅት፣ አብዮት ድርጅታዊ ችግር ውስጥ ተዘፍቆ ነበር። የአመራሩ አባላት አቅማቸው

የሚፈትደውን ያህል የጥናት ቡድኖችን በኩሬያቸው አሰባስበው በመያዛቸው፤ ቡድኖችን በመጨመር የበለጠ ለመስፋፋት ከማይችሉበት ደረጃ ደረሱ፡፡ (8)

በ1965 ዓ.ም በሁለተኛው የኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ላይ የአብዮት ቡድንን አስመልክቶ ግንኙነት እንዲጀመር በተወሰነበት ጊዜ፤ ሦስት አማራጮች ቀረቡ፡፡ የመጀመሪያው አማራጭ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ ይዘትና የኢሕአድ የፖለቲካ መሥመሮች ሳይቀየሩና የኮንግረሱ ውሳኔ እንደተከበረ ተጠብቆ፣ የውህደቱን ውይይት ማካሄድ ነበር፡፡ የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ከተሰጠው ኃላፊነት በላይ የአብዮት ቡድን ጥያቄዎች የሚያቀርብ ከሆነና ከቡድኑ ጋር መሥራት በጣም አስፈላጊ ነው ተብሎ ከታመነበት፤ ቡድኑ የሚያቀርባቸውን ጥያቄዎች ማዕከላዊ ኮሚቴው እንዲቀበል ተወሰነ፡፡ ቡድኑ በማዕከላዊ ኮሚቴ ውስጥ መወከል ከፈለገም፣ ጥያቄውን ለመቀበል ስምምነት ላይ ተደረሰ፡፡ ማዕከላዊ ኮሚቴው እነዚህን ውሳኔዎች በራሱ ኃላፊነት ወስዶ፤ ለመጭው ጉባዔ ሊያስረዳ እንደሚችል ታመነ፡፡ ይህ ሁሉ እርምጃ ተወስዶ አብሮ መስራት ካልተቻለ ግን፣ ሌላ ጉባኤ በጋራ እስከሚጠራበት ዕለት ድረስ፣ ከቡድኑ ጋር ጥሩ የስራ ግንኙነት እንዲፈጠር ማዕከላዊ ኮሚቴው ኃላፊነት ተሰጠው፡፡

ኢትዮጵያ ውስጥ ከነበረው የኢሕአድ ቅርንጫፍ ጋር በመተባበር ውይይቱን እንዲያከናውን ሳሙኤል ዓለማየሁ ኃላፊነት ወሰደ፡፡ ዳሩ ግን፣ በቀደምትና በወጣት አብዮታውያን መሀል አለመጣጣም በመፈጠሩ፣ እንዲሁም፣ የኢትዮጵያ መንግሥት የፀጥታ ክፍል በአብዮት ቡድን ላይ ክትትል እያደረገ ነው ተብሎ ስለተገመተ፣ ግንኙነቱ ሳይደረግ ቀረ፡፡

በእርግጥ፣ በ1965 ዓ.ም አጋማሽ ላይ፣ ጠቅላላ የአብዮት ቡድን የአመራር አባላት፣ ሕገወጥ የሆነ ጽሑፍ አባዝተዋል ተብለው በመወንጀላቸው፣ ወደ እሥር ቤት ወረዱ፡፡ አብዮታዊ ንቅናቄው በ1966 ዓ.ም ተነስቶ ወታደራዊ መንግስቱ ስልጣኑን እንደተረከበና ለፖለቲካ እስረኞች ምህረት ሲያደርግ ነበር የአብዮት ቡድን አመራር አባላት ከእሥር ቤት ሊፈቱ የቻሉት፡፡ የውህደቱ ውይይት በ1966 ዓ.ም ሰኔ ወር ተስፋዬ ደበሣይና ሳሙኤል ዓለማየሁ ኢሕአድን፣ ጌታቸው ማሩና ዘውዱ በላይ ደግሞ አብዮትን በመወከል ተጀመረ፡፡ የኢሕአድ ፍላጎት፣ የአብዮት ቡድንን የግንባር ሳይሆን የውስጣዊ ድር[illegible] ጉዳዩ ማድረግ ስለነበረ፤ ድርጅቱ ያሳለፋቸው ውሳኔዎች፣ የድርጅቱ ስን[illegible] እንዲሁም በድርጅቱ ውስጥ የኮሚኒስት ፓርቲ መፍጠር[illegible] የሚመለከቱ የተላለፈው ውሳኔ ሳይቀር እንዲገለጽ ተወሰነ፡፡ ከአብዮት ቡድን ጋር ውይይቱ

ተደርጎ በሕገ ማኅበሩ፣ በውስጠ ደንቡና በፖለቲካ ፕሮግራሙ ላይ መሠረታዊ ስምምነት ላይ ተደረሰ። የአብዮት ቡድን ካነሳቸው ተቃውሞዎች መሀል አንዱ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መፈክርን አስመልክቶ ሲሆን፤ የፖለቲካ ሥልጣን ጥያቄ በተነሳበት በዚያን ወቅት መፈክሩን ማንሳት ለትግሉ ከፍተኛ አስተዋጽኦ እንደሚያበረክት ተገለፀ። በተጨማሪም፣ መፈክሩ ለታክቲክና ብዙ ሕዝብን ለመሳብ የተነደፈ እንደሆነ ከተብራራ በኋላ፣ የአብዮት ተወካዮች መስማማታቸውን አረጋገጡ። (7)

በዩኒቨርሲቲው የትግል ዘመን ትምህርት እናቁም ወይስ አንቀጥል በሚል ሃሳብ ላይ ውዝግብ ተነስቶ መከፋፈል መፈጠሩ ይታወሳል። የአብዮት ቡድን ተወካዮች፣ በዚህ ውዝግብ ተካፋይ የነበሩ አንዳንድ ግለሰቦች ከውህደቱ እንዲወገዱ አሳሰቡ። ሆኖም፤ ይህ ጥያቄ በበኩሉ ከሌላው ወገን ተመሳሳይ እርምጃ ሊያስከትል እንደሚችልና ወደበለጠ መከፋፈል እንደሚገፋፋ ከተገለፀ በኋላ፣ የአብዮት ቡድን ተወካዮች ጥያቄአቸውን ሊስቡ በቁ።

አመርቂ በሆነ መንገድ ውይይቱ ተካሂዶ በመገባደጃው ላይ፣ ከውህደቱ ሂደት ጋር አያይዞ ጌታቸው ያልተጠበቀ ሃሳብ አቀረበ። ከውህደቱ በኋላ ድርጅቱን የሚቆጣጠሩ ሁለት የተለያዩ የአመራር አካላት ተፈጥረው መምራት እንዳለባቸው አሳሰበ። በአንድ ድርጅት ውስጥ ሁለት የአመራር አካል ሊኖር እንደማይችል የኢሕአድ ወኪሎች ከገለፁ በኋላ፣ ስምምነት ላይ መድረስ ስላልተቻለ ውይይቱ ተቋረጠ። የአብዮት ቡድን ሁለተኛው ተወካይ ዘውዱ በላይ በጌታቸው ሃሳብ ባለመስማማቱና በራሱ በቡድኑ ተወካዮች መሀል የሃሳብ አንድነት ባለመኖሩ፣ ጉዳዩ ወደ አብዮት አመራር እንዲተላለፍ ተደረገ። የአብዮት አመራር በጉዳዩ ላይ ከመከረ በኋላ፣ አብዛኛዎቹ አባላቱ የጌታቸውን ሃሳብ በመቃወማቸውና እሱም ሃሳቡን በመሳቡ፣ የውህደቱ ውይይት ሊጠናቀቅ ቻለ። የአብዮትና የኢሕአድ ውህደት በሁለት ደረጃዎች የተከፈለ ነበር። አንደኛው ደረጃ የአብዮት ቡድን አባላትን በኢሕአድ ውስጣዊና ውጫዊ መዋቅር ማቀፍ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደረጃ ደግሞ የአብዮትንና የኢሕአድን የወጣት ድርጅቶች ማዋሃድ ነበር። የአብዮት ቡድን የወጣቱን ክንፍ በማያሻማና ግልጽ በሆነ ዘዴ ባለማሰባሰቡ፣ የቡድኑን አባላት ለሁለት መለየት ቀላል ተግባር አልነበረም። ሌላ አማራጭ ስለጠፋ ማድረግ የተቻለው፣ በትግሉ ቆራጥነት ያሳዩ የአብዩት አባላት በኢሕአድ መዋቅር እንዲገቡ፣ የተቀሩት ደግሞ የወጣቱን ክንፍ እንዲቀሳቀሱ ተወሰነ።

የአብዮት አባላት እንደየችሎታቸው በሀገና በተለያዩ የድርጅቱ ክፍሎች ውስጥ ተመደቡ። ጌታቸው በማዕከላዊ ኮሚቴ ሥር በሚገኘው የፖለቲካ ኮሚቴ አባል ሲሆን፤ በውዱ በላይ ደግሞ በጎንደር አካባቢ የድርጅቱን መዋቅር ለመዘርጋት ተመደበ። አብዮት የነበረውን ንብረት በሙሉ ለኢሕአድ አስረከበ።

የውህደቱን ምስጢራዊነት ለመጠበቅና ከአፄ ኃይለሥላሴ የፀጥታ ክፍል ልዩ ክትትል ለመዳን እንዲሁም አንባቢዎችን አሰባስቦ ለማቆየት ይረዳ ዘንድ፣ አብዮት የተሰኘው የቡድኑ ጋዜጣ መውጣቱ እንዲቀጥል ተደረገ። ውሎ አድሮ፣ የዲሞክራሲያ ተቀባይነት እየጨመረ፣ የአብዮት ተፈላጊነት እየቀነሰ ሲሄድ፣ ጋዜጣው "ላብአደር" በሚል አዲስ ስም መውጣት ጀመረ።

የሁለቱን ቡድኖች የወጣት ክንፍ ማዋሀድ ቀለል ያለ ቢሆንም፤ ሂደቱን ለማጠቃለል ግን ጥቂት ወራት መፍጀቱ አልቀረም። ከውህደቱ በኋላ፤ በወጣቱ ሊግ ውስጥ በርካታ የአብዮት አባላት ሲቀላቀሉ፣ ከሊጉ አመራር ውስጥ አብዛኛዎቹ የዚሁ ቡድን አባል የነበሩ ናቸው። በወጣቱ ሊግ መዋቅር ውስጥ በጣም ቆራጥና ንቁ ተሳታፊዎች በመታከላቸው፣ አመራሩ ጥራት አግኝቶ ወጣቱን በተሻለ ሁኔታ ሊያደራጅ ቻለ። ይኸው አመራር ነበር በሂደት ላይ ለነበረው የወጣቱ አብዮታዊ ንቅናቄ አመራር ለመስጠት ጥረት ያደረገው። (8) በከተሞች፣ በተለይም በአዲስ አበባ፣ የኢሕአድ መዋቅርን ለመዘርጋት በተደረገው ጥረት፣ የአብዮት ቡድን ከፍተኛ ሚና ተጫውቷል። የወጣቱ ሊግን በመመስረትና በማደራጀት ረገድ ጉልህ የሆነ ድርሻ አበርክቷል። ውሎ አድሮ የተፈጠረው ጠንካራ የወጣት ንቅናቄ፣ የአብዮት ቡድን የስራ ውጤትም ጭምር ነበር።

በዚህ የትግል ወቅት ከኢሕአድ ጋር የተዋሀደው ከዩኒቨርሲቲ ምሩቃን የተውጣጣ ጥቂት አባላት የነበሩት ሌላ ቡድን ነበር። አብዛኛዎቹ የቡድኑ አባላት የሕግ ተማሪ የነበሩ ሲሆን፤ ውህደቱን ለማካሄድ ኢሕአድን ወክሎ ሳሙኤል ዓለማየሁ ሲገኝ፤ በቡድኑ ስም የተሳተፈው ደግሞ እንደበተ-ርቱዕ የነበረው የቀድሞው የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር ፕሬዚደንት ግርማቸው ለማ ነበር። ግርማቸው፤ ተናጋሪ ብቻ ሳይሆን ግሩም ፀሐፊና ገጣሚም ነበር። በ1964 በተካሄደው ጅምላ የተማሪ አፈሳ፣ ግርማቸውና ሌሎች ታፍሰው ከተወሰዱ በኋላ፣ በጎጃም ውስጥ ቦተር በተባለ ቦታ ታስረው ቆይተዋል። በ1966 ዓ.ም ደግሞ፤ የዩኒቨርሲቲ ትምህርቱን በማቋረጥ በኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበር ጽሕፈት ቤት የሕግ ክፍል አማካሪ በመሆን ሠርቷል። በመስከረም ወር 1968 ዓ.ም መንግስት ሲያስረው እስከፈለገበት ወቅት ድረስ፣ ግርማቸው የላብ

አደሩን ማኅበር ከተራማጅ ኃይሎች ጐን በማሰለፍ ረገድ አንቱ የሚያሰኝ ተግባር ፈጽሟል።

ከግርማቸው ጋር ውይይቱ በተጀመረበት ወቅት፣ አንዳንድ የቡድኑ አባላት እሱ ሳያውቅ በመኢሶን ተመልምለው ኑሮ፣ ጠቅላላ ቡድኑን ለመሳብ ጥረት ያደርጉ እንደነበረ ተደረሰበት። ይህን ያደርጉ ከነበሩት መሀል ዋናዎቹ በዩኒቨርሲቲ የሕግ ትምህርት ተማሪዎች የነበሩት አብንትና ገብረእግዚአብሔር ተስፋዬ ሲሆኑ፣ ሁለቱም ግለሰቦች፣ በሀገር ቤት የመኢሶን ቡድን መሠረት እንዲጥል የረዳው የአይድ መሐመድ ቡድን አባልም ነበሩ። (9) እስከዚህ ወቅት ድረስ፣ ሁኔታውን ሳይረዳ የቆየው ግርማቸው፣ ጉዳዩ ሲገለጽለት ግራ ከመጋባቱም በላይ፣ ውሳኔ ላይ መድረስ ተሳነው። ግርማቸው የነበሩት ምርጫዎች፣ የማያምንበትን የፖለቲካ መስመር ተቀብሎ ከጓደኞቹ ጋር መቆየት፣ አለበለዚያም ኢሕአድን መቀላቀል ነበር። በመጨረሻም፣ በዋና ዋና የፖለቲካ ጥያቄዎች ላይ ከኢሕአድ ጋር ስለተስማማ፣ ይህንኑ ድርጅት ለመቀላቀል ወሰነ። አብረውት የኢሕአድን ከተቀላቀሉ የቡድኑ አባላት መሀል፣ ከፍርድ ሚኒስቴር መካሻ ሰለሞንና በሐረር መምህር የነበረው ጌታቸው ይገኙበታል።

ከግርማቸው ቡድን ጋር ውህደት ከተደረገ በኋላ፣ አባላቱ በኢሕአድ መዋቅር ውስጥ ገብተው እንዲሰሩ ተደረገ። ምንም እንኳ የዚህ ቡድን አቅም አነስተኛ ቢሆንም፣ ግርማቸው ለማ በድርጅቱ፣ በተለይ በላብ አደሩ አካባቢና በኋላም በከተማ የጥቃት መከላከያ ተቋሞች ውስጥ ያበረከተው አስተዋጽኦ የሚናቅ አልነበረም።

ከኢሕአድ ጋር ከተቀላቀሉ ሌሎች ትናንሽ ቡድኖች መሀል አንዱ የሙሄ አብዱ ቡድን ነበር።(10) ውህደቱ በሐምሌና ነሐሴ 1966 ዓ.ም ሲከናወን፣ ስብስቡ ከዩኒቨርሲቲ፣ ከአየር ኃይልና ከመተሐራ የስኳር ፋብሪካ ሠራተኞች የተውጣጣ ነበር። ከመሪዎቹ መሀል ሁለቱ፣ ተስፋዬ ቢረጋና ጌታቸው ሀብቴ፣ በ1964 ዓ.ም በተደረገው ያልተሳካ የአውሮፕላን ጠለፋ ወቅት፣ ከዋለልኝ መኮንን ጋር ተገድለዋል። እነሱ እንደወደቁም፣ የሸዋ ኦሮሞው ሙሄ፣ የቡድኑ መሪ ሆነ። ቡድኑ፣ ከዩኒቨርሲቲው ጋር በነበረው ግንኙነት ሳቢያ፣ በ1966ቱ እንቅስቃሴ ውስጥ ትልቅ ተሳትፎ አድርጓል። ከአባላቱ ውስጥ ሁለቱ፣ ጌታቸው በጋሻው እና አቦማ ምትኩ፣ የተማሪው ማኅበር ሹማምንት ሲሆኑ፣ (11) የቡድኑ አባላት የነበሩ የአየር ኃይል መኮንኖች፣ በወታደሩ የለውጥ እንቅስቃሴ ውስጥ ተሳትፎ አድርገዋል። ብርሃኑ ኢያሱ የኢሕአድን በመወከል ከቡድኑ ተወካይ

ጌታቸው በጋሻው ጋር መነጋገር ጀመረ። ብርሃኔ ኢያሱ የኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል አልነበረም። ሙሴ በውይይቱ ያልተሳተፈ ሲሆን፣ የኢሕአድንም አልተቀላቀለም። የውህደቱ ውይይት ሲታቀድ፣ የሙሴ ቡድን የኢሕአድን የወጣት ክንፍ እንዲቀላቀል ነበር የተወሰነው። ነገር ግን፣ ቡድኑ ድርጅት ለመፍጠር ሙከራ በማድረግ ላይ እንደነበረ ሲታወቅ፣ ያደረገው ጥረት አስፈላጊና ጠቃሚ መሆኑ ታመነበት። ጉዳዩም ለኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ ተላልፎ የሙሴ አብዱ ቡድን አባላት በወጣቱ ሊግ ሳይሆን በኢህአድ መለስተኛ ፕሮግራም ዙሪያ የግንባሩ አባላት ሆነው እንዲሰሩ ተወሰነ። የኢሕአድ ፕሮግራም ሲገለጽላቸው፣ ያለምንም ጉልህ ተቃውሞ ሊቀበሉት በመቻላቸው፣ ሁሉም የቡድኑ አባላት ድርጅቱን ተቀላቀሉ። በ1966 ዓ.ም ቡድኑን ይመሩ ከነበሩት መሀል ሁለቱ ወንድማማቾች፣ ሰይፉ ጠናና ኢዮብ ጠና፣ ከኢሉባቦር የመጣው አማርኛ ተናጋሪው ጌታቸው በጋሻውና የመተሐራ ስኳር ፋብሪካ ሠራተኛው ተሰማ ደረሳ ይገኙበታል።

በዚህ የትግል ወቅትም ሆነ በኋላ፣ ብዙ ትናንሽ የጥናት ክበቦች ኢሕአድን ተቀላቀሉ። የድርጅቱ ልሳን ዲሞክራሲያ የብዙ አንባቢያንን ስሜት በማርካቷ፣ በዙሪያዋ ሰፋ ያለ ተከታይ መሰባሰቧን ቀጠለች። ይህ ሂደት በአድማ የበሰሉትን ብቻ ሳይሆን፣ በተከታታዩ ዓመታት እንደ እንጉዳይ የፈሉትን ለጋ ወጣቶችና የጥናት ቡድኖችን የሚያጠቃልል ነበር።

ሠፊና ሀገር አቀፋዊ ድርጅት ለመመስረት ይደረግ በነበረው ጥረት፣ በ1966 ዓ.ም መጨረሻ አካባቢ ትግርኛ ተናጋሪ ከሆነው የአረጋዊ በርሄ ቡድን ጋር ግንኙነት ተፈጠረ። በ1966 ዓ.ም የክረምት ወራት፣ በትግርኛ ተናጋሪ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች መካከል ቅስቀሳ ለማካሄድ፣ "የትግራይ ሕዝብ ቅሬታዎች" በሚል ርዕስ ጽሑፎች ወጡ። የዚህ ቡድን ማዕከል በ1964-66 ዓ.ም በረሃብ የተጎዳውን ትግራይን ለማልማት በሚል ስም የተፈጠረው ማኅበር ነበር። በሀገር አቀፍ ደረጃ የሚካሄደው ትግልን አስመልክቶ፣ የትግራይ ታጋዮች ምን አቋም መውሰድ እንዳለባቸው ለመወሰን ተቸግረው ቆዩ። ሆኖም ግን፣ ጥቂት አባላት ያሰባሰበውና በቁርጠኝነት የተነሳው ቡድን፣ በአማራ የተመሰረተውና የሚመራው ግዛተ-አፄ ውስጥ የከረረ የብሄር ቅራኔ የሰፈነ በመሆኑ፣ ሀገር አቀፍ የሆነ የመደብ ትግል ማድረግ እንደማይቻል ገለፀ። ስለሆነም፣ ለመደብ ነፃነት ለመታገል፣ የብሔር ቅራኔው በተቀዳሚ መፈታት እንደሚኖርበት አስታውቆ፣ የተጨቆኑ ብሔሮች በተቀዳሚ ለግል ነፃነታቸው መታገል እንደሚኖርባቸው አብራራ።

ይህ የትግራይ ብሔረተኛ ስሜት መኖሩ ቢታወቅም ትሱ፣ የትግራይ ተወላጅ የሆነውና ከመሐንዲስ ኮሌጅ ትምህርቱን አቋርጦ በሶቭየት ኅብረት ትምህርቱን ይከታተል በነበረበት ወቅት የኢሕአድን የተቀላቀለው ብርሃነ እያሱ፣ ቡድኑን እንዲያናግር ተደረገ። በዚህም መሠረት፣ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የታሪክ ተማሪና ከቡድኑ መሪዎች አንዱ ከነበረው ከአረጋዊ በርሄ ጋር በመካሄድ ላይ ስለነበረው ትግል ውይይት ተደረገ። ከሠፊው የተቃዋሚ ኃይል ጋር በጋራ ይታገሉ ዘንድ ብርሃነ እያሱ ለአረጋዊ በርሄ ሃሳብ አቀረበ። የአረጋዊ ቡድን፣ የራሱን ድርጅት ፈጥሮ የትጥቅ ትግል ለመጀመር ወስኖ ስለነበር፣ ከነአካቴው ብርሃነ ይቀላቀለው ዘንድ ጠየቀው። ከጥቂት ጊዜ በኋላም፣ አረጋዊና ጓደኞቹ ወደ ትግራይ በመሄድ በኋላ "ተሀት"፣ ወያኔ ሀርነት ትግራይ ተብሎ የሚጠራውን የብሄር ድርጅት መሠረቱ። ይህ የትግራይ ቡድን የትጥቅ ትግል ለመጀመር በመዘጋጀት ላይ መሆኑን የኢህአድ በመረዳቱ፣ ብርሃነ እያሱ የጀመረውን ግንኙነት እንዲቀጥልበት ተጠየቀ።

በእንቅስቃሴው ውስጥ ንቁ ተሳትፎ ያደርግ የነበረ ሌላ ቡድን የሠፊው ሕዝብ ድምጽ የሚል ጋዜጣ በማውጣት ላይ የነበረው መኢሶን ሲሆን፣ አንዳንድ የመኢሶን መሪ አባላት ከ1965 ዓ.ም ጀምሮ ከአውሮፓ ወደ ሀገር ቤት በመመለስ ላይ ነበሩ። ከእነዚህ ውስጥ ከበደ መንገሻ፣ ዶክተር እሸቱ ፈለቀና ፍቅሬ መርዕድ ይገኙባቸዋል። ምንም እንኳ እነዚህ ግለሰቦች በተማሪው ንቅናቄ ውስጥ የጐላ ተሳትፎ የነበራቸው ቢሆንም፣ መንግሥት ምንም ችግር አልፈጠረባቸውም። በዚህ ወቅት፣ የመኢሶን ዋና ፀሐፊ ዶክተር ወርቁ ፈረደ ሲሆን፣ ከበደ መንገሻ በአዋሽ ሸለቆ ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት ተቀጥሮ ይሰራ ነበር። ዶክተር እሸቱ ደግሞ በባሕርዳር ሆስፒታል ሐኪም ነበር።

በወቅቱ እንደነበሩት እንደማንኛውም ታጋይ ቡድኖች ሁሉ፣ በሀገር ቤት የነበረው የመኢሶን አካል አከራካሪ በነበረው በጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መፈክር ሳይቀር፣ ከሌሎቹ ቡድኖች ጋር ተመሳሳይ የሆነ የፖለቲካ መሥመር አራምዷል። በሀገር ቤት የነበረው የመኢሶን አመራር፣ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መፈክርን ደግፎ ሲወጣ፣ በውጭ የነበሩ አባላቱን አላማከረም። በውጭ ሀገር የነበረው የመኢሶን ቡድን፣ በሚመሠረተው መንግሥት ውስጥ ለመካፈል ዝግጅት አላደረግንም በማለት ከፍተኛ ተቃውሞ አሰማ። በጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ፈንታ፣ ዴሞክራሲንና የመሬት መሻሻልን የሚመለከቱ ጥያቄዎች ማቅረብ አለብን ሲል አማራጭ ሃሳብ አቀረበ። ይህ አለመግባባት በድርጅቱ አመራር ውስጥ ትልቅ ብዥታና መቃቃር ፈጠረ። ችግሩ ሳይፈታ በድርጅቱ የሥራ ክንውን ላይ ጫና እያደረገ እስከ የካቲት 1967 ዓ.ም ድረስ

ቆየ። (13) የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ንቅናቄ በ1966 ዓ.ም በተነሳበት ወቅት፣ በሀገር ቤቱ የመኢሶን ቡድንና በኢሕአድ መካከል ጉልህ የፖለቲካ ልዩነት እንዳልነበረ ሁኔታው ያስገነዝባል። በሌላ በኩል ግን፣ በውጭ ሀገር በነበሩ የሁለቱ ድርጅቶች አባላት መካከል የጦፈ ትግል ሲካሄድ ቆይቷል። ልዩነቱ፣ በመካሄድ ላይ የነበረውን አብዮታዊ ትግል እንዴት መፈረጅ እንደሚቻልና የትግሉ መፈክር ምን መሆን አለበት በሚሉ ነጥቦች ዙሪያ ያጠነጠነ ነበር።

በሀገር ቤት ከነበረው የመኢሶን ቡድን ጋር ለመቀራረብና ግንኙነት ለመፍጠር የኢሕአድ በነበረው ፍላጎት መሠረት፣ መላኩ ማርቆስና የቀድሞው የአብዮት ቡድን አባል ጌታቸው አሰፋ፣ የኢሕአድ አባልነታቸውን ሳይገልፁ፣ ዶክተር ወርቁ ፈረደንና ዳንኤል ታደሰን አነጋገሩ። ዶክተር ወርቁም ሆነ ዳንኤል ታደሰ፣ ድርጅታቸውን ለማጠናከርና አባላትን ለመመልመል ጥረት በማድረግ ላይ ነበሩ። የግል ግንኙነት ተፈጥሮ ውይይቱ በመካሄድ ላይ እያለ፣ የዲሞክራሲያ ቡድን (ኢሕአድ) በሲአይኤ የሚረዳ ድርጅት እንደሆነ ዳንኤል ለመላኩ ማርቆስ ገለፀ። ከዳንኤል የሰማውን መላኩ ለኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ ካስታወቀ በኋላ፣ በሁለቱ ድርጅቶች መካከል ግንኙነት ለመፍጠር የነበረው ዕቅድ ሳልተወሰነ ጊዜ ሲተላለፍ፣ በሁለቱ ቡድኖች መሀል የነበረው አለመተማመን ደግሞ እየጨመረ ሄደ።

ከየአየር ኃይልና ከወንጂ የስኳር ፋብሪካ ሠራተኞች መሀል አባላት ከነበሩት የሠናይ ልኬ ቡድን ጋር፣ ኢሕአድ እንዳችም ግንኙነት አልፈጠረም። በውጭ ሀገር በሚገኘው የተማሪው ንቅናቄ መሀል ተፈጥሮ በነበረው ግጭትና በተለይም በብሔር ጥያቄ ላይ በነበረው ከፍተኛ ልዩነት ሳቢያ፣ በሁለቱ ቡድኖች መካከል የከረረ ጥላቻ ሰፍኖ ቆይቷል። የዲሞክራሲያ ቡድን አደገኛ ስለሆነ በለጋነቱ መቀጨት እንዳለበት ነበር የሰናይ ልኬ ቡድን የሚያምነው። በዚህም መሠረት፣ በኢሕአድ ላይ የማጥላላት ቅስቀሳ ከማድረጉም በላይ፣ ጋዜጣውን እየሰበሰበ ያቃጥል ነበር። የሠናይ ልኬን ቡድን ሕልውና ለማጉላት ስላልተፈለገ ኢሕአድ በይፋ ሳይጋፈጠው ቀረ።

ከ1966 ዓ.ም መጀመሪያ አካባቢ ጀምሮ "ስፓርታከስ" የሚባል ጋዜጣ በኢሕአድ ላይ ጥላቻ አዘለ ቅስቀሳ ያካሂድ ጀመረ። የዚህ ጽሑፍ ዋና ዒላማ "ዲሞክራሲያ" ስትሆን፣ "በስፓርታከስ" የወጡ ጽሁፎች ሁሉ ጋዜጣዋን ለማንቋሸሽ ከፍተኛ ጥረት አድርገዋል። "ስፓርታከስ"፣ በኋላ የኢትዮጵያ ኮሙኒስት ፓርቲ ወይም "ቀይ ባንዲራ" በሚል ይታወቅ የነበረ ቡድን አንዱ ልሳን መሆኑ በ1968 ዓ.ም ላይ ታወቀ። ጋዜጣውን ያትሙ ከነበሩት ውስጥ

እንዱ፣ በሶቭየት ኅብረት ተማሪ የነበረውና ባልታወቀ ምክንያት ከሀገሪቱ በ1964 ዓ.ም የተባረረው በኋላም በደርግ የታሰረው ደጉል የተባለው ነበር። በሶቭየት ኅብረት ቆይታው፣ ደጉል የቅንጦትና የድሎት ሕይወት ይመራ ነበር።

ፓርቲው ተዋቀረ
የማዕከላዊ ኮሚቴ የሥራ ክንውኖች

በ1966 ዓ.ም ክረምትና ጥቢ ወራቶች፣ የኢሕአድ አመራር በከፍተኛ የሥራ ብዛት ተወጥሮ ነበር። አምስት አባላት ያሉት የማዕከላዊ ኮሚቴው፣ አያሌ አጣዳፊ የቀን ተቀን ተግባሮች በኃላፊነት ተሸክሞ፣ ግዴታውን ለመወጣት በመራወጥ ላይ ነበር። በከፍተኛ ፍጥነትና በድንገት ይለዋወጥ ለነበረው የፖለቲካ ሁኔታ ፓርቲውን ማዘጋጀትና ድርጅታዊ ተግባሮችን መልክ ማስያዝ ነበረበት።

በውጪ ሀገር ቆይታው፣ የድርጅቱ አመራር እንቅስቃሴውን በከፍተኛ ምስጢር ከማካሄዱም በላይ፣ ከአባላቱ ግንጠል ያለ አካል ነበር። ከ1966 ዓ.ም በኋላ ግን፣ ይህ ሁኔታ ሊቀጥል አልቻለም። በሀገሪቱ የተፈጠረው ከፍተኛ የፖለቲካ ግፊት ያላሰለሰ ውይይትና ምክክር ይደረግ ዘንድ የግድ አለ። አንዳንድ የአመራሩ አባላት በውጭ ሀገሮች ለተወሰኑ ዓመታት በመቆየታቸው፣ ስለሀገር ቤቱ ትግልና ሁኔታ ግንዛቤ ይጉድላቸው ነበር። በአንፃሩ ደግሞ፣ ከተማሪው ንቅናቄ ጀምሮ በሀገር ቤቱ ትግል ሰፊ ልምድ ያካበቱ አባሉች በአካባቢው በመኖራቸውና ከእነሱ ጋርም ተቀራርቦ መስራት አማራጭ የሌለው ጉዳይ በመሆኑ፣ ቀደም ሲል የቆየውን ምስጢራዊ አሰራር ሊያስቀይር በቃ። ከኢሕአድ ጋር ለረዥም ጊዜ ግንኙነት የነበራቸው እንደእነ ፀሎተና ጓዶቹ፣ የአዲስ አበባ ኢንተር ዞን አባላት፣ እንዲሁም በ1966 ዓ.ም ከድርጅቱ ጋር የተቀላቀሉት ቡድኖች መሪ አባላት፣ እንደእነ ዮሐንስ ብርሃኔ፣ ጌታቸው ማሩ ያሉ ግለሰቦች፣ ከማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ጋር በቅርብ ሆነው በመመካከር ይሰሩ ጀመር። የእነዚህ መሪ አባላት አስተያየት አመራሩ በሚያደርጋቸው ውሳኔዎች ላይ ተጽዕኖ ነበረው።

እነዚህ ግንባር ቀደም ታጋዮች፣ በተወሰኑ ጉዳዮች ላይ ማዕከላዊ ኮሚቴው አቋም እንዲወስድ ወይም ማብራሪያ እንዲሰጥበት በየጊዜው ይጠይቃሉ። ማዕከላዊ ኮሚቴውም በበኩሉ በአንድ ዐብይ ርዕስ ውሳኔ ላይ ከመድረሱ በፊት፣ እነዚህን አባላት ያማክራል። ምንም እንኳ ለተወሰዱት ውሳኔዎቹ ሁሉ ማዕከላዊ ኮሚቴው ኃላፊነት ቢኖርበትም፣ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ የድርጅቱ መሪ አባላት ከፍተኛ ተጽዕኖ አድርገዋል።

አሠራሩ፣ አዲስ በተፈጠሩ ሁኔታዎች ተገፍቶ የመጣና ኢሕአድን የተቀላቀሉት ቡድኖች አባላትን ለማቀራረብ በተደረገው ጥረት የተከሰተ ዘይቤ እንጂ፣ ይሁንኝ ተብሎ በውሳኔ የተወሰደ እርምጃ አልነበረም። ከዚህ በተጨማሪ ደግሞ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ቁጥር ማነስ ራሱ ይህን ዓይነቱን የአሠራር ዘይቤ መከተል የግድ አድርጓል።

የማዕከላዊ ኮሚቴው ከመሪ አባላት ጋር በቀጥታ እየተገናኘ ሲወያይና ውሳኔዎች ሲወስድ፣ እንዲሁም እንደ አዲስ አበባ ኢንተር ዞን ከመሳሰሉ ኮሚቴዎች ጋር በመቀራረብ ሲሰራ፣ የቀድሞው ጥብቅ ምስጢራዊ አሠራር ላላ። ዘና ያለና ዴሞክራሲያዊ አሰራርን በስራ ማዋል የሚቻልበት ሁኔታ ተፈጠረ። ከመሪ የድርጅቱ አባላት ጋር ያለአንዳች መሸማቀቅ ነፃ ውይይትና ምክክር ማድረግ መቻሉም ለውሳኔ አሰጣጡ ጠቃሚ ሁኔታዎችን ፈጠረ። ከማዕከላዊ ኮሚቴ አባላቱ በፖለቲካ ብስለትም ሆነ በትግል ልምድ የማይተናነሱ መሪ የድርጅቱ አባላት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ካልሆን ብለው አንዳች ቅሬታም ይሁን ሀፀት አላደረባቸውም። ይህ የእነዚህ መሪ የድርጅቱ አባላት ዝንባሌ፣ ለድርጅቱ አንድነትና መጠናከር ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክቷል። ከተማሪው ንቅናቄ የተወረሰ አንድ ፀጋ ቢኖር፣ በአንድ ድርጅት ውስጥ በኃላፊነት ተመርጦ ቦታ መያዝ ልዩ ክብር የሚሰጠው ጉዳይ አልነበረም። የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ያልሆኑ ግለሰቦች በውሳኔ አሰጣጡ ሂደት ውስጥ መሳተፋቸው፣ ውሳኔ ከመደረሱ በፊት በቂ ዜና እንዲሰበሰብ ከማድረጉም በላይ፣ የሚወሰደው እርምጃ የአባላቱን ስሜት ሊያንፀባርቅ እንደሚችል ተገመተ።

ማዕከላዊ ኮሚቴው በተከታታይ በሚካሄዱ ስብሰባዎች የተጠመደ ሲሆን፣ ቢያንስ በሳምንት አንድ ጊዜ መደበኛ ስብሰባ ያደርግ ነበር። ከሰኔ እስከ ነሐሴ መጨረሻ 1967 ዓ.ም በነበረው ጊዜ ውስጥ፣ ቢያንስ አሥራ አምስት የሚሆኑ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች ተደርገዋል። ከመንግስት የፀጥታ ክፍሎችና ከተቃዋሚ ቡድኖች ዓይን ለመሠወር አስፈላጊውን ጥንቃቄ ከማድረግ በስተቀር፣ በማዕከላዊ ኮሚቴው አነስተኛ ቁጥር ምክንያት መገናኛ ቦታ ማግኘት አስቸጋሪ አልነበረም። የመሰብሰቢያ ቦታው የሚወሰነው ለውይይት ይቀርብ እንደነበረው አጀንዳ ሲሆን፣ ብዙዎቹ ስብሰባዎች በተለያዩ ቡና ቤቶችና በመኪና ውስጥ ተደርገዋል። በመኖሪያ ቤቶች ግን ጥቂት ስብሰባዎች ነበር የተደረጉት። የመሰብሰቢያ ቦታዎች በየጊዜው ይቀያየሩ ነበር።

በሽርሽር ሰበብ በሾላ ሜዳ ስብሰባ ማካሄድ የተሻለ አማራጭ ነው የሚል ግምት ነበር። በሾላ ሜዳ ሲካሄድ ታቅዶ የነበረ አንድ ስብሰባ ባልተፈለገበት ወቅትና ሰዓት ሊቋረጥ ችሏል። በአካባቢው ነዋሪ የሆነ ዓይነ-ስውር ዘፋኝ፣ ወደ

ስብሰባው ቀረብ በማለት ማሲንቆውን እየተጫወተ ተሰብሳቢዎቹን ማወደስ ጀመረ፡፡ ዘፋኙ አካባቢውን ለቆ እንዲሄድና የማዕከላዊ ኮሚቴውም ስብሰባውን እንዲቀጥል ለማድረግ፣ ከአባላቱ አንዱ ጠቀም ያለ ጉርሻ ሰጠው፡፡ በተሰጠው ጉርሻ የተደሰተው አዝማሪ፣ አካባቢውን ለቆ በመሄድ ፈንታ ከሌሎቹም ተመሳሳይ ጉርሻ ይሰጠው ዘንድ ውዳሴውን ቀጠለ፡፡ ሌላ ጉርሻ ተሰጠው፡፡ ዓይነስውሩ አዝማሪም፣ የኪሚው ቃና እየረቀቀ ፊቱ በደስታ እየፈካ፣ "ያ ጕፍታኩ ...." እያለ ውዳሴውን ቀጠለ፡፡ በዚህ ግርግር መሀል ብዙ ጊዜ ባከነ፡፡ ለውይይት የቀረበው አጀንዳም እንደተንጠለጠለ ቀረ፡፡ ምንም ማድረግ ሳይቻል በመቅረቱ ስብሰባው ተበተነ፡፡

በቂ አመራር ለመስጠት መዋቅሩን እያስተካከለ፣ በሌላ በኩል ደግሞ በየቦታው የሚካሄዱትን ድርጅታዊ እንቅስቃሴዎች እንዲተገብሩ ድርጅቱ የተቻለውን ጥረት አደረገ፡፡ ከመዋቅር ውጭ መሥራት የተለመደ ቢሆንም፣ ተግባሮች ሁሉ መዋቅራቸውን ጠብቀው እንዲሄዱ ለማድረግ ሙከራ ተደርጓል፡፡ ማዕከላዊ ኮሚቴው ወይም የዲሞክራሲያ አዘጋጅ ክፍል፣ አዲስ የተመሰረተው ኢንተር ዞን መስራት የሚገባውን ተግባር በኃላፊነት ካከናወኑ በኋላ፣ ስራውን ለምን እንደወሰዱበት ያብራራሉ፡፡ (10) በከፍተኛ ፍጥነት ይለዋወጥ የነበረው የሀገሪቱ ፖለቲካ ሁኔታ ላይ ውሳኔ ለመድረስ ሁልጊዜ መሰብሰብ አይችሉም ነበርና፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት አንዳንድ ጉዳዮች ላይ በቴሌፎን ተወያይተው መወሰን ነበረባቸው፡፡

አሠራሩ አንዳንድ ጉድለቶች ቢኖሩትም እንኳ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውም ሆነ የድርጅቱ መሪ አባላት ያለውን ችግር ተገንዝበው፣ እርስ በርሳቸው ለመተማመን ረጅም ጊዜ አልወሰደባቸውም፡፡ ይህ መተማመን ባይፈጠር ኖሮ፣ በነበረው እጅግ አጣዳፊና አስቸጋሪ ሁኔታ፣ ከፍተኛ ኃላፊነት ወስዶ ትግሉን መምራት አስቸጋሪ በሆነ ነበር፡፡ በፖለቲካ ሁኔታዎች ግፊት ሊፈጠር የቻለው ይህ የመተማመን ስሜት፣ ለድርጅቱም ሆነ ለወጣቱ ሊግ ዐይነተኛ መለያና ጠንካራ ጐናቸው ሆነ፡፡

አብዛኛዎቹ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ትዳር ያልያዙ ከመሆናቸውም በላይ፣ እራሳቸውን ለመደገፍና ለፀጥታ ሽፋን ይሆን ዘንድ፣ በተለያዩ መሥሪያ ቤቶች ተቀጥረው ያገለግሉ ነበር፡፡ ተስፋዬ ደበሣይ ለአጭር ጊዜ በመንግስት መሥሪያ ቤት ተቀጥሮ ካገለገለ በኋላ፣ ሙሉ በሙሉ በሙያተኛ አብዮተኛነት ተሰማርቷል፡፡ የፍልስፍና ትምህርት ዶክተሩ ተስፋዬ ደበሳይ፣ ለአጭር ጊዜም ቢሆን በመሬት ይዞታ ማሻሻያ መሥሪያ ቤት ሠርቷል፡፡ ድርጅቱ የአመራሩን

አባላት እንኳ ሊያስተዳድር የሚችል የገንዘብ አቅም አልነበረውም። ስለሆነም፣ አበራ ዋቅጅራ በማዕድን ሚኒስቴር ተቀጥሮ ሲሰራ፣ የጥብቅና ሥራ ባለሙያ የነበረው ዮሴፍ አዳነ ደግሞ ንግድና ኢንዱስትሪ በኋላም በመሬት ይዞታ ሚኒስቴር መሥሪያ ቤት የሕግ አማካሪ ሆኖ ሰርቷል። የመሐንዲስ ባለሙያው ክፍሉ ተፈራ በግል ኩባንያ ሲሰራ፣ የኤሌክትሪክ መሀንዲስነትና የጋዜጠኝነት ሙያ ያጠናው ክፍሉ ታደሰ፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ማኅበር የጋዜጣ የኅትመት ክፍል ኃላፊ ከነበሩት አንዱ ነበር። የኢኮኖሚክስ ትምህርት የተከታተለው ዘሩ ክህሸን፣ ወደ ብሔራዊ ሀብት ልማት ሚኒስቴር እስከተዛወረበት ዕለት ድረስ በመሬት ይዞታ ውስጥ አገልግሏል።

በድርጅቱ ውስጥ ደንብ መሠረት፣ ማንኛውም አባል፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባልም ጭምር፣ በሚሰራበት መሥሪያ ቤት ወይም በሚኖርበት መንደር፣ የጥናት ሕዋስ ውስጥ መሳተፍ ነበረበት። እንዲያ ማድረግ አስፈላጊ የሆነው፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባል፣ ተራው አባል የሚኖረውን የድርጅት ሕይወት እንዲኖር ለማድረግ ሲሆን፣ እንደሌላው አባል ሁሉ፣ የሕዋሱን ግዳጅ መቀበል፣ በሕዋሱ ውስጥ ለሚሰራው ሥራ፣ ድክመት ወይም ስህተት፣ ሂስና ግለሂስ የመውሰድ ኃላፊነትም እንዳለበት ለማስረገጥ ነበር። የማዕከላዊ ኮሚቴ አባሉ ማንነት ጨርሶ አይገለጽም። አባሉ በማዕከላዊ ኮሚቴው ውስጥ ከሚያከናውናቸው ተግባሮች በተጨማሪ፣ የሕዋሱን ዲሲፕሊን ማክበር ነበረበት። በሕዋሱ ጥናት ላይ መሳተፍ፣ አባላት መመልመልና ጽሑፎች ማሰራጨትም ይጠበቅበት ነበር።

አስፈላጊ የሆኑ የድርጅት ተቋሞች ባለመፈጠራቸው፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው በአያሌ ሥራዎች ተወጥሮ ቆይቷል። ከአራቱ የፖሊት ቢሮ አባላት መሀል ሁለቱ ብቻ በአዲስ አበባ ሲኖሩ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን የአስተዳደር ስራ የሚያከናውን ሴክሬታርያት አልነበረም። በዚህም ምክንያት፣ ውሳኔዎችን በሥራ የሚተረጉመው የፖሊት ቢሮውንና፣ የቀን ተቀን ተግባሮችን የሚያከናውነው የሴክሬተሪያቱን ኃላፊነት ጭምር፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው እንዲሸከም ተገደደ። ድርብርብ የሆነውን የሥራ ኃላፊነት ለመወጣት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላቱ ያለእንዳች እረፍትና እንቅልፍ ከመባዘታቸውም በላይ፣ ከአቅማቸው በላይ በሆነ እጅግ አስቸጋሪ ሁኔታዎች ተጠመዱ።

የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላቱ ተግባር፣ የፖሊሲ ውሳኔ ለመንደፍ በሚጠሩ ስብሰባዎች በመሳተፍ ይጀመርና፣ ተራ መልዕክት ማድረስ፣ አስፈላጊ የሆኑ ጽሑፎች ማርቀቅ፣ መፃፍና ማሻሻል እንዲሁም ጽሑፎችን መበተንን ያጠቃልላል። ከዚያም በላይ፣ ይህ የአመራር አካል የወሰዳቸው ዐበይት

ውሳኔዎች ላይ ለተለያዩ ድርጅታዊ ኮሚቴዎች ገለፃ የማድረግ ግዴታ ነበረበት። እያንዳንዱ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል፣ በአመራሩ ዙሪያ በተፈጠሩ ድርጅታዊ ኮሚቴዎች ውስጥ ተመድቦ መሥራትም ነበረበት። እነዚህ ኮሚቴዎች፣ የገንዘብ፣ የድርጅት፣ የፕሮፓጋንዳ፣ የፀጥታ፣ የፖለቲካና ሌሎችም ሲሆኑ፣ ሁለት የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት በአዲስ አበባ ኢንተር ዞን ኮሚቴ ውስጥ ለተወሰነ ጊዜ ተመድበው ሠርተዋል። ከዚያም በተጨማሪ፣ በየክፍለ ሀገሩ ይካሄድ የነበረውን የድርጅቱን እንቅስቃሴ ይከታተሉ ነበር። እያንዳንዱ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን፣ የፖሊት ቢሮውንና የጽሕፈት ቤቱን ተግባራት ከማከናወኑም በላይ፣ ቢያንስ በሌሎች ሦስት ኮሚቴዎች መሳተፍ የግድ ነበር። የአመራሩ አባላት፣ በወቅቱ በተፈጠረው አጣዳፊ ፖለቲካዊና ማኅበረሰባዊ ለውጥ ውስጥ ከመዘፈቃቸውም በላይ፣ ሁኔታዎች ቀድመው አልፈው ጭራቸውን ይዘው እንዳይቀሩ በመስጋት ሲጣደፉ፣ ቆም ብለው ስለትግሉ ሊያብሰለስሉና ሰፋ ያለ ምርምር ሊያካሂዱ አልቻሉም።

ቀስ በቀስም፣ የሥራው ክብደት አንገት እየሰበረ፣ ትከሻ እያጉበጠ ሲሄድ፣ አንዳንድ ኃላፊነቶችን ማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ላልሆኑ የድርጅቱ አባላት ማስረከብ ተጀመረ። ከእነዚህ ኃላፊነቶች መሀል፣ ከሌሎች ቡድኖች ጋር ለውህደት በሚደረግ ድርድር መሳተፍ፣ ድርጅቱን በተለያዩ አካባቢዎች ውስጥ እንደገና ማዋቀርና በማዕከላዊ ኮሚቴው ዙሪያ በተፈጠሩ ኮሚቴዎች ውስጥ መሳተፍ ይገኙባቸዋል። የማዕከላዊ ኮሚቴው በዚህ ወቅት ያከናወናቸውን ተግባራት እንደሚከተለው በአራት ክፍሎች ማጠቃለል ይቻላል።

1ኛ. የውህደት ድርድር ማካሄድና ውሳኔው በሥራ መተርጎሙን መረጋገጥ።

2ኛ. በሀገሪቱ ውስጥ ይካሄድ የነበረውን ሕዝባዊ ትግል ለመምራት ይቻል ዘንድ፣ ድርጅቱን ማዋቀርና መረቡን መዘርጋት፣

3ኛ. በመካሄድ ላይ ለነበረው ትግል አመራር መስጠት፣

4ኛ. ወደፊት ለሚደረገው የትጥቅ ትግል አስፈላጊውን ዝግጅት ማድረግ ነበሩ።

የዞን ኮሚቴዎች ምስረታ

የኢሕአድ አመራር ከሌሎች ቡድኖች ጋር ለመዋሃድ ድርድር እያደረገ፣ የፓርቲውን መዋቅር ለመዘርጋት ጥረት ተጀመረ። የፓርቲ ምሥረታ ባህልና ልምድ በሌለበት እንደ ኢትዮጵያ በመሰለ ሀገር ውስጥ ሙከራውን ማድረግ ቀላል አልነበረም። በ1960ዎቹ መጨረሻና በ1970ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት ላይ ከተመሠረቱት የጥናት ቡድኖች እንቅስቃሴና ተግባራት ባሻገር፣ እኒህ ቡድኖች ስለ ድርጅት ምሥረታ ልምዱ ጨርሶ አልነበራቸውም። የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላቱ በውጭ ሀገር በቆዩበት ዘመን፣ አጋጣሚ ሆኖ የተሻለ ልምድና ግንዛቤ ሊቀስሙ በመብቃታቸው፣ መሪ የሆኑ የድርጅቱን አባላት በተግባርም ሆነ በንድፈ ሃሳብ የማዘጋጀት ኃላፊነት ተጣለባቸው። ለፓርቲ አመሠራረትና አወቃቀር ይረዳ ዘንድ፣ የድርጅቱን መሠረታዊ ደንቦችና ሕጎች የሚመለከት የአጭር ጊዜ ኮርስ ለመሪ የድርጅቱ አባላት ተሰጡ። እነሱም በፊናቸው በስራቸው ለሚገኙ የፓርቲ ኮሚቴዎች ኮርሱን አደረጉ።

የመጀመሪያው ድርጅታዊ መዋቅር የኢሕአድ መሪ አባላትና አዲስ የተቀላቀሉት ቡድኖች በመመካከር የፈጠሩት የአዲስ አበባ ኢንተር ዞን ነበር። በሐምሌ መጀመሪያ ላይ የተቋቋመው ይህ ኮሚቴ፣ ሰባት አባላት ሲኖሩት፣ ከነዚህ ውስጥ፣ ፀሎት ሕዝቅያስ፣ ሳሙኤል ዓለማየሁ፣ እየሰ፣ ኃይሌ አባይና ብርሃኑ እጅጉ ተሳትፈውበታል። (14) የድርጅቱን ፖሊሲ ለማስረዳትና አቅጣጫ ለማስያዝ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ክፍሉ ታደሰና ክፍሉ ተፈራ በጊዜያዊነት በኢንተር ዞን ውስጥ ተመድበው ሠርተዋል። የኮሚቴው የመጀመሪያ ተግባር፣ አዲስ አበባን አመቺ በሆነ መልክዐ-ምድራዊ ከባቢዎች፣ ዞኖች፣ መከፋፈል ነበር። የአዲስ አበባ ከተማ፣ ቅኝ ገዥዎች፣ የከተማ ፕላን ነድፈውና ግልጽ በሆነ መንገድ አካባቢዎችን ከልለው እንደገነቧቸው ከተሞች ሳትሆን፣ የድሀው ጎጆ ከሀብታሙ ቤት ግድግዳ ላይ አዘምመው የሚታዩበት ድብልቅልቋ የወጣ ከተማ በመሆኗ፣ ለድርጅት አመቺ በሆነ ዞን መከፈል ቀላል አልነበረም። ያም ሆኖ ግን፣ አዲስ አበባ በአራት ዞኖች ተከፋፈለች። የመከፋፈያ ዋና ዋና ነጥቦች የሕዝብ ብዛት፣ የአካባቢው ስፋት፣ የአካባቢው አቀማመጥና በመጨረሻም አስፈላጊ የሆኑ ተቋሞች፣ እንደ ትምህርት ቤት፣ ፋብሪካዎች ወዘተ መኖር ነበሩ።

ዞን አንድ አጠቃላይ የመርካቶ አካባቢን፣ የተክለሃይማኖትንና የጉለሌን አካባቢ በከፊል ሲያቅፍ፣ ዞን ሁለት ደግሞ ሠራተኛ በብዛት የተከማቸበት የኢንዱስትሪውን አካባቢ፣ ንፋስ ስልክን፣ የቸርቸል ጎዳናንና የቄራን አካባቢዎች

ያጠቃልላል፡፡ ዞን ሦስት፣ የቦሌን የካዛንችስንና የአስመራ መንገድን ሲይዝ፤ ዞን አራት፣ የዩኒቨርሲቲውን አካባቢ ስድስትና አራት ኪሎን፣ የእንጦጦን ክልልና በመጠኑም ቢሆን ያልለማውን የዲፕሎማቶች መኖሪያ የሆነውን የቀጨኔንና የቀበናን ክልሎች ያጠቃልላል፡፡

የአዲስ አበባ ኢንተር ዞን እንደተመሠረተ፣ የአካባቢውን ፖለቲካዊና ድርጅታዊ አመራር ተረከበ፡፡ የማዕከላዊ ኮሚቴው የድርጅቱ አባላትን ሊደርስ ይችል የነበረው በዚህ የድርጅት አካል በኩል ብቻ ሆነ፡፡ ኢንተር ዞኑም በበኩሉ፣ የራሱን ኮሚቴዎች በመፍጠር የመጀመሪያዎቹ የዞን ኮሚቴዎች በዚሁ ዓመት በሐምሌ ወር ተመሠረቱ፡፡ ኢንተር ዞኑ የዞን ኮሚቴዎችን የመሠረተው፣ የድርጅቱን መሪ አባላት፣ በቅርቡ የተቀላቀሉት የቡድኖች መሪዎችና የማዕከላዊ ኮሚቴውን በማማከር ነበር፡፡ በዚያን ወቅት፣ ኢንተር ዞኑ በስሩ በሚገኙት የድርጅቱ አባላት ላይ ምንም ዓይነት ቁጥጥር ስላልነበረው፣ ኮሚቴዎቹን ለመፍጠር ብቸኛ መንገዱ ከሌሎች ጋር መመካከርና መወያየት ነበር፡፡ ለዞን ኮሚቴ አባልነት የሚያበቁት መስፈርቶች፣ ልምድ፣ የግለሰቡ ችሎታና ለትግሉ ያለው ቆራጥነት ሲሆኑ፣ የዮሐንስ ብርሃኔና የአብዮት ቡድኖች አባላት በዞን ኮሚቴዎች ውስጥ ገብተው እንዲሰሩ ተደርጓል፡፡ በዚህም መሠረት፣ በዞን አንድ አካባቢ የተመሠረተው ኮሚቴ አብዛኛዎቹ አባላት፣ ከአብዮትና ከዮሐንስ ብርሃኔ ቡድኖች የመጡ ነበሩ፡፡ የመጀመሪያዎቹን የዞን ኮሚቴዎች የፈጠረው ኢንተር ዞን ኮሚቴው ሲሆን፤ ይህ አሰራር በትግሉ ሂደት ውስጥ ተቀይሮ፣ የዞን ኮሚቴዎቹ ራሳቸው ለኢንተር ዞን ኮሚቴው አባል የሚሆን ተወካይ መምረጥ ጀመሩ፡፡ (15) ጠቃሚ የነበሩት የኢንተር ዞንና የዞን ኮሚቴዎች ምሥረታ፣ የኢሕአድና የተቀላቀሉት ቡድኖች የጋራ ጥረትና የስራ ውጤት ነበር፡፡

የዞን ኮሚቴዎች ከተመሰረቱ በኋላ፣ በተለያዩ ተቋሞችና አካባቢዎች ኮሚቴዎችንና ሕዋሳትን በመፍጠር፣ የተበታተነውን የትግል ኃይል በአንድ መዋቅር ሥር አሰባሰቡ፡፡ በተለያዩ ተቋሞችና አካባቢዎች የተመሠረቱት መሠረታዊ የድርጅት ኮሚቴዎች፣ የድርጅቱ የመጨረሻ የበታች አካላት ቢሆኑም፤ የድርጅቱ ዋልታዎች ነበሩ፡፡ መሠረታዊ ኮሚቴዎች ከተመሰረቱ በኋላ፣ የፖለቲካና የድርጅት ሥራቸውን በሕዝቡ መካከል ለማስፋፋት ስምሪት አደረጉ፡፡ በዚሁ ወቅት፣ በመሬት ይዞታ፣ የፍርድ፣ የማዕድን፣ የንግድ፣ የብሔራዊ ሃብት ልማት ሚኒስትሮችና እንዲሁም በኢሠአማና የእርሻ ልማት በመሳሰሉ ትላልቅ ተቋሞች ውስጥ መሠረታዊ ኮሚቴዎች ተመሠረቱ፡፡

ከአዲስ አበባ ውጭ፣ በተለያዩ የሀገሪቱ አካባቢዎች ማለትም በጅማ፣ በባህርዳር፣ በሐረር፣ በአርሲ፣ በወሎ፣ በትግራይ፣ በሲዳሞና በሸዋ የተወሰኑ አካባቢዎች የዞን ኮሚቴዎች ተመሠረቱ። በሐረር፣ በአርሲና በሲዳሞ፣ የዮሐንስ ብርሃኑ ቡድን አባላት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክተዋል። በስራቸው የተሰለፈው የአባላት ቁጥር በትክክል እስከሚታወቅ ድረስ፣ በዚህ ወቅት የተፈጠሩት አንዳንድ ኮሚቴዎች፣ በጊዜያዊነት ነበር በመሥራት ላይ የነበሩት። እነዚህን ኮሚቴዎች የመመስረት ኃላፊነቱ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት ሲሆን፣ ስለድርጅቱ ፖሊሲና አወቃቀሩን በሚመለከት አመራሩ አጭር ኮርስ ሰጥቷል። እንዲያም ተደርጐ ቢሆን፣ መዋቅር መፍጠር አዲስ ክስተት በመሆኑ፣ ፅንሰ ሃሳቡን ለማስጨበጥ ተደጋጋሚ ስብሰባዎች መካሄድ ነበረባቸው። ምንም እንኳ የዞን ኮሚቴው ፀሐፊ ወደ አዲስ አበባ በመምጣት አለበለዚያም የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ያልሆነ ወኪል ወደ ቦታው በመላክ ውይይቶች ቢደረጉም፣ አልፎ አልፎ ግን፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ወደ ዞኖቹ በመሄድ ከሁሉም የኮሚቴ አባላት ጋር መወያየት ነበረባቸው። የዞን ኮሚቴውን ለመፍጠርና በትክክ መንገድ መሥራቱን ለማረጋገጥ፣ ብርሃኔ እያሱ በባህር ዳር ከተማ ለተወሰኑ ቀናት ሲቆይ፣ ጅማ የተፈጠረውን ኮሚቴ ይከታተል ዘንድ ኃላፊነት ለጌታቸው ንጋቱ ተሰጠ። (76)

ማዕከላዊ ኮሚቴው ከመሪ የድርጅቱ አባላትና ከተዋሃዱት ቡድኖች ጋር በመተባበር ካከናወናቸው በጣም ተፈላጊና ጠቃሚ ሥራዎች መሀል የዞን ኮሚቴዎችን መፍጠር ሲሆን፣ በዚሁ ታሪካዊ የትግል ወቅት ነበር የድርጅቱ መዋቅር የተዘረጋው፣ የወደፊቱ የኢሕአፓ መሠረትም የተጣለው።

የወጣት ሊግ አመሠራረት

የወጣቱን ሊግ ለመመስረት ምክንያት የሆኑ ችግሮች በራሱ በኢሕአድ ውስጥ ተቀሰቀሱ። በ1965 ዓ.ም ድርጅታዊ ግንባታው በሂደት ላይ እያለ፣ በተማረው ንቅናቄ ተግባራት ብቻ የማይወሰኑ አያሌ ተራማጆች እንዳሉና እነሱንም በሕቡዕ መዋቅሩ ውስጥ ማጠቃለል እንደሚያስፈልግ ጉልህ ሆኖ ታየ። አብዛኛዎቹ ገና በትግል መፈተን የነበረባቸው ወጣት ታጋዮች ነበሩ። የኢሕአድ ዲሲፕሊን ለወጣቶቹ ከሚያስፈልገው በላይ ጠንከር እንደሚል ስለተገመተ፣ የወጣት ቅርንጫፍ ለመመሥረት ተወሰነ። የዚህ የወጣት ድርጅት መመስረት ዋና ዓላማ፣ ከወጣቱ መሀል በአስተያየትና በቆራጥነት የመጠቁትን ወደ ትግሉ እንዲገቡ ለማድረግና፣ በሚፈጠረው መድረክ አማካኝነትም፣ የኢሕአድ አብዛኛውን ወጣት ለመድረስ ይረዳው ዘንድ ታስቦ ነበር። ይህ የወጣት ድርጅት፣ የአባላቱን የፖለቲካ ንቃት ከፍ በማድረግ፣ የኢሕአድ አባላት

ሊሆን የሚችሉ ኃይላትን ሊያሰባስብ እንደሚችል ተገመተ። በተጨማሪም፣ በወጣቱ መሀል ከሚከናወን የፖለቲካ ሥራ ኢሕአድን በማሳተት፣ በሌሎች ተግባሮች ላይ እንዲሰማራ ይረዳል የሚል ግምት ተወሰደ።

ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ የወጣቱን ቅርንጫፍ ድርጅት ለመፍጠር ተስማምቶ፣ ጊዜያዊ የመተዳደሪያ ደንብና ሕግጋት አዘጋጀ። ሆኖም የወጣቱ ድርጅት መንቀሳቀስ የጀመረው በ1966 ዓ.ም መጨረሻ ላይ፣ የወጣቱ ሊግ መሠረት ከተጣለ በኋላ ነበር። ጊዜያዊ የወጣት ሊግ አመራር ኮሚቴ በሐምሌ ወር 1966 ዓ.ም ሲመሠረት፣ ከማዕከላዊ ኮሚቴ ጋር የሚያገናኝ የነበረው አክሊሉ ሕሩይ ሲሆን፣ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላትም በኮሚቴው ውስጥ ተሳትፈዋል።

የኮሚቴው ተቀዳሚ የሥራ ተግባር የሊጉን መዋቅር መዘርጋት ቢሆንም፣ በዩኒቨርሲቲው፣ ማለትም በአራትና በስድስት ኪሎ አካባቢ ብቻ ነበር ማደራጀት የተቻለው። ከአብዮት ቡድን ጋር ውህደት ከተደረገ በኋላ ግን፣ የወጣቱ ሊግ ሥፋትና የሥራ ክንውን በፍጥነት ጨመረ። በዚህ ወቅት፣ ጊዜያዊ የሊግ አመራር ኮሚቴው፣ የአዲስ አበባ ወጣቶች በሠላማዊ ሰልፎችና በስብሰባዎች ይገኙ ዘንድ ብዙ ሙከራ አደረገ።

ኢሕአድና የላብአደሩ እንቅስቃሴ

የላብአደሩን መደብ ለማደራጀት፣ የኢሕአድ ከፍተኛና ልዩ ጥረት አድርጓል። የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ በተነሳበት ወቅት፣ ጥቂት አባላትን ከመመልመል በስተቀር፣ በላብአደሩ መደብ መሀል ተሰሚነትን የፈጠረ የግራ ቡድን አልነበረም። በዚሁ ወቅት፣ አንድ ልዩ አጋጣሚ ተፈጥሮ፣ የኢሕአድ ሁለት አባላት፣ ክፍሉ ታደሰና ስዩም ከበደ፣ በአማርኛና በእንግሊዝኛ ቋንቋዎች ይወጣ የነበረውን የሠራተኛ ድምጽ የተባለውን የኢሠአማን ጋዜጣ እንዲያዘጋጁ ተቀጠሩ። በላብአደሩ መሀል የቅስቀሳ ሥራ ለማካሄድ ጥሩ አጋጣሚ ተፈጠረ።

ከተደራጀው የሠራተኛ መደብ ጋር የሚያገናኝና በኢሠአማ ውስጥ የፖለቲካ ሥራዎችን የሚያከናውን ሦስት አባላት ያሉት የሠራተኞች ኮሚቴ የኢሕአድ ማዕከላዊ አመራር መሠረተ። ይህ የሠራተኛ ኮሚቴ በሐምሌ ወር 1966 ዓ.ም ሥራውን ሲጀምር፣ አባላቱ ክፍሉ ታደሰ፣ ግርማቸው ለማና ተድላ ፈንታዬ ነበሩ። በጥቃት መከላከያ ክፍል ውስጥ ይሠራ የነበረው ስዩም ከበደ፣ የሚያካሂዳቸው ተግባሮች በከፍተኛ ምስጢራዊነት ይጠበቁ ዘንድ፣ በኮሚቴው ውስጥ አልገባም። የኢሕአድ ኮሚቴ ሥራውን ማከናወን እንደጀመረ፣

የላብአደሩ መሪዎችና ንቁ ተሳታፊዎች ከብዙ ዓመታት በፊት የጀመሩት ትግል አገረሸበት፡፡ ኢሠአማ የመጀመሪያ የሥራ ማቆም አድማውን በ1956 ዓ.ም እንዳደረገ፣ መሪዎቹ በመታሰራቸውና ሌሎችም ከሥልጣን በመልቀቃቸው፣ ማኅበሩ መሪ-አልባ ሆኖ ቀረ፡፡ አመራር በጠፋበት በዚያን ወቅት፣ በማኅበሩ ተቀጥረው ይሰሩ የነበሩት አቶ በየነ ሰለሞን ኃላፊነቱን ተረከቡ፡፡ በዚሁ ወቅት ነበር አራት የዩኒቨርሲቲ ምሩቃን በኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ከተቀጠሩ በኋላ፣ በአማካሪዎቻቸው ረዳትነት አዲስ የሠራተኛ መተዳደሪያ ደንብ ያረቀቁት፡፡ ከአንድ ዓመት በላይ በጽሕፈት ቤቱ ተቀጥሮ የሠራና የአባላትን አንድ ሦስተኛ የድጋፍ ድምጽ ያገኘ፣ ለማኅበሩ ባለሥልጣንነት ሊወዳደር ይችላል የሚል አንቀጽ በመተዳደሪያ ደንቡ ውስጥ እንዲጨመር አደረጉ፡፡

አመራሩን ለመፍጠር በተደረገው ምርጫ፣ የሚወክሉት ሠራተኛ ያልነበራቸው ሦስቱ አዲስ ተቀጣሪዎችና አቶ በየነ ሰለሞን፣ የኢሠአማ ሹማምንት ሆነው ተመረጡ፡፡ ዋና ፀሐፊው በቅርብ የተቀጠረ የዩኒቨርሲቲ ምሩቅ ሲሆን፣ የትምህርትና ማስልጠኛ፣ የሕግና የኢኮኖሚ ኃላፊ ሆነው የተመረጡት ሹማምንትም ከዩኒቨርሲቲው በቅርብ የመጡ ነበሩ፡፡ የተወሰኑ የሠራተኛው መሪዎች የተካሄደውን ምርጫ ሊደግፉት አልቻሉም፡፡ ከተቃዋሚዎቹ መሀል የሞዝቮልድ ሠራተኞች ማኅበር መሪ አቶ ገብረሚካኤል ይገኙበታል፡፡ ኢሠአማ ከአብራኩ በወጡ መሪዎች መመራት አለበት የሚል ጥያቄ ተቃዋሚዎቹ ቢያቀርቡም፣ አድማጭ ጆሮ ባለማግኘታቸው፣ የሠራተኞቹ ተቃውሞ ሊቀጥል ቻለ፡፡

የሠራተኞቹ ተቃውሞ እየቀጠለ በሄደበት በዚህ ወቅት፣ ኢሠአማ በሦስት ቅርንጫፍ ማኅበሮች፣ ማለትም በአሥመራ፣ ድሬዳዋና አዲስ አበባ ተዋቀረ፡፡ የአሥመራው ቅርንጫፍ በ1965 ዓ.ም ምርጫ ቢያደርግም፣ የኢሠአማ አመራር የምርጫውን ውጤት አልቀበልም ብሎ፣ ሌሎች አዳዲስ ሹማምንት በቦታው ተካ፡፡ ይህ የእንካ-ሽመል አሠራር፣ ቀደም ሲል የተፈጠረውን ልዩነት ከማባባሱም በላይ፣ ስልሳ የሚሆኑ የኢሠአማ አባል ማኅበሮች ወርሃዊ ክፍያቸውን ላለመክፈል ወሰኑ፡፡ ከሞዝቮልድ ሠራተኞች ማኅበር ጽሕፈት ቤት አጠገብ ቢሮ በመክፈት ትግላቸውን ለመቀጠል ወሰኑ፡፡ እነዚህ አፈንጋጭ የሙያ ማኅበር መሪዎች፣ አሜሪካ ከሚገኝ "የሠራተኛ ማኅበር" ጋር በመተባበር፣ ሌላ የሠራተኛ ማኅበር ለመፍጠር ውሳኔ አሳለፉ፡፡ የአሜሪካ የ"ሠራተኛ ማኅበር" ተወካዮች ተብዬዎቹ አፈንጋጮቹን ለማነጋገር ፈልገው ወደ ኢትዮጵያ ቢመጡም፣ ሀገር እንዳይገቡ ተከለከሉ፡፡ አፈንጋጭ የማኅበር መሪዎቹ ከዚህ

የአሜሪካ የሠራተኛ ማኅበር ጋር ምንም ዓይነት ግንኙነት ሳይፈጥሩ ቆይተው፣ ድርጅት ተብዬው አጠራጣሪ ታሪክ እንዳለው ተረዱ።

በሠራተኛው መሀል ከተነሳው ውስጣዊ ችግር ሌላ፣ የኢሠአማ አመራር ከኢትዮጵያ መንግሥት ጋር እንደሚተባበር ይጠረጠር ነበር። በሠራተኛው መሀል የተነሳው አለመግባባት እየጨመረ ሲሄድ፣ የሕዝባዊ ኑሮ ዕድገት ሚኒስቴር መሥሪያ ቤት ጣልቃ በመግባት፣ የማኅበሩ መሪዎችና ተቃዋሚዎቹ ልዩነታቸውን ለመፍታት ይችሉ ዘንድ በመጋቢት ወር 1966 ዓ.ም ጉባኤ እንዲጠራ አደረገ። በስብሰባው ላይ፣ ሁለቱም ወገኖች ልዩነታቸውን ወደፊት ሊፈቱ እንደሚችሉ መግባባት ፈጥረው፣ በዚያን ወቅት በተፈጠረው ሀገራዊ ችግር ላይ ለማተኮር ወሰኑ። ውስጣዊ ችግራቸውን ይፈቱ ዘንድ፣ በመስከረም ወር 1967 ዓ.ም ጉባኤ ለመጥራት ተስማምተው፣ የመጋቢቱ ጉባኤ ግን፣ የእንዳልካቸው መንግሥትን በመቃወም የአራት ቀን የሥራ ማቆም አድማ ለማድረግ ወሰነ።

የኢሕአድ አመራር በሠራተኛ መሀል የሚካሄደውን ትግል በቅርብ ይከታተል ስለነበር፣ ከተቃዋሚዎቹ ጎን ተሰለፈ። ትግላቸውን የፖለቲካ አቅጣጫ ለመስጠትና ተቃዋሚዎቹ ሌሎች ሠራተኞችን በዙሪያቸው ለማሰባሰብ ይችሉ ዘንድ፣ የኢሕአድ በተቃዋሚው የሠራተኛ ክፍል ውስጥ ከፍተኛ ድርጅታዊና ፖለቲካዊ ሥራዎች አከናወነ። የመጀመሪያው የምልመላ ጥረት ያተኮረው በአዲስ አበባ የኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ተቀጥረው ይሰሩ በነበሩ የጽሕፈት ቤቱ ባልደረቦች ላይ ሲሆን፣ እነሱም በስራቸው ባህርይ የተነሳ ከብዙ የሙያ ማኅበር መሪዎች ጋር መገናኘት ይችሉ ነበር። የኢሕአድ የሠራተኛ ኮሚቴ፣ ከኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ባልደረቦች መሀል በአጭር ጊዜ ውስጥ ተጨማሪ የድርጅት አባላትን መመልመል ቻለ። ይህ በዚህ እንዳለ፣ የኢሠአማን አመራር ለመቃወም የተሰባሰበ፣ የተራማጅ የሠራተኛ መሪዎችን ያካተተ የሠራተኛ የተቃዋሚ ቡድን እንደተፈጠረ የኢሕአድ የሠራተኞች ኮሚቴ ሊገነዘብ ቻለ። የዚህ ቡድን አባላት በሠራተኛው መሀል ከፍተኛ ተቀባይነት የነበራቸውና በብዙ መቶ የሚቆጠሩ ሠራተኞች በጎናቸው ያሰለፉ ነበሩ። ከእነሱም መሀል፣ የኢንሹራንስ ኩባንያ ሠራተኞች መሪ ማርቆስ ሐጎስ፣ ከቤንዚን ማደያ ሠራተኞች ማኅበር፣ ወንድይፍራው፣ የብሥራተ ወንጌል ሬዲዮ ጣቢያ ሠራተኞች መሪ፣ ገብረዓድቃን ኃይሌ፣ የማመላለሻ ድርጅቶች ሠራተኞች ማኅበር መሪ፣ ገነት ታረቀኝ፣ ከንግድ ባንክ ሠራተኞች ማኅበር፣ ተሻገር ብርሃኑ፣ ከአቃቂ ብረታ ብረት ሠራተኞች ማኅበር፣ ሽፈራው፣ ከኢታቲ የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ ሠራተኞች፣ ስዩም እንዳይላሉ፣ ከቤስ ኩባንያ ማኅበር፣ ጌታቸው

አምፖረ፣ ከጎንት ሆቴል ሠራተኞች ማኅበር፣ ግርማ፣ ከሰባተኛ ቀን አድቬንቲስት ሚሲዮን የሠራተኞች ማኅበር፣ አቶ አበበ፣ ከአርቢስ፣ ግርማ አበበ፣ ከሒልተን ሆቴል ሠራተኞች ማኅበር፣ ሽምዬና ሌሎች ይገኙበታል።

የዚህ እንቅስቃሴ መሪ አባላት በዕድሜ ከ35 እስከ 50 ባለው ክልል ውስጥ የሚገኙ ነበሩ። በሙያ ማኅበራቸው አማካይነት ባደረጉት የትግል ጉዞ፣ በመንግሥት፣ በአሠሪዎችና በኢሠአማ መሪዎች መካከል የነበረውን መቀራረብ በመገንዘባቸው፣ አስተያየታቸው እየጐለመሰ ሄዶ፣ ሠር-ነቀል ለውጥ ለመደገፍ በቅተዋል። ይህ የሠራተኛ የተቃዋሚ ቡድን ፖለቲካዊና ድርጅታዊ አመራር የሚሰጠው አካል በሚፈልግበት በዚህ ወቅት ነበር የኢሕአድ የሠራተኞች ኰሚቴ አገልግሎቱን ለማበርከት ዝግጁ ሆኖ የቀረበው። የኢሕአድ አባላት በአጭር ጊዜ ውስጥም ተቀባይነት ለማግኘት በመቻላቸው፣ ግንባር ቀደም የሠራተኛውን ኃይል የበለጠ ለማደራጀትና የፖለቲካ ንቃቱን ከፍ ያደርግ ዘንድ ሰፋ ያለ እንቅስቃሴ ተጀመረ።

የኢሕአድ እንቅስቃሴ በመምህራንና በወታደሩ መካከል

በአመራሩና በአባላቱ መካከል የነበረው የፖለቲካ ብስለት በማይጣጣመው የመምህራን ማኅበር ውስጥ ለመሥራት ኢሕአድ ልዩ ትኩረት አደረገ። የኢሕአድና ሌሎች የግራ ኃይሎች፣ የማኅበሩን አመራር ከጐናቸው ለማሰለፍ ብዙ ጥረት ያደረጉ ሲሆን፤ በአዲስ አበባው የመምህራን ማኅበር ቅርንጫፍ ማኅበር ውስጥም፣ ጥቂት የኢሕአድ አባላት ማስገባት ተችሎ ነበር። በመምህራን ማኅበር እንቅስቃሴ ውስጥ ቁልፍ ሚና ከተጫወቱት ውስጥ የቀድሞ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላት ይገኙበት ነበር። የማኅበሩን የውስጥ ይዞታ ለመለወጥ የተደረገው ትግል በዚህ ወቅት የተጀመረ ሲሆን፣ የአባላቱን የፖለቲካ ንቃት ከፍ በማድረግና በመላ ኢትዮጵያ ከፍተኛ የትግል መድረክ በመሆን፣ ማኅበሩ ጉልህ አስተዋጽኦ አበርክቷል።

በሌላ በኩል ደግሞ፣ በወታደሩ ውስጥ ይገኙ ከነበሩ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች ጋር ቀደም ሲል ተጀምሮ የነበረው ግንኙነት እየተጠናከረ ሄደ። በአርሚ አቭየሺን፤ በአየር ኃይልና በመሐንዲስ ውስጥ ይገኙ ከነበሩ ግንባር ቀደም ታጋዮች ጋር ቀደም ሲል ጀምሮ የኢሕአድ ግንኙነት መሥርቶ የነበረ ሲሆን፣ በወታደሩ ክፍል ውስጥ ከነበሩ ታጋዮች ጋር ድልድይ በመሆን ያገለገለው የአርሚ አቪየሽኑ ባልደረባ ሻምበል በላይ ፀጋዬ ነበር። የ1966 ዓ.ም ንቅናቄ ሲነሳ፣ ሻምበል በላይ፣ በአርሚ አብየሺን ውስጥ የነበረው ቡድን

ተቀዳሚ መሪዎች መሀል አንዱ ሲሆን፣ በኋላም፣ የደርግ የኦፐሬሽን ክፍል ኃላፊ ሆኖ ተሹሟል። ሻምበል በላይ፣ የበሰሉትና ታዋቂ የኢህአድ አባላት ከነበሩት አንዱ፣ የሻምበል ወልደ ዮሐንስ ዘርጋው የቅርብ ጓደኛ ነበር።

የኢሕአድ ሠራዊት

በ1966 ዓ.ም በተደረገው ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ላይ ከተነሱት የአጀንዳ ነጥቦች መሀል አንዱ በኢአግ-ሕሀሀ (ELF-PLF) ቁጥጥር ሥር በነበረው የኤርትራ በረሃ፣ በ1965 ዓ.ም አጋማሽ ላይ የገባው የኢሕአድ ሠራዊት ሁኔታ ነበር። ከታጠቀው ቡድን ጋር የተጓዘው ብርሃነመስቀል ነበር ዘገባውን ያቀረበው። የማዕከላዊ ኮሚቴው ዘገባውን ካዳመጠ በኋላ፣ የኢሕአድ የትጥቅ ትግሉን ያካሂድ ዘንድ ዝግጅቱን እንደሚቀጥል አረጋገጠ። በተጨማሪም፣ የሠራዊት ጀማሪ አባላት፣ ወደ ትግራይ እንዲጠጉና ወደተፈለገው አካባቢ በቀላሉ ይደርሱ ዘንድ፣ ሀገር ቤት ያለው የድርጅቱ አካል አስፈላጊውን ዝግጅት እንዲያደርግ ማዕከላዊ ኮሚቴው ወሰነ።

አዲስ በተፈጠረው የፖለቲካ ሁኔታ ምክንያት ጥንቃቄ ለማድረግ በማሰብ፣ ዲሞክራሲያን በሚያወጣው አካልና በሠራዊቱ አስኳል መካከል ግንኙነት መኖሩ መታወቅ እንደሌለበት ተወሰነ። በዘገባው ከቀረቡት ጉዳዮች መሀል የጀማሪው ሠራዊት አባላት የነበሩት መሐመድ ማንፉዝና ብንያም አዳነ በድንገት በሞት መለየታቸውን የሚመለከት ነበር። ቀደም ሲል ተጠቅሶ እንደነበረው፣ መሐመድ ገና በመሠልጠን ላይ እንዳለ በተስቦ በሽታ በመለከፉ፣ ሰውነቱ በጣም ተዳክሞ ቆየ። ሁሉም የቡድኑ አባሎች የኤርትራን ምድር ረግጠው ረዥሙንና መራራውን የበረሃ ጉዞ እንደተያያዙት፣ ሦስት አባላቱ ሊሸከሙት የማይችሉት መከራ ወደቀባቸውና ወደኋላ ለመቅረት ወሰኑ። ጉዞውን ይመሩ የነበሩት ግለሰቦች፣ የኢሃግና (ELF) የኢትዮጵያ መንግሥት እንዳይደርሱባቸው በመስጋት፣ እንደምንም ጉዞውን አብረው እንዲቀጥሉ ቢማፀኑም፣ ሳይሆንላቸው ቀረ። ከዚያም፣ በአንዲት ቁጥቋጦ ሥር ተጣጥፈው ሲወድቁ፣ መሐመድ ደግሞ በአቅራቢያ ከሚገኘው ሌላ መጠለያ በማዘገም ላይ እንዳለ እንደማይነሳ ሆኖ ወደቀ። መሐመድ ማንፉዝ የጓደኛውና የጓዱ የመሃሪ ገ/እግዚአብሄርን ክንድ እንደተንተራሰ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። መሃሪ ገ/እግዚአብሄር መሐመድን ለመርዳት በሚሞክርበት ወቅት፣ በአጠገቡ የጥይት ድምጽ ሰምቶ ዞር ሲል፣ ብንያም አዳነ በአሸዋ ላይ ተዘርሮ አየው። የአስም በሽታው ስለተቀሰቀሰበት ወደኋላ እንዲቆይና በሌላ ጊዜ እንዲመጣ ቢነገረውም፣ ፋና-ወጊ ከሆነው የመጀመሪያው የሠራዊት አስኳል ጋር አብሮ መግባት ስለፈለገ፣ ብንያም ሃሳቡን ሳይቀበለው ቀረ። ብንያም፣ በተፈሪ መኮንን

ትምህርት ቤት የስካውት አባልና ጥሩ ዋናተኛ ስለነበር፣ ቀይ ባህርን በአቋረጡበት ጊዜ የተገኘውን አጋጣሚ በመጠቀም በባህሩ ውስጥ ለጥቂት ጊዜ ዋኝቶ ነበር። ጉዞው እንደተጀመረም፣ አስሙ ተቀሰቀሰበት። ብንያም፣ ችግሩን ዋጥ አድርጎ ጉዞውን ከቀጠለ በኋላ፣ ቡድኑ በረሃውን እንዳጋመሰ ሕመሙ እየፀና በመምጣቱ ወደፊት ለመሄድም ሆነ ወደኋላ ለመመለስ አስቸጋሪ ሁኔታ ተፈጠረ። የትግል ጓዶችን ለበለጠ ችግር አሳልፎ ላለመስጠት ሲል ብንያም የገዛ ሕይወቱን አጠፋ። የመሐመድና የብንያም መሞት በለጋው ድርጅት ላይ ትልቅ በትር ሆነ። ቡድኑ ከተፈለገበት ቦታ እስከሚደርስ ድረስ፣ የሁለቱ አባላት መሞት ሳይነገር ቆየ።

ቡድኑ በኤርትራ ሜዳ እንደደረሰም፣ በጐረቤት ሀገሮች ይኖሩ የነበሩና በዚያን ወቅት በኤርትራ ውስጥ ወታደራዊ ትምህርት ይከታተሉ የነበሩ ኢትዮጵያውያን ታጋዮች ተቀላቀሉት። ከእነዚህ ግለሰቦች መሀል አብዛኛዎቹ ተማሪዎች የነበሩና አታጋይ ድርጅት ፍለጋ ተሰደው ከሄዱ በኋላ በሱማሌ ውስጥ ሲንገላቱ የቆዩ ናቸው። የመስፍን ሐብቱ ሁለት ወንድሞች የሚገኙበት ሌላ የትግራይ ተወላጆችን ያካተተ ቡድን ደግሞ እንዲሁ በአካባቢው ነበር።

በዚህ የሠራዊት አስኳል ቡድን ውስጥ ነበር የኢሕአድ በሁለት ደረጃ መዋቅር ችግር የፈጠረው። የሠራዊቱ ጀማሪ አባላት ግማሹ የኮሙኒስት ፓርቲ አባላት ሲሆኑ፣ የተቀሩት ደግሞ የኢሕአድን መለስተኛ ፕሮግራም ብቻ የተቀበሉ ግለሰቦች ነበሩ። የቡድኑ አባላት ቁጥር አነስተኛ በመሆኑ፣ የፓርቲው አባላት ብቻቸውን በመሰብሰብ ውይይት ለማድረግ ተቸገሩ። ምርጫ እንደጠፋ ሲረዱም፣ የባህል ቡድን በሚል ሽፋን የራሳቸውን ኮሚቴ መሠረቱ።

የኢሕአድ ጀማሪ ሠራዊትና የኤሀግ-ሕሃሀ (ELF-PLF)

ጀማሪው ሠራዊት በኢሀግ-ሕሃሀ (ELF-PLF) ሜዳ ለአንድ ዓመት ያህል ቆይታ ባደረገበት ጊዜ፣ ተጨማሪ ወታደራዊ ልምምድ አድርጓል። ከዚያ በተረፈ፣ ለኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ሠራዊት (ኢሕአሠ) ጉጅ ሆነው የተገኙ የአሠራር ደንቦችንና ሕጐችን ሊቀስምና ሊቀበል ችሏል።

በሦስተኛ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ላይ በቀረበው ዘገባ መሠረት፣ ጀማሪው ሠራዊት ኤርትራ በደረሰበት ጊዜ፣ ኢሀግ-ሕሃሀ በራሱ ውስጣዊ ችግሮች እግር ተወርች ተተብትቦ ነበር። ውስጣዊ ችግሩ እየጨመረ ሲሄድ፣ የቡድኑ መሪ ኢሳያስ አፈወርቂ አሥራ አንድ አባላት ያሉት ኮሚቴ

ለመመስረት ተስማማ። የኋላ ኋላም፣ የኮሚቴው ቁጥር ወደ ሰላሳ ሰባት ደርሷል። የኮሚቴው ዋና ተግባር፣ የተነሱትን ጥያቄዎች ለይቶ ካጠና በኋላ መፍትሄ መፈለግ ሲሆን፤ ችግሩ በመጀመሪያ ያተኮረው በህክምና ክፍሉ ኃላፊ በሰለሞን ላይ ነበር። ኮሚቴው በሥራ ላይ እንዳለ፣ በኋላ "መንከአ" በሚባል ስም የሚታወቀው የተቃዋሚ ቡድንን የሚፈጥሩት ሙሴ ተስፋ ሚካኤልና አፈወርቂ ተክሉ፣ የተመሠረተበትን ዓላማ በመቃወም፣ የድርጅቱን አመራር የሚጠትሱ ጉዳዮችንም እንዲመለከት አሳሰቡ። (18) ይህ በዚህ እንዳለ፣ የድርጅቱ አንድ አባል ያለ በቂ ምክንያት ሙሴን በማምታቱና ተፈጥሮ የቆየውን ችግር በማባባሱ፤ ተራ ተጋዳዩ የተሳተፈበት "መንከአ" የተባለ እንቅስቃሴ ተጀመረ። የቡድኑን ችግር ለመፍታት የተጀመረው ጥረት ቀጥሎ፣ ቁጥሩ ወደ ሰባ ተወካዮች ያደገው ኮሚቴ፣ ለችግሮቹ ሁሉ መንስኤ የሚላቸውን ነጥቦች አቀረበ። በተጨማሪም፤ አስር አባላት ያሉት አቀነባባሪ ኮሚቴ መሠረተ። (19) ካቀረባቸው የመፍትሄ ሃሳቦች መሀል አንዱ፣ የተዋጊውን መብት የሚያስከብር አንድ የወታደራዊ ኮሚቴ መመሥረትን የሚመለከት ነበር። (20)

ሃሳቡ በተጋዳዮች ተቀባይነት ሲያገኝ፣ አንድ ቅድመ ሁኔታ እስከተሟላ ድረስ፣ አመራሩም ሃሳቡን እንደሚቀበለው ገለፀ። ዘጠኝ አባላት ያሉት የወታደራዊ ኮሚቴውን የሚመርጠው አካል ውስጥ ሊሳተፉ የሚችሉት ከሁለት ዓመት በላይ በሠራዊቱ የቆዩ ታጋዮች እስከሆኑ ድረስ እንደሚስማማ አመራሩ ገለፀ። በኮሚቴው ውስጥ ለመሳተፍ የሁለት ዓመት አባልነት የጊዜ ገደብ መደረጉ፣ "በመንከአ" እንቅስቃሴ ውስጥ ይሳተፉ የነበሩ አዲሶቹን የቡድኑ አባላትን ከድምጽ መስጠት አገዳቸው። እንዲያም በመሆኑ፣ ከአመራሩ ጋር መልካም ግንኙነት የነበራቸው አባላት ሊመረጡ ቻሉ። የተቃዋሚውን ኃይል ለማረጋጋት ሲባል፣ ለወታደራዊ ኮሚቴው ከተመረጡት ዘጠኝ አባላት መሀል ሁለቱ "የመንከአው" ቡድን አባላት ቢሆኑም፣ ስምምነት ሊፈጠር ስላልቻለ ተቃውሞው ቀጠለ። (21)

የኢሕአድ ሠራዊት በ1965 ዓ.ም ኤርትራ መሬት በገባባት ወቅት፣ ኢሳይያስ አፈወርቂ ሁኔታዎችን በቁጥጥር ሥር አውሎ፣ በተቃዋሚው ቡድን፣ በተለይም በመሪዎቹ ላይ በተካሄደው ቅስቀሳ ሳቢያ የተነሳው ተቃውሞ መርገብ ጀምሮ ነበር። የትግሉ ተቀዳሚ ዒላማ በነበረው በሰለሞንና በኢሳይያስ አፈወርቂ መካከልም ልባዊ ያልሆነ መተባበር እየተፈጠረ ነበር። ውሎ አድሮ ግን፣ "የመንከአን" አባላት ለማጥፋት የእርዳታ ክንዱን ከዘረጋ በኋላ፣ ሰለሞን ራሱ በአመራሩ ተገደለ። የቀድሞ የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርሲቲ የተማሪ ንቅናቄ ንቁ ተሳታፊ የነበረው መለስ ገብረማርያምም፣ የመንግስት ሠላይ ተብሎ በመጠርጠሩ፣ የሞት ቅጣት ተፈፀመበት። የኢሕአድ ሠራዊት አካባቢውን ከለቀቀ በኋላም፣ እንደነ ሙሴ፣ ዮሐንስ ስብሃቱ፣ መብራቱ ወልዱ፣ ታረቀ ይህደጐ፣ ሚካኤል ሐብተስላሴ፣ አፈወርቂ ተክሉ የመሳሰሉ፤ እምነታቸውን ያልቀየሩ "የመንከአ" አመራር አባላት ሲገደሉ፣ ሌሎችም ታሰሩ። በተቃዋሚው ቡድን ውስጥ ይሳተፉ የነበሩ በርካታ አባላት ከነበራቸው ኃላፊነት ተነሱ።

የኢሕአድ አባላት በኤርትራው ቡድን ውስጥ ይካሄድ በነበረው ትግል ውስጥ ጣልቃ እንዳይገቡ በመደረጉ፣ ገለልተኛ ሆነው ቆይተዋል።

በኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ውስጥ ንቁ ተሳትፎ ያደርጉ በነበሩት አንዳንድ "የመንክእ" እንቅስቃሴ አባላት ላይ የተወሰደው እርምጃ፣ በኢትዮጵያ ግንባር ቀደም ታጋዮች አእምሮ ላይ ከፍተኛ አሉታዊ ስሜትን ፈጠረ። የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ለኢሳይያስ አፈወርቂ ቡድን የነበረው ድጋፍ እየቀነሰ ሄደ። ከጥቂቶች በስተቀር አብዛኞቹ የኢሕአድ አመራር አባላት፣ በኢህግ-ሕሓሀ ላይ ቅሬታ አደረባቸው። የሚደረገው ግንኙነትም በጥንቃቄ ሊያዝ እንደሚገባ ታመነበት።

የድርጅቱ ልሣን

የሰላማዊ ትግሉን አስፈላጊነት በመገንዘብ፣ ሦስተኛው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ድርጅቱ ልሳን እንዲኖረው ውሳኔ አሳለፈ። ለልሳኑ ስም ለመስጠት በቀረቡ ብዙ ስሞች ላይ ውይይት ከተደረገ በኋላ፣ በሀገሪቱ የኢኮኖሚ የኅብረተሰብና የፖለቲካ ዕድገት ውስጥ ዴሞክራሲ ሊጫወት የሚችለውን ዐበይት ሚና በመረዳት፣ ዲሞክራሲያ በሚለው ስም ላይ ስምምነት ተደረገ። "ዴሞስ" ሕዝብ ማለት ሲሆን፣ "ክራሲያ" ደግሞ ተሳትፎን ያመለክታል። ዴሞክራሲያ ማለትም የሕዝብ ተሳትፎ ማለት ነው። የሕዝቡ ዴሞክራሲያዊ ተሳትፎ መነፈግ፣ ለሀገሪቱ መሠረታዊ ችግሮች መንስኤ ነበር፣ ነውም።

በፖለቲካና ፕሮፓጋንዳ ክፍል የምትወጣው ይህች ጋዜጣ፣ ጣመራ ግቦች ነበሯት። የመጀመሪያው፣ የኢሕአድን መለስተኛ ፕሮግራም ማስተዋወቅ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ በመካሄድ ላይ ለነበረው አብዮታዊ ትግል አመራር መስጠት ነበር። በመለስተኛ ፕሮግራሙ የሰፈሩትን ነጥቦች በማስተዋወቅ የትግሉን ዋና ዓላማና ግብ ማሳየት አስፈላጊ ጉዳይ ሆነ። የተወሳሰቡ ኅብረተሰባዊ ጥያቄዎችን በማንሳትና በመተንተን፣ ዲሞክራሲያ የትግሉ ግንባር ቀደም የዴሞክራሲ ድምጽ ለመሆን ቻለች። ዲሞክራሲያ በዋና ዋና ጉዳዮች ላይ ትንታኔና ጥናት በማቅረብ፣ በትግሉ ሂደት ውስጥ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክታለች።

ዴሞክራሲያ

በሰኔ ወር 1966 ዓ.ም ከማዕከላዊ ኮሚቴ ቀደምት ተግባሮች መሀል አንዱ ዲሞክራሲያን ለማውጣት ጥርጊያውን ማዘጋጀት ሲሆን፣ ቦርድ መመስረት ነበር በተቀደሚ የተወሰደው እርምጃ። የመጀመሪያዎች አባላት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባል ተስፋዬ ደበሣይ፣ ዮሐንስ ብርሃኔና ፀጋዬ ገብረመድህን ሲሆኑ፣ ተስፋዬ ጥርት ያለ የፖለቲካና የርዕዮት ግንዛቤ ያካበተ ምሁር ነበር። ዮሐንስና ፀጋዬ ከፍተኛ የአማርኛ ጽሑፍ ተሰጥኦ የነበራቸው የተማሪው ንቅናቄ አንጋፋ መሪዎች ሲሆኑ፣ ፀጋዬ በተጨማሪ በቤተ ክህነት ትምህርት ሰልጥኗል።

የማዕከላዊ ኮሚቴው ሁለተኛ ተግባር፣ ሕትመቱን ማደራጀት ሲሆን፣ ከፓርቲ ምሥረታው ጋር በተያያዙ ምክንያቶች የአዲስ አበባው ኢንተር ዞን ይህን ኃላፊነት ሊሸከም አልቻለም። ስለሆነም፣ መተየብና ማረምም ሆነ ማባዛቱ በአብላጫው በአዘጋጅ ቦርዱና በማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ትከሻ ላይ አረፈ። ለሕትመት የሚያገለግሉ ቁሳቁሶችን ሳይቀር የሚገዙት ከላይ የተጠቀሱት አካላት ነበሩ። ፀጋዬ በራስ መኮንን ድልድይ አካባቢ አንድ አፓርትመንት፣ በቅድስት ማርያም ደግሞ ሌላ ተከራይቶ ስለነበር፣ በእነዚህ አፓርትመንቶች ውስጥ ነበር እርጭ ባለው ደረቅ ሌሊት ጽሁፎቹ ታይፕ የሚደረጉት። በመጀመሪያው ወቅት፣ የማባዛቱ ሥራውም ቢሆን በአዘጋጅ ቦርዱ፣ በጥቂት የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላትና በሌሎች የድርጅቱ መሪ አባላት አማካይነት ነበር የሚካሄደው። የማባዣ መሣሪያዎችን በብዙ ቦታዎች በማስቀመጥ ማባዛት ቢቻልም፣ ለፀጥታው ሲባል፣ ቦታ ቶሎ ቶሎ መቀየር የግድ ነበር። አንድ ቀን የማባዣ ዕቃዎችን በቸርቸል ጎዳና አካባቢ ከሚገኝ ሕንፃ ወደ ሌላ ቦታ ለማዛወር ጥረት በሚደረግበት ወቅት፣ የሕንፃው ዘበኛ፣ ለመርዳት በማሰብ ዕቃውን ለማድረስ ይጠብቅ ወደነበረው መኪና ተጠጋ። ወደ መኪናው የሚጋዙት ዕቃዎች የቤት ቁሳቁሶች ሳይሆኑ የማባዣ መሣሪያዎችና የወረቀት ክምር ሆኖ ሲያገኘው፣ ከፍተኛ ጥርጣሬ ውስጥ ገባ። ዘበኛው ስለተደናገጠ መርዳቱን ትቶ ፈዞ ነገሩን በአንክሮ ከተከታተለ በኋላ፣ ከአካባቢው ተሠወረ። በአካባቢው የነበሩ የድርጅቱ አባላት አደጋ ሊከተል እንደሚችል በመገንዘብ፣ በመኪና ውስጥ ያስገቡትን ዕቃ ብቻ ይዘው በፍጥነት አካባቢውን ለቀቁ። ዲሞክራሲያ የሚባዛባቸው ቦታዎች ሁሉ ድርጅቱ በከፍተኛ ምስጢር ከሚጠብቃቸው ጉዳዮች መሀል ነበሩ።

ምንም እንኳ በወቅቱ የነበረው የፀጥታ ጉዳይ አስጊ ባይሆንም፣ ሁኔታው ለቀቅ ማለቱ ጊዜያዊ እንደሚሆን በመገንዘብ፣ የዲሞክራሲያም ሆነ ሌሎች ጽሁፎች ስርጭት ሚስጢራዊ ነበር። በ1966 ዓ.ም አጋማሽ አካባቢ ላይ፣ የተለያዩ ቡድኖች የስርጭት መዋቅር በመፍጠራቸው፣ ወረቀቶችን መበተን ጉልህ ችግር አልነበረም። የኢህአድ አዲሱ መዋቅር ገና በዝግጅት ላይ ስለነበር፣ አብዛኛው ሥርጭት በግለሰብ ደረጃ ነበር የሚካሄደው።

በስርጭቱ ሥራ ላይ ቀጥተኛ ተሳትፎ የነበራቸው ብቻ ነበሩ ከማባዣ ማዕከሎች ጋር ግንኙነት የፈጠሩት። እነሱም፣ ጽሁፎችን ከማባዣ ማዕከሎቹ ካወጡ በኋላ፣ በተራቸው ለድርጅቱ ዋና ዋና ክፍሎችና ስርጭቱን እንዲያካሂዱ ለተመደቡት ግለሰቦች ያከፋፍላሉ። አንዳንድ አካባቢዎች ቁልፍ የጽሑፍ ማሰራጫ ሆነው አገልግለዋል። ለምሳሌ፣ ሰላም የተባለው በመርካቶ የሚገኝ ሻይ ቤት፣ የተራማጆች የታወቀ መሰብሰቢያና የሁሉም ቡድኖች ወረቀቶች መበተኛ ቦታ ነበር። በሰላም ሻይ ቤት የተበተነ ወረቀት በብዙ አንባብያን እጅ እንደሚገባ ይታመን ነበር። በጉጉት የሚጠብቁ የንባብ-አፍቃሪያን እንደሚገኙ በመገመት፣ ጽሑፎች ከውጭ በመስኮት በኩል ወደ ውስጥ ይበተናሉ። በሌላ በኩል ደግሞ፣ እግረኛ በሚበዛበት መንገድ ላይ ጽሑፎቹን አስቀምጦ መሄድ የተለመደ ሲሆን፣ አውቶቡስ ለሚጠብቁ ሰዎች ቀልጠፍ ባለ ሁኔታ ወረቀቶቹን አሰራጭቶ መሰወር ከዘዴዎቹ አንዱ ነበር። ከዚህ በተጨማሪም፣ ከየት

እንደመጣች ሳይገለጽ፣ ዲሞክራሲያ በፓርቲ አባላት አማካይነት ወደየግለሰቦች ትተላለፋለች። አንዳንድ ጊዜም፣ የድርጅቱ አባላት ማንነታቸው እንዳይታወቅ በከፊል ከተሸፈኑ በኋላ፣ ሰዎች ሰብሰብ ብለው ከሚገኙበት አካባቢ ሄደው ጽሑፏን በፍጥነት በትነው ይጠፋሉ። ይህን ዓይነቱን አሠራር በተመሳሳይ ቦታዎች መደጋገም ስለማይቻል፣ ቦታዎች ቶሎ ቶሎ ይቀያየራሉ። በትግሉ ሂደት ውስጥ የተሻለ የመበተኛ ዘዴዎች ሲፈጠሩ ችለዋል።

ገና ከጅንሱ፣ ዲሞክራሲያን በየክፍለ ሀገሩ መበተን ለረዥም ጊዜ አስቸጋሪ ሆኖ ቆየ። ከችግሮቹ አንዱ ኃላፊነቱን የሚሸከም የሴክሬታሪያት ተቋም አለመኖር ሲሆን፣ የነበረው ምርጫ በሚቻለው መንገድ ሁሉ ጽሑፎች የሚዳረሱበትን መንገድ መሻት ነበር። አንዳንድ ጊዜ፣ አንድ አባል ወደተወሰነ አካባቢዎች እንዲሄድ ሲደረግ፣ በሌላ ጊዜ ደግሞ፣ ከእነዚህ አካባቢዎች በድርጅት ሥራም ሆነ በሌላ የግል ጉዳይ አንድ አባል ወደ አዲስ አበባ ሲመጣ፣ ጽሑፎችን ይዞ እንዲመለስ ይደረጋል። ብዙውን ጊዜ ግን፣ የስርጭቱ ኃላፊነት አመራሩንና የአካባቢውን መዋቅር ለሚያገናኘው አባል ይሰጣል። ሲፈጠር የሚችለውን የፀጥታ ችግር በመገመት፣ የፖስታ ቤት አገልግሎትን መጠቀም አልተቻለም። ዲሞክራሲያንና ሌሎች የድርጅቱ ወረቀቶችን ወደየክፍለ ሀገሮች ለማዳረስ በተደረገው ጥረት፣ ከጅምሩ የገንዘብ ኃይሉ ደካማ የነበረው ድርጅት ይበልጥ ተራቆተ። አንድ እትም የተለያዩ ቦታዎች ለመላክ፣ ለአባላት የመጓጓዣ፣ የሆቴልና የቀን ወጭ መክፈል የነበረበት ሲሆን፣ ብዙውን ጊዜ አባላት ራሳቸው ወጪቸውን ይሸፍናሉ። ጽሁፎች በአባላት አማካይነት ብቻ መጓጓዝ ስለነበረባቸው፣ አንድ ወረቀት ለመላክ ሲባል የሚወጣው ወጪ ከድርጅቱ አቅም በላይ ሆኖ በመገኘቱ፣ ሰው እስከሚገኝ ድረስ በመጠበቅ፣ የተለያዩ እትሞች በአንድ ላይ ይላኩ ጀመር። ይህ አሰራር በበኩሉ፣ ከአዲስ አበባ ውጭ ባሉ አባላት መሀል ቅሬታን አስከተለ። የቀድሞው የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላት በሚሰሩበት የሲዳሞ መዋቅር ውስጥ ችግሩ ጎልቶ ሲታይ ቻለ። ይህ ቡድን ከውህደቱ በፊትና ብቻውን በነበረበት ጊዜ የተሻለና ቀልጣፋ የአሠራር ዘዴ ስለነበረው፣ ቅሬታው ያለምክንያት አልነበረም።

ዲሞክራሲያን ሳምንታዊ ልሳን ለማድረግ ስለነበረ የታሰበው፣ ከሐምሌ ወር 1966 ዓ.ም ጀምሮ ያለምንም መቋረጥ በተከታታይ ወጣች። እንዲህ መሆኑም ለኢትዮጵያ የግራ ኃይል እንደ አንድ ከፍተኛ ድል ተቆጠረ። ቀደም ባለው ዘመን፣ ምንም እንኳ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ጽሑፎች በማዘጋጀትና በማሰራጨት ዝናን ያተረፈ ቢሆንም፣ በነበረው የገንዘብ ችግር፣ የድርጅት አለመጠናከርና በመንግሥት ክትትል ሳቢያ፣ የሚያወጣቸው ጽሁፎች ቋሚ ባህርይ አልነበራቸውም። የሀገሪቱ ሁኔታ እጅግ እየከፋ በሄደበት ወቅት ሁሉ፣ ዲሞክራሲያ ያለማቋረጥ መውጣቷ ለአብዮታውያን ታጋዮች አበረታች ስትሆን፣ ጽሁፉን ያዘጋጁ ለነበሩት አባላት ደግሞ ኩራታቸው ነበረች። በዚህ የትግል ወቅት፣ ከኢሕአድ አባላት መሀከል ጥቂቶች ነበሩ ዲሞክራሲያን ማን እንደሚያዘጋጃት የሚያውቁት። የኢሕአድን ሕልውና ይፋ ላለማውጣት ሲባል፣ ዲሞክራሲያ የየትኛው ድርጅት ልሳን እንደሆነች ተገልጾ አያውቅም።

በ1966 ዓ.ም መጨረሻ ላይ፣ ከ400 እስከ 600 የሚሆኑ የዲሞክራሲያ ቅጆዎች በየሳምንቱ ሲታተሙ፣ በደጋፊ አንባብያን እየተባዛ የሚበተነው ቁጥር ደግሞ በጣም ከፍተኛ ነበር። በተለያዩ ቦታዎች በስራ ላይ ይውል የነበረው የማባዣ ዘዴ አደፍርስ በመባል የሚታወቅ ጥንታዊ የአሠራር ዘዴ ሲሆን፣ ወረቀቱን ለማባዛት ሁለት ጠፍጣፋ እንጨቶች፣ አንድ ትንሽ ቁራጭ ጨርቅ፣ ለመዳመጫ የሚረዳ ጠርሙስና ቀለም ብቻ ነበር የሚያስፈልጉት። ጨርቁ በአንድ የእንጨት ጣውላ ላይ ይነጠፍና በቀለም ይነከራል። ቀጥሎም ጽሑፉ ያለበት ስቴንስል በጨርቁ ላይ ይዘረጋል። ከዚያም፣ ቀለሙ በስቴንስሉ ላይ በትክክል እስከሚደርስ ድረስ በማዳመጫው (በጠርሙሱ) ይዳመጣል። በመጨረሻም፣ በሌላው ጣውላ ላይ ተዘርግቶ በሚጠብቀው ወረቀት ላይ ስቴንስሉ ይዘረጋና ማዳመጫው እንዲሄድበት ይደረጋል። በዚህ መልክ ቀለሙ ከእስቴንስሉ እስከሚለቅ ድረስ ጽሑፎች ይባዛሉ። አደፍርስ ብዙ የቴክኒክ ዕውቀት የማይጠይቅ፣ ቀላልና ብዙ ገንዘብ የማያስወጣ፣ ድምጽ የሌለውና ለመደበቅም የማያስቸግር የማባዣ ዘዴ ነበር። በትግሉ ሂደት ውስጥ፣ በድርጅቱ አካባቢ የተሰባሰቡት የወጣቱ፣ የላብ አደሩና ሌሎችም ቡድኖች፣ አደፍርስን በሥፋት ይጠቀሙበት ነበር። ለመጠባበቂያ ይረዳ ዘንድ፣ የድርጅቱ ዋና ማባዣ ማዕከሎች፣ አደፍርስን በአጠገባቸው አዘጋጅተው ያስቀምጡ ነበር። የዲሞክራሲያ አትሞች እጅግ አድካሚና አሰልቺ በሆነ መንገድ፣ በአባሎችና በደጋፊዎች እጅ ጭምር እየተገለበጡ ይሰራጩም ነበር። እረጅናኋ የዲሞክራሲያ ቅጅ፣ ከአንዱ እጅ ወደ ሌላ በመሸጋገር ስትተሻሽ በመቆየቷ ብጥስጥሷ ይወጣና፣ እንደገና ተለጣጥፋ ለንባብ ትቀርባለች።

ታይቶ በማይታወቅ ሁኔታ ዲሞክራሲያ በአጭር ጊዜ ውስጥ በጉጉት የሚጠባበቅ ሰፊ አንባቢ ለመሳብ በመቻል፣ ይህ ነው የሚባል ጋዜጣ በሌለበት ሀገር ውስጥ ታሪካዊ ቦታ ልትይዝ በቃች። ይህች ጽሑፍ፣ በምስጢርና ኋላ ቀር በሆነ የሕትመት ዘዴዎች ጭምር እየታተመች፣ ግዙፍ ችግሮችን እየተቋቋመች ልትወጣ መቻሏ፣ ለጋዜጣዋ ልዩ አክብሮት ሊያሳድር ቻለ። ከወሬና ከሚበተኑ ወረቀቶች በስተቀር ሌላ ነገር አይታና ሰምታ ለማታውቅ ለዚህች ሀገር፣ ዲሞክራሲያ በማያወላውልና ግልጽ በሆነ መንገድ የፖለቲካ ጥያቄዎችን በማንሳትና አማራጭ መንገዶችን በማሳየት ያደረገችው አስተዋጽኦ ነበር ተቀባይነት እንድታገኝ ያደረገው። ግራ ያጋባ የነበረውን የለውጥ ነፋስ አስቀድማ በመረዳት፣ ዲሞክራሲያ አቅጣጫ ትሰጥ ስለነበር፣ በዕድሜ ገፋ ያለው የኅብረተሰብ ክፍል ሳይቀር ጋዜጣዋን ይከታተል ነበር። አስተያየቶችና ቃላቶች ይለቅሙ የነበሩ የወታደር ታጋዮችና ደጋፊዎቻቸው፣ ዲሞክራሲያን የግድ ማንበብ ነበረባቸው።

በይዘቷና በአቀራረቧ ማራኪነት፣ ዲሞክራሲያ በጠላትም ሆነ በወዳጅ አምባ በሥፋት ትነበብ የነበረች ጋዜጣ ሆነች። ዲሞክራሲያ፣ በመካሄድ ላይ የነበረውን ሃገራዊ አብዮታዊ ትግል አቅጣጫ ለማስያዝ የሚፈልገው ንቅናቄ ልሳን ነበረች። ለጋዜጣዋ መመሪያ ሆኖ ያገለገለው የኢሕአድ መለስተኛ ፕሮግራም ሲሆን፣ ፕሮግራሙ በተደጋጋሚ በዲሞክራሲያ ገጾች ላይ እየተነሳ

ማብራሪያ ተሰጥቶበታል። የጊዜውን አንገብጋቢ ጥያቄዎች ነጥሎ በማውጣትና በማያሻማ ሁኔታ በማብራራት፣ ምን መደረግ እንደሚኖርበት ዲሞክራሲያ በተደጋጋሚ ገለፀች። ክስተቶችን ከየአቅጣጫቸው እንደአመጣጣቸው በማየት፣ የተፈፀሙ እኩይ ተግባሮችን በማጋለጥ፣ አድራጊዎቹና መሠረታዊ ዓላማቸው ምን እንደሆነ በመጠቆም፣ ሁኔታዎችም ወዴት እንደሚያመሩ በመተንተን የሕዝባዊውን ትግል አቅጣጫ ለመስጠት ሞከረች። እጅግ አስቸጋሪና ውስብስብ የሆኑ ጥያቄዎችን እጅግ ቀላል በሆነ መንገድ በማብራራት፣ ለተከታታዮቿም ሆነ በፖለቲካ ቀውስ ውስጥ ተዘፍቆ ይዳክር ለነበረው አዲስ መንግስት የፖለቲካ ጐዳናውን አሳይታለች። ተራው የዲሞክራሲያ አንባቢ መንግሥት ምን እያደረገ እንደሆነ ለመረዳት፣ የተቃዋሚው ኃይልም ምን እንደሚሰራና ሁኔታዎች እንዴት እየተከሰቱ እንዳሉ ለማወቅ ሲጣጣር፣ ወጣት አብዮታውያን ደግሞ፣ በሚያስደነግጥ ፍጥነት ይጓዝ የነበረውን አብዮታዊ እንቅስቃሴ የፖለቲካ ይዘት፣ ከዲሞክራሲያ ለመማር ጥረት አድርገዋል። ትግሉ የቀሰቀሳቸው መሠረታዊ የርዕዮት ጥያቄዎች ላይ ዲሞክራሲያ የምታቀርባቸው ሃሳቦች ለታጋዩ የወጣት ትውልድ ዓይነተኛ መመሪያ ሆኑ። ኢትዮጵያ ትገኝ የነበረበት ታሪካዊ የዕድገት ደረጃ፣ የሀገሪቱ ማኅበረሰባዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታ፣ እንዲሁም በፖለቲካ ኃይሎች መሀከል የነበረው ግንኙነት ማርክሳዊ በሆነ የትንተና ዘዴ ነበር የሚቀርበው። ሆኖም፣ ቀደም ሲል ጀምሮ ከተለመደው የአሰራርና የአፃፃፍ ስልት በተለየ ዘዴ ነበር ዲሞክራሲያ ትንተና የምታደርገው። የምታቀርባቸው ሃሳቦች ተቀባይነት ያገኙ ዘንድ፣ የማርክሳዊ ጥቅሶች መኮልኮል ሳይሆን፣ አስተማማኝ ነጥቦችን መዘርዘርና ማብራራት ነበር ዲሞክራሲያ ትከተል የነበረው ጐዳና።

ዲሞክራሲያ፣ በይዘቷ ብቻ ሳይሆን በጽሑፎቿ ጥራት፣ በቋንቋዋ ለዛና አዳዲስ ቃላቶች በአጭር ጊዜ ውስጥ ሲፈጠሩ በመቻላቸው፣ አያሌ አንባብያን ለማፍራት ችላለች።

ዲሞክራሲያ ይበልጥ ተፈላጊ እንድትሆን ከረዱ ምክንያቶች መሀል አንዱ፣ ልሳኗ መውጣት በጀመረበት ጊዜ፣ ብዙ የግራ ቡድኖች በውህደት አንድነት መፍጠራቸው ነው። ዲሞክራሲያ መውጣት እንደጀመረች፣ የፖለቲካ መስመሯን ተቀብለው የሚያስተናግዱ በርካታ ተከታዮች አፈራች። ስርጭቷን፣ ሕትመቷን፣ እንደገና መባዛቷንና ያሰፈረችውን መልዕክቶች በገዛ እንደበታቸው የሚያሰራጩ አማኞች አገኘች።

በወቅቱ ይካሄድ ስለነበረው ትግል የሚያትቱ ጽሑፎች ቁጥር ተሰጥቷቸው ተከታታይ በሆኑ የዲሞክራሲያ ዕትሞች ሲወጡ፣ የኢሕአድ ለሕዝቡ ሊያስተዋውቅ የፈለጋቸውን ሰነዶች ለማቅረብ ወይም ከትግሉ ጋር በቀጥታ ያልተያያዙ ጉዳዮችን ለማውጣት ሲታሰብ፣ ልዩ የዲሞክራሲያ ዕትም ይዘጋጅ ነበር። ምንም እንኳ ስለጋዜጣዋ ይዘትና መውጣት ስለሚገባቸው ርዕሶች የመወሰን መብቱ የአዘጋጅ ቦርዱ ቢሆንም፣ በጋዜጣዋ ላይ ስለሚፃፉ ጉዳዮች አስመልክቶ የድርጅቱ መሪ ታጋዮች ተሳትፎ አድርገዋል። በዲሞክራሲያ

ስለሚወጣው ርዕስ፣ በማዕከላዊ ኮሚቴ፣ በአዲስ አበባ ኢንተር ዞን፣ በአዘጋጅ ቦርዱ ወይም ከአመራሩ ጋር ግንኙነት በነበራቸው በማንኛውም አባላት ይቀርባል። የቀረበው አርእስት መሠረታዊ የፖለቲካ ጥያቄዎችን የማያስነሳ እስከሆነ ድረስ፣ አዘጋጅ ቦርዱ ጽሁፉን ያዘጋጃል። ሆኖም ሃሳቡ ሰፋ ያሉ ጥያቄዎችን የሚቀሰቅስ ከሆነ፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው ተሰብስቦ ውይይት ያደርግበታል። ስምምነት የደረሰባቸው ዋና ዋና ነጥቦችን ቦርዱ ካሰፈረ በኋላ፣ ከአዘጋጅ ቦርዱ አባል አንደኛው ረቂቁን እንዲያዘጋጅ ይመደባል። ከሰኔ መጨረሻ 1967 ዓ.ም እስከ ነሐሴ 1967 ዓ.ም ድረስ፣ ስምንት የዲሞክራሲያ እትሞች ወጥተዋል። ከዲሞክራሲያ ሌላ፣ ስም ያልተሰጣቸው ጽሑፎችን ድርጅቱ አሰራጭቷል። የዚህ ዓይነት ጽሑፎች አንድም ለተወሰነ የኅብረተሰብ ክፍል፣ ለምሳሌ ለወታደሩ፣ እንዲደርስ ተብሎ የሚዘጋጅ ሲሆን፣ አለበለዚያ፣ ጽሁፉ መውጣቱ አስፈላጊ ቢመስልም፣ በዲሞክራሲያ ለመውጣት የማይችል ሆኖ ሲገኝ የሚወሰድ እርምጃ ነበር።

የዲሞክራሲያን የአቀራረብ ስልት መለካት ይቻል የነበረው የመጨረሻውን ረቂቅ ባዘጋጀው ግለሰብ ነበር። በተማሪው ንቅናቄ ውስጥ ይካሄድ በነበረው ትግል የሰላው የዮሐንስ ብርሃኔ የአፃፃፍ ስልት፣ ተናዳፊና ተንኳሽ ከመሆኑም በላይ፣ ለማሳመን የሚችል የትንተናም ይሁን የክርክር አቀራረብ ነበረው። የተስፋዬ ደበሣይ ልዩ ችሎታ ደግሞ፣ ውስብስብ የሆኑ የርዕዮትና የፖለቲካ ጉዳዮችን፣ በቀላሉ መረዳት በሚያስችል ቋንቋ፣ ጥርት ባለ የክርክር ዘይቤ ማቅረቡ ነበር። የተስፋዬ ያልተለመደ የአቀራረብ ዘዴ፣ ለዲሞክራሲያ መልካም ስምን ከማስጠቱም በላይ፣ የሚቀርቡት ጽሁፎች ጥልቀት እንዲኖራቸው በመጠቆም የአንባብያንን ፍቅር አትርፏል። የተስፋዬ ጽሁፎች ስነጽሁፍ ውበት ከሌሎቹ ዝቅ ያለ ቢሆንም፣ በይዘቱ ግን ከሁሉም የላቀ ነበር። ከተማሪው ንቅናቄ ዘመን ጀምሮ ይቀርቡ ከነበሩ የአፃፃፍ ስልቶች በጣም የተለየ በመሆኑ፣ ለዲሞክራሲያ ልዩ ገፅታ ከመስጠቱም በላይ፣ ዲሞክራሲያ የርዕዮት ልሳንም እንደሆነች አመላክቷል። ተስፋዬ በትግራይ ክፍለ ሀገር የኢዲሮብ ተወላጅ ሲሆን፣ አማርኛ ከትውልድ ቋንቋው ከአዲሮብና ከትግርኛ ቀጥሎ ሦስተኛ ነበር። የፀጋዬ ልዩ የአማርኛ ቋንቋ ችሎታ ደግሞ፣ ቀላሉን መልዕክት እንኳ ውብ በሆነ መንገድ ስለሚያቀርብ፣ ለአንባብያን ርካታን በመስጠትና አዳዲስ የግራው አብዮታዊ አገላለጾችን በማስተዋወቅ መሣሪያ ሆኖ አገልግሏል። (23)

ድርጅቱ ሕቡእዊ ሆኖ መቆየት እንዳለበት በማመን፣ ጋዜጣዋ የግራ ልሳን መሆኗን ወይም ለሶሻሊዝም እንደምትታገል በማንኛውም የዲሞክራሲያ እትም ላይ ሳይገለጽ ቆየ። ያም ሆኖ ግን፣ የጋዜጣዋን የትንተና ዘዴና አቀራረብ ሚስጢራዊ አድርጎ መቆየት የሚቻል አልነበረም። በሐምሌ መጨረሻ ላይ፣ መኢሶን "የሰፊው ሕዝብ ድምጽ" የተሰኘ የራሱን የአማርኛ ሳምንታዊ ጋዜጣ ማውጣት ጀመረ። ዳንኤል ታደሰና ዶክተር ወርቁ ፈረደ ለጋዜጣው ዝግጅት የቦርድ አባላት ነበሩ። የፖለቲካ መስመራቸውን በየካቲት ወር 1967 ዓ.ም እስኪቀይሩ ድረስ፣ በቅርጽና በአቀራረብ ዘዴ ካልሆነ በስተቀር፣ በዲሞክራሲያና በሰፊው ሕዝብ ድምጽ መሀል ጉልህ የሆነ ልዩነት አልነበረም። የሰፊው ሕዝብ

ድምጽ ደርግን መቃወም ብቻ ሳይሆን የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስትን መመሥረት አጥብቆ ይጠይቅ ነበር። የኢሠአማን ያልተሳካ የሥራ ማቆም አድማ ደግፏል፣ የቀድሞው መንግሥት ብለ ሥልጣናትና የጄኔራል አማን አንዶምን መገደል ኰንኗል። እንዲሁም፣ የእድገት በኅብረትንና ደርግ በኤርትራ የሚያካሂደውን ጭፍጨፋ አውግዟል። [24]

የግርጌ ማስታወሻ

1. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፮ ተመልከቱ።
2. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፬ ተመልከቱ።
3. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፯ ተመልከቱ።
4. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፰ ተመልከቱ።
5. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፱ ተመልከቱ።
6. የአመራሩ አባል ሁለት ወይም ሦስት የጥናት ቡድኖች ውስጥ ከመሳተፉ ሌላ፣ በሌሎች ኃላፊነቶችም የተጠመደ ነበር። የአብዮት ቡድንን አስመልክቶ የቀረበው ሐተታ፣ የቡድኑ መሪ አባል ከነበረው ከሲራክ በላይነህ የተገኘ ነው።
7. ስለ ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ውይይት ምዕራፍ ፬ ተመልከቱ።
8. ውህደቱ ይካሄድ በነበረበት ወቅት ስለተፈጠረች አንዲት መለስተኛ አጋጣሚ ማንሳት ያሻ ይሆናል። ውህደቱ ከመካሄዱ ቀደም ሲል፣ የአብዮት ቡድን፣ የኢህአድ የወጣት ቡድን አመራርን ሰርጐ ሊገባ እንደቻለ ውህደቱ እንደተጠናቀቀ ተገለፀ። የኢሕአድ የወጣት ሊግ አባላት አዲስ በሰሙት ዜና በጣም ስተበሳጩ፣ የወጣት ቡድኖቹ ውህደት ተጓተተ። ጉዳዩን ይከታተሉ የነበሩ የሁለቱ ቡድኖች የአመራር አባላት ጣልቃ በመግባት ሁኔታውን ሊያስተካክሉ ቻሉ። ከተፈጠረው የድርጅት ችግር ሌላ፣ ሠርጐ ገብነቱ በሁለት ወንድማማቾች መሀል መቃቃር ፈጠረ። የኢሕአድ የወጣት ሊግን ሠርጐ የገባው የወጣቱ ሊግ ጊዜያዊ አመራር ፀሐፊ የነበረው የአክሊሉ ሕሩይ ታናሽ ወንድም ቴቶ ሕሩይ ነበር። ታናሽ ወንድሙ ዕምነት በማጓደሉ አክሊሉ በጣም ተበሳጨ። ቴቶ ደግሞ ቅድሚያ ሊሰጠው የቻለው ዝምድናውን ሳይሆን የቡድን አባልነቱን ነበር።
9. የመጀመሪያው ግንኙነት የተፈጠረው እንድርያስ እሸቱ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ያስተምር በነበረበት ወቅት ነው። እንድርያስ በተማሪው ንቅናቄ ውስጥ በነበረው ሚናና በብሔር ጥያቄ ላይ በወሰደው አቋም ሳቢያ፣ በንትርክ የተጠመደ መምህር ነበር። (ዝርዝሩን ምዕራፍ ፰ ተመልከቱ) ምንም እንኳ በርካታ ግንባር ቀደም ታጋዮች በበጐ ዓይን ባይመለከቱትም፣ ጥቂት ተከታዮች ማፍራቱ ግን አልቀረም። የአይድ መሐመድ ቡድን በሐረር በተለይም በአደሬዎች መሀል ድጋፍ ነበረው።
10. የቡድኑን አመሰራረት አስመልክቶ ዜናውን ያካፈሉት የቀድሞ የቡድኑ አባላት ጌታቸው በጋሻውና፣ ማዘ ናቸው።
11. አበማ ምትኩ ከኢሕአድ ጋር አልተቀላቀለም።
12. አንዳንድ የቡድኑ አባሎች በኢህአድ እንቅስቃሴ ውስጥ የጉላ ድርሻ ነበራቸው። ሁለቱ ወንድማማቾች በትግሉ ሂደት ውስጥ ተሰውተዋል። የማዕከላዊ ኰሚቴውንና የሐረር የዞን ኰሚቴ ያገናኝ የነበረው ሰይፉ፣ በ1969 ዓ.ም ከሐረር ወደ አዲስ አበባ ፈንጅ

ሲያንገራግዝ ተንቅቶበት ሲያዝ ሲል አምልጦ ይጠፋል። ማንነቱ የታወቀ ስላልመሰለው፣ መትሃራ ከሚገኘው የአባቱ መኖሪያ ቤት ይሄዳል። የፀጥታ ሠራተኞች ከአባቱ ቤት ይጠብቁት ነበር፣ ልክ ቤቱ እንደደረሰ ገደሉት። ኢዮብ ጠና የኢሕአድ የጅማ የዞን ኮሚቴ አባል ሆኖ ሲሰራ፣ ሻለቃ ጌታቸው ሺበሺ በጅማ አካባቢ በ1968 ዓ.ም ባካሄደው ዕልቂት ከወደቁት የኢሕአፓ አባሎች አንዱ ነው። የኢሠአማ ሀላፊ ሆኖ የተመረጠው ተስማ ደሬሳ፣ በሕቡዕ ይኖር በነበረበት ጊዜ ከታሰረ በኋላ፣ በ1969 ዓ.ም ተረሽኗል። ሙሄ አብዱ ቀደም ሲል ወደ ሞቃዲሾ ከሄደ በኋላ፣ የአሮሞ ተወላጆች ያካሄዱ በነበረው እንቅስቃሴ ተሳታፊ ይሆናል።

13. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፮ ተመልከቱ።
14. ኃይሉ አባይ በሕይወት ከተረፉት የኢሕአድ መስራች አባላት መሀከል አንዱ ነበር። ሆኖም፣ በ1983 ዓ.ም ከኢሕአዴግ ጋር በተደረገ ጦርነት ላይ ሲሰዋ ችሏል።
15. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፮ ተመልከቱ።
16. ጌታቸው ንጋቱ በ1969 ዓ.ም ኢሕአፓን ከከዳ በኋላ፣ ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ የድርጅቱ አባላት ሕይወትን አደጋ ላይ ጥሏል።
17. ስለ ስዩም ከበደ ዝርዝሩን ምዕራፍ ፮ ተመልከቱ።
18. የታተመ የመንክስ ሰነድ ገጽ 10-12።
19. Ibid., page 115.
20. Ibid., page 16.
21. Ibid., page 17.
22. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፬ ተመልከቱ።
23. በአሁኑ ወቅት፣ ፀጋዬ ገብረመድህን በ1983 ዓ.ም ስልጣን የያዘው የሽግግር መንግስቱ እስረኛ ነው። በህይወት መኖሩ ግን አጠራጣሪ ነው።
24. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፮ ተመልከቱ።

ምዕራፍ ፲

የፍፃሜው መጀመሪያ - ዴሞክራሲ ታፈነ

ከመስከረም 2 ቀን 1967 - መጋቢት 4 ቀን 1967

ደርግ በንጉሡና በቤተሰባቸው ስም የነበሩትን ተቋሞች ወረሰ። ራሱን ከፀረ-ዘውድ ትግል አምባ በመቀላቀል፣ መስከረም ሁለት ቀን 1967 ዓ.ም፣ ወታደራዊ መንግስቱ አፄ ኃይለሥላሴን ከሥልጣን አውርዶ፣ ምክር ቤቱን አፈረሰ። ሕገመንግስቱን ሽሮ፣ ወታደራዊ አገዛዝን መሰረተ፤ ዴሞክራሲያዊ መብቶችንም አገደ። ንጉሡን ከዙፋን በማውረድ መንግስቱ የወቅቱ የሕዝቡ ጥያቄዎች ከነበሩት መካከል ለአንደኛው ምላሽ ቢሰጥም፣ የሕዝቡ ዋና የትግል መሣሪያ የሆነውን ዴሞክራሲያዊ መብትን አፈነ።

አፄ ኃይለሥላሴ ከሥልጣን በተወገዱበት ዕለት፣ "አምባገነናዊ ወታደራዊ መንግሥት ወይንስ ዴሞክራሲያዊ የሠፊው ሕዝብ መንግሥት" በሚል ርዕስ ዴሞክራሲያ ባወጣችው ዕትም፣ የንጉሡን ከሥልጣን መነሳት፣ የፓርላማውን መፍረስና የሕገ መንግስቱን መታገድ ደግፋ፣ የሀገሪቱ ሥልጣን በወታደሮች እጅ መግባቱን በጥብቅ አወገዘች። በየትኛውም ዓለም ቢሆን፣ ወታደራዊ መንግስት በሌሎች ወታደሮች ካልተገለበጠ በስተቀር፣ ሥልጣን በፍላጐቱ ያስረከበበት ጊዜ የለም ብላ ከገለፀች በኋላ፤ አዲሱ ወታደራዊ መንግስት ወደፊት ምርጫ ለማድረግ የገባውን ቃል፣ መሸንገያ ነው ስትል ዲሞክራሲያ አስገነዘበች። ንጉሡ ቢወርዱም የዘውድ አገዛዙ ከነጭርሱ አለመገርሰሱ፣ በሀገሪቱ ስም የተፈረሙ ውሎች በሙሉ እንደሚከበሩ መገለፁንና ካለ እንዳች ይግባኝ ወታደራዊ ፍርድ እንዲሰጥ መደንገጉን ዲሞክራሲያ አወገዘች። ከአንድ ሳምንት በኋላ የወጣው "የሰፊው ሕዝብ ድምፅ" ዕትም ቁጥር አንድም፤ "ራሳቸውን የሾሙት ጥቂት ወታደሮች" ብሎ በመሰየም፤ በተመሳሳይ መንገድ ነቀፌታውን አቀረበ።

አፄ ኃይለሥላሴ ከስልጣን እንደወረዱ በሶስተኛው ቀን፣ በአዲስ አበባ ከተማ ዓመታዊ ጉባኤውን የከፈተው የኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበርም (CELU) ተመሳሳይ ምላሽ ሰጠ። የኢሠአማ የጉባኤ ቀን የተወሰነው በመጋቢት ወር 1966 ዓ.ም ሲሆን፤ በማኅበሩ አመራርና እነሱን በሚፃረሩ ታዳጊ የሠራተኛ ተቃዋሚ ቡድን መካከል ይካሄድ በነበረው የሥልጣን ትግል ጉባኤው ይጠመዳል ተብሎ ነበር የተገመተው። ነገር ግን፣ የንጉሳዊው አገዛዝ መገርሰስና የወታደሮች ሥልጣን መንጠቅ፣ የጉባኤው አጀንዳ እንዲለወጥ አስገደደ። በሀገሪቱ በተፈጠረው አዲስ የፖለቲካ ሁኔታና፣ የሥራ ማቆም አድማ በመታገዱ ምክንያት፣ በሰራተኛው ማኅበር ላይ በተደቀኑት አዲስ ክስተቶች ላይ ጉባኤው

ትኩረት እንዲያደርግ የሠራተኛው የተቃዋሚ ቡድን አባላት ሃሳብ አቀረቡ። በአመራራቸው ላይ ሊነሳ የሚችለውን ፍጥጫ ለማስወገድ ሲሉ፣ የማኅበሩ መሪዎች ሃሳቡን በደስታ ተቀበሉት። የተለያየ ዓላማ የነበራቸው የኢሠአማ አመራርንና ተቃዋሚ አባላትን አዲሱ የፖለቲካ ክስተት ሲያቀራርባቸው ስለቻለ፣ የጉባኤው አጀንዳ ተሻሽሎ በኢትዮጵያ የፖለቲካ ሁኔታ ላይ ለመነጋገር ስምምነት ላይ ተደረሰ።

ውይይቱ እንደተጀመረም፣ የጉባኤው ተሳታፊዎች በአዲሱ ወታደራዊ መንግስት ላይ ተደጋጋሚ ነቀፌታዎች አቀረቡ። ሰራተኞቹ በ1966 ዓ.ም ሕዝባዊ ንቅናቄ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ መሆናቸው የታወቀ ሲሆን፣ ሥር-ነቀል ለውጥ እንዲደረግ የሚፈልገው የግራ ኃይል በተለያዩ ወረቀቶች አማካይነት ያስራጫቸው አመለካከቶች ያሳደሩት ተጽዕኖ በጉባኤ ተሳታፊዎች ይንፀባረቅ ነበር። በጉባኤው የተገኙ የሠራተኛ ተወካዮች፣ አንድ በአንድ እየተነሱ የወታደሮቹ በሥልጣን ላይ መፈናጠጥንና መሠረታዊ ሰብአዊ መብቶች መረገጥን፣ በተለይም የስራ ማቆም መብት መነፈጉ፣ በየካቲት ወር ለተጀመረው አብዮታዊ ትልቅ አደጋ ነው በማለት የተቃውሞ ድምፅ አሰሙ። ጉባኤው ከመጀመሩ ትንሽ ቀደም ብሎ የወጣው፣ በሰራተኛው ንቅናቄ ላይ ያተኮረው የዲሞክራሲያ እትም፣ ሰራተኞቹ ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት እንዲቋቋም እንዲጠይቁና ሌሎች ተመሳሳይ ሕዝባዊ ጥያቄዎችን እንዲያነሱ አሳስቦ ነበር። በኢሰአማ ዋና ጽህፈት ቤት ውስጥ ይሰሩ የነበሩ የኢትዮጵያ ሕዝቦች የአርነት ድርጅት አባላትም፣ የዲሞክራሲያን መልዕክት በታጋይ ሰራተኞች ዘንድ አስፋፉ።

ጉባኤው ውይይቱን ቀጥሎ፣ የውይይቱን መንፈስ የሚያንፀባርቅ የፖሊሲ መግለጫ የማኅበሩ ምክር ቤት እንዲያዘጋጅ ጠየቀ። የሰራተኞች አንድነት ማኅበር የሕግ አማካሪ የነበረው ግርማቸው ለማ፣ ለጉባኤው የቀረቡትን የውሳኔ ሃሳቦች በማርቀቅ ረገድ እንዲሳተፍ ተጠይቆ፣ እሱ ራሱ የውሳኔ ሃሳቦቹን ለጉባኤው ካነበበ በኋላ፣ በሙሉ ድምፅ ተደግፎ አለፈ። ውሳኔዎቹ ደርግን ይቃወሙ የነበሩት የሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊዎችን መስመር የተከተሉ ሲሆኑ፣ ከውሳኔዎቹ አንዱ፣ መሰረታዊ ሰብአዊ መብቶችን የነፈገው የመስከረም 2 ቀን አዋጅን ያወግዛል። "የሥራ ማቆም አድማ እንዲያደርጉ ሠራተኞችን የሚያስገድዱ ሁኔታዎች ሳይወገዱ መብቱን መንፈግ፣ በጦርነት ላይ ያለ ሠራዊት ትጥቅ እንደማስፈታት ይቆጠራል" ነበር የሚለው ውሳኔው። በተጨማሪም፣ ወታደራዊው ኃይል "የሀገሪቱ ጥቅም ጠባቂ መንግስት" እኔ ብቻ ነኝ ማለቱን በመቃወም፣ ከኢ.ሰ.አ.ማ.፣ ከጦር ኃይሎችና ከሌሎች የሀገሪቱ

ክፍሎች የተውጣጣ ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት እንዲቋቋም ሃሳብ አቀረበ። የጉባኤው ውሳኔ እዳይታፈን በመስጋት፣ ሃሳቡ የሠፈረበት ጽሁፍ በተቀላጠፈ መንገድ በዋና ከተማዋ እንዲስፋፋ ተደረገ።

በተከታዩ ቀን፣ ጉባኤው በመካሄድ ላይ እንዳለ፣ የሠራተኞቹ ማኅበር ከፍተኛ መማክርት አባላት ወደ ደርግ ጽሕፈት ቤት ተጠርተው ውሳኔውን እንዲሰርዙ ተጠየቁ፣ ማስፈራሪያም ተሰጣቸው። ታክቲኩ ስላልሰራ፣ ሦስት የደርግ አባላት በሠራተኞቹ ጉባኤ ላይ ተገኝተው ንግግር እንዲያደርጉ ተላኩ። ሻለቃ እንዳለ ተሰማ፣ ሻለቃ ደበላ ዲንሳና መቶ አለቃ ስለሺ በዕውቀቱ በጉባኤው ላይ በመገኘት፣ ሠራተኛው ውሳኔውን እንዲሰርዝ ለማሳመን ሞከሩ። ይሁንና በስብሰባው የተገኙ የሰራተኛ ማኅበራት ተወካዮች አንድ በአንድ እየተነሱ ውሳኔውን ደግፈው በመናገር፣ የደርግ አባላቱን ሙከራ ውድቅ አደረጉ። የደርግ የማኅበራዊ የኑሮ እድገት ኮሚቴ ምክትል ኃላፊ የነበሩት ሻለቃ እንዳለ፣ የኢሠአማ (የCELU) ፕሬዚዳንት የነበሩት አቶ በየነ ሰለሞንን፣ ዋናው ፀሐፊው አቶ ፍስሐ ጽዮን ተኪኤንና የከፍተኛ መማክርት ሸንጎ አባል አቶ ግደይን፣ የሀገሪቱን ሰላማዊ ሰውጥ ለማሰናከል ሞክረዋል በማለት መስከረም 12 እንዲታሰሩ አዘዙ። የሠራተኞቹ ጉባኤ በምላሹ፣ መሪዎቹ ካልተፈቱ፣ መስከረም 14 ቀን ጠቅላላ የሥራ ማቆም አድማ እንደሚያደርግ ገለፀ።

ከኢሠአማ አመራር መሀል ከፊሉ እስር ቤት ሆነው አዲስ መሪዎች ለመምረጥ ጉባኤው ስላሰፈለገ፣ ማኅበሩ በምክትል ፕሬዚዳንቱ በአቶ ዓለም አብዲ እጅ ወደቀ። አቶ ዓለም አብዲ ከሌሎቹ መሪዎች ጋር አለመታሰራቸው፣ በሰናይ ልኬ ይመራ በነበረው ቡድን አማካይነት ቀደም ሲል ከደርግ ጋር ግንኙነት ስለፈጠሩ ነው የሚል እምነት አሳደረ። አቶ ዓለም አብዲ ከደርግ ጋር ያካሄዱ የነበሩትን ግንኙነት ይከታተሉ የነበሩት የሠናይ ልኬ ቡድን አባል የሆኑት አቶ ጉልላት ገብረማርያም ነበሩ።

የስራ ማቆም አድማው የሚደረግበት ቀን ሲቃረብም፣ አድማውን ለማክሸፍ አቶ ዓለም አብዲ ያልገለበጡት ድንጋይ አልነበረም። በመጀመሪያ፣ የስራ ማቆም አድማው የሚደረግበት ጊዜ እንደተላለፈ የሚገልጽ መልዕክት ለአባል ማኅበራት አስተላለፉ። ቀጥሎም፣ የሥራ ማቆሙ አድማው ጊዜ መተላለፉን ለመግለጽ፣ የአንዳንድ ታላላቅ ማኅበራት መሪዎችን ወደ አዲስ አበባ አስጠሩ። አጠቃላይ የሥራ ማቆም አድማው እንዲደረግ በተወሰነበት ቀንም፣ የማኅበሩ ምክትል ፕሬዘደንት፣ በወታደር ጂፕ ታጅበው፣ በተለያዩ ፋብሪካዎች እየተዘዋወሩ፣ አድማው መሠረዙን አስታወቁ። በዚህም ምክንያት፣ በአድማው

ቀን፣ በአዲስ አበባ አካባቢ፣ ከሜታ ቢራ ፋብሪካ በስተቀር ሌላ ስራ ያቆመ ማኅበር አልነበረም። የሜታ ቢራ ማኅበር መሪም፣ ከሌሎቹ የኢሠአማ ማኅበር መሪዎች ጋር ተሰረ። የታሰሩት መሪዎችን ሰራተኞቹ ራሳቸው የማይፈልጓቸውና የሚቃወሟቸው ቢሆንም፣ አቶ ዓለም የፈፀምዋቸው ድርጊቶች በሠራተኛው ትግል ላይ ከፍተኛ ጉዳት አደረሰ። በኢትዮጵያ ሠራተኛ ታሪክ ውስጥ ለሁለተኛ ጊዜ ሲደረግ የታቀደው ጠቅላላ የሥራ ማቆም አድማ ከሸፈ። ይህ ሁኔታም የኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበርና የደርግ ግንኙነት ገና ከጅምሩ እንዲቃቃርና ውሎ አድሮም እየተባባሰ እንዲሄድ አደረገ። ወታደራዊው መንግስትም፣ የሙያ ማኅበራትን መቆጣጠር አለብኝ የሚል እምነት ሰረፀበት። እስከዚያው ድረስ ግን፣ የተኮላሸውን የምክትል ፕሬዚዳንቱ የአቶ ዓለም አብዲን አመራር በሥልጣን ለማቆየት ወሰነ። የኢትዮጵያ ሰራተኞች አንድነት ማኅበርም፣ ሀይል-አልባ ሆኖ በመቅረቱ፣ ደካማ ተቋም ሆኖ ቀረ።

አድማው እንደከሸፈም፣ በመንግስት ይዞታ ሥር የነበሩ የዜና ማሰራጫ አውታሮች፣ የማኅበሩን መሪዎች በማጋለጥ ዘመቻ ጀመሩ። የተማሪዎች ንቅናቄ በሰራተኛው ማኅበር አመራር ላይ ቀደም ሲል ሰንዝሮት የነበረውን ነቀፌታ ይጠቅሱ ገቡ። ደርግን በመደገፍ ከአንዳንድ ማኅበራት የተላኩ ደብዳቤዎች በጋዜጦች ታተሙ። በመላ ሀገሪቱ ይዘዋዋሩ የነበሩ የደርግ አባላት፣ የሠራተኞችን ድጋፍ ለማግኘት በተለያዩ ቦታዎች በሰራተኞች መካከል ለነበሩ ችግሮችና ግጭቶች መፍትሄ ሲሰጡ፣ በመስከረሙ የሥራ ማቆም አድማ የተሳተፉ የሰራተኛ መሪዎችን ደግሞ ከኃላፊነት አስወገዱ። ከቦታቸው ከተነሱት የማኅበራት መሪዎች አንዱ የባህር ዳር የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ መሪ ነበር። ኤርትራ የነበረው የባራቶሎ የጥጥ ኩባንያ ቀደም ሲል ከሥራ አባሮአቸው የነበሩትን ስልሳ የሚሆኑ ሠራተኞችን እንዲመልስ ታዘዘ። በሌሎች አንዳንድ የኤርትራ ዘመናዊ የእርሻ ተቋሞች፣ በሲዳሞ በብላቴ የእርሻ ማዕከልና በኢትዮኖራም እንደዚሁ ተመሳሳይ እርምጃዎች ተወሰዱ።

መስከረም ሁለት ቀን ወታደራዊ መንግስቱ የወሰዳቸው እርምጃዎች፣ ሌሎች የኅብረተሰብ ክፍሎችን አስቆጣ። ከሠራተኞቹ ጋር ያላቸውን አንድነት ለመግለጽ፣ መስከረም 7 ቀን የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች የተቃውሞ ሰልፍ አደረጉ። ሰልፉ በወታደር ሲበተን፣ የዜና ማሰራጫ አውታሮች በተማሪዎቹ ላይ በማተኮር፣ የፊውዳሎች ልጆችና ዘመዶች በሚል ወነጀልዋቸው። (9) "አሁን ለኢትዮጵያ የሚያስፈልገው ዴሞክራሲ አይደለም" አለ አንድ ጋዜጣ። (10) የዴሞክራሲን ጥያቄ ያነሱ ሁሉ አድሀሪ ተባሉ። ሥር-ነቀለ ለውጥ የሚፈልጉ የግራ ክንፍ ኃይሎችን ከአድሀሮት ኃይላት ጋር አክሎ ወታደራዊው መንግስት

ፈረጃቸው። በዩኒቨርሲቲው የአርት ፋካልቲ ርዕሰ መምህርና የመሳሰሉት አንዳንድ የታወቁ ሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊዎች ታሰሩ። (11)

ደርግን ይቃወሙ ከነበሩ ክፍሎች መሀል ከበድ ያለ ጥያቄ የተነሳው በወታደራዊው ኃይል ውስጥ ነበር። በወታደሩ መሀል የነበሩ ተራማጅ መኮንኖች፣ ወታደር የሀገሪቱን ሥልጣን መጨበጡን በመቃወም፣ የደርግ አባላት ወደየክፍላቸው ተመልሰው ሌላ ምርጫ እንዲደረግ ጠየቁ። ተቃውሞ የተቀሰቀሰባቸው አንዳንድ የወታደር ክፍሎችን የስም ዝርዝር ዲሞክራሲያ ቁጥር 12 አወጣች። በወታደሩ ውስጥ የተቀሰቀሰውን ተቃውሞ ለማጥፋት፣ ደርግ ቁርጠኛ እርምጃ ወሰደ። መስከረም 26 ቀን አዲስ አበባ ውስጥ ይገኙ የነበሩ የጦር ኃይል መሐንዲሶችንና የአርሚ አቪየሽንን በመክበብ ግጭት ከተካሄደ በኋላ፣ በርካታ ወታደሮች ተገደሉ። ከተገደሉት መሀል አብዛኞቹ በ1966 ዓ.ም ንቅናቄ የጐላ ሚና የነበራቸው ታጋይ ወታደሮች ነበሩ። ደርግ፣ በወታደሩ ውስጥ የነበሩትን ተቃዋሚዎች በአጭር ጊዜ ውስጥ በማጥፋት፣ አንዣቦ የነበረውን አደጋ አስወገደ። እርምጃውም፣ በወታደሩ ክፍል ውስጥ የነበሩ ተራማጆችን ማደን እንደተጀመረ አመለከተ። የኢትዮጵያ ሕዝቦች ነፃ አውጪ ድርጅትና ሌሎች ታጋይ ክፍሎች፣ የደርግን እርምጃ ሲያወግዙ፣ ድሞክራሲያ ቁጥር 13 የደርጉን መግለጫ በማስተባበል ደርግ ለምን ወታደሮቹን እንደፈጀ በዝርዝር አስረዳች።

ከላይ እንደተገለፀው፣ ንጉሡን ያወረደው አዋጅ ለሕዝባዊ መንግሥት ጥያቄ የማያሻማ ምላሽ ሰጠ። ሠላማዊ ሰልፍ የማድረግ፣ ሥራ የማቆም አድማ መምታት፣ በአጠቃላይ መሠረታዊ ዲሞክራሲያዊ መብቶች እንደማይኖሩ ተገለፀ። በየካቲቱ ሕዝባዊ አመጽ ሕዝቡ የታገለለትንና ዋና የትግል መሣሪያ የሆነውን የዴሞክራሲያዊ መብቱን በዚህ መልክ በጥቂት መለዮ ለባሾች ተነጠቀ። ለኢሕአድና ተከታዮቹ፣ የመስከረሙ የደርግ አዋጅ ዋና ገጽታ፣ የአፄ ኃይለሥላሴ ከዙፋን ማውረዱ ሳይሆን፣ የሕዝቡን የትግል መሣሪያ መነጠቁና፣ የአብዮታዊ ትግሉ ወደ ፍጻሜ መቃረቡን ማብሰሩ ነበር። ንጉሡ በስልጣን ላይ የሚቆዩበት ቀናት እየተቆጠረ ነበረና፣ በዚህ እርምጃው፣ የወታደራዊው ቡድን በስርዓቱ ውስጥ የነበረው ቦታና በአጠቃላይ የፖለቲካ ሂደቱ ውስጥ የሚኖረው ሚና ግልጽ ሆነ።

ከዚህ በተጨማሪ ግን፣ ደርግ የሚወስዳቸው እርምጃዎች ሁሉ ጣምራ ገጽታ እንደሚኖራቸው ተብራራ። በአንድ በኩል ንጉሡን በማውረድ ከሕዝቡ ጋር አብሮ ሲጓዝ፣ በሌላ በኩል ግን ለዙፋኑ መገርሰስ ዋና መሣሪያ የሆነውን

ዲሞክራሲያዊ መብትን ነፈገ። ቢላዋውን ሰጥቶ ስጋውን ነሱ እንዲሉ፣ የሕዝቡን የፀረ-ዘውድ አገዛዝ ትግል የሚደግፍ መስሎ በመታየትና ሌሎችንም አብረው ሊሄዱ የሚችሉ እርምጃዎችን በመውሰድ፣ በአፀፋው፣ የሕዝቡን መሠረታዊ መብት ቀማ። ንጉሡን ከዙፋን በማውረድ፣ ደርግ የፀረ-ዘውድ ትግል መሪነቱን አረጋገጠ። ጣምራ ገጽታ ያለው የደርግ አሠራር በዚህ ወቅት ተጀምሮ ለተወሰነ ጊዜ ያህል ይቀጥላል።

የኢትዮጵያ የግራ ኃይል የፈራው አልቀረም ወታደራዊ አምባገነን መንግሥት የፖለቲካ ሥልጣኑን ጨበጠ። ጥቂት ለውጦችን በአንድ በኩል እያደረገ፣ በሌላ በኩል ደግሞ ጭፍን ጭፍጨፋን በማካሄድና ሕዝቡን ግራ በማጋባት ሥልጣኑን ለማደላደል ታጥቆ ተነሳ። ይህ አደገኛ የወታደራዊ ቡድን፣ የግራ ኃይሉን ገና በለጋነቱ አደጋ ላይ እንደሚጥል ተገመተ።

አዲሱ ወታደራዊ የገዥ ቡድን፣ የፊውዳሉ መደብ ወይም የአቀባባይ ከበርቴው ክፍል አካል እንዳለመሆኑ መጠን፣ ለመንግስቱ አውታር ባይተዋር ነበር። የዚህ ቡድን አባላት ይህ ነው የሚባል ንብረት ያላካበቱና አብዛኞዎቹ ከአርሶ አደሩና ከንዑስ ከበርቴው ቤተሰብ የመጡ ነበሩ። ከእነዚህ ውስጥ ብዙዎቹ ከኅብረተሰቡ ዝቅተኛ የድሀ መደብ የሚመደቡ ሲሆን፣ የመንግሥት ተቀጣሪ በመሆን ለእለት እንጀራቸው እየሰሩ የሚኖሩ ነበሩ።

ያም ሆኖ ግን በፊውዶ-ካፒታሊስቱ ስርዓት ላይ የተመሠረተው የመንግሥት ሥልጣንን በእጃቸው ከማስገባት ያገዳቸው ነገር አልነበረም። ለፊውዳሉ ሥርዓት ባዕድ የሆነው ይህ ቡድን፣ ወደ ፖለቲካ ሥልጣን ከወጣ ጀምሮ፣ በኢትዮጵያ መንግስታዊ አውታር ውስጥ አዳዲስ ክስተቶችና፣ ዝንፈቶች (dislocation) ተፈጠሩ። የመጀመሪያው ዝንፈት፣ የፖለቲካ ሥልጣኑን ቁንጮ በጨበጠው በደርግና የመንግሥት አውታሮች ምሰሶ በሆኑት ማለትም፣ የሠራዊቱና የፖሊስ የበላይ ሹማምንትና ቢሮክራሲው፣ የየክፍለ ሃገሩ አስተዳዳሪዎች፣ የከበርቴው መደብና ሌሎችም ክፍሎች መካከል የነበረው ግንኙነት ነው። ደርግ የመንግስቱ አውታርና ምሰሶ ከሆኑት መደቦች ጋር ጨርሶ የሚጣጣም አልሆነም። የመንግሥቱ አውታሮችና ምሰሶ ከሆኑት መደቦች ውጭ ሌላ ቡድን የፖለቲካ ስልጣኑን በመጨበጡ፣ ዝንፈቱ ሊፈጠር ቻለ። ይህ ቡድን፣ በመደባዊ ጀርባው ልዩነት የተነሳ፣ መንግስቱ ለቆመለት የፊውዳል ሥርዓት ሽንጡን ገትሮ ሊሰለፍ አልቻለም። እስከ 1966 ዓ.ም ድረስ መንግስቱ ለቆመለት ዓላማ ደርግ ለመሰለፍ ዝግጁ ባለመሆኑ፣ የፖለቲካ ሥልጣኑን ቁንጮ በጨበጠው ኃይልና የሥርዓቱ አንቀሳቃሽ በሆኑት መደቦች

መካከል ልዩነት ተፈጠረ። ያም ልዩነት በመንግስታዊ አውታሩ ውስጥ ዝንፈትን ፈጠረ።

ሁለተኛው ዝንፈት የመጀመሪያው ትጥያ ሲሆን፣ የኢኮኖሚውን መስክ የሚያጠቃልል ነው። በዚህ የመጀመሪያ ወቅት፣ የደርግ ምጣኔ ሀብታዊ ፍላጎት ከዚህ በፊት መንግስቱ የወከላቸው ከነበሩ መደቦች ወይም ቡድኖች ፍላጎት ጋር የሚጣጣም አልነበረም። በመፈራረስ ላይ የነበረው ሥርዓት ተጠቃሚ መደቦች የአሮጌውን ሥልተ-ምርት እድሜ ማራዘም ሲፈልጉ፣ ደርግ ግን ተመሳሳይ ፍላጎት አልነበረውም። ስለሆነም፣ ደርግ የሥርዓቱ ተጠቃሚ መደቦችን ጥቅም ለማስጠበቅ ባለመቆሙ፣ ከገገር መደቦችና የእነሱ ጥቅም አስጠባቂ ከሆኑት የመንግስቱ አውታሮች አንፃራዊ ነፃነት ተቀዳጀ። የቀድሞው የገዥ መደቦችን ጥቅም የማያስጠብቅ ቡድን የፖለቲካ ሥልጣኑን ቁንጮ መረከቡ፣ የየካቲትን አብዮታዊ እንቅስቃሴ የተለየ ባህርይ ሰጠው። ደርግ አንፃራዊ ነፃነት መጎናፀፉ፣ ወታደሩ ከመደቦች ግንኙነት ሕግ ውጭ ሊሰራ ይችላል የሚል የተሳሳተ እምነት አሳደረ። ሕዝቡም ሆነ ብዙ የደርግ አባላት፣ የወታደራዊ ቡድኑ የኔ ነው የሚለውና የሚያስጠብቀው ጥቅም ስለሌለው፣ በማናቸውም ዐይነት ሕግጋት ሳይገዛ፣ እንዴ ግራ፣ ሌላ ጊዜ ደግሞ ቀኝ ማዘንበል ይችላል የሚል እምነት አደረባቸው። ደርግ የራሱ የሆነ የኢኮኖሚ ፍላጎት የለውም አሉ። ይህ የተሳሳተ እምነት በሕዝቡ አእምሮ ሰርጸ መቆየቱን መገንዘብ የኢትዮጵያ አብዮታዊ ንቅናቄ ሂደትን ለማጤንና በኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች መካከል የተከሰተውን ልዩነት ለመረዳት የሚያስችል ቁልፍ ጥያቄ ነው።

በመኢሶን የሚመራው አንደኛው የተራማጅ ክፍል፣ የፖለቲካ ሥልጣን ባለቤት ከሆኑት የደርግ አባላት መሀከል የተወሰነው ክፍል ተራማጅ ለውጥ ፈላጊ በመሆኑ፣ በትክክል ከቀረበ ለሕዝባዊ ጥያቄዎች፣ የፖለቲካ ሥልጣንም ጭምር፣ መልስ ይሰጣል አለ። በሌላ በኩል ግን፣ በኢሕአድ የሚመራው ሌላው የተራማጅ የኅብረተሰብ ክፍል፣ መሠረታዊ ለውጥ ሳይደረግ፣ የሕዝቡ አብዮታዊ ተሳትፎ ዋስትና ሳይኖረውና መሠረታዊ ዴሞክራሲያዊ መብቶች ሳይከበሩ፣ በመንግስቱ ውስጥ በተፈጠረው ዝንፈትና የደርግ አንፃራዊ ነፃነት ሳቢያ ብቻ መሠረታዊ ለውጥ ለመምጣቱ ዋስትና አይኖርም አሉ። የደርግ አንፃራዊ ነፃነት ተኖ የሚጠፋ ጊዜያዊ ክስተት ነው አሉ።

አንፃራዊው ነፃነት በሕዝቡ መካከል በፈጠረው ብዥታ፣ የወታደሩ ቡድን ሕዝባዊ እንቅስቃሴውን እንዲቆጣጠረውና የመንግሥቱን አውታሮች ሳይበታተኑ እንዲቆዩ አደረገ። በአንድ በኩል ሥልጣኑን ለጨበጠው ደርግ ሕዝቡ ጊዜ እንስጥ ሲል፣ በሌላ በኩል ደግሞ በመበታተን ላይ የነበረው የገዥ

መደብ ቀስ በቀስ ሁኔታዎች ይረጋጋሉ የሚል እምነት በማሳደሩ፣ ደርግ ፋታ አገኘ።

የፖለቲካ ስልጣኑን ቁንጮ የጨበጠው ወታደራዊ ኮሚቴ፣ በዙሪያውና ከውጭ ከነበሩ ተራማጅ መኮንኖች ግፊት ነፃ አልነበረም። መኮንኖቹ የተሻለ የፖለቲካ ግንዛቤ የነበራቸውና የተወሰኑትም ከተቃዋሚው ኃይል ጋር ግንኙነት የፈጠሩ፣ በአብዮታዊው እንቅስቃሴ ውስጥ የማይናቅ አስተዋጽኦ ያደርጉ ነበሩ።

የወታደሩ ቡድን ራሱን ጊዜያዊ መንግሥት ብሎ እስከሰየመ ጊዜ ድረስ፣ አባላቱ ወደ ጦር ሠፈራቸው እንደሚመለሱና ኃላፊነታቸውም ለመረጣቸው ክፍል እንደሆነ ይገነዘቡ ስለነበር፣ ኃላፊነታቸውን ለመወጣት አንዳንድ አብዮታዊ ለውጦች ለማድረግ ተገደዋል። ብዙዎች መኮንኖች የሚያደርጉትን ባለማወቃቸው ግራና ቀኝ በመባዘት፣ አስተያየት ይቃርሙ ነበር። የደርግ አባሎች ግራና ቀኝ መሯሯጥ፣ የራሳቸውን የግል ፍላጐት ለማሟላት ቀዳዳ ይጠብቁ ለነበሩ ምሁራን አመቺ ሁኔታ ከመፍጠሩም ሌላ፣ የትግሉን አቅጣጫ በማስቀየር ረገድ አስተዋጽኦ አበርክቷል።

በታህሳስ ወር መጨረሻ አካባቢ፣ ፖሊሶች በሠራተኞች አንድነት ማኅበር ጽሕፈት ቤት አካባቢ በተሰበሰቡ ሥራ አጦች ላይ ተኩስ ከፍተው አራት ሰዎች ገደሉ። በዚያን ወቅት፣ የሥራ አጦች ብዛት ግማሽ ሚሊዮን ደርሶ ነበር። ከነዚህም መሀል አስራ ሁለት ሺህ የሚሆኑት ከዩኒቨርሲቲ፣ ከተግባረዕድ ወይም ከሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶች የተመረቁ ነበሩ። የ1966ቱ አብዮታዊ ንቅናቄ ከተጀመረበት ጊዜ አንስቶ፣ ስራ አጦች ሲሰባሰቡ ቆይተው፣ እንቅስቃሴአቸውን የሚያስተባበር ኮሚቴ መሰረቱ። በታህሳስ ወር ገደማም፣ ሥራ ለማግኘት ምዝገባ እየተደረገ ነው የሚል ወሬ ተሰምቶ ስለነበረ፣ ሥራ ፈላጊዎች በሰራተኛው ማኅበር ጽሕፈት ቤት ተሰባሰቡ። ፖሊሶች ለጥይት የዳረጓቸውም ያኔ ነበር።

ደርግ፣ በጉጃም ክፍለ ሀገር በብቸና የአርሶ አደሮችን አመጽ አዳፈነ። በአምቢተኝነት ዝናን ያተረፉት እኒህ አርሶ አደሮች፣ በ1960 ዓ.ም በተካሄደው መነሳሳት ተሳትፈዋል። በ1966 ዓ.ም በድጋሚ ሲነሱ፣ ሻለቃ እንዳለ ተሰማ ፈጃቸው። በብዙ መቶ የሚቆጠሩ አርሶ አደሮች አለቁ።

ዲሞክራሲያ፣ በቁጥር 11 ባወጣችው እትሟ፤ ሕዝቡ ዴሞክራሲያዊ መብቱን የነፈገውን ንጉሳዊ አገዛዝ ሲገረስስ፣ የተሰማውን ደስታ ጠቅሶ፣

"ለመሆኑ አሁን እነዚህን መብቶች አገኘን? ብላ ከጠየቀች በኋላ፣ መልሱ አላገኘም ነው" በማለት ገለፀች።

የሀገሪቱ ሬድዮና ቴሌቪዥንም፣ የመንግስቱ የፕሮፓጋንዳ መሣሪያ በመሆን፣ ከጋዜጦችና ከመጽሔቶች ጋር ተደመሩ። በመስከረም ወር አጋማሽ ገደማ፣ የዜና ማሰራጫ አውታሮቹ፣ ጊዜያዊ ወታደራዊ መንግስትን በመደገፍ ሰልፎች በመላ ሀገሪቱ ተደረጉ በሚሉ ወሬዎች ተሞሉ። የቀድሞው ገዥ መደብ የፈፀሟቸው በደሎችና የወሎ ረሀብን ለመደበቅ የተደረገው ሙከራ እየተዘረዘረ በየቀኑ ይጋለጥ ጀመር። አንዳንድ የቀድሞ ገዥ መደብ አባላት ያልከፈሉትን የመንግስት ግብር እንዲከፍሉና የዘረፉትን የመንግስት ንብረት እንዲመልሱ ታዘዙ። ከንብረቶቹ መካከል፣ በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ወቅት ኢትዮጵያን የወረረችው ኢጣልያ ተሸንፋ ከኢትዮጵያ ስትወጣ በገዥ መደብ አባላት እጅ የገባው "የጠላት ንብረት፣ ማለት፣ የኢጣልያን ንብረት" ይገኝበታል። በዚህ መልክ ከተወረሱት ንብረቶች መሀል፣ ከአዲስ አበባ በስተደቡብ በሚገኘው በቃሊቲ የኢንዱስትሪ ክልል የነበረው አነስተኛ ፋብሪካ ይገኝበታል።

የሕዝቡን "የልብ ትርታ" አዳምጣለሁ ይል የነበረው ወታደራዊ መንግስት "ወሬ አናፋሽ" ይላቸው በነበሩ ኃይሎች በሚነዛው ቅስቀሳ እየባነነ፣ በርካታ መግለጫዎች አወጣ።

ደርግ፣ በአንድ በኩል እያስፈራራና ኃይል የተሞላባቸው እርምጃዎች እየወሰደ፣ በሌላ በኩል ደግሞ የተለሳለሰ ሆኖ ይቀርብ ጀመር። የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች በዓላት ብሄራዊ በዓላት ተብለው ታወጁ። አንዳንድ የጥገና ለውጦች ተደርገው፣ ማዕከላዊው የስለላ ክፍል የሕዝብ ደህንነት ኮሚቴ ተባለ፣ ወታደራዊ መኮንኖች "የለውጥ ሐዋርያ" እየተባሉ በየመስሪያ ቤቱ የመንግስት ተወካዮች ሆነው ተመደቡ።

የንግድ ሚኒስቴር መስሪያ ቤትን ጨምሮ፣ አንዳንድ የሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶች የደርግን ድጋፍ መሰረት በማድረግ፣ አከራካሪ የሆነ የዋጋ ቁጥጥር ፖሊሲ አወጡ። ብዙም ሳይቆይ፣ የሸቀጣ ሸቀጥ እጥረት ተፈጠረ። የአነስተኛ ቸርቻሪዎች ቅሬታም እያደገ ሄደ። ደርግ አሻጥረኞች ያላቸውን አንዳንድ ግለሰቦች ተጠያቂ በማድረግ፣ የዋጋ ቁጥጥር ፖሊሲውን ሰረዘ። ነገሩን አፈለቁ የተባሉትም ታፈሱ።

የኤርትራ ጥያቄ

በ1966 ዓ.ም መጨረሻ ላይ የሁለተኛ ክፍለ ጦር አባላት ኦም ሐጀር በተባለች አነስተኛ የኤርትራ ከተማ ሲቪሎችን ከፈጁ በኋላ፣ የኤርትራ ጉዳይ እንደ አዲስ ተቀሰቀሰ። በ1966 ዓ.ም ለእስረኞች ሁሉ ምህረት ተደርጐ ሲፈቱ፣ አስመራም ሆነ አዲስ አበባ የነበሩ ኤርትራውያን እስረኞች ሳይለቀቁ ቀሩ። ኤርትራ ራስዋ በአስቸኳይ ጊዜ አስተዳደር ሥር ነበረች። ለፖለቲካ እስረኞች አጠቃላይ ምህረት ሲደረግ ኤርትራውያን ባለመለቀቃቸው ምክንያት የተበሳጩ ኤርትራውያን የፓርላማ አባላት ስራቸውን ለቀቁ። (16) አዲሱ ወታደራዊ መንግስት ሥልጣን እንደያዘ ሳይውል ሳያድር ጠንከር ያለ ተቃውሞ የገጠመውም ከዚሁ ከኤርትራ ነበር። ሁለቱ የኤርትራ ተቀናቃኝ ኃይሎች፣ ማለትም የኤርትራ አርነት ግንባርና ሕዝባዊ ግንባር ሐርነት ኤርትራ፣ ተከታዮችን ለመመልመል በመጣር ላይ ነበሩ። ሁለቱ ተቀናቃኝ ግንባሮች በጠላትነት የሚፈላለጉ በመሆናቸው ከባድ ፍጥጫ ውስጥ ገብተው እርስ በራሳቸው እስከመዋጋት ደርሰዋል። ለብዙ ቀናት ያካሄዱት ውጊያ በሁለቱም ላይ ከባድ ጉዳት አደረሰ። (17)

ጀኔራል አማን ሚካኤል አንዶም ወደ ኤርትራ ሄደው ሲመለሱ፣ የአስቸኳይ ጊዜ አዋጁ እንዲነሳና ሌሎች ተመሳሳይ እርምጃዎች እንዲወሰዱ ለደርግ ሃሳብ አቀረቡ። ጀኔራሉ ኤርትራን አስመልክቶ ያቀረቡት ሃሳብ የተወሰነ የኤርትራ ኅብረተሰብ ክፍልን ለማለሳለስ ቻለ። አንዳንዶቹ ከነአካቴው ("ወድና ካብነገሠ እንታይ ግዱሽና") ልጃችን ከነገሠ ሌላ ምን የምንፈልገው ነገር አለ እስከማለት ደርሰው ነበር። ኤርትራን ነፃ ለማውጣት በሚል ዓላማ የተነሱት የሽምቅ ውጊያ ግንባሮች ግን፤ ለጀኔራሉ ጥሪ ዝግጁ አልሆኑም።

የጊዜያዊ ወታደራዊ መንግስት ሊቀመንበር የነበሩት ኤርትራዊው ጀኔራል አማን ሚካኤል ዓንዶም፣ ለሁለተኛ ጊዜ ኤርትራ ደርሰው ሲመለሱ፣ ተስፋ የመቁረጥ ዝንባሌ አደረባቸው። "በአጠቃላይ ሕዝቡ (የኤርትራ) ኢትዮጵያ ውስጥ በመካሄድ ላይ ያለውን ለውጥ የተረዳ አይመስልም" በማለት አማረሩ። (18) እስካሁን ድረስ ወታደራዊ ኃይል አልተጠቀምንም፣ "ኃይል ከተጠቀምን ግን የሚከተለውን መዘዝና በሕዝቡ ላይ የሚደርሰውን ጉዳት የኤርትራ ሕዝብ መገንዘብ አለበት" ሲሉ አስጠነቀቁ። ይኸው ዛቻም ከጥቂት ቀናት በኋላ በጋዜጦች ርዕሰ አንቀጽ ተደገመ። "ከፋፋይና በታኝ ቅስቀሳ የሚያስፋፉት ኃይሎች ላይ ጥብቅ እርምጃ ሊወሰድባቸው ይገባል" ይላል ርዕሰ አንቀፁ። (19) የጊዜአዊ ወታደራዊ መንግሥት አማካሪ የነበሩት ልጅ ሚካኤል እምሩ፣ በዛን ሳምንት ኢትዮጵያ ስለ ኤርትራ ያላትን አቋም ለማብራራት ዲፕሎማሲያዊ

ተልዕኮ ያለው ቡድን መርተው በጎረቤት ሀገሮች፣ በሶማሊያ ጭምር፣ ቢዘዋወሩም ብዙም ድጋፍ አላገኙም።

ኤርትራ ውስጥ የሰፈረውን ወታደራዊ ኃይል ይመራ የነበረው ንጉስ ድርግ፣ (20) ሽምቅ ተዋጊዎቹ ከተማዎችን ሲያጠቁ እንደሚችሉ በመገመት፣ ተጨማሪ ኃይልና መሣሪያ እንዲላክለት ጠየቀ። መስከረም 28 ቀን ጄኔራል ተፈራ በንቲ በኤርትራ የሚገኘው የሁለተኛ ክፍለጦር አዛዥ ሆነው ተሾሙ። እሳቸውም ቢሆኑ፣ ብዙም ሳይቆዩ መሣሪያና ተጨማሪ ወታደሮች እንዲላኩላቸው ጠየቁ። ጄኔራል አማን አንዶም ግን ጥያቄውን ሳይቀበሉ ቀሩ። በዚያን ዘመን፣ የኢትዮጵያ አሰኝታና መሣሪያ አቀባይ የነበረችው አሜሪካ፣ የኢትዮጵያ የመሣሪያ እርዳታ ጥያቄ መረን እየለቀቀ መሄዱ ከተሰማት ውሎ አድሯል። አሜሪካ ለኢትዮጵያ ስለምትሰጠው መሣሪያ ብዛትና በአጠቃላይ ከኢትዮጵያ ጋር ስለነበራት ግንኙነት ጉዳይ በ1962 ዓ.ም በሕግ መወሰኛው ምክር ቤት የውጭ ጉዳይ ክፍል ንዑስ ኮሚቴ ቀርቦ ገለፃ ተደረገ። የቀረቡትን ሃሳቦች ካዳመጡ በኋላ፣ ኢትዮጵያን የሚመለከተው ፖሊሲ ምን ያህል ጠቃሚ ሊሆን እንደሚችል አንጋፋ ሴኔተሮች ተጠራጠሩ። በመጨረሻው የሥልጣኑ ዘመን፣ የአፄ ኃይለሥላሴ አገዛዝ በአምስት መቶ ሺህ ዶላር የሚገመት ወታደራዊ እርዳታ ከአሜሪካ መንግስት ጠይቆ ሳይፈቀድለት ቀርቷል።

ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም በነሐሴ ወር በድብቅ አሜሪካንን ከጎበኙ በኋላ ግን፣ ወደ ኢትዮጵያ መሣሪያ መላኩ ከመቀጠሉም በላይ፣ በአምስት እጥፍ ጨመረ። እስከዚህ ወቅት ድረስ ለኢትዮጵያ የሚሰጠው የአሜሪካ ወታደራዊ እርዳታ በዓመት በአሥር ሚሊዮን ዶላር የሚገመት ነበር። በመስከረም ወር 1966 ዓ.ም ላይ ግን በአንድ ዓመት ውስጥ በአንድ መቶ ሚሊዮን ዶላር የሚገመት የአሜሪካ ወታደራዊ ቁሳቁስ ኢትዮጵያ እንድታገኝ የሚያስችላት አዲስ የብድርና በጥሬ ገንዘብ የሚከፈል ፕሮግራም ዋሽንግተን አፀደቀች ሲሉ በኢትዮጵያ የአሜሪካ ኤምባሲ ዋና ጉዳይ አስፈፃሚ የነበሩት ዲቪድ ኮረን ጽፈዋል። (21) ሰባት ሚሊዮን ዶላር የሚያወጣው የመጀመሪያ መሣሪያ የተላከው በኤርትራ የሚካሄደው ጦርነት ከተባባሰ በኋላ፣ ማለት፣ በመጋቢት ወር 1966 ዓ.ም ላይ ነበር።

የተለያዩ ኃይላትና ግለሰቦች የኤርትራን ችግር ለመፍታት ሞከሩ፣ የኤርትራ ሽማግሌዎችም ከኤርትራ ግንባሮች ጋር ተገናኝተው በመነጋገር፣ ተቀናቃኝ ግንባሮቹን አስማምተው ጊዜያዊ የተኩስ ማቆም ስምምነት ለማድረግ በቅተው ነበር። ጄኔራል አማን የኤርትራን ጉዳይ በፖለቲካዊና አስታራቂ በሆነ

መንገድ ፍፃሜ እንዲያገኝ ጥረት ቢያደርጉም፤ ለሀገሪቱ ሁኔታ ከተነሳው ወታደራዊ መንግስትና ከነፃነት በስተቀር ሌላ መፍትሄ ከማይሹት የኤርትራ ግንባሮች በኩል ጠንካራ ተቃውሞ ገጠማቸው። ወታደራዊው መንግሥትም በተለይም የመንግስቱ ኃይለማርያም ቡድን፣ በጄኔራል አማን ሚካኤል ዓንዶም ዓላማ ላይ ጥርጣሬ አደረበት። ግንባሮቹ ደግሞ የጄኔራሉ ሃሳብ የኤርትራ ሕዝብን፣ ቢያንስ የከተማ ነዋሪውን ሕዝብ፣ ድጋፍ እንዳያሸረሽርባቸው ሰጉ። በዚህ መልክ በሁለቱም ወገኖች ተቀባይነት አጥተው፣ ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም የተጨናነቀና አጣብቂኝ ሁኔታ ውስጥ ወደቁ። ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም የሚከተሉት ስልት፣ ሁለቱንም ወገኖች ለአደጋ የሚያጋልጣቸው ሆኖ ተሰማቸው።

የኤርትራ ሐርነት ግንባር በጄኔራሉ ላይ የቅስቀሳ ዘመቻ በመክፈት ከሀዲ የሚል ስያሜ ሰጧቸው። በኤርትራ ጥያቄ ላይ ከነበራቸው ልዩነት ባሻገር፣ ጄኔራል አማንና አንጋፋ የደርግ አባላት የታሰሩ የቀድሞ ባለሥልጣኖችን አስመልክቶ የተለየ አቋም ያንፀባርቁ ነበር። ጄኔራል አማን ዓንዶም የቀድሞ ባለሥልጣኖቹ ለፍርድ ቀርበው እንደጥፋታቸው ተገቢውን ፍርድ እንዲያገኙ ይፈልጉ እንደነበር ታውቋል። "ደርግ ውስጥ የነበረው በርከት ያለው ክፍል ግን፣ መርማሪው ኮሚሽን በሰበሰበው ማስረጃ መሠረት፣ አስቸኳይ እርምጃ እንዲወሰድባቸው ነበር ፍላጎቱ። አፄ ኃይለሥላሴ ለፍርድ መቅረብ እንደሌለባቸው፣ ሴቶች የሆኑ የንጉሳዊያን ቤተሰብ አባላትም እንዲፈቱ ጄኔራል አማን ማሳሰባቸው ራሱ የደርግን ጥርጣሬ አጠናከረ።" [22] ጄኔራል አማን ራሳቸው የዚሁ የገዥ መደብ አካል ከመሆናቸውም በላይ፣ ከቀድሞው መንግስት አባላት አንዳንዶቹን ያውቋቸው ነበር። [23]

የሁኔታዎች መክረር ለጄኔራል አማን አስጊ እየሆነ ሄደ። ጄኔራሉ ለመጨረሻ ጊዜ በአደባባይ የታዩት ኅዳር 2 ቀን አዲስ ለተሾሙት የክፍላተ ሀገር አስተዳዳሪዎች ንግግር ባደረጉበት ወቅት ነበር። ከዚህ በተጨማሪ ግን፣ "ጄኔራል አማን በግል የደርግን ፖሊሲ የሚቃወም መግለጫ ለመላ ወታደራዊ ኃይል ላኩ። መግለጫው በደርግ በኩል ሳይሆን፣ ጄኔራሉ ራሳቸው ነበሩ ያስተላለፉት።" (24) በደርግ ውስጥ በማቆጥቆጥ ላይ የነበረው አክራሪ ክፍል መሪ የሆኑት የሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያምን ንግግር፣ የዜና ማሰራጫ አውታሮች ኅዳር 8 ቀን አርዕስተ ዜና አድርገው አወጡ። ሻለቃ መንግስቱ ስለ ኤርትራ ያደረጉት ንግግር ከሞላ ጎደል የቀድሞ አገዛዝ የፕሮፓጋንዳ መስመርን የተከተለ ነበር። በሰሜን ያሉ አፍን የማይሞሉ የውጭ ቅጥረኞች (ወንበዴዎች) የሚሏቸውን ሻለቃ መንግስቱ አወገዙ። አንገራጩ "አንድነት ወይም ሞት" ነው

በማለት የተለመደና አስፈሪ መፈክር አስተጋቡ። ሻለቃ መንግስቱ የደርግ አባል ከመሆናቸውም በላይ፣ በደርግ የተመረጡ ሊቀመንበር ሲሆኑ፣ ጀኔራል አማን ግን፣ በደርግ የተሰየሙ እንጂ፣ የደርግ አባል አልነበሩም።

የኢትዮጵያ ወታደራዊ ኃይል ስለሀገሪቱ አጠቃላይ የብሔር ጥያቄ፣ በተለይም ስለ ኤርትራ ጉዳይ በቂ ግንዛቤ አልነበረውም። የኤርትራ ጦርነት እንዴት እንደተነሳ የሚረዱትም ጥቂቶች ነበሩ። ብዙዎቹ ወታደሮች፣ የኤርትራ ታጋዮችን፣ ኢትዮጵያን ለማፈራረስ የተዘጋጁ የውጭ ኃይሎችና መንግስታት መሣሪያ አድርገው ነበር የሚያዩዋቸው። የኢትዮጵያ ወታደሮች የኤርትራን ጉዳይ እንዲረዱ በመቀስቀስ ረገድ ግንባሮቹም ቢሆኑ ያደረጉት ጥረት አልነበረም።

በ1966 ዓ.ም ብዙ የፖለቲካ ጥያቄዎች ተነስተዋል። ለብዙዎቹ ጥያቄዎች ደርግ ባይተዋር ሲሆን፣ ይካሄዱ የነበሩ ብሔራዊ ንቅናቄዎችን አስመልክቶ ግን፣ የኤርትራውን ጨምሮ፣ ደርግም ይሁን መላ ወታደራዊው ኃይል ከአለት የፀና አቋም ይዞ ነበር። "ኢትዮጵያ ትቅደም" የሚለው የመጀመሪያው የደርግ መፈክር ራሱ የኢትዮጵያ አንድነት የማይደፈር የማይገሰስ እውነታ እንደሆነ ጠቁሟል። ወታደራዊው ኃይል የሀገሪቱን ሥልጣን ሲጨብጥ፣ እንኳንስ መገንጠልን ሊቀበል ይቅርና፣ የአካባቢ አስተዳደርን እንኳ እንደማይፈቅድ እሙን ነበር። በመሰረቱ፣ ወታደራዊው ኃይል ሥልጣን ሊይዝ የበቃው፣ ሀገሪቱ ተከፋፈለች የሚል ፍርሃቻ ስለነበረም ነው።

ጀኔራል አማን ሚካኤል አንዶም ትልቅ ችግር ውስጥ በተዘፈቁበት ወቅት፣ ከወጣት መኮንኖች ትውልድ አንዱ የሆኑት ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም የመሪነቱን ቦታ በመያዝ ላይ ነበሩ። ሻለቃ መንግስቱ የተወለዱት በአዲስ አበባ ከተማ ሲሆን፣ ትምህርታቸውን የተከታተሉት ጅማ ነበር። "በሆለታ ወታደራዊ አካዳሚ የገቡት ገና ወጣት የአንደኛ ደረጃ ተማሪ እያሉ ነበር።" ሻለቃ መንግስቱ ከአምሳ አለቃ አባታቸው ጋር ሲሆን ይኖሩ የነበሩት፣ የሆለታ አካዳሚን በተራ ወታደርነት ተቀላቅለው፣ ወታደራዊው ሥልጠና እንዳጠናቀቁም፣ ምክትል የመቶ አለቃ ሆኑ። ለከፍተኛ ሥልጠና ወደ አሜሪካ የተላኩትም፣ አሜሪካ ውስጥ የእኩልነት መብት ንቅናቄ በተፋፋመበት ወቅት ነበር። በወታደሮች ግቢ ያደጉት ሻለቃ መንግስቱ፣ ደርግ እንደተቋቋመ በመጀመሪያዎቹ ጥቂት ወራት ውስጥ፣ የዝቅተኛ የደርግ ሹማምንትን ቋንቋ በመናገር፣ የአብዛኞቹን ስሜት ሲስቡና ሃሳባቸውንም ሊያስተጋቡ ችለዋል። ከልፋፋና የአመራር ብቃታቸው ወይም ችሎታቸው ሌላ፣ የትውልድ ዘራቸው

የበለጠ ተቀባይነት እንዲያገኙ ረድቷል። ያም ሁሉ ሆኖ ሻለቃ መንግስቱ በጥቅምት ወር 1966 ዓ.ም የወሰዱትን ያኔ ቀላል መስሎ የታየውን እርምጃ ባይወስዱ ኖሮ፤ በደርግ ውስጥ የበላይነት ቦታ ለመያዝ የአመራር ችሎታቸው ብቻ ባልበቃ ነበር።

ሻለቃ መንግስቱ ራሳቸውን ማጠናከር የጀመሩት የደርግ ጽሕፈት ቤትን ከአራተኛ ክፍለ ጦር ቅጥር ግቢ ወደ ቀድሞው ቤተመንግስት ካዘዋወሩበት ዕለት ጀምሮ ነበር። በደርግ ውስጥ ሁለተኛው ኃያል ሰው የነበሩት ሻለቃ አጥናፉ አባተ በአራተኛው ክፍለ ጦር ነበር የተመረጡት። ሻለቃ መንግስቱ ጽሕፈት ቤቱን እንዲዘዋወር ያደረጉት፣ ሻለቃ አጥናፉ አባተ የነበራቸውን ተፅዕኖና የሥልጣን ኃይል ለመገደብ ሲሆን፣ [25] የወሰዱት እርምጃም አጠናከራቸው። ደርግ ከአራተኛው ክፍለ ጦር ዋና ጽሕፈት ቤት እንደለቀቀ፣ ተወርዋሪ ሻምበል በመባል የሚታወቅ የራሱ ወታደራዊ ክፍል መሰረተ። ደርግ ሥልጣን ላይ በነበረበት ዘመን ሁሉ፣ ይህ ጦር የበላይ ወታደራዊ ኃይል ሆኖ ቆይቷል። የዚህ ክፍል እንጋፋ አባላት፣ ከሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም ጋር የቅርብ ግንኙነት ነበራቸው። የጦሩ አዛዥ ኮሎኔል ዳንኤል አስፋው፣ የሻለቃ መንግስቱ የቀኝ እጅ ነበሩ። ሻለቃ መንግስቱ በደርግ ውስጥና ውጭ ካሉ የሥልጣን ተቀናቃኞቻቸው እንዲመጥቁ ካደረጉት ክስተቶች መሀል አንዱ ይህንን ልዩ የወታደራዊ ክፍል ሊቆጣጠሩ መቻላቸው ነበር።

ኅዳር 13 ቀን ጄኔራል አማን ከነበራቸው ሥልጣን ሁሉ ተወገዱ። በዚያን ቀን ለተወሰደው እርምጃ ብዙ ምክንያቶች ተደርድረዋል። ጄኔራሉ እምባገነናዊ ዝንባሌ ያሳያሉ፣ ከደርጉ ጋር ተመካክረው አይሰሩም ወይም በስብሰባዎች አይገኙም፣ የያዝዋቸውን ብዙ ቦታዎች አልለቅም ብለዋል፤ ከተለያዩ የወታደራዊ ክፍሎች ጋር በሚስጢር በመገናኘት ሰራዊቱን ለመከፋፈል ሞክረዋል ተብለው ተወንጅለዋል። ተግባራቸው ተደርሶበት በደርግ ፊት ቀርበው እንዲያብራሩ ቢጠየቁም፤ አሻፈረኝ ብለዋል የሚሉ ነበሩ ክሶቹ። የዛኑ ዕለት ሌሊት፣ ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም በታዛዡ ኮሎኔል ዳንኤል አስፋው የሚመራ ቡድን ወደ ጄኔራል አማን አንዶም መኖሪያ ቤት ላኩ። ጄኔራል አማን አንዶም መከበባቸውን ሲያውቁ፤ ተታኩሰው በመጨረሻም ራሳቸውን ገደሉ። ከዚያን ዕለት ጀምሮ ኢትዮጵያ ውስጥ በገዛ ፈቃድ ከስልጣን መውረድ በሞት የሚያስቀጣ ወንጀል ሆነ። ጄኔራል አማን በሞቱበት ሌሊት፣ የቀድሞው አገዛዝ ባለሥልጣኖችና የንጉሳዊያን ቤተሰብ አባላት የሚበዙባቸው አምሳ ዘጠኝ ሰዎች በጅምላ ተፈጁ። ሬሳቸውም በእስር ቤቱ ቅጥር ግቢ ውስጥ ተቀበረ። [25]

አብዛኞቹ ባለሥልጣኖች የታሰሩት በ1966ቱ ንቅናቄ መጀመሪያ ወራት ላይ ነበር፡፡

መርማሪ ኮሚሽኑ በወሎ ክፍለ ሀገር ከገባው ረሃብ ጋር በተያያዘ ሁኔታ አንዳንድ የምርመራ ዘገባዎች ያዘጋጀ ቢሆንም፣ ጉዳዩ ገና ፍፃሜ አላገኘም ነበር፡፡ የታሰሩት ባለሥልጣኖች ጉዳይ በሻምበል ሚካኤል ገብረንጉስ ሊቀመንበርነት በሚመራ የደርግ የሕግ ኮሚቴ በመታየት ላይ ነው የነበረው፡፡ ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም ግን፣ ተገቢውን የሕግ ሂደት ጥሰውና ረግጠው ያኔውኑ ሌሊት በታሰሩት ሹማምንቶች ላይ እርምጃ እንዲወሰድባቸው ሃሳብ አቀረቡ፡፡ ያን ዕለት ሌሊት በተደረገው የደርግ ስብሰባ፣ አንድ መቶ የሚሆኑ ሰዎች የስም ዝርዝር ቀረበ፡፡ ውይይቱ በጥድፊያ የተደረገ ከመሆኑም በላይ፣ የፈፀሙትን ወንጀል ይቅርና ስማቸው የተጠራውን ባለስልጣኖች የሚያውቁ የደርግ አባላት ጥቂቶች ነበሩ፡፡ ፍጅቱ በእንዲህ ዓይነት መንገድ ከተገባደደ በኋላ፣ የደርግ እጅ በደም ታጠበ፡፡ ደርግ በውዴታ ወደ ወታደራዊው ሰፈሩ እንደማይመለስም ግልጽ ሆነ፡፡

"አብዮት ልጆችዋን ትበላለች" እንዲሉ፣ የደም ማፍሰሱ ተግባር በዚህ መልክ ተጀመረ፡፡ በዚህች ደም በፈሰሰባት ቅዳሜ ሌሊት ከተገደሉት መካከል የደርግን ፖሊሲ በመቃወም ሥር-ነቀል ለውጥ ከሚፈልገው የግራ ኃይል ጋር የወገኑ ስድስት ታጋይ ወታደሮች ይገኙባቸዋል፡፡ እነሱም ሻምበል በላይ ፀጋዬ፣ ዮሐንስ ፍትዊና መቶ አለቃ ተስፋዬ ታከለ ሲሆኑ፣ ሦስቱም በአርሚ አቬሽን ውስጥ ከነበሩት የለውጥ ፈላጊ አባላት መሀል ነበሩ፡፡ ሁለቱ መኮንኖች የታሰሩት ደርግ በጥቅምት ወር በሰራዊቱ የተነሳውን አመጽ በደመሰሰበት ወቅት ነበር፡፡ ዮሐንስ ፍትዊና ተስፋዬ ታከለ የደርግ አባላት ቢሆኑም፣ ሕዝባዊ መንግስት እንዲቋቋም ነበር የሚቀሰቅሱት፡፡ ሦስቱም መኮንኖች የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት (ኢሕአፓ) በአርሚ አቬየሽን ያደራጃቸው የጥናት ህዋስ አባላት ነበሩ፡፡ ሻምበል በላይ የደርግ ኦፕሬሽን ክፍል ኃላፊ የነበረ ሲሆን፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት አባል ነበር፡፡ (27) የተገደሉት ሌሎች መኮንኖች፣ የክብር ዘበኛ ባልደረባ የነበሩት ሻምበል ደምሴ ሽፈራው፣ የጦር ሠራዊት የመሀንዲስ ክፍል ባልደረባ ሻምበል ወልደ ዮሐንስ ዘርጋውና ወታደር በቀለ ወልደጊዮርጊስ ናቸው፡፡

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት (ኢሕአፓ) ማዕከላዊ ኮሚቴ፣ በሻምበል በላይ ፀጋዬና በጓዶቹ ሞት ከፍተኛ ሐዘን ተሰማው፡፡ ሻምበል በላይ የአንዳንድ አንጋፋ የማዕከላዊው ኮሚቴ አባላት የግል ጓደኛም ነበር፡፡ በዚሁ

ግድያ ወቅት፣ የማዕከላዊው ኮሚቴ አባል የነበረው ዮሴፍ አዳነም አንገቱን ሊያጣ ችሏል። ከባለሥልጣኖቹ ጋር የተገደሉት የቀድሞ ሚኒስቴር አበበ ረታ፣ ለዘብተኛ አመለካከትና ከቀድሞዎቹ ባለሥልጣናት መካከል ሰፋ ያለ እውቀት የነበራቸው ተደርገው ነበር የሚገመቱት።

እንዲህ ዓይነቱ ዘግናኝ የጅምላ ፍጅት በርካታ ኢትዮጵያውያንን አስደነገጠ። ከግድያው ጥቂት ቀናት ቀደም ብሎ፣ በቀድሞ ባለሥልጣናት ላይ ፍርድ የሚሰጥ ልዩ ወታደራዊ ችሎት በአዋጅ ተቋቁሞ ነበር። ሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊው የተቃዋሚ ክፍል፣ የንጉሳዊ አገዛዝ ባለሥልጣናት ለፍርድ እንዲቀርቡ ይጠይቅ ስለነበረ፣ ጥድፊያና በጅምላ የተፈፀመው ፍጅት ግን ዘገነነው። ስለድርጊቱ የዘገበችው የዲሞክራሲያ እትም ርዕስ፣ "ጭፍን ፋሺዝም በኢትዮጵያ ነገሠ" የሚል ነበር። (2) "የሰፊው ሕዝብ ድምፅ"ም ፋሽዝም የታሪክ ነቀርሳ እንደሆነ በመግለጽ ጽፏል። ይኸው እትም፣ ሻለቃ መንግስቱን በስም በመጥቀስ፣ ደም የጠማቸው የፍጅቱ አቀንቃኝ ናቸው ሲል አወገዘ። ይሁንና፣ መኢሶን ማለትም የመላ ኢትዮጵያ ሶሻሊስት ንቅናቄ፣ አቋሙን ቀይሮ በደርግ ውስጥ ከተፈጠረው የሻለቃ መንግስቱ አንጃ ጋር ሰልፉን ካስተካከለ በኋላ፣ የድርጅቱ ልሳን "የሰፊው ሕዝብ ድምፅ"ም አቋሙን ለወጠ። ያም ሆነ ይህ፣ በዛን ወቅት የተፈፀመው ግድያ፣ ደርግ መሪ አልባም ሆነ የአመራር አቅጣጫ የለውም የሚለውን አጠቃላይ ግንዛቤ አጠናከረ። ደርግ ከመቼውም ጊዜ ይበልጥ ገለልተኛ ሆነ።

ከግድያው ከአንድ ሳምንት በኋላ፤ ጄኔራል ተፈሪ በንቲ፣ ጄኔራል አማንን በመተካት የጊዜያዊው ወታደራዊ መንግስት ሊቀመንበር ሆነው መመረጣቸው ተገለፀ። ጄኔራል ተፈሪ በአስቸኳይ የተመረጡት፣ ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም ስልጣናቸውን እያጠናከሩ ነው የሚለውን ወሬ ለማክሸፍ ነበር። ከጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም ጋር ሲነፃፀሩ፣ ጄኔራል ተፈሪ ከወታደራዊው ኃይል ውጭ ብዙም ዕውቅና አልነበራቸውም። ከአምሳ ዓመት ዕድሜ ትንሽ ዘለለ ያሉት እኚህ ጄኔራል፣ ትሁት ሰው ሲሆኑ፣ የኢትዮጵያ ወታደራዊ ኃይል ባልደረባ የሆኑት በ1930ዎቹ አጋማሽ ገደማ ነበር። ሲቀጠሩም፣ ተራ ወታደር ምግብ አብሳይ ነበሩ። ጄኔራሉ በ1960ዎቹ ዓመታት ውስጥ በአሜሪካ የኢትዮጵያ ወታደራዊ አታሼ ሆነው አገልግለዋል። በ1966 ዓ.ም ለአጭር ጊዜ የሐረር ወታደራዊ አካዳሚ አዛዥ ሆነው ሰርተዋል። ከዚያ በኋላ ነበር ኤርትራ የሚገኘውን የሁለተኛ ክፍለ ጦር እዝ የተረከቡት። ጄኔራል ተፈሪ ለርእሰ ብሔርነት በሀላፊነት ሲመረጡ፣ ከሳቸው ሌላ ለቦታው ብቃት የነበራቸው ከእስር፣ ከስራ መፈናቀልና ስደት የተረፉ ወታደራዊ

መኮንኖች ጥቂት ነበሩ። በተጨማሪም፣ ጀኔራሉ ኦርሞ መሆናቸው ለምርጫው ክብደት እንደሰጠው ይገመታል። እንደአማራጭ ቀርበው የነበሩት ሌሎች መኮንኖች፣ የባህር ኃይሉ አዛዥ ኮሞዶር ጣሰው ሞጆና የአየር ኃይሉ ጄኔራል አምሃ ደስታ ነበሩ።

ጀኔራል አማን ከሞቱ በኋላ፣ በወታደራዊ፣ በፖለቲካና በኢኮኖሚ ረገድ የኤርትራው ጉዳይ ጨርሶ የተለየ አቅጣጫ ያዘ። ችግሩን በሰላማዊና በፖለቲካዊ መንገድ ለመፍታት ሲደረግ የነበረው ጥረት ተቋረጠ። የጀኔራል አማን መሞት የችግሩ መፍትሄ ጦርነት ብቻ እንደሆነ ሲያመለክት፣ አስታራቂ መፍትሄ ለመፈለግ ሲጥሩ የቆዩትም ወደ ጎን ተገፉ። በኤርትራ ሲካሄድ የቆየው ግጭትም አዲስ ደረጃና አቅጣጫ ያዘ። የኤርትራ ታጋዮች ትግላቸውን በማፋፋም ከሽምቅ ወደ ኮንቬንሽናል (ሙሉና የተጠናከረ) ውጊያነት ለወጡት። (30) ሽምቅ ተዋጊዎቹ በጥር ወር 1967 ዓ.ም አስመራ ላይ የከፈቱትን ጥቃት የኢትዮጵያ ወታደራዊ ኃይል ሊቋቋመው በመቻሉ፣ ግንባሮቹ ለእንዲህ ዓይነቱ የታክቲክ ለውጥ በቂ ዝግጅት እንዳልነበራቸው በተግባር ተፈተኑ። ታጋዮቹ የከፈቱት ጥቃት በመንግስት ወታደራዊ ኃይል ላይ መጠነኛ ጉዳት ቢያደርስም፣ ደርግ በምላሹ በአስመራ አካባቢ የነበሩትን መንደሮች በቦምብ ደብድቦ አጋያቸው።

የአፄ ኃይለሥላሴ አገዛዝን ፈለግ በመከተል፣ ግደይ ገብረዋህድንና የመሳሰሉትን (31) ተራማጅ ትግርኛ ተናጋሪዎችን ደርግ ሲረሽን፣ ሰላማዊ ወጣት ኤርትራውያንን ከአስመራ መንገዶች እያነቀ በመውሰድ መግደል ጀመረ። በኤርትራ ሽብር ሰፍና ወታደሮች በፈለጉበት ቦት ገብተው በማተራመስ ያሰኛቸውን እርምጃ እንዲወስዱ ተፈቀደ። በ1969 እና 1970 ዓመታት ውስጥ "ቀይ ሽብር" በሚል ስያሜ በተቀረው የኢትዮጵያ ክፍላት የፈፀመው ፍጅት፣ በኤርትራ መንገዶችና ቤቶች ማንኳኳት የጀመረው ከ1966 ዓ.ም አንስቶ ነበር።

ከፖለቲካ አንፃር የኤርትራ ጥያቄ ዓለም አቀፋዊ አቅጣጫ መያዝ ጀመረ። በተቀሩት የሀገሪቱ ክፍሎች በነበሩት ኤርትራውያን መካከልም ሰፊና ጠንካራ ቅስቀሳ ተደረገ። የኤርትራ የነፃነት ዕለት ጥር 27 ቀን ይሆናል የሚል ወሬ ስለተነዛ፣ ኤርትራውያን ንግዳቸውንና ንብረታቸውን እየተው ወደ ኤርትራ መመለስ ጀመሩ። ውለው አድረው ተጨባጭ ሁኔታውን ሲገነዘቡ ግን፣ ለመታገል የመረጡት በረሀ ሲገቡ፣ የተቀሩት ደግሞ ሀገር ለቀው ተሰደዱ። ቁጥራቸው አነስተኛ የነበሩ የኤርትራ ግንባሮች፣ ከጥቂት መቶዎች ወደ ብዙ ሺዎች መጠቁ። በከበርቴ የኢኮኖሚ መስክ ተሰማርተው የነበሩ አንዳንድ

ኤርትራውያን፣ ማለትም በአነስተኛ የንግድ ባለቤትነት ወይም ደግሞ በአንዳንድ ትልልቅ ኢንዱስትሪዎች የአክስዮን ወይም የባለቤትነት ድርሻ የነበራቸው ኤርትራውያን፣ በጥርና የካቲት ወር 1967 ዓ.ም፣ ኢንዱስትሪዎችንና የከተማ መሬቶች በመወረሳቸው (በመታገዳቸው) ጥቅማቸው ተነክቶ፣ ቀስ በቀስ ወደ ውጭ ሀገራት የመሰደድ ዕጣ ደረሰባቸው። በኤርትራ የነበሩ የመንግስት ኮማንዶዎችም፣ ከድተው አንዳንዶቹ ከታጋዮቹ ጋር ተቀላቀሉ።

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅትና (ኢሕአፓ) የኤርትራው ችግር

በኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅትና በደርግ መሀከል ለተፈጠረው መቃቃር መሠረት ከሆኑት ጉዳዮች አንዱ በኤርትራ የሚካሄደው ግጭት ነበር። ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው ሁሉ፣ የኤርትራ ጥያቄ ደርግ አቋም የወሰደበት ከመሆኑም በላይ፣ አቋሙ በወታደሩና ከአብዛኛው የኢትዮጵያ ሕዝብ ፖለቲካዊ ድጋፍ የሚያመጣ ነው ብሎ ደርግ አመነ። ቀደም ሲል "የኢትዮጵያ አንድነት" የሚለው አጠቃቀም በደፈናው የብሔራዊ ስሜትን ለማስተጋባት ደርግ የተጠቀመበት መርሆ ሲሆን፣ ወደኋላ ግን ሰናይ ልኬን የመሳሰሉ ሥር-ነቀል አመለካከት ያላቸው የደርግ አማካሪዎች ይህን የብሔራዊ ስሜት የማርክሲዝም ሽፋን በመስጠት ርዕዮቱን አጠናከሩ። በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም የታወጀው የኢትዮጵያ ሶሻሊዝም የኢትዮጵያን አንድነት ጉዳይ ፍፁማዊ እንደሆነ አረጋገጠ።

በ1966 እና 1967 ዓ.ም ለስድስት ወራት ያህል በተከታታይ የወጡ የዲሞክራሲያ እትሞች ካተኮሩባቸው አበይት ነጥቦች አንዱ የብሔር ጥያቄ በተለይም የኤርትራ ትግል ጉዳይ ነበር። (32) የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት ሊደርስበት በቻለባቸው የሕዝብ ክፍል ሁሉ፣ የኤርትራ ጥያቄ ተቀባይነት እንዲኖረው ለማድረግ ትልቅ ሚና ተጫውቷል። በተለይም ወታደራዊ መንግስቱ የኤርትራን ትግል በሦስት ወራት ውስጥ አጠናቅቃለሁ ብሎ በተነሳበት ወቅት፣ የኤርትራ ጥያቄ ተቀባይነት እንዲያገኝ መቀስቀሱ ጠንካራ እምነትና የመንፈስ ብርታት የሚጠይቅ እንደነበር አያጠራጥርም። (33) ለውጥ ፈላጊ ኃይሎች፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅትም ጭምር፣ በሀገሪቱ ታሪክ ለመጀመሪያ ጊዜ በኤርትራ ላይ የተከፈተውን ጦርነት በመቃወም በአንዳንድ ዋና ዋና ከተማዎች ሰላማዊ ሰልፍ አደረጉ። የኤርትራ ትግል ዋና መንስኤ ምን እንደሆነ በማስገንዘብ፣ በሲቪሎች ላይ የሚፈፀመውን ፍጅት አጋለጡ።

በጥርና በየካቲት ወራት ውስጥ፣ የኤርትራን ችግር የቀሰቀሱት ባዕዳን፣ በተለይም ዓረቦች ናቸው በማለት ወታደራዊው መንግስት ሲለፍፍ፣ መንግስቱ የሂትለርንና የፕሮፓጋንዳ ክፍል ኃላፊው የጎብልስን ታክቲክ እየተጠቀመ ነው በማለት ዲሞክራሲያ ተቃውሞዋን ገለፀች። ዲሞክራሲያ ስለ ሂትለር ትችቷን በመቀጠል፣ "ታሪክን በዘፈቀደ በመተርጎም ነባራዊ ሁኔታን በማጭበርበር፣ ትክክለኛ ሕሊናን ሳይሆን ጨፋሪ ስሜትን በመቀስቀስ፣ መግባባትን ሳይሆን በኃይል ማስፈራራትን ያዘለና የሚያስፋፋ ፕሮፓጋንዳ ነው" አለች። ቀጥሎም፣ እንዲህ ዓይነቱ ፖሊሲ ሊያስከትል የሚችለውን መዘዝ የመንግስት ባለስልጣኖች እንዲገነዘቡ ዲሞክራሲያ አሳሰበች፣ ከታሪክ ባይማሩ ግን መጨረሻው እንደ ሂትለርና ሙሶሎኒ መውደቅ ብቻ ሳይሆን ጀርመንና ኢጣሊያም ላይ ውድቀት እንደደረሰ አስጠነቀቀች። የደርግ ፕሮፓጋንዳ ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተላለፍ የብሔር ጥላቻና ቅራኔ እንደሚፈጥር ስጋቷን ዲሞክራሲያ በእትሞቿ አንፀባረቀች። (34) ጦርነቱም ፋሽስታዊ ነው ብላ አወገዘች። (35)

የብሄር ጥያቄ በአንዳንድ የኅብረተሰቡ ክፍሎች ተቀባይነት እንዲያገኝ የግራው ኃይል ቢጥርም፣ ጉዳዩ ሰው ደፍሮ የሚነጋገርበት አልነበረም። የኤርትራ ትግል መንስኤ ምን እንደሆነ የኢትዮጲያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት በዝርዝር ማስረዳት በጀመረበትና ችግሩን ለመፍታት አዲስ አቀራረብ ለመንደፍ በሚዘጋጅበት ወቅት ነበር ጦርነቱ የተፋፋመው።

የኢትዮጵያ የግራ ኃይል የብሔር ጥያቄ የሚያስከትለውን ችግርና ክብደት የተገነዘበው ገና በ1950ዎቹ ዓመታት ውስጥ ነበር። ጥያቄው የተነሳው በተማሪዎች ንቅናቄ ዘመን ሲሆን፣ ግንባር ቀደሙ ኃይል ሰፊና መራራ ክርክር ካደረገ በኋላ በጉዳዩ ላይ አቋም ወሰደ። ክርክሩ የተመሰረተው ብሄሮች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን ማለትም እስከመገንጠል ድረስ የመወሰን መብት አላቸው በሚለው የቭላድሚር ኢሊች ሌኒን መሰረት ሃሳብ ላይ የተመሠረተ ነበር። ይህ አቋም ኢትዮጵያ ውስጥ ብዙም የማይታወቅ ከመሆኑም በላይ፣ ደጋፊ ኖሮት አያውቅም። በተራማጆቹ መሀከልም ቢሆን ጥርጣሬና ተቃውሞ ማስነሳቱ አልቀረም። የብሔር ጥያቄ ኤርትራን ብቻ ሳይሆን መላ ኢትዮጵያን ነበር የሚመለከተው።

የኤርትራውን ትግል መደገፍ፣ ጠንካራ ሥረ መሠረት ያለውን የኢትዮጵያን ብሔራዊ ስሜት የሚነካ በመሆኑ፣ ትልቅ የፖለቲካ አደጋ እንደሚያስከትል የሚታወቅ ነው። ደርግ የአገር አንድነትን ጥያቄ በማንሳት

የሕዝቡን ድጋፍ ያገኙበት ወቅት ስለነበር፣ አድሮች፣ አባት ሰራዊትና የአርበኞች ማኅበሮችን የመሳሰሉ ተቋሞች በአገር አንድነት መፈክር ስም ሕዝቡን እንዲያነሳሱ ተደርገዋል። የቀድሞውን ስርዓት ለመለወጥ የተነሳው ሕዝብ ለአገር አንድነት በቆመበት ወቅት፣ የኤርትራን ትግል ደግፎ መውጣት የኢትዮጵያ ሕዝቦች የአርነት ድርጅት ከገጠሙት በበይት ፈተናዎች መሀል አንዱ ነበር።

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት ፖሊሲ፣ "የጎሳ፣ የሃይማኖትና የመደብ ግጭቶች እንዲቆሙ" (35) ካወጀው የወታደራዊ መንግስት ፖሊሲ ጋር በቀጥታ የሚቃረን ነበር። መዘዙ ቢታወቅም ቅሉ፣ በተለይም ጀኔራል አማን እንዶም ከተወገዱ በኋላ፣ በኤርትራ የሚካሄደው ውጊያ ትልቁ የሀገሪቱ የፖለቲካ ችግር እየሆነ ሄደ። የሀገሪቱ ታጋዮች ጥያቄውን በመደገፋቸው ብቻ ከኅብረተሰቡ ለጊዜውም ቢሆን ሊነጠሉ እንደሚችሉ ቢገነዘቡም፣ ችላ ሊሉት እንደማይችሉ ግን ጠንቅቀው አወቁ። የኤርትራው ጦርነት መፍትሄ ካላገኘ፣ በሀገሪቱ የሰፈኑትን በርካታ ችግሮች ለመፍታት እንደሚያዳግት ተረዱ።

የግራ ክንፍ ቡድኖችና ግለሰቦች የኤርትራን ትግል ይደግፉ እንጂ፣ አብዛኞቹ ለውጥ ፈላጊዎች ኤርትራ ነፃ ትሆናለች የሚል ዕምነት አልነበራቸውም። የራስን ዕድል በራስ የመወሰንን መብት መደገፍና ነፃ ሀገር የመመስረቱ ጉዳይ የተለያዩ ጉዳዮች ናቸው ብለው በማመን፣ ጊዜና ሁኔታ ሲፈቅድ የመደብ አንድነቱ የብሔረተኛነትን ስሜት አሸንፎ ኤርትራውያን ከመገንጠሉ ይልቅ አንድነትን ይመርጣሉ የሚል ተስፋ ነበራቸው። እነኚህ ታጋይ ቡድኖች፣ ይህን አቋማቸውን ለመግለጽ ብዙ ጠመዝማዛ ርዕዮታዊ ሃሳቦችና ክርክሮች አቀረቡ። አቋማቸው ለአብዛኛው የኢትዮጵያ ሕዝብ የማይጥም ሲሆን፣ ብሔረተኛ ኤርትራውያን ደግሞ ቦታውን ያልለየ ግብዝ አቋም አድርገው ነበር የገመቱት።

የታጠቀውን ቡድን መርቶ ወደ ትግራይ ባመራበት ወቅት፣ ብርሃነመስቀል ረዳ በቡድኑ ስም በ1967 ዓም በህዳር ወር አጋማሽ ገደማ፣ ስለ ኤርትራ ጉዳይ አንድ ጽሁፍ ካቀረበ በኋላ፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት አመራር ነጥቡን በአዲስ መልክ እንዲያየው ተገደደ። የብርሃነመስቀል ጽሁፍ፣ ድርጅቱ የኤርትራን ነፃነት መደገፍ አለበት ነበር የሚለው። የድርጅቱ መሰረተኛ ፕሮግራም ግን፣ ብሔሮች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው ለመወሰን ያላቸውን መብት ሙሉ እውቅና ሲሰጥ፣ የነፃነቱ ጉዳይ ግን ጊዜውን ጠብቆ እንዲታይ ነበር የተወው። የድርጅቱ ማዕከላዊ ኮሚቴ በነጥቡ ላይ ከተወያየ በኋላ የብርሃን

መስቀልን ሃሳብ ሳይቀበለው ቀረ። ጉዳዩን አስመልክቶ በማዕከላዊው ኮሚቴ መሀል የተነሳው ተቃውሞ መተክላዊ ሳይሆን ታክቲካዊ ነበር። መላ የሀገሪቱ ብሄሮችና ብሔረሰቦች ተባብረው በሚታገሉበት ወቅት፣ የኤርትራ ነፃ መሆን በኢትዮጵያም ሆነ በኤርትራ ለሚካሄደው የመደብ ትግል ድጋፍ ሰጪ እርምጃ ሊሆን አይችልም የሚል እምነት ነበር የተንፀባረቀው። ይህን ዓይነቱ ታክቲካዊ አቋም አዲስ ሳይሆን፣ ማርክሳዊ ፍልስፍናን መሠረት በማድረግ የሚቀርብ ነበር። በተጨማሪም፣ አብዛኛው የኤርትራ ሕዝብ ነፃነት የሚፈልግ ለመሆኑ ማዕከላዊ ኮሚቴው እርግጠኛ አልነበረም።

አዲሱን አቋም የሚያብራራ ዝርዝር ትንተና፣ የሰራዊቱ ህዋስ ከላከው ጽሁፍ ጋር፣ "ቀይ ኮከብ" በተባለው የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት የውስጥ መጽሔት ወጣ። የማዕከላዊው ኮሚቴ ውሳኔ ነፀብራቅም "በዲሞክራሲያ" ቅጽ 1 ቁ. 18 እና 22 ታተመ። ጥያቄው የተተነተነው ከአንድነት ወይም ከመገንጠል አንፃር ሳይሆን ከእኩልነት አኳያ ነበር። ጭቆና እስካለ ድረስ፣ ሕዝቦች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው ለመወሰን መታገላቸው የተቀደሰ ተግባር እንደሆነ ታምኖ፣ በጨቋኞችና በተጨቋኞች መካከል አንድነት ሊኖር እንደማይችልም ተገለፀ። አንድነት ሊኖር የሚችለው በሕዝቦች መካከል ብቻ ሲሆን፣ መፍትሄ ሊገኝ የሚችለውም፣ በዴሞክራሲያዊ መንገድ ይህም ማለት፣ ሶሻሊዝም ከመመስረቱ በፊት፣ ሕዝቡ በሚፈልገው መንገድ መፈታት እንደሚገባው ተረጋገጠ።

ድርጅቱ የራስን ዕድል በራስ የመወሰንን ጥያቄ እውቅና ከመስጠት አልፎ፣ ጉዳዩ በሕዝቡ ጥያቄና ፍላጎት መሠረት እንዲፈታ ጠየቀ። የኤርትራ ሕዝብ ፍላጎት በሕዝበ-ውሳኔ እንዲገለጽ ዲሞክራሲያ ሃሳብ አቀረበች። አያይዛም፣ ፌደሬሽንን ያካተተ የራስ-ገዝ አስተዳደር ጭምር ለችግሩ አማራጭ መፍትሄ ሊሆን እንደሚችል ጠቆመች። ያም ሆኖ ግን የኤርትራ ሕዝብ ምኞት መገንጠል ከሆነ፣ ፍላጎቱ መከበር እንዳለበት ድርጅቱ ግልጽ አደረገ። የኤርትራ ችግር በወታደራዊ ሳይሆን ሰላማዊና ዴሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ ብቻ መፈታት አለበት የሚል ውሳኔ ላይ ተደረሰ። ቀጥሎም፣ በኤርትራውያን ላይ የሚፈፀመው ጭቆና እስራትና ሰቆቃ መቆም እንዳለበት ዲሞክራሲያ አሳሰበች። ትግሉን በመምራት ላይ ካሉት የኤርትራ ድርጅቶች (ወይም ግንባሮች) ጋር በአስቸኳይ የሰላም ድርድር እንዲጀመር ተጠየቀ። ችግሩን ለመፍታት ይረዳ ዘንድ፣ የኢትዮጵያ ሕዝብ ስለ ኤርትራ ጉዳይ ሐቁ እንዲነገረው ሲል ጥሪ አቀረበች። (32) እነዚህ ነጥቦችም የድርጅቱ ፖሊሲዎች ሆነው በተለያዩ እትሞቹ ተደጋግመው መውጣት ጀመሩ።

"ዲሞክራሲያ" የደገፈችው የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብትን እንጂ፣ የሀገሪቱን መከፋፈል እንዳልሆነ ለማብራራት ብዙ ጥረት ተደረገ። ይህን መብት በመቀበል ታጋዮቹ የተቃወሙት ጭቆናን እንጂ አንድነትን እንዳልሆነ ተብራራ። የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መብት እውቅና መስጠትም፣ መገንጠልን መደገፍ እንዳልሆነ ዲሞክራሲያ አብራራች። ሕግ ፍችን ሲፈቅድ፣ መፋታትን ያበረታታል ማለት እንዳልሆነም ተጠቆመ። ጭቆና ሲወገድ፣ ሕዝቡ ከመለያየት ይልቅ የመደብ አንድነት ነው የሚመርጠው በማለት ዲሞክራሲያ አንባብያንን ለማሳመን ሞከረች። የተራማጆች ተግባር፣ ለብሔሮች አንድነት በመታገል ጭቆናንና ብዝበዛን ለማጥፋት የሚካሄደውን ትግል ማስተባበር መሆኑ ተገለፀ። ለብሔር ጥያቄ ትክክለኛ መፍትሄ ለማግኘትም፣ መላ የሀገሪቱ ብሄሮችና ብሔረሰቦች ተራማጆችን የሚያቅፍ ግንባር እንዲመሰርት ዲሞክራሲያ ሃሳብ አቀረበች።

ተራማጁ ኃይሉ እንዳይደራጅ በማገድ፣ ደርግ አብዮቱን ከመደብ ወደ ብሔረተኛነት ትግል እየለወጠው ነው በማለት ዲሞክራሲያ ተነበየች። ይህ ሁኔታም የተለያዩ ብሔሮችና ብሔረሰብ ገዥ መደቦች የሕዝብ ድጋፍ አለን በማለት ወደ እርስ በእርስ ውጊያ ሲያመሩ እንደሚችሉ ዲሞክራሲያ ተነበየች። እንደ ዲሞክራሲያ ሁሉ፣ የሰፊው ሕዝብ ድምፅ [38] የኤርትራን መጻኢ-ዕድል ዴሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ ለመወሰን፣ የኤርትራ ሕዝብ ውሳኔ እንዲያካሂድ ነበር የጠየቀው። "የሰፊው ሕዝብ ድምፅ"፣ ኤርትራና ኢትዮጵያ ውስጥ አድሮ የሚፈልጉት አንድነትን ነው የሚል እምነት ስለነበረው፣ የኢትዮጵያ ወታደራዊ መንግስትና የኤርትራ ሐርነት ግንባር የሰላም ድርድር እንዲያደርጉ ተማፀነ። ታህሳስ 23 ቀን ታትሞ የወጣው የሰፊው ሕዝብ ድምፅ ርዕስ፣ መኢሶን ወደኋላ ሙሉ ለሙሉ አቋሙን የለወጠበትን ፖሊሲ የሚያብራራ ነበር። "የብሔሩ መገንጠል የተገንጣዩ ብሔርና የተቀሩትንም ብሔሮች ሰፊ ሕዝብ ፍላጐት ያሟላ እንደሆነ፣ በሁለቱም በኩል ያሉትን ሰፊ ሕዝቦች ለዴሞክራሲና ለደህንነት የሚያደርጉትን ትግል ያራምድ እንደሆነ መገንጠሉን ያለማወላወል ይደግፋታል። ነገር ግን የብሔሩ መገንጠል ከጊዜያዊ ኅብረተሰብ ሁኔታ ጋር ሲመሳከር፣ ከሰፊው ሕዝብ ጥቅምና ፍላጐት ጋር የሚጻረር፣ ሰፊው ሕዝብ ለዴሞክራሲ፣ ለደህንነት፣ የሚያደርገውን ትግል የሚያዳክም ሆኖ ካገኘው፣ ይቃወማሉ።" በማለት ዴሞክራሲያዊ መፍትሄ የሚለውን ሃሳብ የሰፊው ሕዝብ ድምፅ አቀረበ።

የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት

ወታደራዊው መንግስት ድርጅታዊ ውህደት ለማግኘትና የፖለቲካ አትጣሙ ለመያዝ ሲፍጨረጨር፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት እየሰፋና መዋቅሩን እያደላደለ መሄድ ቀጠለ። በዛን ጊዜ የተደረጉት ድርጅታዊ ውህደቶች፣ የተለያዩ የዕድሜ ክልልና የትግል ታሪክ ያላቸውን ታጋዮች አሰባሰቡ። ከነዚህም መሀል አብዛኞቹ ስለድርጅታዊ አወቃቀር፣ አሰራርም ሆነ በህቡዕ ስለሚካሄድ የፖለቲካ ትግል ብዙም ልምድ አልነበራቸውም። የድርጅቱ መዋቅር ከመጸናቱ ቀደም ሲል፣ ከድርጅቱ ጋር የተዋሀዱት ቡድኖች አባላት የቀድሞ ግንኙነታቸውን እያጠበቁ ሄዱ። አንዳንዶቹ ከአዲሱ ድርጅታዊ አሠራር ጋር ገና ያልተላመዱ በመሆናቸው፣ ለሚያቀርቧቸው ችግሮች ከበላይ ያለው ኮሚቴ መፍትሄ ሲሰጥ መቻሉን እርግጠኞች አልነበሩም። የድርጅቱ አወቃቀር፣ ከሚሰሩባቸው ኮሚቴዎች ባሻገር ከሌላ ከማንም ሰው ጋር የማያገናኝ ስለሆነባቸው፣ ከቀድሞ ጓዶቻቸው ለመገናኘት ሙከራ ያደርጉ ጀመር። ዝንባሌው የኮሚቴዎች አሰራርንና የድርጅት ምስረታን ሊያናጋ እንደሚችል ተገመተ።

የድርጅቱን የአሰራር ዘይቤ መቀበልና መማርን በሚመለከትም ችግር አልጠፋም። በተለያየ ጊዜ ብዙ ጥያቄዎች ይነሱ ነበር። ከእነዚህም መሀል በበላይና የበታች ኮሚቴዎች መካከል ስለሚኖረው ግንኙነት፣ በአንድ ደረጃ ላይ የሚገኙ ኮሚቴዎች መሀል ስለሚኖረው ግንኙነት ሕጋዊ ሥልጣንና መብት፣ የቀጠናዎች መልክአ-ምድራዊ አቀያየስና አወሳሰን፣ እንዲሁም የድርጅቱ ማዕከላዊ አካል (ወይም አመራር) ከክፍላተ ሃገር ኮሚቴዎች ጋር ስለሚኖረው ግንኙነት የመሳሰሉት ይገኙበታል። የድርጅት ኮሚቴዎችን በተቅዋሞች ወይም በቀበሌዎች ደረጃ ማዋቀርን በሚመለከት፣ ስለ መሠረታዊ ኮሚቴዎች አሰራር፣ ስለምልመላ፣ በፓርቲው አባላትና በግንባር መልክ በተደራጀው የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት መካከል ስለሚኖረው ግንኙነት ችግሮች ተፈጠሩ። ድርጅቱ ከተመክሮው እየተማረ፣ ችግሮቹን እንደየአመጣጣቸው መፍታት ጀመረ። በመጀመሪያዎቹ የድርጅቱ ዘመን የተፈጠሩትን በርካታ ችግሮች ለማስወገድ፣ ተደጋጋሚና አያሌ ውይይቶች ይካሄዱ ነበር። ሲጀመር አንስቶ ይደረግ እንደነበረው ሁሉ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ለዚሁ ዓላማ ሲሉ ወደ ክፍላተ ሀገር ይጓዙ ነበር። አባላትን በይበልጥ ለማስረዳት ይረዳ ዘንድ፣ የድርጅት መመሪያ ታትሞ ወጣ። በዛን ወቅት መታተም የጀመረው የውስጥ መጽሔትም፣ ለድርጅታዊ ችግሩ ሰፊ ቦታ ሰጠ።

ጥያቄው ሰፋ ተደርጐ ሲታይ፣ የአንጋፋዎቹ ታጋዮች ትውልድ፣ ከተማሪ ንቅናቄው የወረሱት ግብታዊ የአሠራር ዘይቤን እርግፍ አድርገው አልተውም ነበር። የበላይና የበታች ተዋረድ አሠራር ጋር ጨርሶ አልተላመዱም ነበር። ብዙዎቹ፣ በረኸሮሙ የተማሪዎች ንቅናቄ ትግል ውስጥ ያደጉና የታነፁ ሲሆኑ፣ በአብዮታዊ ትግል ውስጥ መሳተፍ ሲጀምሩ ግን ሕቡዕ መዋቅራዊ አሰራር ባዕድ ክስተት ሆነባቸው። ወጣት ታጋዮቹ በተለይም በአብዮቱ ቡድን ሥር ተሰባስበው የነበሩት ትግል ውስጥ የገቡት የድርጅት ምሥረታ ታሪካዊ አስፈላጊነትና ተቀባይነት ባገኘበት ወቅት በመሆኑ፣ ድርጅታዊ ሥነስርዓትን ጠንቅቀው ይረዱ ነበር። አንጋፋዎቹ ታጋዮች ትግሉ ውስጥ ረዘም ላለ ጊዜ ስለቆዩ፣ ከአንዳንድ አክራሪ አቋሞች ራሳቸውን አጽድተዋል። ጫት መቃም፣ ቡና ቤት መሄድና መጠጣት፣ በእምነታቸውም ሆነ በትግላቸው ላይ ጫና አልነበረውም። (39) ወጣቶቹ ታጋዮች ግን፣ ከተማሪው ንቅናቄ ከተሰማቸው ስሜት ገና ያልተላቀቁ በመሆናቸው ቡና ቤት መግባት፣ ጫት መቃምና የመሳሰሉትን አጥብቀው ይቃወሙ ነበር። ጫት መቃምን ለማቆም ሙከራ ተደረገ። ሆኖም፣ በርካታ አባላት ጫት መቃም የሚያስከትለው ጉዳት ስላልታያቸው ውይይቱ እልባት ሲያገኝ አልቻለም።

በለውጥ ፈላጊ የሀገሪቱ ኃይሎች መካከል ቀደም ብሎ የተነሳው ግጭት እንዳለ ሆኖ፣ ውህደቱ እንደተጠናቀቀ የብዙ ታጋዮች የተለያየ የትግል ታሪክ የሚያሳስብ ጉዳይ ሆነ። ስለችግሮቹ የሚገልፁ ዘገባዎች ወደ አመራሩ ጐረፉ። በድርጅቱ ውስጥ የተቃና የስራ ግንኙነት ለመፍጠር ሲባል፣ አባላት በግለሰብና በመሳሰሉ ጥያቄዎች ላይ ከማተኮር ይልቅ፣ በድርጅታዊ አሠራርና ተግባሮች ላይ እንዲያተኩሩ ማብራሪያ ቀረበ። ይህ አቀራረብ ቀስ በቀስ በድርጅቱ ውስጥ የተፈጠረውን ውጥረት አረገበው። ውሎ አድሮም፣ ችግሩ ተቃሎ የኢሕአድ አባላት ቁጥር እየጨመረ ሄደ።

በዚህ ወቅት ኢትዮጵያ በከፍተኛ አብዮታዊ ማዕበል ተጥለቅልቃለች። ለለውጥ ምንጊዜም ዝግጁ የሆነው የወጣቱ ትውልድ፣ አዲሱን ክስተት ለመቀበል ከሁሉም በላይ ዝግጁ ነበር። ሀገሪቱ ተዘፍቃ ከቆየችበት የአሪት አገዛዝ ለማውጣት ሁሉም የበኩሉን አስተዋፅኦ ለማበርከት በመነሳሳቱ፣ የለውጡ ስሜት መላ ሀገሪቱን እንደ ተስቦ በሽታ ዳሰሰ። የጥናት ቡድኖች በየቦታው እንደ እንጉዳይ ፈልተው፣ ዲሞክራሲያንና የመሳሰሉትን የግራው ኃይል የጥናት ጽሁፎችን እየገለበጡ የጥናት መመሪያቸው አደረጉ። እኒህ በየቦታው የተቋቋሙ የጥናት ቡድኖች፣ ከሌሎች የፖለቲካ ድርጅቶች መጉዳኘትን መረጡ። የኢሕአድ፣ በወጣት ሊጉ አማካይነት ምልመላ ለማካሄድ

እጅግ ምቹ ሁኔታ ተፈጠረለት። በሸዋ ክፍለ ሃገር በደብረ ብርሃን፣ ከምባታና ሀድያ፣ በጎንደርና በኢሉባቦር አዳዲስ የኢሕአድ ቅርንጫፎች ተፈጠሩ።

በ1966 ዓ.ም አጋማሽ ላይ አንድ ሌላ የፖለቲካ ቡድን ከኢሕአድ ጋር ተቀላቀለ። ቡድኑ ጽኑ የሆነ ውስጣዊ ፕሮግራምና መመሪያ ባይኖረውም፣ አባላቱ በትግል የበሰሉ አንጋፋ የተማሪ ንቅናቄ መሪዎች ሲሆኑ፣ አብዛኞቹ ትምህርታቸውን አጠናቀው በስራው ዓለም ተሰማርተው ነበር። ከዚህ ቡድን ዋነኛ አንቀሳቃሾች መሀል ወርቁ ገበየሁ፣ ፋሲካ አማረ፣ በላይ ሁሴን፣ ፍቅረ ማርያምና ሌሎች ይገኙበታል። እንደ ወርቁ ገበየሁና ፍቅረ ማርያም የመሳሰሉት፣ ልዩ የስነጽሑፍ ችሎታ ነበራቸው። የሀገሪቱ ፋብሪካዎችን መንግስት በወረሰበት ጊዜ፣ ሁለቱ ማለትም ፋሲካ አማረና በላይ ሁሴን፣ የብርሃንና ሰላምና የአርቲስቲክ ማተሚያ ቤቶች አስተዳዳሪዎች ሆነው ተሾሙ። ፋሲካ፣ አዲስ የተረከበውን የመንግስት ሥልጣን ተገን በማድረግ፣ የኢሕአድ የሕትመት ችግሮችን ለማቃለል ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክቷል። ፋብሪካዎች በተወረሱበት ወቅት የብሔራዊ ሀብት ልማት ሚኒስቴር ባልደረባ የነበረው ወርቁ ገበየሁ፣ ለትግሉ አስተዋጽኦ ለማበርከት ይችል ዘንድ በር ተከፈተለት። የተወረሱት ፋብሪካዎች በሚኒስቴሩ መሥሪያ ቤት ሥር እንዲውሉ ተደርጐ ነበር። የወርቁ ገበየሁ እህት ከፍተኛ ኃላፊነት ከተረከቡት የደርግ አባላት አንዱ የሻምበል ሞገስ ወልደ ሚካኤል ባለቤት ነበሩ። በእሳቸው አማካይነት በደርግ ውስጥ ስለሚካሄደው አንዳንድ እንቅስቃሴዎች የኢሕአድ ለማወቅ ችሏል። የኢሕአድ ከሻምበል ሞገስ ጋር የነበረው ግንኙነት እየተጠናከረና እየጠበቀ ሄዶ፣ በመጨረሻም ድርጅቱን ሊቀላቀሉ በቅተዋል።

በ1967 ዓ.ም ጥቅምት ወር ውስጥ ዘሩ ክኸሸን ከአሜሪካ ወደ አዲስ አበባ በመመለሱ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት ቁጥር ስድስት ደረሰ። ከመስከረም እስከ የካቲት በነበረው ጊዜ ውስጥ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው በየሳምንቱ ቢያንስ አንድ ስብሰባ ያካሂድ ነበር። ከላይ በተጠቀሱት ጥቂት ወራት ውስጥ ማዕከላዊ ኮሚቴው ከሃያ የበለጡ ስብሰባዎች ሲያካሂድ በዚህ ወቅት የተካሄዱት ስብሰባዎች በመጀመሪያዎቹ ሦስት ወራት ከተካሄዱት የሚለዩበት፣ አብዛኛዎቹ ስብሰባዎች በማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ወይም በታወቁ የድርጅቱ አባላት መኖሪያ ቤቶች ውስጥ መካሄዳቸው ነበር። የዮሴፍ አዳነ ቤት በስሙ ያልተመዘገበ በመሆኑ፣ አብዛኛዎቹ ስብሰባዎች በእሱ መኖሪያ ቤት ውስጥ ሊካሄዱ ችለዋል። የስራ ብዛት በፈጠረው ከፍተኛ ውጥረት ሳቢያ፣ ሦስት የሚሆኑ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት ጤና ይበልጥ እየታወከ ሄደ።

አሁንም ቢሆን ምርጫ ስላልነበረው የማዕከላዊ ኮሚቴው ተደራራቢ ተግባሮችን ያካሂዳል። በርግጥ፣ የአዲስ አበባው ኢንተር ዞን የዲሞክራሲያ ሕትመትና ሥርጭት ጉዳይ በኃላፊነት መረከቡ መጠነኛ ፋታ ሰጥቶታል። በድርጅቱ ቁጥጥር ሥር የነበሩ ሦስት የኅትመት ማዕከሎች በመቋቋማቸው፣ ሁለት ወር ባልሞላ ጊዜ ውስጥ የተለያዩ የተደራጀ መጽሔቶች፣ ዲሞክራሲያ፣ ላብአደርና ሌሎች ጽሑፎች ሊባዙና ሊሰራጩ ቻሉ። ወረቀት ማባዛቱን ያለ ብዙ እንከን ማካሄድ ሲቻል፣ ስርጭቱ ግን አሁንም ቢሆን አዳጋች ነበር። አዲስ አበባ የተባዙትን ወረቀቶች ወደየክፍለ ሀገሩ በጊዜ ማዳረስ አልተቻለም። ችግሩ ወረቀቶችን ለማዳረስ ወጪውን መሸፈን ብቻ ሳይሆን፣ በተደጋጋሚ ወደ ክፍለ ሀገራት የሚመላለሱት አባላት ለአደጋ መጋለጣቸው ነበር። ዘማቾች በየክፍለ ሀገሩ መበተናቸው ደግሞ በእንቅርት ላይ ጆሮ ደግፍ ሆነ።

በማዕከሉና በየክፍለ ሀገር ባሉ የኢሕአድ ቅርንጫፎች መሀል የነበረው ግንኙነት ደካማ በመሆኑ፣ ወረቀቶች ብቻ ሳይሆኑ ከየቅርንጫፍ ድርጅቶቹ የሚላኩ መልዕክቶችና ጥያቄዎች በጊዜው ምላሽ ሊያገኙ አልቻሉም። አንዳንዶቹም ጨርሶ ይዘነጋሉ። የድርጅቱን የአስተዳደር ሥራ የሚከታተል የሴክሬታሪያት ኮሚቴ ባለመኖሩ፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው ችግሩን መቋቋም ከበደው። ቅሬታው እየተገነባ ሄዶ፣ በአርሲና በሲዳሞ ዞናል ኮሚቴዎች ውስጥ ሊፈነዳ ተቃረበ። አብዛኛዎቹ የሁለቱ የዞናል ኮሚቴ አባሎች የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን ሲቀላቀል የመጡ እንደመሆናቸው፣ ከቀድሞ አባሎቻቸው ጋር በቀጥታ ሊገናኙ ባለመቻላቸው ቅር ተሰኙ። ቀድሞ ትንሽ ቡድን በነበሩበት ወቅት፣ ማለትም ከኢሕአድ ከመቀላቀላቸው በፊት፣ በእነሱና አዲስ አበባ ባሉ አባሎቻቸው መሀል ይካሄድ የነበረው ግንኙነት የተቀላጠፈ ነበር። ከውህደቱ በኋላ ግን፣ ግንኙነቱ ተዳከመ። አዲስ አበባ የነበሩ የዮሐንስ ብርሃኔ የቀድሞ የቡድን አባሎች ድርጅቱ የገባበትን ከፍተኛ ችግርና የሰው እጥረት በቅርብ ያዩና ይከታተሉ ስለነበር፣ የሁኔታውን አዳጋችነት ሊገነዘቡ ቻሉ። ከውህደቱ በኋላ በአዲስ አበባ ኢንተር ዞን ውስጥ ይሰራ የነበረው ብርሃኑ እጅጉ፣ የተነሳው ችግር መረን ለቆ እንዳይሄድ ከፍተኛ ተዋጽኦ አበረከተ። ችግሩ ለተወሰኑ ወራት በማነህ ማነህ እየተሸነገለ ቆይቶ፣ በነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም የሴክሬታሪያት ቡድን ሲቋቋም መፍትሄ ሊያገኝ ቻለ። (43)

አሁንም ቢሆን የአባላቱ መዋጮ ብቻ ነበር የድርጅቱ የገንዘብ ምንጭ የነበረው። በውስጠ ደንቡ በማያወላዳ መንገድ እንደተደነገገው፣ ከፍ ያለ የወር ገቢ የነበራቸው አባላት እንደደመወዛቸው መጠን ከፍ ያለ መዋጮ እንዲያበረክቱ ይጠበቅባቸዋል። በደንቡ መሠረት በአባላት ላይ የተጣለው የመዋጮ ጣራ

ከበቅሳላ የወር ገቢ በመቶ አስራ አምስት ሲሆን፤ ገንዘብ የነበራቸው አብዛኞዎቹ የድርጅቱ አባላት በወር ከሚያገኙት ገሚሱን ለድርጅቱ እንቅስቃሴ ያጠፋሉ። ከወር ክፍያው ሌላ፣ በቡና ቤት፣ መጠጥ ቤት፣ ወዘተ በየጊዜው ሲሰባሰቡ ወጪውን መሸፈን፣ ለተቸገሩ አባሎች የገንዘብ ድጎማና የመሳሰሉትን ሁሉ ማድረግ ነበረባቸው።

ዲሞክራሲያ

በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም የኢሕአድ ሠራዊትን ለመቀላቀል ከሄደው ከፀጋዬ ገብረመድህን በስተቀር የዲሞክራሲያ አዘጋጆች አልተቀየሩም። ፀጋዬን በመተካት ግን፣ የቀድሞ የአብዮት ቡድን ባልደረባ የነበረው ጌታቸው አሰፋ የቦርዱ አባል ሆነ። ከመስከረም እስከ የካቲት መጨረሻ ድረስ፣ ዲሞክራሲያ በየአስራ አምስት ቀን አንድ ጊዜ ለመውጣት ስትችል፣ ባለፈው ምዕራፍ እንደተገለፀው ከሰኔ እስከ መስከረም ድረስ ዲሞክራሲያዊ ሳምንታዊ ጋዜጣ ሆና ነበር። ዲሞክራሲያ መታተም ከጀመረችበት ከክረምቱ ወር ጀምሮ፣ እስከ የካቲት 1967 ዓ.ም ድረስ፣ 25 ተከታታይና ሁለት ልዩ ዕትሞች ወጥተው፣ የመጀመሪያው ቅጽ ተቋረጠ። ትግሉ የተጀመረበትን ወርሀ-የካቲትን ለመዘከር፣ የዲሞክራሲያ አዲስ ዓመትም በዚያው ወር እንዲሆን ተወሰነ። የዲሞክራሲያ አብዛኞዎቹ እትሞች በአማካይ ቁጥር አምስት ቅጠል ወረቀት የያዙ ሲሆኑ፤ በአሥር ቅጠል ወረቀት የወጡም ነበሩ። ከመጀመሪያው ወቅት በአሁንኛው ጊዜ የዲሞክራሲያ የሕትመትና የፊደላት ቅርፀ (Typing) መሻሻል አሳየ። ዲሞክራሲያ የሚለው ርዕስ ራሱ ከጥቂት ውጣ ውረድ በኋላ በቀይ ቀለም ተቀርጾ ቋሚ ገጽታ ያዘ።

ዲሞክራሲያ የወቅቱ የፖለቲካ ሂደትን መተንተን ዋነኛ ትኩረቷ ቢሆንም፤ ከትግሉ ጋር የተያያዙ አንዳንድ ወቅታዊና ጠቃሚ ዜናዎች ይቀርቡ ጀመር። በጋዜጣው ሊወጡ የበቁት እነዚህ ዜናዎች፣ ከድርጅት ውጭ ሆኖ ዜና ለማይደርሰው ለውጪ አንባቢና በየክፍለ ሀገሩ ለተሰማሩት ዘማች ተማሪዎች ይጠቅም ዘንድ ነበር። የዜና ማሰራጪያዎች በመንግስት ቁጥጥር ሥር በመሆናቸው ያሻቸውን ዜና ያቀርባሉ፣ ሲፈልጉም ያወላግዱታል። የዲሞክራሲያ አቀራረብ ግን ለየት ያለ በመሆኑ ይበልጥ ተቀባይነት እያገኘ ሄደ።

ላብ አደር

ከሠራተኛው መደብ ጋር ግንኙነት ለመፍጠር በማሰብ፣ በ1967 ዓ.ም አጋማሽ ላይ የላብ አደር ጋዜጣ መታተም ጀመረ። የላብ አደር ጋዜጣ አብዮትን ተክቶ ሲሆን የተፈጠረው፣ የዲሞክራሲያ ተቀባይነት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ

በመሄዱ፣ አብዮትን ማጠፍ ግድ ነበር። በሠራተኞች ጥያቄ ላይ የሚያተኩረው የላብ አደር ጋዜጣ፣ ብዙውን ጊዜ የሚሰራጨው በሠራተኞች አካባቢ ሲሆን፣ የመጀመሪያዎቹ የላብ አደር ጋዜጦች ሠራተኞች በሚሰበሰቡበት ወቅት በኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ነበር የሚበተኑት። ሠራተኞቹም ላብ አደር የማን ጋዜጣ መሆኑን ሳያብላሉ ያነቡ ነበር። የመጀመሪያዎቹ የላብ አደር ዕትሞች፣ የአፃፃፍ ዘይቤአቸውም ሆነ የትንተና ዘዴአቸው ለተማረው ወገን ከታቀደው የአብዮት ጋዜጣ የተወረሱ በመሆናቸው ለላብ አደሩ የሚጥሙ አልነበሩም። የላብ አደር የአዘጋጅ ቦርድ ከሠራተኛው አብራክ የወጣ ስላልሆነና ችግሩንም በሚገባ ስለማይገነዘቡ ጽሑፎቻቸው ሠራተኛውን ሊስቡ አልቻሉም። ድክመቶቹን ለማረም ያልተቋረጠ ጥረት እየተደረገ፣ የኢሕአድ የሠራተኞች ኮሚቴ ባልደረባ ተድላ ፈንታዬ የላብ አደር አዘጋጅ ቦርድ ውስጥ እንዲሰራ ተመደበ።

ቀይ ኮከብ

ቀይ ኮከብ በመባል የሚታወቀው የኢሕአድ የውስጥ መጽሔት በዚህ በምናወሳው ወቅት መታተም ጀመረ። የውስጣዊ መጽሔቱ ዋና ዓላማ አባላት እርስ በእርሳቸው እንዲገናኙ ማድረግ ሲሆን፣ መጽሔቱ አንዳንድ የርዕዮት፣ የፖለቲካና የድርጅት ጥያቄዎች ላይ ሰፋ ያሉ ትንተና አዘል ጽሑፎችን አቀረበ። የፓርቲ አባላቱም በእነዚህ ርዕሶች ላይ ሃሳባቸውን እንዲያቀርቡ ተጋበዙ። መጽሔቱን የሚያዘጋጀው ቡድን በማዕከላዊ ኮሚቴ የፖለቲካ ክፍል ሥር የተዋቀረ ሲሆን፣ ጌታቸው ማሩ በቡድኑ ፀሐፊነት አገለገሉ። መጽሔቱ በየወሩ እንዲወጣ ቢታቀድም፣ ለዲሞክራሲያና ለላብአደር ቅድሚያ በስጠቱና የድርጅቱ የሕትመት አቅም ውስን በመሆኑ፣ ጥቂት ዕትሞች ብቻ ሊወጡ በቁ። መጽሔቱ ከተዘጋጀ በኋላ በታቀደው ጊዜ ሊታተም ባለመቻሉ፣ የሕትመት ክፍሉን በሚቆጣጠረው በአዲስ አበባው ኢንተር ዞንና በቀይ ኮከብ አዘጋጅ ቦርድ መሀል ያላሰለሰ ግጭት ሲካሄድ ቆየ።

የወጣቱ ሊግ

የአብዮት ቡድን የወጣት ክንፍ ከተቀላቀለበት ጊዜ አንስቶ፣ የወጣቱ ሊግ የአመራር ብቃትም ሆነ ሰፋ ያለውን የወጣት ክፍል ለመድረስ የነበረው ችሎታ በብዙ እጥፍ ጨመረ። በጥቅምት ወር 1967 ዓ.ም ላይ የቀድሞ የሁለተኛ ደረጃ የተማሪዎች ሸንጎ መሪዎች ሲራቅ ተፈራ፣ አለማየሁ እግዜሩ፣ ቲቶ ሁሩይና ሌሎችም ጊዜያዊ የወጣት ሊግ አመራሩን ተቀላቀሉ። የወጣት ሊጉ ድርጅት ራሱን ችሎ መንቀሳቀስ እንደሚችል ካረጋገጠ በኋላ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው በወጣቱ መሀል ይካሄዱ ከነበሩ ተግባሮች ራሱን አገለለ። በአዲስ

አበባም ሆነ በክፍለ ሀገሮች የነበሩትን የወጣቱን ድርጅት መዋቅር የሊጉ አመራር ተረክቦ አመራር መስጠት ጀመረ።

ሊጉ በተዋቀረበት ወቅት፣ ሀገሪቱ በአብዮታዊ ማዕበል እየተጥለቀለቀች ስለነበረ፣ በርካታ የጥናት ቡድኖች በተለይም የወጣቶች ተፈጥረዋል። ዲሞክራሲያ ሳታሰልስ መውጣት መቻሏ፣ ለጥናት ቡድኖች መቋቋም አስተዋጽኦ ሆኗል። ዲሞክራሲያን ከሚያወጡት ጋር የወጣት ቡድኖቹ ግንኙነት ባይመሰርቱም፣ ጽሑፏ ለምታስተናግዳቸው የፖለቲካ መስመሮች ሃዋርያ በመሆን መልዕክቶቿን አዛምተዋል። በሸዋ ክፍለ ሀገር በደብረሲና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ጠዋት ባንዲራ ከተሰቀለና ተማሪዎቹ ወደየክፍላቸው ከመበታተናቸው በፊት የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎች ሸንጎ (ካውንስል) እጁ ላይ የወደቁትን የዲሞክራሲያ ዕትሞች ለተሰለፈው ተማሪ ያነብ ነበር። ዲሞክራሲያ የወጣቱን ሕሊና ለመሳብ በመቻሏ፣ በርካታ ወጣቶች ከድርጅቱ ጋር ለመጎዳኘት መረጡ።

በየአካባቢው የተፈጠሩት ሕቡአዊ ቡድኖች የሚያገኟቸውን ጽሑፎች አባዝተው ከማሰራጨታቸውም በላይ፣ የራሳቸውን ጽሑፎችም ያወጡ ጀመር። በዚህ መልክ ጽሁፍ የሚያወጡ የሕቡዕ ቡድኖችን፣ የሕአድና የወጣቱ ሊግ እያፈላለጉ ከመሪዎቹ ጋር ግንኙነት ፈጠሩ። ከኢሕአድ ጋር ግንኙነት ከመፍጠራቸው በፊት በሸዋ ክፍለ ሀገር በደብረሲና የሚገኙ ተማሪዎች "የይፋትና ጥሙጋ አብዮታዊ ወጣቶች ማኅበር" በሚል ስም ጽሁፍ ያወጡ ነበር። (42)

የ1967 ዓ.ም ዘመቻ እንደታወጀ፣ ወጣቶች በትግሉ ውስጥ የሚያደርጉት ተሳትፎና እንቅስቃሴ እየጨመረ ሄደ። የተማሪዎች ዘመቻን አስመልክቶ ጽንሰ-ሃሳቡን ያቀረቡት ፕሮፌሰር መስፍን ወልደ ማርያም ሲሆኑ፤ ርዕሱ የተነሳውም በሚያዝያ ወር 1966 ዓ.ም የኢትዮጵያ አብዮታዊ ንቅናቄ በፈነዳ ማግስት ነበር። ሃሳቡ በተጠነሰሰበት በዚህ ወቅት፣ ዋና ዓላማው በድርቅ የተጎዱት አካባቢዎችን ለመርዳትና መልሶ ለማቋቋም ሲሆን፤ (43) ጽንሰ-ሃሳቡ ግን ከጊዜ ወደ ጊዜ ይዘቱን እየቀየረ ሄዷል። ነሐሴ 27 በወጣው የደርግ መግለጫ፣ የዘመቻው ዋና ዋና ዓላማዎች ተዘረዘሩ። (44) ደርግ ንጉሱን ከዙፋናቸው አውርዶ መፈንቅለ-መንግስቱን ከማካሄዱ ከሁለት ቀን በፊት፤ ማለትም ጳጉሜ 5 ቀን፣ ዘመቻውን አስመልክቶ ተጨማሪ ማብራሪያ የሰጠ ሲሆን፤ (45) እስከዚህ ወቅት ከቀረቡት ሁሉ በስፋትም ሆነ በይዘት ለየት ያለ ሌላ ማብራሪያ ጥቅምት 8 ቀን ወጣ። (46) መግለጫው እንደዘረዘረው የዘመቻው

ዋና ግብ፣ "የኢትዮጵያ ትቅደም" ዓላማ በገጠሩ ኢትዮጵያ ለማዳረስ፣ መሀይምነትን ለማጥፋት የእርሻ ልማት ለማካሄድ፣ የጤና አገልግሎት ለመስጠት፣ የመሬት ይዞታን ለመለወጥ፣ ብሔራዊ ቅርስ ለመንከባከብና ስለአርሶ አደሩ የኑሮ ሁኔታ መረጃ ለመሰብሰብ እንደሆነ ተገለጠ። ዘመቻው በሚካሄድበት ወቅት፣ ትምህርት ተቋርጦ አስተማሪዎችና ተማሪዎች ዋነኛ ተሳታፊዎች እንደሚሆኑ ተገለጠ። (47)

የዘመቻው ፕሮግራም በስምንት ዋና ዋና መመሪያዎች የተከፈለ ሲሆን፣ እያንዳንዱን ክፍል የሚመሩ ብቃትና ችሎታ ያላቸው ምሁራን ተመደቡ። የዘመቻውን ጠቅላላ መምሪያ በኃላፊነት ለመምራት፣ የደርግ አባል የነበሩት ሻለቃ ኪሮስ ዓለማየሁ ኃላፊነት ተረከቡ። የዘመቻው ዋና መናኸሪያ አዲስ አበባ ሲሆን፣ በየክፍለ ሀገሩ አውራጃዎችና ወረዳዎች ቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤቶች ተቋቋሙ። የመመሪያው ዝቅተኛ እርከንም የዘመቻ ጣቢያዎች ሆኑ።

ፕሮግራሙን በስራ ለመተርጎም፣ ሀገሪቱ በስድስት ቀጠናዎች ከተከፈለች በኋላ፣ ለእያንዳንዱ ቀጠና የበላይ ሆነው ትዕዛዝ የሚሰጡ ወታደሮች ተመደቡ። ስድስቱ ቀጠናዎች በሃምሳ ስድስት አውራጃዎች ከተከፈሉ በኋላ፣ እነሱም እያንዳንዳቸው መቶ ዘማች ተማሪዎች በያዙ 505 ንዑስ ቀጠናዎች፣ የወረዳ ቀጠናዎች፣ ተከፋፈሉ። የአውራጃና የወረዳ ቀጠናዎችን ለመምራት ከወታደርና ከሲቪል የተውጣጡ አመራሮች ተሰየሙ።

የዘመቻውን ዓላማና "የኢትዮጵያ ትቅደም" መንፈስ ለማስረዳትና ለማብራራት፣ ከወታደራዊ መንግስቱና ከንዑስ ደርግ የተውጣጡ አባላት በየክፍለ ሀገር እየዞሩ መግለጫ ሰጡ። ደርግ የጠነሰሰው የዘመቻ ፕሮግራም ግልጽ የሆነ የፖለቲካ እንደምታ እንደነበረው የተቃዋሚ ኃይሎች ወዲያውኑ ሊገነዘቡ በቅተዋል። የሰፊው ሕዝብ ድምፅ ጋዜጣ ዘመቻው፣ ደርግ ፋታ ለማግኘት ሲል ተማሪዎችን በየገጠሩ ለመበተን የጠነሰሰው ሴራ ነው በማለት ኮነነው። (48) ተማሪዎችም ይሁኑ አስተማሪዎች የመሬት አዋጅ ከመውጣቱ በፊት የገጠር ልማት ማካሄድ እንደማይቻል ስለተረዱ፣ የዘመቻውን አዋጅ በበጐ ዓይን አልተመለከቱትም።

መሠረታዊ በሆኑ ጥያቄዎች ላይ የፖሊሲ ለውጥ ሳይደረግ ተማሪዎችን ለዘመቻው ማሰማራት ጋሪውን ከፈረሱ እንደማስቀደም ይቆጠራል ሲል የዩኒቨርሲቲው ጠቅላላ ስብሰባ ገለፀ። (49) የኢሠአማ ዓመታዊ ጉባኤም ተመሳሳይ የሆነ ውሳኔ ላይ ደረሰ። ዘመቻው ግቡን እንዲመታ ከተፈለገ፣

በተቀዳሚ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ሊቋቋም እንደሚገባው ጉባኤው አሳሰበ። (50)

ዘመቻው ፕሮግራም ላይ የተነሳው ተቃውሞ ፖለቲካዊ ብቻ ሳይሆን፣ ትምህርታቸው እንዳይቋረጥ የሚሹና ከባዱን የገጠር ሕይወት ለመጋፈጥ ያልፈለጉ ሁሉ እንቢተኛነታቸውን ገልፀዋል።

ደርግ የፖለቲካ ስልጣኑን ከተረከበ በኋላም ቢሆን የተማሪው መነሳሳት ጋብ ባለማለቱ፣ ንቅናቄውን ለማዳከም በሚል ዓላማ በቀድሞ መንግስት ዘመን የተፈጠረው "የወጣቶች አገልግሎት ማኅበር" ስራውን እንዲቀጥል ተደረገ። በቀድሞው መንግስት ዘመን፣ በተማሪው መሀል የስለላ ተግባር ሲያካሂድ የቆየው ይህ "የወጣቶች አገልግሎት ማኅበር"፣ ለደርግ ግልጋሎት መስገስ መጀመሩንና የደርግ አፈቀላጤ መሆኑን ዲሞክራሲያ አጋለጠች። (51)

የዘመቻው ፕሮግራም፣ የኢሕአድ ለሚያካሂደው የድርጅት ማዋቀር ተግባር ከፍተኛ ሳንካ ይሆናል ተብሎ ስለተገመተ፣ ጥያቄው በማዕከላዊ ኮሚቴው ተከታታይ ስብሰባዎች ላይ ተነስቶ ውይይት ተደረገበት። የማዕከላዊ ኮሚቴው የመጀመሪያ ዕቅድ፣ ፕሮግራሙ ስኬት እንዳይኖረው ጥረት ማድረግ ሲሆን፣ ዘመቻው ሊስተጓጎል እንደማይችል ውሎ አድሮ ሲታወቅ ግን፣ የመጀመሪያው አስተሳሰብ ተቀይሮ ዘመቻውን ለመጠቀም የሚቻልባቸው ዘዴዎች ላይ ውይይት ተደረገ። የደርግ የወታደራዊ አምባገነንነት ባህርይ ከጊዜ ወደ ጊዜ ግልጽ እየሆነ በመሄዱ፣ የዘመቻውን ጥያቄ ከፖለቲካ ሥልጣን ጉዳይ ጋር በማስተሳሰር ቅስቀሳ ተካሄደ። የዴሞክራሲ ጥያቄ በሌለበት ሁኔታ ውስጥ ከቶውንም አርሶ አደሩን እንዴት ማደራጀትና የፖለቲካ ትምህርት መስጠት ይቻላል በማለት ዲሞክራሲያ አሳሰበች። (52)

ይህ በዚህ እንዳለ፣ የዘመቻው ምዝገባ በታቀደበት የጊዜ ገደብ ሊጠናቀቅ ባለመቻሉ፣ ስምሪቱ የግድ መተላለፍ ነበረበት። የተማሪዎች እምቢተኝነትንና ዳተኝነትን የተረዳው መንግስት፣ ለዘመቻው ያልተመዘገቡ ሁሉ አይቀጡ ቅጣት እንደሚፈፀምባቸው አስታወቀ። ትምህርት መቀጠልና ሥራ መያዝ እንደማይችሉ፣ እንዲሁም ወደ ውጭ ሀገር ሄደው ትምህርታቸውን ለመከታተል ቢፈልጉም ሀገር ሊለቁ እንደማይችሉ ማስጠንቀቂያ ሰጠ። (53) ዘመቻው እንዲሰረዝ ከግራና ከቀኝ ከፍተኛ ግፊት ቢደረግም፣ ደርግ ሀሳቡን አለተደርም፣ አሻፈረኝ አለ። የደርግ እምቢተኝነት ግልጽ መሆኑ ከታወቀ በኋላ፣ የዘቻው ጥያቄ ከብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ምስረታ ጥያቄ ጋር ተያያዘ። አሁንም ቢሆን ደርግ ማኅበሩ እንዲፈጠር ፈቃደኛ አልነበረም።

በደርግና በተማሪዎቹ መሀል በተነሱት ውስብስብ ችግሮች ሳቢያ፣ ዘመቻው ሊዘገይ ቻለ፣ የኢሕአድም በብዙ መቶ የሚቆጠሩ ወጣቶችን ለማሰባሰብ ዕድል ገጠመው። ዘመቻው በተተለመበት ወቅት፣ ማለትም በሐምሌና በነሐሴ ወራት ውስጥ ተካሄዶ ቢሆን ኖሮ፣ ለኢሕአድ የማደራጀትና የማጥቀር ስራ ከፍተኛ ደንቃራ በመሆን በድርጅቱ ላይ ይህ ነው የማይባል ጉዳት ባደረሰ ነበር። ይሁንና ዕቅዱ ተሳክቶ፣ ተማሪዎች በየክፍለ ሀገሩ ከዘመቱ በኋላ፣ ዘመቻው በሀገራቱም ሆነ በኢሕአድ ላይ የፈጠረው የፖለቲካ አንድምታ በቀላሉ የሚገመት አልነበረም።

የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ጊዜ ለማግኘት ሲል በዘመቻው ላይ ፖለቲካ ቅስቀሳ ቢያካሂድም ቅሉ፣ፕሮግራሙ ሊሰረዝ እንደማይችል በመገንዘብ፣ በመስከረም ወር 1967 ዓ.ም ሁለት ውሳኔዎች አደረገ። የመጀመሪያው ውሳኔ፣ በተለያዩ የርዕዮትና የፖለቲካ ጥያቄዎች ላይ ለምሳሌ በብሔር ጥያቄ፣ በሰራተኞችና በአርሶ አደሮች አጋርነት ጥያቄ በሴቶች ጥያቄ … ወዘተ ላይ ጽሑፎች የሚያዘጋጅ ቡድን ማቋቋም ነበር። ዘመቻው ተጠናቆ በታህሳስ ወር ለመበታተን ባኰበኰበበት ወቅት፣ "ተደራጅ" በሚል መጽሔት ስም በስድስት ርዕሶች ላይ ተከታታይ ጽሑፎች ተዘጋጅተው ቀረቡ። የተማሪዎቹን ደህንነትና ዋስትና ለመጠበቅ ሲባል፣ እኒህ "የተደራጁ" ጽሑፎችን ማን እንዳዘጋጀና እንዳተመ አንዳችም ፍንጭ አልተሰጠም። (54) በመጀመሪያው ዙር ስርጭት አንድ ሺህ የሚሆኑ በተለያዩ ርዕሶች ላይ የተዘጋጁ መጽሔቶች ለዘማች ኮሚቴዎች ሲታደሉ፣ ተጨማሪ መጽሔቶች ዘግየት ብለው ታትመው ታድለዋል። ይህንን ብዛት ያለው የሕትመት ስራ በኃላፊነት ተረክበው ያካሄዱት፣ ዲሞክራሲያንና ሌሎች ጋዜጦችን የሚያባዙት በአዲስ አበባ ኢንተር ዞን ሥር የተደራጁት አዲሶቹ የኅትመት ክፍሎች ነበሩ። "ከተደራጅ" መጽሔት በተጨማሪ፣ ሌሎች የጥናት ጽሑፎች ተዘጋጅተው በዘማች ኮሚቴዎች አማካይነት ለብዙሀኑ የዘመቻ ባልደረቦች እንዲደርሱ ለማድረግ ተሞክሯል።

ዘመቻውን አስመልክቶ የማዕከላዊ ኮሚቴው በመስከረም ወር ከወሰዳቸው ውሳኔዎች መሀል፣ በጥቅምት ወር መጀመሪያ ላይ የተቋቋመውን የዘማች ኮሚቴን የሚመለከት ነበር። የዚህ ኮሚቴ አባላት፣ ክፍሉ ታደሰ፣ ከወጣቱ ሊግ አመራር አክሊሉ ህሩይና የቀድሞው የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን ባልደረባ የነበረው ሮቤርቶ ጃጋኖ ሲሆኑ፣ ሮቤርቶ በኮሚቴው ሊገባ የቻለው ከዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ጋር ሰፋ ያለ ግንኙነት እንደነበረው ስለተገመተ ነበር። (55)

የኢሕአድን ቅርጽ ይዞ የተዋቀረው የወጣቱ ሊግ፣ ከዘመቻው ፕሮግራም ጋር አብሮ ይራመድ ዘንድ፣ አንዳንድ መስተካከሎች አደረገ። ከቋሚው የሊግ መዋቅር ሌላ፣ የዘመቻውን ጉዳይ የሚከታተል ከሊጉ አመራር ሁለት አባላት የሚሳተፉበት የራስ-ገዝ ስልጣን ያለውና በአዲስ አበባ ተቀማጭ የሆነ ሌላ የዘማች ኮሚቴ ተቋቋመ።

በጥቅምት ወር መጀመሪያ ላይ የተቋቋመ ጊዜያዊ የዘማች ኮሚቴ፣ የኢሕአድንና የወጣት ሊጉን መዋቅሮች በማስተባበር፣ ተማሪዎች ወደየክፍለ ሀገሮቹ ከመበታተናቸው በፊት በርካታ "የዘመቻ ኮሚቴዎች" ማቋቋም ነበር ዋና ተግባሩ። ከዚህ በተጨማሪም፣ ጊዜያዊ የዘማች ኮሚቴው በየቦታው ለሚቋቋሙት የዘማች ኮሚቴዎች መመሪያ አዘጋጀ። የጊዜያዊ የዘማች ኮሚቴው የኢሕአድና የሊግ አባላት እንዲሁም ለምልመላ የተቃረቡ ግለሰቦችና በየጥናት ቡድኖቹ የነበሩትን ጭምር የትኛው የዘመቻ ጣቢያ እንደተመደቡ መረጃ መሰብሰብ ነበር ተቀዳሚ ተግባሩ። የማቀናጀቱን ተግባር ለማቃለል ይረዳ ዘንድ፣ በጥናት ቡድኖች ውስጥ ረዘም ላለ ጊዜ ሲሳተፉ የቆዩ ሁሉ አባል ሆነው እንዲመለምሉ መመሪያ ተላለፈ።

በተወሰነ አከባቢ የተፈጠረው "የዘማች ኮሚቴ"፣ በዚያ በተወሰነ ክልል ውስጥ ያሉትን ዘማች የኢሕአድ አባላት በስሩ ያሰልፋል። በተቀዳሚ የተፈረው "የዘማች ኮሚቴ" በክፍለ ሀገር ደረጃ ያለው ሲሆን፣ ኮሚቴውን በዚህ ደረጃ መመሥረት ካዳገተ ደግሞ፣ በአውራጃ ደረጃ ይመሰረታል። የኮሚቴው ምስረታ በተዋረድ ቀጥሎ የመጨረሻው እርከን በአንዲት የዘመቻ ጣቢያ ውስጥ የሚፈጠረው ኮሚቴ ይሆናል። የኢሕአድ ቅርንጫፍ ድርጅቶች ጠንከር ባሉባቸው እንደ ሲዳሞ ክፍለ ሀገር በመሳሰሉ ቦታዎች፣ "የዘመቻ ኮሚቴዎች" በማቋቋም ፈንታ፣ ወደአካባቢው የሚሄዱት ዘማች የድርጅት አባሎች ስም ዝርዝር ለቅርንጫፍ የፓርቲ ኮሚቴው ይተላለፋል።

የመጀመሪያው እርከን እንደተፈጠረ፣ ኮሚቴው በሚንቀሳቀስበት አካባቢ የሚሄዱ ዘማች የድርጅት አባላት ስም ዝርዝር ይተላለፍለትና የዘማች ኮሚቴዎችን በየጣቢያዎቹ የመመስረት ኃላፊነቱን ይረከባል። የኢህአድ አባሎች በዘመቻ መምሪያው አካባቢ ኃላፊ ሆነው በተመደቡባቸው ቦታዎች፣ "የዘማች ኮሚቴዎቹን" ማዋቀሩ ከባድ አልነበረም። ከዘመቻ መመሪያው ኃላፊነት የተሰጣቸው ባለሥልጣኖች፣ ከአንድ ጣቢያ ወደ ሌላ መንቀሳቀስ ስለሚፈቀድላቸው፣ ይህንን ዕድል ያገኙ የኢህአድ አባላት፣ በየጣቢያው በመዞር የኢሕአድን መረብ አዋቀሩ። ተማሪዎቹና አስተማሪዎቹ በታህሳስ ወር

ከመበታተናቸው በፊት፣ ከክፍለ ሀገር እስከ እንዷት የዘመቻ ጣቢያ ድረስ የተዋቀሩ 30 የሚሆኑ የኢሕአድ የዘመቻ ኮሚቴዎች ተመሠረቱ።

የዕድገት በኅብረት ዘመቻው ታህሳስ 12 ቀን 1967 ዓ.ም በኦፊሴል ታውጆ ዝርዝር መመሪያም ወጣ። ከጥቂት ሳምንታት ቆይታ በኋላም፣ 60 ሺህ የሚደርሱ የሁለተኛ ደረጃ ወንድና ሴት ተማሪዎች ወደ የምድብ ስፍራቸው ተበታተኑ። የዘመቻው ዕቅድ ሲነደፍ፣ የመጀመሪያው የዘመቻ ቡድን በተመደበበት ክባቢ ለ10 ወር ይቆይና የአስረኛ ክፍል ትምህርታቸውን ባጠናቀቁ ሌላ የዘመቻ ቡድን እንዲተካ ነበር ዓላማው። ሆኖም፣ በሐምሌ ወር 1967 ዓ.ም ላይ ዕቅዱ ተሰረዘና የመጀመሪያው የዘማች ቡድን በተመደበበት ቦታ እስከ ሐምሌ 1968 ዓ.ም ድረስ እንዲቆይ ተወሰነ።

የደርግ የፖለቲካ ስልት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየረቀቀ ሂዶ የቀዳሚነትን ቦታ ለመያዝ፣ በታህሳስ ወር የዕድገት በኅብረት ዘመቻ ከመታወጁ አንድ ቀን ቀደም ሲል የኢትዮጵያ ሶሻሊዝምን አወጀ። ይህ አዋጅ ከመውጣቱ ቀደም ሲል፣ በጥቅምት ወር "የኢትዮጵያ ትቅደምን" መርህ ማኅበረሰባዊ ገጽታ ለመስጠት በማሰብ፣ ደርግ መግለጫ አውጥቶ ነበር። የደርግ መግለጫ ኢትዮጵያውያን ለ"እኔ" ሳይሆን ለ"እኛ" ብለው ሊያስቡ እንደሚገባ ገለፀ። ሁሉም ዜጐች መንግስት በሚሰጠው አገልግሎት ተጠቃሚ ሊሆኑ እንደሚችሉ፣ ትምህርት ለሁሉም መዳረስ እንደለበት፣ የሀገሪቱ ዜጐች ሁሉ ሥራ ማግኘት መብታቸው እንደሆነና ፍትህ ያለው የዳኝነት ሥርዓት አስፈላጊ መሆኑን አብራራ። በተጨማሪም፣ "ኢትዮጵያ ትቅደም" ማለት የመጠጥ ሱሰኝነትንና የመሳሰሉትን ማኅበረሰባዊ እንከኖችን ማስወገድ እንደሆነ ገለፀ። መሬትን አስመልክቶ የቀረበው አስተያየት ያልተብራራ ሲሆን፣ መሬት የተፈጥሮ ፀጋ እንደመሆኗ መጠን መላ የሀገሪቱ ዜጐች በጋራ ይጠቀሙባት ዘንድ በመንግስት ሥር ልትውል ይገባል አለ።

"የኢትዮጵያ ትቅደምን" መርሆ በይበልጥ ለማብራራት በጥቅምት ወር የወጣው መግለጫ፣ ሕዝቡ ለደርግ የነበረውን ዝንባሌ እምብዛም ባይቀይርም፣ ወታደራዊ መንግስቱ "የኢትዮጵያ ሶሻሊዝም"ን ባወጀበት ሰዓት፣ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ተማሪዎች የደስታ ስሜት ፈንቅሏቸው ታላቅ ሰላማዊ ሰልፍ አደረጉ። የአዋጁ ዋነኛ አቀንቃኝ ብለው የገመቷቸው ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያምን "ቪቫ መንጌ" በማለት አድናቆታቸውንና ደስታቸውን ገለፁ።

በአውሮፓ የሚታተም የመኢሶን መጽሔት አዋጁን በመደገፍ መግለጫ አወጣ። ኢትዮጵያ ካለችበት የኅብረተሰብ ዕድገት ደረጃ አንፃር አዋጁ ከፊውዳል ወደ ካፒታሊስታዊ ርዕዮት የተደረገ ዕመርታ በመሆኑ፣ ተራማጅ ገጽታ እንዳለው መጽሔቱ ገለፀ። [56]

የኢሕአድና የኢትዮጵያ ሶሻሊዝም አዋጅ

"ኢትዮጵያ ትቅደም ማለት ኅብረተሰባዊነት ነው። ያም ማለት፣ እኩልነት፣ ራስን በራስ መምራት፣ ወዛደርነት፣ የኅብረተሰብ ጥቅም ቀዳሚነት፣ የኢትዮጵያ አንድነት፣ ፍፁምነት ማለት ነው።" በማለት ትንታኔ የሚያደርገው የደርግ አዋጅ፣ ግልጽ ካለመሆኑም በላይ፣ የኢሕአድን ጨርሶ አላረካውም። በአዋጁ መሠረት መሠረታዊ የሆነ የሀገሪቱ የሀብት ምንጮችና መገልገያዎች፣ በመንግስት ቁጥጥር ሥር ይውላሉ፣ የግል ንብረትም የኅብረተሰቡ ክትትል ይደረግበታል። የውጭ ባለካፒታሎች በሀገሪቱ ኢኮኖሚ ውስጥ ቦታ እንደሚኖራቸው አስረድቶ፣ "የኢትዮጵያ ትቅደምን" ፍልስፍና መሠረት ያደረገ አንድ ታላቅ ፓርቲ እንደሚፈጠር አዋጁ ገለፀ።

የኢትዮጵያ ሁኔታ የሚጠይቀው ግንባርን እንጂ ታላቅ የፖለቲካ ፓርቲ መመስረት እንዳልሆነ በማመን ዲሞክራሲያ ተቃውሞዋን አሰማች። ይህን መሰሉ ፓርቲ ከላይ ወደ ታች እንዲመሠረት ቢደረግ አለች ዲሞክራሲያ፣ የሕዝቡን ፍላጐት የሚያንፀባርቅ፣ የሕዝቡን ነፃነትና ዴሞክራሲያዊ መብቶችን የሚያስጠብቅ ሳይሆን፣ የአምባገነኖችን ትዕዛዝ ወደ ሕዝብ የሚያደርስ በአንድ አቅጣጫ ብቻ የሚጓዝ የጭቆና መሣሪያ መፍጠር መሆኑን አብራራች። ግንባር የሆነ እንደሆነ ግን፣ በየፓርቲያቸው የተደራጁ ተራማጅ የሆኑ መደቦችና ኃይሎች መብታቸው የሚከበርበትን፣ አንድነታቸው የሚጠናከርበትን፣ የጠላቶቻቸውን መብት በመንፈግ ጭምር የሚዳከሙበትን ዘዴ ሁሉ ይሻሉ በማለት ዲሞክራሲያ አብራራች። (57)

አዋጁ እንደወጣ ሰሞን፣ ሠናይ ልኬና የመሳሰሉ በደርግ ዙሪያ የተኰለኰሉ ምሁራን፣ መንግሥታዊ ፓርቲውን ለመመስረት ሽብ እረብ ማለት ጀመሩ። አንድ ወጥ የሆነው መንግስታዊ ፓርቲ ቢመሰረት፣ ሌሎች የፖለቲካ ድርጅቶች ሕልውናቸውን አጥተው ፓርቲውን እንዲቀላቀሉ ይገደዳሉ፣ እምቢ ካሉም በሕገ-ወጥነት መንግስት ያሻውን እርምጃ ይወስድባቸዋል። የኢሕአድም ገና ከጠዋቱ ሰላማዊ የፖለቲካ ትግሉን ማቋረጥ ሊኖርበት ሆነ። ዲሞክራሲያ ቁጥር 25 ተቃውሞዋን ስትገልጽ "... የወዛደር አምባገነንነት መምጣት አለበት፣ ስለሆነም የሚያስፈልገው አንድ የወዝ አደር ፓርቲ ነው ይላሉ። ይህንን ፓርቲ

ለማደራጀትና ለመምራት በደርጉ ለመሾም ደጅ ይጠናሉ"። በዲሞክራሲያ እምነት "አዲሱ ዴሞክራሲያዊ ሪቮሉሽን በኢትዮጵያ ገና አልተካሄደም። በስፋቱም ሆነ በዓይነቱ ማለት በንቃቱ ደረጃና በመደራጀት ይህንን ደረጃ ዘልሎ ሶሻሊስት ሪቮሊሽን ወዲያው ፈጽሞ የወዝ አደር አምባገነንነት ሊያመጣ የሚችል የወዝ አደር መደብ የለም"። በመንግስት እጅ ገቡ የተባሉት ኢንዱስትሪዎችና የፋይናንስ ተቋሞች በቢሮ ክበርቴዎች እጅ እንጂ በሰፊው ሕዝብ እንዳልገቡ ዲሞክራሲያ በተጨማሪ ገለፀች። [52]

"ብዙ ፓርቲ ይኑር ስንል እንግዲህ፣ የወዝ አደሩን አምባገነንነት ጠልተን፣ ወይንም የቡርዥዋ (የካፒታሊስት) የስም ብቻ ዴሞክራሲ ፈልገን አይደለም። ያለውን ተጨባጭ ሁኔታ በመመልከት በበላይ ትዕዛዝ እውነተኛ የሠራተኛ መደብ ፓርቲ ሊመጣ እንደማይችል ስለምናውቅ፣ የሠራተኛውን መደብ በማታለል ስሙን የስልጣን ሽሚያ መሰላል ልናደርገው ስለማንፈልግ መጀመሪያ የሰፊው ሕዝብ ወገኖች ሁሉ በአንድነት ተሰልፈው መታገልና የሰፊውን ሕዝብ ነፃነትና አምባገነንነት የሚያረጋግጥ መንግስት አስፈላጊ መሆኑን ስለምንረዳ ነው።" [53]

የሰፊው ሕዝብ መንግስት ባህርይና ተግባራት፣ እንዲሁም መደባዊ ጠባይ ምንና ምን እንደሆነ ዲሞክራሲያ ቁጥር 13 ተንትናለች። ትንተናውን ማቅረብ አስፈላጊ ያደረገው የድርጅቱ አባላት ለሚያነሷቸው አንዳንድ ጥያቄዎች ምላሽ ለመስጠትና ተጨማሪ ማብራሪያ ለማቅረብ ነበር። መንግስቱ ለምን ጊዜያዊ እንደሆነ ዲሞክራሲያ ስትገልጽ፣ "ይቋቋም የተባለው መንግስት ሕዝባዊ መንግስት በመባል ፈንታ ጊዜያዊ የሚባለው ከወታደር መንግስት ብዙ ጊዜ ቢሰፋም፣ ሁሉም ተራማጅ መደቦች የሚወከሉበት ቢሆንም፣ በአጭር ጊዜ ውስጥ ሙሉ በሙሉ ሕዝቡን ለምርጫ ማዘጋጀት ስለማይቻል፣ የምርጫም ሆነ ሌሎች ሕጎችን ማዘጋጀት ስለሚያስፈልግ፣ … ከዛም በኋላ ጠቅላላ ምርጫ ጠርቶ ሕዝቡ ለመረጠው ሥልጣን የሚለቅ በሕዝብ ቁጥጥር ሥር የሆነ መንግስት ስለሆነ ነው።" (60) ውዝግቡና ክርክሩ ቢቀጥልም፣ ሊቋቋም ታስቦ የነበረው መንግስታዊ ፓርቲ በኤርትራ ውስጥ የተጀመረው ጦርነት እየተስፋፋ በመሄዱና የመሬት አዋጅ በመታወጁ፣ ለሌላ ጊዜ ተላለፈ። (61) መንግስታዊ ፓርቲ እንዳይመሰረት ሰፊ ቅስቀሳ ስለተካሄዱ አንዳንድ የደርግ አባሎች ውሳኔ ላይ ለመድረስ አለመቻላቸው ተጨማሪ ምክንያት ይሆናል።

ሶሻሊዝምን በማወጅ ደርግ የኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች ርዕዮታዊ መድረክ ባለቤት ሆነ። ደርግ የተጠቀመበት ስልት እጅግ የረቀቀ ሲሆን፣ መላ

የግራ ኃይል ተቃዋሚዎቹን ተከላካይ አደረጋቸው፡፡ እስከዚህ ወቅት ድረስ ለኢትዮጵያ ሶሻሊዝም እንደሚያስፈልግ አንዳችም ቃል ሰንዝራ የማታውቀዋ ዲሞክራሲያ፣ "ምን ዓይነት ሶሻሊዝም በማለት" አዋጁን ተባርራ ወጣች፡፡ አዋጁ ሕዝቡን ሸንግሎ የፖለቲካ ድጋፍ ለማካበት የተጠነሰሰ ሴራ መሆኑንና ደርግ የሃሳብም ሆነ የፖሊሲ ጥራት እንደሚጐድለው አብራራች፡፡ በአዋጁ የተዘረዘሩት ሃሳቦች ያልተያያዙና ጥልቀት እንደሚጐድላቸው ዲሞክራሲያ ከማስረዳቷም በላይ፣ ጭቆናና ብዝበዛ በአፄ ኃይለሥላሴ ዘመን ብቻ የነበረ አስመስሎ አዋጁ ያቀረበውን ሃሳብ፣ የተሳሳተ የታሪክ ትንታኔ መሆኑን አስረዳች፡፡ "ከአፄ ኃይለሥላሴ በፊት የነበሩት ነገስታትና መኳንንት፣ መሳፍንት ሁሉ፣ ሕዝቡን ሲጨቁኑትና ሲበዘብዙት፣ ሲገርፉትና ሲሰቅሉት ኑረዋል፡፡ የጥንቱን እንተወውና ከአፄ ቴዎድሮስ ብንጀምር፣... በአንድነት ስም ስንት መንደር አቃጥለዋል፣ ስንቱን ሕዝብ ፈጅተው አገሩን ምድረ በዳ አድርገዋል፣

ምጣ ቀራኒዮ ምነው አይታረስ
በሬሳ ላይ መጣሁ ከዚያ እስከዚህ ድረስ፤
አሰኝተዋል፡፡ የስንት ደሀ ገበሬ እጅና እግር ቆርጠዋል፡፡

አፄ ዮሐንስም፣ የወሎን እስላም ሕዝብ እምቢ ያለውን አርደው የቀረውን በግድ በሰይፍ ክርስቲያን አድርገውታል፡፡ ጐጃምን "እንደተምች" ደምድመውታል፡፡ ትግራይን አራቁተዋል፡፡

አፄ ምኒሊክ በአርሞ፣ በሲዳሞ፣ በወላይታ፣ ወዘተ ላይ የፈፀሙት ምዝበራና ግድያ ይህ ነው የሚባል አልነበረም፡፡ የሕዝቡን ከብትና ንብረት ዘርፈው፣ ግማሹን እንደ ባሪያ ሸጠው፣ የቀረውን በገዛ አገሩ መሬቱን ነጥቀው ለአሽከሮቻቸው በማከፋፈል አገሬውን በጭሰኝነት እንዲኖር አድርገዋል" በማለት ዲሞክራሲያ አስተያየቷን ሰነዘረች፡፡ (63) ቀጥሎም፣ ከማኅበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካ አንፃር ሐቀኛ ሶሻሊዝም ምን እንደሆነ በማብራራት ወሳኙ ጥያቄ የፖለቲካ ሥልጣን በሠራተኛውና በደሀ አርሶ አደሮች እጅ መግባት መሆኑን ዘረዘረች፡፡ ሃገሪቱ በአንድ ኮሚቴ፣ ማለትም በደርግ እስከተመራች ድረስ እንኳንስ ሶሻሊዝም መሠረታዊ የሆነ የማኅበረሰብ ለውጥ ማድረግ እንኳ ዘበት እንደሆነ ዲሞክራሲያ ገለፀች፡፡ (64)

የኢሕአድና ለነፃነት የተደረገው ትግል

በተደጋጋሚ ደርግን ስትወቅስና ስትከስ ከቆየች በኋላ ሶሻሊዝም ባወጀበት አዋጁ ላይ ደርግ ኢምፔሪያሊዝምን ሲያወግዝ በመቻሉ፣ ዲሞክራሲያ መልካም ጅማሮ እንደሆነ ገለፀች፡፡ ደርግ ሥልጣን ከጨበጠበት ከመጀመሪያው ዕለት ጀምሮ፣ እጅግ አስጊና አሳሳቢ ሆኖ የቆየው ጥያቄ የውጭ ጣልቃ ገብነት

ጉዳይ ሲሆን፥ አደጋውን ለማሳየትና የደርግን ብሔርተኝነት ለመፈተን፣ የኢሕአድ ርዕሱን በተደጋጋሚ በማንሳት ተችቶበታል።

የአፄ ኃይለሥላሴ መንግስት የፈረማቸውን የተዛቡ ውሎች ደርግ እንዲሰርዛቸው በተደጋጋሚ ተጠይቆ ጆሮ ዳባ ልበስ በማለቱ፣ ዴሞክራሲያ ስታወግዘው ቆይታለች። በቡሃ ላይ ቆርቆር እንዲሉ፣ ከውሎቹ ሌላ፣ አብዛኛው የሀገሪቱ ዘመናዊ ኢኮኖሚ በውጭ ባለካፒታሎች እጅ እያለ፣ ደርግ ሌሎች የውጭ ባለካፒታሎችን በመጋበዙ፣ ተጨማሪ ተቃውሞ አስነስቷል። መስከረም 9 ቀን 1967 ዓ.ም፣ የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ የውጭ ባለሀብቶች ንብረት የሆኑ መዋዕለ ንዋዮችን እንደማይወርስ ጄኔራል አማን ሚካኤል እንዶም መግለጣቸው ጥርጣሬውንና ተቃውሞውን አጉልቶታል። መስከረም 12 ቀን 1967 ዓ.ም የወጣች አንድ የዴሞክራሲያ ዕትም፣ በአሜሪካና በአፄ ኃይለሥላሴ መንግስት መሀከል እ.ኤ.አ. በ1945 ዓ.ም የተፈረመውን ስምምነት ሰነድ በማውጣቷ፣ የኢትዮጵያ ሀገራዊ የበላይነት ጉዳይ ልዩ አጽንኦት አገኘ።

አፍቃሪ-ምዕራብ የሆኑ ኢትዮጵያውያን፣ በ1966 ዓ.ም የተቀጣጠለውን ትግል አቅጣጫ ለማሳየት የሚያደርጉት ጥረትና የሀገሪቱ ኢኮኖሚ ጉዳይ በኢምፔሪያሊዝም ጥያቄ ላይ ትኩረት እንዲሰጥ አደረገ። ጥያቄው በተነሳበት ወቅት አሳሳቢ ሆኖ የተገኘው ጉዳይ የኢትዮጵያ-ብሔራዊ ነፃነት መደፈርና የውጭ ባለሀብቶችና ባለፋብሪካዎች እንዳችም ቁጥጥር ስለማይደረግባቸው የሚያገኙትን ትርፍ ወደ ውጭ እያጋበሱ መላካቸው ነበር። በ1966 ዓ.ም የጥጥና የጨርቃ ጨርቅ ማምረቻ በጃፓን፣ በሕንድ፣ በኢጣሊያንና በግሪክ ካፒታል ሥር ነበሩ፣ ስኳር በደቾች፣ ማዕድን በጃፓንና በአሜሪካ ከበርቴዎች፣ ወረቀት፣ ሸክላና ለስላሳ መጠጥ፣ በአሜሪካኖች ናይሉንና ብረታ-ብረት በጃፓኖች፣ ዘመናዊ የእርሻ ተቋሞች በእንግሊዝ፣ በእስራኤል፣ በፈረንሳዮችና በኢጣሊያኖች እጅ ነበሩ። (66) የሀገሪቱ የኢኮኖሚ መመሪያ ይፈልቅ የነበረው ከአዲስ አበባ ሳይሆን ከቶኪዮ፣ ከሮም፣ ከሎንዶንና ከሌሎች የምዕራብ አገሮች እንደነበረ ዴሞክራሲያ ገለፀች። (67)

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ነፃነት ጥያቄና የሀገሪቱ የኢኮኖሚ አውታሮች በውጭ ባለሀብቶች ቁጥጥር ሥር በመሆናቸውና ደርግም የኢትዮጵያን ሉዐላዊነት ለማስከበር አስፈላጊውን እርምጃ ባለመውሰዱ፣ በተደጋጋሚ ተወገዘ። "ኢምፔሪያሊዝም ወድሞ ነፃ ኢኮኖሚ ይቋቋም" (68) በሚል ርዕስ ያወጣችው ዴሞክራሲያ ቁጥር 21፣ የሀገሪቱ ኢኮኖሚ በባዕዳን እጅ መሆኑን አብራራች። ከዚህኛው ርዕስ ቀደም ሲል የወጣች ሌላ የዴሞክራሲያ ዕትም፣ ታላላቅ

ኩባንያዎችና የመድህን ድርጅቶች ሊወረሱ እንደሚገባ አሳስባ ነበር። (69) ይወረሱ የተባሉት ተቋሞች በመንግስቱ ወይም በውጭ ባለሀብቶች ወይም ደግሞ አብዛኛውን ጊዜ በጋራ የተያዙ ነበሩ። በኢትዮጵያውያን ባለሀብቶች ቁጥጥር ሥር የነበሩት ተቋሞች ልኬታ በውል ባይታወቅም፣ ከቁጥር ሊገባ እንደማይችል ግን ዕሙን ነበር። በኢትዮጵያ የብሔራዊ ከበርቴ መደብ ገና ማቆጥቆጥ የጀመረበት ወቅት በመሆኑ፣ የዚህ መደብ ዕጣ እምብዛም የሚያሳስብ አልነበረም። ያም ሆኖ ግን የሀገሪቱን ብሔራዊ ጥቅም ለመንከባከብ ሲባል፣ በኢምፔሪያሊዝም ላይ ጥገኛ ያልሆኑ ባለሃብቶች እርዳታ ሊደረግባቸው እንደሚገባ ዲሞክራሲያ አሳሰበች። በሀገር ውስጥ የተመረቱ ሸቀጦችና ሀገር-በቀል የሆኑ ፋብሪካዎች ከውጭ በሚደርስባቸው ፉክክር እንዳይዳከሙ አስፈላጊው መከላከል ሊደረግ እንደሚገባና፣ ከውጭ ወደ ሀገር በሚገቡ የጥሬ ዕቃዎችና የማምረቻ መሣሪያዎች ላይ የሚጣለው ቀረጥ መቀነስ እንዳለበት ተብራራ። (70)

ፋብሪካዎችን ከማገር በተጨማሪ፣ የኢትዮጵያ ሉዐላዊነትንና ብሔራዊ ጥቅሟን የሚፃረሩ ማናቸውም ስምምነቶች መሻር እንዳለባቸው ዲሞክራሲያ አሳሰበች። የትምህርት አሰጣጥ ፖሊሲውና የሬዲዮና የቴሌቪዥን ፕሮግራሞች የኢትዮጵያ ብሔራዊ ነፃነትን በሚያስከብር ዓይነት አሰራር እንዲነደፉ ጥሪ ቀረበ። (71)

በታህሳስ ወር የወጣች አንድ የዲሞክራሲያ ዕትም፣ አፍቃሪ-ምዕራብ የሆኑ ኢትዮጵያውያን፣ ሀገሪቱን ወደ ብጥብጥ እንድታመራ ካደረጉ በኋላ፣ የሚፈጠረውን አጋጣሚ ተጠቅመው ደርግን ለመጣልና የፖለቲካ ሥልጣን ለመረከብ እንዳኩበኩቡ ገለፀች። ውጥኑን በስራ ለመተርጎም ቅድመ ዝግጅቶች እየተጠናቀቁ መሆናቸውንና አፍቃሪ-ምዕራብ የሆኑ ግለሰቦች የአገር አስተዳደር፣ የስራና የማዕድን፣ የፖስታና የመገናኛ፣ የፍርድ ሚኒስቴሮችን፣ እንዲሁም ማዕከላዊ የስለላ ድርጅቱን በቁጥጥራቸው ሥር እንዳደረጉ ተገለፀ። (73)

የኢሕአድ ፍርሃቻ መሠረት ነበረው። በ1966 ዓ.ም የተነሳው አብዮታዊ ንቅናቄ ያሳሰበው የአሜሪካው የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር (State Department) የአሜሪካውን ፕሬዚዳንት ለሚያማክረው ለብሔራዊ የፀጥታ ሸንጎ (National Security Council)የላከው ማስታወሻ (Memorandum) እንደሚገልፀው፣ አሜሪካ ለኢትዮጵያ የምትልከው የጦር መሣሪያ ከተቋረጠ፣ በወታደሩ ክፍል ውስጥ ያሉ ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ኃይሎች ይጠናከራሉ። ለዘብተኞች

(አፍቃሬ-ምዕራቦች) ይዳክማሉ። ይህ ተባደግ ሁኔታም፣ ሌሎች ሥር-ነቀል እርምጃዎች እንዲወስዱ ሊያበረታታ ይችላል የሚል ነበር። (74)

ዋና ዋና የማምረቻ ፋብሪካዎች ታገሩ

ሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ኃይሎች ጉራውን ይለይ ዘንድ እየገፋፉት በነበረበት ወቅት፣ ደርግ አሪታዊ በሆነው ኅብረተሰብ ውስጥ መሠረታዊ የሆነ ማኅበረሰባዊ ለውጥ ለማድረግ ተነሳሳ። ለማስታወስ ያህል ደርግ የኢትዮጵያን ኅብረተሰባዊነት ባወጀበት ወቅት፣ ዐበይት የሆኑ የማምረቻ ተቋሞች በመንግስት ቁጥጥር ሥር ሊውሉ እንደሚገባ ጠቅሷል። ምንም እንኳን የኢኮኖሚ መሻሻልና ለውጥ አስፈላጊ መሆኑን ግንባር ቀደም የተቃዋሚ ኃይሎች ቢያነሱም፣ ደርግ ከእነሱ አንድ እርምጃ ወደፊት ነጠቅ ብሎ ሄዶ፣ ከጥር ወር 1967 ዓ.ም ጀምሮ ተከታታይ የማገር እርምጃዎች ወሰደ። የሀገሪቱ ባንኮች በሙሉ፣ የገንዘብና የቁጠባ ተቋሞች፣ አስራ ሦስት የመድህን ኩባንያዎች ታግረው፣ ይዞታው በተሻሻለው የብሔራዊ ሀብት ልማት ሚኒስቴር መሥሪያ ቤት ሥር እንዲተዳደሩ ተደረገ። ደርግ የወሰደው እርምጃ ሕዝቡን ለማታለል ሳይሆን የኅብረተሰባዊነት ፍልስፍናን አቀንቃኝ መሆኑን ለማስረገጥ ነበር። ደርግ የወሰደው እርምጃ ተገቢና አስፈላጊ ነው በማለት ዲሞክራሲያ ድጋፉን ገለጠች። (75)

የመጀመሪያው እገራ ከተካሄደ ከአንድ ወር በኋላ፣ ሰባ ሁለት የማምረቻ ድርጅቶች ታገሩ። በሽርካነት ላይ የተመሠረቱ የሌሎች ሃያ ዘጠኝ ተቋሞች መንግስት ዋነኛው ባለቤት ሆነ። ቀጥሎም "የኅብረተሰባዊት ኢትዮጵያ የኢኮኖሚ መመሪያ" ወጣ። በአዲሱ መመሪያ መሠረት፣ የሀገሪቱ የይዞታ መብት ሦስት ተዋረድ ይኖረዋል። ዋነኛ የማምረቻ ኃይሎች የሀብት ምንጮችና አገልግሎት ሰጪ ድርጅቶች በመንግስት ቁጥጥር ሥር ሲውሉ፣ የማዕድን ፍለጋ፣ የወረቀት፣ ፕላስቲክ፣ ታላላቅ የሕንፃ አገልግሎት ተቋሞችና ቱሪዝም፣ በመንግስትና በግል ባለሀብቶች በሚመራ የአክስዮን ማኅበር ይተዳደራሉ። የጅምላና የችርቻሮ ንግድ፣ የከባድና የመለስተኛ ተሽከርካሪዎች ንግድ፣ እንደ ሆቴል የመሳሰሉ የምግብ አገልግሎት ሰጪ ተቋሞችና አነስተኛ የማምረቻ ተቋሞች፣ የግል ሀብት ሆነው ይቆያሉ። በሦስተኛ ደረጃ ከተጠቀሱት በግል ይዞታ ይቆያሉ ከተባሉት የማምረቻ ተቋሞች መሀል ተለቅ ተለቅ ያሉትን ደርግ አገራቸው፣ አንዳንዶቹን የንግድ መስኮች መንግስት ጠቅልሎ በመያዙ፣ ተቋሞቹ ተዘጉ። በዚሁ በ1967 ዓ.ም ውስጥ፣ ባንክንና የመድህን ተቋሞችን በማዋቀር፣ ደርግ ሰፊ መረብ ዘረጋ።

ከታገዱት ተቋሞች መሀል 68 የሚሆኑት በስድስት ኮርፖሬሽን ሥር ተዋቀሩ።

ደርግ ፋብሪካዎችን ሲያግር የቻሰባቸው የተለያዩ ምክንያቶች ቢኖሩም፣ አንዱ ምክንያት የገንዘብ እጥረት ነበር። ጥቂት ወራት ቀደም ሲል፣ በገንዘብ እጥረት ምክንያት ከ55 ዓመት በላይ የሆኑ የመንግስት ሠራተኞች ጡረታ እንዲወጡ ደርግ አዘዘ። ደርግ ይህን አዲሱን መመሪያ እስከአወጣበት ዕለት ድረስ፣ በኢትዮጵያ የአንድ ሰው የጡረታ ጊዜ የሚጀምረው 65 ዓመት ሲሆነው ነበር። ፋብሪካዎችን ማገር የግድ ያሰው ሌላው ምክንያት፣ የቀድሞ የገዥ መደብ የኢኮኖሚ ኃይልና ሥልጣንን ለማዳከም ነበር። በሀገሪቱ ውስጥ የሚበተኑ ሕቡአዊ ጽሑፎች ጥያቄውን በተደጋጋሚ በማንሳት ቅስቀሳ አካሄደውበታል። (76) ከዚህ በተጨማሪ ግን የሕዝቡን ተቀባይነትና ድጋፍ ለማግኘት ብሎ ነበር ደርግ እርምጃውን የወሰደው።

ደርግ እነዚህን እርምጃዎች በወሰደበት ወቅት፣ በአካባቢው ሆነው ምክር የሚሰጡ የተለያዩ ቡድኖችና ግለሰቦች ነበሩ። ከእነሱም መሀል የሠናይ ልኬ ቡድን፣ ልጅ ሚካኤል እምሩ፣ ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ አፍቃሬ-ምዕራብ ግለሰቦችና ሌሎች በርካታ ምሁራን ይገኙበታል። ከእነዚህ ግለሰቦች መሀል አንዳንዶቹ የአፄ ኃይለ ሥላሴ ንብረት ሲወረስ ተባብረዋል። የደርግ የኢኮኖሚ ሊቀመንበር ሻምበል ሞገስ፣ በእገራው ሂደት ውስጥ ከፍተኛ ተሳትፎ አድርገዋል። ምክር ፍለጋ የደረግ አባላት የተለያዩ ግለሰቦችን፣ በብሔራዊ ሀብት ልማት ውስጥ ይሰሩ የነበሩ የኢሕአድ አባላትንም ጭምር አነጋግረዋል። ምንም እንኳን የሚወሰደው እርምጃ ይዘት በውል ባይታወቅም፣ ደርግ ፋብሪካዎችን ሲያግር እንዳሰበ የኢሕአድ ቀደም ሲል ዜናው ደርሶታል።

እነዚህና የመሳሰሉ ደርግ የወሰዳቸው እርምጃዎች፣ በሀገሪቱ የነበሩ ፋብሪካዎች በኢትዮጵያውያን የበላይ ኃላፊነት እንዲተዳደሩ ጥርጊያውን ከፈተ። (77) የውጭ ሀገር ተወላጅ የሆኑ ስራ አስኪያጅ ወይም ፐርሶኔሎች ከስራቸው ተባረሩ። አንዳንዶቹም በፈቃደኝነት ስራቸውን ለቀቁ። ሙያ ነክ የሆኑ የስራ መስኮችም፣ በኢትዮጵያውያኖች ተያዙ። ሁለት ዓመት ባልሞላ ጊዜ ውስጥ፣ በመንግስት ቁጥጥር ሥር በዋሉት ተቋሞች ውስጥ 30,000 የሚሆኑ አዳዲስ የስራ መስኮች ተፈጠሩ። መንግስቱም፣ ከቀድሞ ስፋቱ ከሰላሳ በመቶ በላይ ጨመረ። የታገዱትን ተቋሞች ለመምራትና

ለመቆጣጠር፣ ሦስት ግዙፍ የሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶች ተቋቋሙ። እነሱም የብሔራዊ ሀብት፣ የኢንዱስትሪና የስራና ቤቶች ሚኒስቴሮች መሥሪያ ቤቶች ሲሆኑ፤ የታገረውን ክፍል ለመቆጣጠር ሲባል ተቋሞችና መምሪያዎች ተፈጠሩ። የመንግስቱ አዲስ ተተባሪዎች የሁለተኛና የከፍተኛ ደረጃ ትምህርት ያጠናቀቁ ወጣት ምሁራን ሲሆኑ፤ [200] በዚህ ወቅት ከተሾሙትና ስራ ከተመደቡት መሀል የኢሕአፓና የመኢሶን አባላት ይገኙባቸዋል። የኢሕአድ አንዳንድ ቁልፍ በሆኑ መንግስታዊ ተቋሞች ውስጥ አባላቱና ደጋፊዎቹ እንዲገቡ አደረገ። ከእነሱም መሀል ቴዎድሮስ መብራቱና ክፍሉ ተፈራ የዳርማርና የአስኮ ጫማ ስራ አስኪያጆች ሲሆኑ፣ ኢንጂነር እስማን የሸክላ ፋብሪካ፣ ፋሲካ አማረና በላይ ሁሴን፣ የብርሃንና ሰላምና የአርቲስቲክ ማተሚያ ቤቶች ስራ አስኪያጆች ሆኑ። ሥር-ነቀል ደጋፊዎች በመንግስቱ የተለያዩ እርከኖች ውስጥ በብዛት መሳተፍ መቻላቸው፣ በደርግ ፖሊሲና እርምጃዎች ላይ ጉላ ያለ አሻንጉሊት አሳደረ።

የማምረቻ ድርጅቶች መታገርና የሠራተኛው ሚና

የማምረቻ ድርጅቶቹ እንደታገሩ፣ በአዲሱ ስርዓት ውስጥ ሠራተኞች ምን ሚና ሊኖራቸው እንደሚችልና እንደሚገባ ራሱን የቻለ ጥያቄ ሆኖ ቀረበ። ደርግ ድርጅቶቹን ከማገሩ በፊት፣ ከኢሠአማ እንኳንስ ምክር ሊጠይቅ ይቅርና ምን ሊያደርግ እንዳሰበ እንኳ አልገለፀም። ከሰባትና የስምንት ወር የስልጣን ቆይታ በኋላ ደርግ የተማረውና አጥብቆም የተማጠነው አሠራር ቢኖር፣ የሚያካሂደውን እንቅስቃሴና እርምጃ ምስጢር አድርጎ መጠበቅ ነበር። እንዲህ ማድረግ አስፈላጊ ሆኖ ያገኘው፣ የቀኝ ኃይሎችን የተቀናጀ ሻጥር ለመቋቋም ሲሆን፤ ዕውነት ለመናገር ከተፈለገ ግን፣ የውሳኔ አሰጣጥ ሂደቱ ቅጣምባሩ የጠፋ በመሆኑ በሚነሱ ጉዳዮች ላይ የመጨረሻው ውሳኔ እስከሚሰጥበት ዕለት ድረስ የሂደቱ ውጤት ምን ሊሆን እንደሚችል ማንም ሰው መገመት ስለማያዳግተው ነበር። ደርግ ውሳኔ ላይ ከመድረሱ በፊት በግራና በቀኝ አያሌ ምሁራንን ያናግር ስለነበረ፣ ሁሉም በየፊናው ያልተረጋገጡ ዜናዎች ያናፍሳል። አንድ እርምጃ ሲወሰድ መሆኑን ብዙ ኢትዮጵያውያኖች ቢገምቱም፣ እርምጃው በውል ምን ሊሆን እንደሚችል ግን አያውቁም ነበር። ፋብሪካዎች ከመታገራቸው በፊት እስተያየታቸውን የተጠየቁ አንዳንድ የግራ ምሁራን፣ አዋጁ ሠራተኞችን የሚመለከት አንቀጽ ሊኖረው እንደሚገባ አሳሰቡ። ከዚያ በተጨማሪ፣

አብዮቱ ዘላቂነትና ሙሉ እንዲኖረው ከተፈለገ፣ ለሠራተኞች የፖለቲካ ትምህርት ሲሚናር መስጠት እንዳለበት አስረዳ።

አብዮቱ በተካሄደ ሰሞን፣ ሠራተኞችን አስመልክቶ አንድ ሃሳብ መንሸራሸር ጀመረ። በፋብሪካው የምርት እንቅስቃሴ ብቻ ይሳተፉ ዘንድ፣ በእያንዳንዱ ፋብሪካ ውስጥ የሠራተኛ ኮሚቴዎች ይቋቋሙ የሚል ሃሳብ ተነሳ። ፋብሪካዎች የመንግስት እስከሆኑ ድረስ፣ መንግስቱም የሠራተኞች ስለሆነ፣ የሠራተኛ ማኅበሮች ምን አስፈላጊነት ይኖራቸዋል የሚል ጥያቄ ተቀሰቀሰ። በኅብረተሰባዊነት ፍልስፍና መሠረት ይላል አዲሱ አስተያየት፣ "መደቦች ይጠፉና ሁሉም ሰው ሠራተኛ ይሆናል፣ ስለሆነም ላብአደሮችን ብቻ የሚያቅፍ ድርጅት መኖሩ ጠቀሜታው ከምን ላይ ነው?" ይህንኑ ጉዳይ አስመልክቶ የኢትዮጵያ ሔራልድ ጋዜጣ ርዕሰ አንቀጽ ሲያትት "የተደራጀ የሠራተኛ ጡንቻን መቋቋም በማይሻው የከበርቴ ስርዓትና በማያቋርጥና ነዝናዛ በሆነው የሠራተኞች ቅሬታ ተተብትቦ የኖረው ኢሠአማ፣ ከእንግዲህ ቀድሞ የነበሩትን መብቶች ይነፈጋል" ሲል አተተ። (79)

ይህን መሰሉን ውዥንብርና የተሳሳተ አስተያየት የሚያራግቡ ሁሉ ራሳቸውን ሊሰበስቡና ሊጠነቀቁ እንደሚገባ ዲሞክራሲያ (80) ከጠቆመች በኋላ፣ ሠራተኞች እንኳንስ የፖለቲካ ሥልጣን ሊጨብጡ ይቅርና፣ የፖለቲካ መብታቸው እንኳን አልተከበረም ስትል አብራራች። የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ ከተፈጠረበት ዕለት አንስቶ፣ የሠራተኛው ጉዳይ የጭቃ ውስጥ እሾህ ሆኖበት በመቆየቱ፣ ችግሩን ለማስወገድ የሠራተኛ ማኅበሮችን መዝጋቱ የቀለለ አማራጭ ተደርጎ ተወሰደ። በጽሕፈት ቤቱ ተቀጥረው ይሰሩ የነበሩ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች፣ በሶሻያሊስት ስርዓት ውስጥ ሠራተኞች ምን ሚና እንደሚኖራቸው በኢሰአማ ስም መግለጫ አወጡ። በዚህ መግለጫ ላይ፣ ኢሠአማ አብዮቱን እንደሚደግፍ ከጠቀሰ በኋላ፣ ውሳኔ ላይ ከመደረሱ በፊት ሠራተኞች እንዲሳተፉ አለመደረጉ ስህተት መሆኑን ጠቆመ። በታገዱት ፋብሪካዎች ውስጥ፣ ሠራተኞች ከውሳኔ አሰጣጥ ሂደት እስከተገለሉ ድረስ፣ የማታ ማታ ፋብሪካዎቹ በመንግስታዊ ከበርቴው ቁጥጥር ስር እንደሚውሉ ገለፁ። አብዛኛው የሀገሪቱን የኢኮኖሚ ምንጮች የወረሰ መንግስት፣ ከሕዝቡ እስከተገለለ ድረስ ውሎ አድሮ ቢሮክራሲያዊ መንግስት እንደሚሆን ማስረዳታቸው፣ ከደርግ ጋር ሽክሮ የቆየውን ግንኙነት ጭርሱን አባባሰው።

እገራው ከተካሄደ በኋላ፣ ከላይ የተነሳውን ጉዳይ ለመመርመርና እልባት ለመስጠት፣ ከተለያዩ የሚኒስቴር *መሥሪያ* ቤቶችና የደርግ የሶሺያልና የኢኮኖሚ ጉዳይ ንዑስ ኮሚቴ አባሎች የተውጣጣ ኮሚቴ ተቋቋመ። ከደርግ አባሎች መሀል ሻምበል ሞገስ፣ ፍቅረሥላሴ ወግደረስ፣ ሻለቃ ደምሴ ደረሳና ሌሎች ተሳተፉ። ከብሔራዊ ሀብት ልማት ሚኒስቴር የኢሕአድ አባላት፣ ዘሩ ክህሸን፣ ወገ፣ ፍጉማ፣ በአማካሪነት እንዲሳተፉ ሲደረግ፣ የሚኒስቴሩ ቋሚ ተጠሪ አቶ ሙሉጌታ በዛብህም ተሳትፈዋል።

የወዝ ሊግ አባላት አለማየሁ አድማሱና ጌትነት ዘውዱ፣ የማኅበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴርን በመወከል ተገኙ። ከተለያዩ የሚኒስቴር *መሥሪያ* ቤቶች ተውጣጥቶ የተቋቋመው ይህ ኮሚቴ፣ በተቀዳሚ የተነጋገረበት ርዕስ የሠራተኞች ማኅበር ሕልውናና አስፈላጊነት ጉዳይ ላይ ነበር። በኮሚቴው ይሳተፉ የነበሩ ከየሚኒስቴሩ *መሥሪያ* ቤት የመጡት ባለሙያዎች፣ (Technocrates) የሠራተኛ ማኅበሮች መፍረስ እንዳለባቸው አሳሰቡ። በዚህ ኮሚቴ በሙያቸው አማካይነት ይሳተፉ የነበሩ የኢሕአድ አባላት ቴክኖክራቶቹ የሚያቀርቡትን ሃሳብ በመግረር የሠራተኛ ማኅበር ትርጉሙ፣ መብቱ.... ወዘተ ምን እንደሆነና ምንስ ሊሆን እንደሚገባው አስረዱ። ውይይቱና ክርክሩ ለብዙ ቀናት እየተካሄደ ከቆየ በኋላ፣ በስብሰባው ተሳታፊ የነበሩ የደርግ አባላት የሠራተኛ ማኅበሮች አስፈላጊ መሆናቸውን መገንዘባቸውን ሲገልፁ፣ ቴክኖክራቶቹ መሸነፋቸው ግልጽ ሆነ። በየቦታው የነበሩ የሠራተኛ ማኅበሮችንና ኢሠአማን ለማፍረስ የነበራቸው ትልም ለጊዜውም ቢሆን በአጭር ተቀጨ። ይህ በዚህ ከተቋጨ በኋላ፣ በታገሩት ፋብሪካዎች ውስጥ የሠራተኞች ሚና ምን ሊሆን እንደሚችል ሌላ የመወያያ ርዕስ ሆነ።

በኮሚቴው ውስጥ ይሳተፉ የነበሩ *ሥር-ነቀል* ደጋፊዎች የመጀመሪያውን ጦርነት ካሸነፉ በኋላ፣ ወደ ሁለተኛው ዙር ከመሸጋገራቸው በፊት፣ በአዲሱ የሀገሪቱ የኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ሠራተኛው የጎላ ሚና ይኖረው ዘንድ በጉዳዩ ሊሳተፍ እንደሚገባ አሳሰቡ። ሠራተኛውን እልባ ውይይት ማድረግ እንደማይችል ከጠቆሙ በኋላ፣ ኢሠአማ ተጋብዞ በኮሚቴው ተግባር ተሳታፊ እንዲሆን ጠየቁ። ሃሳቡ እንደቀረበም፣ በኮሚቴው ውስጥ ይሳተፉ የነበሩ የደርግ አባሎች፣ ሻምበል ሞገስ ጭምር፣ ኢሠአማ መሳተፍ እንደሌለበት አምርረው ተናገሩ።

ፋብሪካዎች እንደታገሩ ኢሠአማ ያወጣው መግለጫ የደርግን ቅን መንፈስ አጣሞ አቅርቧል ብለው ስላመኑ ተቆጥተዋል። ከብስጭት የተነሳ፣ ሻምበል ሞገስ መግለጫውን በቦርሳ ይዘውት በመዞር እንዴትና ለምን የቢሮ ክበርቴ መንግስት እንፈጥራለን ተብለን እንወቀሳለን ብለው አማረሩ። ሠራተኞች በየፋብሪካዎች ውስጥ በምርት ስራም ሆነ በአስተዳደር ቦታ ካልተሰጣቸው ውሎ አድሮ ኢኮኖሚውም ይሁን መንግስቱ በቢሮ ከበርቴዎች እጅ እንደሚወድቅ የኢሠአማ መግለጫ አስታውቆ ነበር። ኢሠአማ ያወጣው መግለጫ እንደምታ ምን እንደሆነ በስብሰባው ላይ ተብራራ። ሠራተኞች ከኢኮኖሚያዊ እንቅስቃሴው ሂደት ተገለለው እስከቆዩ ድረስ፣ ኢሠአማ በመግለጫው ላይ የተነበየው ዕውን እንደሚሆንና ተመሳሳይ ሁኔታ ሊፈጥር እንደሚችል በስብሰባው ተሳታፊ የነበሩ ሥርነቀል ለውጥ ደጋፊ ግለሰቦች አስረዱ። ከረዥም ውይይትና የሃሳብ ልውውጥ በኋላ፣ ሻምበል ሞገስና የተቀሩት የደርግ አባሉች ሃሳባቸውን ቀይረው እያቅማሙም ቢሆን ሠራተኞች በኮሚቴው ስብሰባዎች እንዲሳተፉ ተስማሙ። ኢሠአማ ሦስት ወኪሎች እንዲልክ ተጠይቆ የኢሕአድ አባላት የነበሩት ግርማቸው ለማ፣ ስዩም ከበደና ክፍሉ ታደሰ ተመርጠው ተላኩ። (81)

የኢሠአማ ወኪሎች በተገኙበት ውይይቱ ቀጥሎ፣ የሀገሪቱ ኢኮኖሚ በመንግስት ቁጥጥር ሥር በዋለበት ሀገር የሠራተኛ ማኅበሮች ሚና ምን ሊሆን እንደሚገባው የተለያዩ የሶሺያሊስት ሀገሮችን ልምድ ጭምር በአብነት በመጥቀስ ውይይት ተደረገ። ሠራተኞች በኢኮኖሚ ሂደቱ ውስጥ የተወሰነ ድርሻ ሊኖራቸው እንደሚገባ ስምምነት ላይ ከተደረሰ በኋላ፣ ምን ሚና ሊጫወቱ ይችላሉ በሚለው ርዕስ ላይ አተኮረ ውይይቱ። በዚህ ርዕስ ላይም ቢሆን ሁለት ተፃራሪ ሃሳቦች ተነሱ። ሠራተኞች በፋብሪካዎች እንቅስቃሴ ውስጥ ለመሳተፍ ይችሉ ዘንድ አስፈላጊው ችሎታ ስለሚጐድላቸው፣ ሚናቸውና ድርሻቸው የተገደበና በጣም የተወሰነ ሊሆን ይገባል ሲል አንደኛው ወገን አሳሰበ። የዚህ ሃሳብ ግንባር ቀደም አፈቀላጤ ዶክተር አሻግሬ ይግለጡ ነበሩ። ዶክተር አሻግሬ፣ የሠራተኞች ሥልጣን ሊገደብ እንደሚገባውና የሚሰጣቸውም ትምህርት ተለክቶ መሆን እንዳለበት አብራሩ። ሃሳባቸውን በውል ለማስረገጥ፣ አንድ ሐኪም የሚያዘው መድሐኒት ከበዛ ወይም ካነሰ በሽተኛው ሊሞት እንደሚችል ሁሉ፣ ለሠራተኛው የሚሰጠው ትምህርት ከበዛ ወይም ካነሰ፣ ተመሳሳይ ውጤት ሊከተል እንደሚችል አስረዱ። ዶክተር አሻግሬ ትምህርታቸውን

የተከታተሉት በዩጐዝላቪያ ሲሆን፣ ከጥቂት ወራት በፊት ደርግ ለብሔራዊ ሸንጎ አባላት ለማስመረጥ ሙከራ ሲያደርግ ከፍተኛ ተቃውሞ ገጥሞት እንደነበረ ሌላ ቦታ ተጠቅሷል። ዶክተር አሸግሬ የሕዝቡን ተቃውሞ ረግጠው በማለፍ ለሸንጎው ከተመረጡት ግለሰቦች መሀል አንዱ ነበሩ። (82)

የዶ/ር አሸግሬ ተቃዋሚዎች፣ ሠራተኞቹ በቀድሞው መንግስት ዘመን በትግላቸው የተጐናፀፏቸው መብቶች ለድርድር እንደማይቀርቡ ካስረዱ በኋላ፣ አዲስ የታገሩት ፋብሪካዎች ሻጥርና የአስተዳደር በደል እንዳይደርስባቸው ከተፈለገ ሠራተኞች ምን ተጨማሪ መብቶች ሊሰጣቸው እንደሚገባ ውይይት እንዲደረግበት አሳሰቡ። ፋብሪካዎችን በሚመለከት በሚወሰዱ ውሳኔዎች ላይ ሠራተኞች ሊሳተፉ እንደሚገባም ገለፁ።

ራሱን የሰራተኛ መንግስት ነኝ ብሎ ያወጀ መንግስት፣ ሠራተኞች የወደፊት ዕድላቸውን ይወስኑ ዘንድ ሲፈቅድ እንደሚገባና ሰፋ ያሉ መብቶች ያካተተ ጠንካራ የሠራተኛ ማኅበር መፍጠር ብቸኛ መፍትሄ እንደሆነ ተገለፀ። ዶክተር አሸግሬና ሌሎች ሚኒስቴሮች ከላይ የተጠቀሰውን ሃሳብ በመቃወም ሃሳባቸውን አሰሙ።

በቴክኖክራቶቹና በሚኒስትሮቹ በአንድ በኩል፣ የተለያዩ የግራ ኃይል ድርጅቶች አባሎች የሆኑ ሠር-ነቀል ደጋፊ ባለሙያዎች በሌላ በኩል የተካረረ የሃሳብ ትግል ሲደረግ፣ የደርግ አባሎች አልፎ አልፎ ከሚሰነዝሩአቸው ጥያቄዎች በስተቀር አንዳችም አስተያየት ሳይሰነዝሩ ከዳር ሆነው ሁለቱንም ወገን በጅምላ ሲያዳምጡ ቆዩ። ብዙ ቀናት ከፈጀ ውይይት በኋላ፣ ሻምበል ሞገስ ሠራተኞች ሰፋ ያለ መብት ማግኘት ይገባቸዋል የሚሉትን ወገኖች ደገፉ። ሌሎች የደርግ አባሎችም የእሳቸውን ፈለግ ተከትለው ረድፋቸውን አስተካከሉ። ሥር-ነቀል ደጋፊ ወገኖች ለጊዜውም ቢሆን በአቸናፊነት ወጡ። ዶክተር አሸግሬ ይግለጡ በኮሚቴው ስብሰባዎች ላይ መምጣት አቆሙ። (83) የደርግ አባሎቹን ማሳመን ከተቻለ በኋላ፣ ሠራተኞች በየፋብሪካዎቹ የአስተዳደርም ሆነ ሌላ እንቅስቃሴ ውስጥ የጐላ ሚና ሊኖራቸው የሚችለው ስፊ የፖለቲካ ዕውቀት ሲገበዩ ሲችሉ እንደሆነ ውይይት ተደርጐበት ስምምነት ላይ ተደረሰ። ከየሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶች የተውጣጣ ኮሚቴ ተፈጥሮ፣ የዓለም የሠራተኞች ንቅናቄ ታሪክ፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ታሪክ፣ በሶሺያሊስት ሀገሮች የሠራተኛ ማኅበሮች ስለሚኖራቸው ሚናና የሠራተኞች የአርሶ አደሮች አጋርነትን በሚመለከት

የተለያዩ ጽሁፎች እንዲዘጋጁ ተወሰነ። በየፋብሪካው የሚካሄደውን የፖለቲካ ትምህርት ለማካሄድ፣ አንድ መቶ የሚሆኑ ዘማቾች ሲመረጡ፣ ከተመረጡት መሀል አብዛኞቹ የኢሕአድ አባላት ነበሩ።

የተነሱት ችግሮች ከብዙ ጥረት በኋላ የተቃለሉ ቢመስልም፣ የኮሚቴው ውጥን በስራ ሳይተረጎም ቀረ። ኮሚቴው ጽሑፎችንና ሌሎች ተግባሮቹን በማዘጋጀት ላይ እንዳለ፣ የኮሚቴውን ሕልውናና ተግባሮቹን በአጭር ለመቅጨት ሴራ ተሸረበ። የኢሕአድ በሰበሰበው መረጃና በራሳቸው በሻምበል ሞገስ አንደበት እንደተገለፀው ከሆነ፣ የኮሚቴው አብዛኛው ተሳታፊዎች የኢሕአድ አባላት መሆናቸውን የሚያውቀው መኢሶን፣ ጉዳዩን ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም ጆሮ በማድረስ፣ ብዙ ወራት የተደከመበት፣ ብዙ ውይይት የተካሄደበት ውጥን አየር ላይ ተንጠልጥሎ እንዲቀር ተደረገ። በተፈጠረው ሁኔታ ብዙም ደስተኛ ያልነበሩት ሻምበል ሞገስ፣ ከኮሚቴው ጋር ተደብለው እንዳይታዩ በማሰብ፣ በስብሰባዎች መገኘቱን አቋረጡ። በኮሚቴው ይሳተፉ የነበሩ ሌሎች የደርግ አባሎችም፣ ራሳቸውን እያገለሉ ሄደው ከነአካቴው ስብሰባ መገኘት አቆሙ። አለህም-የለህም ሳይባል ኮሚቴውና ተግባሮቹ በተንጠልጠል ከቆዩ በኋላ፣ ያለአንዳች ማብራሪያ እንዲበተን ማዘዣ መጣ። በሠራተኞች መሀል ዴሞክራሲን ለማስፈን፣ ሠራተኞችን ለማስተማርና በፋብሪካዎች ውሳኔ አሰጣጥ እንዲሳተፉ ለማድረግ የተፈጠረው ልዩ ታሪካዊ አጋጣሚ በአጭር ተቀጨ። የኢሕአድ ሠራተኞች በቀላሉ ለመድረስ ያደረገው ሙከራ ተጨናገፈ፣ ለመኢሶን የነበረው አስተያየትም ይበልጡኑ ጎሸ። ጥላቻውም ጨመረ።

የተዘጋጁት ጽሁፎችን እንዲያስረክብ ደርግ ኮሚቴውን ቢጠይቅም፣ የብሔራዊ የሀብት ልማት ሚኒስቴር ካዘጋጀው በስተቀር የተቀሩትን አሻፈረኝ አልሰጥም በማለት በዚህ ወቅት ለተፈጠረው አዲሱ የኢሰአማ አመራር ሰጠ። (84) ጽሁፎቹም ቅጽበታዊ በሆነ መንገድ ወደየዘመቻ ጣቢያዎቹ ተሰራጩ።

የኢሕአድና ደርግ

ደርግ ስለራሱ ባህርይና ገፅታ ያለውን አስተሳሰብም ይሁን ሌሎች ስለሱ ምን ማሰብ እንዳለባቸው የነበረውን ምኞት በመፃረር፣ ዲሞክራሲያ በተከታታይ ባወጣችው እትሞቿ፣ የተለየ ገፅታውን አቀረበች። የደርግን

ባህርይና የሚከተለውን አቅጣጫ ለመመርመር ይረዳ ዘንድ፣ አምስት መሠረታዊ መስፈርቶችን ተጠቀመች። እነዚህ መስፈርቶች ደርግ ከሚያወጣቸው ፖሊሲዎችና እርምጃዎች፣ የሀገሪቱ የብሔራዊ ነፃነት ጉዳይ፣ እየተፋፋመ በመሄድ ላይ የነበረው የኤርትራ ጦርነትና የፖለቲካ ስልጣን በጥቂት የደርግ አባላት እጅ መከማቸቱ ጋር የተያያዙ ነበሩ።

ወታደራዊ መንግስቱ በመስከረም ወር 1967 ዓ.ም የዴሞክራሲ መብቶችን እንደገደበ፣ ወደ አምባገነናዊ መንግስትነት ሊለወጥ እንደሚችል የኢሕአድ በጽኑ አመነ። በተለያዩ ወቅት የተከሰቱ ይህንኑ እንድምታ የሚጠቁሙ ምልክቶችን ነጥሎ በማውጣት ዲሞክራሲያ ደግማ ደጋግማ የሂደቱን አቅጣጫ አመለከተች። ደርግ ከቢሮክራሲው ጋር መጐዳኘቱን፣ የሠራተኞችን ድርጅት ለማፍረስ የወሰዳቸውንና የሚወስዳቸውን እርምጃቸዎች፣ የታወቁ ተራማጅ ግለሰቦች ማሰሩን፣ (85) በወታደሩ ውስጥ የነበሩ ተራማጅ መኮንኖች በጥቅምት ወር መግደልና ማሰሩን፣ በሕዳር ወር ተራማጆችን ደብልቆ ከፍተኛ እልቂት ማካሄዱን፣ በኤርትራ የሚካሄደው ጦርነት ከጊዜ ወደ ጊዜ አድማሱ እየሰፋ መሄድን፣ በተለያዩ ቦታዎች የሚገኙ አርሶ አደሮች ላይ የተካሄደው ዕልቂትና በሕዳር ወር ስራ አጦችን መረሸኑ፣ የደርግን እኩይ አድራጐቶች የሚገልፁ ክስተቶች እንደሆኑ ተገለፀ።

እንደ ዲሞክራሲያ አገላለጽ ጅብን ለመግደል አህያን ተሸሽጎ ነውና፣ አዎንታዊ ገጽታ የነበራቸው የደርግ እርምጃዎች ሳይቀሩ የተሰወረና የተሸሸገ አሉታዊ ገጽታቸው እየተፈለገ ለሕዝቡ ተጋለጠ። ደርግ ፋብሪካዎችን ሲያግር፣ የሠራተኛ ማኅበሮችን ለማጥፋት ከጅሉ እንደነበረና፣ የዕድገት በኅብረት ዘመቻን ባወጀበት ወቅት፣ ሶሺያሊዝምን ማወጁ እንደምሳሌ ሊጠቀሱ ይችላሉ። በተጨማሪም፣ አጼ ኃይለሥላሴን ከሥልጣን ባወረደበት ወቅት፣ ደርግ የዴሞክራሲ መብቶችን ገደበ። የቀድሞ ባለሥልጣኖችን ሲረሽን፣ ተራማጅ ግለሰቦችን ተሳትሎ ገደለ። በሚቀጥለው ምዕራፍ እንደምናየው፣ የመሬት አዋጅም ቢሆን በመፋፋም ላይ ከነበረው የኤርትራ ጦርነት ጋር ይተሳሰራል። ምንም እንኳን የመሬት አዋጁ ከፍተኛ ጠቀሜታ የነበረው እርምጃ ቢሆንም፣ አዋጁን አሳቦ ወታደር ለመመልመልና የሕዝቡን ትግል ለማዳፈን ደርግ ሁነኛ መሣሪያ አድርጎ ተገልግሎበታል።

በተለመዱና በዘልማድ በሚታወቁ ስያሜዎች ደርግን መፈረጅ ቀላል አልነበረም። ደርግ ወታደራዊ አምባገነን መንግስት እንደሆነ ተገምቶ፣ መፈክሮቹም ይህንኑ ባህርይ ለማንፀባረቅ ሞከሩ። ይሁንና፣ የአፄ ኃይለ ሥላሴን መንግስት ከስልጣን ያወረደ አንድ መቶ ሃያ ስድስት ወታደሮች ያካተተ ኮሚቴ እንደማንኛውም የወታደራዊ ጁንታ የሚቆጠር አልሆነም። አንድ-ወጥ የመደብ ጀርባ የሌላቸው፣ ግልጽና የጋራ ርዕዮትና የፖለቲካ እምነት ያልያዙ ግለሰቦችን ያካተተ መሆኑ፣ ደርግን መፈረጅ ይበልጥ አከበደው። "ደርጉ ከቀን ወደ ቀን ለመኖር ከሚያደርገው መደናበር በስተቀር፣ ቋሚ የሆነ ዓላማ ይዞ የትኛው የኅብረተሰብ ክፍል የለውጡ ወዳጅ ነው የቱ ጠላት ነው በማለት በደንብ ለይቶ፣ ወዳጁን አቅፎ ጠላቱን መጋተር አልቻለም" ስትል ዲሞክራሲያ ተችታለች። [85] ይህ ውጥንቅጡ የወጣ የደርግ ቡድን፣ ውሎ አድሮ በአንድ አነስተኛና አንድ ወጥ አላማ ባለው አንጃ ወይም ጁንታ ቁጥጥር ሥር ሊወድቅ እንደሚችል ተገመተ። ይህ ሁኔታ እየተከሰተ መሆኑን ከአንዴም ሁለቴ ዲሞክራሲያ ጠቆመች፣ በደርግ ውስጥ የነበረው ዕድገትም የአገላለፁን ትክክለኛነት አረጋገጠ።

ደርግ ሳያስበው ለራሱ ስም እስካወጣበት ዕለት ድረስ፣ ስም ለመስጠት ዲሞክራሲያ ስትጠበብ ቆየች። በአንድ ወቅት በወጣ የደርግ መግለጫ ላይ፣ የተወሰደው ውሳኔና እርምጃ ምርጥ በሆኑ መኰንኖች የተወሰዱ መሆኑ ተገለፀ። አዲሱ ስያሜን ዲሞክራሲያ ለቀም አድርጋ፤ "ምርጥ መኰንኖች መንግስት" በማለት ደርግን ፈረጀች። ይህ አሰያየም የደርግን የፖለቲካ አቅጣጫ፣ አሠራሩን፣ ቅራኔ አበባሰቱንና የመሳሰሉትን የሚጠቁም አልነበረም። ሆኖም ግን፤ በደርግ ውስጥ የተፈጠረውን የኃይል ሚዛንና አሰላለፍ እንዲሁም ብዙሀኑ የደርግ አባላት በውሳኔ አሰጣጡ ሂደት ውስጥ የነበራቸውን ቦታ በግልጽ ይጠቁማል። አገላለፁ፤ የወሳኝነት ቦታ በያዙት ጥቂት የደርግ አባላትና በብዙሀኑ መሀከል ልዩነት እንዳለ ከመመስከሩም በላይ፣ አብዛኞቹ የደርግ አባሎች መጠቀሚያ እንደሆኑ አመለከተ።

በሕዳር ወር 1967 ዓ.ም የተካሄደው ግድያ ከመፈፀሙ ሁለት ቀን ቀደም ሲል፤ ልዩ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ፣ አዋጅ ቁ. 8 1967ና አዋጅ ቁ. 10 1967 ዓ.ም የተሰኙ አረመኔያዊ አዋጆች ወጡ። "ኢትዮጲያ ትቅደም" መፃረር "የርዕሰ-ብሔሩን" መብት መዳፈር፣ የስራ ማቆም አድማ ማድረግ፣ ወረቀት ማሰራጨት... ወዘተ እንደ ወንጀል ተቆጥረው አዲስ ሕግ ወጣ።

የገዥ መደብ አባሎችን ንብረትና መሬት የደፈረ ያለአንዳች ይግባኝ በእስር እንደሚቀጣ ተደነገገ። (87) "ማንም ሰው በኃይል በዛቻ ወይም በአድማ ወይም በሌላ በማናቸውም ሕገወጥ በሆነ ተግባር የርስት-ክፍፍሉን ተግባር ያደናቀፈ ወይም ለማደናቀፍ የሞከረ ከ3 እስከ 15 ዓመት በሚደርስ ጽኑ እሥራት ይቀጣል" ተባለ። (88)

ይግባኝ የሌለው ፍርድ የሚሰጥ ልዩ የወታደራዊ ፍርድ ቤት ተቋቋመ። የአገር አስተዳደር ሚኒስቴር፣ ማንኛውም ሰው ፍርድ ቤት ሳይቀርብ ለሦስት ወር ሊያስር እንደሚችል መደንገጉ፣ ቁልፍ የሆኑ መንግስታዊ የኃላፊነት ቦታዎች የያዙት አፍቃሪ-ምዕራብ ግለሰቦች የግራ ኃይል አባሎችን ለመልቀምና ሁኔታውን ሙሉ በሙሉ ለመቆጣጠር የጠነሰሱት ሴራ እንደሆነ ተገመተ። እንደ ዲሞክራሲያ አስተያየት ከሆነ፤ አፍቃሪ-ምዕራብ ግለሰቦች ይህን መሰሉን እርምጃ ሊወስዱ የበቁት፣ በ1966 የተቀሰቀሰው ግብታዊ አብዮታዊ ንቅናቄ ሕግና ሥነስርዓት በመጓደሉ ምክንያት የመጣ ነው ብለው ስላመኑ ነበር። (89) "ጭፍን ፋሺዝም በኢትዮጵያ ነገሠ" በማለት ዲሞክራሲያ አዋጁን አወገዘች። "ደርግን የሚመሩት መኰንኖች ከናዚስቶችና ከፋሽስቶች በምንም ዓይነት የማይለዩ መሆናቸውን አዋጆቹ በማያጠራጥር ሁኔታ ቁልጭ አድርገው አሳይተዋል" ስትል ዲሞክራሲያ ገለፀች። ፋሽስታዊ ዝንባሌ አላቸው ከሚባሉት መኰንኖች መሀል ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም በስም ተጠቀሰ። (90) የሰፊው ሕዝብ ጋዜጣም ተመሳሳይ ሃሳብ ገለፀ።

ምንም እንኳን ፋሽስት የሚለው አሰያየም ከጥቅምት ወር 1967 ዓ.ም ጀምሮ የተነሳ ቢሆንም፤ (92) አዲሱ የወንጀለኛ መቅጫ ደርግን የሚመሩት መኰንኖች ጠንካራ ፋሽስታዊ ዝንባሌ እንዳላቸው የበለጠ አረጋገጠ። የተማሪው ንቅናቄ "ፋሽስት" የሚለው አሰያየምን የተጠቀመበት ቢሆንም፤ ከዚህ ወቅት ጀምሮ ቃሉ የተለየ ትርጉም ያዘ። ደርግ እንደ ፋሽስት በተፈረጀበት ወቅት፣ የፋሽዝም ሰፊ ገጽታና ባህርይ አልተስተዋለም። ፋሽዝምና የዳበረ የከበርቴ ስርዓት ያላቸው ትስስር፣ ፋሽዝም በሦስተኛው ዓለም ውስጥ ሊያድግ መቻሉ፣ የፋሽስት ርዕዮትን ሊያስተናግድ የሚችል መደብ መኖርና አለመኖሩ.... ወዘተ ተገቢው ትኩረት ተሰጥቷቸው አልተጤኑም። በፖለቲካ ብስለት መጉደልና ጊዜው በፈጠረውና ባስከተለው ፈጣን የፖለቲካና የሁኔታዎች መቀያየር ምክንያት፣ አንዳንድ

ጠቋሚ ምልክቶች የአንድ ሥርዓት መገመቻና መመዘኛ ተደርገው ተወሰዱ። (93)

የደርግ የፕሮፓጋንዳ ዘዴ ከሂትለርና ከሙሶሊኒ ዘይቤዎች ጋር ተነፃፀሩ። ሁለቱ ፋሽስታዊ መሪዎች ሕዝቡን ከማስረዳትና ከማሳመን ይልቅ፣ በፍርሃትና በማስገደድ ላይ የተመሠረተ ቅስቀሳ ያካሂዱ ነበር። መልዕክቶቻቸውን በሕዝቡ አእምሮ ውስጥ ተቀርፀው እንዲቀሩ ሲፈልጉ፣ በአንድ ርዕስ ላይ ደግመው ደጋግመው ያላዝናሉ። የሂትለር ፕሮፓጋንዳ 6 ሚሊዮን ለሚሆኑ አይሁዶች ዕልቂት ምክንያት እንደሆነ ሁሉ፣ የሁለተኛ ዓለም ጦርነት እንዲቀሰቀስ አድርጓል ስትል ዲሞክራሲያ ገለፀች። (94) ምንም እንኳን ስለ ፋሽዝም ባህርይና ገጽታ የቀረበው ትንታኔ ትክክል ቢሆንም፣ ኢትዮጵያን በሚመለከት የቀረበው አስተያየት ሰፊ ጥናት ያልተደረገበት ከመሆኑም በላይ፣ የኢትዮጵያን ሁኔታ ከጀርመንና ከኢጣሊያን ጋር ማመሳሰሉ ጥልቀትና እምነት የጐደለው አስተያየት እንደሆነ መረዳት ይቻላል። ከሁሉም በላይ ሁኔታው ያመለከተው ነገር ቢኖር ግን፣ አቅጣጫውን በውል ያላወቀውና ያልለየውን ደርግን ለመለየምና ለመፈረጅ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ምን ያህል እንደተቸገረ ነው። (95)

የኢሕአድ ሠራዊት

እስከ 1966 ዓ.ም መጨረሻ ወራት ድረስ፣ የኢሕአድ ሠራዊት በትግራይ ውስጥ ለመንቀሳቀስ የሚያስችለው ሁኔታ ሊዘጋጅ አልቻለም። በትግራይ ከተማዎች ውስጥ የተዘረጋው የኢሕአድ መዋቅር፣ የ1966 ዓ.ም ንቅናቄ ከተነሳም በኋላ እንኳ ኃላፊነቱን ሊረከብ አልቻለም። በመጀመሪያው ጉባኤም ሆነ ከዚያ በኋላ በተካሄዱት የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች ላይ የተላለፉት ውሳኔዎች በስራ ሳይተረጐሙ በመቅረታቸው፤ በሐምሌ ወር 1966 ዓ.ም ገብረ እግዚአብሔር ኃይለሚካኤል፣ ኃይለማርያም ወልዱና ተስፋዬ ኃይለማርያም የተባሉት የትግራይ ተወላጅ የኢሕአድ አባላት፣ ኃላፊነቱን ተረከቡ። ሦስቱም አባላት ሠራዊቱ እንዲንቀሳቀስ የታሰበበት የአዲግራት ተወላጆች ነበሩ።

የሠራዊቱ የመጀመሪያ መወንጨፊያ አምባ አዲ ኢሮብ የተባለ በተራራ የተከበበ አካባቢ ሲሆን፣ የአካባቢው ሕዝብ፣ ደመክኔቶ፣ ሀሳበላና

ዳልገጳ ተብሎ በሦስት የተከፈለ ነው። የመጀመሪያዎቹ የካቶሊክ ሃይማኖት ተከታዮች ሲሆኑ፤ ሁለተኛዎቹ ተዋህዶ፣ ሦስተኛዎቹ ደግሞ የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ናቸው። በአካባቢው የትግርኛና የኢሮብ ቋንቋ ሲነገር፤ የኋለኛው ቋንቋ ከሳሆና ከአፋር ቋንቋዎች ጋር ይመሳሰላል። የኢሮብ ተወላጆች ዝርያቸውን ሲቆጥሩ በአዲግራት አውራጃ ከሚገኝ እንዲት ወረዳ ምህረት ከተባለ አካባቢ እንደሆነ ይናገራሉ። አንዳንዶቹም ውቅሮ አካባቢ ከሚገኝ አተቢ ከተባለ ቦታ እንደፈለሱ ይገልፃሉ። ከላይ የተጠቀሱት ቦታዎች በትግራይ ውስጥ የሚገኙ ቦታዎች ናቸው። የኢሮብ ሕዝብን ደጋማ ቦታዎች ከሚኖሩ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ለየት የሚያደርጋቸው፤ በወንዶች፣ በሴቶችና በልጆች መሀከል ዲሞክራሲያዊ ግንኙነት መኖሩ ሲሆን፤ ይህም ቀደም ካሉ ዘመናት ጀምሮ በአካባቢው ሰፍኖ የቆየው የመንደር የመሬት ስሪት ነፀብራቅ ሊሆን እንደሚችል ይገመታል።

የብዙ ትግራይ መሳፍንት የዘር ግንድ ኢሮብ እንደሆነ ይነገራል። የአፄ ዮሐንስና የራስ አርአያ፣ ራስ ስብሀት ሰባጋዲስን ጨምሮ የዘር ግንድ ኢሮብ እንደሆነ ይታወቃል። የትግራይ ሕዝብ መሳፍንታዊ ስሜት ጠንከር ያለ ሲሆን፤ አንዳንዶቹ የትውልድ ሐረጋቸው እስከ አክሱም አገዛዝ እንደሚዘልቅና በ18ኛው ክፍለ ዘመን ከነበሩ የታወቁ መሳፍንት ከደጃዝማች ሰባጋዲስ ዝርያ እንዳላቸው ይናገራሉ። የመንደር የመሬት ስሪት በትግራይ የመሬት ይዞታ የሚገለጽበት ዋነኛ ገጽታው ሲሆን፤ መሬት በተወሰነ የጊዜ ክልል ውስጥ ይከፋፈላል። ቁልቋል በኢሮብ አካባቢ በስፋት ሲበቅል፣ "በለስ" በመባል የሚታወቀው የቁልቋል ፍሬ የሕዝቡ ዋነኛ ምግብ ነው። አሲምባ በአካባቢው ከሚገኙ ከፍተኛ ተራራዎች መሀል አንዱ ሲሆን፤ ትርጉሙም "ቀይ ተራራ" ማለት ነው። በኢጣሊያን የአምስት ዓመት ወረራ ወቅት የኢትዮጵያ አርበኞች መሽገው የቆዩት በዚህ ተራራ መሀል በሚገኙ ዋሻዎች ነበር።

ገብረ እግዚአብሔር (ጋይም) የሚመራው ቡድን የኢሕአድ ሠራዊት ሊንቀሳቀስ የሚችልባቸውን አካባቢዎች በማጥናት ላይ እንዳለ የኤርትራ ሽምቅ ተዋጊዎች መሰለዋቸው አርሶ አደሮች ጥቃት ከፍተው ይከቧቸዋል። እነ ገብረ እግዚአብሔር መሣሪያ መታጠቃቸውን ከተገነዘቡ በኋላ አርሶ አደሮቹ በይበልጥ ተጠራጠሩ። በ1930ዎቹ ዓመታት በትግራይ ከተካሄደው የወያኔ አመጽ በኋላ፤ ከሽሬ አውራጃ ሕዝብ በስተቀር ሕዝቡ መሣሪያውን ተገፎ ቆይቷል። እነ ገብረ እግዚአብሔር በእነዚህ ያልታጠቁ አርሶ አደሮች ላይ

ተኩስ መክፈት ስላልፈለጉ፣ በሰላም እጃቸውን ሰጥተው ፖሊስ እጅ ይገቡና፣ አስመራ ከሚገኘው እስር ቤት ተልከው እስከ የካቲት 1969 ዓ.ም ድረስ በእስር ይቆያሉ። የኢሕአድ አባላት ከታሰሩ በኋላ፣ ጥናት ይካሄድ በነበረበት አካባቢ መንግስት ቁጥጥሩን በማጠናከሩ፣ ውጥረት ሰፈነ፣ የኢሕአድም የበቀል እርምጃ ሳይወስድ ቀረ። እነ ገብረ እግዚአብሔር የአካባቢው ተወላጆች መሆናቸውን አርሶ አደሮቹ ውሎ አድሮ ሲረዱ፣ ተፀፀቱ፣ የኢሕአድ ሠራዊት በአካባቢው መንቀሳቀስ ሲጀምር ብዙዎቹ ሠራዊቱን ተቀላቀሉ።

የእነ ገብረ እግዚአብሔር መታሰር የተጀመረውን ጥናት በማስተጓጎሉ፣ ሌሎች አባሎች ተመድበው ሥራውን ቀጠሉ። የኤርትራ ሕዝባዊ ሀርነት ግንባር ይቆጣጠር በነበረው አካባቢ የነበሩት የኢሕአድ ሠራዊት አባሎች ጋር ግንኙነት ማድረግ ይበልጥ አስቸገረ፣ ሠራዊቱም ከድርጅቱ እንደተቋረጠ ቆየ። የኢሕአድ ምን ችግሮች እንደገጠሙት ያልተረዱ የሠራዊቱ አባሎች፣ ከጊዜ ወደ ጊዜ ቅሬታቸው እየጨመረ ሄደ። አንዳንዶቹ የኤርትራ ሕዝባዊ ሀርነት ግንባር አካባቢውን እንዳይለቁ አስገድዶ ያቆያቸው መሰላቸው። በኢሕአድ አመራርና በሠራዊቱ መሀከል ከስምንት ወር ለበለጠ ጊዜ ግንኙነት ተቋርጦ በመቆየቱ የሠራዊቱ አባላት፣ ብርሃነመስቀል ጭምር፣ ሀገሪቱ በከፍተኛ ማዕበል በተጥለቀለቀችበት በዚያን ወቅት፣ ድርጅቱ ስላካሄዳቸው እንቅስቃሴዎች የሚያውቁት አንዳችም ነገር አልነበረም።

ከነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም ጀምሮ፣ በትግራይ ከተሞች የነበረውን መዋቅር የኢሕአድ ለማረጋጋት ጥረት ያደርግ ነበር። ሆኖም፣ የአካባቢው የድርጅት መሪና ኃላፊ ግደይ ገብረዋህድና ሌሎች በመታሰራቸው መዋቅሩ ተበተነ። መልሶ ማሰባሰብም አዳገተ። ግደይ፣ የትግራይ ተወላጅ ሲሆን፣ በተማሪ እንቅስቃሴ ንቁ ተሳታፊ ነበረው። ግደይ ከኢሕአድ አባልነቱ ሌላ፣ በሕዝባዊ ወያኔ ሀርነት ትግራይ የተደመሰሰው የትግራይ ሀርነት ግንባር አባል የነበረ ሲሆን፣ በዚያን ዘመን አንድ ግለሰብ ምንም ዓይነት መጥፎ ስሜት ሳይሰማው በአንድ ጊዜ የሁለት ቡድኖች አባል ይሆን ነበር። የትግራይ ሀርነት ግንባር፣ ከኤርትራ ሀርነት ግንባር ጋር የተወዳጀ ቡድን የነበረ ሲሆን፣ የሕዝባዊ ወያኔ ሀርነት ግንባር ደግሞ በኤርትራ ሕዝባዊ ሀርነት ግንባር የበላይ ተጠባባቂነት የሚመራ ቡድን ነበር። ሁለቱ የኤርትራ ግንባሮች ከአራት ዓመት በላይ በጠላትነት ሲፋለሙ ቆይተዋል።

ግደይና ሌሎች ሥር-ነቀል ለውጥ ፈላጊ ተራማጆች ሕዳር 23 ቀን አዲስ አበባ ከተማ የፈነዱትን ፈንጅዎች ቀብራችኋል በመባል ተጠርጥረው በፀጥታ ሠራተኞች ተለቅመው ታሰሩ። አንዱ ፈንጅ የአዲስ አበባ ማዘጋጃ ቤት ሕንፃ ላይ ከፍተኛ ጉዳት አደረሰ። ፈንጅው የተቀበረው በኤርትራ ሀርነት ግንባር፣ ፈዳይን በመባል የሚታወቅ የከተማ ሽምቅ ተዋጊ አባሎች ሲሆን፤ ይህን መሰሉ ድርጊት የተዘወተረ አልነበረም። ግደይና ጓዶቹ የኤርትራ ሀርነት ግንባር ወኪሎች ናቸው በመባል ነበር የታሰሩት። ነገሩ ካለፈ በኋላ እንደተደረሰበት ከሆነ፤ ከኤርትራው ግንባር የከዳ አንድ ግለሰብ ግደይንና ጓዶቹን የኤርትራ ሀርነት ግንባር ግባት ውስጥ እንዳያቸው ጠቁሞባቸው ነበር። በዚህ መልክ ከተጠቆመባቸው በኋላ፤ ግደይ ገብረዋህድ፣ መለስ ተክሌና ረዘነ በሕዳር ወር ውስጥ ተረሸኑ።

የኢሕአድ የትግራይ የከተማ መዋቅር ከመበታተኑ በፊት፣ በተስፋዬ ደበሣይ አማካይነት ግንኙነቱ ተደርጎ የሠራዊቱን ጉዳይ በሚያካትት በተለያዩ ድርጅት ነክ ጥያቄዎች ላይ ውይይት ተካሂዷል። መዋቅሩ ከተበተነ በኋላ ግን፤ በትግራይ ውስጥ የኢሕአድን ቅርንጫፍ መመስረት በጣም አስቸገረ።

አማራጩ ሁሉ እየጠበበ ሲሄድ፣ በሌላ የኢትዮጵያ ክፍል ነዋሪ የሆኑ ትግርኛ ተናጋሪ የኢሕአድ አባላት ወደ ትግራይ ተልከው ሀደራ ገ/ጻድቃን (ጎሩይ) በመቀሌ መጻሕፍት ቤት ሲከፍት፣ የቀድሞ የብስራተ ወንጌል ዜና አንባቢ የነበረው ገብረፃድቃን ኃይሌም ወደ አካባቢው ተላከ። ካዱ (ጭላሎ የእርሻ ልማት ድርጅት) ውስጥ ይሰራ የነበረው እንጋዳ የተማሪ እንቅስቃሴ ባልደረባ አባይ አብርሃ፣ ተሃዱ በሚባለው የትግራይ የልማት ድርጅት እንዲሰራ ተደረገ። እነዚህ የኢሕአድ አባላት በትግራይ ደርሰው ሕቡአዊ ድርጅታዊ ተግባራቸውን በሚያካሂዱበት ወቅት፣ በአካባቢው የነበሩ የትግራይ ብሔርተኞች፣ የአማራ አሽከሮች የሚል ቅጽል ላከኩባቸው። በሄዱበት ቦታ ሁሉ "ዓባይ ኢትዮጵያ" (ታላቂቷ ኢትዮጵያ) የሚል ቅጽል ተሰጥቷቸው ተዘለፉ። ከጥቂት ወራት የትግራይ ቆይታ በኋላ፤ ገብረፃድቃን አውሮፕላን በሚሳፈርበት ሰዓት ታስሮ ከተወሰደ በኋላ በ1967 ዓ.ም መጨረሻ ወራት አካባቢ ተረሸነ። ገብረፃድቃን አውሮፕላን ጣቢያው ሊታሰር የበቃው የኢሕአድ ሰነዶች ይዟል ተብሎ ተጠቁሞበት ፍተሻ ከተደረገ በኋላ እንደሆነ የኢሕአድ ጉዳዩን ክትትል አድርጐ

ሲደርስበት፤ የግደይና የገብረባድቃን ለእስር መብቃት ግን እንቆቅልሽ እንደሆነ ይኖራል።

በኤርትራ በረሃ ከአንድ ዓመት በላይ የቆየው የኢሕአድ ሠራዊት፣ በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም ትግራይ ክፍለ ሀገር አዲግራት አውራጃ ደረሰ። ሠራዊቱ የትግራይን ድምበር እስከረገጠበት ጊዜ ድረስ፣ የኤርትራ ሕዝባዊ ሀርነት ግንባር ያጀበውና የረዳው ሲሆን፤ ትግራይ ድንበር ከደረሰ በኋላ ግን በአካባቢው ይጠብቁ የነበሩ የኢሕአድ አባላትና አርሶ አደሮች ደመቅ ያለ አቀባበል አደረጉለት። ሠራዊቱ በትከሻው ከተሸከማቸው መሣሪያዎች በስተቀር ሌላ መሣሪያ አልነበረውም።

ወደ ትግራይ ጉዞ በሚደረግበት ወቅት፣ ሠራዊቱን ይመራ በነበረው በብርሃነ መስቀልና በአንዳንድ የሠራዊቱ አባላት መሀል የነበረው መሳሳብና ውጥረት እየጨመረ ሄደ። ውጥረቱ በወቅቱ ከተፈጠረው የፖለቲካ ሁኔታና አንዳንድ የሠራዊቱ አባላት ከብርሃነ መስቀል ጋር በግል ከነበራቸው ግንኙነት የመነጨ ሲሆን፤ እኒህ አባላት ብርሃነመስቀል ሁሉንም ነገር በቁጥጥሩ ሥር ለማዋል የሚያደርገውን አዝማሚያና የፈላጭ ቆራጭነት ሚናውን አልወደዱለትም። ስለወቅቱ የፖለቲካ ሁኔታ ያቀርበው በነበረው ትንታኔ ላይም ቢሆን ልዩነት ነበራቸው። ከመሬትና ከብሔር ጥያቄ በስተቀር በኢሕአድ ፕሮግራም የተዘረዘሩትን አብዛኞቹን ነጥቦች ደርግ ስለመለሳቸው፣ ኢሕአድ ሁለት ጥያቄዎችን ብቻ ይዞ እንደሚታገል አንዳንድ የሠራዊቱ አባላት አመኑ። ደርግ ለመሬት ጥያቄ ምላሽ ስለሚሰጥ፣ ኢሕአድ አንድ ጥያቄ ብቻ አንግቦ የሚታገል ድርጅት እንደሚሆን ተንብየው ከደርግ ጋር ግንኙነት እንዲፈጠር አሳሰቡ።

በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም ሠራዊቱን ለመገናኘት ተስፋዬ ደበሣይ ትግራይ በሄደበት ወቅት፣ በአባላቱ መሀል የነበረው ግንኙነት ከላይ የተጠቀሰውን ይመስል ነበር። በዚያን ወቅት፣ ተስፋዬ ደበሣይ የመሬትና ይዞታ ማሻሻያ ሚኒስቴር ባልደረባ ሲሆን፤ የትግራይ ጉዞውም ከመሬት ጥናት ጋር የተያያዘ ነበር። ተስፋዬ ትግራይ እንደደረሰም፣ ከብርሃነመስቀል ጋር ተገናኝቶ ባለፉት ብዙ ወራት ድርጅቱ ያካሄዳቸውን ተግባሮችና የወቅቱን የፖለቲካ ሁኔታ አብራራ። ለሠራዊቱ እንቅስቃሴ ይረዳ ዘንድ መጠነኛ ገንዘብ ሰጠ። ተስፋዬና ብርሃነመስቀል አዲግራት ከተማ ተገናኝተው ውይይት በሚያደርጉበት ወቅት፣ ከሠራዊቱ አባላት ግማሽ የሚሆኑት

ከድተው ለመንግስት እጃቸውን መስጠታቸውን ተገነዘቡ። የመንግስትን የበቀል እርምጃ በመፍራት ተስፋዬ ደበሣይ ያልታቀደ እርምጃ እንዲወስድ ተገደደ። ተስፋዬ ሕቡዕ በመግባት ከብርሃነመስቀል ጋር ሆኖ ከተቀሩት የሠራዊቱ አባላት ጋር ተቀላቀለ። የከዱት አባላት የሠራዊቱን መሣሪያ ጭምር ይዘው እንደሄዱም ግልጽ ሆነ።

የሠራዊቱ አባላት የነበሩት ከድተው ከተማ ከገቡ በኋላ፣ አቶ ተስፋዬ መኩንን ሲገልጽ፤ "እኛ ልንታገል የመጣንለትን ዓላማ ወታደራዊ መንግስቱ ስላሟላ፣ ወደ ሰላማዊ ኑሮ ልንመለስ ወሰንናል" ብሎ ተናገረ። (96) ይኸው አገላለጽ አቶ ተስፋዬ መኩንን በቅርቡ በወጣው መጽሐፍ ውስጥ ተጠቅሷል። (97)

ከከዱት መሀል ሦስቱ፣ ማለትም ተስፋዬ መኩንን፣ አበበ በየነና ኃይለየሱስ ወልደሰንበት፣ ወደ ኤርትራ ሜዳ ከመሄዳቸው በፊት በፍልስጤም የአርነት ድርጅት የሰለጠኑ ሲሆን፤ የተቀሩት አምስቱ ደግሞ ማለትም፣ ዘካርያስ መሐመድ፤ እያሴው ከበደ፤ ጋሻው መንግስቱ፣ ኃይሌ ወልደጊዮርጊስና ዳዊት አስፋ፣ በኤርትራ ሜዳ በኤርትራ ሀርነት ግንባር የሰለጠኑ ነበሩ። የሠራዊቱን ሕግ መሠረት በማድረግ፣ ብርሃነ መስቀልንና ሌሎች ሁለት አባሎችን የያዘ የወታደራዊ የፍርድ አካል (Military Tribunal) ተቋቋመ። የከዱት ስምንቱ የቀድሞ የሠራዊቱ አባሎች በሌሉበት የሞት ፍርድ ተፈረደባቸው፣ ፍርዱን በስራ ለመተርጎም ውሳኔው ወደ ኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ ተላለፈ። የፍርድ አካሉ ተቋቁሞ ፍርዱን በሚያስተላልፍበት ሰዓት፣ ከሠራዊቱ ጋር የነበረው ተስፋዬ ደበሣይ ስለጉዳዩ አንዳችም ነገር ያልተገለፀለት ሲሆን፤ በፍርድ ሂደቱም ሆነ በሌላ፣ ብርሃነ መስቀል እንዳይሳተፍ አደረገው። ተስፋዬ ደበሣይ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል እንደመሆኑ መጠን፣ በሕጉ መሠረት የብርሃነ መስቀልን ያህል ኃላፊነት ሊኖረው ይገባ ነበር።

የሠራዊቱ አባላት መክዳት፣ የኢሕአድ (የዲሞክራሲያ ቡድን) የታጠቀ ኃይል እንዳለው ከመጠቆሙም በላይ፣ ወታደራዊ መንግስቱ ስለቡድኑ ስፋት፣ የአባላቱ ስምና የአመራር አባላት ስም ዝርዝር፣ መሣሪያ ብዛትና ዓይነት፣ የሚንቀሳቀስባቸው ከባቢዎች ... ወዘተ ሊያውቅ ቻለ። ለጥንቃቄ ይረዳ ዘንድ፣ የተቀሩት የሠራዊቱ አባላት የነበሩበትን አካባቢ ለቅቀው በተለያዩ የትግራይ ግዛቶች እንዲንቀሳቀሱ ተደረገ። ከዕንሱ ቂጥሩ

ትገኝ የነበረው የወታደራዊ ቡድኑ፣ በይበልጥ በመመናመኑ፣ በየካቲት 1967 ዓ.ም ዘማች ተማሪዎች መቀላቀል እስከጀመሩበት ወቅት ድረስ፣ ተረኛ ዘብ ለማቆም እንኳን ችግር ተፈጠረ።

ከከዱት አባላት መሀል አንዳንዶቹ በተማሪው የትግል ዘመን የነበራቸውን ሚና ወደ ኋላ ዞር ብለው ከተመለከቱ በኋላ በወታደራዊ ክንፉ ውስጥ እክል እንደሚኖር የኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ ገመተ።

የከተማ የወታደራዊ ክንፍ (ቅርንጫፍ)

በመከላከያ ኮሚቴ ሥር የሚገኝ የከተማ የወታደር ክንፍ በ1967 ዓ.ም የመጀመሪያ ወራቶች ውስጥ ተቋቋመ። በዚህ ወቅት የቡድኑ ዋና ዓላማ መሣሪያና ገንዘብ መሰብሰብ፣ ስብሰባዎችና የድርጅት ቤቶች፣ ንብረቶች ከጥቃት መከላከል ነበር። የመከላከያ ኮሚቴውን ከማዕከላዊ ኮሚቴው ጋር የሚያገናኘው ዘሩ ክኸሸን ሲሆን፤ ኮሚቴውን በኃላፊነት ይመራ የነበረው በፍልስጤም ድርጅቶች ከሰለጠነ በኋላ በጤና ጉድለት ምክንያት ወደ አሲምባ ሊሄድ ያልቻለው ስዩም ከበደ ነበር። ስዩም የኢሠአማ ጋዜጣ አዘጋጅ ቡድን አባል ሲሆን፤ የፋብሪካ ሥራ አስኪያጅ ሆኖ ይሰራ የነበረው ቴዎድሮስ መብራቱ ሌላው የኮሚቴው አባል ነበር።

የመከላከያ ኮሚቴው የከተማ የጥቃት ጥበቃ ቡድኖችን አቋቋመ። የመከላከያ ኮሚቴው እያንዳንዱ አባል፣ ሦስት አባላት የነበራቸው ቡድኖች አቋቋመ። የተቋቋሙት እያንዳንዱ ቡድኖች ደግሞ፣ በስራቸው አምስት አባላት የያዙ ሌሎች ቡድኖችን አቋቋሙ። ቡድኖቹ የተዋቀሩት ራሳቸውን ችለው እንቅስቃሴ እንዲያደርጉ በሚያስችል መንገድ ሲሆን፤ የእነዚህ ቡድኖች ሕልውና በከፍተኛ ደረጃ የሚጠበቅ የድርጅት ምስጢር ነበር። ቡድኖቹ ከተቋቋሙ በኋላ፤ ገንዘብና መሣሪያ እንዴት ማግኘት እንደሚቻል ጥናት ከማካሄዳቸውም በላይ፣ አዳዲስ መሣሪያዎች አግኝተው ተጨማሪ ልምምድ አደረጉ።

መሣሪያና ገንዘብ ለማግኘት ጥሩ ዒላማ ሊሆኑ የሚችሉ የመንግስት ተቋሞች እንደሆኑ በመገንዘብ፣ ጥናት ተካሄደ። ትኩረት የሚደረግባቸው ተቋሞችም ተመረጡ። በዚህ ወቅት ተቀዳሚ ዒላማ ባይሆኑም፤ የኢሕአድ

አደገኛ ጠላቶች ናቸው የተባሉ ግለሰቦች ላይ ክትትል ተደረገ። ሆኖም፣ በዚህ ወቅት እርምጃ አልተወሰደም።

የቡድኑ መሪ የነበረው ስዩም ከበደ፣ ጨዋታ ወዳድና ቀልደኛ ሲሆን፣ የመንግስት ክትትልንና ጥርጣሬን ለማስወገድ ሲል፣ አብዛኛውን ጊዜውን መዝናኛ ቦታዎች ከማሳለፉም በላይ፣ የሚቀርባቸው ግለሰቦች ለፖለቲካ እንቅስቃሴ ብዙም ስሜት አልነበራቸውም። የመከላከያ ቡድኑን ሕግ ለማክበር ሲል፣ ስዩም ከፖለቲካ ውይይቶች በተቻለ መጠን ራሱን መቆጠብ ነበረበት። በዚህ ሁኔታ ሁል ጊዜ ራሱን መቆጣጠር ቀላል ተግባር አልነበረም። የኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ሠራተኛ እንደመሆኑ መጠን ስዩም በተለያዩ የሠራተኛ ስብሰባዎች ላይ ይገኛል። በዚያን ወቅት ከተካሄዱ የሠራተኛ ስብሰባዎች መሀል አንዱ የሚወያይበት ርዕስ የሠራተኛ ድምፅ ጋዜጣ ሲሆን፣ የጋዜጣው ችግሮችና ደካማ ጎኖች እየተወሱ እያሉ፣ የጋዜጣው አዘጋጆች ፈሪዎች እንደሆኑና ፍርሃታቸው በእያንዳንዱ መስመር መሀከል እንደሚነበብ ሠራተኞቹ ገለፁ። ስዩም በጣም ከመገረሙና ከመበሳጨቱ የተነሳ፣ የሚናገረው ጠፋው። ፈሪ እንዳልሆነ ብቻ ሳይሆን ማንነቱን ለመግለጽም ዳዳው። አጠገቡ የነበረ ሌላ የጽሕፈት ቤቱ ባልደረባ ንግግሩን በማቋረጥ የጋዜጣው ድክመት ፍርሃት ሳይሆን የኢሠአማ አመራርና መንግስት ከሚያደርጉት ቁጥጥር ጋር የተያያዘ እንደሆነ አስረዳ።

ማጠቃለያ

አፄ ኃይለሥላሴ ከስልጣን እርካባቸው ወርደው፣ የፖለቲካ አቅጣጫውን በውል ሊለይ ያልቻለ የወታደራዊ ቡድን ስልጣኑን ጨበጠ። የወታደራዊ ቡድኑን የፖለቲካ አቅጣጫ ለማስያዝ የተለያየ ጥቅምና ፍላጎት የነበራቸው ብድኖች ብዙ ጥረት አደረጉ። ከፍተኛ የሕዝብ ግፊት ቢደረግበትም፣ ደርግ የፖለቲካ ሁኔታውን በቁጥጥሩ ሥር ለማድረግ ብዙ ጣረ፣ ፋብሪካዎችንም አገረ። ሌሎች ተመሳሳይ የኢኮኖሚ እርምጃዎች ወሰደ። ደርግ ያረጀና ያፈጀውን የአፄ ኃይለሥላሴ መንግስት መሰረት እየቦረቦረ ሄዶ፣ የመሬት አዋጅ በማውጣት ግብአተ-መሬቱን አበሰረ።

የግርጌ ማስታወሻ

1. ሰፊው ሕዝብ ድምጽ፣ ቁ. 5
2. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 9
3. የኢሠአማ ውሳኔዎች፣ መስከረም 14፣ 1966 ገጽ 2።
4. Ibid., page 3.
5. አስራቱን አስመልክቶ የመስከረም 14 ቀን 1967 ዓም የኢትዮጵያ ሄራልድ አስታወቀ።
6. ዝርዝሩን ምሰራፍ ፯ ተመልከቱ።
7. አዲስ ዘመን፣ መስከረም 1967።
8. አዲስ ዘመን፣ መስከረም 29፣ 1967።
9. Ethiopian Herald፣ September 24, 1967.
10. Ethiopian Herald፣ September 22, 1974.
11. በመስከረም ወር 1967 ዓ.ም ውስጥ፣ በብዙሀን ድርጅቶች ውስጥ ይሰሩ የነበሩ አንዳንድ ግለሰቦችና ሌሎች ተራማጆች የሲቪል መንግስት እንዴት ሊመሠረት እንደሚችል ተወያዩ። ከእነዚህ ግለሰቦች መሀል አንዱ ኢሠአማን ለመገናኘት ሙከራ ሲያደርግ በዚያው አጋጣሚ ዜናው ለኢሕአድ ደረሰ። በዚህ ውይይት ተሳታፊ ከነበሩት መሀል ንጉሡ ነገሥቱን ለመገልበጥ አሲረሃል ተብለው ለብዙ ዓመታት በወህኒ ቤት የማቀቁት ኰሎኔል እምሩ ወንዴ ይገኙበታል። ኢሕአድ አስቸኳይ ስብሰባ ካደረገ በኋላ አንድ የድርጅት አባል ጉዳዩን እንዲከታተል መደበ። ጥንስሱ ገና በጅምሩ እንዳለ በአጭር ተቀጭቶ የተጠረጠሩት ግለሰቦችም ታሰሩ።
12. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 13።
13. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 12።
14. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 14፣ ገጽ 2።
15. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፭ ተመልከቱ።
16. John Markakis, National and Class Conflict in the Horn, (Cambridge University Press) 1987, page 137.
17. Ibid., page 13.
18. Ethiopian Herald፣ October 11, 1974.
19. Ethiopian Herald፣ October 17, 1974.
20. ንዑስ ደርግ በመባል ይጠሩ የነበሩት፣ በየክፍለ ሀገሩ በሚገኙ የወታደር ካምፖች በደርግ ምስል የተፈጠሩ ቡድኖች ሲሆኑ፣ በራሳቸው ሥልጣን አንዳንድ አከራካሪ እርምጃዎች መውሰድ ሲጀምሩ ከዋናው ደርግ ጋር ቅራኔ ውስጥ ገቡ። የሐረሩ ንዑስ ደርግ ቤተኛ አዳሪዎች መጠጥ መጠጣት ካልፈለጉ መገደድ እንደሌለባቸውና የፈለጉትን አልቤርጉ ሊከራዩ እንደሚችሉ መመሪያ አወጣ። የንዑስ ደርጉቹ ይዞታ ስላሳሰበው፣ ደርግ ቡድኖቹን ካፈረሰ በኋላ፣ አብዛኛዎቹ የቡድኖቹ አባሎችን በደርግ ጽሕፈት ቤት ዙሪያ አሰማራ።
21. David Koran, Ethiopia the United States and the Soviet Union, (Southern Illinois University Press) 186 page 8.

22. Ethiopianist Note, Volume II No. 3, 1978 page14."ጀኔራል አማን አንዶምና የበላይ መኮንኖች ያካሄዱአቸውን የቴሌቪዥን ውይይቶች በመጥቀሱ፣ በደርግ ላይ እርምጃ ሊወስዱ እንደተዘጋጁ በማስረጃነት ተይዞ ነበር።"
23. David Koran, op. cit., page 10.
24. Ethiopianist Notes, Volume II No.3, 197, page 14.
25. Dawit Wolde Giorghis, Red Tears, (The Red Sea Press), 1989, Page 18.
26. ጀኔራል መንግስቱ ንዋይ በ1953 ዓ.ም የመፈንቅለ መንግስት ሙከራቸው እንደተጨናገፈ ሲረዱ ተመሳሳይ እርምጃ ወስደዋል። የወሰዱት እርምጃ በብዙ ኢትዮጵያውያን ሕሊና ተቀርጾ ለብዙ ጊዜ ቆይቷል።
27. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፫ ተመልከቱ።
28. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 17።
29. የሰፊው ሕዝብ ድምፅ፣ ቁ. 15።
30. Sallah Sabbe, News Release, December 2, 1974, Beirut.
31. ዝርዝሩን ምዕራፍ 214 ተመልከቱ።
32. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁጥሮች፣ 13፣ 18፣ 19፣ 22፣ 25።
33. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 25 ገጽ 7።
34. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 1 ገጽ 1።
35. Ibid., page 4.
36. 13 ነጥቦች የያዘ የደርግ ፕሮግራም ሐምሌ 1966።
37. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 25፣ ገጽ 7።
38. የሰፊው ሕዝብ ድምፅ፣ ቁ. 22፣ ገጽ 11።
39. ጫት በአንዳንድ የኢትዮጵያ ክፍሎች የሚበቅል ሲሆን፤ ቅጠሉ ይታኘክና ጭማቂው ይመጠጣል። ጫት የሚቅሙ ይመረቅናሉ፤ አንዳንዶቹ ራዕይ ይታየናል፣ አእምሮአችን ብሩህ ይሆናል ይላሉ። ጫት በሐረር በጣም ተወዳጅ ሲሆን፤ ቅጠሉ ወደ ሱማሌ፣ ጅቡቲ፣ የመንና አንዳንድ የዐረብ አገሮች ይላካል።
40. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፯ ተመልከቱ።
41. የኢህአድ አባል ከነበረው ደመላሽ ጋር የተደረገ ቃለ መጠይቅ።
42. Ibid., November 1988.
43. Ethiopian Herald, April 5, 1975; page 1.
44. Ethiopian Herald, September 4, 1974; page 1.
45. Ethiopian Herald, September 11, 1974; page 11.
46. Ethiopian Herald, October 19, page 1.
47. ደርግ በዚህ ወቅት የወሰዳቸው አንዳንድ እርምጃዎች ከሱማሌው የዚያድ ባሬ መንግስት የተቀዱ ሊሆኑ ይችላሉ። በ1953 ዓ.ም ከተነሳው የመፈንቅለ መንግስት ሙከራ" በኋላ በኦጋዴን የሚገኘውን የኢትዮጵያ የመከላከያ ኃይል ለመፈታተን የከጀለው የሱማሌ መንግስት፣ ተመሳሳይ እርምጃ እንዳይወስድ በመስጋት፣ "ሞቃዲሾ የሚገኙትን የኢትዮጵያን አምባሳደር በመጥራት ደርግ አነጋገረ። ደርግ ከሱማሌ መንግስት ካቀዳቸው አሠራሮች መሀል፣ የሕዝብ ድርጅት ጽሕፈት ቤት

መመስረት፣ ለካድሬዎችና ለመንግስት ባለሥልጣኖች የፖለቲካ ትምህርት ለመስጠት የካድሬ ትምህርት ቤት መክፈት፣ በየስራ ቦታ ሁሉ የፖለቲካ ትምህርት ማካሄድ፣ አካባቢዎችን ለማስተዳደር ሲባል የተቋቋሙት አብዮታዊ የልማትና የአስተዳደር ኮሚቴዎች፣ በለውጥ ሐዋርያነት ስም በየተቋሞቹ የተመደቡት ወታደሮችን ያጠቃልላል።

48. የሰፊው ሕዝብ ድምጽ፣ ቁ 12፣ ሕዳር 5፣ 1967 ዓም፣
49. መስከረም 10 ቀን 1967 ዓ.ም በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ባደረጉት ስብሰባ ላይ የተላለፈ ውሳኔ።
50. የኢሰአማ ውሳኔዎች፣ መስከረም 1967 ዓ.ም።
51. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 12 ገጽ 7።
52. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 8 ገጽ 3።
53. Ethiopian Herald, October 29, 1974.
54. በሕቡዕ የሚታተሙ ጋዜጣዎች የሚገፉባቸው ታይፖችን ላለመጠቀም ሲባል ሌላ አማራጭ ተፈለገ።
55. ሮቤርቶ ከኢሕአፓ ከድቶ የሠናይ ልኬን ድርጅት ተቀላቀለ። የሠናይ ልኬ ቡድን ችግር ውስጥ መግባቱን ሲገነዘብ ደግሞ ከዚያ ከድቶ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲን ተቀላቀለ፣ የድርጅቱ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ሆነ። የድርጅቱ የርዕዮት ኃላፊ በመሆን፣ በ1983 ዓ.ም ኢህአዴግ ደርግን እስከጣለበት ጊዜ ድረስ የፖለቲካ ትምህርት ቤቱ አመራር በመሆን ሠራ።
56. የትግላችን ዜና፣ ቅጽ ፪፣ ቁ.4 ሜይ 1975 (አውሮፓ የሚገኙ የኢትዮጵያ ተማሪዎች መጽሔት)
57. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 25 ገጽ 7።
58. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 25 ገጽ 3-4።
59. Ibid., page 4.
60. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 13 ገጽ 9።
61. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፯ ተመልከቱ።
62. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 20።
63. Ibid., page 2.
64. Ibid., page 8.
65. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፩ ተመልከቱ።
66. ተንዳሆ የጥጥ ተክል፣ በእንግሊዞች እጅ ሲሆን፣ አብአድር፣ በእስራኤል፣ ብላቴ፣ በፈረንሳዮች፣ እንዲሁም ሞንታናሪ በኢጣሊያኖች ነበረ።
67. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 21 ገጽ 1።
68. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 21።
69. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 14።
70. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 13፣ ገጽ 5።
71. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 14፣ ገጽ 4።
72. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 14፣ ገጽ 4።
73. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 10።

74. David Koran, op. cit., page 8.
75. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 21።
76. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 8፣ ገጽ 1፤ ቁ. 4 ገጽ 3፣
77. Ethiopian Herald, February 3, 1975.
78. ፋብሪካዎች ሲታገሩና የስራ አስኪያጅነት ቦታዎች በኢትዮጵያውያኖች እጅ ሲወድቁ የተጠቀመ ቡድን ቢኖር ሰፋ ያለው የቴክኖክራቱ ክፍል ነበር። በቀድሞ መንግስት ዘመን፣ የዚህ ክፍል የዕድገትና የመሻሻል በር በመዘጋቱ ዕድሉ እጅግ በጣም ተጣቦ ነበር። በዚህ ወቅት ከተሾሙት ግለሰቦች መሀል በብሔራዊ የሀብት ልማት ሚኒስቴር የመምሪያ ኃላፊ የነበሩት አቶ ተስፋዬ ዲንቃ ይገኙበታል። አቶ ተስፋዬ በችሎታቸው ብቃት የነበራቸው ሲሆን፣ በእርሻ ልማት ባንክ (AID BANK) ሠርተዋል። አቶ ተስፋዬ የመምሪያ ኃላፊ ሆነው ለጥቂት ጊዜ ከሠሩ በኋላ፣ ከላያቸው የነበሩትን ሁሉ ቀስ በቀስ እየገፉና እንዲወገዱ እያደረጉ፣ ከሁለት ዓመት ባልበለጠ ጊዜ ውስጥ የሚኒስቴሩን መሥሪያ ቤት በቁጥጥራቸው ሥር አደረጉ። በልማት ባንክ ይሰሩ የነበሩ የቅርብ ረዳቶቻቸውንና ጓደኞቻቸውን በማስመጣት ቁልፍ በሆኑ ቦታዎች መደቧቸው። በ1983 ዓ.ም በኢሕአዴግ ከስልጣናቸው እንዲለቁ እስከተደረገበት ጊዜ ድረስ፣ አቶ ተስፋዬ የኢትዮጵያ ጠቅላይ ሚኒስቴር ሆነው ተሹመው ነበር።
79. Ethiopian Herald, February 6, 1975; page 2.
80. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 25፣ ገጽ 2፣
81. ሠራተኞችን በመቀስቀስ ችግር እየፈጠሩብኝ ነው ብሎ የኢሠአማ አመራር ስላመነ፣ ፋታ ለማግኘት ሲል ነበር ሦስቱን የኢሕአድ አባላት የሳከው። የኢሠአማ አመራር ከተቃዋሚዎቹ ጋር ግብ ግብ ገጥሞ ስለነበር የኢሠአማ ሕልውና ራሱ ጥያቄው ውስጥ እንደገባ እንኳ አልተገነዘበም ነበር።
82. ዶክተር አሻግሬ በደርግ ዙሪያ ተደማጭነት የነበራቸው ግለሰብ ነበሩ። ዶክተሩ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባል ከመሆናቸው በተጨማሪ፣ ደርግ ሊወድቅ አካባቢ ከኤርትራ ተዋጊ ኃይሎች ጋር ኢትዮጵያን በመወከል ድርድር አካሂደዋል።
83. ሚኒስቴሮቹ በተለይም ዶክተር አሻግሬ ተሰሚነት አጡ። ዶክተር አሻግሬ ትምህርቱ እየተለካ በ(Dosage) ይሰጥ ብለው ደጋግመው ስላሳሰቡ ቅጽል ስማቸው "Dosage" ሆነ።
84. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፯ ተመልከቱ።
85. ብዙ ተራማጆች ታሰሩ ሃያ አንድ የሚሆኑት ለወረቀት መግዢያ ገንዘብ ረድታችኋል፣ ወረቀት አሰራጭታችኋል ተብለው የተያዙ ሲሆን፣ (አዲስ ዘመን መስከረም 30 ቀን 1967 ዓ.ም) አንዳንዶቹ የፖለቲካ ትግል የሚባል ነገር ጨርሶ የማያውቁ ነበሩ፣ በዚህ ወቅት ከታሰሩት መሀል ስብሰባ በማካሄድ የተወነጀሉት የገንዘብ ሚኒስቴር ባልደረቦች ይገኙበታል። እንደ እሸቱ ሙሴና ኮሎኔል ዕምሩ ወንዴ፣ መለስ ተክሌ፣ ግደይ ገብረዋድና ሌሎች ዕውቅ ተራማጆች የተያዙት በዚህ ወቅት ነበር። የተያዙበት ምክንያት ለየቅል ቢሆንም፣ ሁሉም ፀረ-መንግስት

እንቅስቃሴ አካሂዳችኋል ተብለው ተወንጅለዋል። ከታሰሩት መሀል አብዛኞቹ ደርግ ስልጣን የያዘበትን አንደኛ ዓመቱን በመስከረም 1968 ዓ.ም ሲያከብር ተለቅቀዋል።

86. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 19፣ ገጽ 4።

87. የኢትዮጵያ ወንጀለኛ መቅጫ አንቀጽ 8 ቁጥር 41።

88. Ibid., Clause 11.

89. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 1፣ ገጽ 1።

90. Ibid., page 2.

91. የሰፊው ሕዝብ ድምጽ፣ ቁ. 15።

92. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 14፣ ገጽ 4።

93. የዲሞክራሲያ ዕትም ደርግ ስለሶሻሊዝም ባወጣው አዋጅ ውስጥ የፋሽዝም ፅንሰ-ሃሳቦችን የያዘ ምልክቶች እየፈለገች አጋለጠች። "ደርጉ አንድ ዐይነት የተወሰነ አቋምና አስተሳሰብ ያለው ቡድን አለመሆኑን ከዚህ በፊት ዲሞክራሲያ እየደጋገመች ገልፃለች። የአሁኑ መመሪያውም የሚያሳየው ይህንኑ ነው። ዴሞክራሲያውያንና ተራማጅ የሆነ ሃሳቦች ከፋሽስታዊና አድሃሪ ሃሳቦች ጋር ተደባልቀው ይታያሉ። በአሁኑ መመሪያ ዴሞክራሲያውያን ሃሳቦች ከዚህ በፊት ከወጡት ተመሳሳይ መግለጫዎች ሁሉ ያመዝናሉ። ግን እስከአሁን ድረስ የነበረውን የደርጉን አሠራር ስንመለከትና መመሪያው ውስጥ የተገለፀውን ኢክሌክቲሲዝም ወይም ቀዋሚ መሠረተ-ሃሳብ አልባነት ስንመለከት፣ የተገለፁት ዴሞክራሲያውያን ሃሳቦች ስራ ላይ ይውላሉ ብለን የምንተማመንበት ምክንያት የለም።" (ዴሞክራሲያ ቅጽ 1 ቁ. 20፣ ገጽ 8)

94. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 1።

95. ደርግ በሚወስዳቸው እርምጃዎች ሁሉ የፋሽዝም ምልክቶች ይፈለጉ ጀመር። ደርግ ፋብሪካዎችን አግሮ የሠራተኛ ማኅበሮችን በብሔራዊ የሀብት ልማት ሚኒስቴር ሥር ለማዋል ሲሞክር፣ "ደርግ ልዩ ልዩ ምክንያት እየሰጠ የሠራተኛን ማኅበር በማዳከም የመንግስት ቢሮክራሲ አንድ ክፍል ሊያደርግ፣ ሠራተኛውን ማሞኛና መቆጣጠሪያ ሊያደርገው ያቅዳል። የብሔራዊ ሀብት ልማት ሚኒስቴር የሠራተኞች ማኅበር የበላይ ሆኖ ለማዘዝ ይፈልጋል። ይህ የፋሽዝም አሠራር መሆኑን ከዚህ በፊት አመልክተናል። አሁንም እንደግመዋለን" በማለት ዲሞክራሲያ ገለፀች። (ዲሞክራሲያ ቅጽ ፩፣ ቁ. 25፣ ገጽ 6)

96. አዲስ ዘመን፣ ግንቦት 1 ቀን 1967።

97. ተስፋዬ መኮንን ይድረስ ለባለታሪኩ፣ (ዴን ሀግ፣ ሆላንድ) ገጽ፣ 311።

ምዕራፍ ፯

የመሬት ይዞታን ለማሻሻል የተደረገ ትግል

መግቢያ፣ ከየካቲት አጋማሽ እስከ ነሐሴ መጨረሻ 1967

የልጅ እንዳልካቸው መንግስት በትረ መንግስቱን እንደጨበጠ፣ በቅድሚያ ካነሳቸው ጥያቄዎች መሀል የመሬት ጉዳይ ነበር፡፡ "አንድ ግለሰብ ሊያለማው ከሚችለው በላይ መሬት በይዞታው ሥር ሲገኝ፣ መንግስት መሬቱን ወስዶ፣ በመሬት ለሚተዳደሩ ሰዎች ያድላል" (1) በማለት ገለፀ፡፡ በመጀመሪያው ምዕራፍ ላይ እንደተገለፀው፣ ይህ ሃሳብ በ1963 ዓ.ም ተነስቶ፣ ፓርላማው ሳይነጋገርበት በመቅረቱ ውድቅ ሆኗል፡፡ (2) ሃሳቡ በ1966 ዓ.ም በድጋሚ በተነሳበት ወቅት፣ የሀገሪቱ የፖለቲካ ሁኔታ እጅግ በመለዋወጡ፣ በ1963 ዓ.ም ስራ ላይ ቢውል ከፍተኛ ለውጥ ሊያስከትል ይችል የነበረው ሃሳብ ከጊዜው ጋር የተራመደ ባለመሆኑ፣ የንቅናቄውን ተሳታፊዎች በተለይም እንደ ስውር መንግስት ተግባሩን ያከናውን የነበረውን ወታደራዊ መንግስት ሊያረካ የሚችል አልነበረም፡፡ እንዲያም በመሆኑ፣ ሌላ አማራጭ ፍለጋው ቀጠለ፡፡

የመሬት ለውጥ ለማድረግ ትግሉ በሁለት መስኮች ተካሄደ፡፡ የመጀመሪያው በየቦታው ይደረጉ በነበሩ ስብሰባዎች፣ በዲሞክራሲያ፣ የሰፊው ሕዝብና ሌሎች የሕቡዕ ጋዜጦች አማካይነት የተካሄደው ቅስቀሳ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ ከእርሻና ከመሬት ጉዳይ ጋር የተያያዙ የመንግስት መሥሪያ ቤቶችና በመንግስቱ ቁጥጥር ሥር ያሉ ጋዜጦች ያደረጉት ትግል ነበር፡፡ በኅዳርና በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም፣ የአዲስ ዘመን ጋዜጣ "ብሔራዊ ስሜት" የሚል ቋሚ የሆነ አዲስ መድረክ በመክፈት፣ የልዑላን ቤተሰብና የመሳፍንቱ የመሬት ይዞታ በአደባባይ እንዲወጣ አደረገ፡፡

በዚህ ተግባር አራት መንግስታዊ ተቋሞች ከፍተኛ ሚና ሲጫወቱ፣ የመሬት ይዞታ ሚኒስቴርና የጭላሎ የእርሻ ልማት ድርጅት (ካዱ)፣ የተለያዩ መሬት ነክ ጥናቶችና የመሬት አዋጁን ረቂቅ በማዘጋጀት ከፍተኛ ድርሻ አበረከተዋል፡፡ በየጊዜው የሚያዘጋጇቸው ጥናቶች በጋዜጦች እየወጡ የሕዝቡ ግንዛቤ እንዲጨምርና የመሬት ጉዳይ ላይ ተቀራራቢ የሆነ

አስተያየት እንዲሰፍን ረድተዋል። መሬትን አስመልክቶ የጎላ ሚና የነበራቸው ሌሎች ሁለት ተቋሞች፣ ኢፒድ በመባል የሚታወቀው በእርሻ ሚኒስቴር ሥር የነበረው ክፍል ሲሆን፤ አራተኛው ደግሞ ዘማች ተማሪዎች ነበሩ።

ከፍተኛውን ኃላፊነት የተሸከመው የመሬትና ይዞታ ሚኒስቴር መሥሪያ ቤት ሲሆን፤ በዚሁ ተቋም የኢህአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ዮሴፍ አዳነና፣ ተስፋዬ ደበሣይ፣ እንዲሁም እንደነ ታ. ኪዳነማርያም፣ ዳዊት ጎሩይ፣ ጣዕመ በየነና በኋላ የሚኒስቴር መሥሪያ ቤት ቋሚ ተጠሪ ሆኖ የተሾመው ዓለም እንተ ገብረ ሥላሴ የመሳሰሉ የድርጅቱ አባሎች፣ በዚህ መሥሪያ ቤት ተቀጥረው ያገለግሉ ነበር። ከዚህ በተጨማሪ ግን፣ የተለያዩ የግራ ቡድን አባሎች የነበሩ በርከት ያሉ የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊዎች በመሥሪያ ቤቱ ተቀጥረው አገልግለዋል። ከነዚህም መሀል፣ እንዳርጋቸው አሰግድ፣ ታዬ ጉርሙ፣ ታምራት ከበደና በኋላ በሚኒስቴርነት ማዕረግ ያገለገለውና የመሬት አዋጁን ለማውጣት ጎላ ያለ ድርሻ የወሰደው ዘገየ አስፋው ይገኙባቸዋል።

ደርግ የመሬት ይዞታን አስመልክቶ ረቂቅ ሃሳብ እንዲቀርብ በመጠየቁ፣ በሚኒስቴሩ መሥሪያ ቤት ተቀጥረው የሚሰሩት ኦሮሞ ብሔርተኞች፣ የኢሕአድና የመኢሶን አባሎችና እንዲሁም የድርጅት አባል ያልነበሩ ሌሎች ተራማጆች ረቂቁን በጋራ አዘጋጅተዋል። ከአንዳንድ መለስተኛ ጥያቄዎች በስተቀር፣ መሠረታዊ በሆኑ መሬት ነክ ጥያቄዎች ላይ ተራማጆቹ ስምምነት ላይ ደረሱ። የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎች ለረዥም ጊዜ ሲያልሙት፣ ሲታገሉለት፣ ሲወድቁለትና ሲነሱለት የነበረው የመሬት ጥያቄን በዚህ የሚኒስቴር መሥሪያ ቤት አማካይነት ዕውን ለማድረግ ቻሉ።

በስውዲን መንግስት ዕርዳታ ይንቀሳቀስ የነበረው ካዱ፣ ብዙ ተራማጅ ግለሰቦች ቀጥሮ ይተዳደር ነበር። ዋና ጽሕፈት ቤቱ በአርሲ ክፍለ ሀገር በአርሶ አደሩ መሀል ሁነኛ ቦታ ላይ የተመሠረተው ካዱ፣ መሬትን አስመልክቶ እያሌ ጥናቶች አካሂዷል። በነሐሴ ወር 1966 ዓ.ም ለመጀመሪያ ጊዜ የወጣው የመሬት ማሻሻያው አዋጅ ረቂቅ፣ ከዚህ ከካዱ መስሪያ ቤት እንደሆነ ይገመታል። የተቋሙ ኃላፊ አንጋፋ የተማሪ ንቅናቄ ባልደረባ የነበረው ሄኖክ ክፍሌ ሲሆን፤ አብረውት ይሰሩ የነበሩ ሌሎች ተራማጆች

ደግሞ፣ የኢሕአድ አባላት ዳዊት ስዩም፣ ገሰብ ዳፍላ፣ ተካልኝ ወልደአማኑኤል፣ የመኢሶን አባላት እነ አበራ የማነአብና ሌሎች ተራማጆችን ያጠቃልላል። የመሬት ይዞታን ለማሻሻል በተደረገው ተዳሚ ትግል፣ በርከት ያሉ ተራማጆችን ቀጥሮ ያሰራ የነበረው ካዱ ጉላ ያለ አስተዋጽኦ አበርክቷል።

የመሬት አዋጁን በስራ ለመተርጎምና የኢሕአድን ፕሮግራሞች ለማስተጋባት የጉላ ድርሻና ሚና የወሰደው የኢፒድ *መሥሪያ* ቤት ሲሆን፣ እሱም በሙያ አገልግሎትም ሆነ ለእርሻ አስፈላጊ የሆኑ ዕቃዎች አቅርቦት በማድረግ ከአርሶ አደሮች ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ነበረው። በየክፍለ ሀገሩ ቅርንጫፍ *መሥሪያ* ቤቶች የዘረጋው ኢፒድ፣ የመሬት አዋጁ እንደታወጀ፣ ግልጋሎቱ ጨመረ፣ የኢህአድም ልዩ ትኩረት አደረገበት። ከ1966 ዓ.ም መጨረሻ ጀምሮ የኢሕአድ አባላት በኢፒድ *መሥሪያ* ቤት ተቀጥረው ያገለገሉ ሲሆን፣ አንዳንዶቹ የመምሪያና የቅርንጫፍ *መሥሪያ* ቤቶች ኃላፊ በመሆን ሰርተዋል። በሻሸመኔ፣ በሸዋ፣ በወሎ፣ በሐረር ቅርንጫፎች ይሰሩ ከነበሩት የኢሕአድ ሌሎች አባላት በተጨማሪ፣ ፍቅሬ ዘርጋው፣ ገንጥል፣ ደነቀ ኃይለ ማርያም፣ ከድር መሐመድ፣ ብስራትና ከንፌ የጉላ ድርሻ አበርክተዋል። በ1967 ዓ.ም፣ የኢፒድ *መሥሪያ* ቤት በመስፋፋቱ፣ ብዙ ሠራተኞች ቀጠረ። ከእነዚህም መሀል አብዛኞቹ የኢሕአድ አባላት ነበሩ።

ከላይ ጠቀስ እንደተደረገው፣ የመሬት ይዞታ ለውጥን አስመልክቶ የጉላ ድርሻ ከወሰዱት ተቋሞች መሀል በታህሣሥ ወር በታወጀው የዕድገት በኅብረት ዘመቻ የተሳተፉ ተማሪዎች ሲሆኑ፣ እነሱም አዋጁን በስራ በመተርጎም ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበርክተዋል። (ዝርዝሩን በሌላ ገጽ ይመልከቱ)

በመቶ አለቃ ዓለማየሁ ኃይሌ አማካይነት ለወታደራዊ መንግስቱ የመጀመሪያውን የመሬት ይዞታ መሻሻል ረቂቅ ያቀረበው የካዱ *መሥሪያ* ቤት፣ "የኢትዮጵያን ሕዝብ ከዚህ ግፍ ከሞላበት ባላባታዊ የጭቆና ኑሮ ለማላቀቅና ነፃ ለማውጣት የሚችለው መሰረታዊ የመሬትና እርሻ ይዞታ ለውጥ ሲደረግ" እንደሆነ አስታወቀ። (3) ልማት የተሰኘው ይኼ የካዱ መጽሔት፣ ሰፋፊ መሬት በጥቂት ባላባታዊ ቤተሰቦችና ጥገኞቻቸው በመያዙ፣ "በብዙ ሚሊዮን የሚቆጠሩ ኢትዮጵያውያን በጭሰኝነት እነርሱን

ሊያገለግሉ ወይም እርሰው የሚበሉት መሬት ተነፍጓቸው" በስቃይና በመከራ እንደሚኖሩ ገለፀ። (4)

የመሬትንና የእርሻ ይዞታን ችግር ለማስወገድ፣ የይዞቱን ጣሪያ መወሰን፣ አንድ ሰው በግል የሚያርሰው ውስን ስለሆነ፣ የሚያርሰው መሬት ስፋት ከ10 ሔክታር እንዳይበልጥ ማድረግ፣ መሬት እንዳይሸጥ እንዳይለወጥ በሕግ መከልከል፣ በግል ባለሃብቶች እጅ የሚገኙ ታላላቅ እርሻዎችና እርሻ ነክ ኢንዱስትሪዎች በመንግስት እጅ እንዲዛወሩ ካዱ አሳሰበ። (5) የመሬት ይዞታን ለውጥ በስራ ለመተርጎም፣ የለውጡ ተጠቃሚ የሆኑት አርሶ አደሮች ተሳትፎ ወሳኝና ትክ እንደሌለው ካዱ ገለፀ። አዋጁን በስራ ለማዋል፣ "በሕዝብ ምርጫ በየገጠሩ ለሚቋቋሙት የሕዝብ ኮሚቴዎች አስፈላጊውን የቴክኒክ እርዳታ የሚያቀርብ፣ የለውጡን ፕሮግራም የሚያቀነባብርና መመሪያ የሚሰጥ አንድ ሙሉ ስልጣን ያለው ብሔራዊ ድርጅት" እንዲቋቋም ሃሳብ አቀረበ። (6) የወረዳና የአካባቢ ሸንጎዎች መቋቋማቸው አስፈላጊ መሆኑን ጠቅሶ፣ "የእነዚህ የቀበሌ ኮሚቴዎች መቋቋም፣ መሬት ለማከፋፈል ብቻ ሳይሆን በጠቅላላው ሕዝባዊ የውስጥ አስተዳደር መሠረት ለመጣል" እንደሚረዳ ልማት የተባለው ጽሁፍ ገለፀ። (7) በአዋጁ የሚገኙትን ድሎች ለመጠበቅ፣ የተመረጡትን የቀበሌ ሸንጎዎች ከአደጋ ለመከላከል፣ "ሕዝቡን አደራጅቶ ቀላል መሣሪያ ማስታጠቅ" እንደሚያስፈልግ ተብራራ።

ከካዱ የተላከው የውሳኔ ሃሳብ ላይ ደርግ ውይይት ማድረግ አለማድረጉ የታወቀ ነገር የለም፣ ሆኖም በመስከረም ወር መጨረሻ ላይ፣ በአገር አስተዳደር መሥሪያ ቤት ግፊት፣ የካዱ ሥራ አስኪያጅ ሄኖክ ክፍሌ፣ ሥራውን እንዲለቅ ተደረገ። በውሳኔው የተበሳጩ የ26 ሺህ አርሶ አደሮች ወኪሎች ወደ ደርግ ዘንድ በመሄድ አቤቱታቸውን አሰሙ። የካዱ ሠራተኞችም የሥራ ማቆም አድማ መቱ። (8) ሄኖክ ክፍሌ ከስራ የተባረረበት ወቅት፣ አፍቃሬ-ምዕራብ የሆኑ ግለሰቦች ቁልፍ የሆኑ መንግስታዊ ቦታዎችን እየተደላደሉ የነበሩበትና የደርግም ሥልጣን ጥቂት "ምርጥ መኮንኖች" እጅ እየተሰባሰበ ይሄድ የነበረበት ጊዜ ነበር። በዚህ ወቅት፣ የሀገሪቱ ተራማጆች ስጋት ውስጥ ገብተዋል። "መሬት ላራሹ" የሚለውን ሕዝባዊ ጥያቄ፣ ደርግ በተገቢ መንገድ ሊያሟላ አይችልም የሚል ዕምነት አድርባቸዋል። በልዑላን ቤተሰብ፣ በሚኒስቴሮችና ታላላቅ ባላባቶች እጅ የተያዘውን መሬት ደርግ ሊወርስ ቢችልም፣ መሬት ለሚያርሰው ጭሰኛ

ሳይደላደልና ሙሉ በሙሉ ተጠቃሚ ባለቤት ሳያደርግ፣ በማኅርና በሉንሊስቶች መልክ በውጭ ሀገር ከበርቴዎችና አገልጋዮች እጅ እንዲገባ ያደርጋል የሚል ግምት ነበር:: (9) ሌላ የዲሞክራሲያ ዕትምም ተመሳሳይ የሆነ አስተያየት ሰንዝራለች:: (10)

በዚያን ወቅት የወጡ የዲሞክራሲያ ዕትሞች ሁሉ፣ የመሬት ጥያቄ የተለያዩ ገጽታዎችን በማንሳት፣ ወታደራዊ መንግስቱ እርምጃ እንዲወስድ የተቻላቸውን ሁሉ አደረጉ:: ዲሞክራሲያ ቁጥር 19፣ የልዑላን ቤተሰብ አባላትንና አንዳንድ ባለባቶችን ማሰር የፊውዳሉን ስርዓት መገርሰስ እንዳልሆነ አስታውቃ፣ ሥርዓቱ ሊወድቅ የሚችለው መሬት ለአራሹ ሲታደል ብቻ እንደሆነ አስገነዘበች:: ከሁሉም በላይ ግን የፊውዳሉ ስርዓት ሊገረሰስ የሚችለው፣ የፖለቲካ ስልጣኑ ከፊውዳሉ መደብ እጅ ተፈልቅቆ ሲወጣና (11) ሕዝቡ የተደራጀ የፖለቲካ ትግል ማካሄድ ሲችል እንደሆነ ተጠቆመ:: (12)

"የሀገሪቱ የሀብት ምንጭ እርሻ ሆኖ ሳለ፣ ገበሬው ጥሮ ግሮ ባመረተው ባለመሬት አበያ የሚከብርበት፣ ምርትንና ገበሬን የሚለያይ ይህ ዘመን ያለፈበት ስሪት" የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካ፣ የኅብረተሰብ ዕድገት እንደሚገታ፣ የአርሶ አደሩ የኑሮ ደረጃ ሁልጊዜም እንደቆረቆዘ እንደሚቀር፣ ልፋቱ ውጤት አልባ በመሆኑ "ለማሻሻልና አዳዲስ መላ ለመፍጠር" ያለው ዝንባሌ እንደሚቀዘቅዝ፣ "መሬቱን ለማዳበርም" ሆነ በዘመናዊ መሣሪያ ለመጠቀም፣ የአሠራር ዘዴውንም ለመቀየር"፣ ምንም መንገድ እንደማይከፈት፣ "በሕዝቡ የኑሮ ደረጃ ዝቅተኛነት ምክንያት ኢንዱስትሪ ለማቋቋም አስፈላጊ የሆነው ገበያ ሊኖር" እንደማይችል ዲሞክራሲያ አስረዳች:: (13)

ችግሩን ለመፍታት፣ ጭሰኝነትን አስወግዶ መሬት ለአራሹ ሊሰጥ እንደሚገባው፣ በንጉሣዊ ቤተሰብ፣ በመሣፍንቱ የገዥ ክፍል አባል በሆኑ ባለመሬቶችና በኢምፔሪያሊስቶች የተያዘውን መሬት ያለ ምንም ካሣ ወርሶ መሬት ለሌላቸውና ላነሳቸው ባላገሮች በነፃ መስጠት እንዳለበት ተብራራ:: ከነዋሪው አብዛኛው የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ተከታይ ባልሆነባቸው ቦታዎች፣ ቤተ ክርስቲያንና ገዳማቷ የያዟቸውን የእርሻ መሬቶች ያለምንም ካሣ ወርሶ፣ መሬት ለሌላቸውና ላነሳቸው ገበሬዎች በነፃ መስጠት፣ "አንድ ባለ መሬት ሊይዝ የሚገባውን ከፍተኛ የመሬት ልክ

(ጣሪያ) በየአካባቢው ሁኔታ መሠረት መወሰን" እንዳለበትና የመሬት ኪራይና የገንዘብ ወለድ መጠንንም መቀነስ እንደሚያስፈልግ ዲሞክራሲያ አሳሰበች።

ተራማጆች የሚያቀርቧቸውን ሃሳቦች ደርግ እንዲቀበል ማሳመን ቀላል ጉዳይ አልነበረም። ደርግ ሥልጣን እንደጨበጠ፣ በሲቪሎች የሚመራው የሚኒስቴሮች ምክር ቤት፣ ስለመሬት ጉዳይ ጥናት እንዲያቀርብ ተጠየቀ። እንዲያም ሆኖ ግን በመስከረም ወር ደርግ ባወጣው መግለጫው ላይ፣ ቀድሞ የነበረው የባለመሬቱና የጪሰኛው ግንኙነት እንደተጠበቀ እንደሚቆይ አስታወቀ። (15) የተለያየ ዝንባሌና አስተያየቶች ካሏቸው ግለሰቦች የተዋቀረው ደርግ፣ በሁሉም አቅጣጫ ይጎተትና ይጎነታተል ነበር። የቀኝ ርዕዮት ያስተናግዱ የነበሩ ቡድኖች፣ መሠረታዊ የመሬት ይዞታው ስሪት ሳይነካ፣ የመሬት ማሻሻያ ለውጥ ይደረግ ዘንድ ጥረት አደረጉ። የዚህ ሃሳብ ዋና አፈቀላጤ በዚያን ወቅት የመሬትና ይዞታ መሥሪያ ቤት ሚኒስቴር የነበሩትና አንዳንድ የደርግ አባሎች ነበሩ።

ደርግ አንዴ ወደ ግራ፣ ሌላ ጊዜ ወደ ቀኝ በመዋለል፣ የንጉሣውያን ቤተሰብ ንብረትን አስመልክቶ ቀደም ሲል የደነገገውን ሻረ። በሐረር ለሚገኘው የአገር አስተዳደር ቅርንጫፍ መሥሪያ ቤት ደርግ ያስተላለፈው ትዕዛዝ ሙሉ ቅጂ በዲሞክራሲያ ላይ ታተመ። የደርግ አዲሱ ትዕዛዝ፣ ንጉስ ነገስት ተብለው የተሰየሙት ልዑል መርዕድ አዝማች አስፋው ወሰን፣ በሐረር ከሚገኘው ቤታቸው የቤት ኪራይ እንዲሰበስቡ፣ ከመሬታቸው የሚገኘውን ሰብል ማስገባት እንደሚችሉ ገለፀ። አዲሱ ንጉስ ነገስት፣ በሐረር 12,000 ጋሻ መሬት ነበራቸው። (16) በየካቲት ወር መሬት አዋጅ እንደወጣ፣ ንጉሱ ብሎ የሾማቸው የአፄ አስፋው ወሰንን ማዕረግ ደርግ ሊገፍ ችሏል።

ከመሬት አዋጁ ትንሽ ቀደም ሲል

የመሬት አዋጁ በዝግጅት ላይ እንዳለ፣ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተስፋፋ በሄደው የኤርትራ ጦርነት ውስጥ ወታደራዊ መንግስቱ በይበልጥ በመዘፈቁ፣ ከተዋጊ ኃይሎች ጋር ከፍተኛ ግጭቱና ፍጥጫ ተፈጠረ። የዜና ማሰራጪያ ጣቢያዎች ከፍተኛ ቅስቀሳና ዘመቻ ከፈቱ። በኤርትራና በተለያዩ የኢትዮጵያ ከተሞች ነዋሪ የነበሩ ኤርትራውያን ላይ ከፍተኛ እመቃና በደል

ወረደ። የሚወስዳቸውን እርምጃዎች ሁሉ ሕዝቡ እንዲደግፈው ደርግ ተማፀነ። በአስመራና በአካባቢዋ የሚገኙ አንዳንድ ፋብሪካዎችም ተዘጉ። የካቲት 10 ቀን ማለትም የመሬት አዋጁ ከመውጣቱ ሁለት ሳምንት ቀደም ሲል፣ የኤርትራን ተዋጊ ኃይሎች ተቃውመው የአዲስ አበባ ነዋሪዎች ሰላማዊ ሰልፍ እንዲያደርጉ ደርግ አዘዘ። በኤርትራ ውስጥ በመስፋፋት ላይ የነበረው ጦርነት፣ በሌሎች የኢትዮጵያ ክፍሎች ይካሄድ ለነበረው ትግል ደንቃራ እንደሚሆን ተገመተ። አብዮታዊ ትግሉ አቅጣጫውን ስቶ፣ በኤርትራ በተቀሰቀሰው ጦርነት ደርግ ተውጦ እንዲቀር ይመኙ ለነበሩ የቀድሞ የገዥ መደብ አባሎች፣ ጦርነቱ ታላቅ የምስራች ሆነ። [17]

የኤርትራው ችግር እንዳይበቃ፣ ለኦሮሞው ሕዝብ ሰብአዊ ክብርና መብት በመቆርቆር ለረዥም ጊዜ ሲታገሉ የቆዩት የሜጫና ቱለማ ድርጅት መስራች አባልና መሪ ጀኔራል ታደሰ ብሩንና ሌሎች ግለሰቦችን፣ አድሃሪ ፖለቲካ ያስተናግዳሉ፣ አብዮቱን ይቃወማሉ በሚል ሰበብ ደርግ ረሸናቸው።

ደርግ በሚወስዳቸው እርምጃዎች የተከፉ የሀገሩ ተራማጆች ትግላቸውን በማፋፋም ላይ በነበሩበት በዚህ ወቅት፣ በመሬት ይዞታ ሚኒስቴር የተዘጋጁ የመሬት ጉዳይን የሚመለከቱ ሁለት ረቂቅ ሃሳቦች ቀረቡ። የመጀመሪያው የውሳኔ ሃሳብ ከሲቪሎች በተውጣጣው የሚኒስቴሮች ምክር ቤት በተሰየም በመሬት ይዞታው ሚኒስቴር በአቶ በለጠ ገብረፃዲቅ የተዘጋጀ ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ በሚኒስቴሩ መሥሪያ ቤት ተቀጥረው ያገለግሉ በነበሩ ተራማጅ ኢትዮጵያውያን የተቀነባበረ ነበር። የመጀመሪያው የውሳኔ ሃሳብ ተደማጭነት በነበራቸው የደርግ አባላት ዘንድ ተቀባይነት ባለማግኘቱ፣ ብዙ ትኩረት ሊሰጠው ሳይችል ቀረ። ሁለተኛው ግን እንደገና ከታየና በውል ከተመረመረ በኋላ ደርግ አፀደቀው።

የመሬት አዋጁ ይፋ ከመሆኑና ከመታወጁ ጥቂት ቀደም ሲል፣ የሀገሪቱ የዜና ማሰራጫ ጣቢያዎች በቀድሞ የገዥ መደብ አባሎች ላይ ከፍተኛ ዘመቻ ቀሰቀሱ። ስለመሬት ጉዳይ የሚናፈሰውን ወሬ የሰሙ በአዲስ አበባ ዙሪያ የሚገኙ አርሶ አደሮች ወደ ዋናው ከተማ በመምጣት በየቦታው ይዘዋወሩ ጀመር። "ለሕክምና" በሚል ሰበብ በሰሜን ሸዋ ከሚገኝ አንድ አካባቢ የመጣ አርሶ አደር፣ ከባለመሬቱ ቤት ተጠግቶ ለጥቂት ቀናት ተቀመጠ። አዋጁ በሬድዮ በተነገረበት ዕለት፣ አርሶ አደሩና ባለመሬቱ ሬዲዮ ተከፍቶ ቡና እየጠጡ የባጥ የቆጡን ያወራሉ፣ ያወጋሉ። የመሬት ጉዳዩን

የሚመለከተው አዋጅ ይፋ እንደሚሆን ሬዲዮው ሲያስታውቅ፣ የአርሶ አደሩን ሕሊና በመሳቡ፣ ከባለመሬቱ ጋር የሚያደርገውን ጭውውት ተወት አድርጐ ጆሮውን ወደ ሬዲዮው ጣል አደረገ። አርሶ አደሩ ሬዲዮው በሚያቀርባቸው ዜናዎች እንደተሳበ የተገነዘበው ባለመሬት፣ ሬዲዮውን አጥፍቶ ወጉን ቀጠለ። ባለ መሬቱ ሬዲዮውን ማጥፋቱ ተስፋ ሳያስቆርጠው፣ የኢሕአድ አባላት ከሚኖሩበት ከሌላ ቤት የሚመጣ የሬዲዮ ድምፅን አርሶ አደሩ ማዳመጥ ቀጠለ። ባለመሬቱ የኢሕአድ አባሎች ከሚኖሩበት ቤት በመሄድ፣ የሬዲዮኑን ድምፅ ዝቅ እንዲያደርጉ ወይም ጨርሶ እንዲያጠፉ ጠየቃቸው። የባለመሬቱን ተንኰል የተረዱት የኢሕአድ አባሎች፣ ይባስ ብለው የሬዲዮኑን ድምፅ ከፍ አደረጉ። አርሶ አደሩም የአዋጁን ዋና መልዕክቶች ከተረዳና ከተገነዘበ በኋላ የምስራቹን ይዞ ወደ መንደሩ ነጐደ።

በስድስት ኪሎ አካባቢ የሚኖሩ በሲዳሞ ክፍለ ሀገር ብዙ መሬት የነበራቸው አንድ የተከበሩ አዛውንትና ዳኛ ነበሩ። የአዛውንቱ አብዛኞዎቹ ልጆች የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ንቅናቄ አባሎች በመሆናቸው፣ አባታቸው መሬታቸውን እንዲያከፋፍሉ ደጋግመው አሳስበዋቸዋል። አዛውንቱና ልጆቻቸው በአንድ ቅጥር ግቢ ይኖሩ ስለነበረ፣ የመሬት አዋጅ ይፋ በሆነበት ዕለት ሁሉም ልጆቻቸው በየክፍላቸው ሬዲዮኖቻቸውን ከፍተው ማዳመጥ ጀመሩ። አባትየው አዋጁ መነገር እንደጀመረ በስጨት ይሉና በአቅራቢያቸው የነበረውን ሬዲዮ ቢያጠፉም፣ ከሌሎቹ ሬዲዮኖች የሚተላለፈው አዋጅ ዕረፍት ነሳቸው። አባትየው በየክፍሉ እየገቡ ሁሉንም ሬዲዮኖች አጠፉ። ልጆቻቸው ቢንጫንጩና ቢያጉረመርሙም፣ በአንድ ጊዜ ሁለት ሞት መሞት አልችልም ሲሉ ለልጆቻቸው ገለፁ። የመጀመሪያው ሞት የመሬታቸው መወረስ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ አዛውንቱ "የስም ማጥፋትና ማጉደፍ ዘመቻ" ብለው የቆጠሩት የደርግ ቅስቀሳን ነበር። "በገዛ ሬዲዮኖቼ ዘለፋን መስማት አልሻም" በማለት በሃሳባቸው ፀኑ።

የመሬት ይዞታ አዋጅ

የካቲት 25 ቀን 1967 ዓ.ም የሀገሪቱ የገጠር መሬት ተወርሶ የኢትዮጵያ ሕዝብ የጋራ ሀብት ነው ተብሎ ታወጀ። (18) "ማንኛውም ሰው፣ የንግድ ድርጅት፣ ወይም ማንኛውም ድርጅት፣ የገጠር መሬት በግል" ሊይዙ እንደማይችሉ ተደነገገ። (19)

በደቡብ፤ በሰሜንና ዘላኖች በሚንቀሳቀሱባቸው አካባቢዎች፣ መሬት አከፋፈሉ የተለያዩ ገጽታዎች እንደሚኖሩት ተደነገገ። መሬት በግል በተያዘባቸው አካባቢዎች፣ አርሶ መኖር የሚችል ማንኛውም ሰው እስከ አስር ሔክታር የሚደርስ መሬት እንደሚሰጠው ታወጀ። ለቀድሞ ባለመሬቶች እንዳችም ካሣ እንደማይከፈል ሲወሰን (20) ማንኛውም ሰው በይዞታው ሥር ያለውን መሬት መሸጥ፣ መለወጥ፣ ወለድ አገድ ማስያዝ.... ማከራየትና ለሌላ ማስተላለፍ እንደማይችል ተደነገገ። ባለይዞታው ቢሞት፣ ባለቤቱ ወይም ለአቅመ አዳም የደረሰ ልጅ መሬቱን ሲጠቀምበት እንደሚችል ተረጋገጠ። (21) በባለመሬቱና በጭሰኛው መሀከል የነበረው ግንኙነት ተሠርዞ፤ አርሶ አደሮች ከኪራይና ከሲሶች ዕዳዎች ነፃ ተደረጉ። (22) እርሻ እንዳይተጓጎል በማሰብ፤ አዋጁ ስራ በሚውልበት ወቅት፤ አርሶ አደሮች በእጃቸው የሚገኘውን የባለመሬቱን የእርሻ መሣሪያና በሬዎች አስቀርተው፤ የተተመነውን ክፍያ በሦስት ዓመት ጊዜ ውስጥ እንዲያጠናቅቁ ታወጀ። (23) ሌላ መኖሪያ ከሌላቸው ሴቶች በስተቀር፤ ሰው ቀጥሮ ማሰራት በሕግ ተከለከለ። (24)

በኢትዮጵያ የሰሜን ክፍላተ ሀገራት ሰፍኖ የቆየው የርስት መሬትን አስመልክቶ፤ አርሶ አደሮች የሚያርሱት መሬት በይዞታቸው ሥር እንዲቆይ ተደነገገ። ሆኖም መሬት እንደገና መከፋፈል እንደነበረበት አዋጁ ሳይገነዘብና ሳያስተውል ቀረ። (25) አርሶ አደሩ ለጭቃ ሹምና ለገበዝ አለቃው ማበርከት የነበረበት ግዴታዎች በሕግ ተሰረዙ። (26) ዘላን ሕዝቦች ለከብት ግጦሽና ለሌላ እርሻ ነክ ተግባሮች የሚንቀሳቀሱባቸው አካባቢዎችን የመጠቀም መብት ተሰጣቸው። (27) ዘላኖች ለባላባቶች በዘልማድ የሚያበረክቱት ግዴታ ተሰረዘ። (28)

ዘመናዊ እርሻዎች ተወርሰው ለተንቀሳቃሽ ንብረት ተመጣጣኝ ካሣ እንደሚከፈል ሲገለጽ፤ መሬቱ ግን በመንግስት ቁጥጥር ሥር ዋለ። (29) አዋጁን በስራ ለመተርጎም፤ በአንድ ሰበካ፤ ማለትም በሦስት ካሬ ማይል ወይም 800 ሔክታር በሚሆን ክልል ውስጥ የሚኖሩ ሁሉ የገበሬ ማኅበር እንዲያቋቁሙ ተደነገገ። (30) የቀድሞ መንግስት ታክስ ለመሰብሰብ ያመቸው ዘንድ ገጠሩን ክባቢ በሰበካ ከፋፍሏቸው ነበር። የገበሬ ማኅበራት ምስረታን ይከታተሉ ዘንድ፤ የመሬት ይዞታና የአገር አስተዳደር መሥሪያ ቤቶች ኃላፊነት ተሰጣቸው። (31) ለእያንዳንዱ ወረዳ፣ የመሬት አዋጁን የሚከታተል አንድ ሠራተኛ ተመደበ። በመላ ኢትዮጵያ 550 የሚሆኑ ወረዳዎች ሲኖሩ፣

እያንዳንዱ ወረዳ ስር ደግሞ በርካታ ሰበካዎች፣ የጭቃ ሹም ግዛቶች ይኖራሉ። በሌላ አነጋገር፣ በአንድ ወረዳ ውስጥ ብዙ የገበሬ ማኅበሮች ስለሚኖሩ እነሱን ሁሉ የሚከታተለው አንድ ሠራተኛ ነው ማለት ነው።

የመሬት ይዞታ መሥሪያ ቤት ከ200 እስከ 300 የሚሆኑ ሠራተኞች ሲኖሩት፣ በየክፍለ ሀገሩ የነበሩት የሚኒስቴሩ የቅርንጫፍ መስሪያ ቤቶች፣ በክፍለ ሀገሩ ዋና ከተማ በሚገኝ አንድ ሠራተኛ ይተዳደሩ ነበር። በቁጥር ማነስ የተነሳና የመሬት ይዞታ መስሪያ ቤት ባልደረቦች ግልጋሎት ውስን በመሆኑ፣ ኃላፊነቱ በዘማቾች ትከሻ ላይ ወደቀ። ዘማቾች ከተለያዩ የኅብረተሰቡ ክፍል የመጡ ሲሆን፣ አስተያየታቸው እንዲሁ ለየቅል ነበር። አብዛኞቹ ከገጠር ሕይወት ጋር ያልተለማመዱ ከመሆናቸውም በላይ ስለሃገሪቱ የመሬት ስሪት ቅንጣት የምትሆን እንኳ ዕውቀት አልነበራቸውም። ምንም እንኳን የመሬቱን አዋጅ በስራ ለማዋል ፍላጎቱ ቢኖራቸውም፣ ውስብስብና አዳጋች ለሆነው ለዚህ ጥያቄ እንዳችም ቅድመ ዝግጅትም ይሁን ትምህርት አልተሰጣቸውም። የመሬቱ አዋጅ ከገጠሙት ቀደምት ችግሮች መሀል፣ ከቦታ ቦታ ተዘዋውሮ ችግሮች ሲነሱ አግባብ ያለው መፍትሄ ሊሰጡ የሚችሉ ብቃት ያላቸው ካድሬዎች አለመኖርና፣ የእነሱን እንቅስቃሴ እየተከታተለ የሚያቀነባብር ማዕከል አለመፈጠሩ ነበር።

የመሬት አዋጁ የቀድሞውን ስርዓት የኢኮኖሚ ዋልታ ማናጋት ብቻ ሳይሆን፣ አዲስ የምርት ግንኙነቶች እንዲፈጠሩ ፋና ወጊም ሆነ። የመሬት አዋጁ የገበሬ ማኅበሮቹን ተግባራት ቢዘረዝርም፣ መብታቸውን ግን ሳይጠቅስ፣ ሕጋዊ ሰውነታቸውን በውል ሳይወስን አለፈ። አርሶ አደሮቹ በተለይም የገበሬ ማኅበሮቹ ከአካባቢው የመንግስት አካል ጋር ምን ግንኙነትና ዝምድና እንዳላቸው፣ የገበሬ ማኅበሮቹ በአካባቢው የመንግስት አካል ቁጥጥር ስር ይሁኑ ወይስ አይሁኑ በውል አልተገለፀም። አርሶ አደሮቹ የሚደርስባቸውን ማንኛውንም ጥቃት እንዴት ሊከላከሉ እንደሚችሉና ከጐናቸው ሊቆም የሚችል ተቋም አልተፈጠረም።

እስከ ታህሳስ 1968 ዓ.ም ድረስ፣ በገጠር አካባቢ የሚፈፀሙ ወንጀሎችን የሚመለከት ሕግ ሳይወጣ ቆየ። እኒህና የመሳሰሉት ጠቃሚና አስፈላጊ ደንቦች ሊገደፉ መቻላቸው፣ የመሬት አዋጁን አድማስ ከማጥበቡም በላይ፣ የየአካባቢው የመንግስት አካላት ውስጥ ግለሰቦች አልፎ አልፎ ተሹመው ከመመደባቸው በስተቀር፣ እንዳችም ለውጥ ባለመደረጉ፣ የቀድሞ

ቅርፃቸውንና ገጽታቸውን ይዘው ቆዩ። የቀድሞ የገዥ መደብ አባሎችና ተከታዮቻቸው የስልጣን እርካቡን እንደጨበጡ ቀድሞ በተደነገገ ሕግጋት መሠረት ማስተዳደራቸውን ቀጠሉ። በቀድሞው መንግስት ሕግ መሠረት፣ አርሶ አደሮች (በተለይም የደቡብ) መሣሪያ መያዝና የራሳቸው የጥቃት መከላከያ ቡድን ማቋቋም አይችሉም ነበር። ስብሰባዎችና የመሳሰሉት ተግባራት እንዲካሄድም የተፈቀደ አልነበረም።

ከላይ የተጠቀሱት ደንቦች በመገደፋቸው፣ በአርሶ አደሮችና በአካባቢ የመንግስት አውታር መሀል የተዛባ ግንኙነት እንዲፈጠር ምክንያት ሆነ። አርሶ አደሮች የፖለቲካ መብት ሳይኖራቸው የኢኮኖሚው ባለቤት እንዲሆኑ ሲደረግ፣ የየአካባቢው የመንግስቱ አካሎችና የአካባቢ የቀድሞ የገዥ መደብ አባሎች፣ የኢኮኖሚ ኃይላቸው ቢዳከምም የፖለቲካ መብቱና ወታደራዊ ኃይሉ አሁንም በእጃቸው ነበር። የአካባቢው መንግስታዊ አካል፣ የፖሊስ ኃይሉን በበላይነት ሲቆጣጠር፣ የገበሬ ማኅበሮቹ ደግሞ የብዙሃኑ አርሶ አደሮች ሙሉ ድጋፍ ነበራቸው። እንዲያም በመሆኑ፤ በአካባቢው መንግስታዊ እርከንና በአርሶ አደሮቹ መሀል የግፍጫውና የትግል መስመሩ ተካለለ።

አርሶ አደሮቹ የመሬት አዋጁን ሙሉ በሙሉ በስራ ለመተርጎም ይረዳል ብለው በማመን መብታቸውን ለመጎናፀፍ ትግል ሲያደርጉ፣ የአካባቢው መንግስታዊ መዋቅር ደግሞ የመሬት አዋጁን ለመበረዝና ለመበርበር ጥረቱን ቀጠለ። ደርግ ያወጣቸውን መመሪያዎች እንከተላለን የሚሉት እኒሁ ሁለት ወገኖች የሞትና የሽረት ትንቅንቅ ውስጥ ገቡ። የመሬት አዋጁን በስራ ለመተርጎም ዕውቀቱ ቢጎድላቸውም፣ ዘማች ተማሪዎች የአዋጁን ጉድለቶች ለማረምና ለማስተካከል ከአካባቢው መንግስታዊ ዘርፍና ከደርግ ጋር ተጋፈጡ።

የካቲት 25 ቀን 1967 ዓ.ም ስለወጣው የመሬት አዋጅ ለመነጋገርና የኢሕአድ ጥያቄውን እንዴት እንደሚመለከተው ለመመርመር፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው አስቸኳይ ስብሰባ አደረገ። ሥር-ነቀል የሆነው የመሬት አዋጅ ብዙዎቹን ሊያስገርም ሲችል፣ በኢትዮጵያ ተራማጆች መሀከል ደግሞ ከፍተኛ ውዥንብር ፈጠረ። ከአስር ዓመት በፊት የተነሳው የመሬት ለአራሹ መፈክር፣ እነሆ በስራ መተርጐሙ ከፍርሃትና ከስጋት ጋር የተደበላለቀ የፈንጠዝያ ስሜት ፈጠረ። የአብዮቱ ዕምብርት ጥያቄና የኢትዮጵያ የግራ

ኃይሎች ሕዝቡን የሚያሰባስቡበትና የሚያታግሉበትን ጥያቄ ደርግ ቀማቸው። ደርግ በልበ ሙሉነት የወሰደው እርምጃ፣ በመካሄድ ላይ ከነበረው ትግል አኳያ የፖለቲካ የበላይነቱን እንዲረከብ ሲያደርግ፣ የተቃዋሚው ቡድን ደግሞ ምላሽ አልባ በመቅረቱ ግራ ተጋባ። ደርግ በወሰዳቸው የኢኮኖሚ እርምጃዎች ሳቢያ መሠረታዊ የፖለቲካ ጉዳዮች ደብዛቸው በመጥፋቱ፣ ኢሕአድ እኒያን አስፈላጊና ቁልፍ የፖለቲካ ጥያቄዎች ሊያብራራ የሚችል ምላሽ ማዘጋጀት ነበረበት።

በተካሄደው ስብሰባ ላይ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ከመሬት አዋጁ ጋር የተያያዙ በርካታ ጥያቄዎች ላይ ተወያየ። የመሬት አዋጁ ያስከተለው ብሸርታ በስብሰባው ላይ የተንፀባረቀ ሲሆን፣ ከትግራይ በቅርቡ የተመለሰው ተስፋዬ ደበሣይ ግንባር ቀደም ሚና በመጫወት የሃሳብ አንድነት እንዲፈጠር ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበረከተ። በማዕከላዊ ኮሚቴው የተካሄደው ውይይት መንፈስም "ምዕራፍ አንድ" በሚል ርዕስ በዲሞክራሲያ ላይ ወጣ። (33)

የካቲት 25 ቀን 1967 ዓ.ም "የገጠርን መሬት የሕዝብ ስለማድረግ" በወጣው ታሪካዊ አዋጅ መሠረት፣ ከሦስት ዐበይት ጥያቄዎች መሀል የመጀመሪያው በመፈፀሙ አዲስ ምዕራፍ እንደተከፈተ ዲሞክራሲያ ገለፀች። የተቀሩት ሁለቱ ጥያቄዎች የኢትዮጵያ ብሔራዊ ነፃነት ጉዳይና የዲሞክራሲ ጥያቄ ነበሩ። (34) ምንም እንኳን ደርግ የሕዝባዊ መንግስትን ሊተካ እንደማይችል ግልጽ ቢሆንም፣ "ከወዝ አደሩና ከገበሬው አብራክ የወጡት ተራ ወታደሮችና የበታች ሹማምንት፣ እንዲሁም ጥቂት ተራማጅ መኰንኖች ይህንን ከፍተኛ ቆራጥነት የሚጠይቅ ታሪካዊ እርምጃ በመውሰድ" ለሕዝቡ ያላቸውን ታማኝነት አረጋግጠዋል በማለት ዲሞክራሲያ ምስጋና አቅርባ የሀገሪቱ ብሔራዊ ነፃነትና የዴሞክራሲ ጥያቄ ላይ ተመሳሳይ እርምጃ እንዲወስዱ አሳሰበች።

የመሬት አዋጁ የአብዮቱ የመጀመሪያ ዒላማ ለሆነው ለፊውዳሉ ስርዓት ከፍተኛ መቅሰፈት ሲሆን፣ ከላይ የተጠቀሰችው የዲሞክራሲያ ዕትም፣ በአዋጁ ብሩህ ገጽታ ላይ በጣም በማተኮር "አዲስ የኅብረተሰብ ግንኙነት፣ አዲስ ስልተ-ምርትና፣ አዲስ ይትባህል የሚመሰርት እንደመሆኑ መጠን፣ ጨቋኝነት፣ ገባርነት፣ ሎሌነት፣ ስራ አጥነት፣ ባተሌነት፣ ቤትአዳሪነት ከሰፊው የኢትዮጵያ ሕዝብ መዝገብ ተፍቀው…" አዋጁ "ፍትህና-ርትዕ የሚሰፍንበት" አቅጣጫ እንደሚጠቁም ገለፀች።

ሕዝቡ የመደራጀትና የፖለቲካ መብቱን እስከተነፈገ ድረስ ግን፣ አዲሱ ኅብረተሰብ ሊፈጠር እንደማይችል ደግሞ ዲሞክራሲያ አሳሰበች። የገጠር አብዮቱን ፍሬ ለማስያዝና ፣በትግሉ የተገኙትን ድሎች ተንከባክቦ ለማቆየት፣ የመደራጀት መብት ቁልፍ ጥያቄ እንደመሆኑ፣ በተቀዳሚ ሊሟላ እንደሚገባው ዲሞክራሲያ አሳሰበች። ቀደም ሲል እንደተገለፀው፣ እጅግ አሳሳቢ የሆነው ጥያቄ፣ ምንም ዓይነት ለውጥ ያልዳሰሰው የፊውዳሉ መንግስት፣ በተለይም የከባቢዎች መንግስታዊ አውታሮች ጥቅማቸውን ለሚፃረረው አዋጅ የነበራቸው `አስተያየትና ግምት ነበር። "ዱባና ቅል አበቃቀሉ ለየቅል" እንዲሉ፣ "የአፄ ኃይለሥላሴንና የገዥውን መደብ ዐመጽ ለማካሄድ የተደራጀና የሰለጠነ አውታር፣ ... በሕዝብ ደም ሲታጠብ የኖረ ግለሰብ፣ ያለ ጠባዩ ጠባይ ነስቶ፣ ያለ ልምዱ፣ ያለ አሠራሩ፣ ያለ ባሕሉ ድንገት ደርሶ ለሰፊው ሕዝብ ጥቅምና አገልግሎት ዋል ቢሉት በጄ አይልም" በማለት ዲሞክራሲያ አተተች። ቀጥሎም፣ "የመጨቆኛ መሣሪያ የነበሩት አውታራትን መደምሰስ" ሊሟሉ የሚገባቸው አስፈላጊ ቅድመ-ሁኔታዎች መሆናቸውን ገልፃ፣ እንዲያ ካልተደረገ ስጋውን ሰጥቶ ቢላዎውን እንደመንሳት መሆኑን አስረዳች።

አዋጁ በታወጀበት ዕለት፣ የኢትዮጵያ ሕዝብ ደስታውን ለመግለጽ ወደ አደባባይ ሲወጣ፣ የሀገሪቱ ተራማጆችም በሰልፉ ተቀላቀሉ። ምንም እንኳን መሬት በመታወጁ ደስተኛ ቢሆኑም፣ አወጁ የሚያስከትላቸውን አሉታዊ ገፅታዎች ተራማጆቹ ለማየት ችለው ነበር። ለመደራጀትና ለትግሉ መነሳት ዋና ምክንያት የነበረው የመሬት ጥያቄ በመወዛገቡ፣ ውዥንብርና ፍርሃት ሰፈነ። ያንዣበበውን አደጋ ፈጥነው ስላዩና ስለተረዱ፣ ተራማጆቹ የግራ ኃይሎችን ያካተተ ሰላማዊ ሰልፍ ለማድረግ ወሰኑ። የመሬት አዋጁን አስታኮ የወጣው ትልቅ ሰላማዊ ሰልፍ በተደረገ በሳምንቱ፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ባልደረባዎች ሰልፍ አደረጉ። የመኢሶንና የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ አባሎች፣ መሪዎችና ንቁ ተሳታፊዎች፣ የኢሕአድ ወጣት ሊግ አባሎችና፣ የኢሠአማ ታጋዮች የሰልፉ ተሳታፊ ሆኑ። የሰልፉ ዋና ዓላማ በመሬት አዋጁ ሳቢያ መደብዘዝ ጀምሮ የነበረውን አብዮታዊ ትግል አቅጣጫ መስጠትና ማስያዝ ሲሆን፤ ይህን መሰሉን እርምጃ መውሰድ ለትግሉ ቀጣይነት ዋስትና ነው ተብሎ ታምኖበት ነበር።

ሰልፉ ለመሬት አዋጁ ድጋፍ መግለጫ መስሎት ወታደራዊ መንግስቱ ደገፈው። ከአምስት መቶ በላይ የሚሆኑ ግለሰቦች የተሳተፉበት

ይህ ሰልፍ፣ ቀደም ሲል ከተካሄደው ጋር ሲወዳደር ከቁጥር የሚጣፍ አልነበረም። ሰልፉ ስድስት ኪሎ አካባቢ ተጀምሮ በጉዞ ላይ እንዳለ፣ ዓላማውና አቅጣጫው ያልጣማቸው፣ አዋጁን ለመደገፍ የወጣ ሰልፍ መስሏቸው የተቀላቀሉ የመኢሶን አባላት፣ አራት ኪሎ አካባቢ ሲደርሱ ተንጠባጥበው ቀሩ። ሰልፉ በዲሞክራሲ መብትና በመደራጀት ጥያቄ፣ ኢምፔሪያሊዝም በሀገሪቱ ላይ በሚያስከትላቸው አደጋዎች ላይ ያተኮረ ነበር።

የደርግ ጽሕፈት ቤት እስከሚደርስበት ጊዜ ድረስ፣ ሰልፈኛው ያለአንዳች ችግር ሲጓዝ ቆየ። የደርግ ጽሕፈት ቤት ፊት ለፊት ሲደርስ ግን መንገዱ ከታጠረ በኋላ፣ ሰልፈኛው እንዲበተን ተጠየቀ። አቶ ማርቆስ ሐጉስ ይመሩት የነበረው ይኸው ሰልፍ፣ ዛቻና ማስፈራሪያውን ተቋቁሞ እግረ መንገዱን ወታደሮቹ ሆዳቸው እንዲራራ ካደረገ በኋላ፣ ጉዞውን ቀጠለ። ሰልፈኛው ብዙም ሳይጓዝ ወታደሮቹ እንደገና ተሰባስበው፣ ሰልፉ እንዲበተን አዘዙ። ሰልፈኞቹም "አፈሙዝ በአድሀሪያን ላይ" እያሉ መፈክር በማውረድ ወታደሮቹን አመከኗቸው።

ይህ ሰልፍ በጣም ጠቃሚና አስፈላጊ ነው ተብሎ ስለተገመተ፣ የኢሕአድ አብዛኞቹ የማዕከላዊ ኮሚቴና በአዲስ አበባ ከተማ የነበሩ አብዛኛዎቹ የድርጅቱ አባላት ተገኝተዋል። ደርግ ራቅ አድርጎ ቢያስብና ሰልፈኞቹን እስር ቤት ቢያጉር ኖሮ በኢሕአድ ላይ ይህ ነው የማይባል ጉዳት ባደረሰ ነበር። ሰልፉ በተደረገ በሁለተኛው ወይም በሦስተኛው ቀን፣ በተቀዳሚ ፈቃድ ሳያወጣ ማንም ሰው ሰላማዊ ሰልፍ ሊያደርግ እንደማይችል የሚገልጽ የደርግ መግለጫ አዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ ወጣ።(35)

በ1967 ዓ.ም አጋማሽና ከዚያን በኋላ በነበረው ወቅት፣ የሀገሪቱ ዐበይት የፖለቲካ ሂደት ያጠነጠነው በመሬት ጥያቄ ዙሪያ ሲሆን፣ ቁጥራቸው በርካታ የሆነ የቀድሞ የገዥ መደብ አባላት ወደየከተማዎች ይሰደዱ ጀመር። የከተማ የመሬት አዋጅ እስከወጣበት እስከ ሐምሌ ወር 1967 ዓ.ም ድረስ፣ እነዚህ የቀድሞ የገዥ መደብ አባሎች፣ ኑሮአቸውን በከተማዎች ከነበሩ ንብረቶቻቸው በሚያገኙት ነዋይ ላይ መሠረቱ። አንዳንዶቹ ድምፃቸውን አጥፍተው በግል ኑሮአቸው ላይ ሲያተኩሩ፣ ወኔው ያልከዳቸው ደግሞ ብረት አንስተው ወደ ጫካ ገቡ። በመንግስቱ

እስከተደመሰሰበት ጊዜ ድረስ በወሎ ክፍለ ሀገር አንዳንድ አካባቢዎች አመጾች ተካሄዱ። በጎንደር፣ ሸዋ፣ ጎጃምና በተለይም ሞጣ፣ እንዲሁም በሲዳሞና ከፋ ክፍለ ሀገሮች የተለያዩ ቡድኖች አምፀው ወደ በረሃ ገቡ።

በሸዋ ክፍለ ሀገር አምፀው በርሃ የገቡት የራስ መርዕድ ብሩና የተከታዮቻቸው ጉዳይ ተጋኖ ተወራ፣ በመንግስቱ አካባቢም ውጥረት ፈጠረ። በመስከረም ወር 1968 ዓ.ም ታድነው እስከተገደሉበት ዕለት ድረስ፣ የራስ መርዕድ ብሩ አመጽ፣ አኩርፈውና ተበድለናል ብለው ላመኑ የቀድሞ የገዢ መደብ አባሎች፣ ተስፋና የአመጽ ምልክት ሆኖ ቆየ። የጎጃም ክፍለ ሀገር አስተዳዳሪ የነበሩት ደጃዝማች ፀሐይ እንቁስላሴም ጥቂት ተከታዮቻቸውን ይዘው ለአጭር ጊዜም ቢሆን አመፁ። የተከታዩ ብዛትና የአመፁ ስፋት ሊለያይ ቢችልም ቅሉ፣ በየክፍለ ሀገሩ የሚገኙ የቀድሞ የገዢ መደብ አባሎች አመፁ። አመፁ ያልተቀናጀና ማዕከላዊ አመራር የሚጎድለው ከመሆኑም በላይ፣ በወጉ የተዋቀረ ድርጅት ያልነበረው፣ በዘልማድ ላይ በተመሠረቱ የአሠራርና ግንኙነቶች ላይ የተመሠረተ ነበር። በአፋር አካባቢ በዘማች ተማሪዎች ላይ ጥቃቱ በመከፈቱ ተማሪዎቹ ካምፖቻቸውን ለቀው ዱብቲ ከተማ ሄደው ተሰባሰቡ። የአፋሩ ሱልጣን ሀገራቸውን ጥለው ሲሄዱ፣ በዘማቾቹ አካባቢ የነበረው ሁኔታ ይበልጡኑ ተባባሰ። ሱልጣኑ ሀገር ለቀው ሲሄዱ፣ በአካባቢ የነበሩ የደርግ አባሎች፣ እነ ሻለቃ ጌታቸው ሽበሺ ስለፈሩና ስለሰጉ እንዳይሄዱ እንኳን ሊያግዷቸው አልቻሉም። በዚህ ጊዜ ነበር ለመቀጣጫ እንዲሆን ደርግ አፋሮች በሚጠቀሙባቸው የውሃ ጉድጓዶች ውስጥ መርዝ ለመጨመር ያሰበው። ወሬው ጀኔ ረል ተፈሪ በንቲ ጆሮ ደርሶ፣ ብዙ ጥፋት ከመድረሱ በፊት ሊያስቆሙት ቻሉ። (35)

በመስከረም ወር ከስልጣናቸው የወረዱት የ83 ዓመቱ አዛውንት አፄ ኃይለሥላሴ፣ ከዚህ ዓለም በሞት እንደተለዩ በነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም ደርግ አስታወቀ። አፄ ኃይለሥላሴ ሞተው እንደተገኙ መግለጫው ሲያስረዳ፣ ዶክተር አስራት ገብረየስ ተጠርተው ምክንያቱን እንዲመረምሩ ተደርጓል ሲል መግለጫው አስታወቀ። የንጉሱ ሐኪም የነበሩት ዶክተር አስራት ግን፣ ስለ ጉዳዩ የሚያውቁት አንዳችም ነገር እንደሌለ ወዲያውኑ ማስተባበያቸውን አቀረቡ።

በብዙ የደቡብ ኢትዮጵያ ክፍላተ ሀገራት፣ አርሶ አደሩ በአንድ በኩል፣ የቀድሞ የገዥ መደብና የየአካባቢ፦ የመንግስት አውታሮች፣ በሌላ በኩል ሆነው የሞት የሽረት ትንቅንቅ ተደረገ። ከሁሉም ቦታዎች ይልቅ ትንቅንቁ ጎልቶና ጠንከር የተካሄደው በሲዳሞ፣ በኢሉባቦርና በከፋ ክፍለ ሀገሮች ሲሆን፤ ለብዙ ሕዝብ ሕይወት መጥፋትም ምክንያት ሆኗል።

የመሬቱ አዋጅ በኢህአድ ላይ ያሳደረው ተጽዕኖ

የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎችን ግምትና ትልም አሻግሮ የዘለቀውና የጥንታዊ አገዛዙን ዋልታ ያናጋው የመሬት አዋጅ፣ ደርግ በተከታታይ ላካሄዳቸው መሠረታዊ ለውጦች መቋሚና ማጠንጠኛ ሆነ። ለደቡብ የኢትዮጵያ ሕዝቦች የብሔር ጥያቄ አንድ ገፅታ ለነበረው የኢኮኖሚ ጥያቄ ምላሽ በመስጠት፣ የመሬት አዋጁ የሕዝቡን ትግል አረገበ። የመሬት ይዞታው መሻሻል፣ በጭሰኝነት ሥርዓቱ ላይ ብቻ የተነጣጠረ ሳይሆን በብሔር ጭቆና ላይም በመሆኑ፣ የመሬት አዋጁ የሕዝቡን የኢኮኖሚ ፍላጎትና ለብሔር ጥያቄ የኢኮኖሚ ገጽታ ምላሽ አቀረበ።

ደርግ የወሰዳቸው እርምጃዎች፣ የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎችን አጀንዳ-አልባ አስቀራቸው። የኢሕአድ የኢኮኖሚ ፕሮግራም ከጊዜው ጋር የሚራመድ ስላልሆነ፤ ድርጅቱ ለብዙ ወራት ፕሮግራም አልባ ተቀመጠ። ለመጀመሪያው ደረጃ የብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮት ተተልሞ የተነደፈው የኢሕአድ ፕሮግራም፣ አብዮታዊ ትግሉ ከግቡ ሳይደርስ የኢትዮጵያ ሕዝቦችም የፖለቲካ ዕድላቸውን ገና መወሰን ሳይችሉ ጊዜው ቀድሞት አለፈ። የቀድሞ መንግስታዊ አውታር፣ አንዳንድ ግለሰቦችን ከመለወጡና ሹም ሽር ከማድረጉ በስተቀር የቀድሞ ባህርዩን እንደያዘ ቆየ። ይህንኑ ጉዳይ አስመልክቶ ዲሞክራሲያ ስትገልጽ፤ "አሮጌው ስርዓት በብዝበዛ ለመቆየት ይጠቀምባቸው የነበሩትን ያረጁና ያፈጁ የአሠራር ዘዴዎችንና ልምዶችን እንዳልነበሩ አድርጉ በአዲስ ስርዓት እስካልተተካ ድረስ ለውጡ መድህን" አይኖረውም አለች። (37) በፊውዳሊዝም ላይ ጥቃትና በትር ማሳረፍ ማለት፣ ከመሬት ይዞታ ለውጥ ባሻገር የሚዘልቀው ዴሞክራሲያዊ አብዮት እልባት አገኘ ማለት እንዳልሆነ ግልጽ ሆነ። ፊውዳላዊ ግንኙነቶችን ማፍረስ ማለት የሚቀጥለው የትግል ደረጃ ሶሻሊዝም እንዳልሆነም በማያሻማ መንገድ ተብራራ።

በለውጡ ጠቀሜታ ካገኙ ወገኖች ብቻ ሳይሆን፤ ከሌሎችም ጭምር ከፍተኛ የፖለቲካ ድጋፍ ያካበተው መንግስት ነበር የኢሕአድን የገጠመው ባላጋራ። የትግሉ ቁሳዊ ጥያቄዎችን ያሟላውን መንግስት መታገል እርባናው ስላልታያቸው፤ በርካታ የሥር-ነቀል ለውጥ አቀንቃኞች ድጋፋቸውን ሰጡት። ሌሎች ደግሞ፤ ትግሉ ይቀጥል ዘንድ መንግስቱ ያላነሳቸውንና ሊያስተናግዳቸው የማይችሉ ጉዳዮችን በማንሳትና የመታገያ ጥያቄዎችም በማድረግ፤ የትግሉን አቅጣጫ እንደገና መቀየስ አማራጭ ያልነበረው ጉዳይ እንዲሆን አደረጉ። የኢኮኖሚ ጥያቄዎች ተቦጥቡጠው ከወጡ በኋላ አብዮታዊ ትግሉ በታሰበው ሁኔታ እንዲቀጥል ማድረግ እጅግ ከባድ በመሆኑ፤ የኢትዮጵያ ተራማጆች፤ በተለይም የኢሕአድ፤ ከባድ ፈተና ከፊቱ ተደቅኖ ጠበቀው። ሁኔታው የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎች ደካማ ጐን ላይ በትክክል ስላነጣጠረ፤ የትግሉ መቅሰፍት ሆነ።

አብዛኞቹ የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎች፤ መንታ መንገድ ከፊታቸው ተደቅኖ ስለጠበቃቸው፤ ከፊሉ መኢሶን የመረጠውን ጎዳና ተከተሉ። ከላይ በተዘረዘሩት ደርግ በተከታታይ በወሰዳቸው እርምጃዎች ተሸንግለው ወይም መንግስቱን ከውስጡ ሆነን እንቀይራለን ብለው በመገመት፤ በአዲስ መልክ ባልተዋቀረው ቢሮክራሲያዊ መንግስት ለመሳተፍ መኢሶንና ደጋፊዎቹ ወሰኑ። የኢሕአድና አብዛኞቹ የኢትዮጵያ ተራማጆች፤ ተማሪዎችን፤ ሠራተኞችንና ጭቁን ብሔረሰቦችን ሲጨቁን የነበረው፤ በአዲስ መልክ ያልተዋቀረው መንግስት አካል ለመሆን ምርጫቸው ስላልሆነ፤ መኢሶን የመረጠውን ጎዳና ትኩረት ሳይሰጡት ቀሩ። መኢሶን ግን፤ ከቢሮ ከበርቴው ጋር እየተባበረ ችግሩን እንደአመጣጡ ሊፈታ ወሰነ።

መንግስቱ ያላነሳቸውና ሊያነሳቸው የማይችሉ መሠረታዊ የሆኑ የፖለቲካ ጥያቄዎችን በማንሳትና፤ የገዥ መደብ (38) ጥቅም አስጠባቂ ነው ተብሎ በሚታመንበት መንግስታዊ አውታር ላይ ትኩረት በማድረግ፤ የኢሕአድ ደርጉን ለመቋቋም ተዘጋጀ። ስለሆነም፤ ዴሞክራሲ የትግሉ ዋነኛ ጥያቄ ሆነ። የዴሞክራሲ አለመኖርና የሕዝቡ የመደራጀት መብት መነፈግ፤ የግራው ኃይል ሕልውናንና የተወሰዱ የኢኮኖሚ ለውጦችን የሚፈታተኑ ጉዳዮች ሆኑ። የወቅቱ ዋነኛና አሰባሳቢ መፈክር፤ "ፖለቲካን ከኢኮኖሚ መገንጠል አይቻልም" ሆነ። "ያለዴሞክራሲ የገጠር አብዮት ሊካሄድ አይችልም"፤ "ነፃ የሙያ ማኅበራት ይፈጠሩ"፤ "ያለሠራተኞች ተቆጣጣሪነት

አገሪቱ ፋይዳ አይኖረውም"፣ የሚሉት መፈክሮች ተጨማሪ አሰባሳቢ መፈክሮች ሆነው ብቅ አሉ፡፡ የወቅቱ የፖለቲካ ጥያቄዎች ለመጠቆም የሞከሩት፣ የቀድሞው የመንግስት መዋቅር አንዳንድ የይስሙላ ለውጦችን ብቻ አድርጎ ስራውን መቀጠሉን ነው፡፡ በዚህ ወቅት፣ የድርጅቱ ዋና ዓላማ፣ የፖለቲካ ጥያቄዎችን ጉላ አድርጎ ማሳየትና የቀድሞው መንግስታዊ አውታር እስካልተቀየረ ድረስ ትግሉ በአጭር ሊቀጭ እንደሚችል መጠቆም ነበር፡፡ የትግሉ አቅጣጫና ዒላማ እንደገና ሲተለም፣ ፊውዳላዊ መንግስታዊ አውታሩ የሚያካሂዳቸውን ውስጣዊ ለውጦችና ደርግ ምን ሚና ሊኖረው እንደሚችል መጠቆም አስፈላጊ ነበር፡፡ ይህን ለማድረግ ደግሞ፣ የትግሉ ግብ፣ የወቅቱ ዋነኛ ጥያቄዎችና የተለየ አጽንኦት ሊደረግባቸው የሚገቡ ጉዳዮች እንደገና መሰላት ነበረባቸው፡፡

የኢኮኖሚ ጥያቄዎች አልባ የፖለቲካ ጉዳዮች ላይ አተኩሮ ቀጣይነት ያለው ትግል ማካሄድ ማለት፣ የአቀበት ጉዞ ማለት ነበር፡፡ ደርግ እርምጃዎቹን እስከወሰደበት ጊዜ ድረስ፣ የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎች ዋነኛ ትኩረት፣ የኢትዮጵያ ሕዝቦችን ለድህነት በዳረጉ በሕዝብ ተቀባይነት በነበራቸው "መሬት ለአራሹ"፣ "ትምህርት ለሁሉም" "ዝቅተኛ ደመወዝ ይወሰን"ና በመሳሰሉ ጥያቄዎች ላይ ነበር፡፡ በተለይ ከመሬት አዋጁ በኋላ ግን፣ ከፊውዳል ስርዓቱ ለመውጣት በማዝገም ላይ ለነበረው ሕዝብ፣ ትግሉ በፖለቲካ ጥያቄዎች ላይ ማተኮሩ፣ ፍልሚያው እጅግ በረቀቁና ለመረዳት አዳጋች በሆኑ ጥያቄዎች ዙሪያ ሊካሄድ ቻለ፡፡ የዴሞክራሲ ጽንሰ ሃሳብ በማይታወቅበት ሀገር፣ በራሱ በቋንቋው እንኳ መጠሪያ የሌለው ይህ ቃል፣ የትግሉ ቁልፍና ወሳኝ ጥያቄ መሆኑን ማስረዳትና ማስታወቅ ነበር የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎችን የገጠማቸው ዐበይት ፈተና፡፡ በኢኮኖሚና በፖለቲካው መሀከል የነበረውን ጥብቅ ግንኙነትና ሁለቱ ጉዳዮችም መነጣጠል እንደሌለባቸው በማያወላዳ መንገድ ማስረዳት ቀላል ተግባር አልነበረም፡፡

ትግሉ ሳይኮላሽ የመጨረሻው ወደሆነው የብሔራዊና ዴሞክራሲያዊ ደረጃ ይራመድ ዘንድ፣ ረቂቅና ጠለቅ ወደአለው የፖለቲካ ትግል የግድ መሸጋገር ነበረበት፡፡ የኢሕአድ የተፈጠረውን ሁኔታ በመረዳት፣ የሕዝቡን ንቃተ ሕሊና ለማጉልመስ እጅግ ከባድ ኃላፊነት ተረከበ፡፡

በሀደይ ወራት 1967 ዓ.ም ላይ፣ የኢሕአድ ብዙም የማይታወቅ ትንሽ ድርጅት ነበር። ከአባላቱ ቆራጥነትና ልበ-ደፋርነት በስተቀር፣ ሌላ መመኪያ የሌለው ይህ ድርጅት፣ ሀብቱና ንብረቱ እከናውናቸዋለሁ ብሎ ከተለማቸው ተግባሮቹ ጋር ጨርሶ የሚመጣጠኑ አልነበሩም። የድርጅቱን መልዕክቶች በዲሞክራሲያ አማካይነት ለማስተላለፍ ተሞክሯል። የሕዝቡን ንቃተ ሕሊና ለማሳደግ ሲባልም፣ በርካታ የዲሞክራሲያ ዕትሞች ወጡ። ድርጅቱ ያደረገውን ያህል ጥረት ቢያደርግም፣ ሊደርስ የሚችልባቸው የሕዝብ ወገኖች ምሁራንና ወጣቱ፣ በተለይም የአዲስ አበባ ወጣት ሲሆኑ፣ በእነዚህ የሕዝብ ወገኖች መሀል ግን አመርቂ የፖለቲካ ስራ ተካሄደ። ማንበብና መፃፍ የማይችሉት አብዛኛዎቹ የኢትዮጵያ ሕዝቦችን በጽሁፍ አማካይነት መድረስ እጅግ ከባድ ነበር። ሕዝቡን ሊደርስና አስተያየታቸውን ሊቀርጽ የሚችለው በመንግስቱ ቁጥጥር ሥር ያለው የዜና ማሰራጪያው፣ በተለይም የሬዲዮ አገልግሎቱ ነበር። ወዲያም አለ ወዲህ፣ የመሬት አዋጁ ከወጣ በኋላ በነበሩት ጥቂት ወራት ውስጥ የተከሰቱት ትዕይንቶች የኢሕአድ የነደፈው የፖለቲካ አቅጣጫ ምን ያህል ትክክል እንደነበረ መሰከሩ።

ዴሞክራሲና ለመሬት ይዞታ ለውጥ የተደረገው ትግል

የመሬት አዋጁ እንደወጣ፣ ሰፊው የአርሶ አደር መደብ የትግሉ ቀጥተኛ ተሳታፊ ለመሆን በመብቃቱ፣ በመካሄድ ላይ የነበረው ትግል ግለት ጨመረ። በመሬት አዋጁ ሳቢያ በየአካባቢው የተቀሰቀሰውና በዘማቾች አማካይነት የተቀጣጠለው የአርሶ አደር አመጽ፣ የአብዮታዊ ትግሉን ሂደት አቅጣጫ መቀየስ ጀመረ። የኢሕአድም ሆነ ሌላ ማንኛውም ቡድን ትግሉን እንኳንስ ሊቆጣጠሩ፣ ተፅዕኖ ማድረግ እንኳን አልቻሉም። እስከዚህ ወቅት ድረስ ለትግሉ መመሪያና አቅጣጫ ለመስጠት ትሞክር የነበረችው ዲሞክራሲያ ሚናዋን ቀይራ፣ በየአካባቢው የሚካሄደው ትግል በገጾቿ ላይ በተደጋጋሚ በመውጣቱ፣ የጋዜጣዊ ይዘትና ቅርጽ ተቀየረ።

በሲዳሞ፣ ከፋ፣ አርሲና ኢሉባቦር የሞት-የሽረት ትግል ይካሄድ ጀመረ። በየአካባቢው በመካሄድ ላይ ስለነበረው ትግል የኢሕአድ በቂ ዜናና መረጃዎች ሲኖሩት፣ ዲሞክራሲያ በፊናዋ የገጠሩን አብዮታዊ ትግል

ዕድገትና ሂደት አስመልክቶ ትችት አዘልና ዝርዝር ሁኔታዎችን የሚያስረዱ ዘገባዎች አቀረበች፡፡ በወላይታ የተከሰተው አብዮታዊ ትግል ልዩ ትኩረት ተሰጥቶት በዲሞክራሲያ ላይ (39) ወጣ፡፡ በሠራተኞች፣ አርሶ አደሮች፣ የከተማ ሥራ አጦችና ተማሪዎች በአንድ በኩል፣ የቀድሞ ባለመሬቶችና የአካባቢው መንግስታዊ አውታር በሌላ በኩል የተደረገው ከፍተኛ ትንቅንቅ ዝርዝር ዘገባውና የፖለቲካ አንድምታው ጭምር በዲሞክራሲያ ላይ ወጣ፡፡

ቀደም ሲል የተጀመረው የወላይታ ሕዝብ አመጽ፣ የመሬት አዋጁ ከወጣ በኋላ እየተቀጣጠለ ሄደ፡፡ የኢሠአማ መዘጋትና (ዝርዝሩ ሌላ ቦታ ቀርቧል) የአዲስ አበባ ዘማቾች መታሰር፣ በወላይታ ሕዝቦች አመጽ ላይ የተወሰነ ጫና ነበረው፡፡ በወላይታ ሕዝብ መሀል በተቀሰቀሰው አመጽ ሳቢያ፣ በዘማቾችና በአስተማሪዎች ጥረት፣ በአርሶ አደሮችና በከተማው ነዋሪ በሆኑ ሠርቶ አደሮች መሀል የትግል ቅንጅት ተፈጠረ፡፡ ውስጥ ለውስጥ ሲብላላ የቆየው ቁርሾ፤ በ1967 ዓ.ም በሰኔ ወር መጀመሪያ ላይ ተቀጣጠለ፡፡ ውጥረቱ ሊፈነዳ የቻለው አንድ ዘማች ተማሪ ሰኔ 8 ቀን 1967 ዓ.ም ከገጠር የስራ ውሎ ተመልሶ ከአንድ ምግብ ቤት ገብቶ እንደተቀመጠ፣ በዚያው በምግብ ቤት የነበሩ አድሀሪያን ከደበደቡት በኋላ ነበር፡፡ "በአካባቢው የነበሩ ላብ-አደሮች ነገሩን ሰምተው ለእርዳታ ሲደርሱ፣ እብሪት የነፋቸው አድሀሪያን ተኩስ ከፈቱባቸው፡፡ ሌሎችም ከየመኖሪያ ቤታቸው የማያቋርጥ ተኩስ ሲያሰሙ አደሩ፡፡"

በሁኔታው የተባሳጩ የከተማው ሠርቶ አደሮች፣ በማግስቱ፣ "በከተማው እየተዘዋወሩ የከበርቴዎችን የጦር መሣሪያ መንጠቅ" ጀመሩ፡፡ በዚህ መንገድ በርካታ መሣሪያዎች ሲሰበሰብ፣ መሣሪያችን አናስረክብም በማለት የተታኰሱ የቀድሞ ባለመሬቶችም አልጠፉም፡፡ በዚህ የትግል ሂደት ውስጥ አዝማች መምህር ጌድዮን በቀለና አንድ ላብአደር በተከፈተባቸው ተኩስ ሕይወታቸውን አጡ፡፡ የአካባቢው ተወላጅ የሆነው አዝማች መሞት፣ የተነሳውን ውጥረት በመጨመሩ፣ የትግል አድማሱ ሰፋ፡፡ ሁኔታውን የሰሙ በአካባቢው ነዋሪ የሆኑ አርሶ አደሮች ወደ ከተማው እየጐረፉ መጡ፡፡ የአካባቢው መንግስታዊ አውታር ቁጥጥር ሳይገታቸው፣ በዘማቾችና በእነ ሰሎሞን ዋዳ በመሳሰሉ የአካባቢው ተወላጅ መሪዎች ቅንጅት፣ አርሶ አደሮቹና የከተማው ሰርቶ አደር ሕዝብ ወላይታን በቁጥጥራቸው ሥር አደረጉ፡፡ የከበርቴዎቹን አመጽ በግንባር ቀደምነት ይመሩና ያባብሱ የነበሩና እጃችንን አንሰጥም ያሉ ግለሰቦችን ንብረት ወረሱ፡፡

በሰኔ ወር 1967 ዓ.ም፣ በሶዶና ቦዲቲ የወላይታ አውራጃ ክፍሎች፣ ለአራት ቀን ያህል የፖለቲካ ሥልጣኑ በአርሶ አደሩና በከተማው ሰርቶ አደር ሕዝብ በተመሠረቱ ትንጅት ሥር ቆየ። በዚህ መልክ የተቋቋመው ሕዝባዊ መንግስት ተቀዳሚ ዓላማ፣ የመሬት አዋጁ በስራ እንዳይተረጎም እንቅፋትና ሳንካ ይፈጥሩ በነበሩ የአካባቢው ባለመሬቶች ላይ እርምጃ መውሰድ ነበር። ሁኔታው በዚህ እንዳለ፣ በማዕከላዊ መንግስት ቁጥጥር ሥር የነበረው የፖሊስ ኃይል፣ ችግሩን ለመፍታት በሚል ሰበብ ጣልቃ ገባ። የፖሊስ ኃይሉ ተቀዳሚ እርምጃዎች፣ የሠራተኞቹን ቢሮ መዝጋትና መሪዎቹን ማሰር ሲሆን፣ ቀጥሎም በትግሉ ንቁ ተሳትፎ ያደረጉና አመፁን አነሳስተዋል ተብለው የተጠረጠሩ ሌሎች ሠራተኞች፣ አስተማሪዎችና ሥራ አጦችን ማሰር ነበር። ሁኔታውን በቅርብ ይከታተል የነበረው የአካባቢው የመምህራን ማኅበር ስብሰባ አካሂዶ፣ የታሰሩት ካልተፈቱና መንግስት የወሰዳቸው እርምጃዎች ካልተነሱ፣ የስራ ማቆም እንደሚያደርግ ገለፀ።

የአካባቢው መንግስታዊ አውታርና ፖሊስ፣ የአንዳንድ የደርግ አባላትን ቡራኬ በማግኘቱ፣ የአስተማሪዎቹን ጥያቄ ሳይቀበል ቀረ። በተገላቢጦሽ፣ የሠራተኞቹ ማኅበር ባልተወሰነ ጊዜ ተዘጋ፣ አርሶ አደሮችም ስብሰባ እንዳያካሂዱ ተከለከሉ። ዘማቾች ከየጣቢያቸው እንዳይወጡ ተደረገ። የተወረሱት መሣሪያዎች ለባለቤቶቻቸው ተመለሱ። የአመፁ ዋና አቀነባባሪና መሪ ነበሩ ተብለው የተጠረጠሩት ሰለሞን ዋዳና ጀንበሬ እንዲታሰሩ ትዕዛዝ ተላለፈ። በደርግ አባሎች ተባባሪነት፣ የአካባቢው መንግስታዊ አውታር ሁኔታውን "በቁጥጥር ሥር" ሊያደርግ በመቻሉ፣ ለጥቂት ቀናት የፖለቲካ ስልጣኑን ጨብጦ የነበረው የአካባቢ ሕዝባዊ መንግስት በአጭር ተቀጨ። 150 የሚሆኑ ሠራተኞች፣ 75 አርሶ አደሮች፣ 20 ዘማቾችና ሌሎችም ታሰሩ። የአካባቢው ተወላጅ የሆነው ምናልባትም የመኢሶን አባል የነበረው ተወዳጁ የወላይታው አመጽ መሪ ሰሎሞን ዋዳ፣ ወደ ጎረቤት አገር ለመሄድ በጉዞ ላይ እንዳለ ተገደለ።

ሰኔ 20 ቀን 1967 ዓ.ም የደርግ አባላቱ የሶዶ መምህራንን ሰብስበው ትግሉ የጉሣ ትንቅንቅ እንጂ የመደብ ትግል እንዳልሆነ አስረዱ። ይህ አገላለጽ በየአካባቢው የተቀሰቀሰው አመጽና አርሶ አደሮቹ በፖለቲካ መጎልመሳቸው፣ ትግሉ ብሔረተኛ የሆነ አቅጣጫ ሊይዝ ይችላል የሚል ስጋት በደርግ ውስጥ እንደተፈጠረ የሚጠቁም ነበር። የሁኔታ አጋጣሚ ነውና፣ በዘማቾችና አስተማሪዎች የተደገፈው በወላይታ አውራጃ የተካሄደው

ንቅናቄ፣ በአካባቢው ነዋሪ በሆነው የወላይታ ሕዝብ፣ በማዕከላዊና የአካባቢ የመንግስት አውታሮች እንዲሁም መጤ በሆኑ የአካባቢው የመሬት ከበርቴዎች መሀል ነበር። የትግሉ አሰላለፍ የዘር ወይም የጐሣ ፈለግ የተከተለ ቢመስልም፣ ትግሉ የተካሄደው ግልጽ በሆኑ የመደብ ጥያቄዎችና ፍላጐቶች ላይ ተመስርቶ ነበር።

የመሬት አዋጅ እንደወጣ፣ በዘማቾች አስተባባሪነትና አቀናጅነት፣ በከፋ ክፍለ ሀገር በሚገኙ ብዙ አውራጃዎች በርካታ የአርሶ አደር ማኅበሮች ተቋቋሙ። በየቦታው የተፈጠሩትን የአርሶ አደር ድርጅቶችን ለመቋቋም ሲባል፣ "የንግድ ሰዎች፣ ነጋዴዎች፣ የሆቴል ባለቤቶች፣ ጡረታ የወጡ ፖሊሶችና ወታደሮችን" ያካተተ ስብስብ ተፈጠረ። (40)

ሁኔታውን ለመቆጣጠር ያመቸው ዘንድ፣ ስብስቡ በተቀዳሚ የወሰዳቸው እርምጃዎች የአካባቢውን የፖሊስ ኃይል በቁጥጥሩ ሥር ማድረግና፣ ጥቂት ቀደም ሲል ከሥልጣናቸው ተነስተው በአባቢያ አባ ጆቢር የተተኩትን ዶክተር መኰንን ክብረትን ወደ ቦታቸው መመለስ ነበር። የከፋ አካባቢ የኰማንዶዎች አዛዥ የነበሩት ሻለቃ ለሜሳ ረድፋቸውን ከሀብታሞቹ ጋር በማሰለፍ በግንባር ቀደምነት ተሰለፉ።

በስብስቡ ግፊት፣ በመጋቢት ወር 1967 ዓ.ም የጅማ ከተማ ሥራ አጦች ሰላማዊ ሰልፍ አደረጉ። ሆኖም፣ አዲሱ አስተዳዳሪ ስልታዊ በሆነ መንገድ የሰልፉን አቅጣጫ አስቀየሩ። በሚያዝያ ወር፣ ኰሎኔል ካሣዬ ማንደፍሮ፣ የክፍለ ሀገሩ ምክትል አስተዳዳሪ ሆነው እንደተሾሙ፣ ስብስቡ የበለጠ ጉልበትና ኃይል አገኘ። ለዘብተኛ የነበሩት አዲሱ አስተዳዳሪ እንዲነሱ በመጠየቅ የአካባቢው የፖሊስ ኃይል ሰልፍ አደረገ። ሆኖም የፖሊሶቹን እርምጃ በመቃወምና አባ ቢያን በመደገፍ የከተማው ሕዝብ ሰልፍና ስብሰባዎች በማድረግ ላይ እንዳለ፣ ፖሊስ ያለአንዳች ማወላወል ሰልፉን በተነ። በዚሁ በሚያዝያ ወር፣ ከዘማቾች ጋር የሚተባበሩ አርሶ አደሮች ላይ ጥብቅ እርምጃ እንደሚወስዱ የቡ በተባለው አካባቢ ሻለቃ ለሜሳ መግለጫ ሰጡ። (41) መግባባት ሊፈጠር ባለመቻሉና በተቀሰቀሰው የሕዝብ መነሳሳት ሳቢያ፣ ኰማንዶዎቹ አስራ ስድስት አርሶ አደሮችን ገደሉ። የሲቃ አርሶ አደሮች ጥያቄያቸውን ለማሰማት ሰልፍ ሲወጡ፣ እንደ የቡዎቹ አርሶ አደሮች፣ ተመሳሳይ ዕጣ ገጠማቸው። በተፈጠረው ሁኔታ ከ20 በላይ የሚሆኑ አርሶ አደሮች ሲሞቱ፣ በአካባቢው የነበሩት ዘማቾች በሙሉ

ታሰሩ። ደርግ ስለግንቦት አንድ የሠራተኞች በዓል ያወጣውን አዋጅ በመፃረር፣ ሻለቃ ለሚሳ በዓሉ በጅማ ውስጥ እንደማይከበር ገለፁ። በተጨማሪም፣ የመሬት አዋጁ በሬዎችን አስመልክቶ ያስተላለፈውን ውሳኔ በመፃረር፣ በሬዎች ለባለንብረቶች እንዲመለሱ ሻለቃው ጠየቁ። በሬዎች በጢሰኞች ይዞታ ሥር እየተጠቀሙባቸው ከቆዩ በኋላ ክፍያውን በሦስት ዓመት ጊዜ ውስጥ እንዲያጠናቅቅ የመሬት አዋጁ ደንግጎ ነበር።

በከፋ ክፍለ ሀገር የተነሳውን የአርሶ አደሮች አመፅ ለመመርመር የተላኩት የደርጉ የፖለቲካ ኮሚቴ ሊቀመንበር ሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ፣ የጥፋቱ ሁሉ ቆስቋሽ የኦሮሞ አርነት ግንባር አባል በማለት የወነጀሏቸው አባ ቢያ አባ ጆቢርና ዘማች ተማሪዎች መሆናቸውን ገለፁ። (42)

በሲዳሞ ክፍለ ሀገር በተለይም በሻሸመኔ ዙሪያ፣ የአካባቢ መንግስታዊ አካልና ባለመሬቶች በመተባበር ተራማጅ ግለሰቦችን አሰሩ። በሻሸመኔ የተፈጠረውን ውጥረት ሊቀሰቅስ የቻለው፣ መምህር ማርዬ፣ (43) ዶክተር ዘመዴ ወርቁና ዘማች ተማሪዎች አርሶ አደሩን አደራጅታችኋል፣ ረድቷችኋል ተብለው ከታሰሩ በኋላ ነበር። ዘማቾቹ "ቀይ ቃፈር" በመባል የሚታወቅ የአርሶ አደር ሚሊሽያ በማቋቋም ላይ ነበሩ። ሁኔታው ገሀድ ወጥቶ ከመከሰቱ ከጥቂት ቀናት በፊት፣ የከበርቴው ወገን የሆኑ 21 ሰዎች የሚሳተፉበት አንድ ኮሚቴ ተቋቁሞ የዘመቻ አዛዥ የነበረውን ሻለቃ ታደሰን ከጎኑ አሰለፈ፣ መኮንንትም ተባባሪያቸው ሆኑ። ከጎናቸው ተሰልፈው የነበሩ ተራማጆችና ዘማቾች መታሰራቸውን ሲረዱ፣ አርሶ አደሮቹ በሻሸመኔ የሚገኘውን ወደ ሲዳሞ፣ ሸዋና አርሲ የሚያከፋፍለውን መንገድ በመዝጋት፣ የታሰሩት እንዲፈቱ ጠየቁ። ሁኔታው እየተባባሰ ሲሄድ ወታደራዊ መንግስቱ ጣልቃ በመግባት የታሰሩትን ፈትቶ አርሶ አደሮቹ ያቋቋሟቸውን "ቀይ ቃፈር" በመባል የሚታወቁ ወታደራዊ ቡድኖችን አፈረሰ።

በኢሉባቡር፣ ፖሊስ ተኩስ ከፍቶ ጥቂት አርሶ አደሮችና አንድ ዘማች ገደለ። በሸዋ ክፍለ ሀገር በሐይቆችና ቡታጅራ 50 የሚሆኑ የአካባቢ ባለመሬቶች አምፀው ጫካ መግባታቸው ተገለፀ። መንግስት ጉዳዩን ሳይከታተል በመቅረቱና ጆሮ ዳባ ልበስ በማለቱ፣ ከጥቂት ቆይታ በኋላ የአመፀኞቹ ቁጥር ከሺህ በለጠ። (44)

የመሬት አዋጁ ከወጣ በኋላ የተከሰቱትን ሁኔታዎች ካጤነች በኋላ፣ በሰኔ ወር የወጣች የዲሞክራሲያ ዕትም፣ ደርግ የቀኝ ኃይሎች እንዲደራጁ ጥርጊያውን ማዘጋጀቱን አወገዘች። ደርግ በአንድ በኩል፣ የሸፈቱ ባለመሬቶችን አመጽ ለመደምሰስ ሲሞክር፣ በሌላ በኩል ደግሞ መንግስታዊ አውታሩን ይቆጣጠሩ ከነበሩት ጋር እየተባበረ መሆኑን ገለፀች። በዚህ ወቅት ነበር በደርግ ዙሪያ የነበሩ ተራማጅ መኮንኖች ለፖለቲካ ትምህርት በሚል ሳቢያ ወደ ሶቭየት ኅብረትና ታንዛኒያ የተላኩት። አንዳንድ መኮንኖችም፣ ትግሉ መንትያ መንገድ ላይ መድረሱን ሲረዱ፣ ሁኔታው እስኪሰክንና እስኪለይለት ድረስ አድብተው ይጠብቁ ጀመር። (45)

የመሬት አዋጁን በስራ ለመተርጎም የተነሳውን ሕዝብ በመጨፍጨፉ ደርግ ተወነጀለ። ደርግ ይወስዳቸው የነበሩ እርምጃዎችም፣ የቀድሞው መንግስታዊ አውታርን ከመገርሰስ አዳኑ። የቀድሞው የገዥ መደብ አባሎች፣ በአወጁ ላይ ቀዝቃዛ ውሃ ያፈሰሱበት ዘንድ አጋጣሚውን ሲፈጥር፣ ሕዝቡ ወሳኝ እርምጃዎችን በመውሰድ የቀድሞውን መንግስታዊ አውታር እንዳይቀይር ደርግ ጋሬጣ ሆነ።

ዘማቾች - የመሬት ይዞታ መሻሻል ሐዋርያዎች

አብዛኞቹ ዘማቾች ምን እንደሚሰሩ ግራ ገብቷቸው በነበረበት ወቅት አንዳንድ ዘማቾችም ዛፍ ሲተክሉና አካባቢያቸውን ለማጽዳት እየሞከሩ እያሉ፣ ጥቂቶቹም ለአርሶ አደሩ የፖለቲካ ትምህርት መስጠትና ማደራጀት በጀመሩበት ጊዜ ነበር የመሬት አዋጅ የወጣው። ከመሬት አዋጁ በኋላ ግን የዘመቻው ተቋም እንዳለ ወደ "ካድሬ ድርጅትነት" ተቀይሮ ዘማቾቹም በመሬት ድልደላው እንዲሳተፉ ተደረገ። መሬት በታወጀ ሦስት ወር ባልሞላው ጊዜ ውስጥ፣ ዘማቾች 4 ሚሊዮን የሚሆኑ አርሶ አደሮችን ያቀፈ 16 ሺህ የገበሬ ማኅበሮች አቋቋሙ። (46) ወጣቱ ይህን አዳጋች ተግባር ሊያከናውን የቻለው ሀብትና ንብረት የነበረው ተግራሪው የሆነው ኃይል በተሻለ ሁኔታ ተደራጅቶና ታጥቆ በነበረበት ወቅት ነበር። ወጣቱ ለትግል ከነበረው ጽኑ ፍላጎትና ዕምነት በስተቀር ቤሳ ቤስቲኒ የሌላቸውና የመደራጀት መብት እንኳ የተነፈገው ወገን ነበር። (47)

መሬት እንደታወጀ፣ የአዋጁ ድክመቶችና ጉድለቶች ነበሩ በተቀዳሚ ወጣቱን የገጠሙት ከፍተኛ ሳንካዎች፡፡ ችግሮቹ ከአርሶ አደሮችና ዘማቾች የመደራጀት መብት ጋር የተያያዙ ሲሆኑ፣ በተለይም ዘማቾቹና አርሶ አደሮቹ ከአካባቢው መንግስታዊ አውታር ጋር የነበራቸው ግንኙነት ዐበይት ጥያቄ ሆነ፡፡ የመሬት ከበርቴዎቹና በመንግስታዊ አውታሩ ውስጥ ያሉ ደጋፊዎቻቸው ጉልህ ተቃውሞ ስላነሱ፣ መሬት አዋጁን በስራ ለመተርጐም ራሱን የቻለ ፈተና ሆነ፡፡

ዘማቾቹ ከአርሶ አደሩ ጐን ተሰልፈው ችግሩን በጋራ ለመወጣት ጥረት አደረጉ፡፡ የመሬት አወጁ ከወጣ ከሁለት ወር በኋላ ነበር ወጣቶቹ የኢትዮጵያ ትቅደም ሰይፍ ሰለባ ሊሆኑ እንደሚችሉ ደርግ ያስጠነቀቀው፡፡ ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ ዘማቾች ታሰሩ፡፡ አንዳንዶቹም ወደ አዲስ አበባ ተላኩ፡፡ (48) በጅማ አካባቢ፣ አራት ዘማቾችን አንዲት ጐጆ ውስጥ ከቆለፉባቸው በኋላ፣ የመሬት ከበርቴዎች ጐጆዋን በእሳት ለኰሷት፡፡ አራቱም ዘማቾች በእሳት ተቃጥለው ሞቱ፡፡ ከሞቱት መሀል ቀደም ሲል በአሜሪካ ተማሪዎች ማኅበር ንቁ ተሳትፎ ያደርግ የነበረው ደረጀ ይገኝበታል፡፡ ሌላ ቦታ እንደተገለፀው ሁሉ፣ ጉዳዩን አጣርቼአለሁ ያሉት የደርጉ የፖለቲካ ኰሚቴ ኃላፊ ሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ፣ ዘማቾቹን በፀብ ጫሪነት ከሰሱ፡፡ (49) በሲዳሞ ክፍለ ሀገር፣ በሻሸመኔና በወላይታ አካባቢ፣ እንዲሁም በኢሉባቡር ክፍለ ሀገር ተሰማርተው የነበሩ ዘማቾችም ተመሳሳይ ዕጣ ገጠማቸው፡፡ (50) ከትግራይ የታፈሱ ዘማቾች ከአዲስ አበባ ጥቂት ራቅ ብሎ ከሚገኘው የሰንዳፋ እስር ቤት ተወስደው ታጐሩ፡፡

በአዲስ አበባ ተሰማርተው የነበሩ ዘማቾች የመደራጀት መብታቸው ተጠብቆ የራሳቸው ማኅበር ለማቋቋም ሲጠይቁና ታስረው የነበሩ የፖለቲካ እስረኞች እንዲፈቱ ጥያቄ ሲያቀርቡ፣ ቀንደኛ መሪዎች ተብለው የተጠረጠሩ ዘማቾች ተይዘው ሆለታና ሰንዳፋ እስር ቤቶች ተወሰዱ፡፡

በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም መንግስት በአዲስ አበባ ዘማቾች ላይ ከፍተኛ ቅስቀሳ ሲያካሂድ ቆይቶ፣ ዲሲፕሊን አጉድለዋል፣ አንዳንድ ጥቃቅን ወንጀሎችን ፈጽመዋል በማለት፣ ግንቦት 25 ቀን ከሁለት ሺህ በላይ የሚሆኑ የአዲስ አበባ ዘማቾችን አሠረ፡፡ (51)

ወጣቶቹ ፈፀሟቸው የተባሉት ወንጀሎች በቴሌቪዥን ፕሮግራም ቀረቡ። የማታውን ፕሮግራሙን ለማዘጋጀት፣ በማስታወቂያ ሚኒስቴር የቴሌቪዥን አንሺ ቡድን ዘማቾቹ የሚመገቡበት የዩኒቨርሲቲው ምግብ አዳራሽ በመሄድ የወጥቤቱ ሠራተኞች አዳራሹን እንዲያመሰቃቅሉት፣ ወጡን ወለሉ ላይ እንዲያፈሱና፣ እንጀራውን በየቦታው እንዲጥሉ አዘዙ። የቴሌቪዥን አንሺው ቡድን፣ የተመሰቃቀለውን የምግብ አዳራሹን ፎቶግራፍ ካነሳ በኋላ፣ አድራጎቱን ወጣቶቹ የሠሩት ወንጀል በማስመሰል በማታው የቴሌቪዥን ፕሮግራም አቀረበ። የምግብ አዳራሹን እንዲያመሰቃቅሉ ታዘው የነበሩ የዩኒቨርሲቲ የምግብ ቤት ሠራተኞች የማታውን የቴሌቪዥን ፕሮግራም ሲመለከቱ እጅግ ተገረሙ። ብዙዎቹ ወደ ትግሉ ተቀላቀሉ። ውሎ አድሮም፣ የዩኒቨርሲቲው ሠራተኞች ማኀበር ከተቃዋሚ ኃይሎች አንዱ ሆነ።

የመሬት አዋጅ ድክመቶችና ጉድለቶች እንዲሁም በወታደራዊ መንግስቱ ያላሰለሰ ዕመቃና ጭፍጨፋ በርካታ ወጣት ዘማቾች በሁኔታዎች እጅግ በጣም ተከፉ። ብዙ ወጣቶች ሕይወታቸውን አጡ፣ ታሰሩ፣ ተጋዙ። የመሬት አዋጁን በስራ ለመተርጎም የተደረገው ጥረት ነበር ወጣቱ ሚናውን እንዲለይና ግልጽ የሆነ አቅጣጫ እንዲይዝ ያደረገው። ወታደራዊ መንግስቱ ራሱ በየዕለቱ በሚወስዳቸው እርምጃዎች ሳቢያ ነበር የወጣቶቹ የፖለቲካ ብስለት እየጨመረ የሄደውና ከትግሉ ውስጥ እመር ብለው እንዲገቡ ያስገደደው።

ወጣት አርሶ አደሮች፣ ወጣት ሠራተኞችና የተቀረው ኅብረተሰብ አባል የሆኑ ወጣቶች በትግሉ ተቀላቀሉ። የቀድሞው የተማሪ ንቅናቄ በይዘቱም ሆነ በቅርፁ መልኩን ቀይሮ፣ የኢትዮጵያ ወጣቶች ንቅናቄ ሲሆን በቃ። ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ ወጣቶች በሙያተኛ አብዮታዊነት በመካሄድ ላይ የነበረው ትግል ሙሉ ተሳታፊ ሆኑ። ብዙዎቹ ትምህርታቸውን ሲያቋርጡ፣ ጥቂቶቹ ደግሞ በአርሶ አደሩ መሀል እንደተሰማሩ ቀሩ።

ዘማቾቹ በዚህ የሞትና የሽረት ትግል ውስጥ በነበሩበት ወቅት ነበር የኢሕአድ የወጣት ሊግ አመራሩን የሚቀበሉ በርካታ አባላት ሊመለምል የቻለው። በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙ የኢሕአድ የዘማች ኮሚቴዎች፣ የአካባቢው የድርጅቱ ቅርንጫፍ ተቋቁሞ ስራውን እስኪረከብ ድረስ፣ የአካባቢውን ድርጅታዊ ተግባሮች ያከናውኑ ጀመር። የወጣቱ ሊግ አጠቃላይ

የተማሪዎችና የዘማቾች ማኅበሮችን ለማቋቋም ብዙ ጥረት አደረገ። ሆኖም፣ መንግስት የወጣቶቹን ጥያቄ አልተቀበልም በማለቱ፣ በርካታ ወጣቶችን አስከፉ። በሕጋዊ መንገድ መደራጀት አስቸጋሪ መሆኑ ግልጽ ሲሆን፣ ሕቡዕ የሆነ ብሔራዊ የኢትዮጵያ ተማሪዎችና የዘማቾች ማኅበር ተቋቋመ።

የኢሕአድ ሥር በተሰባሰቡ የተለያዩ ድርጅታዊ መዋቅሮች መሀከል ሊኖር የሚገባውን ትስስር የሚያብራራ ግልጽ የሆነ ፖሊሲ ባለመኖሩ፣ በየቦታው በተቋቋሙ የዘማች ኮሚቴዎችና የክፍለ ሀገር የነን ኮሚቴዎች መሀል የነበረው ግንኙነት የሻከረ ሆነ። ከአዲስ አበባ ተዋቅረው በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙት የዘማች ኮሚቴዎች፣ በፖለቲካ ብስለትም ሆነ በድርጅታዊ አሰራር ችሎታ በየክፍለ ሀገሩ ከነበሩት የኢሕአድና የወጣቱ ሊግ አባላት በጣም የተሻሉ ነበሩ። ምንም እንኳን ኃላፊነታቸው ለአካባቢው የኢሕአድ ወይም ወጣት ሊግ መዋቅር መሆን ቢገባውም፣ የበላይ ኮሚቴዎቻቸውን አልፎ በመሄድ፣ አዲስ አበባ ከሚገኘው የወጣቱ ድርጅት አመራር ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ይፈጥሩ ጀመር። የወጣቱ ሊግ ከኢሕአድ አመራር ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ስለነበረው፣ ችግሩን ለመፍታት የጋራ ጥረት ተደረገ።

በየቦታው የነበሩ የዘማች ኮሚቴዎች፣ ተጠሪነታቸው በየአካባቢው ለሚገኙ የኢሕአድ ወይም የወጣት ሊግ መዋቅሮች እንዲሆን ተወሰነ። የበለጠ ብስለት የነበራቸው የዘማች ኮሚቴዎቹ አባላት፣ በየአካባቢው የነበሩ መዋቅሮች አመራርን መቀበል ስላዳገታቸው ችግሩ ሳይቃለል በመቅረቱ፣ እነዚህ አባሎች በአካባቢው መዋቅር ውስጥ እንዲሰሩ ከተደረገ በኋላ የድርጅቱ ችግሩ በከፊልም ቢሆን ሊቃለል ቻለ። የዘመቻ ኮሚቴዎቹ ግን፣ በዘማቾቹ መሀል ለሚካሄደው እንቅስቃሴ ብቻ ሳይሆን ራሱን የኢሕአድን እንዲጠናከር አድርገዋል። ድርጅቱ መዋቅር ባልዘረጋባቸው እንደ ባሌና ጋሙ ጎፋ በመሳሰሉ ቦታዎች የዘማች ኮሚቴዎቹ የኢሕአድ መረብን ዘርግተዋል።

በመንግስቱና በዘማቾች መሀል የነበረው ውጥረት እየጨመረ ሲሄድ፣ ብዙ ዘማቾች ጣቢያቸውን ለቀቁ። በታህሳሥ 1968 ዓ.ም ወታደራዊ መንግስቱ ለዘማቾቹ የምህረት አወጅ በማውጣት ወደየምድብ ጣቢያቸው ተመልሰው ፕሮግራሙን እንዲያጠናቅቁ አሳሰበ። በርካታ ወጣት ዘማቾች ወደ አዲስ አበባ ከተመለሱ በኋላ በከተማው ይካሄድ የነበረው ድርጅታዊ

እንቅስቃሴን፣ በተለይም በቀበሌ ደረጃ የተዋቀረውን የወጣቱን ሊግ አጠናከሩ፡፡ የኢሕአድ መዋቅር የተዋቀረው በተቋሞች ውስጥ ሲሆን፣ የወጣቱ ድርጅት ግን በቀበሌ ደረጃ ነበር፡፡ ተማሪዎች በየጊዜው በሚያካሂዱት አመጽ ትምህርት ስለሚቋረጥ በትምህርት ቤት አማካይነት መሰባሰብ አዳጋች መሆኑ ተጢኖ በቀበሌና በመንደር ደረጃ መደራጀት የተሻለ አማራጭ ነው ተብሎ ተገመተ፡፡

የኢትዮጵያ ሠራተኞች ለዲሞክራሲ ያደረጉት ትግል

በመስከረም ወር 1967 ዓ.ም ከተደረገው የስራ ማቆም እርምጃ በኋላ በመንግስቱ ሳይታሰር የቀረው የኢሠአማ አመራርን በመቃወምና ማኅበሩም ከዝናውና ከስሙ ጋር ተመጣጣኝ እንቅስቃሴዎች ያካሂድ ዘንድ፣ ተቃዋሚ የቅርንጫፍ ማኅበር መሪዎች ኢሠአማን ለመቆጣጠር ትግላቸውን አፋፋሙ፡፡ የትግሉ ዒላማ የመስከረሙን የሥራ ማቆም አድማ ያጨናገፉት ምክትል ሊቀመንበሩ አቶ ዓለም አብዲ ሲሆኑ፣ የኢሠአማን የወደፊት ዕድል ለመወሰን፣ በዚሁ በመስከረም ወር የተካሄደው ጉባኤ ከመበተኑ ቀደም ሲል በጥር ወር 1967 ዓም ሌላ ጉባኤ እንዲደረግ ወስኖ ነበር፡፡ ጊዜው ደርሶ፣ የአዲስ አበባና አካባቢው ቅርንጫፍ የሠራተኛ ማኅበሮች በኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ተሰባሰቡ፡፡ በፀጥታ ሰበብ የአስመራ ተወካዮች ከተማውን እንዳይለቁ ደርግ በማሳሰቡና በስብሰባው ሳይገኙ በመቅረታቸው ምልዐተ-ጉባኤው ሳይሟላ ቀርቶ ጉባኤው ሳይደረግ ቀረ፡፡ የኢሠአማው ምክትል ሊቀ መንበርና ደጋፊዎቻቸውም ጉባኤው ለሌላ ጊዜ እንዲተላለፍ ፍላጐታቸው ነበር፡፡

ጉባኤው ሊካሄድ እንደማይችል ሲረዱ፣ አብዛኞቹን የአዲስ አበባና አካባቢው የሠራተኛ ማኅበሮችን በመወከል፣ 100 የሚሆኑ መሪዎች የራሳቸው ስብሰባ አካሂደው፣ 9 ሰዎችን ያቀፈ፣ በማርቆስ ሐጉስ የሚመራ ጊዜያዊ የአዲስ አበባና አካባቢው ቅርንጫፍ አመራር መረጡ፡፡ የምክትል-ሊቀመንበሩ ደጋፊ የነበሩት የበፊቱ የአዲስ አበባና አካባቢው ሊቀመንበር አቶ ጣሰም ያለው እሸቴ ቦታቸውን እንዲለቁ ተደረገ፡፡ የኢሠአማ ጉባኤ ይካሄድ ዘንድ ለአስመራ ሠራተኞች ተወካዮች ደርግ ፈቃድ እንዲሰጥ ስብሰባው አሳሰበ፡፡ የኢሠአማ ስብሰባ እስከሚጠራበት ጊዜ ድረስ፣ የአዲስ አበባው ቅርንጫፍ አመራር ከኢሠአማው ምክትል ሊቀመንበርና ከአስመራና ከድሬዳዋ ቅርንጫፍ ማኅበሮች ጋር ተባብሮ እንዲሰራ ስብሰባው አሳሰበ፡፡

የኢሠአማ ጠቅላላ ጉባኤን መጥራት ካዳገተ፣ የቅርንጫፍ ማኅበሮቹ ዕጩ ተመራጮች አቅርበው፣ ከእነሱም መሀል የኢሠአማን አመራር ሊያቋቁሙ እንደሚችሉ ስብሰባው ወሰኑ። ስብሰባው ያሳለፋቸውን ውሳኔዎች የአዲስ አበባና አካባቢው የሠራተኞች የቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤት ለኢሠአማ ምክትል ሊቀመንበር ለአቶ ዓለም አብዲ ቢያስታውቅም፣ ሳይቀበሉት ቀሩ። ከነአካቴው ቅርንጫፍ ማኅበሩ በኢሠአማ አዳራሽ ስብሰባ እንዳያካሂድ ከለከሉ። ወደ ምስራቅ ጀርመን በሕክምና ስም የወጡት አቶ ጣዕም ያሰው እሸቴ ተጠርተው ከመጡ በኋላ፣ የጊዜያዊ የአዲስ አበባና አካባቢ ጽሕፈት ቤት ሰነዶችን፣ ማኅተም ... ወዘተ ቀምተው ወሰዱ።

በገዛ ጽሕፈት ቤታቸው መሰብሰብ የተከለከሉት ላብ አደሮች፣ ሌላ አማራጭ መሻት ጀመሩ። ይህ ሁኔታ በኢትዮጵያ ሠራተኞች የትግል ታሪክ ውስጥ በርካታ ተሳታፊዎች ያካተተ ያልተቋረጠ ህቡዐዊ የሠራተኞች ትግል መጀመሩን አበሰረ።

ላብ አደሮቹ በሞዝቦልድ ኩባንያ የሠራተኛ ጽሕፈት ቤት በየጊዜው ሕቡእዊ ስብሰባ በማካሄድ፣ የትግል ትልማቸውን መንደፍ ጀመሩ። ለመሳተፍ ለሚፈልጉ ለማናቸውም ላብአደሮች ስብሰባዎቹ ክፍት ሲሆኑ፣ የሞዝቦልድ ኩባንያ የሠራተኞች ማኅበር መሪ አቶ ገብረ ሚካኤል፣ ትግሉ ውጤት ይኖረዋል ብለው ባይገምቱም፣ ጽሕፈት ቤታቸውን ሰራተኞቹ እንዲጠቀሙበት ፈቀዱ። አቶ ገብረሚካኤል፣ በኢትዮጵያ ላብ አደሮች መሀል ለተጀመረው ተቃውሞ ፋና-ወጊ ከመሆናቸውም በላይ፣ የኢሠአማ ማኅበር አመራርን ከስድስት ዓመት በላይ ታግለዋል። የኢትዮጵያ ሠራተኞች ትግል በድል አድራጊነት እስከወጣበት እስከ ግንቦት 1967 ዓ.ም ድረስ፣ ለአራት ወራት ያህል ያላሰለሰ ስብሰባ በየሳምንቱ ተካሄደ።

በእያንዳንዱ ሕቡእዊ ስብሰባ ከ25-30 የሚሆን ንቁ የላብ አደር መሪዎች ሲሳተፉ፣ በየጊዜው የሚተላለፉት ውሳኔዎች በአዲስ አበባ ክልል ለነበሩ ማኅበሮች ይዳረሱ ነበር። እንደ ማይጨው አደባባይና ጉለሌ በመሳሰሉት አካባቢዎች የአካባቢ ቅርንጫፎች ተመስርተው ሕቡእዊ ስብሰባዎቹ መካሄድ ጀመሩ። በፀጥታ ሠራተኞች ክትትል ይደረግባቸዋል ተብለው ከሚገመቱት እንደ ማርቆስ ያሉ መሪዎች በስተቀር የተቀሩት የጊዜያዊ አመራሩ አባሎች በስብሰባዎቹ ሁሉ ተሳትፈዋል።

በዚህ ወቅት በተካሄዱት ስብሰባዎች፣ የኢሕአድ የሠራተኞች ኰሚቴ ባልደረቦች የነበሩት ክፍሉ ታደሰና ግርማቸው ለማ ተሳታፊዎች ሲሆኑ፣ በኢሠአማ ዙሪያ ከተሰባሰቡት የሠራተኛ ተቃዋሚ ኃይሎች ጋር በይበልጥ ሊቀራረቡ ቻሉ። የሠራተኞቹን ተቃውሞ ፖለቲካዊ ትርጉምና አቅጣጫ በመስጠት፣ እንዲሁም በወታደራዊ መንግስቱ ላይ ይሰነዘር የነበረው ትችትና ነቀፌታ በሰራተኞቹ ዘንድ ተቀባይነት እንዲያገኝ ጥረት አደረጉ። የኢህአድ በመዋቅሩ ውስጥ ሠራተኞች በብዛት ይሳተፉ ዘንድ ፍላጐቱ ነበር፣ ሆኖም በዚህ ወቅት ጥቂት አባላት ቢቀረቡም በሰራተኞች መሀል ሰፊ ምልመላ ለማካሄድ ሁኔታው ገና አልፈቀደም። ያም ሆኖ ግን በስብሰባዎቹ ከሚሳተፉት ንቁ ላብ አደሮች መሀል አባል ሊሆኑ ይችላሉ ተብለው የተገመቱት በጥናት ቡድኖች እንዲሳተፉ ተደረገ።

የአስመራው ቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤት ባልደረቦች አካባቢውን እንዲለቁ ወታደራዊ መንግስቱ ባለመፍቀዱ፣ የኢሠአማ ጉባኤ ላልተወሰነ ጊዜ ተላለፈ። የሠራተኞቹ ትግል ማንሰራራት በጀመረበት በዚህ ወቅት ነበር የየካቲት የመሬት አዋጅ የወጣውና የወታደራዊ መንግስቱ የሠራተኞችን፣ የንቁ ተሳታፊዎችን ጭምር፣ ከፍተኛ ድጋፍ ያገኘው። ደርግ ፋታ ካገኘና አስፈላጊው ማብራሪያ ከተሰጠው የሠራተኞችን ችግር ሊፈታ ይችላል የሚል ግምት በበርካታ ሠራተኞች ሕሊና ውስጥ ተሰረፀ። አዲስ በተፈጠረው ሁኔታ ሕቡአዊ እንቅስቃሴው ተዳከመ፣ ስብሰባዎች ቀዘቀዙ፣ ንቁ የላብ አደር መሪዎችም ከሕቡዕ ይልቅ ሕጋዊውን ጐዳና ለመከተል ወሰኑ። የመሬት አዋጁ ከወጣ ከጥቂት ሳምንታት በኋላ በአዲስ አበባና አካባቢው፣ በአስመራና በድሬዳዋ ቅርንጫፍ ማኅበሮች ስም የኢሠአማ ጉባኤ ይካሄድ ዘንድ ፈቃድ እንዲሰጠው ጊዜያዊ አመራሩ ጥያቄ አቀረበ። በመሬት አዋጁ ሳቢያ ይበልጥ ተቀባይነት በማግኘቱ የልብ-ልብ የተሰማው ወታደራዊ መንግስት ስብሰባውን እንደማይጠራና የኢሠአማውን ምክትል ሊቀመንበር እንደሚደግፍ ገለፀ።

ለጊዜው ተቋርጦ የነበረው የላብአደሮቹ የሕቡዕ ስብሰባ ስራውን እንደገና ጀመረ። ደርግ ጠንካራና ነፃ የሆነ የሠራተኛ ማኅበር እንደማይፈልግና ያንን ለመሰለ ማኅበር ትዕግስቱም እንደሌለው በመረዳት፣ የኢሕአድ የሠራተኞች ኰሚቴ ወቅቱ የሚጠይቀውን ለሠራተኞች ሊዋጥ የሚችል የትግል ዘዴ ነደፈ። በዚህ የትግል ስልት መሠረት ተቀዳሚው እርምጃ የኢሠአማ ምክትል ሊቀመንበር የሠራተኞች ድጋፍ እንደሌላቸው

ወታደራዊ መንግስቱን "ማሳመን" ነበር። በአዲስ አበባና አካባቢ ያሉ የሠራተኞቹ ማኅበሮች ምክትል ሊቀመንበሩን እንደማይፈልጉ የሚገልጽ ማመልከቻ ከፃፉ በኋላ የቅርንጫፍ ማኅበሩ ስብሰባ ጠርቶና ምክትል ሊቀመንበሩን በቁጥጥር ሥር አውሎ ለወታደራዊ መንግስቱ ከነማመልከቻው ማስረከብ ነበር።

ከ101 በላይ የሚሆኑ የሠራተኛ ማኅበሮች ውሳኔውን በመደገፍ ማመልከቻውን አረቀቁ። የአስመራና የድሬዳዋ ቅርንጫፎችም ድጋፋቸውን ሰጡ። በታቀደው መሠረት፣ በመጋቢት ወር 1967 ዓ.ም የአዲስ አበባና አካባቢው ስብሰባ ተጠራ። ያለ ምክትል ሊቀመንበሩ ፈቃድ፣ በኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ምንም ዓይነት ስብሰባ ማድረግ ስለማይቻል፣ ስብሰባው ከመጀመሩ ቀደም ሲል ሰላሳ ሦስት የሚሆኑ ንቁ ሳብ አደሮች ምክትል ሊቀመንበሩንና የኢሠአማን ጽሕፈት ቤት ተቆጣጠሩ።

የአዲስ አበባና አካባቢው የሠራተኛ ማኅበር መሪዎች እንደተሰባሰቡ፣ ጉባኤው ተከፈተ። ልክ ጉባኤው እንደተጀመረ፣ የአምስተኛ ፖሊስ ጣቢያ አዛዥ የጉባኤውን አዳራሽ አቋርጠው ካለፉ በኋላ፣ ምክትል ሊቀመንበሩ በቁጥጥር ሥር ከነበሩበት ክፍል በመግባት ፈቷቸው። እርምጃውን የወሰዱትን ላብአደሮች ስም ዝርዝር እንዲሰጣቸው የፖሊስ አዛዡ የስብሰባውን ተሳታፊዎች ቢጠይቁም፣ ሁሉም በአንድ ቃል በጋራ ያከናወኑት ተግባር መሆኑን ገለፁ። ምክትል ሊቀመንበሩን ለመንግስት አሳልፈው ሊሰጡ አስበው እንደነበረም አስረዷቸው።

ስብሰባው ውይይቱን ቀጥሎ፣ 9 ሰዎች የያዘ የኢሠአማ የጊዜያዊ አመራር ኮሚቴ መረጠ። ስብሰባው በመካሄድ ላይ እያለ፣ የጊዜአዊ አመራር አባሎች ወደ ደርግ ጽሕፈት ቤት ተጠርተው በመሄድ የኢሠአማው ምክትል ሊቀመንበር በተገኙበት በሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም የሚመራ ስብሰባ ተካሄደ። የሠራተኛ መሪዎቹ በመንግስትና በሠራተኞች መሀል ያለውን ልዩነት በማራገብ ችግሩን ለማስፋት እየጣሩ መሆናቸውን ሻለቃ መንግስቱ አውግዘው ሠራተኞች ከእድራጐታቸው ካልተቆጠቡ እርምጃ እንደሚወሰዱ ገለፁ። የሠራተኛ መሪዎቹ የላብአደሮቹን ተቃውሞ ከአስረዱ በኋላ፣ በሠራተኛ ማኅበሮች ተፈርመው የተዘጋጁትን ማመልከቻዎች አቀረቡ። ሻለቃ መንግስቱ ማመልከቻዎቹን ከተመለከቱ በኋላ፣ ይሁንኝ ተብለው

የተፈጠሩ የውሸት ሰነዶች ናቸው በማለት አላገጡባቸው። ምክትል ሊቀመንበሩ የኢሠአማ ሕጋዊ ተጠሪ እንደሆኑም ገለፁ።

የሠራተኛ መሪዎቹ ከደርግ ቢሮ ተመልሰው በጉጉት ይጠብቃቸው ለነበረው የጉባኤ ተሳታፊ ያዩትንና የሰሙትን ሲገልፁ፣ ብዙ ሠራተኞች ተስፋቸውን ቆረጡ። ለጥቂት ወራት በተካሄደው ትግል አማካይነትም ሠራተኞቹ ከፍተኛ ዕውቀት ገበዩ። ወታደራዊ መንግስቱ ነፃ የሆነ የሠራተኛ ማኅበር እንደማይፈልግ ተረዱ፣ ወሬውም ተዛመተ። ከዚህ ዕለት ጀምሮ በአካባቢም ሆነ በሀገር አቀፍ ደረጃ የተደራጁ የሠራተኛ ማኅበሮች ምንም ዓይነት ስብሰባ እንዳይካሄዱ በሕግ ተከለከለ።

የተቃዋሚ ቡድኖችን ይደግፋሉ የሚሏቸው የኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ባልደረቦችን ምክትል ሊቀመንበሩ ከስራ አባረሩ። ጥቂት ቆይተውም፣ የሠራተኛ ድምፅ ጋዜጣ እንዳይታተም ከለከሉ።

የሠራተኛው ትግል እያንሰራራ ባለበት በዚህ ወቅት በየፋብሪካዎቹ ውስጥ የነበረው ቅራኔ በአዲስ መልክ መከሰት ጀመረ። በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም ፋብሪካዎች ከታገሩ በኋላ፣ ቀድሞ በግል ባለሀብቶችና በሠራተኞች መሀል የነበረው ቅራኔ መልኩን ቀይሮ፣ በመንግስት፣ በተለይም መንግስትን በመወከል በተሰማሩት "የለውጥ ሐዋርያዎችና" በሠራተኞች መሀከል ሆነ። (52)

በየፋብሪካው የተመደቡት መኮንኖች አምባገነናዊ አሠራር ብዙ ሠራተኞችንና ስራ አስኪያጆችን በማስቆጣቱ፣ ግጭቱ እየተስፋፋ ሄደ። የችግሩ መንስኤ መኮንኖቹ መሠረታዊ የሆነ የኢኮኖሚ ግንኙነቶችን ጨርሶ ያልተረዱና የሠራተኞችን መብትና ግዴታ የማያውቁ መሆናቸው ሲሆን፣ በእንካ-ሽመል አስተዳደራቸው የተነሳ የመንግስትና የሠራተኛው ግንኙነት ይበልጡን ሻከረ።

ሌላው ዙር የሠራተኛ ትግል ከመጀመሩ በፊት አንዲት አጋጣሚ መፈጠሯ ለትግሉ መቀጣጠልና አቅጣጫ መያዝ ምክንያት ሆነች። የሠራተኛ ድምፅ ከመታገዷ ቀደም ሲል፣ የዓለም የሠራተኞችን ቀን አስመልክቶ አንድ ጽሑፍ ከተዘጋጀ በኋላ ወደ ማስታወቂያ ሚኒስቴር የሳንሱር ክፍል ተላከ። የሳንሱር ክፍል ኃላፊው፣ ጽሑፏ የምታነሳው ጉዳይ

ከስልጣናቸው በላይ ነው ብለው ስለገመቱ፣ በሚኒስቴሩ መሥሪያ ቤት ተወካይ ለሆኑት "የለውጥ ሀዋርያ" አስተላለፉ። "የለውጥ ሀዋርያው" ከጋዜጣው አዘጋጆች ጋር ቀጠሮ አድርገው ከተገናኙ በኋላ፣ ቆስቋሽና ለኲሽ ጽሑፎች እንዳይወጡ ገሰጿቸው። ኅብረተሰባዊነት መመሪያዬ ነው ባለች አንድ ሀገር የዓለም የሠራተኛ ቀን ከፍተኛ ቦታና ክብር ሊሰጠው የሚችል ጉዳይ መሆኑን የጋዜጣው አዘጋጆች ቢያስረዱም፤ ስምምነት ላይ ባለመደረሱ፣ ጉዳዩ ለደርግ የሶሺያል ኰሚቴው ተላለፈ። የጋዜጣው አዘጋጆች በድጋሚ የሶሻል ኰሚቴው ምክትል ሊቀመንበር ሻለቃ እንዳለ ቢሮ ተጠርተው ኢትዮጵያ ሌላ ተጨማሪ ዓመት በዓል ማክበር እንደማትችል ተገልጾላቸው ፀረ-መንግስት እንቅስቃሴአቸውን እንዲያቆሙ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቷቸው ተሸኙ።

ከአንድ ሁለት ቀን በኋላም ከደርግ ቢሮ የተላኩ ሁለት መኰንኖች የጋዜጣ አዘጋጆቹን ፍለጋ የኢሠአማ ቢሮ መጡ፣ ግን አላገኟቸውም። የጋዜጣው አዘጋጅ ክፍል ወደ ሳንሱር ክፍል የላከው ጽሑፍ፣ አንዳንድ ጥቃቅን ነጥቦች ከታከሉበት በኋላ፣ የዚያኑ ዕለት ማታ የዓለም ሠራተኞች በዓል አዋጅ ተብሎ በሬዲዮ ተነበበ። ከደርግ መስሪያ ቤት ወደ ኢሠአማ ጽሕፈት ቤት መኰንኖች የመጡት በኋላ በሳንሱር ቢሮ ያገኙትን ጽሑፍ ፍለጋ እንደነበረ ተረጋገጠ።

የዓለም ሠራተኞች በዓል ምክንያት ሆኖ፣ ስብሰባ እንዳያደርጉ ተከልክለው የነበሩ ሠራተኞች ፈቃድ በማግኘታቸው ሊሰባሰቡ ቻሉ። በአዲስ አበባ ከተማ በኢሠአማ ጽሕፈት ቤት በተካሄደው የአዲስ አበባና አካባቢው ስብሰባ፣ የማኅበራቸው ሕልውና ካልታወቀና ካልተረጋገጠ፣ ጥያቄዎቻቸው ካልተሟሉ በበዓሉ እንደማይሳተፉ ሠራተኞቹ ወሰኑ።

የሠራተኞቹ ውሳኔ ሲደርሰው ደርግ እጅግ በጣም ተበሳጭቶ፣ ከሠራተኞቹ ጋር ይወያዩ ዘንድ፣ ሻለቃ እንዳለ ተሰማና ሻለቃ ደምሴ ደረሳ የሚገኙበት ሦስት የመልዕክተኞች ቡድን ላከ። የመጀመሪያው ተናጋሪ ሻለቃ እንዳለ ተሰማ ሲሆኑ፤ ሠራተኞች በበዓሉ ላይ ካልተሳተፉ መዘዙ ከባድ እንደሆነና ወታደራዊ መንግስቱንም ማስፈራራት እንደማይችሉ ተናገሩ። የሻለቃው አቀራረብ ሠራተኞቹን ይብሱኑ አበሳጭቶ ውጥረቱን ጨመረ። ሁለተኛው ተናጋሪ በለሰለሰ አንደበት የሠራተኞቹ ጥያቄዎች እንደሚመለሱ ከገለፁ በኋላ፤ በዓሉ እንደተከበረ የኢሠአማ ብሔራዊ ጉባኤ እንደሚጠራ

በአደባባይ ቃልገቡ፡፡ በዓለም ሕዝብ ፊት ደርግ እንዳይጋለጥና እንዳያፍር ሠራተኞቹ ይተባበሩ ዘንድ ሻለቃው ተማፀኑ፡፡ የሻለቃውን ልመና ስብሰባው ከተቀበለ በኋላ፤ የጊዜያዊ የኢሠአማ አመራር ሊቀ መንበር ማርቆስ ሐጐስ፣ የበዓሉን መክፈቻ ንግግር እንዲያደርግ ጠየቀ፡፡ የኢሠአማው ምክትል ሊቀመንበር አቶ ዓለም አብዲ ንግግሩን እንዲያደርጉ እንደገና ሻለቃው በመማፀናቸው ሠራተኞቹ ተስማሙ፡፡

በበዓሉ ላይ ለመሳተፍ ሠራተኞቹ ከተስማሙ በኋላ፤ የተሰላፊው ቁጥር ብዛት እንዲኖረው የሠራተኞቹም ጥያቄ ንቅናቄአቸው ያለበትን ሁኔታ የሚያንፀባርቅ እንዲሆን ረዘም ላለ ጊዜ ሲካሄድ የቆየው የሕቡዕ ስብሰባ ወሰነ፡፡

በዚሁ በግንቦት ወር በተከበረው የዓለም ላብ አደሮች ቀን በዓል ላይ በብዙ መቶ ሺህ የሚቆጠሩ ሠራተኞች ሲሳተፉ፣ ሠራተኞቹ ያነገቧቸው መፈክሮች ትኩረትም፣ "ነፃ ኢሠአማ ይቋቋም"፣ "የዴሞክራሲ መብት ይታወጅ"፣ "ምክትል ሊቀመንበሩ ኢሠአማን አይወክልም" የሚሉ ነበሩ፡፡ የኢሠአማው ምክትል ሊቀመንበር ንግግር ለማድረግ ሲሞክሩ ጩኸትና ፉጨት በመነሳቱ፣ ማንበብ ተሳናቸው፡፡ በበዓሉ ላይ ተገኝተው የነበሩ የደርግ አባሎች ምክትል ሊቀመንበሩ ድጋፍ እንደሌላቸው ሲረዱ በጣም ተገረሙ፡፡ ሠራተኛው የማይደግፈውን መሪ ደርግ ለምን እንደሚንከባከብም እንቆቅልሽ ሆነባቸው፡፡ ወዲያም አለ ወዲህ፣ በኢትዮጵያ የተከበረው የመጀመሪያው የዓለም የሠራተኞች በዓል፣ የኢትዮጵያ ላብ አደሮች ወታደራዊ መንግስቱን በመቃወም ነፃ ማኅበር እንዲቋቋም የጠየቁበት ዕለት ሆነ፡፡

በዓሉ እንዳለፈ ጊዜያዊ አመራሩ ብሔራዊ ጉባኤ እንዲካሄድ ደርግ ይፈቅድ ዘንድ ጥያቄ አቀረበ፡፡ ከሦስት መቶ በላይ የሚሆኑ የሠራተኛ ወኪሎች በተገኙበት ስብሰባ ላይ የደርጉ ወኪል የገቡትን ቃል በማጠፋቸው ሠራተኞች ሌላ የትግል ስልት እንዲከተሉ ተገደዱ፡፡ ደርግ ቃሉን እስካጠፈበት እስከዚህ ዕለት ድረስ የሠራተኞቹ ዒላማ ምክትል ሊቀመንበሩ ሲሆኑ፤ ከዚህ ዕለት ጀምሮ ግን የሠራተኞቹ ትግል ነፃ ማኅበር እንዲቋቋም ፍላጎት ካልነበረው ከወታደራዊ መንግስቱ ጋር ሆነ፡፡

በወታደራዊ መንግስቱ ዘመን የኢትዮጵያ ሠራተኞች ትግል ከመንግስት ነፃ የሆነ ማኅበር እንዲቋቋም የተደረገ ጥረት ሲሆን፤ ትግሉ

ዘላቂ ሆኖ ቅርጽ እንዲይዝ የኢሕአድ መጠነኛ ጥረት አድርጓል። ላብአደር የተባለው የኢሕአድ ጋዜጣ በሠራተኞች ጥያቄ ላይ ሙሉ በሙሉ ያተኮረ ሲሆን፤ ዲሞክራሲያ ቅጽ ፩ ቁጥር 7 የኢትዮጵያ ሠራተኞችን ትግል አስመልክቶ ጽሑፍ አቀረበች። ነፃ ማኅበሮች እንዲቋቋሙ የማይፈቅደው የደርግ ፖሊሲ፣ የላብ አደሮቹ ትግል አዲስ መስመር እንዲይዝ አደረገ።

ሰላማዊ አማራጮች እየጠበቡ ሲሄዱ፤ በሕቡዕ ይካሄድ የነበረው የሠራተኞች ስብሰባ፣ የኢሠአማ ጽሕፈት ቤትን በቁጥጥሩ ሥር ለማድረግ ወሰነ። ግንቦት 2 ቀን 1967 ዓ.ም የላብአደሩ ንቁ ተሳታፊዎችና መሪዎች በንግድ ባንክ የሠራተኞች ጽሕፈት ቤት ስብሰባ በማድረግ፣ የመጨረሻውን ትግል ትልም ነደፉ። የትግል ስልቱ ምክትል ሊቀመንበሩን ከጽሕፈት ቤቱ አስወጥቶ መሥሪያ ቤቱን መቆጣጠር ሲሆን፤ ብዙ ውጣ ውረድ የማይጠይቅ ዘዴ ነበር። ግንቦት 10 ቀን፣ 66 የሚሆኑ የላብ አደር ንቁ ተሳታፊዎችና መሪዎች ጽሕፈት ቤቱን ከተቆጣጠሩ በኋላ፣ ምክትል ሊቀመንበሩንና ተከታዮቻቸውን እንዳይገቡ ከለከሉ። ግንቦት 13 ቀን የኢሠአማ ጠቅላላ ጉባኤ ተጠርቶ፣ ጽሕፈት ቤቱን በቁጥጥሩ ሥር አዋለ። ጉባኤው በመካሄድ ላይ እያለ፣ ምክትል ሊቀመንበሩ ተከታዮቻቸውንና ከአቃቂ የጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ ጥቂት ሠራተኞችን አስከትለው ከመጡ በኋላ ጽሕፈት ቤቱን ሰብረው ሊገቡ ሞከሩ። (53)

ጉዳዩን የሰማው ወታደራዊ መንግስት፣ ኰሎኔል ተካ ቱሉን በመላክ ስብሰባውን ለመበተን ሞከረ። የተሰበሰቡት የሠራተኛ መሪዎች ካልተበተኑ ሊታሰሩ እንደሚችሉ ኰሎኔሉ ማስጠንቀቂያ ሰጡ። ኰሎኔሉ ማስጠንቀቂያውን በሰጡበት ወቅት፤ ግንባር ቀደም የሠራተኛ መሪዎች ከሦስት ቀናት በላይ በጽሕፈት ቤቱ ያለእንቅልፍ በመቆየታቸው የተዳከሙ ሲሆን፤ አንዳንዶቹ አዳራሹን ለቅቀው ወጥተዋል። ሁኔታውን ከገመገሙ በኋላ፣ ሠራተኛው ማፈግፈግ እንዳለበትና ለሌላ ዓይነት ትግል መዘጋጀት እንደሚኖርበት ማርቆስ ሐጉስ ለተሰበሰቡት ንግግር አደረገ። 26 ከሚሆኑ የሠራተኛ መሪዎች በስተቀር ብዙሀኑ የማርቆስን ሃሳብ በመቀበላቸው ስብሰባው ተበተነ።

የሠራተኞቹ ስብሰባ በተበተነበት ዕለት፣ ወታደራዊ መንግስቱ ኢሠአማን በሚመለከት መግለጫ አወጣ። "በፊውዶ ከበርቴው ስርዓት የተቋቋመው የኢትዮጵያ ሠራተኞች አንድነት ማኅበር የተባለው ድርጅት፣

በኅብረተሰብአዊት ኢትዮጵያ ውስጥ ምንም ስፍራ የለውም። በኅብረተሰባዊነት ርዕዮተ-ዓለም የሚመራውን የኢትዮጵያ ወዝአደርን ለመምራት አይችልም" (54) በማለት በኅብረተሰባዊነት ፍልስፍና መሠረት የተወቀረ ሌላ ብሔራዊ የሠራተኞች ማኅበር እስኪቋቋም ድረስ ኢሠአማ እንደሚዘጋ ተገለፀ። ደርግ ኢሠአማን በዘጋበት ወቅት፣ እንደ ገብረሚካኤል የመሳሰሉትን አንጋፋ የላብአደር መሪዎችን አሠረ።

ኢሠአማን ከዘጉ በኋላ፣ የደርግ አባላት "የምስራቹን" ለማዳረስ የተለያዩ ክፍለ ሀገሮች በመሄድ በብዙ ተቋሞች ውስጥ ገለፃ አደረጉ። ሆኖም፣ በሄዱበት ሁሉ ጠንካራ ተቃውሞ ገጠማቸው። ከዚህ በተጨማሪ፣ ወታደራዊ መንግስቱ የሚቆጣጠረው አዲስ ብሔራዊ የሠራተኞች ማኅበር ለማቋቋም አዲስ የማኅበር ምርጫዎች ለማድረግ ጥረት አደረገ። በዚህም መሠረት፣ መንግስት የማይፈልገው በንፋስ ስልክ የላዛራዲስ የጥጥ ፋብሪካ ሠራተኞች ማኅበር መሪ፣ ያረጋል ደምስ ከኃላፊነቱ ወርዶ በቦታው ሌላ ሰው መመረጡ ብሔራዊ ዜና ሆኖ ከላይ በተጠቀሰው አዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ ቀረበ።

የኢሠአማ ማኅበር መዘጋት ለኢሕአድ መስፋፋትና መጠናከር እንዲሁም ጠንካራ የላብአደር መሪዎችን ለማሰባሰብ ምቹ ሁኔታ ፈጠረ። እያንዳንዳቸው አምስት ላብአደሮችን ያሰባሰቡ ከስድስት በላይ የሚሆኑ የጥናት ቡድኖች ተቋቋሙ። ይህን መሰል እርምጃ በኢትዮጵያ የላብአደር ንቅናቄ ውስጥ ታይቶ የማይታወቅ አዲስ ክስተት ነበር። አንዳንዶቹ ላብአደሮች ከኢሕአድ ጽሁፎች ጋር ቀደም ሲል የተዋወቁ ሲሆን፣ ከሠራተኛው ትግል ውጭ በጥናት ቡድኖች ሲሳተፉ የመጀመሪያ ጊዜያቸው ነበር። ሠራተኞቹን በኢሕአድ ጥላ ሥር ማምጣት ቢቻልም፣ አሁንም ቢሆን በኢሕአድ መዋቅር ውስጥ ገና ቦታ አልያዙም ነበር። ሠራተኞቹ በማዕከላዊ ኮሚቴው ሥር በሚገኘው የሠራተኞች ጉዳይ ኮሚቴ ሥር እንጂ፣ በኢንተርዞን ወይም በዞን ኮሚቴዎች ሥር አልተመደቡም።

የኢሕአድ ቀደምት አባላት በሠራተኛው መሀል ምልመላ እንዴት እንደሚካሄድ ጠንቅቀው ባለመረዳታቸው፣ ለምሁሩ የሚጠቀሙበትን የምልመላ ዘዴ ከሠራተኛው መደብ በመጡ ግለሰቦች መሀልም ለመጠቀም ይሞክሩ ነበር። የኢሕአድ በሠራተኛው መሀል መጠነኛ ትግል አካሄዶ የገበየው ገጠመኝ ከድክመቶቹ እንዲማር ረዳው። ሠራተኞችን ለመመልመል

የርዕዮት ጥራት ዋናው የምልመላ መመዘኛ እንዳልሆነ ተረድቶ፣ ድርጅቱ በነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም ባካሄደው መለስተኛ ጉባኤው ላይ አዲስ ፖሊሲ ነደፈ።

ነፃ ኢሠአማ

ኢሠአማ እንዳይንቀሳቀስ በሕግ እንደታገደ፣ በርካታ ላብ አደሮች የሕቡዕ ትግሉ ቀጥተኛ ተሳታፊ በመሆን የብሔራዊ የስራ ማቆም አድማ ኮሚቴ ተፈጠረ። የአድማ ኮሚቴዎች በየአካባቢው በመቋቋም ላይ እያሉና የስራ ማቆም እርምጃ ሊወሰድ እንደሚችል ደርግ ሲገነዘብ፣ ዕገዳውን በማንሳት የሠራተኞች ተወካዮች ግንቦት 23 ቀን እንዲሰበሰቡ ጥሪ አደረገ። በፈለገው መንገድ ስብሰባውን ለመምራት ያመቸው ዘንድ፣ ሻለቃ ብርሃኑ ባይህን በሊቀመንበርነት እንዲመሩት ሲያደርግ፣ ስብሰባው ደግሞ በብሔራዊ ሸንጎ፣ የቀድሞው ፓርላማ አዳራሽ፣ እንዲሆን ወሰነ። ስብሰባው ተጠርቶ ሠራተኞቹ የሻለቃ ብርሃኑ ባይህ ንግግርን ካዳመጡ በኋላ፣ ጉባኤው በኢሠአማ ጽሕፈት ቤት እንዲካሄድ፣ ስብሰባው ከሠራተኞቹ መሀል በተመረጠ ግለሰብ እንዲመራና የታሰሩት የሠራተኛ መሪዎች ተፈትተው ከስብሰባው አዳራሽ ድረስ እንዲመጡ ጠየቁ። ሠራተኞቹ ያቀረቧቸውን ጥያቄዎች ደርግ ያለ ብዙ ማንገራገር ተቀበላቸው። የኢትዮጵያ ላብአደሮች ትግል በድል አድራጊነት በመውጣቱ፣ ያለ መንግስት ጣልቃ ገብነት ተግባሮቹን ማከናወን ጀመረ።

ኢሠአማ በነፃነት ትግሉን እያካሄደ ተግባሮቹን ያከናወነው ለሦስት ወራት ያህል ሲሆን! ይህን ነፃ ማኅበር ለማቋቋም የተጠራው ጉባኤ 13 መሪዎችን የያዘ ጊዜያዊ አመራር ፈጠረ። ጉባዔው ሰላሳ ሁለት ነጥቦችን ያዘለ ጥያቄ ለወታደራዊ መንግስቱ ሲያቀርብ፣ ከቀረቡት ጥያቄዎች መሀል፣ የሠራተኛ መነሻ ደሞግዝን ጉዳይ የሚጠቅስ፣ አዲስ የሠራተኛ አዋጅ እንዲወጣና የዴሞክራሲ መብትን የሚመለከቱ ይገኙበታል። ከሦስት ወር በኋላ ሌላ ጉባኤ በሚያደርግበት ወቅት፣ ውሳኔዎቹን አስመልክቶ ምላሽ እንደሚጠብቅ ስብሰባው ወሰነ።

ገለልተኛነቱን ለማረጋገጥ ሲል፣ የአሜሪካ የሠራተኛ ፌዴሬሽን ከሆነው ኤ.ኤፍ.ኤል.ሲ.አይ.ኦ (AFL-CIO) **እና የ ምዕራብ ዝንባሌ ካለው አይ.ሲ.ኤፍ.ቲ.ዩ.** International Confederation of Free Trade Union

(ICFTU) ጋር ኢሠአማ የነበረውን ግንኙነት ጉባኤው አቋረጠ። እነዚህ ሁለት ድርጅቶች ለኢሠአማ የገንዘብ እርዳታ ሲያደርጉ የቆዩ ሲሆኑ፤ የማኅበሩን እንቅስቃሴዎች ይከታተሉና ለመምራትም ይሞክሩ ነበር።

ጊዜያዊ የኢሠአማ አመራር፣ በሕቡአዊ እንቅስቃሴው ይሳተፉ ከነበሩ የላብአደር መሪዎች ጭምር የተውጣጣ ቡድን ነበር። የአመራሩ ፀሐፊ ተስማ ደሬሳ የኢሕአድ አባል ሲሆን፤ ማርቆስ ሐጉስና ዓሊ ሁሴንን ጨምሮ ሌሎች የአመራሩ አባላትም በኢሕአድ በሚመሩ የጥናት ቡድኖች ተሳታፊ ነበሩ። የወንጅ ስኳር ፋብሪካን በመወከል አመራሩ ውስጥ የተመረጠው አቶ ኤልያስ፣ የሰናይ ልኬ ቡድን አባል ሲሆን፤ ምክትል ፀሐፊው አቶ ተስፋዬ መኮንን የመኢሶን አባል ነበር። ኢሠአማ ለሦስት ወራት ያህል ባካሄደው እንቅስቃሴ በተለይም በአነስተኛ ፋብሪካዎችና በዘመናዊ እርሻ የተሰማሩ ላብአደሮችን በማሰባሰብ በርካታ የሠራተኛ ማኅበሮች ሊያቋቁም ቻለ። በርካታ ሠራተኞችና አሠሪን የሚመለከቱ ጉዳዮች እልባት አገኙ፣ የተወሰኑ የፖለቲካ ሴሚናሮችም ተካሄዱ።

ነፃ ኢሠአማ በመፈጠሩ፣ በየዘመቻ ጣቢያው በችግር ተወጥረው የነበሩ ዘማቾች አቤቱታቸውንና ቅሬታቸውን ለማሰማት ዘገባዎች ይልኩ ጀመር። ኢሠአማ በነፃነት ለመንቀሳቀስ መቻሉ፣ የሠራተኛ መሪዎችን እምነት ላተረፈው የኢሕአድ ከፍተኛ አለኝታ ሆነ። ምንም እንኳን ነፃ ኢሠአማ መቋቋሙ ተጨማሪ የጥናት ቡድኖች እንዲፈጠሩ ቢረዳም፣ ኢሠአማ ማኅበሩ የጉላ ጠቀሜታ ያበረከተው በፖለቲካው መስክ ነበር። ኢሠአማ ሕጋዊ ሰውነቱ ተረጋግጦ መንቀሳቀስ መቻሉን ሲረዱ፣ በርካታ የላብአደር መሪዎች የሕቡዕ ተግባሮችን ቸል በማለት በፖለቲካ እንቅስቃሴው ላይ አተኩሩ። የኢሕአድ ሕቡአዊ እንቅስቃሴዎችም ተዳከሙ።

ኢሠአማ የራሱን ቤት ለማስተካከል ላይ ታች በሚልበትና በሚናውዝበት በዚህ ወቅት ነበር በወታደራዊ መንግስቱና በአዲስ አበባ ዘማቾች መሀል በተነሳው ግጭት ሳቢያ ከሁለት ሺህ በላይ ዘማቾች የታሰሩት። ወታደራዊ መንግስቱ የወሰደውን እርምጃ በመቃወም ዘማቾቹ እንዲፈቱ ኢሠአማ ጠየቀ። ሆኖም፤ ዘማቾቹ እስከ መስከረም 1967 ዓ.ም ድረስ በእስር ላይ ቆይተው ወታደራዊ መንግስቱ የተመሠረተበትን የመጀመሪያ ዓመት ክብረ በዓል ሲያከበር ተፈቱ። በኢሠአማና በወታደራዊ መንግስቱ መሀከል ሁለተኛው ግጭት የተነሳው የማመላለሻ ድርጅቶች

ሠራተኞች አሠሪዎቻቸውን በማባረር ድርጅቶቹን በቁጥጥር ሥር ባደረጉበት ወቅት ነበር። ከ1960ዎቹ የመጀመሪያ ዓመታት አንስቶ፣ በማመላለሻ ድርጅቶች ውስጥ ተቀጥረው በሚሰሩ ሠራተኞችና አሠሪዎች መሀል የሞት የሽረት ትግል ሲካሄድ ቆይቷል። በሐምሌ ወር 1967 ዓ.ም ሠራተኞቹ የስራ ማቆም አድማ በመምታት፣ የተባረሩ መሪዎቻቸው ወደ ስራ ገበታቸው እንዲመለሱና የተጀመረው የኅብረት ስምምነት ድርድር እንዲቀጥል ጠየቁ። የማመላለሻ ድርጅቶቹ ላይ አሻጥር (55) እያደረሰ ነው ብለው ያመኑት እኒህ ሠራተኞች፣ ድርጅቶቹ እንዲታገዱ የጊዜ ገደብ አክለው ጥያቄ አቀረቡ። በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም ደርግ 4 ከፍተኛ የምግብ ሸቀጣ ሸቀጥ መደብሮችን መውረሱ፣ የማመላለሻ ሠራተኞቹ ተመሳሳይ ጥያቄ እንዲያቀርቡ ገፋፍቷል። በተወሰነው የጊዜ ገደብ ክልል ውስጥ ደርግ አንድም እርምጃ ባለመውሰዱ፣ ሠራተኞቹ አሠሪዎቹን አስወግደው ድርጅቶቹን ከተቆጣጠሩ በኋላ፣ መንግስት እንዲወርሳቸው ጠየቁ። የማመላለሻ ድርጅቶቹ ሠራተኞች ያካሄዱት የስራ ማቆም አድማን በሐምሌ ወር የተካሄደው የአዲስ አበባና አካባቢው ማኅበሮች ጠቅላላ ስብሰባ ደገፈ።

መንግስት የሠራተኞቹ መሪዎችን አስሮ አሠሪዎቹን በቦታቸው መለሰ። ሠራተኞቹ ስራቸውን እንዲጀምሩ ቢያሳስብም፣ የስራ ማቆም አድማው ግን ቀጠለ። ችግሩን ለመፍታት ከኢሠአማ፣ ከደርግ፣ ከማኅበራዊ ጉዳይና ከመገናኛ ሚኒስቴሮች የተውጣጣ ኮሚቴ ተቋቋመ። የማመላለሻ ድርጅቶች እንዲታገዱ ከሚጠይቀው በስተቀር፣ ሠራተኞቹ ያቀረቧቸውን ጥያቄዎች በሙሉ ኮሚቴው ተቀበለ። በማመላለሻ ድርጅቶቹ ውስጥ ትግሉ በዚህ መልክ በሚካሄድበት ወቅት ነበር በደርግ ዙሪያ የተሰባሰቡ የግራ ቡድኖች ተደናግጠው የኢትዮጵያን ሁኔታ የቺሊው መንግስት መሪ ሳልቫዶር አየንዴ ከመገልበጣቸው በፊት ከነበረው ሁኔታ ጋር ያመሳሰሉት።

የሠራተኞቹን ጥያቄ በቀጥታ ሳይመልስ፣ የተፈጠረውን ውጥረት ለማርገብና ሠራተኞቹን ለማባበል በማሰብ፣ ወታደራዊ መንግስቱ ሐምሌ 19 ቀን 1967 ዓ.ም የከተማ ቦታንና ቤትን የሚመለከት አዋጅ አወጣ። ሠራተኞቹን ለማግባባት በማሰብ፣ ኢሠአማ የበዓሉን የመክፈቻ ንግግር እንዲያደርግ ፈቀደ። ሆኖም፣ በዓሉን ለማክበር የወጡት ሠራተኞችና የአዲስ አበባ ነዋሪዎች ሰልፉን የተቃውሞ መግለጫ መድረክ አድርገውት ዋሉ።

የከተማ ቦታና ቤት አዋጅ፣ "የከተማ ቦታዎች የመንግስት ንብረት ናቸው... ማንም ግለሰብ፣ ቤተሰብ ወይም ድርጅት መሬት በግሉ መያዝ

አይችልም… የከተማ መሬት ሲወረስ ምንም ካሣ አይከፈልም በማለት ደነገገ። የቤት ኪራይ ተቀነሰ፣ ከመንግስት ጋር በጽኑ የተሳሰሩ የቀበሌ ማኅበሮች ተቋቋሙ። ቀበሌዎቹ የቤት ኪራይ እንዲሰበስቡና፣ በችርቻሮ ንግድ ሥራ ውስጥ እንዲሳተፉ ሲደረግ፣ ከጥቂት ወራት በኋላም፣ የወታደራዊ መንግስቱን የሚቃወሙትን ሁሉ እንዲያድኑ መብት ተሰጣቸው። በመጀመሪያው ዙር የቀበሌ ምርጫዎች ላይ፣ የኢሕአድ አባሎቹ ለአመራርነት ለመመረጥ ጥረት እንዲያደርጉ አመራሩ አሳሰበ። በዚህም ምክንያት ማንም የማይጠረጥራቸውና የማያውቃቸው አንዳንድ አባላቱ በይፋ ሊታወቁ በቁ። በመጀመሪያው ዙር ላይ የተመረጡ የቀበሌ ሹማምንቶች በፖለቲካ እንቅስቃሴ ውስጥ ምንም ዓይነት ሚና ያልነበራቸው፣ በየአካባቢው የተወሰነ ዕውቅና የነበራቸው ግለሰቦች ነበሩ። ለእነዚህ ግለሰቦች፣ በቀበሌዎችና በየሰፈሩ በነበሩት ዕድሮች መሀከል የነበረው ልዩነት ጉልቶ የሚታያቸው አልነበረም።

አስተማሪዎች ለዲሞክራሲ ያደረጉት ትግል

በ1950ዎቹ መጀመሪያ ዓመታት አካባቢ የተመሠረተው የኢትዮጵያ መምህራን ማኅበር፣ በ1967 ዓ.ም በመላ ሀገሪቱ ከ80 በላይ የሚሆኑ ቅርንጫፍ ማኅበሮችን ከፈተ። (57) ወታደራዊ መንግስቱ ስልጣን ከያዘበት ወቅት፣ እስከ 1967 ዓ.ም ማገባደጃ ድረስ፣ ማለትም በአንድ ዓመት ተኩል ጊዜ ውስጥ ማኅበሩ አራት ስብሰባዎች አካሄደ። በዚህ ወቅት የተጠራው የመጀመሪያው ስብሰባ፣ በመስከረም ወር 1967 ዓ.ም በወለጋ ዋና ከተማ በነቀምቴ የተካሄደ ሲሆን፣ ንጉሱ ከዙፋናቸው እንዲወርዱ ጉባኤው አሳሰበ።(58)

በ1966 ዓ.ም በተቀጣጠለው አብዮታዊ ትግል ተሳታፊ ከሆኑ አበይት የሀገሪቱ ኃይሎች መሀል አንዱ መምህራን ሲሆኑ፣ የዕድገት በኅብረት ዘመቻ በታህሳሥ ወር ከታወጀ በኋላ ግን ከአስረኛ ክፍል በላይ የሚያስተምሩ ሁሉ፣ የዩኒቨርሲቲ መምህራንን ጨምሮ፣ በየዘመቻ ጣቢያው እየተመደቡ በመላካቸው፣ የመምህራን ንቅናቄ ቡድናዊ ተዋጽኦ ደከም አለ። አብዛኞቹ አስተማሪዎች በተሰማሩባቸው የገጠር አካባቢዎች የአርሶ አደሮች ትግል ቀጥተኛ ተሳታፊ ሆኑ።

በወታደራዊ መንግስቱና በአስተማሪዎች መሀከል የተነሳው የመጀመሪያው ግጭት የሀገሪቱን የትምህርት አሰጣጥ (ካሪኩለም)

አስመልክቶ ሲሆን፤ የመንግስቱ አዲስ ፖሊሲ የሆነውን የኢትዮጵያ ኅብረተሰባዊነትን እንዲያስተምሩ አስተማሪዎቹ ታዘዙ። አብዛኞቹ አስተማሪዎች የፍልስፍናውን መንፈስ ጨርሶ ስላልተረዱ፣ ለመተባበር ፈቃደኛ ሳይሆኑ ቀሩ። ጉዳዩ ላይ ነፃና ግልጽ ውይይት ይደረግ ዘንድ፣ የአስተማሪዎች ሴሚናር እንዲጠራ ጠየቁ፤ ሳንሱር እንዲነሳም ጥያቄ አቀረቡ።

ከላይ በተጠቀሰውና በሌሎች ጉዳዮች ላይ ለመወያየት፤ ጽሕፈት ቤቱ አዲስ አበባ ላይ የሆነው የመምህራን ብሔራዊ የፖለቲካ ኮሚቴ በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም ከመላ ሀገሪቱ የተወከሉ መምህራን የተሳተፉበት ስብሰባ አካሄደ። የፖለቲካ ኮሚቴዎቹ በመምህራን መሀከል የፖለቲካ ትምህርት ለማስፋፋት ይሁነኝ ተብለው የተፈጠሩ ሲሆን፤ ተቋሞቹ የኢሕአድ ብዙሀን የመምህራኑን አካል በቀላሉ ይደርስ ዘንድ አጋጣሚውን ሰጥተውታል።

ከሴሚናሩ ግቦች መሀል አንዱ፣ በየቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤቱ የሚፈጠሩትን የፖለቲካ ኮሚቴዎች ሊመሩ የሚችሉ ዕጩዎች ማዘጋጀት ሲሆን፤ ቁጥራቸው በርካታ የሆኑ አስተማሪዎች በሴሚናሩ ተሳተፉ። የውይይት ርዕስ እንዳይሆን ወታደራዊ መንግስቱ ከከለከለው ከብሔር ጥያቄ በስተቀር በሌሎች ዐበይት በሆኑ የሀገሪቱ የፖለቲካ ሁኔታን በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ውይይት ተካሄደ። ሴሚናሩን ካዘጋጁት መሀል ዮሐንስ ብርሃኔና ብርሃኑ እጅጉ ሲገኙበት፣ ውይይቱን ይመሩ የነበሩ፣ እንደጌታቸው ማሩና ዮናስ አድማሱ የመሳሰሉ የኢሕአድ አባሎች ነበሩ።

በአስተማሪዎችና በደርግ መሀል ለተነሳው ሌላ ግጭት ምክንያት የነበረው በደርግ ትዕዛዝ፣ በትምህርት ሚኒስቴር የተረቀቀው አዲሱ የትምህርት ፖሊሲ ሲሆን፤ (59) በ1966 ዓ.ም ሴክተር ሪቪው በመባል የታወቀ አዲስ ፖሊሲ በወጣበትና በስራ ላይ ሊውል በታቀደበት ጊዜ፣ አስተማሪዎቹ ተመሳሳይ ተቃውሞ አሰምተዋል። (60) በአርሲ ዋና ከተማ በአሰላ፤ በሰኔ ወር 1967 ዓ.ም የተካሄደው የኢትዮጵያ መምህራን ማኅበር ስብሰባ፣ አዲሱን ፖሊሲ ለማውጣት በካሪኩለም ቦርዱ እንዲሳተፉ የተደረጉት መምህራን ያለአግባብ በመመረጣቸው ተቃውሞ አሰማ። ወኪል ተብዬዎቹ በትምህርት ሚኒስቴሩ አማካይነት በግለሰብ ደረጃ የተመረጡ

ሲሆን፣ ተቃውሞ ሲነሳም ሚኒስቴሩ ጉዳዩን ተወት አድርገውት፣ የአዲሱ የትምህርት ፖሊሲም ጉዳይ ላልተወሰነ ጊዜ ተላለፈ።

በነሐሴ 1967 ዓ.ም ስብሰባውን በጅማ ከተማ ባካሄደበት ወቅት፣ የመምህራን ማኅበር ቀደም ሲል ከነበረው የአመራር አባላት ይዘት መሠረታዊ ለውጥ አደረገ። 85 በመቶ የሚሆኑ የቀድሞ የቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤት አመራር፣ በአዲስ አባሎች ተተኩ። (61) የጅማው ስብሰባ በመምህራን መሀል ሰፊ የፖለቲካ ትምህርት እንዲካሄድ ሲወስን፣ በብሔራዊ ማኅበሩ የበላይ ተቆጣጣሪነት የሚመሩ የፖለቲካ ኮሚቴዎች በየቅርንጫፎቹ ሁሉ እንዲፈጠር አደረገ። ከመምህራን ማኅበሩ ጠቅላላ በጀት አንድ ሦስተኛ የሚሆነው ለፖለቲካ ስራ እንዲውል ሲያደርግ፣ ቅርንጫፍ ጽሕፈት ቤቶቹ የአካባቢ ጽሑፎች ማውጣት እንደሚችሉ ተረጋገጠ። በተጨማሪም፣ ወታደራዊ መንግስቱን የሚቃወሙ ጠንካራ ውሳኔዎች ጉባኤው አሳለፈ።

ውሳኔዎቹ አዲስ አበባ በሚገኘው የማኅበሩ ጽሕፈት ቤት ለመታተም በዝግጅት ላይ እንዳሉ፣ የወታደራዊ መንግስቱ ተወካዮች፣ ጽሕፈት ቤቱ ድረስ በመሄድ ጽሁፎቹን ቀሙ፣ ማባዣ መሣሪያዎቹን ለቃቅመው ወሰዱ፣ የአዲስ አበባውን የመምህራን ማኅበር ጽሕፈት ቤት ዘጉ። ቀንደኛ መሪ ብለው የጠረጠሯቸውንም አሠሩ። ከታሰሩት መሀል፣ ጓደኛውን ሊጠይቅ የመጣ አንድ የከባድ መኪና ሹፌር ይገኝበት ነበር። ወታደራዊ መንግስቱ ምን እርምጃ ሊወስድ እንደሚችል መምህራኑ ቀድመው ተገንዝበው ኑሮ፣ ውሳኔዎቹን ያዘለው ጽሁፍ ሌላ ቦታ እንዲታተም አድርገው፣ "እኛም አውቀናል ጉድጓድ ምሰናል" በማለት ጽሑፍ አወጡ። የጽሑፉ አርእስት ስለአይጧና ድመቷ ከተፃፈው አጭር ታሪክ የተወሰደ ሲሆን፣ አይጧ ከጉድጓዷ እስክትወጣ ድረስ ድመቷ አድፍጣ ትጠብቅ ኑሮ፣ አይጢት ብቅ ስትል ድምቲት ልትከመርባት ስትል ፈጥና ተንቀሳቀሰች። ሌላ መሸሺያ አዘጋጅታ ትጠብቅ የነበረችው አይጢት ከሌላኛው ጉድጓድ አፋፍ ላይ ቆማ "እኛም አውቀናል ጉድጓድ ምሰናል" በማለት አላገጠች።

የመምህራን ማኅበር ንብረት መወረስንና ጽሕፈት ቤቱ መዘጋቱን በመቃወም፣ ኢሠአማና ሌሎች የሀገሪቱ ተቃዋሚ ኃይሎች አወገዙ። ከመምህራን ማኅበሩ ጋር የነበረውን ቅራኔ ለመፍታት ወታደራዊ መንግስቱ

የተጠቀመበት ዘዴ የበለጠ ተቃውሞ ቀሰቀሰ። ደርግ ምን ዓይነት የፖለቲካ አቅጣጫ ሊከተል እንደሚችልም ግልጽ እየሆነ ሄደ።

የኢህአድና መኢሶን

በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም ነገደ ጎበዜ፣ አንዳርጋቸው አሰግድ፣ ኃይሌ ፊዳና ሌሎች ዕውቅ የመኢሶን መሪዎች ከብዙ ዓመት የአውሮፓ ቆይታ በኋላ ወደ ሀገር ሲመለሱ፣ በድርጅቱ ውስጥ አንዳንድ ለውጦች መካሄድ ጀመሩ። እስከዚህ ዕለት ድረስ፣ በሀገር ቤቱ የመኢሶን አመራር ውስጥ፣ ዶክተር ወርቁ ፈረደ፣ ዶክተር ተፈራ ወንዴ፣ መስፍን ካሱ፣ ከበደ መንገሻ፣ ዳንኤል ታደሰና ሌሎች በኃላፊነት ይሰሩ ነበር። ከተቀረው የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይል ጋር ጎን ለጎን በመጓዝ፣ ተመሳሳይ ጥያቄዎችና የፖለቲካ መስመር ያራምድ የነበረው ድርጅት፣ አውሮፓ የነበሩ የመኢሶን አመራር ሀገር ቤት እንደደረሱ፣ እንደ ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት የመሳሰሉ አንዳንድ መፈክሮችን እርግፍ አድርጎ ተወ።

በአውሮፓ የነበረው የመኢሶን አመራር ቡድን ልክ ሀገር ቤት እንደደረሰ፣ በድርጅቱ ውስጥ ጠንከር ያለ ውስጠ ፓርቲ ትግል ተካሄደ። "ትግሉም የየካቲትን እንቅስቃሴ ባህርይ፣ የመንግስት ስልጣን ጥያቄ፣ በደርግ ላይ ሊኖረን ስለሚገባን አቋም፣ ከግራ ድርጅቶች ጋር ሊኖረን ስለሚገባው ግንኙነትና ስለወዛደሩ ፓርቲ አፈጣጠር..." ሲሆን፤ "ከመስከረም እስከ የካቲት 1967 ዓ.ም ድረስ... ድርጅታችን ስህተት መስመር እንደነበረው በስራው አሳይቷል። ስለሆነም በየካቲት 1967 ዓም የመስመር ለውጥ ሲደረግ፣ ከርሱም ጋር የማዕከላዊ አመራር ለውጥ እንዲደረግ የግድ ነበር" በማለት የድርጅቱ ጋዜጣ ገለፀ። (62) በመኢሶን አመራር ውስጥ የበላይነትን ያረጋገጠው አዲሱ ቡድን፣ ደርግ የንዑስ ከበርቴውን መደብ የግራ ክንፍ የሚወክልና ቢያንስ ለዲሞክራሲ ለውጦች የሚታገል ኃይል ይሆናልና ከርሱ ጋር ጊዜያዊ ወዳጅነትን ለመፍጠር ይችላል ሲል ደመደመ።

መኢሶን ከዚህ የመጨረሻ ድምዳሜው ከመድረሱ በፊት፣ "ከታህሳስ-ጥር 1967 ዓ.ም ጀምሮ በሐቀኛ የኢትዮጵያ ተራማጆችና በደርግ የግራ ክንፍ መካከል የገቢር ሕብረት ተፈጥሮ ነበር" በማለት ሰፊው ሕዝብ ገለፀ። (63) ከመኢሶን መስራች አባሎች መሀል አንዱ መስፍን ካሱ፣ በዚያን ጊዜ

የደርጉ ምክትል ሊቀመንበር ከነበሩት ከሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም ጋር ግንኙነት እንደፈጠረ ይገመታል::

በ1967 ዓ.ም በመኢሶን አባላት መሀል ይካሄድ የነበረው ውስጣዊ ትግል ይፋ አልወጣም:: ሆኖም ድርጅቱ በድንገት የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ይደግፍ የነበረውን መፈክር እርግፍ አድርጎ ሲተው፣ በድርጅቱ ውስጥ የሆኑ ለውጦች በመካሄድ ላይ እንደነበሩ ግልጽ ሆነ:: አውሮፓ ይገኝ ከነበረው የመኢሶን አመራር በስተቀር፣ በሀገር ቤት የነበረው የመኢሶን ቡድን መፈክሩን እስከ የካቲት 1967 ዓ.ም ድረስ ሲደግፈው ቆይቷል:: በድርጅቱ ውስጥ በተነሳው ጠንካራ ትግል ምክንያት፣ መፈክሩ ለሦስት ወራት ያህል ከታሰበ በኋላ፣ በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም መኢሶን አቋሙን ሙሉ በሙሉ ቀይሮ መፈክሩን ተቃውሞ ወጣ:: (64)

የተቀረው የተቃዋሚ ኃይል ለመኢሶን የነበረው ጥላቻ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ ሄደ:: ደርግ ለሚወስዳቸው እርምጃዎቹ መኢሶን ሙሉ ድጋፉን መስጠት ሲቀጥል፣ ድርጅቱ የተቀረው የሀገሪቱ ተራማጅ ኃይል ያስተናግዳቸው ከነበሩ አቋሞች እየተለየ፣ በአካልም እየተገለለ ሄደ:: በዕድገት በኅብረት ዘመቻው ጉዳይም ሆነ በተለያዩ ጥያቄዎች ላይ የነበሩት ልዩነቶች እየሰፉ ሄዱ::

በሁለቱ ድርጅቶች መሀል የተከሰቱት የፖለቲካ ልዩነቶች፣ በቡድኖቹ ድርጅታዊ እንቅስቃሴና ስለትግሉ ሂደት በነበራቸው ዝንባሌ ላይም መንፀባረቅ ጀመረ:: በዚያን ዘመን፣ በሀገሪቱ ውስጥ ሰላማዊ የፖለቲካ ትግል ለማካሄድ ጊዜያዊ የሆነ አመቺ ሁኔታ ቢፈጠርም፣ ውሎ አድሮ ሙሉ በሙሉ በትጥቃዊ ትግሉ ሊሰማራ እንደሚችል የኢሕአድ አንድም ቀን ቢሆን ተጠራጥሮ አያውቅም:: የልምድ ጉድለቶች ካስከተሏቸው አንዳንድ ስህተቶችና በመስገምገም ላይ የነበረው አብዮታዊ ትግል ከፈጠረው አንዳንድ እንከኖች በስተቀር፣ የኢህአድ በሕቡዕነት ለመቀጠል የወሰደው ውሳኔ አልተቀየረም:: ስብሰባ ካልተጠራ በስተቀር የማዕከላዊ ኮሚቴም ይሁኑ የሌሎች ኮሚቴዎች አባላት አብረው መታየት አልነበረባቸውም:: የኮሚቴዎች ስብሰባዎች አጥር ምጥን ማለት ነበረባቸው:: አባላት ለድርጅት ስራቸው ከሚያስፈልጋቸው በላይ ማወቅ አልነበረባቸውም:: ማንኛውም አባል በኮሚቴ ስራ በሚሳተፍበት ወቅት የራሱንና የቤተሰቡን ደህንነት ይጠብቅ ዘንድ በድርጅት (ወይም የኮድ) ስም መጠቀም የግድ ነበር::

በአጋጣሚ በመንገድ ላይ ወይም ሌላ ቦታ ቢገናኙም እንኳን፣ አባላቱ እንደማይተዋወቁ ሆነው ያልፋሉ። ለድርጅታዊ ሥራ አስፈላጊ ነው እስካልተባለ ድረስ፣ የቤት አድራሻም ሆነ ስልክ መለዋወጥ ጨርሶ አይፈቀድም።

በሌላ በኩል ግን፣ በመጽሐፍ ቤት ሽፋን አራት ኪሎ አካባቢ አንድ ማዕከል መፍጠር፣ የመኢሶን አመራር በተቀዳሚ ከወሰዳቸው እርምጃዎች መሀል ነበሩ። በርካታ የድርጅቱ አመራር አባላት በየቀኑ ወደ ማዕከሉ በመምጣት ሲያንገርብቡ ይታያሉ። በተለይ ከማታው 12 ሰዓት በኋላ፣ ከሃያ የማያንሱ መኪናዎች በማዕከሉ ፊት ለፊት ይቆማሉ። (65) እንዲያም በመሆኑ በርካታ የመኢሶን አባላት ይፋ ወጡ። ይህን ዓይነት ውጥንቅጡ የወጣ ድርጅታዊ አሠራር የኢሕአድ አባላት ሊረዱት አይችሉም ነበር። ኢሕአድ፣ በአዲስ አበባ ከተማ በመስቀል አደባባይ፣ እንዲሁም በሻሸመኔ፣ በጎንደርና በመቀሌ መጽሐፍት ቤቶች ሲከፍት፣ ከሚመለከታቸው አባላት በስተቀር ሌላ ማንም ሰው ጨርሶ አያውቅም ነበር። በኢንተርዞኖች ወይም የዞን ኮሚቴዎች ሥር የነበሩት እነዚህ መጽሐፍት ቤቶች፣ ድርጅቱ ወረቀትና ሌሎች ቁሳቁሶች የሚያገኝባቸው ተጨማሪ ምንጮች ነበሩ።

ወዲያም አለ ወዲህ፣ በወቅቱ ከፍተኛ ተፈላጊነት የነበራቸውን የግራ መጽሐፍቶች በብዛት በማስመጣት ለማሰራጨት በመቻሉ፣ መኢሶን ከፍተኛ ምስጋና አግኝቷል። ብዙዎቹ መጽሐፍት ከቻይና የመጡ ሲሆን፣ በርካሽ ዋጋ ተሸጡ። መኢሶን በወሰደው እርምጃ ሳቢያ፣ በሀገሪቱ የነበረው የአብዮታዊ መጽሐፍት ዕጥረት ተቃለለ።

አዲስ ፖሊሲዎች እንደተነደፈ ያልተረዳው የኢሕአድ፣ ከመኢሶንና ከሌሎች ቡድኖች ጋር በፖለቲካና በርዕዮቱ መስክ የጋራ ግንባር ፈጥሮ ደርግን በመገፋፋት ተጨማሪ ድሎችን ለመቀዳጀት ወሰነ። ይህንን መሠረት በማድረግ፣ ከመኢሶን ጋር ተቋርጦ የነበረው ግንኙነት ተቀጠለ። (66) ምንም እንኳ ግንኙነቱ ቢቀጥልም፣ በርካታ የመኢሶን አባላት ከዲሞክራሲያ ቡድን ጋር ጥሩ የስራ ሁኔ ታ ይፈጠራል የሚል ዕምነት ግን አልነበራቸውም። (67)

ግንኙነቱ እንዲደረግ ስምምነት ላይ ከተደረሰ በኋላ፣ ከመኢሶን በኩል ኃይሌ ፊዳና አንዳርጋቸው አሰግድ፣ ከኢሕአድ ደግሞ ተስፋዬ

ደበሳይና ክፍሉ ታደሰ ተመርጠው በሁለት የተለያዩ ደረጃዎች ውይይቱ ቀጠለ፡፡ ፀጥታን የሚመለከቱና ዐበይት በሆነ የፖለቲካ ለውጦች ላይ ዜናዎች ተቀያየሩ፡፡ የፖለቲካ ሁኔታዎችን አስመልክቶ ትንተና በማድረግ፣ መሠረታዊ በሆኑ ጥያቄዎች ላይ ሌላው ቡድን የነበረውን አቋም ለማወቅና ለመፈተን ጥረቶች ተደረጉ፡፡ ምንም እንኳን ግንኙነቱ ተፈጥሮ ውይይት ማካሄድ ቢጀምርም፣ በሁለቱ ድርጅቶች አባላት መሀል የነበረው ግንኙነት እየሻከረ መሄዱን አላቋረጠም፡፡ መኢሶን ከደርግ ጋር ለመተባበር ያደረገው ሙከራ በዚያን ወቅት ባይታወቅም፣ ወረቀት ለማሰራጫያና አባላት ለመመልመያ ይጠቀምበት የነበረው የመጽሐፍ ሱቅ፣ ድርጅቱን ሕጋዊ ገጽታ ሰጠው፡፡ የመንግስቱ የፀጥታ ሠራተኞችም በመኢሶን ላይ አንዳችም እክል ሲፈጥሩ አይታይም ነበር፡፡

መኢሶን ይህን እንቅስቃሴውን በሚያካሂድበት ወቅት፣ ደርግ ወረቀት የሚበትኑትን ሁሉ አውግዞ፣ አዲስ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ አውጥቶ ነበር፡፡ (88) ሁኔታው በዚህ እንዳለ፣ በነገሩ ያልተደሰቱ ወጣቶች የመኢሶን መጽሐፍት ቤትን በድንጋይ ደበደቡ፡፡ ወጣቶቹ በወሰዱት እርምጃ የኢሕአድ ተባባሪ እንዳልነበረ ለማስረዳት ቢሞክርም፣ የተሰጠውን ማስረጃ መኢሶን ለመቀበል አዳገተው፡፡ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየሻከረ የሄደው የሁለቱ ድርጅቶች ግንኙነት ላይ ውይይት ከተደረገ በኋላ፣ ከላይ የተጠቀሰው ዓይነት እርምጃ በድጋሚ እንዳይወሰድ ኢሕአድ የሚቻለውን ሁሉ እንደሚያደርግ አስታወቀ፡፡

ለሁለቱ ድርጅቶች የሻከረ ግንኙነት መቋረጥ ዋና ምክንያት የሆነው በየካቲት ወር 1967 ዓ.ም የወጣው የመሬት አዋጅ ነበር፡፡ ኃይሌ ፊዳ በሁለት ተከታታይ ቀጠሮዎች ላይ ሳይገኝ ቀርቶ በሦስተኛው ላይ ሲመጣ፣ "ሂሳዊ-ድጋፍ" ስለተሰኘው አዲሱ የመኢሶን ንድፈ-ሃሳብ ለተስፋዬ ደበሣይ ገለፀለት፡፡ መኢሶን ደርግን እንደሚደግፍና አስፈላጊም ሲሆን ሂስ ሊያቀርብ እንደሚችል ኃይሌ ፊዳ ገለፀ፡፡ ሃሳብ ለመግለጽ ሕጋዊ መድረኮች የነፈገ መንግስት ላይ እንዴት ተደርጎ ሂስ ሊቀርብ እንደሚችል ሊረዳ ስላልቻለ ተስፋዬ ጥያቄ አቀረበ፡፡ የመናገርና የመፃፍ መብት በሌለበት ሀገር ውስጥ እንዴት ተደርጎ መንግስቱ ላይ ሂስ ማቅረብ ይቻላል? ድርጅቱ የወሰደውን አዲስ አቋም አስመልክቶ ኃይሌ ፊዳ ያቀረበው ማብራሪያ ተስፋዬንም ሆነ የማዕከላዊው ኮሚቴውን ሊያረካ አልቻለም፡፡ የመናገርና የመፃፍ መብት ባልተከበረበት ሀገር "ሂሳዊ-ድጋፍ"፣ ድጋፍ ብቻ እንጂ ሌላ ትርጉም

ሊሰጠው እንደማይችል ኢሕአድ ተገንዘበ። መኢሶን ባቀነቀነው አዲስ ቲዎሪ ላይ ምንም ዓይነት ስምምነት ሊደርስ ባለመቻሉ፣ ሁለቱም ቡድኖች የየበኩላቸውን አቅጣጫ ይዘው መጓዝ ጀመሩ። እስከዚህ ዕለት ድረስ ደርግን በይፋ ሳይደግፍ የቆየው መኢሶን፤ አቋሙን አስታወቀ።

ተስፋዬ ደበሣይ ከመኢሶን ጋር ውይይት ያካሂድ በነበረበት ወቅት፣ ከመንግስቱ ተሸሽጎ የሚኖር የኢሕአድ ሕቡእዊ አካል እንደነበረ ግልጽ ነበር። ምንም እንኳን ውይይቱ በሚካሄድበት ወቅት በተስፋዬ ላይ ጉዳት ባይደርስም፤ ከኢሕአድ ዋነኛ መሪዎች መሀል አንዱ አዲስ አበባ ይኖር እንደነበረ ለመኢሶን ግልጽ ነበር። በሁለቱ ድርጅቶች መሀል የነበረው ግንኙነት እየሻከረ ሲሄድ፣ በ1969 ዓ.ም ተስፋዬ ደበሣይ በመኢሶን አባሎች ይገደላል። (69)

ከመኢሶን ጋር ግንኙነት ሲጀመር፣ የተጨበጠ ስምምነት ላይ እስከሚደርስበት ወቅት ድረስ የተሳሳተ ግምት እንዳይፈጥርና ተንኮልን ለመከላከል ሲባል፣ ጉዳዩ በምስጢር እንዲያዝ የኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ አሳሰበ። ሆኖም፣ መኢሶን ውስጥ የነበሩ አንዳንድ የአመራሩ አባላት ምስጢሩን በማውጣታቸው፣ የኢሕአድ አመራር ጉዳዩን ለአባላቱ ከመግለጡ በፊት ዜናው በመዋቅሩ ውስጥ ተሰራጨ። አባላቱ ማብራሪያ እንዲሰጣቸው ጠይቀው ጉዳዩ ከተገለፀላቸው በኋላ፣ ድርጅቱ ከመኢሶን ጋር የነበረውን ግንኙነት እንዲያቋርጥ ጠየቁ። መኢሶን ለደርግ ድጋፍ ሲሰጥ እንደወሰነ በገለፀበት ወቅት ይህ የአባላት ተቃውሞ በመነሳቱ፣ ተስፋዬ ግንኙነቱን እንዲያቋርጥ ተነገረው። በነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም የተካሄደው የኢሕአድ መለስተኛ ጉባኤ ከመኢሶን ጋር የነበረውን ግንኙነት አስመልክቶ ውይይት ካደረገ በኋላ፤ ግንኙነቱ ሙሉ በሙሉ እንዲቋረጥ ወሰነ። ይህ ውሳኔ እስከተወሰደበት ወቅት ድረስ ግን ከመኢሶን ጋር የስራ ግንኙነት ለመፍጠር የሚደረገው ጥረት ተስፋው ጨርሶ የተሟጠጠ አልነበረም።

በዚህ የትግል ዘመን፣ መኢሶንና ኢሕአድ ጡንቻቸውን ለመፈተሽ ይችሉ ዘንድ መድረክ ሆኖ ያገለገለው የኢትዮጵያ ሴቶች ድርጅትን ለመፍጠር አስፈላጊውን የፖለቲካና የድርጅት ዝግጅት ለማድረግ ተመስርቶ የነበረው የሴቶች ኮሚቴ ነበር። ከየፋብሪካውና መንግስታዊ ተቋሞች የተመረጡ ሰላሳ የሚሆኑ ሴት ታጋዮች ተሰባስበው ኮሚቴውን ፈጠሩ።

ኮሚቴው፣ በደርግ የፖለቲካ ኮሚቴ አባል በሙሉ አለቃ ዓለማየሁ ኃይሌ የበላይ ተቆጣጣሪነት ሲመራ፣ ተቀባይነት ከነበራቸው የኢሕአድ አባላት መሀል፣ ከብሔራዊ ሀብት ልማት ሚኒስቴር ፍቅርተ ገብረ ማርያም፣ ከብርሃንና ሰላም የሠራተኞች ማኅበር፣ ቆራጥ ታጋይና የስምንት ልጆች እናት የነበረችው ጻሮ ነጋሽ፣ መዝገብነሽ አብዩ፣ ገነት ዘውዴና ንግስት ተፈራ ነበሩ። በኮሚቴው ይሳተፉ ከነበሩ የመኢሶን አባላት መሀል ጌራ፣ እንጉዳይና አጥናፌ ይገኙበት ነበር።

ለሚፈጠረው የሴቶች ማኅበር የሚረዳ መመሪያ ለማዘጋጀት፣ ኮሚቴው ተደጋጋሚ ስብሰባዎች አካሄደ። የኮሚቴው አባሎች በተለያዩ የመንግስት ፋብሪካዎችና ተቋሞች በመዘዋወር ስለማኅበሩና ሴቶች ነክ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ውይይቶች አካሄዱ።

በሚያዝያ ወር 1967 ዓ.ም ከየፋብሪካውና የተለያዩ ተቋሞች የተመረጡ 300 ሴቶች የተሳተፉበት 15 ቀን ያህል የፈጀ ሴሚናር አካሄደ። በዚህ ስብሰባ ከተሳተፉት መሀል ቁጥራቸው በርከት ያለ ሴቶች፣ ውለው አድረው የትግሉ ቀጥተኛ ተሳታፊ በመሆን ደርግን ወይም የተቃዋሚ ኃይሎችን ወግነው ተሰለፉ።

ኮሚቴው በተከታታይ ባካሄዳቸው ስብሰባዎች፣ በመኢሶንና በኢሕአድ አባላት መሀል ያላሰለሰ ትግል ተካሄደ፤ የኢሕአድ አባላት ከኮሚቴው ተሳታፊዎች ብዙሀኑን ከጐናቸው አሰለፉ። የመኢሶን አባላትም እየተገለሉ ሄዱ። ውጥንና ፍላጐቱ እንዳልሰመረ የተረዳው ደርግ፣ ሌሎች አማራጮች ፍለጋ ገባ። (70)

በኢሕአድና በመኢሶን መሀከል የተካሄደው የመጀመሪያው ይፋዊ ውይይት ጐህ በምትባል የሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ በሆነች ወርሃዊ መጽሔት አማካይነት ተደረገ። በ1967 ዓ.ም መጀመሪያ ላይ መታተም የጀመረችው ይህች መጽሔት፣ የኢህአድ አባላት በዜና አጠናቃሪነትና አዘጋጅነት መሳተፍ ከጀመሩበት ከ1967 ዓ.ም አጋማሽ ጀምሮ ዕውቅና እያገኘች ሄደች። መጽሔቷ የኢሕአድ ልሳን አልነበረችም። ጐሕ የግል መጽሔት ብትሆንም፣ የቀድሞ የዮሐንስ ብርሃኔ ቡድን አባላት በመጽሔቷ ዝግጅት ውስጥ ተቀባይነት ነበራቸው። ጐህ እንዳትወጣ እስከታገደችበት ጊዜ ድረስ፣ በግል የምትታተም መጽሔት ብትሆንም፣ አሳታሚ ባለቤቷ

የኢሕአድን የፖለቲካ መስመር በመቀበላቸው በመጽሔቷ ዝግጅት ውስጥ ብዙም ጫና ለማድረግ አልሞከሩም።

መጽሔቷ ታዋቂነት ልትገበይ የቻለችው፣ ብርሃኑ እጅጉ ከዮሐንስ ብርሃኔ ጋር በመተባበር "ዲያሌክቲካዊ ቁስአካልነት" በሚል አርእስት ኃይሌ ፊዳ ባወጣው መጽሐፍ ላይ ትችት ከሰነዘረች በኋላ ነበር። መጽሔቷ በተለያዩ ርዕሶች ላይ ትችት አዘል ጽሑፍ ያቀረበች ስትሆን፣ አብዛኞቹ ጽሑፎች የተቃዋሚውን ኃይል አመለካከት የሚያንፀባርቁ ነበሩ። የመጽሔቷን ወጣት አንባብያን መንፈስ ይማርኩ ከነበሩ አምዶች መሀል፣ በእሣቱ ተሰማ የሚዘጋጁ ግጥሞችና ቱሉ ፎርሳ ይገኙባቸዋል። እሣቱ ተሰማ የኢሕአድ አባል የከበደ ደስታ የብዕር ስም ነበር። በጉህ ገጾች የሚቀርቡት አብዛኛዎቹ ጽሑፎች የዮሐንስ ብርሃኔና ጓደኞቹን ስልት የተከተሉ በመሆናቸው፣ ምፀታዊና ኃይለ-ቃል አዘል ነበሩ። ጉህ በርካታ ቃለ መጠይቆች ያካሄደች ስትሆን፣ አንዳንድ ጊዜም የመጽሔቷ ባልደረቦች ድንበር በመሳት ተጠያቂዎቹን ከሚያስፈልገው በላይ በማፋጠጥ እንዲቆጡ አድርገዋል። ይህ ጽዋ ከደረሳቸው ተጠያቂዎች መሀል ሰዓሊው አቶ አፈወርቅ ተክሌ ይገኙበታል።

ከጉህ መጽሔት ባልደረቦች መሀል ጥቂቶቹ በ1968 ዓ.ም አጋማሽ ላይ ከመጽሔቷ ጋር ባልተያያዘ ስራ ሲታሰሩ በቁ። የኢሕአድ የሕትመት ማዕከል በደርግ እጅ ሲወድቅ ሁለቱ የጉህ ባልደረቦች በቦታው በመገኘታቸው ለአደጋው ተጋለጡ። (71) ጉህ ለሁለት ዓመት ያህል ከወጣች በኋላ ደርግ እንዳትወጣ ሲያግድ፣ የመጽሔቷ ባለቤትም ታሰሩ።

የኢሕአድ ንቅናቄ በውጭ ሀገር

በውጭ ሀገር በሚገኘው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ መሀል የነበረው ልዩነት ሥር እየሰደደ ሄዶ፣ ማኅበሩ ለሁለት ተከፈለ። አብዛኛው የንቅናቄው አባላት የኢሕአድ የፖለቲካ መስመር አቀንቃኝ ሲሆኑ፣ መኢሶን ደርግን በይፋ መደገፍ ሲጀምር፣ ልዩነቱ ይበልጥ እየሰፋና እየጐሸ ሄደ። በምስራቅ አውሮፓ ትምህርታቸውን ይከታተሉ የነበሩ ፀረ-ደርግ ተማሪዎች ስብሰባ እንዳያደርጉ በመንግስቶቹ በመከልከላቸው፣ ከ1950ዎቹ ዓመታት መጀመሪያ አንስቶ የተቋቋሙት እኒህ ማኅበራት መበታተን ጀመሩ። የተማሪውን ንቅናቄ ይመሩ የነበሩ አንዳንድ ተማሪዎችም፣ የምስራቅ

አውሮፓ መንግስቶች ለኢትዮጵያ መንግስት አሳልፈው እንዳይሰጧቸው በመስጋት ወደ ምዕራብ አውሮፓ ሸሽተው ሄዱ።

የመኢሶን አንጋፋ አባል የነበሩት አቶ ተፈራ ወልደፃድቅ የትምህርት ሚኒስቴር መስሪያ ቤት ሚኒስቴር ሆነው ከተሾሙ በኋላ፣ የትኛው ተማሪ ለትምህርት ወደ ውጭ ሀገር ሊላክ እንደሚችል ድርጅታቸው ለመወሰን ቻለ። የፖለቲካ ዝንባሌ ዋነኛ መመዘኛ ሆኖ መንግስትንም ይሁን መኢሶንን ይቃወማሉ የተባሉ ተማሪዎች የትምህርት ዕድሉን በመነፈጋቸውና ደጋፊዎች ብቻ ከሀገር እንዲወጡ በመደረጉ፣ በውጭ ሀገር የሚገኘው የተማሪው ተቃውሞ እየተዳከመ የተማሪው ድርጅቶችም በኢትዮጵያ መንግስት ቁጥጥር ሥር እየዋሉ ሄዱ።

የኢሕአድ ከአፋር የአርነት ድርጅት ጋር ግንባር ለመፍጠር የሚያደርገው ጥረት ቀጠለ። ሆኖም ውይይት በመካሄድ ላይ እንዳለ፣ የአፋሩ ድርጅት ከደርግ ጋር ምስጢራዊ ግንኙነት ሲያካሂድ ቆይቶ ኑሮ፣ አብረው ለመስራት ስምምነት ላይ ደረሱ። የሱልጣን ዓሊ ሚራህን አስተዳደር የሚቃወመው ይኸው የአፋር ቡድን፣ ሱልጣኑ ሀገር ለቀው ሲሄዱ የአፋርን አካባቢ እንዲያስተዳድር ኃላፊነት ተሰጠው። ደርግ የረቀቀና ብስለት የተሞላበት እርምጃ በመውሰዱ፣ የዘማቾቹን እንቅስቃሴ እንኳን ሳይቀር ያኮላሸውን ተቃውሞ ጋብ አደረገ። የአፋርን አካባቢ ለማረጋጋት በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም ደርግ የተለያዩ እርምጃዎች ወሰደ። (72)

የኢሕአድና የውጭ ግንኙነት

የኢሕአድ ከውጭ ሀገር መንግስታት ጋር የነበረውን አብዛኛዎቹን ግንኙነቶቹን የመሠረተው አፄ ኃይለሥላሴ በሥልጣን ላይ እንደነበሩ ሲሆን፤ እሳቸው ከወረዱ በኋላ ግን ብዙዎቹ መንግስታት ሁኔታው እስኪረጋጋ ድረስ ለመጠበቅ ወሰኑ።

የኢህአድ በ1964 ዓ.ም ከሶቭየት ኅብረት ጋር መስርቶት የነበረው ግንኙነት ሶቭየቶቹ ከአዲሱ የኢሕአድ ተወካይ ጋር መገናኘት ባለመፈለጋቸው ምክንያት እንደተቋረጠ ቀረ። (73) ፀረ-ኮሙኒስት ነው ብለው የገመቱት የልጅ እንዳልካቸው መንግስት በትረ-መንግስቱን

እንደተረከበ ሲረዱ፤ በኢትዮጵያ ሁኔታ ላይ ተፅዕኖ ማሳደር ይችሉ ዘንድ አማራጮች መሻት ጀመሩ።

አዲስ ግንኙነቶች ለመመስረትና የተቋረጡትን ለመቀጠል የኢሕአድ ጥረት በሚያደርግበት ወቅት ነበር አንድ አጋጣሚ የተፈጠረው። ራሱን "ቫሎዲያ" ብሎ የሚጠራ አንድ የሶቭየት ተወላጅ በጊዮን ሆቴል መዋኛ ስፍራ መሄድ ያዘወትራል። በስራ ድርርቦሽና በጤና ጉድለት ሳቢያ የተፈጠረውን ውጥረት ለማቃለል በሚል ዕምነት፣ ክፍሉ ታደሰም ይህንኑ የመዋኛ ቦታ ያዘወትር ኑሮ፣ "ከቫሎዲያ" ጋር ይተዋወቃሉ። ክፍሉ ታደሰ ትምህርቱን ሶቭየት ኅብረት እንደተከታተለ ሲገልጽለት፤ "ቫሎዲያ" ግንኙነቱን ለማጥበቅ ጉጉት አደረበት። የክፍሉ ዓላማ ከሶቭየት ኅብረት መንግስት ጋር ግንኙነት መፍጠር ሲሆን፤ የ"ቫሎዲያ" ዓላማ ደግሞ ምናልባት ሰላይ ለመመልመል ሳይሆን አልቀረም።

"ቫሎዲያ" ቁመቱ ዘለግ ያለ መልከ መልካም ወጣት ሲሆን፤ የጠራ እንግሊዝኛ የሚናገር ሰፋ ያለ ዕውቀት የነበረው ግለሰብ ነበር። አለባበሱም ሸክ ያለ ሲሆን፤ አዲስ ዳትሰን መኪና ይነዳ ነበር። በኢትዮጵያ ይኖሩ ከነበሩ የሶቭየት ተወላጆች፤ "ቫሎዲያ" በብዙ ረገድ ይለያል።

በውጭ ሀገር የሚኖር አንድ የሶቭየት ተወላጅ የተንደላቀቀ ኑሮ ለመኖር የሚያስችለው ሁኔታ ባለመኖሩ፤ ደመወዙን ካጠራቀመ በኋላ ቴፕ ሪኮርደርና የመሳሰሉ የኤሌክትሮኒክ ዕቃዎች ገዝቶ አገሩ ይገባል። የሶቭየት ተወላጆች ወደ ከተማ ሲወጡም ተሰባስበው እንጂያም ካልሆነ ቢያንስ ሁለት ሰዎች ሆነው እንጂ ብቻቸውን አይሄዱም። የኢትዮጵያን የፖለቲካ ሂደት ለማወቅ "ቫሎዲያ" ከፍተኛ ፍላጎት ስለነበረው፤ በተለይም እንዳንድ ክስተቶችን አስመልክቶ በርካታ ጥያቄዎች ያቀርብና፣ ትችትም ይሰነዝር ነበር።

የመጀመሪያው ግንኙነት በመዋኛ ቦታው ከተመሠረተ በኋላ፤ "ቫሎዲያና" ክፍሉ፣ በጣም ውድ በሆኑ ሆቴሎችና ምግብ ቤቶች መገናኘት ጀመሩ። የት መገናኘት እንዳለባቸው አብዛኛውን ጊዜ የሚወስነው "ቫሎዲያ" ሲሆን፤ ወጪውንም ይሸፍን ነበር። ከቀረጥ ነፃ ከሆኑ ሱቆች ሲጃራ፣ ውስኪ... ወዘተ ለሚቀጥለው ጊዜ ሲገናኙ ማምጣት እንደሚችል "ቫሎዲያ"

ይገልፃል። ስጦታው አስፈላጊ እንዳልሆነ ቢነገረውም፣ ባዶ እጁን የመጣበት ጊዜ ግን አልነበረም።

አዲስ ስለተፈጠረው ግንኙነት የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ ከተገለፀለት በኋላ፣ "ቫሎዲያን" የአናኗር ዘዴ፣ በርባሬነት፣ ሲወያይ የሚፈልጋቸውን ርዕሶች፣... ወዘተ መርምሮ፣ "ቫሎዲያ" ተሰሚነት ሊኖረው የሚችል የኬ.ጂ.ቢ. (ሰላይ) ባለሥልጣን እንደሆነ አመራሩ አመነ። የተጀመረው ግንኙነት እንዲቀጥል ተደርጎ፣ "ከቫሎዲያ" ጋር የሚደረጉ የውይይት ርዕሶችን በማዘጋጀት፣ በመቀየር ላይ የነበረውን የሶቭየት ኅብረት የፖለቲካ አቋምና ዝንባሌን ማዕከላዊ ኮሚቴው ተረዳ። ደርግ "አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ" ኃይል እንደሆነ ሶቭየቶች ከ1967 ዓ.ም ጀምሮ ሲያምኑ፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይል ደግሞ ቁጥሩ አነስተኛ ቢሆንም፣ አደገኛ ቡድን ነው ብለው እንደደመደሙ "ከቫሎዲያ" ጋር ከተደረገው ውይይት ማወቅ ተቻለ።

ቀደም ሲል የኢትዮጵያ የግራ ኃይል አባሎች የማኦ ደጋፊዎችና የግራ ተስፈንጣሪዎች ናቸው ብለው ሶቭየቶቹ ፈርጀዋቸዋል። "ቫሎዲያ" ደግሞ "የትሮትስኪ" ተከታዮች ናቸው በማለት ኮነናቸው። (ትሮትስኪ፣ በስታሊን እጅ ከወደቁት የ1917 "ኢ.ኤ.አ" የሩሲያ አብዮትን ከመሩት ታላቅ አብዮታውያን መሀል አንዱ ነበር።)

ሶቭየቶቹ ከኢትዮጵያ ጋር ለመቀራረብ የነበራቸው ፍላጎት እየጨመረ ሄዶ፣ በታህሳሥ ወር 1967 ዓ.ም አንድ ላቦራቶሪ ሲከፍቱ፣ የባህል ስምምነትም ተፈራረሙ። በጥር ወር 1967 ዓ.ም ለዕድገት በኅብረት ዘማቾች መጽሐፍት ሲያበረክቱ፣ ማዳበሪያም ሰጡ። ኢትዮጵያ ውስጥ በመካሄድ ላይ ስለነበረው አብዮታዊ ንቅናቄ ፕራቭዳና ኢዝቬስቲያ የተባሉ የታወቁ የሶቭየት ኅብረት ጋዜጦች ይጽፉና ይተቹ ጀመር። ለፖለቲካና ለወታደራዊ ትምህርት ስልጠና በሚል ሰበብ፣ በርካታ ኢትዮጵያውያን በተለይም ወታደሮች፣ ወደ ሶቭየት ኅብረትና ምስራቅ አውሮፓ ሀገሮች ተላኩ።

ወደጀመርነው ታሪክ መለስ ስንል፣ ሶቭየቶቹ የኤርትራ ትግል ላይ ቅሬታ እንዳላቸው "ቫሎዲያ" ሲገልጽ፣ ሶቭየት ሕብረት የኤርትራውን ትግል አስመልክቶ አዲስ አቋም እንደያዘ የሚያመላክት ነፀብራቅ መሆኑ ታመነበት። እስከዚህ ወቅት ድረስ የሶቭየት ኅብረት ለኤርትራው ትግል

ድጋፉን በተዘዋዋሪና እንደ ኩባ በመሳሰሉ ሶስተኛ ሀገሮች በኩል ነበር የሚያካሂደው።

ግንኙነቱ ለብዙ ወራት ቢቀጥልም፤ መንስኤው ሊታወቅ ባልቻለ ምክንያት "ቫሎዲያ" ጥርጣሬ እየገባው መሄድ ጀመረ። በጥርጣሬው ምክንያትም ይሁን በስራ ብዛት፣ እንደበፊቱ ቶሎ ቶሎ መገናኘት ሳይቻል ቀረ። በተደጋጋሚ ይገናኙ በነበረበት በዚህ ወቅት በዑመር ካይም ሆቴል ተቀምጠው በመጨዋወት ላይ እንዳሉ፣ የሆቴል ቤቱ ሠራተኞችና አስተናጋጆች ክፍሉን ኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ሲመላለሱ ያውቁት ኑሮ፣ ተራ በተራ በመምጣት ሰላምታ አቀረቡ። ሠራተኞቹ ሰላምታ ሰጥተው ከሄዱ በኋላ የት እንደሚተዋወቁ "ቫሎዲያ" ሲጠይቅ፣ ክፍሉ የኢሠአማ ጽሕፈት ቤት ባልደረባ እንደሆነ ተገለፀ። እስከዚህ ወቅት ድረስ ምን ያደርግና የት ይሰራ እንደነበር ክፍሉ ሳይገልጽ ቆይቶ ምስጢሩ በመውጣቱ "ቫሎዲያ" ትንሽ ተደናገጠ።

የኢሠአማ ጉዳይ በተነሳበት ወቅት፣ ይህንን ማኅበር ውፍቱ፣ World Federation of Trade Unions (WFTU)ባለው የምስራቅ አውሮፓ የሠራተኞች ማኅበር ስር ለማሰለፍ የሶቭየት ኅብረት ያደረገው ተደጋጋሚ ጥረት ሳይሳካ ቀርቷል። የኢሠአማ አመራር በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም ከተቀየረ በኋላ ሶቭየቶቹ ማኅበሩን ለማቅረብ ሌላ ሙከራ ቢያደርጉም፤ ጥረታቸው ሳይሳካ ቀረ። በሶቭየት መልዕክተኞችና የኢሠአማ ግንባር ቀደም ተሳታፊዎች መሀል ውይይት ተካሄደ፤ በተለያዩ ኢትዮጵያ ነክና ዓለም አቀፍ ጥያቄዎች ላይ መግባባት ላይ ሳይደረስ ቀረ። የልዩነት ርዕስ ከሆኑት ጥያቄዎች መሀል አንዱ የሶቭየት ኅብረት ክለሳን የተመለከተው ነጥብ ነበር። (ዝርዝሩን ምዕራፍ ፫ ተመልከቱ) ሶቭየቶቹ የመጡበት ዓላማ ሳይሳካ ቀርቶ፣ በመጡበት እግራቸው ወደ ሀገራቸው ተመለሱ። ኢሠአማንም በበጐ ዓይን ሳይመለከቱት ቀሩ።

በነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም ኢሕአድ ራሱን ለማወጅ ሲዘጋጅ፣ የድርጅቱ አዲስ ፕሮግራምና የመጨረሻዎቹ የድርጅቱ ውሳኔዎች ለሶቭየት ሕብረት የኮሚኒስት ፓርቲ የማዕከላዊ ኮሚቴ በተቀዳሚ እንዲደርሱ ማዕከላዊ ኮሚቴው ወሰነ። ከሶቭየት ኅብረት ጋር ግንኙነት ስላልነበረና ውሳኔዎችን ማድረስ ይቻል የነበረው "በቫሎዲያ" በኩል ብቻ ስለሆነ፤ ክፍሉ ማንነቱን ገለፀ። በቅርቡ ራሱን የሚያውጀው የዲሞክራሲያ ቡድን አባል

እንደሆን አስረድቶ፣ ሰነዶችን ለሶቭየት ኅብረት የኮሙኒስት ፓርቲ የማዕከላዊ ኮሚቴ እንዲያደርስ "ቫሎዲያን" ጠየቀ። "ቫሎዲያ" በጣም ደነገጠ፣ ራሱን መቆጣጠርም ተሳነው። በወቅቱ ምንም መልስ ሳይሰጥ ጉዳዩን ለሌላ ቀጠሮ አስተላልፎ በተባለው ቀጠሮ ሳይመጣ በመቅረቱ፣ ግንኙነቱን ለመቀጠል በማሰብ ተደጋጋሚ ስልክ ተደረገለት። "ቫሎዲያ" የሚለውን ስምና የሰጠውን ቴሌፎን በመጠቀም አንድ አራት ጊዜ በስልክ ለመገናኘት ቢሞከርም፣ በአዲስ አበባ የሶቭየት ኅብረት ኤምባሲ ስልክ ተቀባይ "ቫሎዲያ" የሚባል ሰው እንደማያውቅ ገለፀ። ሌላ አማራጭ በመጥፋቱ፣ የድርጅቱን ፕሮግራም ከአባሪ ደብዳቤ ጋር በማያያዝ፣ ከሞስኮ የፖስታ ቤት ለሶቭየት ኅብረት የኮሙኒስት ፓርቲ ማዕከላዊ ኮሚቴ ተላከ።

ከየመን መንግስት ጋር የተደረገ ግንኙነት

በአዲስ አበባ በሚገኘው ኤምባሲው አሳሳቢነት፣ ከየመን ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስት ጋር ግንኙነት ተፈጠረ። ኤምባሲው ግንኙነት እንዲፈጠር መሻቱን ለድርጅቱ ያስታወቁት ተወላጅነታቸው የመን የሆኑ የኢሕአፓ አባላት ሲሆኑ፣ ዘሩ ክሕሸን የማዕከላዊ ኮሚቴው አገናኝ ሆኖ ተመደበ። ጽሑፎችን ለመስጠትና ሌሎች ጥቃቅን ጉዳዮችን ለማስፈፀም ይረዳ ዘንድ፣ ቀድሞ ይገናኙ የነበሩ አባላት ግንኙነታቸውን እንዲቀጥሉ ተደረገ። ግንኙነቱ ቀጥሎ ዐበይት በሆኑ ጉዳዮች ላይ የኢሕአፓ አቋሙን ይፋ ከማድረጉ በፊት የመኖቹ እንዲያውቁት ሲደረግ፣ አስፈላጊም ሲሆን ማብራሪያ ይሰጣቸው ነበር። ለየመኖቹ መግለጫዎቹን በተቀዳሚ ማስታወቅ አስፈላጊ የሆነበት ሌላ ምክንያት ጉዳዩ ከሶቭየቶቹ ጆሮ እንዲደርስ በማሰብም ጭምር ነበር። የመን፣ የሶቭየት ኅብረት ጥገኛ መንግስት የነበረች ስትሆን፣ ከኢትዮጵያ ጋር የነበራትን ግንኙነት በአምባሳደር ደረጃ ከፍ ካደረገች ጊዜው ሩቅ አልነበረም።

ምንም እንኳን የመቀራረቡ መንፈስ በውጪ ተፅዕኖና ግፊት ብቻ የተደረገ ነው ብሎ አፍ ሞልቶ መናገር ባይቻልም፣ የመን ከኢትዮጵያ መንግስት ጋር ይበልጥ እየተቀራረበች ሄደች። በኤርትራ ክፍለ ሃገር በተነሳው ጦርነት ሙሉ በሙሉ ተወጥሮ የነበረው ወታደራዊ መንግስት፣ የየመን መንግስት የሚያደርገውን ሙከራ በቸልታ ሳይመለከት ግንኙቱን አጠናከረ። ወደ ኤርትራ ገጠሮችና ወደ መካከለኛው ምስራቅ ለመግባትም ሆነ ለመውጣት የመን የመሸጋገሪያ ቦታ ስትሆን፣ ይህች ሀገር ለኤርትራ

ተዋጊ ድርጅቶች ድጋፏን ስትሰጥ ቆይታለች። ለታጋዮች ይላክ የነበረው መሳሪያም በየመን በኩል አቋርጦ ነበር ኤርትራ በረሃ የሚደርሰው።

የየመኑን የመሣሪያ መጓጓዣ መስመር ለመዝጋት በማቀድ፣ የኢትዮጵያ መንግስት ልዩ ኮሚሽን አቋቋመ። በኮሚሽኑ ውስጥ ይሳተፉ ከነበሩት ተደማጭነት ከነበራቸው ግለሰቦች መሀል አንዱ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር ባልደረባ የነበረው ተስፋዬ ታደሰ ነበር። (74) ተስፋዬ ታደሰ በመካከለኛ ምስራቅ ለብዙ ዓመታት የተቀመጠ ሲሆን፤ ስለአካባቢው ሰፋ ያለ ዕውቀት ነበረው። ይህ በዚህ እንዳለ፣ በታህሳስ ወር 1967 ዓ.ም ላይ፣ ኢትዮጵያና የየመን ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የንግድ ግንኙነታቸውን አጠናከሩ። የየመኖቹን ፍላጎት ጠንቅቆ የተረዳው የኢትዮጵያ መንግስት፣ እንደ ዘይት፣ ሳምባ፣ ከሰል፣ እንጨትና በተለይም ጫት የመሳሰሉትን የሚያካትት የወጪና የገቢ ንግድ ስምምነት ለማድረግ ሃሳብ አቀረበ። ከላይ የተጠቀሱትን ሸቀጦች የኢትዮጵያ መንግስት እጅግ ዝቅተኛ በሆነ ዋጋ ለማቅረብ ሲስማማ፣ በአፀፋው የየመን መንግስት የኤርትራ ግንባሮችን ጽሕፈት ቤት እንዲዘጋና ግንባሮቹ በሚያደርጉት ማናቸውም እንቅስቃሴ ላይ እክል እንዲፈጥር ስምምነት ላይ ተደረሰ።

ከደርግ ጋር ድርድር እንደጀመረ፣ የኢሕአድ ከወታደራዊ መንግስቱ ጋር ይሰራ ዘንድ የየመን መንግስት በጣም ይገፋፋ ጀመረ። የየመን መንግስት ያደርግ የነበረው ሙከራ ከሶቭየት ኅብረት የመጣ ግፊት ነው ብሎ የገመተው የኢሕአድ ዴሞክራሲያዊ መብቶች እንዲታወጁና ድርጅቱ ሕጋዊ ሕልውና እንዲያገኝ ጠየቀ።

የኢሕአድ ከየመን መንግስት ጋር የጀመረው ውይይት ተንጠልጥሎ እንዳለ፣ የመሬት አዋጅ በመውጣቱ፣ የየመኖቹ አቋም ጨርሶ ተቀየረ። በአዲስ ጉልበትና ሞራል፣ የኢሕአድ ከደርግ ጋር እንዲተባበር የመኖቹ ግፊታቸውን ቀጠሉ። የኢሕአድ የታጠቀ ክንፍ እንዳለው የሚያውቁት እኒሁ የመኖች፣ የትጥቅ ትግል ጨርሶ አስፈላጊ እንዳልሆነ አስረዱ። ሥር-ነቀል የመሬት አዋጅ ያወጣ መንግስት ጋር እንዴት ተደርጐ ትጥቃዊ ትግል ሊደረግ እንደሚችል አልረዳቸው አለ። በዚህም ምክንያት በኢሕአድና በየመን መንግስት መሀል የተነሳው የሃሳብ ልዩነት ዕልባት ሊያገኝ አልቻለም። ግንኙነቱ እየቀዘቀዘ ሄዶ መሻከር ሲጀምር፣ ኢሕአድ ራሱን ገለል አደረገ።

በአዲስ አበባ ከየመን መንግስት ጋር ግንኙነት በመካሄድ ላይ በነበረበት በዚህ ወቅት፣ በየመን አንድ አጋጣሚ ተፈጠረ። የኢሕአድ በየመን ውስጥ ጽሕፈት ቤት ከፍቶና ከፊል-ሕጋዊ መብት አግኝቶ ይንቀሳቀስ ነበር። የየመንና የኢትዮጵያ መንግስታት በይበልጥ ሲቀራረቡ፣ በኤርትራ ታጋዮች ላይ እንደተደረገው ሁሉ፣ የየመን መንግስት በኢህአድ ላይ ፊቱን አዞረ። ሁኔታው በዚህ መልክ ለጥቂት ጊዜ ቆይቶ፣ አንድ ቀን የየመን የፀጥታ ሠራተኞች የኢሕአድን ጽሕፈት ቤት ሰብረው በመግባት አባሎቹን ለማሰር ሰነዶችም ለመሰብሰብ ሞከሩ። አባሎቹንም ይሁን ሰነዱን ለኢትዮጵያ መንግስት አሳልፎ የመስጠት ዕቅድ ይኑራቸው ግን አልተረጋገጠም። የየመን መንግስትን ከመሰረቱት ቡድኖች አንደኛው አንጃ ጉዳዩን ለኢሕአድ ተወካዮች ሹክ ብሎ ኑሮ፣ የድርጅቱ ቅርንጫፍ አካል አስፈላጊውን መሰናዶ አድርጎ ጠበቀ። "እኛም አውቀናል ጉድጓድ ምሰናል" አላቸው። የፀጥታ ኃላፊዎቹም ባዶ እጃቸውን ተመለሱ። የየመን መንግስት ከኢትዮጵያ መንግስት ጋር የነበረው ግንኙነት እየጠበቀ ሲሄድ፣ ከኢሕአድ ጋር የነበረው ግንኙነት ግን እንደተቋረጠ ቀረ።

የኢሕአድ መዋቅር

ለአንድ ዓመት ያህል ድርጅታዊ መሠረቱን በኢትዮጵያ ውስጥ ከጣለ በኋላ፣ የኢሕአድ በሀገሪቱ በርካታ ክፍሎች መንቀሳቀስ ጀመረ። የአዲስ አበባ ኢንተር ዞን አምስት ዞኖች በሥሩ መስርቶ አስቸጋሪውን የመጀመሪያ ወቅት እንደምንም ተወጣ። ኢንዱስትሪ በብዛት የተከማቸባቸውን አዲስ አበባ አካባቢ ያሉትን ቃሊቲንና አቃቂን የሚያጠቃልለው አምስተኛው ዞን በግንቦት ወር 1967 ዓ.ም ተቋቋመ። (75) ውህደቱ ተጠናቆ አብዛኛዎቹ የድርጅቱ አባላት በድርጅቱ መዋቅር ውስጥ ተመድበው ስራቸውን ማከናወን ጀምረዋል። በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙት የዘመቻ ኮሚቴዎች ከአካባቢ የኢህአድ መዋቅሮች ጋር ግንኙነት ፈጥረው እንቅስቃሴአቸውን ያካሂዳሉ።

በመሬት ይዞታው አዋጅ ሳቢያ በሐረር ዞን ኮሚቴ ውስጥ አንድ ችግር ተፈጠረ። የጽሑፍ ችሎታ የነበረውና የፍልስፍና ትምህርት ይከታተል የነበረው የዞኑ ፀሐፊ ግዕዛን የማን፣ የድርጅቱን ፖሊሲዎች ተቃወመ። ግዕዛን የማን ፊውዳሊዝም ስለተደመሰሰ የአብዮቱ ዒላማ ሲሆን አይችልምና ድርጅቱ አቋሙን መቀየር አለበት አለ። የኢሕአድ ከደርግና ከመኢሶን ጋር ኅብረት እንዲፈጥር ጥያቄ አቀረበ። እኒህና ሌሎች ግዕዛን የማን ያነሳቸው ጥያቄዎች በሚሰራበት የዞን ኮሚቴ ውስጥ ተነስተው

ውይይት ቢደረግባቸውም፤ ሌሎቹ ስለተቃወሙ ስምምነት ላይ መድረስ አልተቻለም። የግዕዛን የማንን የተለየ ሃሳብ በማክበር፣ የዞን ኮሚቴው ጥያቄዎችን ለማዕከላዊ ኮሚቴ ሲያስታውቅ፣ አመራሩም ሰው ልኮ ስለድርጅቱ ፖሊሲዎች አስረዳ። የድርጅቱ ፖሊሲዎች ላይ የሚወያይ መለስተኛ ጉባኤ ለመጥራት ዝግጅት እየተደረገ እንደሆነም ለዞኑ ተገለፀለት። ማብራሪያ ከተሰጠ በኋላም፣ ግዕዛን የማን ሃሳቡን ሊቀይር አልቻለም። በመለስተኛ ጉባኤ ላይ ለመገኘት ዕድሉ ቢኖረውም፣ ፈቃደኛ ሳይሆን ቀረ። የተመደበበትን ስራ ለቅቆ የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ ሲነሳ ያቋረጠውን ትምህርቱን ለመቀጠልና ስለትግሉም በይበልጥ ለማሰብ ወደ ሶቭየት ኅብረት ሄደ።

የኢህአድ ጠላት ተብሎ የሚገመት የስለላ ተቋምንና ድርጅትን ሠርጎ መግባት እንደሚቻል አዲስ ፖሊሲ ከወጣ በኋላ፣ የኢሕአድ መረብ ቀልጣፋ ስራዎችን ማከናወን ጀመረ። የኢሕአድ ዋና ዒላማ ደርግ ሲሆን፤ ካፒቴን በላይ ፀጋዬና ሌሎች ጓደኞቹ በሕዳር ወር 1967 ዓ.ም ከተረሸኑ ጊዜ አንስቶ በየክፍለ ሀገሩ የነበሩት ንዑስ-ደርጎች ፈርሰው የኢሕአድ አባሎች የነበሩት እነ ሻምበል አምሀ አበበና ሃምሳ አለቃ ወልደመድህን በደርግ ጽሕፈት ቤት እስከተመደቡበት ወቅት ድረስ የኢሕአድ በደርግ አካባቢ ስለነበረው ሁኔታ ማወቅ ተቸግሮ ነበር።

ሻምበል አምሀ አበበና ሃምሳ አለቃ ወልደመድህን፣ በኢሕአድ ስር የተደራጀው "የጭቁን ወታደሮች" ድርጅት መስራች አባላት ነበሩ። ለኢሕአድ ጠቃሚ የዜና ምንጭ በመሆን ያገለገሉት የራሱ የመንግስቱ የፀጥታ ድርጅት ባልደረቦች ሲሆኑ፤ የመንግስት ለውጥ ቢደረግም እነሱ ገና አልተነኩም ነበር። ከእነዚህም መሀል የኢህአድ አባል የነበረው ካፒቴን ሰ. ይገኝበታል። ካፒቴን ሰ. የማዕረግ እድገት አግኝቶ ኮሎኔል ሆኖ ተሾሟል። (78)

ከተማሪው ንቅናቄ ዘመን አንስቶ ግንባር ቀደም ታጋዮቹን ያውቁ የነበሩ የመንግስቱ የፀጥታ ድርጅት አባሎች፣ የ1966 ዓ.ም ንቅናቄ ከተነሳ በኋላ ከሕቡዕ ድርጅቶች ጋር ግንኙነት መሠረቱ። ጊዜ በማይሽረውና በማይለውጠው የስለላ ጥበባቸው እየተመሩ፣ የሕቡዕ ድርጅቶቹን አስመልክቶ የሰሙትንና ያዩትን ዜናዎች ለድርጅቶቹ ያሳልፉ ጀመር። በዚህ መልክ ከኢሕአድ ጋር ይሳተፉ ከነበሩ መኮንኖች መሀል ሻለቃ

ዓለምሰገድና፣ በ1969 ዓ.ም የደርግ የፀጥታ ኮሚቴ ኃላፊ የሆኑት ኮሎኔል ጎፉይ ኃይለሥላሴ ይገኙባቸዋል።[78]

የኢሕአድ የመንግስቱን የፀጥታ መዋቅር ሰርጎ ለመግባት ያደረጋቸው ሙከራዎች በሙሉ የተሳኩ ነበሩ ማለት አይቻልም። የደርግን የፀጥታ ክፍል ለመሰረግ የተደረገ አንድ ሙከራ አጠራጣሪ ሁኔታዎች ፈጠረ። በናዝሬት ከሚገኘው የወጣቶች ሊግ ንዑስ ዞን ኮሚቴ፣ ፀጥታ አዘል ዜና በተከታታይ ይመጣ ጀመር። የሚመጡት ዜናዎች፣ በደርግ አካባቢ ስለነበረው ሁኔታ በወታደሩ ውስጥ ስላለው ሁኔታ፣ አንዳንድ ተራማጆችን የሚመለከቱ ... ወዘተ፣ ዜናዎች ነበሩ። ይላክ በነበረው ዜና ላይ ዳተኝነት ስሜት ስለተፈጠረ፣ የዜና ምንጩ የዜናዎቹን ጥራት እንዲያስተካክል ተጠየቀ። ቀስ በቀስም የሚላኩት ዜናዎች ጥራት እየጨመሩ ከመሄዳቸውም በላይ፣ በሌላ አቅጣጫ ለማጣራት ተሞክሮ አንዳንዶቹ ትክክለኛ ሆነው በመገኘታቸው፣ ድርጅቱ ሊጠቀምባቸው ቻለ። አንዳንዶቹ መረጃዎች በጣም የተጋነኑ ወይም ለማመን የሚያዳግቱ ነበሩ። የሚልካቸው ዜናዎች በስራ ላይ ሳይውሉ ሲቀር፣ "ምንጩ" ይበሳጫል፣ ድርጅቱ እንዲጠቀምባቸውም ይወተውታል።

ከመረጃ "ምንጩ" ጋር ከአንድ ዓመት በላይ ግንኙነት ከተካሄደ በኋላ፣ ግለሰቡን በደበልጥ ለማጥናትና ድርጅቱ ስለሚፈልጋቸው የመረጃ ዜናዎች ማብራሪያ ለመስጠት፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው አካባቢ ለማቅረብ ተወሰነ። ውሳኔውን እንደሰማም፣ የመረጃ "ምንጩ" ተሰወረ። ዳግመኛም አልታየም። የመረጃ "ምንጩ" የኢሕአድን ሠርጎ ለመግባት የሚፈልግ የመንግስት ሰላይ እንደሆነ ተረጋገጠ። ምንም እንኳ በኢሕአድ ላይ ከፍተኛ አደጋ ባያደርስም፣ "ምንጩ" ይልካቸው የነበሩ የመረጃ ዜናዎችን ድርጅቱ ተጠቅሞባቸዋል።

የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ

ከመጋቢት እስከ ነሐሴ 1967 ዓ.ም በነበረው ጊዜ ውስጥ፣ ቢያንስ አራት የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች ተካሂደዋል። አንደኛው ስብሰባ የመሬት አዋጁን አስመልክቶ የኢሕአድ መውሰድ ስላለበት አቋም የተወያየ ሲሆን፣ የተቀሩት ግን በመለስተኛ ጉባኤው ዝግጅት ላይ ያተኮሩ ነበሩ። ከሚያዝያ ወር 1966 ዓ.ም ጀምሮ በድርጅቱ እንቅስቃሴ ውስጥ ምንም

ዓይነት ተሳትፎ ሳያደርግ የቆየው ብርሃነመስቀል፣ ከ1967 ዓ.ም መጨረሻ በኋላ፣ ማለትም ከአንድ ዓመት በኋላ በማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች በመሳተፍ የኮሚቴውን የሰው ኃይል ችግር በመጠኑም ቢሆን አቃለለ። ብርሃነመስቀል፣ በተለይም በተራማጆች መሀል የታወቀ በመሆኑ፣ በአዲስ አበባ ከተማ መኖሩ እንዳይታወቅ በሕቡዕ እንዲኖር ተደረገ። ሌላው በሕቡዕ መኖር የተገደደው ተስፋዬ ደበሣይ ነበር። (79) በዚያን ዘመን፣ ደርግ የራሱ የፀጥታ መረብ ያልዘረጋና የቀድሞ የፀጥታ ሠራተኞች ደግሞ የራሳቸው የወደፊት ዕጣ ምን እንደሆነ ገና ያላወቁ በመሆናቸው፣ ድምፃቸውን አጥፍተው የተቀመጡበት ጊዜ ሲሆን፤ በተራማጆች ላይ ይደርሳል ተብሎ የሚገመተው አደጋ ዝቅተኛ ነበር። ያም ሆኖ ግን፣ ሁለቱ የኢሕአድ መሪዎች የሚያደርጓቸውን እንቅስቃሴዎችና የት እንደሚኖሩ ይፋ አለማውጣቱ የተሻለ አማራጭ ነው ተብሎ ተገመተ።

ሁለቱም በኢሕአድ አባሎች ቤት እንዲቀመጡ ሲደረግ፣ ወደ ውጭ የሚወጡት የድርጅቱ ስራ ግድ ያለ ጊዜ ብቻ ነበር። ብዙውን ጊዜም፣ ከሚቆዩበት ቤት ድረስ መኪና ተልኮ ያንቀሳቅሳቸዋል። ወጣቶች በአብዮታዊ ትግሉ ተነሳስተው የራሳቸውን ማንነት ለማረጋገጥ በሚጥሩበት ወቅት፣ ተስፋዬና ብርሃነመስቀል ከቤት ውስጥ ተሸሽገው ሲውሉ ሲያዩዋቸው፣ መጠለያ የሰጧቸው የድርጅቱ አባላት ዘመዶች በጣም ይደነቁና ይገረሙ ነበር። ተስፋዬና ብርሃነመስቀል አስመስሎ የመኖር ጥበብን በስራ ያዋሉ የመጀመሪያዎቹ የኢሕአድ አባላት ሲሆኑ፣ ብርሃነመስቀል በቅርቡ ከትግራይ እንደመጣ ባላገር ሲለብስ፣ ተስፋዬ ደግሞ የመርካቶ ነጋዴ ይመስል ነበር። (80)

በዚህ ወቅት ከተነሱት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን ወጥረው ከያዙት ተግባሮች መሀል አንዱ፣ የመሬት አዋጁ እንደወጣ ከኢሕአድ የታጠቀ ክንፍ ከድተው ለደርግ እጃቸውን የሰጡት ስምንቱ አባላት ጉዳይ ነበር። (81)

በርዕሱ ላይ ውይይት ሲደረግ፣ ስምንቱ አባላት ሲከዱ የቻሉት ደርግ በወሰዳቸው ተከታታይ ሥር ነቀል እርምጃዎች በተለይም በመሬት አዋጁ ግር ተሰኝተው እንደሆነ ብርሃነመስቀል ገለፀ። ከደርግ ጋር ለምን የትጥቅ ትግል እንደሚደረግ የከዱት ስምንቱ አባላት ጨርሶ ሊገባቸው ካለመቻሉም በላይ፣ የኤርትራ ጥያቄ፣ የኢትዮጵያ ተራማጅ ኃይሎችን ሲከፋፍል የሚገባው ጉዳይ አይደለም ብለው እንዳመኑ ብርሃነመስቀል አስረዳ።

በከዱት ስምንቱ አባላት ላይ ብርሃነመስቀል ያሳለፈው የሞት ፍርድ እንዲፈፀም ማዕከላዊ ኮሚቴውን አጥብቆ ጠየቀ። የከዱት አባላት ውድ የሆኑ የድርጅቱ ንብረቶችንና ሚስጢሩን በማውጣት በድርጅቱ ላይ ወንጀል የፈፀሙ መሆናቸውን ማዕከላዊ ኮሚቴው ተቀበለ። አብዛኛው የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት፣ የከዱት አባላትን በግልም ጭምር ያውቋቸው ስለነበር ለትግል የነበራቸው አስተያየት ብርሃነመስቀል ባቀረበው መልክ ይሆናል ብሎ ለመገመት ስላዳገታቸው፣ ራሳቸውን ተወንጃዮቹን በማናገር የሚሉትን ለመስማት ወሰኑ። ማዕከላዊ ኮሚቴው ውሳኔ ከመድረሱ በፊት፣ ክፍሉ ታደሰና ጌታቸው ማሩ ከከዱት መሀል ተስፋዬ መኮንንንና አያሌው ከበደን እንዲያናግሩ መደቧቸው።

ለመክዳታቸው ምክንያት የሆነው የብርሃነመስቀል የሽመል-እንካና ቅጥ ያጣ ድርጅታዊ አሠራር ያስከተለው መሆኑን ሁለቱም የከዱት አባላት ገልፀው፣ የፖለቲካው ለውጥ በውሳኔአቸው ላይ የነበረውን ተጽዕኖ አቃለው አቀረቡ። ቡድኑ ከድቶ አዲስ አበባ ከደረሰ በኋላ፣ በወታደራዊ መንግስቱ ላይ የሚሰነዘረውን ተቃውሞ በመገምገም፣ ቀድሞ ያስተናግድ የነበረውን አስተያየቱን ከሁኔታው ጋር ለማጣጣም ሳይሞክር አልቀረም። ከከዱት ግለሰቦች ጋር በተደረገው ውይይት፣ ኋላ የቀሩትን መላ የሠራዊቱን አባላት ሊገድሉ ከጅለው የሚያስከትለውን መዘዝ ለመገመት ባለመቻላቸው እርምጃውን ሳይወስዱ እንደቀሩ ለመረዳት ተቻለ።

ማዕከላዊ ኮሚቴው ባደረገው ውይይት፣ ለመክዳቱ መሠረታዊ ምክንያቶቹ የፖለቲካ ልዩነቶቹ እንደሆነ ካረጋገጠ በኋላ፣ እነሱም በጣም ጉጂ ባልሆነ መንገድ ሊፈቱ ይችሉ እንደነበር ገመተ። በከዱት አባላት ላይ የተላለፈውን የሞት ውሳኔ አንስቶ፣ ሌሎች የሠራዊቱ ቡድን አባሎችን ያሳተፈ ምርመራ እንዲካሄድ ማዕከላዊ ለወታደራዊ ኮሚሽኑ ኃላፊነቱን ሰጠ። የማዕከላዊ ኮሚቴ ውሳኔን ብቻ ሳይሆን የከዱት አባላቱን ማነጋገር በጣም የተሳሳተ እርምጃ ነው በማለት ብርሃነመስቀል ጽኑ ተቃውሞውን አቀረበ። የድርጅቱ ትሁት አባሎች ድምፅ ክብደት ሊሰጠው ይገባል በማለት አሳሰበ። ሰሚ ግን አላገኘም።

የስምንቱ አባላት መክዳት ቁጥሩ እጅግ ትንሽ ለነበረው የታጠቀው ክንፍ፣ ከፍተኛ መቅሰፍት ሲሆን፣ ለገጠሩ የትጥቅ ትግል መፋፋም ደግሞ ከፍተኛ እንቅፋት ሆነ። በተጨማሪም በብርሃነመስቀልና በማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት መሀከል መቃቃር ፈጠረ። የከዱት አባላትን በማነጋገር በሰበሰበው ማስረጃ ላይ ተመስርቶ የማዕከላዊ ኮሚቴው ሊጠራጠር መቻሉ፣

ብርሃነመስቀልን አስቀየመው። የከዱት አብዛኞቹ አባላት በመሬት ይዞታ ሚኒስቴር መምሪያ ቤት ሲቀጠሩ፣ በጥቅምት ወር 1968 ዓ.ም አብዛኞቹ የሚሳተፉበት ማርክሳዊ ሌኒናዊ ሬቮሉሽናዊ ድርጅት (ማሌሪድ) የሚባል ቡድን ተቋቋመ።

በተከታታይ በተካሄዱት የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች፣ የድርጅቱን ሕገ ማኅበር አስመልክቶ የአመራሩ አባላት የተለያዩ ጥያቄዎች ማንሳት ጀመሩ። በዚህ ወቅት ከተነሱት ጥያቄዎች መሀል፣ የፓርቲ ውስጣዊ ዴሞክራሲ፣ የዋናው ፀሐፊ ሚና ምን ሊሆን እንደሚገባው፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ቁጥር ማነስ ጉዳይ፣ በሠራዊቱ እርሾ ቡድንና በፓርቲው መሀከል የሚኖረው ግንኙነትና የመሳሰሉ ይገኙበታል።

የድርጅቱን ፕሮግራም ለማሻሻል እንቅስቃሴውን ለመገምገም፣ ሕገ ማኅበሩንና ውስጠ-ደንቡን ለማረም የኢትዮጵያና የዓለም አቀፍ የፖለቲካ ሁኔታዎችን ለመመርመርና የማዕከላዊ ኮሚቴውን ቁጥር ለማሳደግ ይረዳ ዘንድ፣ የድርጅቱ አባላት ተሰባስበው ውሳኔ ማድረግ እንዳለባቸው ታመነበት።

የማዕከላዊ ኮሚቴና አንጋፋ የድርጅቱ አባላት ለጉባኤው የሚቀርቡ ረቂቆችን አዘጋጁ። በተዘጋጁት ረቂቆች ላይ ማዕከላዊ ኮሚቴው የሚያክለውን አክሎ ለጉባኤው ይቀርብ ዘንድ አሰናዳ። የጉባኤው መነጋገሪያ ይሆናል ብሎ ያመነበትን ረቂቅ አጀንዳ ውይይት እንዲደረግበትና የሚጨመር ካለም እንዲጨመር፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ለአባላቱ አስተላለፈ።

ከላይ በተዘረዘሩት መሠረታዊ ጥያቄዎች ላይ ለመወያየት ምን ዐይነት ስብሰባ ቢካሄድ እንደሚበጅ ማወቅ ራሱን የቻለ ጉዳይ ሆነ። ጉባኤ ተብሎ ከተሰየመ፣ በስብሰባው የሚሳተፉ ሁሉ፣ በአባላቱ መመረጥና በቅርንጫፍ የድርጅቱ አባላት ብዛት መጠን መወከል ስለነበረባቸው፣ የሚጠራው ስብሰባ ሁለተኛው የኢሕአድ ጉባኤ ተብሎ ይሰየም የሚለው ሃሳብ ተቀባይነት ሊያገኝ አልቻለም። በዚህ ወቅት የማዕከላዊ ኮሚቴው የድርጅቱ አባላት እነማን እንደሆኑ፣ ስፋቱስ በትክክል ምን ያህል እንደሆን የሚያውቀው ነገር አልነበረውም። 'አባላት ተመርጠው ይላኩ ቢባልም እንኳ፣ የሕቡዕ ድርጅት እንደመሆኑ፣ የድርጅቱ ፀጥታ ሳይናጋ ምርጫውን ማካሄድ የሚችልበት ምንም ዘዴ አልነበረም። በሁለተኛ ደረጃ የቀረበው አማራጭ ኮንፈረንስ በመባል የሚታወቅ የስብሰባ ዓይነት ሲሆን፣ ከቦልሸቪኮች የተገኘው ልምድ እንደሚያስገነዝበው፣ በዚህን ዓይነቱ ስብሰባ የሚሳተፉ አባላቱ መመረጥ

አልነበረባቸውም። የስብሰባውን መነጋገሪያ አጀንዳም የማዕከላዊ ኮሚቴው ሊወስን ይችላል። ይህን ዓይነቱ ስብሰባ፣ ቀደም ሲል የተካሄደው ጉባኤ ካሳለፋቸው ውሳኔዎች ውጭ አዲስ ውሳኔዎች የመውሰድ መብት አልነበረውም። በዚህም ምክንያት ኮንፈረንስ ለኢሕአድ አማራጭ ሊሆን አልቻለም።

በተነሳው ጥያቄ ከስምምነት ላይ መድረስ ስላልተቻለ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባል ክፍሉ ታደሰ የኮሙኒስት ፓርቲ ተመክሮዎችን አጥንቶ አማራጭ እንዲያቀርብ ተደረገ። በጥናቱ መሠረት፣ በሶቭየት ኅብረት የኮሙኒስት ፓርቲ ታሪክ ውስጥ በጣም ጥቂት ጊዜ ብቻ የተካሄዱ መለስተኛ ጉባኤ በመባል የሚታወቁ ስብሰባዎች ማካሄድ እንደሚቻል ሃሳብ አቀረበ። እነዚህ ስብሰባዎች፣ የጉባኤን ያህል ስልጣን የሌላቸው፣ ሆኖም ከኮንፈረንስ የበለጠ ኃላፊነት ያላቸው ሲሆኑ፣ የሚያሳልፏቸው ውሳኔዎች ጉባኤው እስከሚጠራበት ጊዜ ድረስ ወሳኝ ሆነው ይቆያሉ። የተለያዩ የድርጅቱ ቅርንጫፎች በመለስተኛ ጉባኤው ላይ መሳተፍ ስለሚኖርባቸው በተለያዩ ቦታ ያሉት የዞን ኮሚቴዎች ከራሳቸው መሀል ወኪል መርጠው እንዲልኩ ማዕከላዊ ኮሚቴው ውሳኔ አሳለፈ። መሠረታዊ በሆኑና ለድርጅቱ ሕልውና ጠቃሚ ናቸው በሚባሉ ጉዳዮች ላይ መለስተኛ ጉባኤው መወያየት እንዳለበት አመራሩ አመነ። እጅግ ጠቃሚ ናቸው ከተባሉት ጥያቄዎች መሀል አንዱ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን ቁጥር መጨመር ነበር።

ለመለስተኛ ጉባኤው ዝግጅት ሲደረግ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ከተወያየባቸው ርዕሶች መሀል አንዱ፣ "የውስጠ ፓርቲ ዴሞክራሲ" ጉዳይ ነበር። የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት፣ የዓለም የኮሙኒስት ንቅናቄውን ሂደት በንቃት ይከታተሉ የነበሩ በመሆናቸው፣ የየፓርቲዎቹ ዋና ፀሐፊዎች ሚና እጅግ ከሚያሳስቧቸውና ከሚያስፈሯቸው ጉዳዮች መሀል አንዱ ነበር። ስልጣን ያከማቹ አምባገነን መሪዎች በብዙ የከሙኒስት ፓርቲዎች ውስጥ እንዲፈጠሩ የዋና ፀሐፊው ቦታ ረድቷል። በአንዳንድ ሁኔታዎችም፣ ዋና ፀሐፊው ፓርቲውን ከመተካቱ በላይ፣ ፓርቲውና ዋና ፀሐፊው ሁለት አካል አንድ አምሳል ሆነዋል። በተማሪው ንቅናቄ ዘመን፣ ለተማሪ ማኅበር መሪነት ለመመረጥ የሚሹ ሁሉ፣ በጥርጣሬ ዓይን ነበር የሚታዩት። የአንድ ሕቡዕ ድርጅት አባላት አመራሩን ለመቆጣጠር አዳጋች ሁኔታ ስለሚገጥማቸው፣ በድርጅቱ ውስጥ መስፈን ያለበት የዴሞክራሲ ባህርይ ከፍተኛ ሚና እንዳለው ታመነበት። የዓለም አቀፍ የኮሙኒስት ንቅናቄውና የድርጅቱ የአጭር ጊዜ ታሪክ ከተመረመረ በኋላ በኮሙኒስት ድርጅቶች ውስጥ ለዴሞክራሲ መረጋገጥ ጠንቅ የሆኑ ተቋሞችና የአሠራር ዘዴዎች እንዳሉ ውሳኔ ላይ ተደረሰ።

በኢሕአድ አጭር ጊዜ ታሪክ ውስጥ በተለይም አብዛኛውን እንቅስቃሴውን በውጭ ሀገሮች ያካሂድ በነበረበት ወቅት፣ የዋናው ፀሐፊ ሚና ለድርጅቱ ውስጣዊ ዴሞክራሲ በጣም ጎጂና አደገኛ ሊሆን እንደሚችል አንዳንድ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላቱ ሊረዱ ችለዋል። እነዚሁ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት፣ ብርሃነመስቀል ዋና ፀሐፊ ሆኖ በሰራበት ጊዜ ያሳይ የነበረው ዝንባሌና ጉዳዮችን እንዴት ሊፈታ ይሞክር እንደነበረ በቅርብ ሆነው ስለተከታተሉ፣ በአሠራሩ ላይ ቅር ተሰኝተው ቆይተዋል። ብርሃነመስቀል በሌለበት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ለአንድ ዓመት ያህል ተግባሮችን ሲያከናውን በነበረበት ወቅት በአባላቱ መሀል ከፍተኛ የስራ መጣጣም ከመፈጠሩም በላይ፣ ውጤታማ ተግባር ሊያበረክቱ መቻላቸውን ተገንዝበዋል። እንዲያም በመሆኑ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን ስራ በበላይነት የሚከታተል ዋና ፀሐፊ አስፈላጊ እንዳልሆነ ከራሳቸው ተመክሮ ሊማሩ ችለዋል። የዋና ፀሐፊው ቦታ፣ ለድርጅቱ ከሚሰጠው ጠቀሜታ ይልቅ ጉዳቱ ሊያመዝን እንደሚችል ተረድተዋል። የማዕከላዊ ኮሚቴው በጉዳዩ ላይ ከተወያየበት በኋላ የዋና ፀሐፊው ቦታ ከፓርቲ ውስጣዊ ዴሞክራሲ ጋር አብሮ ሊሄድና ሊጣጣም የማይችል ተቋም በመሆኑ፣ ከሕገ-ማኅበሩ ተፍቆ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን ጥቃቅን ጉዳዮች በሚከታተል ፀሐፊ እንዲተካ ሃሳብ ለማቅረብ ተወሰነ።

በወቅቱ የድርጅቱ ዋና ፀሐፊ የነበረው ብርሃነመስቀል፣ በሕገ-ማኅበሩ ውስጥ መታከል አለበት የተባለውን ለውጥ አስመልክቶ ደስተኛ አልነበረም። በዚህ ወቅት በተካሄደ አንድ የማዕከላዊ ከሚቴ ስብሰባ ላይ በመጀመሪያው ጉባኤ የተመረጠ ስለሆነ፣ ስልጣኑን ሊያስረክብ የሚችለው ለሌላ ጉባኤ ብቻ እንደሆነ ገለፀ። የብርሃነመስቀል ግላዊ ፍላጐትን ወደ ጐን በመተው፣ ለድርጅቱ ውስጣዊ ዴሞክራሲ እንቅፋት ይሆናሉ ብሎ በገመታቸው መዋቅራዊ ለውጦች ላይ አተኮረ ማዕከላዊ ኮሚቴው።

በሕገ-ማኅበሩና በውስጠ-ደንቡ የአባላትን መብት የሚያስጠብቁ አዲስ አንቀጾች ታከሉ። ከታከሉት አንቀጾች መሀል አንዱ ከድርጅት መባረርን አስመልክቶ የወጣው ሲሆን፤ አንድ ኮሚቴ አባላቱን ሊያባርር እንደማይችል ተገልጾ፤ የማባረር ስልጣን ያለው የሚቀጥለው የበላይ ኮሚቴ እንደሆነ ተጠቀሰ። አንድ አባል ከተባረረ በኋላ ይግባኙን እስከ ማዕከላዊ ኮሚቴው ድረስ ማድረስ እንደሚችልም የሚገልጽ አንቀጽ ተጨመረ። (62)

የማዕከላዊ ኮሚቴው ከተወያየባቸው ጉዳዮች መሀል የአባላት ምልመላ፣ በተለይም በሠራተኞች አካባቢ የሚካሄደው ምልመላ መጓተትን

የተመለከተ ነበር፡፡ ለመጓተቱ አንዱ ምክንያት፣ ለአባልነት የታጩትን በጥናት ቡድን ውስጥ እንዲሳተፉና ዋና ዋና የሆኑ በርካታ ርዕዮት ነክ ስራዎችን እንዲያነቡ መደረጉ ሲሆን፤ አሠራሩ የጥናት ቡድኖች ምስረታው በግራው ኃይል ላይ ያተኮረ ከነበረበት ዘመን ነበር የተወረሰው፡፡ ሰፋ ያለ ድርጅታዊ መረብ መኖሩን ከመረዳቱ በፊት፣ አንድ ግለሰብ ለብዙ ወራት ወይም ዓመታት በጥናት ቡድን ብቻ ሲሳተፍ ይቆያል፡፡ አባል ለመሆን ለትግል ቆርጦ መነሳት ብቻ በቂ አልነበረም፡፡ የአባሉ የፖለቲካ ብስለትም ተጨማሪ መመዘኛ ነበር፡፡

የ1966 ዓ.ም አብዮታዊ ንቅናቄ ከተነሳ በኋላም ቢሆን፤ ይኸው የምልመላ አሠራር ቀጠለ፡፡ በጥናት ቡድኖች የሚሳተፉ ሠራተኞች ለድርጅት አባልነት ከመመልመላቸው በፊት በርካታ ርዕዮት ነክ ጥያቄዎችን ማንበብ ነበረባቸው፡፡

የሠራተኞች ምልመላን ለማቀላጠፍ ይረዳ ዘንድ፣ ጥናት ግዴታ መሆኑን የሚያመለክተው አንቀጽ እንዲለወጥ የማዕከላዊ ኮሚቴው ሃሳብ ለማቅረብ ተስማማ፡፡ አባል ለመሆን ዋነኛ መመዘኛ የድርጅቱን ፕሮግራምና ሕገ-ማኅበር መቀበል እንዲሁም በድርጅቱ ተግባሮች ንቁ ተሳትፎ ማድረግ መሆኑ ታመነበት፡፡ (83)

አባል ለመሆን የሚያስፈልገው የሙከራ ወቅት እንደ ግለሰቡ የመደብ ጀርባ መሆን እንዳለበት የሚያመለክት አጠቃላይ መመሪያ በውስጠ ደንቡ ወጣ፡፡ በሙከራ ላይ የሚገኝ አባል ማናቸውንም የድርጅቱን ተግባሮች ማከናወን ሲኖርበት፤ አንድ አባል ሊኖረው የሚገባው መብት ግን አልነበረውም፡፡ (84)

በሠራተኞች መሀል የተካሄደው ደካማ ድርጅታዊ ስራ ነበር ከላይ የተጠቀሰው አንቀጽ በሕገ-ማኅበሩ ውስጥ እንዲገባ ግድ ያለው፡፡ አሠራሩ፣ የአንድ ሠራተኛን ቆራጥነት ባነበባቸው መጽሐፍት ብዛት ለመዳኘት የሚሞክር፣ ከከፊል-ምሁራዊ የሆነ ዝንባሌ የመነጨ ነበር፡፡

የድርጅቱን ፕሮግራም ለማረም ሳሙኤል ዓለማየሁ፣ ብርሃነ እያሱ፣ ጌታቸው ማሩና ክፍሉ ታደሰ የተሳተፉበት ኮሚቴ ተፈጠረ፡፡ በየቦታው የሚገኙ የዞን ኮሚቴዎች የአዲስ አበባ ኢንተርዞን፣ በውጭ ሀገር የሚገኙ የድርጅቱ ቅርንጫፎችና የወጣቱ ሊግ በድርጅቱ ፕሮግራም ላይ የሚስተካከልና የሚጨመር የመሰሏቸውን ሃሳቦች እንዲልኩ ተጠየቁ፡፡ የተሰበሰቡት ሃሳቦች ከተጠናቀሩ በኋላ፣ ለመስራች ጉባኤው የሚቀርበውን ረቂቅ ፕሮግራም ማዕከላዊ ኮሚቴው አዘጋጀ፡፡ የድርጅቱን ፕሮግራም ለማረም በተደረገው ጥረት

አስቸጋሪ ሆኖ የቀረበው የኢሕአድ ፕሮግራም "መሬት ለአራሹ" በማለት ያሰፈረው የመሬት ጥያቄ ነበር። "መሬት ለአራሹ" ሲባል፣ አርሶ አደሩ የሚያርሰው መሬት ተጠቃሚ ብቻ ሳይሆን ባለቤት እንደሆነም" የሚያረጋግጥ ነበር። ሆኖም ደርግ ያወጣው የመሬት አዋጅ፣ አርሶ አደሮች የመሬት ባለቤት እንዲሆኑ አልፈቀደም። አዋጁ አንድ እርምጃ ዘለግ ብሎ በመሄድ፣ መሬት የመንግስት እንደሆነ ገለፀ።

የኢሕአድ የመጨረሻ ግብ መሬት መውረስ በመሆኑ፣ ደርግ ያወጣውን ይህንን ፖሊሲ ከርዕዮተ-ዓለም አኳያ መቃወም አዳጋች ሆነ። የውርሱ ጥያቄ ያስወትቱ በመነሳቱ፣ ሙሉ የፖለቲካ ድጋፍ መስጠት ደግሞ አዳገተ። ተዘጋጅቶ በቀረበው ረቂቅም ሆነ በኋላ በፀደቀው የድርጅቱ ፕሮግራም ላይ የመንግስቱን ሚና አስገዝቦ ለማሳየት ሙከራ ተደረገ። ንብረት የመንግስት ይሆናል በሚልባቸው ቦታዎች ሁሉ፣ የኢሕአድ ፕሮግራም "መንግስት" በሚለው ቃል ፈንታ፣ "ሕብረተሰብ" የሚለውን ተካ። ሦስት ዓይነት የመሬት ይዞታ ይኖራል፤ የግል፣ የጋራና በኅብረተሰብ የሚታረስ መሬት (85) በማለት ፕሮግራሙ ገለፀ። "ኅብረተሰቡ" የሚለው ከላይ የተጠቀሰው ቃል፣ መንግስት የሚለውን ለመተካት የገባ ሲሆን፣ መሬት በመንግስት መወረሱ ያስከተለው ውዝግብ ውጤት ነበር። ምንም እንኳን ችግር መኖሩን መረዳት ቢቻልም፣ ደርግ የወሰደውን ቁርጠኛ እርምጃ በመዓረር የኢሕአድ ሌላ አማራጭ አላቀረበም።

ለመለስተኛ ጉባኤው መሰናዶ፣ ማዕከላዊ ኮሚቴው ካዘጋጃቸው ሰነዶች መሀል የኢትዮጵያና የዓለም አቀፍ እንዲሁም ድርጅቱ የሚገኝባቸው ሁኔታዎችን የሚመለከቱ የትንተና ወረቀቶች ሲሆኑ፣ ጽሁፎቹን ያዘጋጁት ተስፋዬ ደበሣይ፣ ብርሃነመስቀል፣ ክፍሉ ታደሰና ዮሴፍ አዳነ ነበሩ። የቀረቡት ረቂቆች በማዕከላዊ ኮሚቴው ፀድቀው ለመለስተኛ ጉባኤ እንዲቀርቡ ተደረገ።

በመጨረሻም፤ መፍትሄ ሊያገኙ ከሚገባቸው ጥያቄዎች መሀል አንዱ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውን ማስፋት ነበር። ማዕከላዊ ኮሚቴው በመለስተኛ ጉባኤ መስፋት እንዳለበት ቢታመንም፣ በምን ዘዴ ሊደረግ እንደሚችል ግን ግልጽ አልነበረም። የመለስተኛ ጉባኤው ተሳታፊዎች፣ የድርጅቱ አባላትም ይሁኑ አመራሩ እነማን እንደሆኑ ሊያወቁ የሚችሉበት መንገድ አልነበረም። በተጨማሪም፣ በመለስተኛ ጉባኤው ላይ የድርጅቱን አባላትና የአመራሩን ማንነት መግለጽ ለሕልውናው አደገኛ ስለሚሆን፤ ሃሳቡ ሊነሳም እንኳን አልቻለም። ችግሩን ለማቃለል ይረዳ ዘንድ የተወሰኑ ዕጩዎች ስም ለመለስተኛ ጉባኤው ቀርቦ፣ ተሳታፊዎቹ ሊሻቸው እንዲቀበሏቸው ወይም በሌሎች ስሞች

እንዲተኳቸው ለማድረግ ተወሰነ። የማዕከላዊ ኮሚቴውን ለማስፋት ሲታቀድ፣ የሚፈጠረው አካል ሰፋ ያለ ውክልና ሊኖረው የሚችል፣ የድርጅቱን ቡድናዊም ሆነ የተቋም አሰላለፍ የሚያንፀባርቅ እንዲሆን ተደረገ።

የመስራች ጉባኤው ከመጀመሩ በፊት በተካሄደው የመጨረሻው የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ላይ የድርጅቱ ዋና ፀሐፊ እንደመሆኔ የጉባኤውን የመክፈቻ ንግግር ማቅረብ አለብኝ በማለት ብርሃነመስቀል አሳሰበ። ብርሃነመስቀል በድንገት በወረወረው ሃሳብ ሁሉም የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት በጣም ተደናግጠውና ተገርመው፣ ከፈለግህ ይሁንልህ ብለው ተስማሙ። ያቀረበው ሃሳብ አንዳችም ተቃውሞ እንዳልገጠመው ሲረዳ፣ ሃሳቡን ያቀረበው የአባላቱን ዝንባሌ ለመገምገም እንደሆነ ገልጾ የተናገረውን እንደሳበ ብርሃነመስቀል አስረዳ። በመጨረሻ ባቀረበው ሃሳብ ብዙዎች የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት በጣም ተበሳጩ፣ አንዳንዶቹም ከፍተኛ ተቃውሞ አሰሙ። በዚህ ዕለት የተከሰተው ይህ አጋጣሚ፣ ብርሃነመስቀል በማዕከላዊ ኮሚቴው ውስጥ መሳተፍ ከጀመረበት ጊዜ ጀምሮ እያደረገ የሄደው ውጥረት ነፀብራቅ ነበር።

በዚህ ወቅት የተደረጉት አብዛኞቹ ስብሰባዎች፣ ብርሃነመስቀልና ተስፋዬ ደበሣይ ይኖሩ በነበረበት በዮሴፍ አዳነ ቤት የተካሄዱ ሲሆን፣ እነሱን በማንንዝ የሚገጥመውን ችግር ለማስወገድ ተችሏል። ይህ በዚህ እንዳለ፣ በሰኔ ወር 1967 ዓ.ም ሌባ ቤቱን ሰብሮ በመግባት ጥቂት ዕቃዎች ሠርቆ ወጣ።

ሌባው ከሠረቃቸው ዕቃዎች መሀል በኢሕአድ የታጠቀ ክንፍ የተዘጋጀ መዝሙር የተቀረፀበት ቴፕና ቴፕ ሪኮርደር ይገኙበታል። ይህ "ለዘመናት" በመባል የሚታወቀው የሠራዊቱ መዝሙር፣ በቡድኑ ዋና አዛዥ በአብዲሳ አያና ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ የተዘጋጀ ነበር። ሌሎች ጠቃሚ ዕቃዎችን ሠርቆ መውጣት ሲችል፣ ሌባው ቴፑን በመውሰዱ መደናገጥን አስከትሎ፣ መስራች ጉባኤ ይደረጋል ተብሎ የታቀደበት ቀን ተሰርዞ ለሌላ ጊዜ ተላለፈ።

መለስተኛ ጉባኤ

በመለስተኛ ጉባኤው ይሳተፉ ዘንድ የዞን ኮሚቴዎቹ ከመሀላቸው አንድ ሰው እየመረጡ ላኩ። ከሐረር በስተቀር ከሁሉም የዞን ኮሚቴዎች ተወክለው ሊመጡ የቻሉት ፀሐፊዎቹ ሲሆኑ፣ የሲዳሞ የዞን ኮሚቴ ሳይገኝ ቀረ። በመለስተኛ ስብሰባው ወቅት አደጋ ደርሶ ድርጅቱ ያለ አመራር እንዳይቀር በማሰብ፣ በተጨማሪም፣ ከአመራሩ የተወሰነው ክፍል ሙሉ በሙሉ ሕቡዕ ሆኖ እንዲቆይ ለማድረግ፣ አበራ ዋቅጅራ እና ክፍሉ ተፈራ በመለስተኛ ጉባኤው ላይ

ሳይገኙ ቀሩ። ጌታቸው ማሩና ዮሐንስ ብርሃኔ ስለፖለቲካ ኮሚቴው ተግባራት ለማስረዳትና ስለውህደቱ በሚደረገው ውይይት ይረዱ ዘንድ እንዲሳተፉ ተደረገ። ግርማይ በሚል የድርጅት ስም የሚታወቀው እስክንድር ደምሴና ብርሃነመስቀል፣ ስለ ታጠቀው የኢሕአድ ክንፍ ያስረዱ ዘንድ ተገኙ። መዝገቡነሽ አብዩ ስለ ሴቶች ኮሚቴ ታስረዳ ዘንድ መሳተፍ ስትችል፤ እክሊሉ ሕሩይ የወጣት ሊጉን ወክሎ ሊገኝ ቻለ። ዘሩ ክሕሸን ስብሰባውን በሊቀመንበርነት መራ።

የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች በተደጋጋሚ የተካሄዱበት የዮሴፍ አዳነ ቤት ነበር የጉባኤ ማካሄጃ ተብሎ የተመረጠው። ቤቱ፣ ለስብሰባ አመች የሆነ ሰፊ የእንግዳ መቀበያ ክፍል ሲኖረው፣ በነሐሴ ወር 1967 ዓ.ም ሠላሳ የሚሆኑ ወኪሎች በስብሰባው ለመሳተፍ ተሰባሰቡ። ስብሰባው ሳያቋርጥ ለሁለት ቀናት ሲካሄድ፣ ምግብና መጠጥ ቀደም ሲል ተገዝቶ ነበር።

ተሰብሳቢዎቹ በአውቶቢስ ጣቢያዎች እንዲጠብቁ ተደርጎ፣ በግል መኪና ወደ ስብሰባው ቦታ ተወሰዱ። አውቶቢስ ጣቢያዎቹ የተመረጡት፣ ሰዎች ሰብሰብ ብለው ቢቆሙም የማያስጠረጥሩ ቦታዎች በመሆናቸው ነበር። ወኪሎቹን እንዲያደርሱ ከተነገራቸው አባላት መሀል አንዱ አበራ ዋቅጅራ ሲሆን፤ እሱም ከተወሰነ ቦታ የተወሰኑ ሰዎች አንስቶ መሄድ እንዳለበት ቢያውቅም፤ ግለሰቦቹ እነማን እንደሆኑ የሚያውቀው ነገር አልነበረም። በአንደኛው አጋጣሚ፣ አውቶቢስ ፌርማታ ሲደርስና ቆም ሲል፤ ታክሲ መስሎአቸው በርካታ ሰዎች መኪናው ውስጥ ዘለው ገቡ። አበራ ዋቅጅራም ወኪሎቹን ያሳፈረ መስሎት ጉዞውን ቀጠለ።

ሁኔታውን ለመከታተልና ለማቀናጀት በአውቶቢስ ፌርማታው ቆሞ ይመለከት የነበረው ክፍሉ ታደሰ፣ ስህተት መፈፀሙን ተረድቶ፣ ዮሴፍ አዳነ ቤት ስልክ በመደወል የጥቃት መከላከያ ቡድን አባሎች ጥንቃቄ እንዲያደርጉ አሳሰበ። ትንሽ መንገድ ከሄደ በኋላ፣ የተሳፋሪዎቹ ሁኔታ የተለየ ሆኖ ስላገኘው፣ አበራ ዋቅጅራ ስህተት መፈፀሙን ተረዳ። ግለሰቦቹን መንገድ ላይ እንዲወርዱ ከጠየቀ በኋላ፣ ወኪሎቹን ለማምጣት ወደ ፌርማታው ተመለሰ። አበራ ዋቅጅራ የመጀመሪያውን ስህተት ፈጽሞ በሁለተኛው ዙር ላይ ወኪሎቹን ይዞ እንደመጣ አልተገለፀላቸውም ነበርና፣ መኪናዋ ስብሰባው ቦታ ስትደርስ ተደናግጠው ይጠብቁ የነበሩ የጥቃት ጥበቃ አባላት ትንሽ አንገላቷቸው።

ከምሽቱ ሶስት ሰዓት፣ በነሐሴ ወር አጋማሽ ላይ መለስተኛ ጉባኤው ተከፈተ። የስብሰባው አጀንዳ፣ የኢትዮጵያ ሁኔታ ትንተና፣ የዓለም አቀፍ ሁኔታ፣ ድርጅቱና ሠራዊቱ የሚገኙበት ሁኔታ፣ የድርጅቱ ፕሮግራምና እንደ ሕገ-ማኅበሩና ውስጠ ደንቡ የመሳሰሉ ዋና ዋና የኢሕአድ መመሪያዎች፣ የድርጅቱ ስምና አርማ ጥያቄ፣ ድርጅቱን ስለማወጅና አዲስ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት መምረጥን ያጠቃልላል።

መለስተኛ ጉባኤው በተቀዳሚ የተወያየበት ርዕስ ኢትዮጵያን አስመልክቶ የቀረበው ዘገባ ላይ ሲሆን፣ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ለውጦች ጎን ለጎን ሊሄዱ አለመቻላቸው ወቅታዊውን ሁኔታ የሚገልጽ ክስተት እንደሆነ ተረጋገጠ። ፖለቲካና ኢኮኖሚ በመለያየታቸው የሕዝቡን የትግል አቅጣጫ ከማሳቱም በላይ የኢኮኖሚ ስልጣኑ በመንግስታዊና በንዑስ ከበርቴው የላይኛው ክፍል ቁጥጥር ስር ሊውል ችሏል ብሎ ደመደመ። በዚህም ምክንያት፣ አብዮታዊ ትግሉ አሳሳች በሆነ መንትያ መንገድ ላይ መድረሱ ተጠቁሞ፣ በትግሉ የተገኙት ድሎች ሊነጠቁ የሚችሉባቸው ሁኔታዎች በገሀድ እንደሚታዩ ተገለፀ። በተጨማሪም፣ የመሬት ከበርቴው መደብ ከአካባቢ መንግስታዊ አውታር ጋር በመተባበር ራሱን ለማሰባሰብ እየሞከረ መሆኑ፣ በአብዮታዊ ትግሉ ላይ የበለጠ ጉዳት እንደሚያስከትል ተስተዋለ። የፖለቲካ ስልጣኑ ከብዙሀኑ የደርግ አባላት እጅ ወጥቶ በጥቂት መኮንኖች እጅ እንደወደቀም ተረጋገጠ። ብዙሃኑ የደርግ አባላት ከውሳኔ አሰጣጡ ሂደት በመገለላቸው፣ "ስራቸው መኮንኖቹ በሚያቀርቧቸው ጉዳዮች ላይ መስማማት" ነበር። ከላይ በተጠቀሱት ምክንያቶች፣ የኢትዮጵያ ኅብረተሰብን ወጥሮ የያዘው ቅራኔ ገና በከፊል ብቻ እንደተፈታ ተገለፀ። (86) ለመለስተኛ ጉባኤው የቀረበው ትንታኔ፣ መለስተኛ ለውጦች ታክለውበት በድርጅቱ ፕሮግራም መግቢያ ላይ ሰፈረ።

የፖለቲካ ስልጣን ጥያቄን አስመልክቶ የፊተኛው የኢሕአድ ፕሮግራም ዋና ዒላማ የዘውድ አገዛዝን መገርሰስ ሲሆን፣ በሁለተኛው ፕሮግራም ላይ የዘውዱ ጥያቄ ተሰረዘ። ሆኖም አሁንም ቢሆን ፊውዳሊዝምና ኢምፔሪያሊዝም የትግሉ ዋና ዒላማዎች መሆናቸው ተረጋገጠ። እነዚህ ሁለት ጣምራ ጠላቶች እስካልተደመሰሱ ድረስ ትግሉ እንደሚቀጥልና ድል አድራጊነቱ የሚረጋገጠው "ከላብአደሩ መሪነት ላይ የተመሠረተ የሕዝብ ዲክታተርሽፕ ሲመሰረት ብቻ እንደሆነ" ፕሮግራሙ ገለፀ።

በሀገሪቱ በተካሄደው ለውጥ ሳቢያ፣ የትግሉ የመደብ አሰላለፍ እንደተቀየረ ተጠቁሞ፣ የመንግስታዊው ከበርቴ መደብ ገና ደካማ ቢሆንም፣

የአብዮቱ ጠላት መደብ ሊሆን እንደሚችል መሰስተኛ ጉባኤው ገለፀ። (87) በሌላ በኩል ደግሞ፣ አብዮታዊ ንቅናቄው ከተነሳ በኋላ እንደ ተማሪዎች፣ ምሁራን፣ ዝቅተኛ ነጋዴዎች፣ ወታደሮችና በየከተሞቹ የሚገኙ ድሆችና የመሳሰሉ ተራማጅ ወገኖች በግንባር ቀደምነት የትግሉ ተሳታፊ መሆናቸው ተረጋገጠ። እነዚህ የኅብረተሰቡ ክፍሎች ነበሩ ፓርቲው እንዲቋቋም ይጠይቅ በነበረው የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ውስጥ ሊሳተፉ ይገባል የተባሉት። "በመጀመሪያ ደረጃ የሚቋቋመው የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ከእነዚህ የኅብረተሰብ ክፍል ተወካዮች የተውጣጣ ይሆናል" በማለት ፕሮግራሙ ገለፀ።

የፊተኛው የኢሕአድ ፕሮግራም ለተራዘመ ሕዝባዊ ጦርነትና መሠረተ-ሰፊ የሆነ ሕዝባዊ መንግስት መቋቋም የሚታገል መሆኑን ሲገልጽ፣ አዲሱ ፕሮግራም ግን፣ የሕዝባዊ መንግስት ምስረታው ሁለት ደረጃዎች እንዳሉት አመለከተ። የመጀመሪያ ደረጃው የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት ምስረታውን የሚመለከት ነበር። ይህ አዲስ ጽንሰ ሃሳብ በፕሮግራሙ ውስጥ ሲገባ፣ የጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት እንዴት እንደሚመሰረትና ከተራዘመው የሕዝባዊ ጦርነት ጋር ምን ዝምድና እንደሚኖረው መሰስተኛ ጉባኤው ሊያብራራ አልቻለም። አይችልምም ነበር።

"መሬት ለአራሹ" የሚለውን መርሆ ከድርጅቱ ፕሮግራም ውስጥ በመሰረዝ፣ የመሬት ጥያቄን አስመልክቶ ማሻሻያ ተደረገ። ማሻሻያ ተብለው በፕሮግራሙ የተዘረዘሩት ነጥቦች፣ በመካሄድ ላይ የነበረው የመሬት ይዞታ ለውጥ እንዳይቀለበስ የሚረዱ መጠባበቂያ እርምጃዎች ሲሆኑ፣ ከእነሱም መሀል ዋነኞቹ የመደራጀትና የአርሶ አደሩን መታጠቅ የሚመለከቱ ነበሩ። የመሬት ባለቤትነት ጉዳይ በዝምታ ቢታለፍም፣ መሬት በመንግስት ይዞታ ሥር መሆኑ ተቃውሞ አላስነሳም። የገጠር መሬትን አስመልክቶ ንብረትነቱ የሕዝቡ እንደሆነ ፕሮግራሙ ሲገልጽ፣ የከተማ መሬት ግን በመንግስት ቁጥጥር ሥር ሲሆን እንደሚገባው ተገለፀ።

ከቤት ኪራይ በሚያገኙት ገቢ የሚተዳደሩ አከራዮች የተለየ እንክብካቤ እንደሚደረግላቸው ተጠቆመ። ለእነዚህ ግለሰቦች "መንግስት የተለየ እርዳታ ያደርግላቸዋል" (88) በማለት ፕሮግራሙ አብራራ። የከተማ ቦታና የቤት እጦት እንደወጣ፣ ከፍተኛ የቤት ዕጥረት ሊገጥም እንደሚችል በመገመት፣ መንግስት አዳዲስ ቤቶችን እየሰራ እንደግለሰቡ የገቢ መጠን ማከራየት እንዳለበት መሰስተኛ ጉባኤው ወሰነ። የቤቱ ኪራይ በየጊዜው እየቀነሰ ሄዶ በመጨረሻም ተከራዩ የቤቱ ባለቤት እንደሚሆን ተገለፀ። (89)

የመለስተኛ ጉባኤው፣ ላይ ከተነሱት ጥያቄዎች መሀል አንዱ በመሬት ይዞታ ለውጡና በብሔር ጥያቄ መሀከል የነበረው ግንኙነት ነበር። ደርግ ስልጣን ከያዘ በኋላ በሰሜን ክፍለ ሀገር የሚካሄደው የብሔር ጭቆና እየከፋ መሄዱ ታመነበት። (90) በሌላ በኩል ደግሞ የበላይነቱን ይዞ የነበረው ብሔረሰብ የገዥ ክፍል በመሬት አዋጁ ሳቢያ የኢኮኖሚ መሰረቱ በመናጋቱ፣ በደቡብ ኢትዮጵያ የብሔር ጥያቄ ላይ ከፍተኛ ጫና እንዳሳደረ ተረጋገጠ። ያም ሆኖ ግን፣ የብሔር ጥያቄ ኢኮኖሚያዊ ገጽታው ብቻ ስለነበረ መፍትሄ ያገኘው፣ ችግሩ ሙሉ በሙሉ እንዳልተፈታ ተብራራ። የመሬት አዋጁ ባስከተለው ጫና ምክንያት፣ የፕሮግራሙ ነጥቦች ቅደም ተከተል በሚሰላበት ወቅት የብሔር ጥያቄ በፊት ከነበረው ሁለተኛ ተራ ቁጥር ወደ አምስተኛነት ወረደ።

ውሱ እድር በሀገሪቱ የነበረው የመደብ ቅራኔ ሊፈታ የሚችለው በትጥቃዊ ትግል እንደሆነ መለስተኛ ጉባኤው ተስማማ። ይህ የድርጅቱ እምነት እንዴት ተደርጐ መገለጽ እንደሚገባው ውይይት በተደረገበት ወቅት፣ ትጥቃዊ ትግሉ ዋነኛው የትግል ዘዴ እንደሆነ በመግቢያው ላይ እንዲገለጽ አንዳንድ ወኪሎች አሳሰቡ። ድርጅቱ ሰላማዊ የፖለቲካ ትግል በሚያካሂድበት በዚያን ወቅት አቋምን በይፋ መግለጽ ስህተት ከመሆኑም በላይ፣ አላስፈላጊና ፀብ-ጫሪነት መሆኑን ሌሎች ወኪሎች አስረዱ። በጥያቄው ላይ ውይይት ከተደረገ በኋላ ስምምነት ላይ ተደረሰ። በፕሮግራሙ መግቢያ ላይ "ዴሞክራሲያዊ መብቶች ከተረጋገጡ ድርጅቱ ዴሞክራሲያዊና ሰላማዊ በሆነ መንገድ ይታገላል። ሕዝቡ ዴሞክራሲያዊ መብቱን ከተነፈገ ግን አብዮታዊ ትግሉን ከግብ ለማድረግ አስፈላጊውን የትግል ዘዴ ይጠቀማል" ተብሎ እንዲገለጽ ተወሰነ።

የበፊቱ ፕሮግራም የድርጅቱ የመጨረሻ ዓላማ ምን እንደሆነ አልገለፀም ነበር። መለስተኛ ጉባኤው ያፀደቀው ፕሮግራም ግን፣ የድርጅቱ ዓላማ የሶሺያሊስት ኅብረተሰብ ለመመስረት ፖለቲካዊ መሠረት መጣል እንደሆነ ገለፀ። (91)

ሁለተኛው የውይይት ርዕስ ሆኖ የቀረበው የዓለም አቀፍ ሁኔታው ሲሆን፣ ለአብዮታዊ ትግል አመቺ ሁኔታ እንደተፈጠረ መለስተኛ ጉባኤው ገመገመ። የአብዮታዊ አመጽ እምብርት ከነበረው ደቡብ ምስራቅ ሌላ፣ በአፍሪቃ ቀንድ አብዮታዊ ትግል ለማካሄድ ምቹ ሁኔታ እንደተፈጠረ ተገለፀ። የዓለም አቀፍ የኮሙኒስት ንቅናቄን አስመልክቶ ቀደም ሲል የተነሱት የሶቭየት ኅብረት ከላሽነትና የቻይና ቀኖናዊነት ዋነኛ አደጋዎች እንደሆኑ ተረጋገጡ። በመጀመሪያው የኢሕአድ ጉባኤ ላይ "በይዘቱ ቀኝ፣ በቅርፁ ግራ" በመባል

የተጠቀሰው አዝማሚያ ከላይ ከተጠቀሱት አደጋዎች የተለየ ሆኖ ባለመገኘቱ፣ ሳይጠቀስ ቀረ። የቻይና ኮሙኒስት ፓርቲ ያቀነቅን የነበረውን የሶሺያል-ኢምፔሪያሊስት ፅንሰ-ሃሳብን መረዳት ስለተሳነው፣ ጥያቄው ጥናት ይደረግበት ዘንድ መለስተኛ ጉባኤው አሳሰበ።

በሦስተኛ ደረጃ የተነሳው ጉዳይ ድርጅቱን የሚመለከት ሲሆን፣ አመራሩ ወደ አዲስ አበባ ከተዘዋወረ በኋላ የተካሄዱትን እንቅስቃሴዎች መለስተኛ ጉባኤው አንድ በአንድ መረመረ። የተካሄዱ ውህደቶች፣ የኢሕአድ መዋቅር አመራሩ ሊቆጣጠረው ከሚችለው በላይ መስፋቱ፣ ሌሎች አመራር ነክ ችግሮች፣ የተለያዩ መዋቅሮች መዘርጋታቸውና፣ ማቀነባበር ማስቸገሩ፣ የስራ መወዘፍ፣ የግንኙነት ችግር፣ ምልመላ፣ .... ወዘተ የመሳሰሉት ተነስተው ውይይት ተካሄደባቸው። ከተነሱት ችግሮች መሀል ለአንዳንዶቹ ምላሽ መስጠት ይቻል ዘንድ የተለያዩ ኮሚቴዎች ተቋቋሙ። ከእነዚህም መሀል የሴክሬታሪያት፣ የሴቶች ኮሚቴ፣ የወጣትና የብዙሀን ድርጅቶች ኮሚቴዎች ይገኙባቸዋል። የሴክሬታሪያቱ መፈጠር በአመራሩና በክፍለ ሀገሮች በነበሩ ቅርንጫፎች መሀል የነበረው ግንኙነት እንዲሻሻል ከፍተኛ አስተዋጽኦ አበረከተ። ውስጠ-ፓርቲ ዴሞክራሲን ለማረጋገጥ ይረዳ ዘንድ፣ ተጨማሪ አንቀጾች በሕገ-ማኅበሩ ታከሉ። የዋና-ፀሐፊው ቦታ ከሕገ ማኅበሩ ጨርሶ ተወግዶ፣ በራሱ በማዕከላዊ ኮሚቴው በሚመረጥ ፀሐፊ እንዲተካ ተደረገ። የሌሎች ፓርቲዎች የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች የሚመሩት በዋና ፀሐፊዎች ሲሆን፣ ከዓለም የኮሙኒስት ንቅናቄ ተሞክሮ በማፈንገጥ፣ የኢሕአድ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች በአባላቱ በየተራ እንዲመሩ ተደረገ። (92)

ሁኔታው ባለመፍቀዱ በስራ ሊተረጎም ባይችልም፣ በፓርቲ ውስጥ ያሉ የኃላፊነት ቦታዎች በሙሉ በምርጫ መደረግ እንዳለባቸው ተወሰነ። (93) አመራሩ ድርጅቱን እንደፈለገው ለማድረግ ያስቸግረው ዘንድ፣ የጉባኤ አጠራርን አስመልክቶ ለውጦች ተደረገ። በኢንተር ዞን ደረጃ የአባላቱ ቁጥር 100 ሲደርስ፣ በዞን ደግሞ ሰላሳ ሲሞላ፣ የአካባቢ ጉባኤ ወይም ኮንፈረንስ ሊጠራ እንደሚችልም ተደነገገ። (94) በሠራዊቱ ውስጥ የሚፈጠረው የፓርቲ መዋቅር ጉባኤ ሊጠራ እንደሚችል በሕገ ማኅበሩ ተወሰነ።

ከሕገ-ማኅበሩ ውጭ እንዳይሰራ ለማድረግ፣ ተጨማሪ የመከላከያ እርምጃዎች ማከል ጠቃሚ እንደሆነ ተገመተ። የፓርቲ ጉባኤ በየሦስት ዓመት አንድ ጊዜ እንዲጠራ የሚደነግጉ ተጨማሪ አንቀጾች ሰፈሩ። (95) የማዕከላዊ

ኮሚቴውን አስመልክቶ፣ የስራ አስፈፃሚ አካሉን ስልጣን የሚገድቡ በርካታ አንቀጾች ታከሉ፡፡ (96)

ሠራዊቱን አስመልክቶ አጠቃላይ መግለጫ ተሰጠ፡፡ ስለወጣት ሊግ ሁኔታ በማብራራት፣ ጊዜያዊ ፀሐፊው መግለጫ አቀረበ፡፡ ስለዘማቾች ጉዳይ ዘገባ ከቀረበ በኋላ፣ ውይይት ተካሄደ፡፡ በኢሕአድና በወጣት ሊግ መሀከል የነበረው የግንኙነትና መዋቅራዊ ችግር ጉዳይ ከቀረቡት የአጀንዳ ነጥቦች አንዱ እንደመሆኑ፣ ውይይት ከተደረገበት በኋላ የወጣቶች ጉዳይ ኮሚቴ መፈጠርን የሚመለከት አንቀጽ በውስጠ ደንቡ እንዲሰፍር ተደረገ፡፡ የኮሚቴው ዋና ተግባሮች የወጣቶቹን ችግር ማጥናት፣ በወጣቱና በፓርቲው አካሎች መሀል ያለውን ችግር ማቅረብና፣ የወጣቶቹን ንቅናቄ እየተከታተለ ሃሳቦች ለአመራሩ ማስተላለፍ ነበር፡፡ (97) በወጣቱ ሊግና በፓርቲው መሀል የነበረው የነጠላ ግንኙነት ተቀይሮ፣ በወጣቶቹ ጉዳይ ኮሚቴ አማካይነት ሆነ፡፡

በመለስተኛ ጉባኤው ላይ ውይይት ከተደረገባቸው ዐበይት ነጥቦች መሀል አንዱ አመራሩን እንዴት ማስፋት ይቻላል የሚለው ርዕስ ነበር፡፡ አዲስ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት መምረጥ የመለስተኛ ጉባኤው ኃላፊነት እንደሆነ አመራሩ አስታወቀ፡፡ እንደተገመተውም፣ ምርጫውን ለማካሄድ ሳንካ የሚሆኑ በርካታ ችግሮች ተነሱ፡፡ ከእነዚህም መሀል አንዱ፣ ወኪሎቹ የድርጅቱ አባሎችን ማንነት ስለማያውቁ፣ መምረጥ ማዳገቱ ነበር፡፡ ያዘጋጀውን የዕጩዎች ስም ዝርዝር ለማቅረብ እንደሚችል ማዕከላዊ ኮሚቴው ገለፀ፡፡ የተፈጠረውን የአመራር ችግር ለመፍታት፣ ሰባት ተጨማሪ አባላት እንደሚበቁ ካስረዳ በኋላ፡ ዕጩዎቹን ለመምረጥ፣ የውህደቱ ጉዳይ፣ የሠራዊቱ ውክልና፣ በውጭ ሀገሮች የድርጅቱን እንቅስቃሴንና የሴቶችን ጥያቄ ሊያጤን እንደቻለ ተገለፀ፡፡ በማዕከላዊ ኮሚቴው ውስጥ የሴት አባል መኖሯ የሴቶችን ጥያቄ በይበልጥ ለመረዳት ያስችላል የሚል ግምት ነበር፡፡ የአዲስ አበባ ኢንተር ዞን አባልና የማዕከላዊ ኮሚቴው የፀጥታ ክፍል ኃላፊ የነበሩ ሁለት አባሎች፣ በግለሰብ ደረጃ በነበራቸው ብቃት ለአመራር አባልነት ታጭተዋል፡፡ ዕጩዎቹ እነማን ሊሆኑ እንደሚችሉ የተጠቀመባቸውን መስፈርት ከአስረዳ በኋላ የስም ዝርዝሩ ሊነበብ ሲል ብርሃኑ እጅጉ ተቃውሞ አነሳ፡፡ የዕጩዎቹ ስም በስብሰባው ላይ መነበቡ አመራሩን አደጋ ላይ ሊጥል እንደሚችል ያቀረበው ማስገንዘቢያ የሌሎችን ድጋፍ አገኘ፡፡ ከዚህ በኋላ ውይይቱ በመስፈርቱ ላይ አተኩሮ፣ መለስተኛ ጉባኤው በተስማማባቸው መመዘኛዎች መሠረት ማዕከላዊ ኮሚቴው አባላቱን እንዲመርጥ ተስማማ፡፡

ዮሐንስ ብርሃኔና ጌታቸው ማሩ ቀደም ሲል ከኢሕአድ ጋር የተዋሀዱትን ሁለት ቡድኖች በመወከል የአመራሩ አባላት እንዲሆኑ ተደረገ። የዲሞክራሲያ ዝግጅት ቦርድ ስራውን በመልቀቅ ሠራዊቱን የተቀላቀለው ፀጋዬ ገብረመድህን፣ ሠራዊቱን ይወክል ዘንድ ተመረጠ። አበበች በቀለ የሴቶች ጉዳይን ለመከታተል ትረዳ ዘንድ ተመረጠች። ተጨማሪ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባላት ይሆኑ ዘንድ የበርካታ አባላት ስም ቢቀርብም፣ ሳሙኤል ዓለማየሁ፣ ፀሎት ሕዝቅያስና ሰሎሞን ተሰማ ሊመረጡ በቁ። ዮሐንስ ብርሃኔ፣ ጌታቸው ማሩ፣ ፀጋዬ ገብረመድህንና ፀሎተ ሕዝቅያስ በሙሉ አባልነት ሲመረጡ፣ ሳሙኤል ዓለማየሁ፣ አበበች በቀለና ሰሎሞን ተሰማ ተለዋጭ አባል ተብለው ነበር የተመረጡት። ሰሎሞን ተሰማ የአመራር አባል ሆኖ መመረጡ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ አባልና በውጭ ሀገር የኢሕአድ ኃላፊ የነበረው እያሱ ዓለማየሁን አስቆጣ። በመስራች ጉባዔው ላይ ያልተገኘው እያሱ ዓለማየሁ በጉዳዩ ላይ አስተያየት እንዲሰጥ ያልተጠየቀ በመሆኑ፣ ውሳኔውን ሳይቀበለው ቀረ። ሰሎሞን ተሰማም የማዕከላዊ ኮሚቴው አባል ሆኖ መመረጡ አልተነገረውም። ሰሎሞን በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ውስጥ ግንባር ቀደም ሚና ከነበራቸው መሪዎች መሀል አንዱ ነበር። በኢሕአድ የውጭ ሀገር ቅርንጫፍ አካል ውስጥ ቀደም ሲል የተነሳው ችግር እያሱ ለወሰደው እርምጃ ተጨማሪ ምክንያት ሆኗል። (98)

መስራቹ ጉባኤው ለድርጅቱ አዲስ ስም መስየም ነበረበት። የኢትዮጵያ ሕዝቦች አርነት ድርጅት የተባለው የድርጅቱ መጠሪያ የማይታወቅ ከመሆኑም በላይ፣ ከድርጅቱ ክልል ውጭ ተነስቶም አያውቅም ነበር። የድርጅቱ ልሳን የሆነችው ዲሞክራሲያ ነበረች የንቅናቄው መጠሪያ ሆና ያገለገለችው። የኢህአድ በግንባር መልክ ስለነበረ የተፀነሰው በንድፈ ሃሳብ ደረጃም ሆነ በገቢር ሁለት ዐይነት አባላትን አቅፎ ያያዘ ድርጅት ነበር። የመጀመሪያዎቹ ዓይነት አባላት የድርጅቱን የመጨረሻ ዓላማ የተቀበሉ፣ የኮሙኒስት ፓርቲው አባል ሲሆኑ፣ ሁለተኛው ዓይነት አባሎች ደግሞ መሰስተኛውን ፕሮግራም፣ ማለትም የኢህአድን ፕሮግራም የተቀበሉ ነበሩ። በሁለቱ መሀል የነበረው ልዩነት በጣም ጉልቶ የሚታይ ባለመሆኑ፣ አብዛኞቹ የድርጅቱ አባላት ከመጀመሪያው ዘርፍ ሊፈረጁ ይችላሉ። ድርጅቱ በግንባር ሽፋን መንቀሳቀሱን አቁሞ ዕውነተኛ ገፅታውን በይፋ ማስታወቅ ነበረበት። ድርጅቱ ኮሙኒስት ዝንባሌውን ይፋ ቢያወጣም የሚያስከትለው አደጋ እንዳልነበረ ተገመተ። በሁለተኛ ዘርፍ የተሰባሰቡት የድርጅቱን የመጨረሻ ዓላማ የማይቀበሉ ጥቂት የድርጅቱ አባላት፣ በሙከራ ደረጃ እንዲሳተፉ ተወሰነ። (99)

ድርጅቱ የኢትዮጵያ የኮሙኒስት ፓርቲ ተብሎ እንዲጠራ ጌታቸው ማሩና ብርሃኑ እጅጉ አሳሰበው፣ ስሙ የድርጅቱን ማንነት ሊያንፀባርቅ እንደሚገባ አስገነዘቡ። በተጨማሪም፣ ሌላ ድርጅት ተፈጥሮ ስሙን ሊወርስ እንደሚችል አስጠነቀቁ። ሌሎች የመስስተኛ ጉባኤው ተሳታፊዎች፣ የፓርቲው ስም ድርጅቱ በአጭር ጊዜ ተልዕኮው ሊያከናውን ያሰባቸው ተግባሮችን ማንፀባረቅ እንዳለበት አስረዱ። የድርጅቱ ስም የአብዮታዊ ትግሉን ሕዝባዊና ዴሞክራሲያዊ ባህርይ ማንፀባረቅ እንዳለበት ገለፁ። ለድርጅታቸው መጠሪያ ይሆን ዘንድ የብዙሀኑ ምርጫም የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ (ኢሕአፓ) እንዲሆን ተስማሙ።

የመስስተኛ ጉባኤው የመጨረሻ የአጀንዳ ነጥብ፣ ከሦስት ዓመት ተኩል በላይ በሕቡዕ ሲደራጅ የቆየውን ድርጅቱንና ፕሮግራሙን ማወጅ ነበር። ፓርቲውን ማወጅ በፕሮግራሙ ዙሪያ ድጋፍ ለማሰባሰብ የሚያስችል ሁኔታ እንደሚፈጥር ስምምነት ላይ ተደረሰ። (100) የድርጅቱ መታወጅ አብዮታዊ ትግሉ ግድ ያለው ክስተት እንደሆነም ተገለፀ። (101)

መስስተኛ ጉባኤው እንደተበተነ፣ የመጀመሪያው የማዕከላዊ ኮሚቴ ሙሉ ስብሰባ (ፕሌነም) ተካሄደ። እስከዚህ ዕለት ድረስ፣ የማዕከላዊ ኮሚቴው ተከታታይ ስብሰባዎች በማካሄድ ፖሊሲ ነክ የሆኑ ጉዳዮችንና የድርጅቱን የቀን ተቀን ተግባሮችን ሲያከናውን ቆይቷል። ከዚህ ወቅት ጀምሮ ግን ማዕከላዊ ኮሚቴው ፖሊሲ ነክ በሆኑ ጉዳዮች ላይ አተኩሮ አዳዲስ የተቋቋሙት የፖሊት ቢሮና ሴክሬታሪያቱ የድርጅቱን የአስተዳደር ስራዎች ተረከቡ። አብዮታዊ ትግሉ ጋብ በማለቱና አዲስ መዋቅሮች በመፈጠራቸው፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች፣ ከሞላ ጎደል በሕገ-ማኅበሩ በተደነገገው መሠረት ጊዜያቸውን ጠብቀው ይጠሩ ጀመር። ሙሉ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ (ከአባላቱ ሁለት ሦስተኛ የሚሆኑት የሚሳተፉበት) በስድስት ወር አንድ ጊዜ መጠራት ሲገባው፣ ተራ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ግን፣ በየሁለት ወሩ መጠራት ነበረበት። (102) ሙሉ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባ ከመጠራቱ በፊት ሁሉም አባላቱ በስብሰባው እንዲገኙ ጥረት መደረግ ነበረበት።

የመጀመሪያው የማዕከላዊ ኮሚቴው ሙሉ ስብሰባ፣ (ፕሌነም) በብርሃኑ እጅጉ መኖሪያ ቤት ሌሊቱን በሙሉ የተካሄደ ስብሰባ ሲሆን፤ ውጭ ሀገር ከነበረው ከእያሱ ዓለማየሁና ሠራዊቱ አካባቢ ከነበረው ከፀጋዬ ገብረመድህን በስተቀር፣ ሁሉም የኮሚቴው አባላት፣ አዳዲሶቹም ጭምር፣

በስብሰባው ተገኝተዋል። የፀጥታ ችግር እንዳይፈጠር በመስጋት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴ ስብሰባዎች ሌሊቱን ሙሉ ሲካሄዱ ካደሩ በኋላ፣ ጉህ ሲቀድ ይበተናሉ።

ሰመሰስተኛ ጉባኤው የቀረቡት ዘገባዎች፣ በተለይም የኢትዮጵያንና ዓለም አቀፍ ሁኔታዎችን የሚመለከቱት እንዲሁም ድርጅቱ የሚገኝበትን ሁኔታ የሚገልፀው ጽሑፍ በድርጅቱ ውስጣዊ ጋዜጣ በቀይ ኮከብ እንዲወጡ የማዕከላዊ ኮሚቴው ስብሰባ ወሰነ። ለድርጅቱ መታወጅ የምታበስረዋን ዲሞክራሲያ ዕትም ይኸው የማዕከላዊ ኮሚቴ ሙሉ ስብሰባ አረቀቀ።

"የምርጥ መኮንኖች" መንግስትን አስመልክቶ ፓርቲው የነበረው አቋም ከተብራራ በኋላ፣ ሰባት ነጥብ አዘል ጊዜያዊ ፕሮግራም በዴሞክራሲያ ላይ ወጣ። ጊዜያዊ ፕሮግራሙ የሚያካትታቸው ሰባት ነጥቦች፣

"የጥቂት አምባገነናዊ መኮንኖች መንግስት ተነስቶ በጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግስት መተካት እንዳለበት" ከተገለፀ በኋላ፣ በመንግስቱ ውስጥ ሊሳተፉ የሚችሉ መደቦችና ክፍሎች ተዘረዘሩ።

ዴሞክራሲያዊና ተራማጅ ለሆኑ መደቦችና ቡድኖች የዴሞክራሲያዊ መብት ማወጅ፣

የፖለቲካ እስረኞችን መፍታት፣

የኤርትራ ጉዳይ በዴሞክራሲያዊና በሰላማዊ መንገድ እንዲፈታ፣ በኤርትራ የሚካሄደው ጦርነት በአስቸኳይ እንዲቆም፣ የኤርትራን ሕዝብ ትግል ከሚመሩት የነፃ አውጭ ግንባሮች ጋር ባስቸኳይ በቀጥታ ንግግር እንዲጀመር፣

እርሶ አደሩ፣ ሠራተኛውና ዘማቾች መሣሪያ እንዲታደላቸውና ተደራጅተው እንዲታጠቁ፣

የሰፊው ሕዝብ የኢኮኖሚ ጥያቄዎችን ማሟላት፣ የላብ አደሮች የመነሻ አበል እንዲታወጅ፣

በእኩልነት ላይ ያልተመሠረቱ በሀገሪቱ ስም የተደረጉ የዓለም አቀፍ ስምምነቶችና ውሎች ሁሉ በአስቸኳይ እንዲሰረዙ የሚሉ ነበሩ። (103)

በዚህች የዲሞክራሲያ ዕትም ላይ፣ "አብዮቱ ግቡን እንዲመታ የሚሹ ሌሎች የፖለቲካ ኃይሎች መኖራቸውን ስለሚገነዘብ፣ በተወሰነ የመነሻ የፖለቲካ ፕሮግራም መሠረት ፀረ-ኢምፔሪያሊስት፣ ፀረ-ፊውዳልና ፀረ-የቢሮ ከበርቴ ኃይሎች ሁሉ ባንድ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ የሕብረት ግንባር ሥር እንዲተባበሩ ጥሪ ያደርጋል" በማለት ማዕከላዊ ኮሚቴው አሳሰበ። (104)

ይፋና ግልጽ በሆነ የድምፅ አሰጣጥ ዘይቤ፣ ዘሩ ክሕሽን፣ ክፍሉ ታደሰ፣ ጌታቸው ማሩና አበራ ዋቅጅራ የፖሊት ቢሮ አባል ሆነው ተመረጡ። ተስፋዬ

የማዕከላዊ ኮሚቴ ፀሐፊ ሆኖ ስለተመረጠ፣ በቀጥታ የፖሊት ቢሮውም አባል ሆነ። (105) ዮሴፍ አዳነ፣ ክፍሉ ታደሰና ተስፋዬ ደበሳይን የያዘ የሴክሬታሪያት ቡድን ስብሰባው ሲመረጥ፣ በአመራሩ ዙሪያ በነበሩና አዲስ በተፈጠሩ ኮሚቴዎች ውስጥ ይሰሩ ዘንድ ሌሎች አባሎች ተመረጡ። አብዛኞዎቹ የማዕከላዊ ኮሚቴው አባላት በተለያዩ ኮሚቴዎች ለመመረጥ ሲችሉ፣ ብርሃነመስቀል ግን ከኮሚቴዎቹ ሁሉ ያነስ አገልግሎት ሲያበረክት በሚችለው የውጭ ኮሚቴው ብቻ ተመረጠ። ብርሃነመስቀል በሌሎች ጠቃሚ በሆኑ ኮሚቴዎች ሊመረጥ አለመቻሉ በጓዶቹ መሀል ተደማጭነት እንዳጣ የሚያሳይ ምልክት ነበር።

ፓርቲው ነሐሴ 26 ቀን እንዲታወጅ ሲወሰን፣ ይህ ዕለት የፓርቲው ዓመት እየተባለ በየጊዜው ይከበራል። የደርግ ፓርቲ እንዲመሰረት ሥናይ ልኬና የመሳሰሉት አማካሪዎቹ በጣም ይገፋፉ ስለነበረ፣ ኢሕአፓ ከመስከረም ሁለት 1968 ዓ.ም በፊት መታወጅ ነበረበት።

ደርግ ፓርቲውን ለመመስረት ሲወስን፣ አዋጁን የሚለፍፈው ንጉሱን ከስልጣን ባወረደበትና ስልጣን በጨበጠበት በመስከረም 2 ቀን ይሆናል የሚል ግምት ነበር። ደርግ ፓርቲውን ካወጀ፣ ሌሎች እንዳይደራጁ የሚገድብ አዋጅ አከሎ ሊያወጣ እንደሚችል ተገመተ። (106)

ኢሕአፓን ለማወጅ ሰፊ ዕቅድና ዝግጅት ማድረግ አስፈላጊ ነበር። የፓርቲው ፕሮግራም በኦሮምኛ፣ በትግርኛና በአማርኛ ተዘጋጀ። ከፕሮግራሙ ጋር የምትበተነው የዲሞክራሲያ ዕትምም በብዛት መታተም ነበረባት። እንደ ሲዳሞ በመሳሰሉ ቦታዎች፣ የፓርቲው ፕሮግራም በአካባቢው በሚነገሩ ቋንቋዎች ተተረጎመ። በዲሞክራሲያ ላይ የወጣው ኢፊሴላዊ መግለጫ፣ ከጥቂት ቀናት በፊት የተካሄደው መስራቸኛ ጉባኤ፣ ከሦስት ወር በፊት እንደተካሄደ አድርጐ ገለፀ። ይህንን ማድረግ አስፈላጊ ሆኖ የተገኘው፣ በመስራቸኛ ጉባኤው ላይ የተገኙት ወኪሎች ከሕጋዊ የስራ ቦታቸው ጠፍተው ስለከረሙ፣ ምናልባት ያስተዋለ ሰው ቢኖር አደጋውን ለመቀነስ በማሰብ ነበር። ፕሮግራሙን በሁሉም ቦታ በአንድ ቀን ውስጥ ለማዳረስ ስለነበር ዓላማው፣ በተለያዩ የሀገሪቱ ክፍሎች የሚገኙት የድርጅቷ ቅርንጫፎች የፓርቲውን ፕሮግራም ያሰራጩ ዘንድ ተዘጋጅተው እንዲጠብቁ ተደረገ። የእወጃው ተግባር በከፍተኛ ምስጢር መከናወን ስለነበረበት፣ የማዕከላዊ ኮሚቴውና የአዲስ አበባ ኢንተር ዞን ኮሚቴ አባላት አብዛኛውን ኃላፊነት ተረከቡ። ፕሮግራሙን ከቦታ

ቦታ ያደርሱ የነበሩትም የእነዚህ ሁለት ኮሚቴ አባላት ነበሩ። ያለእንዳች እደጋ ነሐሴ 26 ቀን 1967 ዓ.ም ኢሕአፓ በብዙ የኢትዮጵያ አካባቢዎች ታወጀ።[107]

ኢሕአፓ ሲታወጅ፣ ወታደራዊ መንግስቱ ተደናግጦ እርምጃ ሊወስድ ይችላል የሚል ግምት ስለነበረ፣ አንዳንድ የታወቁና የድርጅቱ አባላት ናቸው ተብለው የሚገመቱ ሁሉ ከአካባቢያቸው ዘወር እንዲሉ ተደረገ። ሌሎችም በንቃት ሁኔታዎችን እንዲከታተሉ ተነገረ። የእወጃው ዓላማና ግብን ባለመረዳትም ይሁን በሌላ ምክንያት፣ ደርግ ምንም እርምጃ ሳይወስድ ቀረ። ሆኖም የፓርቲ ምስረታን አስመልክቶ እንዲወያይ ደርግ የፈጠረው ኮሚሽን፣ ምን ማድረግ እንዳለበት ለማውጠንጠን ስራውን ጋብ አደረገ። የደርግ ኮሚሽኑ ሊቀመንበር የነበረው የኢሕአፓ አባል የሆነው ሻምበል አምሀ፣ ስለፓርቲ ምስረታ የበሰለ ጥናት እንደሚያስፈልገው ለደርግ አባለት ገለፃ በማድረግ ሊያሳምናቸው ቻለ። የኢሕአፓ ፕሮግራም ለደርግ ፓርቲ ምስረታ ከሚያስፈልጉ ሰነዶች አንዱ ሆኖ ተቆጠረ። የደርግ ፓርቲ ምስረታ ጉዳይ ላልተወሰነ ጊዜ መተላለፉ፣ ለኢሕአፓ ታላቅ ድል ሲሆን፣ ደርግን በመገፋፋት መንግስታዊ ፓርቲ እቋቁሞ ሌሎቹን ድርጅቶች ሕገ-ወጥ ለማድረግ ይሞክር ለነበረው ለሠናይ ልኬ ቡድን ግን ከፍተኛ ሽንፈት ነበር። ስለፓርቲ ምስረታ ለማጥናት፣ በርካታ ካድሬዎች በተለይም ወታደራዊ ካድሬዎች ወደ ሶቭየት ኅብረት ተላኩ። በዚህ ወቅት ከተላኩት መሀል የኢሕአፓ ውድ አባል የነበረው ሻምበል አምሀ አበበ ይገኝበታል።

መደምደሚያ

አብዮታዊ ንቅናቄው በ1966 ዓ.ም ከተነሳ ጀምሮ፣ የኢትዮጵያ የፖለቲካ እድማስ ተቀየረ። አብዮታዊ ንቅናቄው ዐበይት የሆኑ ማኅበረሰባዊና ፖለቲካዊ ለውጦች አስከተለ። በዓለም ዙሪያ ከሚገኙት ጥንታዊ የፊውዳል ተቋሞች መሀል አንዱ ወደ ታሪክ መዘክር ተላከ። ለብዙ ዘመናት ስልጣን አካብተው የቆዩት ንጉስም ከዙፋናቸው ወረዱ። የዙፋኑን ቦታ ወታደራዊ መንግስት ወርሶ፣ የቀድሞውን የገዥ መደብ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ኃይል አዳከመ። አዲስ መደብ ይፈጠር ዘንድ መደላድሉ ተዘጋጀ። በሀገርም ይሁን ከዓለም አቀፍ ኃይሎች ጋር በነበረው ግንኙነት፣ አዲስ አሰላለፍ ተፈጠረ።

አበይት የሆኑ የሀገሪቱን የሀብት ምንጮች በመውረስ፣ መንግስቱ ልዩ ሚና መጫወት ጀመረ። መንግስቱ የሀገሪቱ የኢኮኖሚ ግንኙነት ተቆጣጣሪ ከመሆኑም በላይ፣ የሀገሪቱ ሀብት ባለቤትም ሆነ። የኢኮኖሚ ግንኙነቱን አስመልክቶ የመንግስቱ ይዞታ በመጠናከሩና በአብዮታዊ ትግሉ ሂደት ውስጥ የተለያዩ ድጋፍ ሰጪ ተቋሞች ለመፍጠር በመቻሉ፣ መንግስቱ በሀገሪቱ የፖለቲካ ሕይወት ውስጥ የጎላ ድርሻ ወሰደ። የመሬት አዋጅ ያስከተላቸው

ሁኔታዎች፣ በኢትዮጵያ መንግስት አውታሮች ውስጥ የተከሰቱት ለውጦችና እንዴት ሻለቃ መንግስቱ ኃይለማርያም የበላይነቱን ሊይዙ እንደበቁ በዚህ መጽሐፍ ሁለተኛ ክፍል ውስጥ ይተነተናሉ። የሶቭየት ንብረት በኢትዮጵያ ውስጣዊ ጉዳይ ጣልቃ በመግባት ያስከተለው መዘዝ በዝርዝር ይወሳል።

በ1967 ዓ.ም በወጡት የተለያዩ የማሻሻያ አዋጆች ምክንያት፣ የኢትዮጵያ የግራ ኃይሎች የፖለቲካ ሕልውናቸውን ጠብቀው ለመቆየት አዳገታቸው። በኢሕአፓ የሚመራው የተወሰነ የግራ ኃይል፣ ዲሞክራሲያዊ የፖለቲካ ስርዓት እስኪመሠረት ድረስ ትግሉን ለመቀጠል ሲወስን፣ ይህ ስርዓት እንዳይመሰረት ደርግ ሳንካ ሆኗል ብሎ በማመን የትግሉ ዒላማ አደረገው። በመኢሶን የሚመራው ሌላው የግራ ኃይል ቡድን፣ ከደርግ ጋር እየተባበረና አብሮ እየሰራ፣ ፕሮግራሙን በስራ ለመተርጎም ወሰነ። ይህ የግራ ቡድን፣ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ከመመስረቱ በፊት የመንግስታዊ አውታሩ አንድ አካል ሆነ። የሚቀጥለው የትግል ዘመን ዋነኛ ገጽታ በእነዚህ ሁለት ስር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ኃይሎች መሀል የተካሄደው ያላሰለሰ ትግል ሆነ። በዚህ መጽሐፍ ሁለተኛው ክፍል ውስጥ፣ ኢሕአፓ ራሱን ካወጀ በኋላ ያሳየውን ዝግመታዊ ለውጥና ከመኢሶን ጋር ያደረገውን ትግል በሰፊው ያወሳል። ከሁለት ዓመት በላይ ሲካሄድ የቆየው ሰላማዊ የፖለቲካ ትግል እንዴት ወደ አመፃዊነት እንደተሸጋገረ ይተነትናል።

በሥር-ነቀል ለውጥ ደጋፊ ኃይሎች መሀል በተካሄደው ያላሰለሰ ትግልና መንግስቱ ባካሄዳቸው ጭፍጨፋዎች፣ ለሀገሩ በጎ የሚመኝ የተማረና ከፍተኛ የሙያ ችሎታ የነበረው አንድ ትውልድ ሊጠፋ ቻለ። በዚህ መልክ ከተሰውት መሀል፣ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ አብዮታዊያን ታጋዮች፣ የኢሕአፓ አባሎችም ጭምር ይገኙባቸዋል። ከዕልቂቱ ካመለጡት መሀል አብዛኛዎቹ የጭፍጨፋው ዘመን ጥሎባቸው ያለፈው ሰቀቀን አሁንም ድረስ ያባንናቸዋል፣ ብዙዎቹም አካለ ስንኩላን ሆነዋል። የብዙ የቀድሞ የኢሕአፓ አባሎች ሕይወት በጣም ከመቀየሩ የተነሳ፣ ቤተክርስቲያን ሳሚ የሆኑት ቁጥር ትንሽ አይደለም። አቅጣጫውን ለሳተ ትግል ተድረው ኑሮ፣ ብዙዎቹ አሁንም ቢሆን ትዳር ይዘው ቤተሰብ አልመሰረቱም። የሚንከባከቧቸው ሕፃናትም አላፈሩም።

አሁንም ቢሆን ብዙዎቹ፣ ከአጠገባቸው አንድ በአንድ እየወደቁ ያለቁ ጓዶቻቸውንና ከግቡ ያልደረሰው ሕልማቸውን ሲያስታውሱ ይኖራሉ። በአፄ ኃይለሥላሴ ዘመን የነበረው የኢኮኖሚ ችግር በደርግ ዘመን እየተባባሰ በመሄዱ፣ በአፄ ኃይለሥላሴ ዘመን የታየው የዲሞክራሲ መጓደል፣ ከደርግ

ዘመን ሽብር ጋር ሲወዳደር ኢምንት በመሆኑ፤ እነዚህ ታጋዮች እንዲተባበሉ የረዱት ትግል ለወገኖቻችን ስቃይና መከራ አስከተለን? በማለት ያገኛሉ።

ብዙዎቹ ትግል በቃኝ ብለው የዳር ተመልካች ሆነዋል። ጥቂቶቹ ደግሞ መሀል ሜዳ ላይ የተውትን ትግል አንድ ዕልባት ሊያበጁለት ይሻሉ። በሀገሪቱ ዙሪያ በተካሄደው ዕልቂት ሳቢያ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ እናቶች የሁኔታው ሰለባ ሆኑ። ብዙዎቹ በደም ግፊትና በሌሎች የጤና ጉድለቶች ታወኩ። ቀይ ሽብር በመባል የሚጠራው የዕልቂት ጉዳና ስላስከተለው ሁኔታ በክፍል ሁለት ውስጥ በስፋው ይተነተናል።

አፍጠውና አግጠው የነበሩ ቅራኔዎች በተገቢው መንገድ ሊፈቱ ባለመቻላቸው፤ ሀገሪቱ ቀውስ ውስጥ ተዘፈቀች። በተለያዩ የሀገሪቱ ማዕዘን፣ ጦርነቶች ተለኩሱ፣ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ኢትዮጵያውያንም በጦርነቱ ነበልባል ተማገዱ። ብዙ ሺህ የሚሆኑ አካለ ጉዶሎና አካለ ስንኩላን ሆኑ። ቤተሰቦቻቸው በጦርነቱ ያስቀባቸው ሕፃናት እጓለ-ሙታን በመሆን ለሀገሪቱ ተጨማሪ ማኅበረሰባዊ ችግር ፈጠሩ። እንዲያም በመሆኑ በሀገሪቱ ተሰምተውና ታይተው የማይታወቁ ዓይነት ችግሮች ተፈጠሩ። የሀገሪቱ ኢኮኖሚ ዳሸቀ። ለጦርነቱ በተደረገው ምልመላም ይሁን በርካታ ኢትዮጵያውያን በመሰደዳቸው ምክንያት፤ በብዙ ሺህ የሚቆጠር ቤተሰብ ፈረሰ። በመላ ሀገሪቱ እየተስፋፋ የሄደው ጦርነትና ያስከተለው መዘዝ በክፍል ሁለት ውስጥ ይተነተናል።

"ከሀገሪቱ ነዋሪዎች ወደ 2 ሚሊዮን የሚጠጉት፣ ማለትም ከ5 እስከ 7 በመቶ የሚሆኑ ከኢትዮጵያ በመሰደድ ጥገኝነት ጠይቀዋል።" (108) በኢትዮጵያ የተፈጠረው ቀውስ ድንበር ተሻግሮ ስደተኛ አስተናጋጅ በሆኑት በሱዳን፣ በሱማሌና ጅቡቲ ውስጥ ለተፈጠረው የኢኮኖሚና ማኅበረሰባዊ ችግር አስተዋጽኦ አድርጓል። በ1967 ዓ.ም የመሬት ይዞታ ለውጥ ቢደረግም፣ አሁንም ቢሆን ኢትዮጵያ በጣም ደሀ ከሚባሉት ሀገሮች አንዷ ናት። ኢትዮጵያ የሚለው ስም ከረሀብና ከጠኔ ጋር ተመሳስሏል።

ኢትዮጵያ በዓለም ዙሪያ የሚገኙ ቴሌቭዥኖች ረሀብን ለመግለጽ በየጊዜው የሚያቀርቧቸው የጠወለጉ ሕፃናት ምስል ሀገር ተደርጋ ነው የምትቆጠረው።

የግርጌ ማስታወሻ

1. Ethiopian Herald, April 9, 1974.
2. የመሬትና ይዞታው ሚኒስቴር መሥሪያ ቤት፣ ሚኒስቴሩና ሥልጣኑን ይረከቡ ዘንድ ከአምባሳደርነት ቦታቸው ወደ ኢትዮጵያ እንዲመለሱ ተደረገ። ዝርዝሩን ምዕራፍ 5 ተመልከቱ፡
3. ልማት ቅጽ 2፣ ቁ. 9፣ ገጽ 4።
4. Ibid., page 6.
5. Ibid., page 8.
6. Ibid., page 9.
7. Ibid., page 10.
8. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 10፣ ገጽ 4።
9. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 6፣ ገጽ 3-4።
10. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 12፣ ገጽ 4።
11. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 19፣ ገጽ 1-2።
12. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 7።
13. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 12፣ ገጽ 4።
14. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 12።
15. አዲስ ዘመን፣ መስከረም 26፣ 1967።
16. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ 1፣ ቁ. 19፣ ገጽ 2።
17. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 15።
18. አዋጅ ቁ. 31፣ ምዕራፍ ፪ ቁ. 3/1።
19. Ibid., No. 3/2.
20. Ibid., A. 3/3.
21. Ibid., A. 5.
22. Ibid., A. 6/3.
23. Ibid., A. 6/4.
24. Ibid., A. 4/5.
25. Ibid., Chapter 5 A/19.
26. Ibid., Chapter 5 A/21.
27. Ibid., Chapter 5 A/24.
28. Ibid., A/25.
29. Ibid., A 7/1.

30. Ibid., Chapter 3, A/8.
31. Ibid,, A 12/2.
32. Land Tenure Center Newsletter, University of Wisconsin- Madison, Number 47, January - March 197, page 6.
33. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 3።
34. Ibid., page 1.
35. አዲስ ዘመን፣ መጋቢት 3፣ 1967።
36. በሚኒስቴር ማዕረግ ይሰሩ ከነበሩ ባለስልጣን ጋር የተደረገ ውይይት።
37. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 3፣ ገጽ 2።
38. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 7፣ ገጽ 1።
39. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 11።
40. የኢሕአድ ውስጣዊ ሰነድ፣ ገጽ 45።
41. Ibid., page 49.
42. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 9፣ ገጽ 7።
43. ስለማርክሱ የበለጠ ለመረዳት ክፍል ፪ ተመልከቱ።
44. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 9፣ ገጽ 7።
45. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 9፣ ገጽ 5።
46. የትግል ምዕራፍ፣ የኢትዮጵያ ጊዜያዊ አስተዳደር ደርግ፣ መስከረም 2፣ 1967 ገጽ 47።
47. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 9፣ ገጽ 8።
48. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 4፣ ገጽ 3።
49. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 9፣ ገጽ 7።
50. Ibid., page 7.
51. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 8፣ ገጽ 2።
52. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፩ ተመልከቱ።
53. የአቃቂ ጨርቃ ጨርቅ ፋብሪካ ምክትል ሊቀመንበር ከነበረው ከገዛኸኝ ጋር በነሐሴ ወር 1981 ዓ.ም የተደረገ ቃለ ምልልስ።
54. አዲስ ዘመን፣ ግንቦት 12፣ 1967፣ ገጽ 5።
55. አሠሪዎቹ የድርጅቶቹን ንብረት እያሸሹ መሆናቸውን ሠራተኞቹ ገለፁ።
56. እድሮች በመንደር ደረጃ የተዋቀሩ፣ በአንድ ቤተሰብ ላይ ችግር ሲደርስ ሠፈርተኛው እንዲተባበር የሚያሳስቡ የመረዳጃ ተቋሞች ናቸው።
57. የመምህራን ድምፅ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 4፣ ገጽ 4።
58. Ibid., page 2.

59. Hall, Marlyn Ann, The Ethiopian Revolution: Group Interaction and Civil-military relations, (dissertation), George Washington University, 1977, page 290.
60. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፭ ተመልከቱ።
61. የመምህራን ድምፅ፣ ቅጽ ፩፣ ቁ. 4፣ ገጽ 2።
62. ሰፊው ሕዝብ፣ ቁ. 50፣ ገጽ 8፣ ጥር 1969።
63. ሰፊው ሕዝብ፣ ቁ. 50፣ ገጽ 10።
64. Ibid., page 7.
65. ሌላው ጉልቶ ይታይ የነበረው ልዩነት፣ መኢሶን ሊገለገልባቸው የሚችላቸው የመኪናዎች ብዛት ነበር። የኢሕአድ ማዕከላዊ ኮሚቴ የራሱ የሆነ አንድም መኪና አልነበረውም። የመላ የድርጅቱ አባላት የመኪና ቁጥር ተደማምሮ ከአስር አይበልጥም ነበር። በመጓጓዣ ዕጥረት ሳቢያ የሕትመት ክፍሉ የአባሉቹን መኪና መጠቀም ነበረበት።
66. የተራማጆች ኅብረት፣ ቁ. 2 (የመኢሶን ጋዜጣ)።
67. ሰፊው ሕዝብ፣ ቁ. 4፣ ገጽ 3።
68. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፲ ይመልከቱ።
69. የበለጠ ዝርዝር በክፍል ፬ ይቀርባል።
70. የበለጠ ዝርዝር በክፍል ፬ ምዕራፍ ፬ ይመልከቱ።
71. ዝርዝሩን በክፍል ሁለት ተመልከቱ።
72. አዲስ ዘመን፣ የግንቦት ወር ጋዜጣዎች።
73. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፭ ተመልከቱ።
74. ዝርዝሩን ምዕራፍ ፫ ተመልከቱ።
75. ከዞኑ መስራች አባሎች መሀል አንዱ አማረ በሚል የድርጅታዊ ስም የሚጠራው መምህር በላይነህ ነበር። መምህር በላይነህ በጥናት ቡድን ውስጥ መሳተፍ ከመጀመሩ በፊት፣ በአካባቢው ለሚገኙት ሠራተኞች የማታ ትምህርት ይሰጥና፣ በችግራቸው ሁሉ ይሳተፍ ነበር። በላይነህ በሙያው አስተማሪ የነበረ ሲሆን፤ በዓለማያ ኮሌጅ ይከታተል የነበረውን ትምህርቱን ሳይጨርስ አቋርጦ ወጥቷል። ከጥቂት መገልገያዎች በስተቀር የግል የሆነ ንብረት ጨርሶ አልነበረውም። የወር አበሉን ሠራተኛ ነክ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ሲያጠፋ፣ የግል ሕይወቱ ደግሞ በአካባቢው ይኖሩ ከነበሩ ዝቅተኛ ክፍያ ከነበራቸው ሠራተኞች የተሻለ አልነበረም። የኢሕአድ ከመምህር በላይነህ ጋር በተገናኘበት ወቅት፣ መምህሩ በአካባቢው የተከበረና ተቀባይነት የነበረው ሆኖ ስለተገኘ፣ ለድርጅቱ ስራ ከፍተኛ ጠቀሜታ እንደሚሰጥ ተገመተ። በአካባቢው የነበሩ ሠራተኞች ኃላፊነቱን እስኪረከቡ ድረስ መምህር በላይነህም የተሳተፈበት ጊዜያዊ የዞን አመራር ተመሰረተ። ስለመምህር በላይነህ ዝርዝር በክፍል ፬ ምዕራፍ ፲ ተመልከቱ።

76. ካርቱን ስ. በ1970 ዓ.ም ታስሮ ሰባት ዓመታት በወህኒ ቤት ሲማቅቅ ቆይቷል።

77. ሻለቃ ዓለምሰገድ የኢህአዴግ መንግስት በ1983 ዓ.ም ከተቋቋመ በኋላ ምክትል የፖሊስ ኮሚሽነር ሆኖ ያገለግል ነበር።

78. ዝርዝሩን ክፍል ፬ ምዕራፍ ፭ ተመልከቱ።

79. ዝርዝሩን በምዕራፍ ፮ ተመልከቱ

80. አንድ ሰው ከመንግስት ተሸሽጐ ለመኖር ከፈለገ፣ አለባበሱ ከአካባቢውና ከራሱ ቁመና ጋር የሚሄድ መሆን አለበት። ሁኔታው ከሚጠይቀው በላይ መልበስ ጨርሶ አያሻም። ጥርጣሬ የሚያስከትሉ እንቅስቃሴዎች ከማድረግ መቆጠብ ያሻል። ሁልጊዜም ቢሆን አካባቢን በንቃት መከታተል ያስፈልጋል፣ ሆኖም እንደዚያ እንደምታደርግ ሌሎች ሊያውቁ አይገባም። አረማመድህ ድርጊቶችህና የአነጋገር ፈሊጥህ ከአለባበስህ ጋር መዛመድ አለበት። የምትሄድባቸው አካባቢዎች በአንተ ላይ ጥርጣሬ የሚስቡ መሆን አለባቸውም።

81. ዝርዝሩን በምዕራፍ ፭ ተመልከቱ

82. የኢሕአፓ ውስጠ ደንብ አንቀጽ 3።

83. የኢሕአፓ ሕገ ማኅበር አንቀጽ 1።

84. የሠራተኛ የሙከራ ጊዜ ሁለት ወር፣ አርሶ አደር ሦስት፣ የዩኒቨርሲቲና የሁለተኛ ደረጃ ተማሪ-አራት፣ ከዝቅተኛው የኅብረተሰብ ክፍል የመጣ ምሁር-አምስት፣ እንዲሁም ከተቀረው የኅብረተሰብ ክፍል የሚመጣ ቢያንስ ለስድስት ወራት በሙከራ መቆየት መሆን ነበረበት። (Ibid አንቀጽ 1)

85. የኢሕአፓ መመሪያ ቁ. 3።

86. የኢሕአፓ ፕሮግራም መግቢያ።

87. የኢሕአፓ ፕሮግራም ቁ. ፩።

88. Ibid., No. III, 2.

89. Ibid., No. 2.

90. Ibid., page 5.

91. የኢሕአፓ ፕሮግራም ቁ. ፬፣ ፩።

92. የኢሕአፓ ውስጠ ደንብ፣ አንቀጽ 18።

93. የኢሕአፓ ሕገ-ማኅበር፣ አንቀጽ 6፣ ውስጠ ደንብ አንቀጽ 22።

94. የኢሕአፓ ሕገ-ማኅበር፣ አንቀጽ 7፣ ውስጠ ደንብ አንቀጽ 22።

95. የኢሕአፓ ሕገ-ማኅበር፣ አንቀጽ 8።

96. የኢሕአፓ ውስጠ ደንብ አንቀጽ 11፣ 12፣ 13፣ 16፣ በዚህ ስብሰባ ላይ ከተወሰዱት ውሳኔዎች መሀል፣ ጉባኤዎች በየጊዜው መጠራታቸውን አባላት ለማረጋገጥ የሚችሉበትን ዘዴ መፍጠር ነበር። የፓርቲ ጉባኤዎች በየሦስት ዓመቱ አንድ ጊዜ እንዲጠሩ ሲወሰን፣ በፀጥታ ችግር ምክንያት ማዕከላዊ

ኮሚቴው ስብሰባ ለመጥራት ሳይፈልግ ቢቀር፣ የዞን ኮሚቴዎቹ ስለሁኔታ ሁኔታ ያላቸውን አስተያየት እንዲያቀርቡ ይጠየቃሉ። ከዞን ኮሚቴዎቹ ሁለት ሦስተኛው የሚሆኑት ማዕከላዊ ኮሚቴው ያቀረበውን ሃሳብ ካልተቀበሉ ስብሰባው ይጠራል። አሁንም ማዕከላዊ ኮሚቴው ሃሳቡን መቀየር ካልፈለገ የተለያዩ ዞኖች ፀሐፊዎች ስብሰባ አድርገው 51 በመቶ የሚሆኑት የድርጅቱ አባላት ጉባኤ መጠራቱን ከተስማሙ፣ ስብሰባው ይደረጋል። (ሕገ-ማኅበር አንቀጽ 8)

97. የኢሕአፓ ውስጠ-ደንብ አንቀጽ 17/ለ።

98. ዝርዝሩን በክፍል ፪ ተመልከቱ።

99. ፓርቲው ከመታወጁ በፊት በጥናት ወይም በሌላ ደረጃ የተያዙ ለአባልነት ብቁ የነበሩ ግለሰቦች እንዲመለመሉ ተወሰነ። ይህንኑ ውሳኔ ለማስረዳትና መለስተኛ ጉባኤው ያሳለፋቸውን ውሳኔዎች ለመግለጽ፣ ከአንድ አባል ጋር ውይይት ተደረገ። ድርጅቱ እንደሚታወጅ ሲገለጽለት፣ አባሉ ግራ ተጋባ። ጥቂት አሰብ ካደረገ በኋላ፣ ለመሆኑ የስም ዝርዝር ጭምር ይታወጃል ወይ ብሎ ጠየቀ። የአባሉ አነጋገር፣ የፓርቲ አሠራር ልምድና ባህል ገና ያልዳበረ መሆኑን ይጠቁማል።

100. ዲሞክራሲያ፣ ቅጽ ፪፣ ቁ. 13።

101. Ibid., page 1.

102. የኢሕአፓ ውስጠ-ደንብ አንቀጽ 10።

103. Ibid., page 2.

104. Ibid., page 3.

105. የኢሕአፓ ውስጠ-ደንብ አንቀጽ 1።

106. መለስተኛ ጉባኤው ካለቀና ከተበተነ በኋላ፣ ከኢሕአፓ መዋቅር ውጭ ስለጉባኤው ሂደትና ተሳታፊዎች የሚጠቁም ወሬ መናፈስ ጀመረ። የሚናፈሰው ዜና ትክክል ስለነበረ፣ ምስጢር ያወጣው ከተሳታፊዎቹ አንዱ እንደሆነ ተገምቶ፣ ክትትል ተጀመረ። የተወሰነ ክትትል ከተደረገ በኋላ፣ ዜናውን ያናፈሰው ሐረርን ወክሎ በስብሰባው ላይ የተገኘው ግለሰብ እንደሆነ ተደረሰበት። የበለጠ ክትትል ሲደረግ፣ ግለሰቡ "የቀይ ባንዲራ" (የኢትዮጵያ ኮሙኒስት ፓርቲ) ቡድን አባል ሆኖ ተገኘ። ግለሰቡ ይሳተፍባቸው ከነበረባቸው ቦታዎች ሁሉ እንዲነሳ ተደርጐና የፓርቲ አባልነቱ ተገፍፎ፣ የሙከራ ጊዜ አባል ሆነ።

107. በዕወጃው ቀን፣ የሚበተነውን የድርጅቱን ፕሮግራም ከተባዛበት ቦታ ለማንቀሳቀስ ቤቱን የሚያውቁት ሳሙኤል አለማየሁና ክፍሉ ታደሰ ይመደባሉ። የፕሮግራሙን ቅጂዎች የጫነችው መኪና ጥቂት ከሄደች በኋላ ቆመች። አረንጓዴ ቀለም የተቀባ፣ የወታደር መኪና የሚመስል ከፊት ለፊቷ ተገትሯል። ጊዜው ምሽት ስለነበር የወታደር መኪና ይሁን አይሁን ለመለየት አዳጋች ነበር። ሁለቱን መኪናዎች የሚሾፍሩት ግለሰቦች ለሁለት ደቂቃዎች ያህል ተፋጠው ቆሙ። ትንሽ ደንገጥ ብሎ የነበረው "ሹፌሩ" ሳሙኤል

ዓለማየሁ፣ ወደኋላ ለመሄድ ሲሞክር አዳገተው፡፡ የመኪናውን ማርሽ ወደ ግራ-ወደ ቀኝ፣ ወደታች-ወደኋላ በማዘዋወር መኪናዋን ለማንቀሳቀስ ሞከረ፡፡ አልሰራም፡፡ ክፍሉ በድንገት "ራዕይ" ተገለፀለትና "ለመሆኑ ቀኝህን አልነበረም እንዴ መያዝ ያለብህ" ሲል ሳሙኤልን አሳሰበ፡፡ "ሾፌሩ" ሳሙኤልም ቆጣ ብሎ፣ "ታዲያ ለምን ቀድሞ አትነግረኝም ነበር" ብሎ መኪናዋን ወደ ቀኝ መስመር አሻገራት፡፡ የሌላኛው መኪና ሹፌር፣ ጭንቅላቱን እየነቀነቀ ጉዞውን ቀጠለ፡፡ በሌላኛው መኪና ሾፌር ጭንቅላት ውስጥ ምን ሃሳብ ይብላላ እንደነበረ መገመት ባይቻልም፣ በኢሕአፓ አባሎች ሕሊና ውስጥ ሲደውሉና ቦግ/ድርግም ሲሉ የነበሩት፣ የፕሮግራሙና/አወጃው፣ የማባገኘው ማዕከልና/አባላቱ ሲሆኑ፣ ከሁሉም በላይ ግን የአወጃው መሰናከል ነበር፡፡

ዋቢ መጽሐፍት (እንግሊዘኛና አማርኛ)

Alberto Sbacchi, Ethiopia Under Mussolini, Aed Books Ltd, 1985.

Alem Asres, The History of the Ethiopian Student Movement, Graduate School of Maryland University, 1990. (Dissertation)

Ambaw Ayele, Dynamics of Challenge. (Mimeograph)

Assefa Bekele, The Ethiopian Elite and Intelligentsia, Dialogue (HSIU) 1, No. 1, October, 1967.

Bahru Zewde, A History of Modern Ethiopia, Addis Abeba University Press, 1991.

Balsvik, Randir., Haile Selassie's Students: The Intellectual and Social Background to Revolution. 1952-1961, Michigan State University.

Dawit Wolde Giorghis, Red Tears, the Red Sea Press, 1989, pages 12-13.

Gebru Tareke, Ethiopia: Power and Protest, Cambridge University Press, 1991.

Gilkes, Patrick, The Dying Lion, St. Martins Press, New York, 1975.

Girma Amare, 1984, page 71.

Legesse Lemma, Political Economy of Ethiopia 1875-1974, 1979.

Hall, Marlyn Ann, the Ethiopian Revolution: Group interaction and Civil-military relations, dissertation, George Washington University, 1977.

Jesman, c., The Ethiopian Paradox. New York Oxford University Press. 1963.

Kapuscinski, Ryszard, the Emperor, Vintage Books.

Koran, David A., Ethiopia the United States and the Soviet Union, Southern Illinois University Press, 1987.

Lefort, Rene, Ethiopia, An Heretic Revolution, Zed Press, 1981.

Levine, Donald, N., Wax and Gold, University of Chicago Press, 1965.

ማኅተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል፣ ዝክረ ነገር፣ 1942.

Markakis, John, National and Class Conflict in the Horn, Cambridge University Press, 1987.

Mesfin Wolde Marian, Rural Vulnerability to Famine in
Ethiopia: 1957-1977.

ተስፋ ገብረሥላሴ, የኢትዮጵያ ሠራተኞች ትግል ታሪክ።

ተስፋዬ መኮንን ይድረስ ለባለታሪኩ ዴን ሀግ፣ ሆላንድ።

Trimingham, John Spencer, Islam in Ethiopia, Oxford University Press, 1952.

Ulendorff, Edward, The Ethiopians, An Introduction to country and Peoples, Oxford University Press, 1973.

Articles (ጽሁፎች)
"እንገቢር ይስጥልኝ" ከኢሊተማ፣ 1966።

"The National Question in Ethiopia", Tilahun Takele, 1970.

"Elementary Notes On Revolution and Organization", by the group in Algiers.

"The Ethiopian Student Movement: Some critical Remarks", 1970.

"የመንከአ" ሰነዶች።

"በድርጅታችን ውስጥ ያሉ ተግባሮች፣ ክፍል ፩፣ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር በስዊዘርላንድ።"

Official Publications (ኦፊሴላዊ ጽሑፎች)
Amnesty International Files.

የኢሠአማ ውሳኔዎች መስከረም 5 ቀን 1967።

Ethiopian Agricultural Income Tax Law, 1967.

የኢትዮጵያ መንግስት "አዋጅ" ቁ.31፣ ምዕራፍ ፩፣ቁ. 3/1።

የኢትዮጵያ የሠራተኛ አዋጅ 1956።

HSIU, Sociology Students Association, "Research of the Social Situation of HSIU Students", Addis Ababa, 1970.

የአአኢተፌ ቃለ ጉባኤ።

News Release, Sallah Sabbe, December 22, 1974.

ነጋሪት ጋዜጣ ቁ. 243፣ 1959።

የብኢዩተማ ስድስተኛው ጉባኤ ውሳኔዎች።

Imperial Ethiopian Government, First Five Years Development Plan, 1951-1961.

US AID/Ethiopia, 15/1966.

የትግል ምዕራፍ, ጊወአደ መስከረም 2 ቀን 1967።

Newspapers (ጋዜጦች)
አዲስ ዘመን 1966-1967።

Ethiopian Herald, 1974-75.

New York Times, June 1967, April 1974.
Observer, June 27, 1971.

Washington Post, March 29, 1969; July 1969.

Challenge, Volume V. No. 2, 1965; August 1966; Volume X, No. 1; Volume XI, No. 3, October 1972.

Combat, Volume I, No. 3, 1972.

Land Tenure Newsletter, University of Wisconsin, Madison, No. 4, January-March, 1975.

ለማት ቅጽ ፪ ቁ. 9፣ (ከዱ. ጋዜጣ)።

North East African Studies, Michigan State University. Volume II, No. 2; Volume II, No. 3.

ፋሕ፤ ቅጽ ፩፤ ቁ. ፬።

Struggle, March 6, 1968; March 2, 1968; November 1, 1969.

Struggle, Volume I, No. 4, June 1971. (Printed in NY)

ትግላችን፤ ግንቦት-ሰኔ 1961፤ ቁ. 4፤ ግንቦት-ሰኔ 1963፤ መጋቢት 1965፤ ጥር 1964። ልዩ ዕትም፤ ቁ. 4፤ 1965፤ ቁ. 3፤ 1965።

ታጠቅ መጋቢት 1964።

የትግላችን ዜና ቅጽ ፪፤ ቁ. 4፤ (በኢሲተማ መጽሔት)።

ሕቡዕ ጋዜጣዎች
ዲሞክራሲያ ቅጽ ፩-፬ (የኢሕአፓ ልሳን)።

የሰፊው ሕዝብ ድምጽ (የመኢሶን ልሳን)።

ላብአደር (የኢሕአፓ ጋዜጣ)።

የመምህራን ድምፅ ቅጽ ፩፤ ቁ. (በሕቡዕ የተደራጀው የመምህራን ማኅበር ጋዜጣ)

የኢሰአማ ድምፅ (በሕቡዕ የተደራጀው የሠራተኛ ንቅናቄ ድምፅ)

የኢሕአድ ውስጣዊ ሰነዶች።

የኢሕአሠ ሰነድ፤ 1969።

የኢሕአፓ ሕገ ደንብና ውስጠ ደንብ።

የኢሕአፓ ፕሮግራም።

ቃለ መጠይቅ
የንቅናቄው ተሳታፊ ከነበሩ አንዳንድ ግለሰቦች ጋር ቃለ መጠይቅ ተደርጓል።

የዚህ መፅሐፍ ደራሲ ክፍሉ ታደሰ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ፓርቲን ኢሕአፓን በማንበር ቀደምትነት ከመሠረቱትና ከመሩት ወጣቶች መካከል አንዱ ነው። በወቅቱ ከነበረው ከዚያ ሁሉ መከራና እልቂት ከተረፉት ጥቂት የኢሕአፓ መስራቾችና አመራሮች አንዱ የሆነው ክፍሉ ታደሰ፣ በመስዋዕትነት የታጀበውንና የተፈፀመውን የዚያን ትውልድ ተጋድሎ፣ ታሪክ እና ማንነት ከፓርቲው አመራር ውስጥ ሆኖ ያየውን እና በቅርበት የሚያውቀውን ሁሉ ፅፎታል። ማን ይናገር የነበረ ማን ያርዳ የቀበረ እንደሚባለው ሁሉ ክፍሉ ታደሰ የትግል አጋሮቹን እና የጓደኞቹን የመስዋዕትነት ታሪክ በግሩም የአፃፃፍ ችሎታው ለቀረው ትውልድ በነዚህ ሶስት ተከታታይ መፅሃፎቹ አስተላልፏል።

ክፍሉ ታደሰ፣ 'ያ ትውልድ' እያለ የሚጠራው የ1960ዎቹ ዓ.ም ወጣትን ነው። ያ ትውልድ ከየቤቱና ከየብሔረሰቡ የተውጣጣ እንደ በጐ ሕልም ለሐገሩ ኢትዮጵያ ያለመ ነበረ። ያ ትውልድ ሕልሙን እውን ለማድረግ በሕይወቱ እና በደሙ መስዋዕትነት ከፍሎ አልፏል። ቀጣዩ ትውልድም ከዚያ አስተሣሰብና ፍልስፍና ምን ይማራል? በያ ትውልድ እና በዚህ ትውልድስ መካከል የተዘረጋ ድልድይ ምንድን ነው? ይህ መፅሐፍ ኢትዮጵያዊያን ሁሉ ስለሐገራቸውና ስለ ትውልዳቸው እንዲያስቡ እንዲያውቁና ራሣቸውንም እንዲፈትሹ የሚያደርግ ነው።

ደራሲው ክፍሉ ታደሰ ዘጠኝ አመታት ሙሉ ሲያዘጋጀው የነበረው የዚያ ትውልድ ታሪክ እነሆ እንደገና ለሕትመት በቅቷል። ያ ትውልድ የከፈለውን የደምና የሕይወት ዋጋ እንዘክረው ዘንድ ይሕን መፅሐፍ ማንበብ ግድ ይለናል።

አሳታሚዎቹ

ዋጋው 203.00 ብር
ዶላር 30 $

ሕትመት አልፋ አታሚዎች